

202

Stalin

Бессарабская

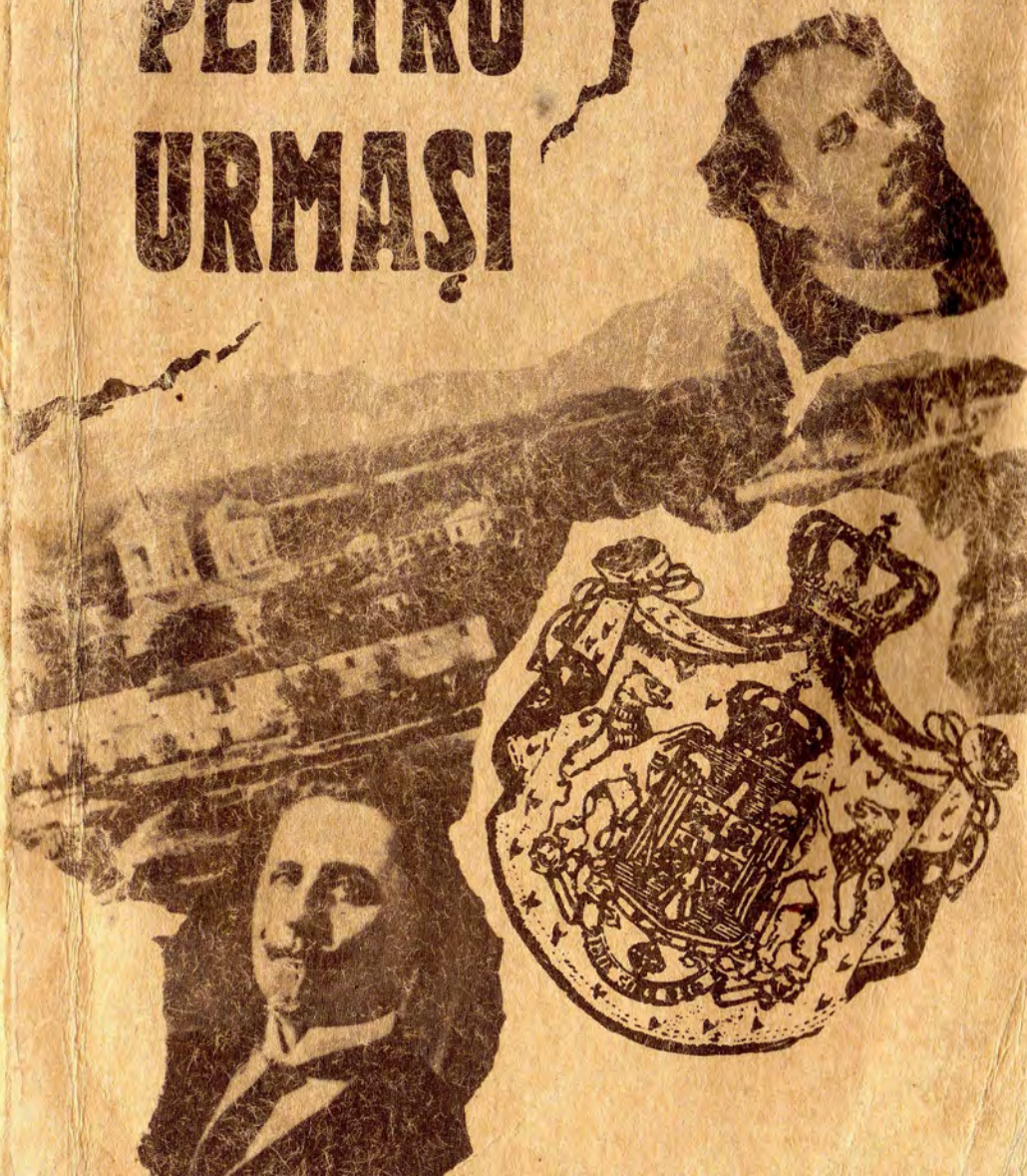
Sema Guberniei Baza
1812-1917

Ribbentrop

von

PANTELEIMON HALPA - ANTOLE MORAND

TESTAMENT PENTRU URMASI

PANTELIMON HALIPA
ANATOLIE MORARU

*Testament pentru
urmasi*

CHIȘINĂU „HYPERION” 1991

INTOARCEREA LUI PANTELEIMON HALIPA

Că Eminescu n-a scris în două limbi odată, este de la sine înțeles.

Că scriitorul nostru numărul unu și-a zis întotdeauna român și a luptat pentru curățenia, frumusețea, perfecțiunea și demnitatea limbii române, se știe.

Că el s-a folosit numai de alfabetul latin, nu pune la îndoială nimeni.

De ce dară noi, care ne considerăm urmași ai lui, ne-am pomenit, iar uneori ne mai pomenim și azi în situația neștiutorilor de istorie a Patriei, în particular a culturii, literaturii, limbii strămoșești ?

De ce s-au purtat, iar pe ici-colo se mai poartă discuții dacă limba noastră e română, dacă alfabetul cel mai potrivit limbii noastre e cel latin și dacă noi, moldovenii de dincoace de Prut, sintem români ?

Concetățenii noștri moldoveni s-au deprins cu cele ce le-au fost insuflate cu toată stăruința unei ideologii totalitariste pe parcurs de ani și decenii și nu se pot debarasa de conștiința care le-a fost formată, de fapt — deformată. Adică nu toți, ci numai acei căzuți în întregime în mrejele deznaționalizării. Anume aceștia nu cercetează documente asupra istoriei Patriei, se complac în cunoștințele însușite la școală, inclusiv la cea superioară, supusă aceleiași ideologii, și de aceea întâmpină cu ostilitate afirmații și adevăruri menite să le răstoarne mentalitatea veche, de fapt — învechită.

Dacă ar dispune de cărți în care e scris adevărul și dacă, avindu-le, le-ar studia cu creionul în mână, ei ar înțelege relativ ușor totul : și faptul că limba noastră e română, și acela că alfabetul nostru cel mai potrivit este alfabetul latin, și faptul că noi înșine sintem români.

Conlocuitorii noștri ruși, ucraineni și de alte naționalități s-au lăsat induși în eroare de *Sovietskaia Moldavia* și de alte organe de presă rusești, republicane și orașenești, și habar n-au de istoria meleagului nostru, de rusificarea intensă și nemiloasă căreia am fost supuși de la 1812 (transnistrenii — de încă mai demult), de alte adevăruri acum descoperite spre cunoștința tuturor doritorilor. Aceștia au ris, iar pe ici-colo mai rid și azi de noi, moldovenii, că ne-am trăda naționalitatea și chiar și limba.

Și unii, și alții greșesc din cauza lipsei de informație autentică, amănunțită și convingătoare.

Noi rămînem exact aceiași care am fost, vorbim aceeași limbă pe care am vorbit-o pînă acum, atît că abia acum am înțeles cu adevărat și abia acum putem spune răspicat că limba noastră e română și că noi sintem români. (De fapt, n-ar

trebui să vorbim în continuare agramat. În acest sens poate ne vom... româniza cite puțin, în pofida tuturor acelor care o fi dorind să ne audă bilbiind o limbă moldo-rusească de te strânge în spate.)

Deci, nu trădăm nimic. Pur și simplu, privim lucrurile adânc și adevărat.

Și ca acest lucru să-l poată face toți doritorii, avem nevoie de cărți bune, purtătoare de adevăr. Purtătoare de informație aidoma aceleia cuprinse în cartea lui Pantelimon Halipa și Anatolie Moraru *Testament pentru urmași*.

Cînd am făcut rost de această carte, am citit-o într-o singură seară, rupînd cit a fost nevoie și din noaptea respectivă.

Lectura este de-a dreptul captivantă. Informația abundă, patosul expunerii te angajează totalmente.

Pantelimon Halipa este basarabean de-al nostru, născut la Cubolta. A fost, iar prin cartea de față rămîne un mare luptător pentru un destin omenesc al meleagului său și al nostru.

În paginile cărții învie viața poporului de pe ambele maluri ale Nistrului, cu osebite din timpurile cînd mai întîi Transnistria, iar pe urmă și Moldova de la răsărit de Prut au nimerit în ghearele țarismului rus.

Pantelimon (mai scurt — Pan) Halipa a stat la leagănul parlamentului nostru din 1917—1918, numit *Statul Țării*. El scrie în chip detaliat, manevrînd cu nume, cifre și fapte concrete, despre anii de zbucium cînd acea parte a Moldovei, care s-a numit cam impropriu Basarabia, a fost pusă în situația obiectivă de a alege între Ucraina dușmănoasă și România frățească. (Nu ne facem iluzii în privința purtării nemiloase a jandarmilor și percepților pe teritoriul dintre Nistru și Prut. Ci alegem, și noi, între Țara din sinul căreia fuseserăm smulși în 1812 și o alta, cu care nu avuseserăm niciodată nimic comun.)

Publicarea cărții lui Pan Halipa la Chișinău înseamnă întoarcerea curajosului fecior al poporului nostru acasă, de unde a lipsit atît de mult.

Și avem convingerea că acest *Testament pentru urmași* face parte dintre cărțile care varsă multă lumină asupra trecutului neamului nostru.

Lectura lui va influența în bine orizontul de cunoștințe al concetățenilor noștri.

Ca și orizontul conlocuitorilor noștri ruși, ucraineni și de alte naționalități, dacă îl vor citi cu bunăvoință, cu atenție și, mai ales, cu acea curiozitate spirituală, care asigură lecturii și plăcerea cuvenită, și utilitatea rîvnită de oricine se apleacă asupra paginii de carte.

Ion Ciocanu

Post scriptum. Cartea din care am extras textele tipărite în continuare a fost editată în 1967 la München de Johann Urwich. N-am retipărit din ea totul, n-am reprodus fotografiile însoțitoare textelor, ci numai paginile aparținînd lui Pan Halipa, așa cum le-a înregistrat bunul său prieten de viață și de luptă Anatolie Moraru.

Dreptul de autor ni l-a cedat, contra unei părți de tiraj, feciorul lui Pan Halipa, actualmente trăitor la București, pe nume Nicolae.

I. C.

Capitolul I

CAUZELE MIȘCĂRILOR REVOLUȚIONARE ÎN RUSIA

Pînă s-a ajuns la marea fericire adusă de revoluția din 1917, redau pe scurt cîteva date istorice din trecutul Rusiei care explică pentru ce mișcarea revoluționară din Rusia, începînd cu mișcarea așa zisă a „decembriștilor” din 1825, a tot crescut și s-a lărgit în-continuu pînă în 1917. În această mișcare se înglobau din ce în ce mai mult largi mase de muncitori din industrie și muncitori țărani.

Rusia a trecut și ea prin faze grele și tulburi în decursul istoriei sale. Erau perioade în care rușii apelau la străini, ca să vie la ei și să-i cîrmuiască. Astfel, prin anii 862—880, a fost trimisă în Scandinavia o delegație rusească și s-a adresat prinților Variagi cu următoarele cuvinte : „Țara noastră e mare și bogată, dar nu-i nici o rînduială în ea, veniți și ne cîrmuiți pe noi”*) Și au venit trei prinți cu numele de : Ruric, Igor și Oleg și s-au instalat în cele trei principate ale Rusiei, dar dezordinea și samavolnicia în Rusia a continuat și populația rusească se zbătea în mizerie și sărăcie. Mai tîrziu, situația s-a agravat și mai mult.***) În anul 1240 au năvălit tătarii și Rusia, ocupată de tătari, o ducea și mai greu. Ocuparea Rusiei de către tătari a durat aproape trei secole și țara a fost slăbită de tot, nu numai din punct de vedere economic. În decurs de aproape trei secole de ocupație, tătarii au avut o influență și din punct de vedere moral. Caracterele tătarești au lăsat în sufletele rușilor o amprentă asiatică. Acest fapt se recunoaște de istoricul rus L. Șișco, vezi povestirile din istoria rusă, tipărită în editura „Munca și folosul”, în anul 1906, la Petersburg.

Abia după retragerea tătarilor a început Rusia să se redreseze. S-a instalat dinastia Romanov. Din veacul al XVII-lea Rusia țaristă devine un stat militarist, absolutist, și acăpărător. Începînd cu anexarea Ucrainei de către țarul Alexei Mihailovici Romanov, în anul 1654, sub lozinca ortodoxismului, imperiul rusesc treptat subjugă diferite popoare creștine. Mai ales cînd era vorba de

*) Din istoria rusească.

**) Din istoria rusească.

popoare supuse turcilor, pe țarii ruși îi cuprindea mila și puneau stăpânire pe ele.

Treptat, țarismul rusesc ocupă cu forța enorme teritorii străine de la Marea Baltică la Marea Neagră și de la Marea Galbenă până dincolo de Caucaz până la Prut și Dunăre, până în Galiția și Prusia, subjugând milioane de locuitori.

Așa au acaparat un vast teritoriu de multe milioane de km pătrați, ce cuprindea o sută și ceva de naționalități, printre care români¹, bulgari, finlandezi, estonieni, turci, letonieni, lituanieni, tătari, nemți, evrei, gruzini, inguști, armeni etc. și o mulțime de naționalități din Siberia, Caucaz, Manciuria etc. etc.

Veacuri întregi, țarismul rusesc a exploatat puterea de muncă și avutul acestor popoare. Prin aceste jafuri poporul rusesc și-a construit o fațadă strălucită și luxoasă.

După aceste anexări, Rusia țaristă avea nesfârșite bogății: padurile din Siberia și Arhanghelsk, cărbunii din Ucraina și Polonia; petrol din Caucaz — Bacu, vin, fructe și tutun din Basarabia, Caucaz, Ucraina și Crimeea, bumbac din Turchestan, grâu, orz, ovăz etc. din Basarabia, Ucraina și Don, aurul, platina, argintul, plumbul și blănurile scumpe din Siberia.

O mare parte din aceste imense și bogate teritorii Rusia le-a anexat sub pretextul că-i scapă pe creștini de păgini.

Toate aceste imense energii ale minii de lucru a muncitorilor și marile bogății ce se găseau pe teritoriile anexate, au permis imperialismului țarist absolutist să introducă la curtea țarilor, precum și în mediul nobilimii ce înconjura curtea, cel mai strălucit lux.

S-au efectuat lucrări fantastice, cu prețul a mii de vieți ome-nești.*) S-a construit capitala Petersburg, într-o regiune moci-roasă, unde nu era nici teren solid și nici piatră prin apropiere. Materialele de construcție, inclusiv piatra, se aduceau de la mari distanțe. În apropierea orașului Petersburg s-a construit și cetatea Petro-Pavlovsc (Petro-Pavlovskaja² creposti). Toate aceste construcții fantastice și enorm de costisitoare, țarismul rusesc le făcea pentru a străluci și a se fâli în fața Europei, folosind munca popoarelor subjugate. Se construiau catedrale cu acoperișuri de aur (de ex. catedrala din Varșovia); s-au construit, în afară de capitala Petersburg, și alte orașe, ca de pildă: Odessa, Herson, Li-bava, Port-Artur etc.; s-a construit din ordinul Ecaterinei a II-a Ermitajul, apoi muzeul Alexandru al III-lea și altele.

*) Așa de exemplu Merjcov, în lucrarea sa, vol. XII pag. 8, descrie construirea cetății Petro-Pavlovsc, care a costat 100.000 (una sută de mii) de morți sau pierduți.

¹ Autorul a ortografiat foarte multe cuvinte cu litera „ă”. Pentru a înlesni lectura cititorului nostru, redacția a schimbat-o cu litera „i”, excepție făcând doar cuvântul „român” și derivatele lui. (N. red.)

² Ortografia numelor și toponimelor s-a păstrat ca la autor, afară de cazurile unde se cerea de unificat. (N. red.)

Toate aceste lucrări erau concepute și executate de cei mai mari arhitecți din lume.

S-au umplut orașele cu statui ale țarilor și țarinelor, generalilor, conților, conteselor și ale tuturor nobililor ce înconjurau pe țar, între care mult proslăvitul Călăreț de Aramă — vestita statuie equestă a lui Petru cel Mare — cu spatele spre orașul Petersburg și cu fața spre mare. Simbol pentru viitor al stăpînirii mărilor și oceanelor.

În timp ce la curtea țarilor și la palatele celor ce-l înconjurau pe țar domnea luxul cel mai mare, strălucirea și bogăția, cei 180.000.000 (una sută opt zeci de milioane) de țărani și muncitori erau goi și flămînzi. Sufereau cu toții, dar mai mult sufereau acei creștini ce fuseseră eliberați de țarism în numele principiilor înălțătoare ale pravoslavniciei și milei față de creștini, și îndată după aceea sub ocrotirea țarismului, deveneau robi.

SUFERINȚELE ȘI SĂRĂCIREA POPORULUI ROMÂN PROVOCATE DE INVAZIA ARMATELOR RUȘEȘTI DIN ANUL 1806

Cu mult înainte de anul 1812, populația românească, indiferent din ce clasă socială făcea parte, suferea groaznic din partea armatelor de ocupație rusești; — suferea, dar tăcea.

Bietul nostru popor era prima jertfă adusă întru îndeplinirea testamentului lui Petru cel Mare. Prin anul 1709, cu ocazia războiului ruso-suedez, armatele rusești sub suprema comandă a împăratului Petru I cel Mare, se deplasează spre sud. Luptele decisive se dau la Poltava (în Ucraina) între armatele rusești și cele suedeze, de sub comanda regelui Carol al XII-lea, și succesul obținut de Petru cel Mare asupra lui Carol al XII-lea îl îmbată pe Țar. El constată entuziasmat că regiunea sudică, cu clima ei dulce și vecinătatea cu Marea Neagră, este mai favorabilă pentru o activitate economică decît nordul. El și-a dat seama că, dacă ar stăpîni în întregime Marea Neagră, ar putea extinde contactul cu lumea apuseană și că schimburile de mărfuri s-ar putea face pe scară mare cu lumea întreagă. Din nenorocire pentru Rusia cheia ieșirii spre Marea Mediterană era în minile imperiului turcesc. Și atunci imperialismul țarist și-a pus problema izgonirii turcilor de pe malurile strîmtorilor Bosforului și Dardanelelor, iar pentru aceasta trebuia ocupat cu orice preț Constantinopolul.

Deci, dorința și testamentul lui Petru cel Mare pentru urmașii săi era ca să ocupe Constantinopolul și să deschidă o fereastră rusească spre mări și oceane, folosindu-se pentru atingerea acestui țel de toate mijloacele.

Împăratul Alexandru I al Rusiei, gelos față de isprăvile Ecaterinei a II-a, care ocupase și ultimul teritoriu polonez în 1792, împingând hotarele Rusiei pînă la Nistru, se crede în stare să devie executorul testamentar al lui Petru cel Mare și să ocupe Constantinopolul.

În acest scop, în 1806, armatele rusești năvălesc spre sud și ocupă Țările Românești. De atunci, suferințele poporului românesc devin permanente. Enorma povară de aprovizionare cu alimente și furaje a armatelor rusești cade în spinarea țaranului român. Mii de harabale țărănești, încărcate cu produsele muncii poporului român, erau obligate să urmeze armatele rusești dincolo de Dunăre prin Balcani, pînă la Marea de Marmara. Acest chin al poporului român impresiona pe toată lumea, chiar și pe ruși.

În lucrarea sa „Rusia la Dunăre”, pag. nr. 227, fostul ministru al țarului Nicolaie al II-lea, Leon Casso, printre alte suferințe ale poporului român, scrie și următoarele: „Nu e greu ca țaranul român să-și amintească că încă nu de mult, el cu harabalele (cărute trase de boi) lui, încărcate cu alimente și furaje, parcurgea în urma convoiurilor rusești distanța pînă la Marea de Marmara și în apele acestei mări își scâldea boii lui albi.”

După eforturi teribile și jertfe inutile, țarismul s-a convins de imposibilitatea de a cucerii Bosforul și a pune piciorul la Marea Mediterană, și n-a reușit să-i momească pe slavii: sirbi, bulgari, muntenegreni, croați etc. de a se lipi de imperiul rusec. Și această nereușită o pune pe seama poporului român. Pe români îi considerau ca pe un cui înfipt între Rusia și popoarele slave din Balcani. Pentru acest lucru rușii ne urăsc; ne-a urit țarismul și sfetnicii lui, dar nu poporul rus, care nici nu știa că noi existam. Și această dezinteresare a poporului și a administrației rusești din Petersburg față de Basarabia s-a dovedit a fi o realitate, nu numai în anii de agitație, — cînd țarul Rusiei, Alexandru I, dorea să anexeze Basarabia la imperiul rusec, fără vre-un drept de cucerire cu sabia, nici prin cedare de bună voie sau prin dreptul primului ocupant și nici prin dreptul ginților — dar și o sută de ani după anexare.

Tot în lucrarea sa „Rusia la Dunăre”, pag. 228, Leon Casso scrie: „De la data anexării Basarabiei la imperiul rusec și pînă ce a fost publicat studiul unui ofițer rus, Zașciuc, cam prin anul 1862, rușii nu știau nimic despre Basarabia. Unii credeau că Basarabia e în Asia, iar alții o confundau cu Gruzia. Pînă astăzi toate datele ce se transmiteau la centru despre Basarabia, nu corespundeau adevărului și realității. Așa de exemplu în „Anuarul Rusiei”, redactat de serviciul statistic de pe lângă Ministerul de Interne, pe anul 1910, erau trecute toate naționalitățile ce locuiau pe teritoriul Basarabiei, iar despre moldoveni, care constituie marea majoritate a populației din Basarabia, nu scria nici un cuvînt. Iar cîțiva ani în urmă, Departamentul Casației Civile scotea o hotărîre, precum că Basarabia și cu Moldova din dreapta

Prutului erau parte integrantă din imperiul bizantin, neținînd seama că puterea împăraților din Constantinopol niciodată n-a depășit Dunărea spre nord.” — Am încheiat citatul.

Conducătorii țarismului rusec, împreună cu iscusitul grec Capodistria, erau convinși că Basarabia va constitui pentru ei prima treaptă în drum spre cucerirea Bosforului și va alcătui prima etapă spre a pune mina pe Balcani. Dar acest vis nu s-a împlinit și din această cauză planurile politice rusești s-au modificat simțitor. S-a renunțat la cucerirea Bosforului, iar scopurile lor politice s-au redus numai la grija de a-i ajuta pe slavii din Balcani, și în primul rînd de a apăra religia pravoslavnică a slavilor sirbi și bulgari.

Apărarea slavilor de sub dominația otomană era îngreunată prin faptul că poporul român, din ambele jumătăți ale Moldovei (adică Moldova de pe dreapta și stînga Prutului), precum și cel din Valahia, îi despărțea pe slavii de sud de cei de nord și împiedica contopirea lor frățească. Această constatare o face chiar și un diplomat rus, cu numele F. P. Fonton, în amintirile sale de la Marele Cartier General al armatei de la Dunăre. Redăm textul acestor gîndiri aflate în lucrarea „Rusia la Dunăre”, a lui L. Casso: „Poporul acesta român* anume caracteristici aparte, și nu pot să ascund — scrie el — că uitîndu-mă pe hartă, mă întristez, că aceste opt milioane (8.000.000) de români, cu totul străini slavilor, s-au instalat aici pe stîncile munților Carpați și formează un fel de cui între neamurile slavonești și împiedică contopirea lor.” Și mai departe, cu un ton mai ridicat, spune: „Ei, dacă în locurile acestor români ar trăi sirbi și bulgari, cit de simplu s-ar fi rezolvat problema Răsăritului și a slavilor,” neprevăzînd, desigur, marile greutăți de care trebuia să se lovească diplomația rusească mai tirziu în legătură cu țările slave din Balcani.

Dar, prin anul 1807, pofta imperialismului rusec de a anexa tot ce vedea cu ochii, scade. Napoleon I se împotrivește imperiului rusec, el nu admite ca Țările Românești să devie colonii rusești; în anul 1807 se încheie între Napoleon I și împăratul Alexandru I o înțelegere, așa zisa înțelegere de la Tilsit, prin care Alexandru I se obliga să retragă toate trupele de pe teritoriul Moldovei și Valahiei.

Imperialiștii ruși privesc influența lui Napoleon I în toată Europa cu neliniște. Cercurile conducătoare rusești sunt îngrijorate și le scade moralul; în loc să se gîndească la anexarea Țărilor Românești și celor Balcanice, pofta lor se reduce la anexarea măcar a Basarabiei.

* La autor lipsește verbul: are, întrunește. (N. red.).

DENATURAREA ISTORIEI DE CĂTRE ISTORICUL BATIUȘCOV

În legătură cu afirmația falsă a unor istorici ruși, precum că în Basarabia au trăit slavi și nu români, citez din lucrarea „Rusia la Dunăre” a lui L. Casso, pag. 229. Iată ce scrie autorul : „Nația aceas- ta de origine romană supără nu numai pe diplomați, dar și pe slavofili: unul din ei, Batiușcov, nega adevărul istoric și făcea efortări spre a dovedi că primii locuitori pe teritoriul Basarabiei erau slavi, care între timp au deprins graiul latinesc, iar altul, Danielevschi, care nu risca să meargă așa de departe în ipotezele lui și prefera să respecte principiul naționalității, contrazicea pe Batiușcov și sfătuia guvernul rusesc să dea înapoi Basarabia Ro- mâniei”. Care era logica rusului Batiușcov ? De la cine ar fi putut învăța limba latinească slavii lui Batiușcov, dacă în Basara- bia n-ar fi fost români încă din secolul al doilea al erei noastre ?

Mai departe, la pag. 229, L. Casso scrie: „Nu demult un cores- pondent militar, A. P. Kuropatkin, făcînd bilanțul războaielor noastre din Balcani contra turcilor, a constatat că Rusia a atins hotarele ei naturale încă din 1792, adică la Nistru, conform trata- tului de la Iași, care dădea Rusiei malul stîng al rîului Nistru”.

Dar înainte de a trece la evenimentul tragic de anexare a Moldovei de răsărit la Rusia, trebuie să amintim pe scurt despre psihoza ce i-a cuprins pe țarul Rusiei Alexandru I și pe credincioșii lui sfetnici de a cucerii și a supune alte popoare și alte teritorii. Pentru a paraliza și a face imposibilă influența Franței în Statele Românești și în țările Balcanice, orgoliosul țar al Rusiei, Alexan- dru I, împreună cu consilierul său permanent, prințul Ciortorij- schi (dracu roșcat), au întocmit un plan ca să întemeieze la sud de Dunăre, pe teritoriul stăpînit de turci, unele state pravoslav- nice, sub protectorat rusesc, iar pentru a atinge acest scop, era absolut necesar să anexeze Moldova și Valahia ale căror terito- rii să fie complet unificate cu teritoriul rusesc. Planul a fost întocmit încă în anul 1802 și nu era numai o schiță generală, ci era un perfect plan de acțiune. Conform acestui plan, o armată rusească cu un efectiv de 100.000 de soldați trebuia plasată la frontiera sud-vestică a Rusiei, pentru ca la momentul potrivit să pătrundă în Moldova și Valahia și să ocupe cetățile de pe dreapta Nistrului și de pe Dunăre, pînă la Belgrad. Acest plan a fost exe- cutat în 1806, de către baronul Budberg, ministrul de externe din Rusia. Și pentru ca în interiorul Țărilor Românești această bar- barie să fie văzută prin prisma pravoslavniciei și a milei, și să fie primită de populația românească cu simpatie trebuia insta- lată o administrație rusofilă, care să ducă o campanie favorabilă rușilor și să combată orice agitație, care n-ar fi favorabilă Rusiei. În acest scop se hotărăște să-i înscăuneze în Moldova, pe prințul Alexandru Moruzi și, în Valahia, pe Constantin Ipsilanti, doi

fanarioți rusofili, devotați rușilor. Pentru executarea acestui plan, a fost trimis la Constantinopol iscusitul diplomat rus Italinski, și, cu concursul marelui dragoman de pe lîngă sultanul turc, prin- țul Dumitru Moruzi, om foarte capabil și cu mare influență asupra sultanului Soliman III, și cu tot felul de făgăduieli de pace, în anul 1802 reușește să înlătore pe vechii domnitori Suțu și Cali- machi, și să-i instaleze pe o durată de cel puțin 7 ani pe Alexandru Moruzi în Moldova și pe Constantin Ipsilanti în Valahia, — oameni de încredere ai Rusiei și înversunați francofobi. Pe lîngă aceste măsuri de a induce în eroare populația românească, predecesorul prințului Ciortorijski, baronul Budberg, ministrul de externe al Rusiei, ordonă consulului său de la Iași, Podofinic, să înființeze în Principate o organizație politică secretă, pentru a pregăti invazia armatelor rusești. Conform ordinului ministrului rus Budberg că- tre consulul din Iași se prevedea ca nu numai să se organizeze agenții secrete, dar se porunceă ca imediat să se pornească în Țările Românești la o propagandă intensă că Rusia e binevoitoare față de Țările Românești și Turcia. Iar în nota către puterile străine, odată cu ordinul către generalul Mihelson, de a trece Nistrul, dl. ministru de externe Budberg enumera motivele care au silit Rusia să recurgă la asemenea fapte, și anume schimbarea domni- rilor, constrîngerea navigației pe Marea Neagră, apariția armate- lor turcești la Dunăre și pregătirile militare în cetățile învecinate.

Dar această sete a țarului Rusiei, Alexandru I, de a subjuga popoare străine, slabe, sărăcite și fără putere de a se apăra, era în contradicție cu spiritul și planurile lui Napoleon I, care nu ad- mitea ca Țările Românești să fie înghițite de Rusia. Și pentru a contrapara planurile Rusiei, Napoleon I trimite la Constantinopol pe talentatul său sfetnic, generalul Sebastiani, cu misiunea de a zădărnici planurile Rusiei cu privire la Moldova și Valahia, și să convingă pe Sultan să înlătore pe cei doi domnitori, Alexandru Moruzi și Constantin Ipsilanti din scaunele domnești ale Mol- dovei și Valahiei, și să fie înscăunați în Principatele Românești foștii domnitori Suțu și Calimachi, ambii rusofobi. După o lungă și dibace luptă diplomatică, cu toată opunerea influentului prinț dragoman, Dumitru Moruzi, generalul Sebastiani reușește să-i înlătore pe Alexandru Moruzi și pe Constantin Ipsilanti, și să instaleze în scaunele de domnie din Țările Românești pe foștii domni Suțu și Calimachi.

Înlăturarea domnitorilor rusofili, Alexandru Moruzi și Con- stantin Ipsilanti, din scaunele domniei Țărilor Românești, a stîrnit uimire și o adevărată furtună de indignare la curtea Imperiului rusesc, și atunci de urgență se trimite la Constantinopol diplo- matul rus Italinski, pentru a folosi toată influența sa față de Sultan și ilustrul și talentatul dragoman Dumitru Moruzi. Italinski a pus în vedere Porții că, înlăturarea acelor doi domnitori e con- siderată de Rusia drept o încălcare a înțelegerii din anul 1802, și a cerut ca domnitorii Alexandru Moruzi și Constantin Ipsilanti

să fie readuși în scaunele lor. În caz contrar, Rusia va fi nevoită să se amestece în treburile Turciei, iar pe de altă parte generalul Sebastiani îl susținea pe Sultan contra Rusiei. În această situație, Poarta prefera un război cu Rusia, decît să anuleze decizia, prin care erau numiți Calimachi și Suțu.

Drept consecință, în urma presiunilor Rusiei și ale Franței asupra Turciei, cu privire la schimbarea domnitorilor din scaunele domnești ale Moldovei și Valahiei, relațiile dintre Rusia și Turcia se înrăutățesc din ce în ce mai mult; armatele rusești staționate în vecinătatea Principatului Moldova, conform planului întocmit cu cîțiva ani în urmă, la data de 11 noiembrie 1806 au trecut Nistrul în dreptul tîrgului Moghilău, iar la 15 Noiembrie în același an ocupă Cetatea Hotinului. Această acțiune militară a Rusiei de a ocupa Moldova și Valahia s-a produs în mod pripit și înainte de a fi primit din partea Sultanului Turciei un răspuns la ultimatumul Rusiei, de a instala din nou în scaunele Principatelor Românești pe foștii domnitori A. Moruzi și C. Ipsilanti, ambii devotați rușilor. Cu toată dorința arzătoare a țarului Rusiei, Alexandru I, de a pune stăpînire pe Principatele Românești, datorită acțiunii diplomatice a lui Napoleon I, și mai ales datorită marșului lui Napoleon I spre Moscova, planurile Rusiei nu s-ar fi realizat, dacă trădătorul grec, prințul Dumitru Moruzi, marele și influentul dragoman de pe lîngă Poartă, n-ar fi forțat lucrurile. Acest grec, D. Moruzi, a grăbit conferința de pace din București, să ia cît mai repede hotărîrea prin care Basarabia să fie anexată la Rusia. Această grabă se explică și prin faptul că Napoleon I cu trupele sale înainta spre Moscova, și că sferele superioare rusești, împreună cu țarul Alexandru I, înclinau să renunțe la anexarea Basarabiei, iar amiralul Ciceagov, noul comandant al trupelor rusești din Basarabia, plecînd din Petersburg spre postul său de comandă, avea în buzunar aprobarea țarului Alexandru I să renunțe la anexarea Basarabiei. Dar cînd amiralul Ciceagov a ajuns la București, tratatul prin care Basarabia se anexa la Rusia, era deja semnat.

Această grabă s-a datorat grecului D. Moruzi, care susținea interesele Rusiei.

D. Moruzi fiind în serviciul Turciei, în calitate de „raia”, avea permanent grija ca să nu fie înlocuit și să nu cadă în disgratie și era mereu preocupat de situația familiei sale, care avea nevoie de ajutorul Rusiei pentru a se menține în scaunele domnești ale Principatelor Românești.

În anul 1812 s-a preocupat și de candidatura lui proprie pentru un scaun domnesc, dar în loc de domnie l-a pîndit moartea, fiind ucis de un călău turcesc. (Vezi lucrarea lui Leon Casso „Rusia la Dunăre”, pag. 20—23.)

ANEXAREA MOLDOVEI DINTRE PRUT ȘI NISTRU DE CĂTRE IMPERIUL RUS

Toată lumea, și cu atît mai mult rușii, care ocupau Moldova încă din 1806 și pînă în 1812 cu armatele lor, știau foarte bine că teritoriul dintre Prut și Nistru avea denumirea de Moldova de pe stînga Prutului, și împreună cu teritoriul din dreapta Prutului forma Principatul Moldova. Conform tratatului de la Tilsit din 1807 încheiat între Napoleon I și țarul Rusiei, Alexandru I, Rusia se obligase să evacueze și să retragă trupele din Valahia și Moldova. Adică armatele rusești urmau să se retragă peste Nistru în țara lor, dar ceva mai spre toamna anului 1807, la o a doua conferință ce a avut loc la Paris, diplomatul rus, Tolstoi, a ridicat din nou problema retragerii trupelor rusești peste Nistru, și cu această ocazie diplomatul Rusiei a afirmat că Rusia va respecta obligația de a retrage trupele sale din Moldova și Valahia, dar a cerut să rămînă rușilor măcar Basarabia, despre care nu se vorbea nimica în tratatul de la Tilsit, știind precis că acea fâșie de teren din sudul Moldovei avea o denumire locală „Bugeacul” sau Basarabia, în amintirea voievodului Basarab — și că Moldova nu era acea fâșie de teren cu denumirea de „Basarabia”. Diplomația rusă, cu o vădită rea credință, a indus în eroare conferința de la Paris, precum că Basarabia, acea fâșie de teren între Chilia, Cetatea Albă și Dunăre nu face parte din Moldova și rușii s-au străduit să convingă conferința că acea fâșie se extinde de la Dunăre înspre nord pe rîurile Prut și Nistru și se mărginește la nord cu hotarul imperiului Austro-Ungar. În felul acesta Rusia a obținut aprobarea forului de la Paris de a nu evacua teritoriul zis Basarabia de pe stînga Prutului.

Academicianul rus L. S. Berg, în cartea sa „Basarabia”, la pag. 2, califică afacerea aceasta ca un succes diplomatic rusesc. Astfel încît, conform tratatului de la Tilsit și de la Paris din 1807, Rusia a evacuat Valahia și Moldova de pe dreapta Prutului, iar Moldova de pe stînga Prutului, botezată de ea cu un nume fals „Basarabia” și care nu-i aparținea, a rămas sub jugul țarismului rusesc. Și bietul popor moldovenesc din această parte a Moldovei a continuat să sufere mai departe. El suferea moralicește, suportînd tot felul de umilințe; el suferea și materialicește, fiindcă trebuia să aprovizioneze armatele rusești cu tot necesarul. Sufereau cu toții, dar tăceau, fiindcă rușii spuneau că vin la noi în numele creștinismului, iar românii îi credeau și sperau că rușii în adevăr vin la noi cu gînd curat, pentru a-i feri de păgînismul turcesc. Dar mai ales credeau românii că mîloasa, pravoslavınca Rusiei îi va izbăvi de fanarioți, care prin diferite mijloace murdare și intrigi, ce adesea duceau pînă la crime,* ajungeau la cirna țării, pe care

* Am observat asteriscuri la pag. 13, 15, 39, 41, dar notele lipsesc. Multe note sînt incluse direct în text. (N. red.).

o storceau de averi, îmbogățindu-se și răsplătind din belșug pe vizirii turci, care îi favorizau și îi mențineau în diferite posturi înalte, unde jefuiau avutul poporului.

Adeseori acești fanarioți reușeau să înduplece chiar pe sultanii turci ca să le încredințeze posturi de domnitori în Țările Românești. Instalindu-se pe teritoriul românesc, acești fanarioți, ca niște lipitori, sugau toată vraga poporului român.

Îndată după anexarea teritoriului dintre Prut și Nistru la imperiul rusesc, populația, în masă, fugea în Moldova de pe dreapta Prutului, la păgînismul otoman. Pentru a opri această fugă, împăratul Alexandru I a recunoscut dreptul țăranilor de a rămâne liberi și mai departe, adică să nu fie robi, să nu fie iobagi, cum erau țăranii din Rusia, adică să nu fie „crepostnoi”. De asemenea li s-au recunoscut și boierilor toate drepturile și privilegiile avute înainte. Dar fuga țăranilor și a boierilor în Moldova aflată sub suzeranitate turcească, nu s-a oprit, și, atunci, țarul Alexandru I, vrînd să îndulcească întrucîtva viața din această parte a Moldovei, a scutit pe timp de cîtiva ani pe moldoveni de plata impozitelor și de serviciul militar. În 1818 acordă o autonomie locală. Se constituie un sfat superior local, în care majoritatea consilierilor după lege o are elementul moldovenesc local, dar din sfatul superior făcea parte vice-regele, guvernatorul, vice-guvernatorul și încă doi consilieri numiți de Petersburg. În acest sfat superior se discutau și se luau hotărîrile în limba românească și rusească. Toată administrația civilă era în miinile moldovenilor. Ispravnicii din județe (un fel de prefect), care erau nu numai administratori, dar și judecători, la început se alegeau de moldoveni. Astfel că toate organele conducătoare ale administrației acestei provincii subjugate de ruși în acea perioadă, erau recrutate din partea boierească, care în totalitatea ei era românească și care nu cunoștea limba rusă. Primul guvernator al provinciei a fost Scarlat Sturza, un bătrîn de optzeci de ani, bolnăvicios, slab și fără putere de muncă. Deci, în conducerea superioară se alegeau români, cu toții vorbeau numai românește și ceva limbă greacă. Mai tîrziu, fiii nobililor au început să vorbească limba franceză sau germană; e de notat că limba ocupanților ruși nu o cunoștea nimeni și nici nu interesa pe nimeni. Dar această stare de lucruri n-a durat mult. Încetul cu încetul situația se schimbă, în locul guvernatorilor români se numesc guvernatori generali ruși, care nu cunoșteau limba românească, nu cunoșteau legile și nici obiceiurile locale. Începînd cu primii guvernatori ruși, se lansează o campanie de ponegrire, de critici și de denunțuri la adresa moldovenilor. Generalii guvernatori, Harting, Bahmetev, Inzov și mai ales vice-guvernatorul generalul Vieghel și alții sunt furioși că, începînd cu elementele din conducerea supremă a acestei provincii dintre Prut și Nistru, toți vorbesc numai românește și pentru acest motiv moldovenii sunt reclamați și considerați incultți. Abuzurile guvernatorilor ruși și supușilor lor se în-

mulțesc, iar moldovenii sunt nevoiți, la rîndul lor, să reclame și ei, fac cerere apărîndu-și drepturile și demnitatea.

Guvernul din Petersburg ordonă anchete, iar la toate anchetele anchetatorii se îngrozesc de cele constatate: peste tot abuzuri și tilhării. Cu toate instrucțiunile Petersburgului referitoare la modul cum să se ancheteze, anchetatorii sunt nevoiți să raporteze adevărul că toată vina pentru proasta administrare cade asupra guvernatorilor ruși și că moldovenii nu aveau nici o vină.

Așa, în vara anului 1815, sosește la Chișinău anchetatorul Svinin. La fața locului, el ia cunoștință cum se administra provincia în trecut, înainte de a fi anexată la Rusia, apoi Svinin se deplasează la Iași, pentru a se convinge de cele spuse la Chișinău și de buna administrație din Moldova. Aci, la Iași, Svinin discută problema cu domnitorul și cu mitropolitul Moldovei. Cu toate instrucțiunile date lui Svinin la Petersburg, el constată că toată vina pentru proasta administrație a Basarabiei cade asupra generalului guvernator rus Harting și nu asupra boierilor moldoveni, scrie el: **)

„Greșelile în administrația Basarabiei se explică nu prin vina boierilor moldoveni, ci prin vina guvernatorilor ruși.” Dar mai mult decît o serie de abuzuri, pe anchetatorul Svinin îl impresionează faptul că din Basarabia populația moldovenească fuge peste Prut și trece în Moldova cu miile.

În rapoartele lui Svinin, direct către țarul Alexandru I, se notează că într-un singur an din județul de hotar Tighina au fugit 900 de familii, din județul Codrilor au fugit 290 de familii, iar din județul Hotin au fugit 3.359 de familii de români. Nu mai puțin e îngrijorat de această emigrațiune și generalul Kiselev care, făcînd o inspecție a grăniei sud-vestice, este tulburat de cele constatate și înaintează țarului următorul raport: „Ași dori ca Majestatea Voastră să binevoiască a da ordin ca să se constate cîți locuitori au fost în 1812 cînd s-a încheiat pacea, cîți bulgari după aceasta au venit la noi și cîți din ei au fugit spre apus, preferînd jugul turcesc, fiind foarte grea pentru ei administrația noastră.” Suferințele țăranilor de prin județe erau insuportabile, dar ei, de frică să nu fie și mai rău jefuiți de ispravnici, se temeau să-i divulge. Cu toată tăcerea țăranilor, aceste jafuri erau cunoscute la Petersburg, în urma raportului făcut de către generalul Kiselev, direct țarului Alexandru I, raport în care scrie textual: **)

„Acolo, în Basarabia, totul se vinde, totul are preț, ispravnicii sunt nevoiți să jefuiască, fiindcă ei singuri plătesc pentru un post ce îl ocupă de la 20.000 la 30.000 ruble.”

În urma acestor jafuri constatate, generalul guvernator Harting este dat afară în 1816 sub pretextul că e bolnav.

De jafurile și asupririle la care erau expuși românii noștri din Moldova dintre Prut și Nistru, erau impresionați nu numai călătorii străini, ci și rușii și chiar însuși împăratul Alexandru I. Așa după patru ani de guvernare a generalului Harting, împăratul

în rescriptul său către mitropolitul Gavril, cu ocazia numirii noului conducător al Basarabiei, cu titlul de vice-rege, generalul Bahmetev, scria următoarele: „Sunt profund nemulțumit că toate intențiile mele bune nu s-au realizat și neregulile, mai ales în unele părți, au ajuns la apogeu, din care cauză oameni nevinovați își lasă căsuțele și tot avutul lor și fug de la noi, căutând adăpost peste hotar.”

Rescriptul are data de 1 aprilie 1816, tipărit în lucrarea lui Stadnițchi, pag. 289 și în lucrarea lui Leon Casso „Rusia la Dunăre”, pag. 213.

Iar lui Bahmetev, vice-rege al provinciei, împăratul îi scria: „Odată cu schimbarea primului guvernator, lucru ce devenise necesar în anul 1813, în ocîrmuirea acestei provincii au apărut toate viciile: pe de o parte ea a fost lăsată pe mîna oamenilor nepricepuți, iar pe de altă parte pe seama funcționarilor incorecți și interesați.”

Un alt anchetator rus, Storojenco, scria: „Nu se vede că populația din Basarabia ar fi progresat, dimpotrivă cînd în anul 1806 au venit armatele noastre rusești, starea populației era înfloritoare, guvernatorii nu făc nimic decît abuzuri.” Citat din lucrările comisiei arhivelor statului, Chișinău, vol. II, pag. 170.

În miinile guvernatorilor și ispravnicilor (prefecți) ruși, Moldova dintre Prut și Nistru devenise un cîmp de exploatare și afaceri personale. Toți acei ce o vizitau erau uimiți de cele constatate. Populația era exploatată și sărăcită.

Deci, rușii recunosc că, în loc de fericirea care se promitea românilor prin propaganda rusească, ei au adus populația la cea mai groaznică sărăcie.

Dar practic nu se lua nici o măsură de îndreptare a lucrurilor. La mici intervale de timp se schimbau guvernatorii și ispravnicii și se numeau mereu alții tot mai săraci și mai lacomi.

Deși în aparență împăratul Alexandru I își manifesta dorința ca Moldova dintre Prut și Nistru să fie guvernată în mod cinstit, ca regimul să fie cît se poate de suportabil și ca populația să se simtă bine, aceasta nu era o dragoste deosebită ce ar fi avut-o față de populația noastră, ci pentru a demonstra față de alte popoare, după cum se exprima chiar el, că sub domnia țaristă lumea trăiește fericită și aceasta se făcea cu scopul ca să atragă și alte popoare la imperiul țarist. E vorba de popoarele slave.

Împăratul Alexandru I a dat amiralului Ciceagov o plîngere a locuitorilor din Moldova împotriva armatelor lui Kutuzov, spunînd:

„Nu mai pot să permit mai departe asemenea grozăvii.”

Deci, cine își poate imagina ce suferințe și nenorociri veniseră pe capul bietului popor românesc, dacă însuși țarul care patrona toată această barbarie, se îngrozește. Dar generalii ruși nu se sinchiesc și nu se îngrozesc cînd sumedeniile de care încărcate cu alimente și furaje pentru armate erau trase de circa 30.000

de bărbați și femei, flămînzi și desculți. La protestul românilor de a se pune capăt acestor barbarii nemaipomenite în istoria omenirii, generalii ruși spuneau cu sînge rece că pe ei nu-i interesează cine este înhămat la car, animale sau oameni, ci totul e ca aceste care să fie transportate. (Karl Marx și Leon Casso „Rusia la Dunăre”, pag. 126—127, după o scrisoare a lui Ciceagov.)

Amiralul Ciceagov, călătorind prin Moldova în primăvara anului 1812, se mira de numărul mare de case părăsite și sate distruse de armatele rusești.

Cu toată dorința țarului exprimată prin rescriptele sale, treburile administrative mergeau din ce în ce tot mai rău.

Guvernatorii și ispravnicii județeni (prefecți) ce de acum se numeau de către guvernatorii ruși, administrau provincia noastră după bunul lor plac. În urma neregulilor constatate de anchetatorul Svinin, guvernatorul Harting e dat afară sub pretextul că e bolnav, iar în locul lui este numit cu înputernicirea de vice-rege generalul Bahmetev, avînd ca ajutor de guvernator pe grecul Catacazi, rudă cu Ipsilanti, de origine greacă. Dar nici guvernarea lui Bahmetev n-a dat roade. Această guvernare a fost și mai proastă decît a lui Harting. În cele din urmă el este învinuit de contrabandă. Afacerile din jurul vice-regelui Bahmetev sunt inițiate de soția sa și sunt implicați tot felul de greci, polonezi, armeni, evrei etc. Bahmetev este dat pe mîna justiției, însă judecata nu-l condamnă și, în anul 1820, el este scos din serviciu pe caz de boală.

După Bahmetev este numit guvernator generalul Inzov, slab și nepriceput în treburile administrației. Prezența lui în acest post a fost inutilă, toată activitatea lui s-a rezumat la sădirea pomilor pe marginea drumurilor.

Guvernul din Petersburg, nemulțumit de modul cum este administrată această provincie, recurge la un alt demnitar al timpului, contele Voronțov, guvernatorul Rusiei de sud, cu sediul la Odessa, căruia i se încredințează suprema supraveghere a administrației acestei provincii. Contele Voronțov a îndeplinit această funcție din anul 1823 pînă în anul 1844.

Pentru a se informa despre cele ce se petrec în provincia care îi era încredințată pentru buna administrare, ordonă și el să i se raporteze tot ce se petrece acolo și, în curînd, i se aduc la cunoștință realitățile. Așa de exemplu: o personalitate înaltă, cu numele de Longhinov, în scrisoarea sa din 4 august 1824, care se păstrează în arhiva contelui Voronțov, scrie din Chișinău: „Situația economică a Basarabiei era mult mai bună sub conducerea moldovenilor decît sub conducerea rusească în timp de 15 ani. Aici, în regiunea Basarabiei, unde încă e barbarism, oameni fără vină sunt băgați în închisori, bătuți, jefuiți și arși.”

Notă: Lucrarea lui Leon Casso „Rusia la Dunăre”, pagina nr. 222.

În, 1829, Mihailovici Danilevschi, în „Russcaia starina”, vol. 79, pag. 182, scria:

„Acum 11 ani am fost în Basarabia, dar de atunci n-am mai găsit nici o schimbare.” Notă : L. Casso „Rusia la Dunăre”, pag. nr. 221.

În ziua de 11 iulie 1833, generalul Kiselev scria lui Voronțov : „Îmi zugrăviți un tablou trist din Basarabia ; moldovenii se grăbesc să-și vîndă moșiile, pe cînd în Bucovina proprietarii plătesc 30% impozite, dar laudă ordinea și cinstea organizației Austriei. V-au ajutat rău guvernatorii care s-au schimbat la Chișinău și funcționarii lor, care sunt drojdia Rusiei și a Moldovei.” Notă : L. Casso „Rusia la Dunăre”, pag. nr. 224 și arhiva contelui Voronțov, vol. 38, pag. 209. Chiar și Împăratul vorbește despre funcționarii ruși necorespunzători și nedoriți, culeși după nevoile timpului în mare grabă.

Deși țărani și nobilii moldoveni la început erau rezervați față de Rusia, curînd s-au convins că rușii sunt puși pe jaf. Statul rus a luat hotărîrea fermă de a încredința administrația acestei provincii funcționarilor ruși. Față de această măsură moldovenii intervin prin cereri către Împărat, se plîng contra guvernatorilor și funcționarilor ruși și împotriva măsurilor de înlocuire a funcționarilor români din administrația provinciei. Ei se plîng că obiceiurile și legile provinciei sunt înlocuite treptat. (Notă : Eparhia din Chișinău 1902, pag. 366—369 și L. Casso „Rusia la Dunăre”, pag. 209.)

După moartea țarului Alexandru I, pe tronul Rusiei urcă fratele său, Nicolae I, mare autocrat.

Dar sub stăpînirea țarului Nicolae I, nu era posibilă nici o încercare de rezistență. Administrația rusească nici nu dorea să audă de cererile moldovenilor. Guvernatorii provinciei, în rapoartele lor către guvernul din Petersburg, defăimau nobilimea și țărănimea acestei provincii.

Pe lângă rapoartele calomnioase, ei amenințau poporul românesc cu pedepse aspre deoarece nu putea suporta jugul străin.

Cu toate că răul în administrarea acestei provincii provenea de la guvernatorii ruși, după cum au dovedit toate anchetele ordonate de către guvernul din Petersburg, în anul 1828, țarul Nicolae I suspenda autonomia de care se bucura pînă atunci provincia noastră, și-i da denumirea mai întîi de regiunea Basarabia și mai tîrziu de gubernia Basarabia (provincia Basarabia) și este administrată, cu mici excepții, după legile rusești. S-a introdus o administrație pur rusească, s-a exclus limba românească din toate instituțiile și a început rusificarea. În toate posturile de comandă, sub presiunea samavolniciei guvernatorilor, au fost numiți *numai ruși*. Rezistența românească a fost înfrîntă. Situația creată silește pe români, țărani și boieri, să părăsească avutul lor și să fugă cu miile peste Prut, în Moldova liberă, deși sub suzeranitate otomană. Astfel fug cele mai valoroase elemente, în frunte cu mareșalul nobilimei Bașota, Bucșăneanu, Rosetti etc. În urma acestor fugari, rămîn sate și moșii întregi pustii. Dacă cineva reușea să vîndă

avutul său, apoi această vînzare se făcea pe preț de nimica, se vindeau cu 5 lei sau 3 ruble hectarul. (Notă : „Basarabia”, Academicianul Berg, Petersburg, anul 1923, pag. 68)

Astfel, între anii 1828—1830, o mare parte din nobilimea băștinașă ce au luat parte la administrația autonomă a Basarabiei, au fugit în Moldova din dreapta Prutului, iar cei ce au rămas au constituit o minoritate neputincioasă în fața stăpînirii străine.

Nobilii moldoveni, în această situație grea, creată de suspendarea autonomiei, au fost nevoiți să renunțe la lupta dusă de ei atîta timp pentru autonomie și limbă. Ei s-au lăsat ademeniți de administrația rusească și au renunțat la aspirațiile acestui popor și la tot ce era național, alăturîndu-se conducerii de stat. Drept recompensă pentru noua lor atitudine, li s-au conferit titluri de nobili, moșii și posturi în administrația rusească. Treptat, aceste elemente trădătoare s-au rusificat, fie prin contactul direct cu rușii, fie prin căsătoria fiicelor lor cu ofițeri și funcționari ruși, fie prin trimiterea tineretului la școli rusești.

În situația creată, imperialismul rusesc nu se putea baza numai pe elementele autohtone, care rămăseseră foarte puține, și de aceea este nevoit să recurgă la alte mijloace, pentru a atrage de partea sa elemente care nu aveau nimic comun cu interesele și tradițiile poporului român dintre Prut și Nistru. Pentru aceasta țarismul crează alte baze politice, atribuie sub formă de cadou pămîntul nostru, recurgînd la alte elemente, pe care să se sprijine în acțiunea de dez-naționalizare a poporului dintre Prut și Nistru, prin dăruirea pămîntului nostru românesc.

Astfel găsim în cartea „Bugeagul”, la pag. 5, Editura Zemstvei Akkerman, pag. 264, că s-au dat la persoanele mai jos notate următoarele suprafețe de teren :

Deseatine	
Consilierului de stat, contele Karl Nescerode (neamt)	10.000
General-maior Mihail Roler	3.000
Consilierului de stat Constantin Catacazi (grec)	6.000
Maria Suțu (de origine bulgară)	4.000
Moștenitorilor general-maiorului Cornilovici	6.000
Văduvei general-maiorului Hitrovo, născută Kutuzov	6.000
Ruxandra Mavroeni	5.000
Dumitru Moruzi (grec)	6.000
Bulgacu (Director al poștelor din Petersburg) 1826	6.000
Protoiereului Cunițchi (rus)	2.000
Văduvei Ruxada Văcărescu (româncă)	5.000
Moruzi Ralu	5.000
Soției consilierului Negri-Ipsilanti, Elena	5.000
Consilierului Cunițchi	6.000
Colonelului Iacob Lamdorf	2.000
Consilierului Mazarovici	3.000
Consilierului de stat Constantin Virlam	6.000

Maiorului Ștefan Nedelcov	1.000
Consilierului Colearschi	6.000
Căpitan-comandorului Vasile Mihailov	2.000
Radu Caliarchi	5.000
Colonelului Arseniev	2.680
Locotenentului Șreider	211
Ocupat prin abuz de soția lui Gentucicov, Bender	10.000
Locotenent-colonelului Dobronet	5.000
Eufrosina Moruzi	5.000
Colonelului Burtov	3.426
Constantin Petre Gurici	243
Generalului Alexe Sibirschi	5.000
Medic-generalului Vlacov	4.000
Consulului Fantonide Verarilor	5.000
Generalului Ivan Sabiniev	10.000
Generalului Ivan Vanu	2.000
Colonelului Karl Nesselrode	10.000
Colonelului Alexei Alexeev	5.000
Ruxanda Moruzi	3.000
Ruxanei născută Sturza	10.000
Total —	89.890

După 1824

Baronului Frank	2.000
Princ. Volcovschi	10.000
Gamalei	7.000
Col. Canarin	25.000
Hopech	4.000
Rodokorah	5.000
Rusaceov	3.000
Gen. Eckein	4.000
Hitrovo	6.000
Total -	66.000

Col. Afasaniev	7.000
Dubețchi	3.000
Dunaev	3.000
Bechendorf	28.000
Scarlat	1.000
Peju	2.000
Djuminschi	6.000
Arseniev	2.000
Șreiber	2.000
Total -	54.000

Deseatină = măsură agrară rusească, egală cu 1,09 ha.

Așa că marea masă țărănească, la un moment dat, s-a pomenit singură, fără nici un ajutor, cu excepția citorva familii de boieri, care au rămas credincioase marilor idealuri naționale. Printre aceștia menționăm familia lui Alexandru Hașdeu, din satul Cristinești, jud. Hotin, cu cei doi fii ai săi, Nicolae, care după ce a terminat studiile, e învinuit de activitate subversivă și este condamnat la închisoare unde moare la vârsta de 20 de ani, Bogdan P. Hașdeu, care se refugiază în România, unde desfășoară o bogată activitate literară, istorică și filologică, ca profesor la facultatea de filologie, membru al academiilor de știință din mai multe țări europene.

Alexandru Hașdeu a fost membru al Academiei de științe din București, însă rușii nu i-au permis să vină în România niciodată, nici măcar atunci când se sărbătorea alegerea lui ca membru al Academiei.

Alexandru Hașdeu a fost un talentat de seamă, însă multe din lucrările sale n-au fost tipărite, printre ele se numără balada „Cîntarea femeii moldovence din Basarabia”.

Alexandru Hașdeu înființează școala județeană din Hotin, unde multă vreme s-a predat limba românească. Tot Alexandru Hașdeu a înființat școala de 7 ani din Zarojeni, jud. Hotin.

O altă familie de nobili moldoveni a fost cea a lui Vasile I. Stroescu, tot din jud. Hotin, satul Trinca, cu cei 4 fii ai săi : Mihail, Constantin, Gheorghe și Vasile, luptători neînfricați ai românismului. Cercetarea întregii lor activități ar descoperi fapte pline de dragoste de popor pe întregul pământ locuit de români, și în special în Transilvania, adevărați părinți ai țărănimii și ai românismului. Despre bunătatea și activitatea națională, socială și filantropică a fraților Stroescu nu se poate scrie într-un carnet restrîns de amintiri. Despre filantropia, viața și activitatea lor pe teren național și social se pot scrie volume întregi. Eu însă nu pot să nu amintesc măcar cite ceva despre activitatea lor și foarte pe scurt, și aceasta numai pentru a face o comparație între români și corciturile boieresti, care au trădat poporul în cel mai greu moment din viața sa.

Mihail Stroescu a luptat timp îndelungat pe lângă guvernul țarist, pentru a se deschide o catedră de limba română pe lângă Universitatea din Odessa, oferind în același timp sumele necesare pentru întreținerea ei, dar guvernul rus nici n-a vrut să audă despre înființarea acestei catedre.

Înființează tot pe cont propriu un spital model pentru țărani moldoveni în comuna Stolniceni, jud. Bălți. Spitalul este înzestrat cu cele mai moderne aparate. În spital sunt angajați cei mai buni medici care, periodic, sunt trimiși pentru specializare la Viena, Paris și Berlin. Spitalul a fost înzestrat de Stroescu cu o gospodărie bine organizată, dăruind spitalului 1000 de hectare. Tot Stroescu a construit o clădire în Brașov, unde funcționează un cămin de ucenici, fii de români.

Dar cel mai mare filantrop a fost fratele său, Vasile Stroescu.

Activitatea lui pe o scară largă începe prin anul 1892 și durează până 1918 cind, vede România Mare cu ochii lui, fiind primul președinte al parlamentului României Mari.

Deși este nevoit să studieze în limba rusească, sufletul său rămîne legat de năzuințele poporului nostru de pretutindeni.

Studiile superioare le-a făcut la colegiul de nobili din Nejin din apropierea Moscovei, apoi la Facultatea de drept din Petersburg. Din satul său natal Trinca și pînă la Moscova, călătorea cu poșta-lionul, timp de 2 săptămîni. După terminarea studiilor s-a instalat în satul Brinzeni din jud. Bălți, unde se ocupa personal de gospodăria sa, fiind ajutat de un țaran, moș Ion Hrib. A ajutat în mod efectiv țărănimea din toate satele și mai ales elevii și studenții, care-i solicitau sprijinul.

El călătorea prin toate regiunile locuite de români: Vechiul Regat, Transilvania, Maramureș etc. și sub impresia lipsurilor la care erau supuși românii, singur lua inițiativa de îndreptare și ajutorare.

Călătorind prin Maramureș, l-a surprins că marea masă de țărani din acea regiune lucrau pe un preț de mizerie, la exploatarea de păduri. Vasile Stroescu, luînd contact cu preoții și învățătorii localnici, precum și cu cooperatorii români, ia inițiativa înființării unor cooperative forestiere din Maramureș, în care scop dăruiește treptat un milion de coroane. Dacă cooperativele se prezentau la licitație, conform legilor, erau preferați, față de alți concurenți. Venitul acestor exploatare prin cooperative proprii, îmbunătățește viața muncitorilor. Această activitate se găsește tipărită în buletinul cooperativei românești prin anii 1920—1923. Un exemplar din aceste buletine a fost văzut de mine la un conducător al cooperativei române, Balamaci.

Altă dată, călătorind prin nordul Moldovei, Vasile Stroescu a fost impresionat de mizeria școlilor satești din acea regiune, care aveau localuri necorespunzătoare, cu o singură sală de clasă, fără curte etc.

Adresîndu-se conducerii județului, el a cerut să i se întocmească devizul pentru construirea a 10 școli satești, din fondurile lui proprii.

Condițiile puse de acesta au fost de a se construi școli mari spațioase, cu două săli de clasă, cu locuință pentru director, cu magazie, grajd pentru vite ce eventual ar avea directorul, o grădină de un ha., unde învățătorii să învețe copiii să sădească și să altoiască copaci etc. Cînd s-au prezentat aceste planuri și devize lui Stroescu, el a depus valoarea acestor construcții la instituțiile de depuneri pe seama prefecturii, pentru a se construi cele arătate.

La recepționarea construcțiilor trebuia să fie invitat și Vasile Stroescu, pentru a se convinge de îndeplinirea acestor sarcini. Această întîmplare, în legătură cu școlile din Moldova, mi-a povestit-o după unirea din 1918, chiar Vasile Stroescu.

Acest filantrop a acordat burse anuale în sumă de 300 ruble

aur, adică 825 lei, absolut la toți studenții români ce studiau fie la Universitățile din Iași și București, fie la cele din Budapesta, Viena, Berlin sau Paris. La acordarea burselor, Stroescu le spunea să învețe cit mai bine și să nu uite că sunt români.

Sumele acordate să nu fie restituite sub nici o formă, însă fiecare student la rîndul lui, la terminarea studiilor, trebuia să ajute pe alți studenți, dacă i-o permiteau mijloacele materiale.

Am menționat numai cîteva fapte ale fraților Stroești.

Ei au ignorat și condamnat distracțiile de la Paris și Monte Carlo.

Prin anul 1830, marea masă de țărani moldoveni, părăsiți de conducătorii săi, a rămas singură la dispoziția administrației rusești, pe seama urednicilor (jandarmilor, zemschi nacialnic) un fel de pretori, care-i conduceau și-i umileau. Țăranii erau supuși la tot felul de rechiziții, cărau alimente și furaje, iar toată vara coseau fin pentru armată. Muncind în continuu pentru armată, ei nu aveau timp să se ocupe de gospodăriile proprii. Țăranii sărăciseră complet.

Situația economică dezastruoasă a țărănimii din Basarabia a îngrijorat și pe conducătorii ruși, fapt care rezultă din următoarele date din lucrarea lui Leon Casso, ministru în guvernul de la Petersburg, „Russia la Dunăre”, pag. 64: „Prădăciunile armatei de ocupație se înmulțesc, despre ele vorbesc nu numai străinii răuvoitori nouă (rușilor), ci și comandantii noștri militari. Basarabia fusese transformată de către armatele noastre (ruse) în stepă goală și popoarele aici locuitoare nu vor mai stărui pentru interesele noastre rusești. Populația suferă și începe să se arate nebinevoitoare față de noi rușii și nu numai păturile de sus, ci și cele de jos”.

Cu toată dîrzenia rusească de a-i rusifica, cu toate că nobilii moldoveni s-au pus la dispoziția administrației rusești, cu toate că mulți din cei ce învățau în școlile rusești nu se mai înapoiau la vetrele și satele lor, marea masă a populației moldovenești de pe tot cuprinsul teritoriului dintre Prut și Nistru au păstrat în inimile și sufletele lor sentimentele naționale ale neamului românesc. În linii mari, poporul avea cunoștințe despre neamul său, despre istoria trecutului și viața sa chinuită, despre jafurile avutului său, despre umilințele la care l-au supus diferiți jefuitori, tătari, otomani și „pravoslavnicii”. Mai știa poporul și despre vitejiile legendare și fără asemănare ale strămoșilor săi. Toate aceste date se povestesc din moși-strămoși, din tată în fiu, din generație în generație pînă în zilele noastre. Poporul știa că voievozii moldoveni la grele cumpene și amenințările dușmanilor, trimiteau călăreți la Cernăuți, Hotin, Soroca etc., pentru recrutarea apărătorilor patriei; știa de exemplu că după o grea înfrîngere (unica din cele 40 de războaie) voevodul Ștefan cel Mare rănit, obosit și fără să mai treacă prin Cetatea Neamțului, s-a dus la Hotin și Cernăuți să adune cea mai vitează și bună oaste, cu care i-a gonit pe turci în trei zile. Țăranul moldovean, părăsit de toți, e ca un stejar cio-

pirțit de crengile lui de puterea vifornitei de la răsărit sau de unealta nemiloasă a dușmanului, prin puterea sevei ce pătrunde prin rădăcinile lui și-i dă noi lăstare și-l trezește la viață. Așa și poporul nostru, după atâtea jafuri, suferințe și umilințe, după atâtea lupte pentru apărarea sa, seva-singele nobililor noștri strămoși-eroi zvicnește cu putere și dă poporului o nouă viață, noi vlăstare.

Mișcarea revoluționară rusească din 1905—1906 era primul semnal, era primul cîntec de cocoș în bezna vremii. Se prevesteau zorile luminoase ce ne trezeau la lupte.

Chema la lupte pe acele noi vlăstare renăscute ca scinteia de sub cenușă.

Neamul nostru își avea vlăstarele lui, avea reprezentanți născuți din el și se mîndrea cu ele. Avea profesori, doctori în filologie, avea preoți, învățători, poeți, scriitori, gazetari, juriști, ofițeri și diferiți funcționari, toți din popor. Aceste elemente erau angajate în toate domeniile de activitate pe tot cuprinsul imperiului rusesc, dar sufletește erau legate de popor, ai cărui fii erau. În inimile lor ardea flacăra idealurilor naționale.

Au început să apară reviste și ziare în limba moldovenească. În acești ani 1905—1906, mișcarea națională ia avînt, se înființează societăți pentru cultura națională, la care se alătură și zemstvele. Se țin ședințe, se votează rezoluțiile, prin care se cere introducerea limbii moldovenești în școli, biserici și alte instituții. Însuși ministrul guvernului de la Petersburg, Leon Casso susține doleanțele moldovenilor. El scrie textual :

„Cea mai mare parte a populației din Basarabia sunt moldoveni și vorbesc numai limba lor natală, pe cînd în școlile din Basarabia copiii din satele moldovenești sunt puși să învețe exclusiv rusește, cu acest sistem avem învățatură mecanică a unei limbi cu totul străine și o completă lipsă de oarecare cultură, din cauza neînțelegerii obiectelor ce se predau, iar pe deasupra ce se învață în mod mecanic pe de rost se uită repede. Și fiindcă învățatura se face pentru carte, cultură și știință, aceasta se poate face mai întîi în limba moldovenească și pe urmă în rusește. („Rusia la Dunăre”, de Leon Casso.)

Se trimite guvernului din Petersburg și dumei (parlament) plîngeri de a da țăranilor pămînt și a introduce în școli și biserici limba moldovenească. Așa de exemplu, țăranii din comuna Cojușna, județul Chișinău, trimit cerere pentru a li se da pămînt și a se introduce în școli limba moldovenească, ca să învețe copiii lor gratuit în limba părinților lor. Aceasta conform manifestului din 17 octombrie 1905.

Activau în această direcție toți moldovenii, mai săraci și mai înstăriți din toate straturile sociale, și cu diferite vederi politice. Cu toții mai întîi de toate erau moldoveni și apoi altceva.

Se țin congrese învățătorești, preoțești, a cooperabilor, apare gazeta „BASARABIA”, condusă de avocatul Gavrilă, de Constan-

tin Stere și S. Cujbă. În primul număr al gazetei „BASARABIA” apare un articol, din care cităm cîteva cuvinte :

„Destul am tăcut noi moldovenii în țara noastră, străinii stau la masa ospățului, iar noi stăm la urmă, ca țiganul la praznic.”

La 11 Aprilie 1907 apare la Chișinău gazeta „Viața Basarabiei” cu litere latine, sub conducerea lui Nour Alexei.

La 14 Ianuarie 1907 apare ziarul „Moldovanul” în limba moldovenească. Dar toate aceste publicații n-au o viață lungă.

La 8 Mai 1906 se ține congresul învățătorilor din județul Soroca.

La 28 Mai se ține o mare întrunire publică la Chișinău, peste tot se votează rezoluții, se cere o reorganizare a învățămîntului din Basarabia, pe bazele limbii naționale.

După un an situația din Petersburg se schimbă ; regimul țarist înăbușă mișcarea revoluționară. Încep urmărirea și persecuțiile, confiscările, arestările și procesele. Un grup de tineri moldoveni din jurul gazetei „Basarabia” fug la Iași și se apropie de cultura națională. Din grup fac parte Pan Halipa, Ion Pelivan, Ion Costin, Ion Vintu, I. Mițu, S. Cujbă, Șchiopu, Scobioală, Prodan etc.

Deși existența tipăriturilor din Basarabia a fost de scurtă durată, ele au fost de mare folos pentru moldovenii din Basarabia și alte regiuni ale Rusiei. Cu toate acestea, din lipsa de școli, situația era încă grea.

Alexei Nour scria în „Viața Basarabiei” : „Aici nici florile nu mai înfloresc și nici păsările nu mai cîntă, ne-am educat rusește și am pierdut cheia de la inima țăranului !”

În scurt timp popoarele subjugate s-au văzut amăgite, dar era prea tîrziu, ele erau înlănțuite și strînse în chingi de fier, de unde nu mai puteau ieși.

Această situație insuportabilă și îngrozitor de tragică a creat curențe pentru revolte și revoluții în sinul fiecărei națiuni subjugate și fiecare națiune avea patrioți revoluționari ce au luptat neîncetat, provocînd revolte și revoluții, pentru care foarte mulți plăteau cu libertatea și chiar cu viața lor. Așa s-a înfăptuit revoluția „decembriștilor” din 1825 la Petersburg. Apoi s-a produs revoluția din 1905—1906, care a fost vremelnic înăbușită, dar flacăra revoluției aprinsă în 1905 nu s-a stins și ea a ars în subterană pînă ce s-a aprins revoluția din 1917.

În marea masă de revoluționari din tot cuprinsul imperiului rusesc și poporul nostru moldovenesc a avut eroii lui, din care mulți au fost închiși și deportați în Siberia și Arhanghelsk, spre polul nord, dintre care pomenim de profesorul Constantin Stere, judecătorul Ion Pelivan, Zamfir Arbore, Dr. P. Cazacu, Zubcu Codreanu, frații Ion și Pan Halipa și mulți alții, iar unii din luptătorii noștri revoluționari au fost chiar omorîți ca de pildă avocatul Simion Murafa, inginerul Hodorogea, Mihail Razu și alții.

METODA RUSEASCĂ DE RUSIFICARE A POPORULUI ROMÂNESC DINTRE PRUT ȘI NISTRU

Lupta dusă de reprezentanții poporului nostru moldovenesc dintre Prut și Nistru era mult mai grea decât a tovarășilor noștri revoluționari de alte naționalități de pe cuprinsul imperiului rusesc. Pe lângă activitatea revoluționară, care adesea îi ducea pe luptători la pușcărie sau în pustietatea Siberiei, noi revoluționarii trebuia să menținem sentimentele naționale și să scoatem la lumină pe bieții noștri moldoveni părăsiți de conducătorii lor de altădată și lăsați pe socoteala preoților și învățătorilor ruși sau rusificați, în întunericul în care trăiau într-o somnolență completă și uitând cu încetul trecutul lor istoric. Singura sursă de a cunoaște trecutul lor istoric erau pentru moldoveni povestirile bătrînilor și cîntecele jalnice ale baladelor, dar aceasta nu era suficient. Mulți din noi eram de părere că starea aceasta nenorocită, în care se afla marea masă țărănească, se datora în primul rînd faptului că noi moldovenii aveam aceeași religie ca și rușii și în al doilea rînd conducătorilor noștri din administrația locală. Acești conducători erau lipsiți de sentimente naționale și patriotice. Cu o mică excepție, nici nu erau români, ci o corcitură româno-greacă, și nu erau nici români nici greci, ci pur și simplu niște tumori canceroase plasate pe corpul poporului, pentru a se îmbogăți și îngrășa. În cele din urmă au părăsit poporul, aruncîndu-l în ghearele rusificatorilor. În ce privește religia, populația moldovenească din provincia noastră, cu fanatism a păstrat în ființa sa cele mai profunde sentimente religioase încă din trecutul îndepărtat al istoriei noastre, cînd pentru apărarea religiei se duceau cele mai crîncene și sîngeroase războaie. Din 1806 poporul nostru suporta toate chinurile și durerile în tăcere, rugîndu-se. Poporul a urît otomanismul și păgînismul turcesc și a îmbrățișat cu căldură pravoslavia de la răsărit și îi considera pe ruși ca pe frați, numai datorită faptului că ei erau creștini și oricît rău ar fi făcut un rus unui moldovean, rusul era iertat: „Ei, dă, să fie iertat că și el rusul e creștin ca și noi.” Deși moldoveanul nostru știa că el nu e de neam rusesc și el nu era cu rusul frate de sînge. De această simplitate a profitat din plin preoțimea și învățătoria rusească, care avea sarcina să rusifice pe moldoveni și să șteargă orice diferență ce există între rus și moldovean. În această privință preoții aveau arhieriei ruș trimiși de centrul rusesc cu misiunea specială de a rusifica pe moldoveni, făcîndu-i să se convingă, că deși ei nu sunt frați de sînge cu rușii, dar sunt frați cu duhul. Iar învățătorii aveau seminarul lor din comuna Bairamcea, județul Cetatea Albă, unde profesorii erau obligați să convingă pe viitorii învățători că moldovenii n-au istorie. Și oricît ar fi vrut moldovenii cărturari să explice poporului trecutul său istoric și originea sa de neam, nu reușeau. Ei erau împiedecați de acei sus puși să spună răspicat adevărul des-

pre trecutul și originea neamului nostru moldovenesc.

Dau mai jos un exemplu, care confirmă cele expuse mai sus. După multe peripeții, intervenții și rugămînti, conducerea bisericească din Moldova dintre Prut și Nistru a aprobat ca să se tipărească la Chișinău în limba românească revista „Luminătorul”, și aceasta la stăruința unui grup de preoți moldoveni. Revista apărea în limba românească, însă cu litere chirilice (rusești). Scopul acestui grup de preoți era ca pe lângă problemele religioase să poată strecura pentru moldoveni și cite o frîntură din istoria, trecutul și originea neamului nostru moldovenesc. Dar și aceasta cu multă prudență și tact. Așa, cu ocazia sărbătoririi aniversării de o sută de ani de la răpirea Basarabiei de către Rusia, grupul acestor preoți s-a hotărît să strecoare în revistă și citeva date din trecutul nostru. Așa că revista pe luna mai 1912 a tipărit următorul articol: „Cînd și cum s-au încreștinat moldovenii.”

Mindria moldovenilor trebuie satisfăcută, și-au zis șefii bisericii din Basarabia, fiindcă moldovenii sunt mai vechi creștini decât rușii și bulgarii. Enumerînd părerile în privința creștinării românilor și a creștinismului adus prin coloniști, se atingeau și chestia originii neamului nostru. Iată ce scria în „Luminătorul” (Luna mai 1912, paginile 127, 128):

„Dacii în amestec cu puternicul și cuceritorul norod al romanilor, care au venit mai tirziu și le-au luat țara, amestecîndu-se cu dinșii au dat naștere neamului nostru. În anul 106 după Hristos, după războiul îndelungat între craiul Decebal și împăratul Romei, Traian, a supus Dacia și a prefăcut-o în țară romană.

Ca să întipărească stăpînirea romană asupra părților noastre, romanii au adus în Dacia funcționari împărătești, apoi au întemeiat cetăți, au făcut drumuri. Au vrut să întemeieze în țara cucerită și viața romană, aducînd din împărăția lor pe lângă ostași tirgoveți și oameni deprinși cu meșteșugurile, cu lucrul pămîntului, cu săparea și dobîndirea sării, aurului și argintului, în scurt, oameni cu o viață așezată căci dacii erau un popor de ciobani. Ostașii lui Traian, precum și cealaltă lume venită în Dacia, se căsătoreau cu fetele dacilor și din căsătoria lor amestecată a răsărit un neam nou cu o limbă nouă ieșită din limba romanilor cea latinească, neamul și limba noastră. Deci moldovenii fiind urmași ai romanilor, limba noastră e fiică bună celei latinești.”

Așa de frumos și clar, deși foarte scurt, s-a scris despre originea neamului nostru. Dar nu se lasă atît de jos rușii, vrei nu vrei, trebuie să fie neamuri numai cu ei măcar cu duhul. Și mai departe articolul zice:

„Măcar că în vinele moldovenilor curge sîngele rimlenilor celor în toată lumea vestiți, iar în vinele rușilor curge sîngele slovenesc și după sînge rușii nu se nemăluiesc cu noi, însă sunt neamuri (rudenie) după duh, căci deopotrivă iubesc credința pravoslavnică rușii și tot cu acea rîvnă și tărie o prețuim pre ea și noi. Rusia ca o soră mai mare și iubitoare totdeauna s-a îngrijit de

aceea ca să sporească credința cea dreaptă între noroadele cele mai mici."

Țăranii moldoveni au auzit de cele scrise în „Luminătorul” și unii din ei reflectau astfel: „Auziți, măi, oameni buni, că noi ne tragem din latini, din Rîm, dar ne nemăluim cu rușii, măcar după duhul, cum o mai fi și asta? Neam cu duhul înseamnă că de acu înainte și noi sîntem pravoslavnici, ca și rușii, ați înțeles? Căci dacă am fi de un singe cu ei, ar trebui să avem și aceeași limbă. Dar se vede că așa e lăsat de Dumnezeu să ne hrănim și să trăim fiecare cu limba lui. Și mai întii ce ne pasă nouă de rus, noi ridem de dinsul, iar el nu înțelege și rămînem noi cu rîsul, iar rusul cu „neznai”.

Aceasta era conștiința moldovenilor după 100 de ani despre originea lor, fiindcă au trebuit să treacă o sută de ani de la anexarea provinciei ca cineva să îndrăznească să scrie cîteva fraze despre originea neamului nostru, iar rușii după 100 de ani să binevoiască a aproba un articol, în care pe scurt se fac cîteva aluzii la trecutul nostru istoric. Dacă aceste date istorice despre neamul nostru ar fi fost tipărite nu la o sută de ani de rusificare și îndopare cu pravoslavnicia, ci măcar o dată pe lună, altfel ar fi judecat moldovenii noștri articolul: „Cînd și cum s-au creștinat moldovenii”. (Din revista „Luminătorul”, anul 1912, luna mai, paginile 127, 128.)

În anul 1908 revoluția este înăbușită și în Rusia se fac alegeri în dumă (parlament rusesc).

La alegerile ce se făceau pentru dumă, moldovenii nu erau înscrși pe listele de alegători. Ei nu mai aveau presa lor națională și combativă, în schimb străinii, dușmanii neamului nostru, grecii, polonezii, armenii și rusificatii, cum erau Crupenschi, Purișchevici, Crușevan, Sinadino, Demianovici, Wagner, Soltuz, Stepanov, Melenciuc, Sveatopolschi-Mirschi etc. etc. aveau bani, aveau presa lor și ei se alegeau în dumă și se prezentau acolo în numele poporului moldovenesc. Aceștia erau factorii rusificării și ai represiunilor prin corupție și minciună. Dar reacția produsă prin mișcarea revoluționară din 1905—1906 era în toi. Unii din luptători se refugiaseră în Moldova, iar alții continuau să activeze pe tărîm național; se traduc unele din creațiile lui Lev Tolstoi, se tipărește „Stan pătitul” al lui Ion Creangă, se tipăresc calendare și colinde moldovenești etc.

În 1913 apare revista „Cuvîntul Moldovenesc”, condus tot timpul de Pan Halipa. Mai tirziu apare „Glasul Basarabiei”, condus de N. Alexandri și S. Murafa.

La 5 mai 1914 mai apare ziarul săptămînal „Cuvîntul Moldovenesc”, condus tot de Pan Halipa. Și așa, cu riscul libertății lor, fără fonduri și fără nici un ajutor, mînați de instinctele naționale și sociale, muncesc și se zbat fără întrerupere aceste vlăstare noi, îndrumătoare ale neamului românesc din Basarabia, pe drumul independenței.

Sărace, mici și plăpînde erau manifestațiile naționale și culturale înainte de războiul mondial, cu toate acestea aveau un răsărit

și o înriurire asupra sufletelor moldovenești răspindite în toată Rusia. Mulți din luptătorii noștri n-au avut ocazia să citească nici una din aceste publicații ce apăreau periodic la Chișinău, însă era suficient să se știe că undeva se gîndește, se discută, se scrie și se tipărește în moldovenește și pentru moldoveni, ca să se entuziasmeze, să se bucure și să încolțească speranța pentru izbînda viitorului nostru românesc în Basarabia.

Părăsiți și uitați de frați și de Dumnezeu, în ghearele străinilor, noi duceam flacăra românismului mai departe.

În 1914 a izbucnit primul război mondial. Între 1914—1916, Rusia, prin munca forțată a țăranilor noștri moldoveni, a săpat șanțuri apărătoare și a întins sîrmă ghimpată pe toată întinderea frontierei cu România. În rîndul frunțașilor basarabeni, evenimentul a produs îngrijorare. Se punea întrebarea, cu cine va merge în război România? Cu Rusia sau contra ei? Dar în cele din urmă România s-a aliat cu Rusia și a început războiul contra Germaniei și Austro-Ungariei, aceasta însemna sfîrșitul idealurilor noastre, eram osîndiți la o veșnică dominație rusească.

Se vede că România a uitat cît de mult au făcut poporul și armata română pentru întinderea și întărirea Rusiei țariste, a uitat cum a luptat armata română la Plevna și cu cîte jertfe de oameni, în lupte grele, pentru a cucerii întăriturile turcești, ca apoi — după ce totul era gata — Rusia să se declare învingătoare.

A uitat oare România de apelul țarului Alexandru II, de istorica telegramă către Domnitorul României, prin care solicita intervenția urgentă a armatei române, spre a salva armata rusească din situația grea în care se găsea în lupta cu armata turcească? (Vezi bătălia de la Plevna, de George Coșbuc.)

România a uitat ignoranța cu care a fost tratată de Rusia la conferința de la Berlin? A uitat oare de declarațiile lui Mihail Kogălniceanu, reprezentantul României tot la acea conferință de la Berlin, în luna iulie 1878:

„Restituirea prin tratatul de la 1856 a unei părți din Basarabia, Principatului Moldovei, a fost un act de echitate a Europei. Îmbucătățirea de la 1812 nu putea să se justifice prin fapt sau drept de învingere. La 1812 Basarabia ținea de un principat, a cărui autonomie fusese atestată solemn prin toate tratatele înainte făcute între imperiul rus și otoman. Tratatul de la Kutciuk-Kainardji îndeosebi recunoștea prinților Moldovei și Valahiei calitatea de suzerani, și stabilea că Basarabia face parte din Moldova. Era dar o țară românească cu instituții și legi românești, în mod explicit menținută de M. S. Împăratul Alexandru I. Acest respect pentru vechea naționalitate a fost promulgat în rescriptul imperial, care promulga organizarea administrativă și juridică a acestei provincii după incorporarea ei la Rusia, fără să se facă cea mai mică distincție între Basarabia de jos și cea de sus. La 1878, ca și la 1812, Basarabia nu putea fi revendicată de Rusia în virtutea dreptului de victorie. Ea aparținea unui principat, pe care Rusia însăși, în tot timpul

trecutului război cu imperiul otoman, l-a considerat și tratat ca un stat independent și aliat. România ține minte sacrificiile pe care le-a făcut pentru mărirea, fericirea și gloria Rusiei. Ea își aduce aminte că, de la Petru cel Mare pînă în zilele noastre, ea a fost rind pe rind sau în același timp baza operațiunilor militare ale Rusiei, chiar atunci cînd ele operau peste Dunăre, și foarte adesea teatru preferat al celor mai groaznice coliziuni (exp.: loviri, ciocniri). Ea își aduce aminte de asemenea că la 1812 a pierdut în profitul Rusiei jumătate din Moldova, adică Basarabia dintre Prut și Nistru. (Noradounghian, IV, pag. 180.)"

A uitat oare România că, drept recunoștință, pentru enormele cheltuieli făcute de România cu întreținerea trupelor rusești pe teritoriul românesc, precum și de jertfele umane și materiale, Rusia a luat de la România cele trei județe din sudul Basarabiei? Toate acestea și atîtea alte nedreptăți comise de Rusia față de România, clocoteau în sufletele noastre moldovenesti. Afară de aceasta, noi basarabenii, supuși imperiului rusesc, trebuia să luptăm în calitate de ostași contra fraților noștri din Transilvania și Bucovina. Ce folos ar fi avut România dacă Rusia ar fi ieșit învingătoare din acest război? Nu ar fi găsit oare Rusia diferite pretexte și motive economico-politice sau motive de despăgubire ca să se întindă și mai mult în interiorul României, ca să-și satisfacă vechea dorință de a stăpîni Moldova pînă la Siret?

Aceasta era situația și starea sufletească a moldovenilor conștienți, în momentul cînd România a intrat în război alături de Rusia.

Imediat ce România a intrat în război, în Basarabia au năvălit trupe rusești, s-au instalat spitale militare, s-au înființat depozite de muniții, regimente în refacere, rechiziții de tot felul și aceasta însemna o rusificare și mai intensă. N-a trecut mult timp și au apărut prin sudul Basarabiei convoaie nesfîrșite de căruțe cu refugiați din Dobrogea ce se scurgeau spre Odessa, Herson etc., urmate de cirezi de vite și turme de oi. Toate aceste tablouri triste produceau în inimile noastre dureri.

Și iată că vine ziua cea mare mult așteptată de noi moldovenii și de toate naționalitățile ce compuneau Rusia țaristă.

În luna Februarie 1917, la Petrograd, e detronat țarul Nicolae II al Rusiei, se prăbușește monarhia, moștenitorul Alexei e bolnav, neputincios, iar fratele țarului, Mihail, a renunțat și el de a prelua în spinare monarhia putredă a țarismului rusesc și se instalează un guvern mai puțin revoluționar, prezidat de prințul Livov.

La 5 martie 1917, cu o oarecare întârziere, sosește la Chișinău o telegramă oficială din Petrograd către autoritățile locale, care vestea că Basarabia nu mai aparține imperiului rusesc și că este liberă.

Știrea căderii țarismului a fost primită cu entuziasm de către moldovenii de pretutindeni și de pe toate fronturile de luptă și unitățile de rezervă.

N-a durat mult și au început mișcările naționale din sinul fiecărei naționalități din fostul imperiu rus: polonezi, ucraineni, gruzini, lituanieni, moldoveni etc.

Odată cu celelalte naționalități am început și noi moldovenii să ne organizăm pe bazele principiului autodeterminării declarate de revoluția rusească. Mișcarea moldovenească a început cu mare entuziasm. Peste tot, la Chișinău, Petrograd, Odessa, Kiev etc.

Începînd chiar din martie 1917, apar în gazetele din Chișinău și Odessa diferite note despre mișcarea moldovenească. Se tipăresc apeluri către moldovenii cărturari, pentru a publica în ziare manifeste în limba moldovenească, în scopul de a adînci revoluția în masele țărănești de la sate. Un student, Costache Mițu, publică în ziarele din Chișinău apeluri către moldoveni pentru a se constitui în cercuri naționale moldovenesti.

Un grup de preoți moldoveni cere prin presa locală din martie 1917 școală moldovenească și slujbă religioasă și predici în limba moldovenească. Un preot moldovean, anonim, publică un apel, prin care cerea să se moldovenizeze preoțimea și să se slujească și să se cînte în biserică moldovenește. De asemenea insistă ca arhieriei să fie moldoveni.

La 3 aprilie 1917, sub președenția generalului Donici se constituie la Chișinău Partidul Național Moldovenesc. Punctele din program sunt:

1. Introducerea autonomiei Basarabiei cu dreptul de autodeterminare națională.

Avîndu-se în vedere deosebirile care există între Basarabia și Rusia, prin trecutul lor istoric, de neam, rasă și limbă, ca și prin obiceiuri și formele deosebite de a stăpîni pămîntul, Basarabia cere introducerea autonomiei pe care a avut-o în trecut.

Partidul se obligă să lupte pentru așezarea temeinică a poporului în drepturile proclamate de revoluția rusă.

2. Va lupta alături de celelalte popoare din Rusia pentru libertatea (slobozenie) și independența popoarelor.

3. Partidul va lupta pentru dobîndirea celei mai largi autonomii administrative, judecătorești, școlare, bisericești și economice a Basarabiei.

4. Partidul va lupta ca toate legile care privesc viața înăuntrul Basarabiei să se întocmească de un parlament local, „Sfatul Țării”, potrivit obiceiurilor vechi și nevoilor de acum ale țării, iar pe lîngă stăpînirea rusească va fi înfățișat un slujbaş anume ales al Basarabiei.

5. Administrația și judicăt看ile să se îndeplinească de sus pînă jos de către slujbași moldoveni ieșiți din sinul poporului și în limba poporului.

6. Limba rusească să fie numai pentru a ține legătura cu stăpînirea rusească.

7. În toate școlile, de toate treptele, limba de predare să fie limba națională a poporului, iar limba rusească se va învăța în școli ca

un obiect de învățămînt. În toate orașele și satele să se facă școli bune cu mai mulți ani de învățatură și toți copiii să fie îndatorați să învețe în mod obligatoriu.

8. Biserica să aibă autonomia ei. O mitropolie și un arhiereu moldovean, iar preoții să fie crescuți în limba moldovenească.

9. Aducerea străinilor pe teritoriul Basarabiei să se oprească.

10. Moldovenii să nu fie duși la oaste în afară de Basarabia.

11. Din punct de vedere economic, toate veniturile țării să fie întrebuințate numai pentru nevoile locale.

12. În ce privește pe românii de dincolo de Nistru, să li se acorde aceleași drepturi naționale pe tărîm cultural, bisericesc, politic, economic, ce vor avea în Basarabia locuitorii de alte naționalități.

Pe aceste temeuri se așează Partidul Național Moldovenesc. El nădăjduia că sub steagul lui va izbuti să adune toată suflarea românească moldovenească și s-o ducă la izbîndirea sfintelor noastre drepturi, de care am fost lipsiți pînă acum."

Tipărit și publicat în „Cuvîntul Moldovenesc” nr. 28 din 9 aprilie 1917.

Conducerea partidului se compunea din :

Președintele Pavel Gore,

Vice-președinte Vlad Herța,

Secretar general Pan Halipa,

Președinte de onoare Vasile Stroescu,

Membrii biroului de conducere : General Donici, Doctorul Pavel Grosu, Profesor T. Ioncu, Vlad Bogos, Vlad Cazacliu, Codreanu, Ion Buzdugan, Gafencu, Preotu Perfenie, Arhimandrit Gurie (viitorul mitropolit al Moldovei dintre Prut și Nistru).

Publicarea înființării Partidului Național Moldovenesc și programul adoptat de acest partid dă mișcării moldovenești în general un impuls.

În scurt timp la acest partid aderau organizațiile moldovenești de diferite nuanțe politice.

La 19 aprilie 1917, Comitetul Ofițerilor și Soldaților din garnizoana Odessa aderă la Partidul Național Moldovenesc.

La 11 aprilie 1917, la Bolgrad se constituie o secție a Partidului Național Moldovenesc și se alege un comitet de conducere, alcătuit din : Grigore Georgescu, D. Lungu, Ion Andronic, Ștefan Ciobanu, F. Mujin.

Se ia o hotărîre ca partidul, prin delegații săi, să ia parte la toate adunările moldovenești, oriunde ar avea loc ele.

Mișcarea moldovenească ia proporții din ce în ce mai mari :

La Chișinău, în frunte cu P. Gore, Pan Halipa, Ion Pelivan, Vlad Herța, N. Alexandri etc., La Petrograd, în frunte cu privatdocentul I. Inculeț, directorul liceului P. Erhan, studenții N. Grosu și Cujbă etc. La Kiev, în frunte cu studenții V. Bogos, V. Cazacliu, colonel Pietraru, delegatul guvernului român pentru organizarea unităților militare de prizonieri din armata austro-ungară, și militari moldoveni.

O explicație : La Kiev în timpul acela, pe lângă organizația studenților moldoveni și a unui grup de moldoveni militari din Basarabia, era un mare număr de ardeleni voluntari și români din Vechiul Regat.

Conform înțelegerii dintre guvernul român și cel rusesc, toți românii ardeleni și bucovineni care luptaseră în armata austro-ungară și se aflau ca prizonieri în Rusia, și care doreau să lupte pe frontul românesc contra nemților, în calitate de voluntari, erau trimiși la Kiev, unde erau cazați în clădirea liceului de fete nr. 4.

Guvernul român a trimis la Kiev un grup de ofițeri, în frunte cu colonelul Pietraru, ca să organizeze din acești prizonieri unități militare, să-i instruiască și să-i expedieze spre Iași, ca apoi să fie trimiși pe frontul de luptă. Printre acești voluntari ardeleni se afla un mare număr de ofițeri intelectuali devotați idealurilor românești. Deși cazați cu toții la un loc, acești prizonieri erau liberi, puteau vizita orașul și împrejurimile lui, așa că noi moldovenii din Basarabia ne întâlneau cu ei cu multă bucurie. Organizam întruniri, la care participau și delegații ardelenilor și bucovinenilor. Se țineau și mitinguri de mari proporții și uneori se organizau și petreceri cu caracter național. Aceste întâlniri, pe noi românii de pretutindeni, ne uneau ca adevărați frați. Limba noastră frumoasă, sentimentele de dragoste frățească și mai presus de toate idealurile ce păstram în inimile noastre, ne legau ca pe adevărați frați.

La 1 mai 1917 peste tot la Kiev se sărbătorea ziua muncii, am avut fericirea să particip la un mare miting organizat de cercul studenților moldoveni, pe o insulă „Darnița”, pe care o despărțea de orașul Kiev doar un crac al apei Niprului. La acest miting participau peste 600 de moldoveni, ardeleni și bucovineni.

Mitingul se deschide de studentul V. Bogos, organizatorul acestei manifestații, printr-o cuvîntare înflăcărată, după care propune ca președintele acestei manifestații să fie un oaspete ardelean. În strigăte de „ura” se urcă la tribună un maramureșean, cu gradul de maior, al cărui nume nu mi-l amintesc. Cu aclamații nesfîrșite și strigăte de „ura” maramureșeanul ocupă locul de președinte.

Într-o limbă frumoasă românească, cu o nuanță ce foarte mult se aseamănă cu limba vorbită de noi cei din nordul Basarabiei, maramureșeanul, într-o lungă cuvîntare, subliniază devotamentul românilor din Ardeal și Bucovina, arătînd dorința lor de a lupta pînă la sfîrșit, pînă ce vom înfăptui România Mare.

Au vorbit în același sens mai mulți ardeleni, bucovineni și moldoveni, exprimînd bucuria de a fi cu toții la un loc, jurînd că vor lupta pe toate căile și cu toți dușmanii pînă cînd ne vom uni cu toții într-o Romînie Mare.

După 4 ore de discuții, mitingul s-a transformat într-o petrecere frățească. Cu toții au cîntat „Deșteaptă-te Române” și „Pe-al nostru steag e scris unire”.

Sărbătoarea a durat pînă tirziu seara, cînd ne-am despărțit cu imbrățișări și regrete.

Am rămas cu credința fermă că neamul nostru încă e tînăr și viguros și va arăta lumii întregi că e vrednic și pregătit să se înfrățească și să se conducă singur.

ȘI LA ODESSA

Sub directa îndrumare a căpitanului Catelli, ajutat de vrednicii și tinerii luptători Anton Crihan, Ion Buzdugan, N. Ciornei, Osoian etc. și sprijiniți de generalul de cavalerie Donici (fost comandant al grupului de cavalerie rusească de pe frontul ruso-japonez în anul 1904—1905) se organizează mitinguri de mari proporții, la care participă delegați din Chișinău ca : Pan Halipa, Gh. Buruiană, S. Murafa, Vladimir Herța etc. Se țin ședințe, se organizează comitete pe tot cuprinsul zonei militare Odessa, ce cuprindea Hersonul, Sevastopolul etc.

La 19 aprilie 1917, din inițiativa căpitanului Catelli și sub președenția generalului Donici, se organizează la Odessa un mare miting, la care participă toți ofițerii și soldații din garnizoana orașului, precum și mulți civili moldoveni, în număr de peste 10. 000 de oameni. La acest miting impunător vorbesc în numele „Cuvîntului Moldovenesc” Pan Halipa, apoi generalul Donici și căpitanul Catelli. În cuvîntările rostite se explică moldovenilor că ei nu mai aparțin imperiului țarist despotic și că sînt liberi să-și croiască o altă soartă, o altă administrație națională, apoi că se va introduce în școli și administrație limba românească, iar pămîntul Basarabiei se va împărți la țărani, după legile ce se vor face.

La urmă, într-o atmosferă indescriptibilă și cu un mare entuziasm, toți cei prezenți, cu miinile ridicate în sus, au jurat că se vor alătura uniți, în jurul luptătorilor incercați ai moldovenilor, pentru drepturile și autodeterminarea poporului moldovean și lupta nu va înceta pînă ce nu se vor realiza toate idealurile neamului românesc.

Această mare masă de moldoveni entuziasmați, cu glas tare repetau jurămîntul, cuvînt cu cuvînt, după președintele mitingului, generalul Donici.

Este greu să se șteargă din memoria și inima unui participant asemenea clipe trăite, în cele 4 ceasuri cît a durat mitingul.

În afară de aceasta, pe lîngă activitatea pe teren național și social a moldovenilor din Chișinău, Odessa și Kiev, se înființează comitete ostășești moldovenesti, pe lîngă unitățile din Sevastopol, Herson, precum și în cele mai îndepărtate colțuri ale Rusiei, cum a fost de pildă în localitatea Moroschi, unde erau concentrate trupele de rezervă ale frontului de vest. Astfel că, la un moment dat, aveam

organizații militare naționale moldovenesti la Odessa, sub conducerea căpitanului Catelli ajutat de A. Crihan, I. Buzdugan, Ciornei și Osoian. La Roman, sub conducerea locotenentului Pîntea, la Ecaterinoslav sub conducerea sergentului Sinicliu, la Novo-Ghiorievsc sub conducerea colonelului Martinovschi, la Moroschi sub conducerea locotenentului Anatol Moraru, la Sevastopol sub conducerea marinarilor Gafencu și Turcuman, și în alte unități, unde erau organizate comitete moldovenesti.

Pretutindeni se țin congrese și mitinguri, la care participă un mare număr de moldoveni, se țin cuvîntări înflăcărâte, se votează rezoluții și, peste tot, se cere să se introducă limba moldovenească în școli, biserici și alte instituții, se trimet delegați la Chișinău ca să se pună la curent cu tot ce se petrece și se face la centru, se raportează despre tot ce se face în alte localități din Rusia.

Cu privire la buna desfășurare a mișcării moldovenesti de peste tot, la Chișinău și în fiecare județ din Basarabia se țin congresele Partidului Național Moldovenesc, la care participă marea masă a țăranilor, învățătorilor, cooperatorilor, preoților etc. La toate intrunirile Comitetelor Ofițerilor și Soldaților Moldoveni sunt prezenți reprezentanții Partidului Național Moldovenesc, precum și reprezentanții presei moldovenesti. Ca reprezentant al presei la toate aceste mari manifestatii sunt prezenți neobosiții luptători : Pan Halipa, Ion Pelivan, Pavel Gore, învățătorul Profirio Fala, S. Murafa, Ion Buzdugan și mulți alții.

La 20—22 Aprilie 1917, la Chișinău, se ține Congresul Preoților, sub președenția preotului Alexandru Ballaga.

Au luat cuvîntul din partea Partidului Național Moldovenesc Pavel Gore și alții. Toți cer organizarea bisericii pe baze naționale cu un episcop moldovean în frunte, introducerea limbii moldovenesti în școală și în biserică, și susțin principiul autodeterminării popoarelor.

La 7 mai 1917 se ține Congresul Învățătorilor din județul Bălți, sub conducerea învățătorului P. Fala. Vorbesc Vlad Leahu și preotul Dumitriu. Se cere introducerea imediată a limbii românești în școli, biserici etc. Au dat cuvîntul și reprezentanții minorităților, printre care au vorbit : Sisco, Caminschi, Wassermann, susținînd și ei cererea moldovenilor.

La 28 Mai 1917, la Chișinău, se ține Congresul Învățătorilor, la care participă și cite un țăran de fiecare sat. Iau parte la congres Pavel Gore, Grigore Cazaciu, Gafencu, Moraru, Murafa, pr. Madam Al. Mateevici, Groapă, Herța, Neaga, Secară, Bucșenescu, Tocan, Bucănescu, Halipa și mulți alți luptători moldoveni.

În prezența a peste 400 congresiști, arhimandritul Gurie face o slujbă în limba moldovenească. Congresul este deschis de către Pavel Gore, care se adresează congresului cu următoarele cuvinte : „Frați români,” ... și apoi le spune că „moldovenii sunt o ramură a poporului român, deci noi moldovenii suntem români.”

Apoi vorbește Pan Halipa, în numele ziarului „Cuvîntul Româ-

nesc”*, după care iau cuvîntul Cazacliu, Gafencu, Murafa, Neaga etc.

Ceva mai tirziu se ține Congresul Cooperatorilor, organizat de către Ghiță Buruiană și Alexandru Groapă. Vorbesc Costin, Coropseanu și alții. Doleanțele sînt aceleași.

La 12 Iunie 1917 se redeschide Societatea Culturală Moldovenească, care fusese întemeiată în 1905. Din acea societate făceau parte: Pan Halipa, T. Neaga, Ștefan Ciobanu, S. Murafa, Andrei Murafa, N. Alexandri, Leonard, arhimandritul Gurie, Semigradov etc.

Se deschide o grădiniță de copii pentru moldoveni.

La 8 septembrie 1917 se deschide la Chișinău o tipografie adusă de către S. Murafa de la Iași. Această tipografie a prilejuit o mare bucurie în rîndul luptătorilor moldoveni. Cu ocazia instalării ei se țin cuvîntări de către Pan Halipa, preot Parfenie, starețul minăstirii din Suruceni, Erhan, viitorul episcop al Ismailului.

La Sevastopol marinarii și toată obștia moldovenească de acolo, în frunte cu Comitetul Militarilor Moldoveni, deschid o școală românească, unde predă un român, Moscu, de pe vaporul Traian.

La 17 septembrie 1917, Comitetul Țăranilor Moldoveni din județul Bălți scoate o rezoluție, prin care se hotărăște naționalizarea tuturor școlilor din județul Bălți.

La Odessa, adunarea Comitetului Ostașilor Moldoveni lansează un apel către moldoveni, cu următorul conținut:

„Dragii noștri, vă facem cunoscut că noi ostașii moldoveni aflători în Odessa, am avut astăzi marți 18 aprilie 1917, o zi din cele mai frumoase din viața noastră. Ofițerii noștri moldoveni, în frunte cu generalul Donici, ne-au chemat la o mare adunare, care a fost ca o sărbătoare mare a întregului nostru neam. Ni s-a spus de toate drepturile noastre naționale, pentru care vom avea cu toții să luptăm de aici încolo. Ni s-a spus anume și toți am văzut bine că așa este că stăpînirea cea rusească veche, după care noi moldovenii nici un bine n-am avut, n-o să se mai întoarcă. În locul ei s-a așezat o stăpînire cu mai multă dreptate pentru noi și care ne va scoate drepturile noastre la o viață națională în toate domeniile ei și ne va da și nouă pămînt.”

Mișcarea națională de pe tot cuprinsul Basarabiei și din alte regiuni rusești este în plină dezvoltare. Curentul național pune capăt tendinței de rusificare. La toate congresele și la toate adunările moldovenești se cerea revendicarea politică, introducerea limbii moldovenești în școli, biserici, justiție, se cerea constituirea cît mai repede a Sfatului Țării, organ suveran al provinciei, care să traducă în viață satisfacerea doleanțelor poporului moldovenesc. Paralel cu activitatea noastră națională și locală, se organizează și dușmanii noștri; pe pămîntul nostru strămoșesc continuă să exis-

* E o confuzie, se vede; e vorba de același ziar „Cuvîntul moldovenesc”. (N. red.)

te elemente străine năzuințelor noastre strămoșești. Trăiau pe pămîntul nostru încă mulți dușmani, uneltele țarismului rusificator și asupritor. Aceste elemente nu vedeau cu ochi buni înflăcărata noastră activitate națională. Aceștia au început să se organizeze în diferite comitete, transformîndu-se peste noapte din slugi devotate țarului, în democrați populari, în socialiști revoluționari, și din nou se așează comod în scaunele vechi, însă de data aceasta sub masca revoluției rusești. Ei continuă opera lor de ură față de noi, încercînd să împiedice mișcarea moldovenească și să creeze diferite obstacole în calea activității noastre naționale, inventînd diferite minciuni. Ei răspîndeau versiunea că mișcarea noastră este o mișcare separatistă, antisemită etc. Ori știut era că antisemitismul a fost cel mai dezvoltat în Rusia țaristă, unde s-au comis cele mai mari pogromuri. Cazul antisemitului Crușevan, cu gazeta sa „Drug”, susținut de elemente antisemite. Elementele străine stabilite pe acest teritoriu, în decursul stăpînirii rusești, ignorau dreptul românilor din Basarabia de a-și manifesta sentimentele lor naționale și de a-și cere drepturile lor istorice.

În vreme ce noi moldovenii, precum și celelalte naționalități din imperiul rusc, ne organizăm și cerem dreptul la autodeterminare, în Rusia situația militară se agrava. Războiul era lăsat pe planul al doilea. Armata se descompunea, iar anarhia lua proporții.

Îngrijorate, autoritățile militare erau neputincioase, disciplina dispăruse. Anarhia se întindea pe toate fronturile și mii de dezertori ruși năvăleau în orașele și satele noastre. Fabricile de rachiu și depozitele de vinuri erau devastate. Devastările, jafurile și omorurile se țineau lanț. Aceste elemente au împușcat pe iluștrii noștri luptători ca S. Murafa, inginer Hodorogea, Mihail Rusu și mulți alții.

Ziarele din Basarabia aduceau zilnic știri din ce în ce mai alarmante. Toate acestea cereau rezolvarea națională cît mai rapidă a situației întregii populații basarabene și a avutului ei.

Basarabia era drumul de scurgere al tuturor dezertorilor ruși de pe frontul românesc, precum și calea de trecere a trupelor de rezervă spre front. Unitățile militare, în trecerea lor spre front sau înspre interiorul Rusiei, devastau bunurile populației din acest teritoriu.

Numai cei ce aveau răspunderea pentru liniștea, viața și avutul poporului nostru, știau cît de greu era să te orientezi și să conduci astfel treburile ca să poți face față acestor împrejurări.

Dacă cineva ar fi putut să descrie evenimentele ce s-au petrecut într-o perioadă atît de frămîntată, în care se urmărea realizarea idealurilor noastre naționale și sociale, aceasta ar fi apărut ca o fantezie umană. Dar totuși, încetul cu încetul, din treaptă în treaptă, în mod sistematic, organizîndu-se unități după cerințele momentului și apelînd mereu la noi forțe, am ajuns la sfîrșit la punctul culminant, prin organizarea unui Comitet Central Orășnesc Moldovenesc, în care erau puși la treabă o pleiadă de tineri, reprezen-

tindu-i pe ostașii moldoveni din toate regiunile rusești, de pe toate fronturile. Aceștia reprezentau populația tuturor județelor din Basarabia.

Activitatea Comitetului Central și-a axat munca pe trezirea conștiinței naționale în masele largi ale poporului din Basarabia, pentru care a chemat toate forțele intelectuale în sprijinul său.

Toată această floare a neamului a fost convocată la un congres al ostașilor moldoveni de pe toate fronturile. Ei au luat soarta poporului din Basarabia în mâinile lor, punind bazele unui organ legislativ suprem sub denumirea de „SFATUL ȚĂRII”, și au votat un program, care trebuia dus la bun sfârșit.

Capitolul II

INFIINȚAREA COMITETULUI CENTRAL MOLDOVENESC AL SOLDAȚILOR ȘI OFIȚERILOR LA CHIȘINĂU

După cum am arătat în capitolul precedent, lupta moldovenilor din Basarabia pentru drepturile lor la o viață națională și socială, pe la mijlocul lunii Iunie 1917, se desfășura în toate domeniile cu febrilitate.

La toate congresele, la toate întrunirile comitetelor societăților culturale moldovenești, ale organizațiilor politice moldovenești, se vorbea cu disperare, se votau rezoluții, se cerea înființarea unui organ legislativ suprem pentru întreaga Basarabie, se cerea naționalizarea școlilor, bisericilor și tuturor instituțiilor administrative și, mai ales, se cerea efectuarea unei reforme agrare etc. etc.

Comitetele moldovenești ale soldaților și ofițerilor de pe toate fronturile, precum și cele din garnizoanele Odessa, Sevastopol, Herson, Novo-Ghiorghevsc etc. erau îngrijorate de soarta familiilor și gospodăriilor din Basarabia și trimiteau neconținut delegați la Chișinău, pentru a se informa. Deși la Chișinău, Petrograd, Bălți, Soroca, Odessa, Kiev, Sevastopol, Iași, Roman, Moroschi etc. etc. cele mai vrednice elemente și cei mai activi reprezentanți ai neamului nostru luptau și se zbăteau să traducă în viață idealurile neamului, exprimate la sute de adunări, aceste organizații răzlețe nu aveau puterea și nici autoritatea să se impună și valul de nenorociri se abătea asupra Basarabiei.

Evenimentele impuneau înființarea unui organ central, în care să fie reprezentanți ai întregii Basarabii, și acest organ a fost înființat de reprezentanții comitetelor militare moldovenești.

În ziua de 22 Iunie 1917, la Chișinău, strada Haruzina nr. 21, se întrunesc reprezentanții comitetelor ostașilor și ofițerilor mol-

doveni și pun bazele Comitetului Central al Soldaților și Ofițerilor Moldoveni.

În ceea ce privește înființarea comitetului central al ostașilor moldoveni, îmi lipsesc unele date, registrele de procese-verbale cu toate datele și diferitele detalii, dar ceea ce știu precis și tot ce s-a petrecut în prezența mea și cu modesta mea contribuție le notez în memoriile mele.

Subsemnalul, în ziua de 21 Iunie 1917, am fost la Chișinău ca delegat al comitetului moldovenesc al ostașilor din garnizoana Moroschi, regiunea Minsc, unde erau trupele de rezervă ale frontului de vest, dar numai cu o simplă delegație de la o organizație revoluționară nu era posibil să părăsească cineva zona frontului, astfel ca să pot veni la Chișinău, am avut și un ordin de evacuare pentru o a doua operație după rănire.*)

Sosind la Chișinău, primul meu gând era să iau contact cu directorul ziarului „Cuvîntul Moldovenesc”, Pan Halipa, devotatul și neobositul luptător pentru idealurile moldovenești dintre Prut și Nistru.

Îndreptindu-mă spre redacția ziarului „Cuvîntul Moldovenesc”, cu scopul de a mă informa despre stadiul în care se găsesc organizațiile noastre moldovenești, în mijlocul grădinii publice, m-a salutat un sublocotenent și, observînd la butoniera lui panglica tricoloră, i-am răspuns în românește și l-am oprit pentru a sta de vorbă cu el. Sublocotenentul s-a prezentat — era Gherman Pinteau.

Așezați pe o bancă, chiar acolo, ne-am povestit cu nesaț unul altuia despre situația creată de revoluția rusească, despre organizațiile noastre naționale și despre misiunile ce le aveam de îndeplinit.

Domnul Pinteau mi-a povestit că el și cu încă alți delegați ai organizațiilor militare de pe frontul românesc și garnizoana Odessa au venit la Chișinău să înființeze Comitetul Central Moldovenesc al Soldaților și Ofițerilor și că luase contact cu unele organizații militare locale, precum și cu comisarul gubernial, domnul Mimi, numit de guvernul provizoriu din Petrograd.

Ei au expus comisarului Mimi misiunea de a înființa la Chișinău un comitet central militar moldovenesc. Ideea înființării comitetului militar era privită cu multă bunăvoință atît din partea comisarului guvernului cit și de toate celelalte organizații revoluționare locale, în afară de comitetul gubernial al soldaților și muncitorilor ruși, care deținea în mâinile lui toată situația politică și administrativă creată de revoluția rusească. Acest fapt ne îngrijora pe noi moldovenii și ne obliga la multă prudență și tact pentru început. Întîlnirea cu domnul Pinteau a avut o înrîurire asupra noastră, fiindcă noi aveam aceleași idealuri și aceeași misiune. Pînă la întîlnirea noastră, domnul Pinteau avusese discuții cu diferiți delegați ai frontului românesc și cu reprezentanți din alte unități locale și se luase hotărîrea de a se înființa comitetul central, dar pînă

în acel moment nu se înființase încă. Între timp grupul de delegați, împuterniciți cu înființarea comitetului, au părăsit localul școlii de pe strada Gogol, unde erau cazați și se instalaseră pe strada Haruzina nr. 21.

Întîlnirea cu domnul Pinteș era foarte încurajatoare. Ne-am înțeles cu el ca a doua zi chiar, adică 22 Iunie 1917, să ne adunăm cu toții și să ținem o ședință pentru a înființa în mod definitiv Comitetul Central al Ostașilor Moldoveni. Și, în adevăr, la 22 Iunie 1917, ne-am adunat la adresa din strada Haruzina nr. 21.

La acea ședință au luat parte: reprezentantul organizației din Iași, sublt. Țanțu V., din partea organizației militare din garnizoana Odessa sublocotenentii Anton Crihan și N. Ciornei, din partea frontului de vest Lt. A. Moraru, din partea garnizoanei Novo-Ghiorghevsc soldatul Bragă, din partea garnizoanei Chișinău sergentul Harea și Lt. Vărzaru din partea comitetului militar din Roman sublt. Gherman Pinteș, de pe frontul de luptă colonelul Furtună, maiorul T. Cojocaru, Lt. Blănaru, sublt. N. Cernăuțeanu, sergentul M. Minciună și mulți alții.

Ședința se deschide de sublt. Pinteș.

După lungi rapoarte și dezbateri, adunarea a declarat înființarea Comitetului Central Moldovenesc al Soldaților și Ofițerilor, cu sediul în Chișinău.

După ce comitetul central ostășesc a luat ființă, s-a procedat la alegerea biroului executiv al comitetului și au fost alese următoarele persoane:

Președinte: lt. Gherman Pinteș.

Vice-Președinți: maiorul T. Cojocaru și lt. Anatolie Moraru, Secretar: lt. P. Vărzaru.

Secretari ajutori: sublt. Bircă și sold. Mitrea.

A doua zi, ziarele locale au publicat știrea înființării Comitetului Central Moldovenesc Ostășesc. Tot a doua zi, după o amănunțită consultare între noi, o delegație compusă din maiorul T. Cojocaru, lt. A. Moraru, lt. Vărzaru și sublt. Gherman Pinteș s-a prezentat la Palatul Libertății, sediul comitetului gubernial al ostașilor și muncitorilor ruși. Maiorul T. Cojocaru, în numele delegației și a întregului comitet, a confirmat înființarea Comitetului Central Militar Moldovenesc și cu mult tact a arătat că noi ca și ei ne vom ocupa de aceleași probleme create de revoluția rusească. Noi însă fiind localnici, suntem strîns legați de popor și mai ușor vom înțelege durerile lui — a declarat maiorul Cojocaru — noi vrem ca în toată activitatea ce vom desfășura să ne păstrăm ființa noastră națională; și am mai cerut două camere pentru birourile comitetului nostru în palatul ce-l ocupa comitetul gubernial al ostașilor și muncitorilor ruși. Comitetul executiv gubernial al ostașilor și muncitorilor ruși, în frunte cu președintele lui, ne-a primit și ne-a ascultat cu multă înțelegere, însă cu oarecare rezervă, dar totuși au recunoscut că comitetul lor era format din elemente pur rusești, și că sînt din diferite regiuni ale Rusiei și că sînt în Basarabia în mod vremel-

nic, deci înființarea Comitetului Central Ostășesc Moldovenesc din elemente localnice era binevenită — dar ar trebui ca să colaboreze comitetul nostru cu ei, deci se manifesta o oarecare teamă de ce vom face noi și, în cele din urmă, s-a dovedit că ei ne puneau bețe în roate, raportîndu-ne la guvernul din Petrograd și la „Stavca”, marele cartier general al armatei rusești.

În curînd Comitetul s-a completat, avînd un număr de 36 de membri.

Redau numele lor : **)

Lt. colonel N. Furtună, Maiorul T. Cojocaru, Maiorul V. Cijevschii, Căpitan Gh. Andronachi, Lt. Anatolie Moraru, Lt. P. Vărzaru, Sublt. N. Cernăuțeanu, Sublt. Gh. Pinteș, Sublt. Ion Blănaru, Sublt. P. Dobrojenko, Voluntarul T. Bircă, Voluntarul St. Secară, Voluntarul N. Ursachi, Sergent Ef. Sofronie, Sergent A. Cojocaru, Sergent N. Munteanu, Sergent M. Stingaci, Sergent P. Harea, Sublt. Ștefan Motălică, Ajut. sublt. A. Rugină, Ajut. sublt. D. Potapov, Ajut. sublt. N. Grosu, Ajut. sublt. And. Zavat, Ajut. sublt. Dt. Budescu, Ajut. sublt. Gh. Tudor, Plut. maj. S. Galițchi, Elev plut. Evstafiev, Marinar I. Ignatic, Sergent M. Minciună, Fruntaș Ef. Suceanu, Frunt. M. Arteni, Frunt. And. Căină, Frunt. I. Bragă, Frunt. Em. Strungaru, Marinar Gr. Dascăl, Marinar Ilie Rățoiu.

Astfel comitetul era compus din cele mai valoroase elemente ale moldovenilor ce erau mobilizați. În cadrul comitetului s-au înființat 4 secții de lucru: politică, culturală, organizatorică și propagandistică. În scurt timp, activitatea comitetului s-a resimțit în toate domeniile vieții. Pe lîngă militari, în comitet erau cooptați și unii cărturari civili: prof. Ștefan Ciobanu, Alexandru Văleanu, Vl. Cazacliu, Gh. Buruiană și alții, care ne ajutau la redactarea a tot felul de decizii și memorii, și mai ales pentru propagandă.

Comitetul Central Militar Moldovenesc întruhipa întreaga Basarabie. În comitet erau reprezentanți de la toate județele de la Hotin pînă la Ismail. În el erau concentrate toate forțele ce lucrau pe teren revoluționar și național, dar care vremelnic purtau uniformă militară. Comitetul cu toate forțele sale unite ducea o luptă grea cu dușmanii neamului de toate nuanțele, el trebuia să ducă o luptă hotărîtă și curajoasă, bine organizată și disciplinată. Cu mult tact am stabilit bunele relații cu Comitetul gubernial al soldaților și muncitorilor ruși, care îndeplinea rolul vechii administrații rusești. Acest comitet gubernial la început avea o influență militară și controla activitatea comitetelor județene și oricărui alte organizații, însuși comisarul guvernului din Basarabia trebuia să țină seama de părerile și hotărîrile lui. El avea legături cu organele centrale conducătoare din Petrograd. Dar rapid și în scurt timp toate activitățile și contribuțiile comitetului gubernial se reduc la „net”. Astfel că, în scurt timp, Comitetul Central Militar Moldovenesc ocupă întregul Palat al Libertății cu birourile sale, în afară de două camere într-un colț al palatului, unde mai existau urmele fostului comitet gubernial al soldaților și muncitorilor ruși.

Din zi în zi, situația internă se înrăutățește. Numărul de dezerteri și de tot felul de vagabonzi devenea tot mai mare, anarhia se întindea, avutul și chiar viața oamenilor muncitori din toate domeniile erau amenințate. Muncitorii de la fabricile de rachii și depozitele de vinuri erau izgoniți și bătuți. Odată cu venirea nopții, satele și orașele erau îngrozite de împușcături și explozii de grenade.

Comitetul Central Militar Moldovenesc, chiar în primele zile de la înființarea sa, a organizat cursuri de emisari și după o pregătire de 20 de zile, a trimis 105 emisari la toate volostele (preturi) din Basarabia, cu încredințarea de a lămurii masele moldovenești și pe minoritarii de la sate despre evenimentele ce se petreceau în acel timp. Emisarii aveau sarcina să explice că ei au scăpat de țarism și că tot pământul Basarabiei va fi împărțit pe baza legilor ce se vor elabora de parlamentul nostru ca să dea posibilitatea reprezentanților din diferite organizații să lucreze și că ei țăranii trebuie să contribuie la menținerea ordinii.

Comitetul Central mai dispune de 16 cohorte moldovenești bine organizate și disciplinate, comandate de către un ofițer moldovean, având în frunte pe inspectorul Crihan. Aceste cohorte erau împărțite pe județe cu aceeași misiune de a menține ordinea și a lămurii populația despre evenimentele și urmările revoluției rusești. În afară de cele 16 cohorte și cei 105 emisari mai erau aprobate și în curs de organizare unele regimente moldovenești. Unitățile moldovenești se organizau cu multă greutate, iar cele 16 cohorte erau prea puține pentru a face față momentului. Organizațiile politice, culturale, sociale, congresele, mitingurile de pe teritoriul Basarabiei, precum și alte comitete ostășești de pe întregul teritoriu al Rusiei țineau ședințe, votau rezoluții, dar nu puteau să facă față primejdiei. Se impunea înființarea unui organ legislativ suprem și autoritar. Organizațiile moldovenești s-au străduit să obțină colaborarea naționalităților minoritare în vederea înființării acestui organ suprem. Comitetul Central Ostășesc Moldovenesc a încercat și el să atragă în jurul acestei probleme centrale opiniunea minorităților conlocuitoare. Delegații Comitetului Central se prezentau la toate adunările, indiferent de cine erau organizate, și peste tot ridicau problema înființării Statului Țării. Și ca ultimă încercare, pe la sfârșitul lunii Septembrie 1917, comitetul central a hotărât convocarea unei mari întruniri publice a delegaților tuturor organizațiilor politice, profesionale și naționale. În acest scop s-a publicat în ziarele locale, o invitație către toți. În ziua fixată s-au prezentat în sala mare a zemstvei guberniale citeva sute de persoane, reprezentanți ai partidului socialist democrat, ai organizațiilor evreiești „Bund” și partidului sionist, cooperatori, organizațiile creștinești etc. Era ultima încercare de a-i asocia la ideea de înființare a Sfatului Țării și pe minoritari.

Această mare adunare convocată de Comitetul Central este deschișă de subsemnatul, în calitate de vice-președinte al Comitetului

Central. Cu toate că majoritatea reprezentanților la acea adunare nu era moldovenească, în prezidium se aleg moldoveni. La propunerea mea s-a ales cooperatorul Gh. Buruiană ca președinte și Petru Vârzaru secretar. În numele comitetului central, subsemnatul am făcut o largă expunere cu privire la scopul întrunirii, explicând situația în care se găsea provincia noastră în timpul acela, apelând la toate organizațiile ca, de comun acord cu noi moldovenii, să înființăm un organ legislativ suprem — Sfatul Țării. S-a deschis o largă discuție; mulți reprezentanți erau de acord că trebuie înființat Sfatul Țării, iar alții, cum erau reprezentanții Bundului, ai sioniștilor, socialiștii revoluționari, căutau să oprească cursul evenimentelor, încercând să producă neînțelegere și zizanie în rândul celor de bună credință, cu toate explicațiile date de mine și alți oratori moldoveni, că Sfatul Țării va fi un parlament reprezentativ, în care vor intra toți reprezentanții minorităților conlocuitoare și cu un număr proporțional de deputați, corespunzând numărului conlocuitorilor. Neavând alte obiecțiuni decît reaua credință, cu care ar fi atacat fondul problemei de pe ordinea de zi, reprezentanții Bundului și alții au stăruit din răspuneri ca problema să fie mai întâi studiată de fiecare organizație de partid și, pentru acest motiv, au cerut amânarea hotărîrii pînă la o altă întrunire. Aceasta a fost ultima încercare de conlucrare cu minoritățile ce locuiau cu noi pe întinsul Basarabiei.

Întrucît evenimentele nu îngăduiau nici o aminare, deoarece fiecare zi, fiecare ceas de întîrziere erau dăunătoare, Comitetul Central, în ședința sa plenară, hotărăște să apeleze la toate forțele națiunii noastre și să convocăm la o luptă decisivă pe reprezentanții celor 300.000 de ostași țărani, îmbrăcați în uniforme militare și răspîndiți în unitățile rusești de pe toate fronturile de luptă și în regimente de rezervă.

Acești 300.000 de moldoveni erau floarea și vigoarea națiunii. Numai ei erau în drept să spună ultimul cuvînt în marile probleme de viață sau de moarte pentru întreaga Basarabie.

Plenara Comitetului Central, în unanimitate, hotărăște convocarea Congresului Ostășesc la Chișinău, pentru ziua de 20 Octombrie 1917, la care să fie prezenți reprezentanții tuturor comitetelor militare moldovenești, de pe toate fronturile rusești și cel românesc, precum și reprezentanții din regimentele de rezervă, unde cei ce au fost odată sau de mai multe ori răniți, așteptau momentul plecării lor pe front.

Sarcina aceasta de a organiza un congres al ostașilor de pe toate fronturile era foarte grea și cu mari riscuri pentru viața organizatorilor, avînd în vedere că erau supravegheați și înconjurați de dușmani, contrarevoluționari, care nu doreau să le scape din mîinile lor nici mînoasele cîmpii și nici munca celor ce le muncesc.

Mai întâi trebuia să se obțină aprobarea marelui stat major al armatei rusești, ceea ce era foarte greu. Apoi trebuia să obținem

un ordin, tot de la marele cartier general, către unitățile militare, pentru a se permite ca unitățile militare moldovenești să delege reprezentanți la acel congres. Totuși s-au făcut eforturi extraordinare. S-au trimis delegați la „Stavca” marele cartier rus și la guvernul din Petrograd — și toate aceste aprobări s-au obținut. Astfel că în ziua de 20 Octombrie 1917, la sediul Comitetului Central, erau prezenți circa 800 de delegați, cu împuterniciri în regulă, pentru a participa activ la congres și fiecărui ostaș i s-a dat hrană și bani pe 5 zile.

Capitolul III

ÎNȚIUL CONGRES AL OSTAȘILOR ȘI OFIȚERILOR MOLDOVENI DIN CHIȘINĂU

Încă din ziua de 19 Octombrie 1917, ajunul tinerei congresului, s-au prezentat la Palatul Libertății, sediul Comitetului Central al Soldaților și Ofițerilor Moldovei, delegați din toate unitățile militare și, până noaptea târziu, se prezentau la biroul de organizare al congresului, condus de subsemnatul.

Toți delegații au depus delegațiile cu care veniseră pentru a participa la congres și li s-au eliberat adeverințe pentru dreptul de intrare și participare activă la congres. Aceste adeverințe erau actele justificative ale delegaților la întoarcerea lor la unități.

A doua zi, 20 Octombrie 1917, s-a ținut congresul în sala eparhială din Chișinău. E un eveniment de importanță istorică extraordinară pentru poporul moldovean dintre Prut și Nistru.

Este prima dată, în răstimp de 106 ani de ocupație rusească, când poporul nostru în mod liber manifestă puterea și drepturile sale asupra pământului, în care de 2 000 de ani zac osemintele moșilor și strămoșilor lui. În ziua de 20 Octombrie 1917, adevărații reprezentanți ai Basarabiei, delegați ai tuturor organizațiilor militare revoluționare, încolonați în formații militare, într-o ședință exemplară, disciplinați, în frunte cu membrii Comitetului Central al Soldaților și Ofițerilor Moldoveni, sub comanda colonelului Furtună, în sunetele unui marș executat de o fanfară militară moldovenească, cu un uriaș drapel tricolor purtat de doi voinici ostași, pornesc entuziasmați, mândri și voioși, cei mai frumoși și viguroși fii ai neamului nostru, de la Palatul Libertății, sediul Comitetului Central al Soldaților și Ofițerilor Moldoveni, spre sala eparhială.

Pe străzile Chișinăului, încă de la ora 9 dimineata, năvălesc mii și mii de spectatori, majoritatea moldoveni, să admire și să se bucure din toată inima, să ia parte la marea sărbătoare moldovenească, lăcrămînd de bucurie. Aici, prima dată după 106 ani, s-au întîlnit cu toții, ca adevărați strănepoți ai bravilor ostași ai lui Ștefan cel Mare de la Hotin pînă la mare, cu care voevodul îi zdrobea pe

lacomii și hrăpăreții turci și tătari, minăți de singele lor barbar, spre a se hrăni din munca altora, jefuind și ucigînd pe cei pașnici și muncitori. Aici erau strănepoții orheienilor și lăpușnenilor care, la adăpostul codrilor Tigheiciului, organizau armate în toată regula și sub conducerea hatmanilor Hincu și Durac au luptat contra despotului Gh. Duca și altor fanarioți.

După o a doua verificare a mandatelor la intrarea în sala eparhială, pe la orele 12, în strigătele nesfîrșite de „Ura !” și „Să trăiască Basarabia autonomă” etc., urcă la tribună președintele Comitetului Central al Soldaților și Ofițerilor Moldoveni, sublocotenentul Gherman Pinte. Toată asistența în picioare, fluturînd stegulețe tricolore, ovaționează.

Strigătele de „Ura !” și „Să trăiască Basarabia autonomă” continuă fără încetare.

Președintele Gh. Pinte, singur la tribună, nu putea rosti nici un cuvînt, el lăcrăma de bucurie și emoție. Plîngea toată sala și odată cu noi cei prezenți lăcrăma de bucurie tot poporul nostru muncit și umilit timp de un veac și ceva.

După o jumătate de oră de strigăte și urale, în sfîrșit, președintele declară congresul deschis și propune a se alege prezidiul.

Congresul alege un prezidiu compus din :

1 — Președinte : maiorul V. Cijeveschi,

2 — Vice-președinți : sublt. Gh. Pinte și Ion Pascaluță.

3 — Secretari : soldații Ion Buzdugan, Ștefan Holban și Buga, precum și sublt. Năstase Gh. și sublt. Rugină.

După ce s-a ales prezidiul, au început felicitările. Se aduc felicitări și se urează spor la muncă din partea unităților militare, în numele Partidului Național Moldovenesc și în numele altor organizații revoluționare și naționale. În numele ziarului „Cuvîntul Moldovenesc” vorbește Pan Halipa. Dau în continuare unele pasagii din cuvîntarea lui Pan Halipa :

„Sînt nespus de fericit că am ajuns să urez în fața voastră, floarea neamului nostru moldovenesc. Frații mei ! Veacuri întregi noi am umblat rătăciți unul de altul, de veacuri întregi pe noi ne întind și ne dezbină vrăjmașii, de veacuri întregi pămîntul nostru strămoșesc geme sub jugul străin și iată acum, după atîtea răzlețiri, după atîția ani de jale și suferințe, ne-am strîns frații grămăjoară. O, cine va spune bucuria noastră ? Grea a fost soarta noastră crudă, lungă a fost noaptea în care am zăcut, dar cum după noapte răsar zorile și lumina zilei ia rîndul întunericului, așa și în viața neamului moldovenesc, după robie s-a simțit apropierea izbăvirii. Frați ostași ! În voi este toată nădejdea noastră. Țara se înecă în lacrimi și singe. Vrăjmașii noștri stau la hotare — vrăjmași cit frunză și iarbă la spatele nostru și înăuntrul țării noastre, dar cel mai mare dușman este în mijlocul nostru. Acesta este NEUNIREA ! Frații mei, biruiți acest strașnic dușman și noi vom birui totul.” (Cuvîntarea lui Pan Halipa este foarte des întreruptă de zgomotoase ovații.)

După terminarea cuvîntării, toată sala, în picioare timp de 20 minute, aplaudă pe orator.

În numele românilor din Transnistria congresul l-a felicitat pe delegatul Toma Jalobă care, emoționat și cu glas plîngător, spune :

„Și așa fraților, din cuvintele ce am auzit aici, văd că v-ați hotărît cu toții să vă luați ceea ce vi se cuvine — drepturile și autonomia. Dar eu acum vă întreb pe Domniile-Voastre, fraților, frații mei și neamurile mele — că suntem noi moldovenii dintr-un singe, — cui ne lăsați pe noi moldovenii ? de ce suntem ruși din coasta Moldovei și trăim pe celălalt mal al Nistrului ? Noi rămînem ca șoarecii în gura motanului ? Frații noștri ! Nu ne lăsați, nu ne lepădați și nu ne uitați. Și dacă ne veți uita, noi malul Nistrului îl vom săpa și vom îndrepta apa pe dincolo de pămîntul nostru.”

Adunarea în picioare, aplaudă și strigă : „Nu vă vom uita !”

Delegatului soldatul Toma Jalobă îi răspunde Ion Buzdugan și spune :

„Cînd am auzit jăluirea fratelui nostru Toma Jalobă, moldovean de dincolo de Nistru, mi s-a părut că aud bocetul mamei care și-a pierdut copiii. Cuvintele lui Toma Jalobă sînt o doină, de care plîng văile și munții pe tot pămîntul românesc. În glasul lui Jalobă e toată tînguirea și deznădejdea neamului nostru. „Nu ne lăsați !” — strigă fratele nostru — eu socot că și pietrele dacă ar auzi s-ar umplea de jale. Nu vă lăsăm, fraților, veniți în brațele noastre. Nistrul îl vom săpa împreună și vom îndrepta apa lui pe dincolo de hotarul sufletului românesc, pentru ca nimic să nu ne mai despartă.” (Aplauze prelungite. Toată asistența trăia momente înălțătoare.) După alte cuvîntări și felicitări, lucrările congresului s-au desfășurat după următorul program :

- 1 — Alegerea prezidiului,
 - 2 — Felicitările și rapoartele de la fața locului,
 - 3 — Raport despre activitatea Comitetului Central al soldaților și ofițerilor moldoveni din Chișinău.
 - 4 — Autonomia Basarabiei,
 - 5 — Naționalizarea armatei,
 - 6 — Basarabia și ocîrmuirea ei : Sfatul Țării,
 - 7 — Reforma agrară și oprirea colonizării cu elemente străine de neamul moldovenesc,
 - 8 — Rapoarte despre momentele de față,
 - 9 — Lucrări culturale, școlare, pentru soldați, cursuri serale și biblioteci,
 - 10 — Naționalizarea școlilor,
 - 11 — Despre moldovenii de peste Nistru,
 - 12 — Alegerea împuterniciților moldoveni pe lingă Marele Cartier Central rus.
 - 13 — Crearea unui fond național,
 - 14 — Alegerea a 3 deputați în Sfatul Popoarelor din Rusia.
- După deschiderea congresului și pînă la 25 Octombrie 1917, s-au dezbătut o mulțime de probleme de pe ordinea de zi.

La 25 Octombrie 1917, la orele, 9,20, se deschide ședința ; se continuă dezbaterile cu privire la alegerea deputaților în Sfatul Țării.

Se fac propuneri ca fiecare județ să aibă în Sfatul Țării 10 deputați, din care congresul alege 4 deputați, deci de la 8 județe vor fi aleși 32 deputați, iar 12 deputați vor fi aleși de unitățile militare. În total se vor alege 44 deputați militari.

Adunarea aprobă propunerea și la orele 4 după masă se procedează la alegerea deputaților și se aleg :

1 — Județul Soroca	Sublt. Țurcanu	cu 180 voturi
	Funct. Epure Boris	71 "
	Funct. Boloșan	72 "
	Sold. Ignatiuc	69 "
2 — Județul Ismail	Sublt. Zubac Vitalie	220 "
	Sublt. Ciornei Nicolae	140 "
	Sold. Vataman	84 "
	Sublt. Zberea	69 "
3 — Județul Hotin	Lt. Moraru Anatolie	351 "
	Sublt. Cernăuțean	300 "
	Sublt. Mirza Dumitru	271 "
	Sold. Moraru Alexandru	246 "
4 — Județul Tighina	Sublt. Creangă	314 "
	Sublt. Știrbeș	249 "
	Sold. Chiriac	225 "
	Sublt. Pinteș Gherman	378 "
	Sublt. Crihan Anton	348 "
	Sold. Buzdugan Ion	326 "
	Sublt. Țanțu Vasile	325 "
6 — Județul Lăpușna	Avocat Pelivan Ion	351 "
	Sold. Holban Ștefan	349 "
	Funct. Tudor Gheorghe	346 "
	Sublt. Grosu Nicolae	362 "
7 — Județul Orhei	Sold. Sinicliu	197 "
	Sold. Plătică	143 "
	Sublt. Buiuc	82 "
	Sublt. Roșca	81 "
8 — Județul Cetatea Albă	Lt. marină Prahnițchi	144 "
	Sublt. Ciobanu	50 "
	Caporal Tudor	225 "
	Sublt. Dragomir Dumitru	31 "

Contrar hotărîrii congresului ca toți deputații să fie aleși numai din cei prezenți la congres și să fie militari, s-a făcut o excepție pentru domnul Ion Pelivan, care a fost ales de congres cu 351 voturi, aproape unanim. Acesta dovedește prețuirea poporului față de luptătorii și dezrobitorii lui.

Iar ceilalți 12 deputați moldoveni din cei 44 hotărâți de congres, sunt aleși după cum urmează :

1 — Comitetele reunite ale moldovenilor cavaleriști din garnizoana Voznesensk au ales pe Evfimie Pali,

2 — Comitetele ostășești din garnizoana Odessa au ales pe sublt. Pascalița Ion și pe sublt. Nicolae Secară.

3 — Comitetul Central al ofițerilor și soldaților moldoveni din Chișinău a ales pe maiorul Vasile Cijevschi, pe sublt. Rugină și pe voluntarul N. Suruceanu.

4 — Comitetele executive moldovenești de pe frontul român, întrunite la Iași, au ales pe sublt. Scobioală Andrei, sublt. Cazacliu Grigore și pe sublt. Mare Gheorghe,

5 — Comitetul executiv al soldaților, ofițerilor și marinarilor moldoveni din Crimea a ales pe praporșic (ajut. de sublt.) Spinei și pe plutonierul Turcuman.

Redăm mai jos cele 10 rezoluții votate de Congresul ostașilor moldoveni :

1. Despre Republica Federativă Rusească

Fiindcă Rusia e foarte mare și e locuită de o mulțime de popoare, fiecare cu cultura și limba lui deosebită și cu conștiința lui națională, ocîrmuirea centrală din Petrograd nu mai poate împiedica propășirea culturală a națiunilor și îmbunătățirea stărilor economice. În vederea acestei împrejurări, întiiul congres ostășesc moldovenesc a hotărît : să recunoască că forma cea mai potrivită a ocîrmuirii Rusiei este republica federativă democratică.

2. Despre autonomia Basarabiei

Avînd în vedere cultura națională a neamului moldovenesc și trecutul său istoric și pornind de la principiul revoluției că fiecare popor are dreptul să-și hotărească soarta sa singur, congresul în dorința de a uni neamul moldovenesc și a-i chezașlui drepturile lui naționale și propășirea lui economică și culturală a hotărît : să declare autonomia teritorială și politică a Basarabiei.

Pe lângă guvernul provizoriu din Petrograd să fie un imputernicit al neamului moldovenesc.

3. Despre naționalizarea oștilor moldovenești

Găsind că rînduiala veche de a alcătui oștirile, amestecînd la un loc felurite neamuri, era așezată pe temeiuri antidemocratice și avea de scop slăbirea noroadelor (popoarelor) și totodată recunoscînd că numai sub steagurile moldovenești și conduși de ofițeri moldoveni, poporul moldovenesc va putea apăra țara și libertățile cîștigate prin revoluție, congresul hotărăște : să se înceapă cit mai degrabă alcătuirea oștilor moldovenești și cu un imputernicit în Marele Cartier General rus. Comisarul va alcătui proiectul naționalizării oștilor moldovenești și va începe a traduce în viață naționalizarea.

4. Despre Cohortele moldovenești

Pentru potolirea anarhiei și susținerea rînduelii în Basarabia pe vremea demobilizării armatelor rusești de pe frontul românesc,

congresul a hotărît : să se sporească numărul cohortelor de la 16 pînă la 100, avînd fiecare cohortă 100 de soldați. Afară de aceasta, soldații moldoveni din cavalerie să fie deosebiți și trimiși în schimbul acelor soldați care dețin paza acum în țara noastră.

5. Despre Sfatul Țării

Intiiul congres ostășesc moldovenesc a hotărît ca pentru ocîrmuirea Basarabiei, în cel mai scurt timp să se alcătuiască Sfatul Țării. În Sfatul Țării vor intra 120 de deputați în felul următor :

Moldovenii vor avea 84 de locuri (deputați 70%) — și celelalte neamuri 36 de locuri (deputați 30%). 44 deputați moldoveni se vor alege de congresul de față, 30 deputați de țărani și 10 de organizațiile și partidele moldovenești și să li se dea în Sfatul Țării 10 locuri de deputați (pe deasupra celor 120) moldovenilor de peste Nistru, dacă dinșii vor voi să le ocupe.

Unirea cu capitaliștii nu-i dorită.

Sfatul Țării va fi vremelnic și va ființa (va dura) numai pînă la alcătuirea adunării întemeietoare (constituante) a Basarabiei.

Toate așezămintele administrative din Basarabia se supun pe deplin Sfatului Țării, îndată ce acesta va lua ființă ; toate comitetele politice din Basarabia capătă un caracter curat profesional și nu au dreptul să se amestece în treburile publice.

6. Despre pămînt și colonizare

Congresul a hotărît :

Tot pămîntul Basarabiei, cu bogățiile dintr-însul și de pe dinșul e moștenirea locuitorilor ei. Pămînturile bisericesti, mănăstirești, cazone (ale statului) și celelalte trec, fără plată, în mina celor ce le vor lucra cu brațele lor.

Stăpînirea de pămînt se desființează pentru totdeauna.

Împărțirea pămîntului se va hotări în adunarea întemeietoare a Basarabiei.

Colonizarea Basarabiei cu străini este oprită.

Au dreptul de a veni în Basarabia numai acei din basarabeni care, sub stăpînirea veche, au fost nevoiți să părăsească țara.

7. Despre adunarea întemeietoare

Congresul a hotărît :

Să lucreze pretutindeni pentru alegerea și susținerea candidaților moldoveni în adunarea întemeietoare.

8. Despre naționalizarea școlilor, așezămintelor și dregătoriilor din Basarabia

Congresul a hotărît :

Să se naționalizeze în cel mai scurt timp toate școlile, așezămintele și dregătoriile din Basarabia autonomă.

Învățămîntul să fie obligator și fără nici o plată. Toate școlile se vor întreține din fondurile țării. Toate școlile cazone (de stat) mijlocii atît ale Ministerului de învățămînt cit și ale altor Ministerii trebuie să treacă în miinile Zemstvei guberniale basarabene. În miinile Zemstvei guberniale trec seminariile și instituțiile de învățămînt pentru învățători, școlile tehnice, școlile de gospodărie,

școlile de vierit. Toate aceste școli să fie naționalizate.

Împărtaşind hotărârile Zemstvei guberniale despre naționalizarea școlilor, congresul recunoaște că școala națională e treaba întregului popor și nu numai a unor organizații profesionale sau a așezămintelor obștești, cum a fost pînă acum.

Zemstvele ținutale trebuie să îndeplinească numai decît toate hotărârile Zemstvei guberniale despre naționalizarea școlilor moldovenești.

Zemstva județului Akkermanului (Cetatea Albă) și altele, care împiedică naționalizarea școlilor moldovenești, sunt obligate să ia toate măsurile pentru înființarea școlilor moldovenești în satele locuite de moldoveni.

Toți învățătorii basarabeni sunt chemați la munca obștească, pentru înființarea școlii naționale, așezată pe temei democratic. Să se facă cunoscut sfaturilor pedagogice (comitetelor școlare) ale tuturor școlilor din Basarabia că trebuie luate măsuri grabnice pentru naționalizarea școlilor și predarea în limba moldovenească (românească).

Despre învățămîntul în afară de școală (extrașcolar) Congresul hotărăște că :

Trebuie înființat cît mai degrabă învățămîntul în afară de școală pe temeiuri naționale ; organizarea cade în sarcina Zemstvelor de județ (ținut) și guberniale din Basarabia.

10. Despre moldovenii de peste Nistru Congresul a hotărît :

Să se propună moldovenilor de peste Nistru 10 locuri de deputați în Sfatul Țării și să se dea tot sprijinul organizațiilor să ne îndrepte către stăpînirea vremelnică din Petrograd și Rada Ucraineană cu cererea ca moldovenilor de peste Nistru să li se încuviințeze aceleași drepturi pe care le au alte neamuri în Basarabia autonomă.

11. Despre fondul național :

Să fie însărcinat Sfatul Țării a se îngriji de crearea fondului național. Congresul, în sfîrșit, a hotărît că în viața nouă democratică a Basarabiei vor fi cheazăluite (garantate) drepturile naționale ale tuturor popoarelor din Basarabia.

Așadar, la 27 Octombrie 1917, congresul ostașilor moldoveni a luat sfîrșit.

Congresul a avut un rol istoric de mare importanță.

Pentru convocarea și organizarea congresului s-a depus o muncă grea, deși organizatorii acestui congres erau oameni încă foarte tineri, în majoritatea lor erau sublocotenenți și soldați ; ei au lucrat cu mult tact, curaj și multă diplomatie. Aproape tot timpul era în pericol nu numai viața lor, dar era în joc și izbînda luptei noastre pentru libertate. Astfel, convocarea congresului, precum și lucrările lui fructuoase, pozitive, într-o ordine desăvîrșită, disciplinată și civilizată și îndrăznețele sale hotărîri prin declararea autonomiei Basarabiei și naționalizarea întregii administrații și a învățămîntului, au produs îngrijorări nu numai dușmanilor noștri reacționari

din Basarabia, dar au îngrijorat și guvernul din Petrograd. Guvernul din Petrograd, condus de Kerenschi, auzind despre cele ce se petrec la Chișinău, a ordonat comisarului gubernial din Basarabia și comitetului gubernial al soldaților și muncitorilor ruși să-i aresteze pe organizatorii acestui congres al ostașilor moldoveni. Dar aceasta nu s-a întîmplat, deoarece comisarul guvernului numit de Petrograd era Vladimir Criste și ajutorul său Ion Inculeț, iar președintele comitetului gubernial al ostașilor ruși era Cotoros ; toți trei moldoveni și luptători pentru idealurile naționale și economice ale poporului moldovenesc.

La sfîrșit, congresul a ales un birou pentru organizarea Sfatului Țării, sub preșidenția sublocotenentului Țanțu. Din birou au făcut parte următorii deputați : Lt. Prahnițchi, sublt. Mirza, Lt. Moraru Anatolie, sublt. Țurcanu, sublt. Gherman Pinte, sublt. N. Zberea, sublt. Cernăuțean, fruntașii : Elefterie Sinicliu, Ștefan Holban, sergent Ion Ignatiuc, sergent Ion Buzdugan, Turcuman, Boris Ipure, N. Alexandri, Ion Pelivan, Pan Hălîpa, Dr. Ciugureanu, Ion Inculeț, P. Erhan și N. N. Codreanu.

Biroul pentru organizarea primului parlament din Basarabia reușește să înjghebeze cele necesare, astfel că Sfatul Țării s-a deschis la 21 Noiembrie 1917, exact la o lună de la convocarea congresului.

Astfel un număr de tineri înflăcărați și curajoși au făcut minuni și au zămislit veșnicul ideal de eliberare a Basarabiei. Hotărârile istorice ale congresului din 20 Octombrie 1917 au fost decisive și au pecetluit în mod definitiv soarta Basarabiei.

Înființînd Sfatul Țării, din al cărui sîn au fost aleși 44 de deputați, care au format mai întîi blocul moldovenesc, acel congres a făcut desigur pasul hotărîtor pentru unirea Basarabiei cu Patria mamă. Pilda dragostei de neam a generației din 1917 e pildă de muncă și curaj. Aceștia erau adevărații fii ai poporului dintre Prut și Nistru, absolut toți erau țărani moldoveni, insultați și umiliți de toți acei ce au năvălit asupra noastră, pentru a se îmbogăți pe spînarea noastră.

Capitolul IV

DESCHIDEREA SFATULUI ȚĂRII

Procesul-verbal al ședinței Sfatului Țării, care a avut loc în orașul Chișinău la 21 Noiembrie 1917, în prezența deputaților aleși și ai reprezentanților diferitelor organizații obștești, militare, politice și naționale.) Ședința se deschide la orele 12 ziua.

*) Dosarul Cancelariei Sfatului Țării, nr. 3, volumul 1, reprodus de Ștefan Ciobanu în „Unirea Basarabiei” pag. 88 și lucrarea „Andronachi”, pag. 132.

Deasupra palatului Sfatului Țării filfiie drapelul tricolor al Basarabiei. Înainte de a se începe ședința, în capela, care se găsește în același palat, în partea lui stângă, a fost oficiat un Te-Deum solemn în limba moldovenească de către vicarul Eparhiei Basarabiei, Gavril episcopul Cetății Albe, care la urmă s-a adresat către asistență în moldovenește, cu următoarele cuvinte :

„Îi felicit pe Moldoveni cu autonomia. Dumnezeu să ajute Trăiască Sfatul Țării la mulți ani !”

După aceasta, asistența a ieșit din biserică și s-a îndreptat spre sala de ședințe, în care a fost introdus de către cîțiva soldați drapelul național al Regimentului 1 Moldovenesc. Acest drapel a fost sfințit de către episcopul Gavril cu aghiasmă. Corul protoiereului Berezovschi a executat imnul național „Deșteaptă-te Române” și „Pe-al nostru steag e scris Unire”. Asistența cu entuziasm striga : „Ura ! Trăiască !” După aceasta, asistența iese în balcon, ca să vadă defilarea Regimentului Moldovenesc și a altor trupe, care au venit să salute Sfatul Țării.

La orele 2, deputații și publicul ocupă locurile în sala mare, destinată pentru ținerea ședințelor Sfatului Țării.

Primele rânduri de scaune sunt ocupate de deputați, restul de public în dreapta, în stînga de la locul prezidențial sunt așezate mese și scaune pentru reprezentanții presei.

Cel mai mare ca vîrstă dintre deputați, N. N. Alexandri, ocupînd locul prezidențial, se adresează către asistență cu următoarele cuvinte :

„Domnilor deputați ! Declar ședința Sfatului Țării deschisă.”

Ca în urma unui semnal, toți deputații și publicul se scoală în picioare și, aplaudind frenetic, strigă : „Trăiască Basarabia autonomă ! Trăiască democrația ! Trăiască Republica Moldovenească !” Corul execută din nou imnul „Deșteaptă-te Române !” În ochii multora se văd lacrimi, unii plîng. Refugiații ardeleni și bucovineni prezenți aici, își acoperă fețele cu batiste. Președintele mușcîndu-și buzele, încearcă să-și oprească lacrimile. Arhimandritul Guriei, deputatul Pelivan, d-na Dr. Alistar și foarte mulți alți deputați plîng ca niște copii. După ce a trecut această furtună de entuziasm, de lacrimi și de fericire, președintele de vîrstă propune Sfatului Țării să-și aleagă prin votare un președinte. Președintele Comitetului Executiv Gubernial Basarabean, al deputaților țărani și deputat în Sfatul Țării, P. V. Erhan, îl propune ca președinte al Sfatului Țării pe Ion C. Inculeț.

Prin votare, la care au luat parte 95 de deputați, după enumerarea voturilor, se declară că deputatul Ion C. Inculeț a fost ales președinte cu unanimitate de voturi. Această declarație a fost acoperită cu o erupție de aplauze.

D-na deputată Dr. Alistar, în costum național, pune pe umerii președintelui o frumoasă panglică națională tricoloră. Din nou se aud strigăte de „ura” și aplauze. Cînd s-a restabilit liniștea, președintele se adresează adunării cu următoarele cuvinte, dintii în

limba moldovenească, și pe urmă în cea rusească :

„Cetățeni, deputați ! Vă mulțumesc pentru cinstea înaltă, pe care mi-ați arătat-o, alegîndu-mă în postul de președinte al celui dintii parlament basarabean, pe care atît de mult îl așteaptă cei mai buni fii ai țării noastre. Noi ne-am adunat într-un moment groaznic. Republica Rusească se găsește în mare pericol. Lipsa unei autorități la centru și anarhia, care a cuprins țara, amenință cu pieirea statului întreg. Singura scăpare a republicii e în organizarea diferitelor ei părți, pentru viitoarea mare federație. Prin mersul istoric al evenimentelor, s-a creat o așa situație că numai diferite părți ale republicii pot să creeze o putere organizată și împreună cu alte părți organizate ale republicii ar fi în stare să împiedice distrugerea completă a statului, și pentru a păstra cuceririle revoluției. În Basarabia trebuie să fie organizată, și — cine știe — poate într-un viitor apropiat, în scopul de a stabili o ordine de stat, și în numele principiului cucerit de către revoluția rusă a autodeterminării complete a popoarelor, Basarabia va trebui să devie republică democratică, formînd o parte indivizibilă din marea republică federală democratică rusească. Pînă la convocarea adunării întemeietoare basarabene și pînă la stabilirea principiilor federației de către adunarea întemeietoare din toată Rusia, în Basarabia trebuie să devie autoritate superioară Sfatul Țării, compus din reprezentanții organizațiilor democratice, din organele de autoadministrare, din partidele politice și reprezentanții naționalităților care ocupă teritoriul Basarabiei. În fața Sfatului Țării stau probleme sociale. Înainte de toate el va trebui să-și ațintească privirea asupra anarhiei, care pe zi ce merge, crește în țară. Domniile-Voastre știți că cea mai mare parte a județului Hotin este devastată. Și valul pogromurilor începe în județele vecine. Sfatul Țării trebuie să apere țara de ruina completă. În obligațiile Sfatului Țării trebuie să intre problema, care nu suferă amîinare, de a pregăti și convoca adunarea constituantă a Basarabiei, aleasă pe baza votului universal, egal, direct și secret. Noi avem credința fermă că a sosit momentul cînd tot pămîntul și toată libertatea trebuie să fie date poporului muncitor. Cuvintele sfînte : „pămîntul și libertatea”, care au fost pe buzele tuturor amicilor democrației și care s-au înrădăcinat adînc în sufletele țăranilor, sunt în pragul împlinirii. Pînă la elaborarea unui proiect de lege, care va stabili modul de trecere a pămîntului la poporul muncitor, Sfatul Țării trebuie să-și puie ca scop să înlăture anarhia agrară, cînd fratele se ridică împotriva fratelui, și să apere de distrugere pădurile. Mai departe, în timpul de față, cînd țara și armata sînt amenințate de toamete, Sfatul Țării trebuie să ia asupra sa organizarea punctelor de aprovizionare în calea armatelor demobilizate, unde oamenii necăjiți ar putea căpăta hrană și îmbrăcăminte. De asemenea, Sfatul Țării trebuie să ia măsuri ca tot pămîntul, care n-a fost însămintat din toamnă, să fie însămintat. Vai de noi, dacă din cauza chestiunilor de aprovizionare, vom pierde libertatea dobîndită cu atîta greutate.

te. Și Domniile-Voastre știți că în Basarabia, una din cele mai bogate gubernii în cereale din federație, poate să nu ajungă piinea. Sfatul Țării să organizeze libertatea deplină a muncii ogoarelor autoadministrației obștești, alese pe baza dreptului electoral general, luind odată cu aceste măsuri ca tot pe această bază să fie alese și să funcționeze bine toate organele autoadministrației încă nedemocratizate. Asupra Sfatului Țării cade obligațiunea sfântă de a îndruma viața țării pe matca legilor, fiindcă nu poate fi ordine fără respectarea legilor. Dar, odată cu aceasta, Sfatul Țării trebuie să tindă ca măsurile legislative să meargă în contactul necesar cu conștiința de drept a poporului. Garantind libertatea cuvântului, a persoanei, a conștiinței, întrunirilor și domiciliului, Sfatul Țării trebuie să ia toate măsurile pentru apărarea acestor bunuri adevărate ale vieții cetățenești. Drepturile minorităților naționale de asemenea trebuie garantate. În Basarabia liberă nu poate fi loc pentru națiunile dominante. Cetățeni, deputați! Către voi și peste capetele voastre, către toți acei care trăiesc pe teritoriul Basarabiei, mă adresez: În acest moment groaznic, cind noi toți stăm la marginea prăpastiei, anarhiei, vârsării de sînge frățesc, a sărăciei, foametei și frigului, eu frătește vă invit pe toți să stabilim un front revoluționar unic, să ne grupăm, prin efortări prietenești în jurul organului nostru superior al țării, Sfatul Țării, și să uităm pentru un moment toate interesele mici și egoiste și atunci vom salva țara și vom apăra de distrugere patria noastră comună — și libertatea căpătată de către popor cu atîta greutate, nimănui și niciodată nu o vom da.”

Cuvîntul a fost apoi dat reprezentantului Partidului Național Moldovenesc, Pan N. Halipa, care a rostit următoarea cuvîntare:

„Domnilor membri ai Înaltei Adunări! Asupra mea a căzut fericirea să fiu reprezentantul Partidului Național Moldovenesc în Înalta Adunare. În crearea acestui partid eu văd înfăptuirea tuturor idealurilor naționale ale poporului moldovenesc. (Aplauze furtive.) Domnilor deputați! Cînd, în urmă cu 8 luni, noi toți ne îndoiam, cînd noi toți eram răpiți de internaționalismul bolnăvicios, creat de către revoluția rusă, noi cei dintîi am ridicat drapelul național, care este o stea călăuzitoare pentru ideea iubirii de patrie, adică a pămîntului nostru moldovenesc. Această idee noi am îmbrățișat-o cu căldură și imediat cu credință în succesul operei noastre, am început s-o răspindim prin toate colțurile țării noastre de la Prut pînă la Nistru. Munca noastră a fost grea, întrucît pe de o parte poporul suferea, amortit de lanțurile robiei, iar pe de alta — noi recunoșteam că aceste lanțuri nu pot fi rupte îndată. Chiar la începutul luptei noastre s-au găsit mulți moldoveni, care ne spuneau că noi muncim în zadar, fiindcă poporul se găsește în întuneric. Și dacă noi astăzi vedem că lanțurile grele ale robiei au căzut și poporul nostru s-a trezit la o viață nouă, aici trebuie să mărturisesc ca o parte din merite revin Partidului Național, ai cărui reprezentanți au contribuit mult la ruperea acestor lanțuri. Partidul Na-

țional a rupt gratiile de fier ale pușcării unde suspina poporul nostru și, în acest moment, patria noastră este liberă și autonomă și, poate într-un viitor apropiat, împrejurările ne vor duce pe noi spre republică. Pot să mărturisesc că aceasta o vizează și Partidul Național. Dar pentru aceasta trebuiește unirea întregii națiuni și înțelegerea completă între diferite popoare, întrucît numai prin autodeterminarea națională a fiecărui popor în parte și prin federalizarea acestor unități se poate salva marea Republică Rusă. Partidul Național nu urmărește scopuri șoviniste, ci vrea să intre în contact direct cu alte naționalități mici ale țării, ca împreună cu ele să muncească la reclădirea țării pe principii noi. (Aplauze) Dar, odată cu aceasta declar că noi suntem departe de gîndul de a subjugă pe alții; dimpotrivă, dorim să lucrăm în Sfatul Țării, pentru binele tuturor naționalităților din Basarabia, care au dreptul să trăiască pe pămîntul ei ospitalier. Cu acest gînd eu strig: „Trăiască Sfatul Țării! Trăiască Basarabia liberă în Republica Rusească Democratică Federativă.” (Aplauze)

După aceasta are cuvîntul P. Erhan, președintele Comitetului Executiv Gubernial din Basarabia și deputat al țăranilor, care spune:

„În această clipă a fericirii, țăranii din Basarabia m-au însărcinat a saluta onorata adunare. Nu există o altă clasă socială, asupra capului căreia să fi căzut atîtea nenorociri și cu atîta putere, ca țăranii. Țăranii și masele muncitorești suportă toate greutățile organizării Basarabiei. Țărănimea a dus această cruce din prima zi a revoluției și speră că numai republica democratică basarabeană, în unire cu democrația federativă rusească, va aduce binele tuturor. Țăranii au credința că Sfatul Țării își va propune ca țintă — pacea imediată onorabilă, pe principiul autodeterminării tuturor popoarelor. Din lanțul robiei, din adîncurile ignoranței poporului a izbucnit incendiul mondial și țărănimea va lupta cu perseverență, fiindcă ea știe că numai prin luminarea poporului și cultură ea va duce țara spre bogăție și fericire. Pămîntul se va da numai poporului muncitor. Se va duce o luptă consecventă, organizată și insistentă ca toate bogățiile pămîntului să fie numai la dispoziția poporului. Dar puterea este în unire și pentru țărănimea basarabeană nu există moldoveni și nemoldoveni și în acest parlament țăranii, ca un singur om, vor ieși și vor apăra interesele tuturor țăranilor și ale întregii Basarabii. Fie binecuvîntat momentul cînd țărănimea s-a întrunit pentru prima dată ca să meargă pe calea libertății, egalității și frăției. Într-un ceas bun!”

Are cuvîntul Lt. Cotoros T., reprezentantul Comitetului Executiv Gubernial din Basarabia, al Sfatului Deputaților Soldați și Muncitori. El salută deschiderea Sfatului Țării, — stăpînul adevărat al Basarabiei.

„Deschiderea Sfatului Țării, după cum s-a subliniat de către oratorii precedenți, coincide cu un moment greu, și aceasta trebuie să ne convingă că deschiderea lui se face la timp, mai cu sea-

mă acuma, cînd în joc este pusă nu numai soarta Rusiei și a Basarabiei, ci și soarta libertății, cînd puterea este uzurpată. Numai poporul însuși și anume poporul divizat după teritorii poate să conducă țara ; iar nu un grup de persoane fără răspundere. Scopul Sfatului Țării este de a merge pe calea libertății, egalității și fraternității. Aceasta este obligațiunea lui înaltă și sfîntă. Sfatul Țării creat de către elemente democratice și revoluționare, trebuie să dea pămînt și voce."

Are cuvîntul primarul orașului Chișinău, Alex. Schmidt. El salută Sfatul Țării și întreaga asistență, în numele orașului gubernial, iar din momentul de față, în numele Capitalei Basarabiei.

Oratorul, conștient de răspunderea față de celelalte orașe, salută Sfatul Țării, care se naște acuma — organul Țării Basarabiei care va scoate țara din acea îngrozitoare situație, în care se găsește ea și Rusia. Oratorul amintește de jurămîntul dat de el revoluției rusești, și este încredințat că Sfatul Țării nu va uita marele testament al revoluției că toate popoarele sunt suverane.

Are cuvîntul președintele biroului de organizare al Sfatului Țării, deputatul Vasile Țanțu. El spune : „Domnilor deputați ! Sînt fericit fără margini cînd văd că idealul nostru s-a împlinit. Salutul Sfatului Țării în numele acelor eroi moldoveni care, departe de țara noastră, au adus în pieptul lor ideea Sfatului Țării. Luptînd pe front, noi visam acest organ și îl așteptam cu nerăbdare ; el nu se arată. Atunci noi ostașii ne-am hotărît să venim la Chișinău ca să începem lupta pentru această operă mare. Cu puteri limitate, noi am început lupta ca marinarul îndrăzneț, care în barca sa mică se aruncă în valurile infuriate ale mării, cu speranța de a se întoarce spre țărmurile natale. Astăzi, cu ajutorul lui Dumnezeu, noi ne-am atins scopul și făcînd tot ce este posibil pentru crearea acestui organ noi predăm cîrma în mîinile Domniilor-Voastre ca Domniile-Voastre cu bine să îndreptați barca către țărmurile unde o așteaptă cu nerăbdare copiii adevărați ai patriei. Din partea noastră dorim succes Sfatului Țării în munca lui pentru folosul Basarabiei, ca frații noștri de pe front să-și vadă țara natală scăpată de acele nenorociri care bîntuie astăzi de la un capăt la altul.” (Aplauze furtunoase)

Are cuvîntul dl. Dobrovolschi, reprezentantul Comitetului Executiv al Soldaților și Muncitorilor. El, salutînd Sfatul Țării, spune că în istoria revoluției ruse va fi acordat, fără îndoială, Sovietului Deputaților Soldați și Muncitori un loc onorabil și că Sfatul Țării, care ocupă astăzi, ca autoritate țărănească centrală, rolul de frunte, trebuie prin toate măsurile să susție și să le traducă în viață acele măsuri, care corespund platformei democratice a Sovietului Deputaților Muncitori și Soldați. Fiînd reprezentant al ideii socialiste, Sfatul Țării trebuie să apere lozincile și principiile proclamate de către revoluția rusă și numai în asemenea condițiuni el poate conta pe sprijinul Sovietului Deputaților Soldați și Muncitori.

Reprezentantul Radei Ucrainene Militare din Odessa, Doctorul

Luțenco, spune că : „idealurile politice ale Basarabiei și Ucrainei coincid”, salută poporul basarabean în numele Radei Centrale Ucrainene, Radei militare de la Odessa și în numele întregului popor ucrainean.

S. Luzghin, președintele Tribunalului Regional din Chișinău, salută deschiderea Sfatului Țării, care este chemat să înlăture dezastrul și anarhia în țară. Entuziasmul patriotic din sufletul fiecăruia trezește iubirea față de țară — de patrie. Sfatul Țării trebuie să se bizuie pe ceva și, intrucît justiția este scutul legilor și al ordinii, justiția va susține Sfatul Țării. Oratorul își termină cuvîntarea, arătîndu-și dorința ca în Basarabia binecuvîntată, pe care el o iubește cu căldură, să apară soarele pentru totdeauna.

Reprezentantul Comitetului Executiv al Sfatului Deputaților Soldați și Muncitori din Chișinău, Dr. Nesselsohn, arată că Sfatul Țării are în perspectivă o muncă grea și plină de responsabilitate. Adresîndu-se către președintele I. C. Inculeț, oratorul spune că Basarabia liberă — este fructul revoluției rusești și el, ca președinte al organului suprem al țării, se va întîlni în cale cu puterile obscure, care vor atenta la libertatea cucerită și că zidurile clădirii, unde se găsește Sfatul Țării, n-au auzit atîtea promisiuni cîte s-au făcut astăzi, și aceste promisiuni sunt polițe care neapărat trebuie plătite. Oratorul, peste capul deputaților, strînge mina întînșată a președintelui și îi dorește să-și găsească colaboratori demni ca, în contact strîns cu ei, să introducă în viață idealurile înalte ale revoluției.

Reprezentantul Comitetului Central al Soldaților și Ofițerilor din Chișinău, Gherman Pinte, salutînd deschiderea Sfatului Țării, crede că Sfatul Țării va face din Basarabia un trandafir. „Trăiască Basarabia autonomă, liberă și toate națiunile din Rusia federativă !”

Reprezentantul Radei Ucrainene a „Prosvitei” din Chișinău, Mitchevici, salutînd primul organ legislativ al Basarabiei republicane libere, are credința că Sfatul Țării va introduce, fără șovăire, în viață, principiile democrației revoluționare.

Reprezentantul Partidului Socialiștilor Revoluționari, M. I. Cogan, arătînd în cuvîntarea sa că toate popoarele sunt egale în drepturi, a dat citire declarației Congresului al doilea al Partidului Socialist-Revoluționar din Basarabia, care privește atitudinea partidului de organizarea consiliului suprem din Basarabia — adică Sfatul Țării — și spune : Partidul Socialiștilor Revoluționari, plecînd de la principiul autodeterminării și egalității, absolut necesare pentru dezvoltarea normală a popoarelor și conștiinței lor socialiste, susține orice mișcare națională îndreptată spre dezrobirea puterilor vii ale poporului muncitor, în lupta lui pentru dreptate socială și națională. Luînd în considerație componența etnică a Basarabiei, al doilea Congres va apăra principiul acordării minorităților naționale dreptul pentru formarea unităților personal autonome, cu independența plină în limitele național-culturale. Par-

tidul Socialist Revoluționar a fost primul partid, care a susținut mișcarea națională în țară și de aceea al doilea Congres gubernial basarabean al Partidului Socialist Revoluționar salută renașterea națională în Basarabia și crearea consiliului suprem basarabean — Sfatul Țării.

Reprezentanta Ligii Femeilor Moldovence, medicul Dr. Elena Alistar, insistând asupra rolului femeii în opera de educație a generațiilor viitoare, are credința că Sfatul Țării va înfăptui toate aceste probleme, care au fost anunțate de președinte și deputați.

În numele soldaților de pe frontul românesc, sublt. Mare, spune următoarele : „Frați deputați ! Istoria poporului nostru ne arată că sute de ani poporul nostru a fost persecutat și subjugat de către alte popoare. Noi am suferit năvălirea hunilor, tătarilor, turcilor și altor neamuri, care ne prădau și oprimbau. Dar Dumnezeu ne-a ajutat ca după suferințe îndelungate să ajungem la ziua de astăzi, cea mai însemnată zi din istoria poporului nostru. Astăzi, domnilor deputați, puneți temelia fericirii poporului și Domniile-Voastre trebuie să dovedească că sunteți hotărâți să vă ocirmuiți singuri și să vă aranjați viața după dorința Domniilor-Voastre. Dar, Domniile-Voastre trebuie să țineți minte că trebuie să luptați mult pentru menținerea libertăților cucerite. Ziua de astăzi este atât de mare încît și soarele vă privește. Fiți și Domniile-Voastre ca soarele, spre care și poporul se uită cu credință și speranță. Să fiți conduși de două sentimente, cele mai sfinte : iubirea față de mamă și nație. Noi să jurăm că mai bine să nu existăm decît să ne cirmuimască alții, să ne bea singele și să ne ție în robie.” (Aplauze furtunoase.)

Președinta Partidului Social-Democrat Muncitoresc Rus, d-na N. E. Grinfeld, face o paralelă între Rusia țaristă și cea de astăzi, liberă și descătușată. Toate greutățile economice, politice, sociale și toate presiunile politice cădeau pe spinarea oamenilor săraci. Basarabia în special își va aduce aminte de țarism, sub care ea servea ca arenă pentru evenimente sîngeroase. Moldovenii și evreii n-aveau dreptul să-și aibă școala lor și să vorbească în limba lor. Deschiderea Sfatului Țării poate fi salutată numai în măsura în care el va introduce în viață un program în conformitate cu cuceririle democratice revoluționare pentru toate naționalitățile ce locuiesc în Basarabia. Trăiască Rusia unitară și Basarabia liberă !

Reprezentantul națiunii poloneze, dl. Pomorovschi, salută Sfatul Țării, fiind încredințat că în Basarabia vor fi apărute toate naționalitățile ce locuiesc în ea.

Reprezentantul națiunii grecești, dl. Pan. Sinadino, salută Sfatul Țării cu următoarele cuvinte : „Domnule Președinte și Domnilor Deputați ai Sfatului Țării, sunt fericit că asupra mea a căzut sarcina de a saluta în numele grecilor din Basarabia, care din vechime se bucură de toate drepturile pe care le are populația băștinașă, Sfatul Țării. Exprim sentimentele tuturor grecilor, avînd speranța că Sfatul Țării va introduce pe pămîntul nostru natal ordine, legalitate și pace, care vor apăra viața libertatea și avuția tuturor acelor

ce vor avea înalta cinste de a trăi sub ocrotirea libertății din Basarabia. Nașterea ideii de consiliu superior basarabean — Sfatul Țării — arată iubirea caldă a populației moldovenești față de pămîntul natal. Cheazășia succesului muncii Domniilor-Voastre noi o vedem în colaborarea prietenească cu celelalte naționalități care locuiesc în Basarabia. Trăiască Basarabia liberă, autonomă, matură ca stat.”

Reprezentantul populației găgăuțo-bulgare din Basarabia, dl. Stoianov, spune următoarele : „S-a turburat marea fără de sfîrșit a poporului rus. Revoluția rusă a rupt toate lanțurile autocrate și a eliberat toate corăbiile, popoarele, dintr-o lungă iernare. Pe marea viforoasă rusească au pornit corăbiile libere ale popoarelor. Dar furtuna se întărea și mai mult și nu multe corăbii au rămas neprimejdite de furtună. Printre aceste corăbii se găsește și corabia noastră natală, scumpa Basarabie. Corabia noastră rămînînd fără căpitan, poporul a luat cîrma ei și a adus-o în portul liniștit al Sfatului Țării. Sunt fericit de a saluta parlamentul — Sfatul Țării — în numele poporului găgăuțo-bulgar.”

Reprezentantul Partidului Evreiesc „Bund”, dl. Covarschi, dă citire următoarei declarații : „În momentul tragic și îngrozitor pentru întreaga Rușie, apare Sfatul Țării pe arena politică ca o creațiune de stat, în lipsa unei autorități centrale. Valurile anarhiei care s-au întins larg în ultimul timp pe întregul teritoriu rusec amenință să înece toate valorile culturale și morale create prin munca poporului de sute de ani și care trebuie să fie temelia progresului în viitor. Ca să devie centru de stat, să organizeze puterea de jos, Sfatul Țării trebuie să-și creeze imediat autoritate în masele tuturor naționalităților, pe care soarta istoriei le-a unit în hotarele Basarabiei. Noi vom cere cu insistență în interesul dezvoltării economice, ca în Basarabia liberă să nu fie introduse limitațiuni (îngrădiri) politice și economice, atît pentru unele părți ale populației Basarabiei cît și pentru unele elemente care trăiesc în afară de Basarabia. Noi credem că asemenea limitațiuni în timpurile de astăzi nu pot fi închipuite și admise, aceasta ar fi o măsură reacționară, care ar putea să împiedice dezvoltarea culturală și economică a țării. Noi subliniem aceasta, fiindcă limitările politice și economice ar deveni lovituri grave asupra proletariatului evreiesc, ale cărui interese noi suntem chemați să le apărăm. După pogromurile din 1903 și 1905, o bună parte din proletariatul evreiesc, cea mai întreprinzătoare, energică și conștientă, a emigrat în America și Europa, fapt care a dus la slăbirea mișcării socialiste, care și-a pierdut rădăcinile. După ce se va termina războiul, aceste mase se vor întoarce îndărăt în patria lor și orice limitări le-ar rupe posibilitatea de a-și pune în valoare puterea, cunoștințele și experiența, prin care fapt s-ar împiedica progresul cultural și material al Basarabiei. Noi credem că poporul moldovenesc, care a suferit toată greutatea jugului politic și național, va merge pe calea libertății politice și naționale și va înfăptui idealurile lui umane.”

În numele Regimentului 1 Național-Moldovenesc, Lt. Cazacu, a rostit următoarea cuvântare :

„Primul regiment moldovenesc din Basarabia trimite salutul său Sfatului Țării. Aduce urări calde pe altarul patriei. Noi jurăm pe mormintele strămoșilor noștri că ne vom lupta pînă la ultima picătură de sînge, pentru drepturile cîștigate cu atîta greu și după atîtea veacuri de robie. (Aplauze furtunoase) Noi nu vom permite ca cineva să semene discordie.” (Aplauze prelungite)

Reprezentantul Partidului Socialiștilor Poporani, Dr. Stern, salută Sfatul Țării, care și-a luat asupra sa munca uriașă pentru înfăptuirea năzuințelor democrației revoluționare.

Ședința se întrerupe pentru 15 minute.

După deschiderea ședinței se acordă cuvîntul reprezentantului Partidului Național Moldovenesc, Ion Pelivan, care rostește următoarea cuvîntare :

„Prea stimați deputați ai Înaltei Adunări, astăzi este ziua cea mai însemnată din istoria poporului moldovenesc. Acest popor a fost condamnat să piară, dar astăzi el se renaște ; a fost înmormîntat, iar astăzi a înviat. Toți moldovenii simt o bucurie nemărginită cînd văd drapelul național care filii pe deasupra acestui palat. Astăzi se înfăptuiește idealul strămoșilor noștri și speranțele tuturor conducătorilor poporului nostru, care s-au coborît în morminte cu durerea în suflete. Dați-mi voie, în acest moment istoric, să-mi îndrept privirile îndărăt și să ating puțin istoria poporului nostru, plină de lacrimi și dureri. În anul 1812 noi am fost rupti din trupul Moldovei și anexați la statul rusesc. În trecutul poporului nostru totdeauna s-a întîmplat astfel : cînd se luptau între ei doi hrăpăreți, rusul și turcul, nici unul din ei nu suferea, ci suferea nenorocitul nostru popor moldovenesc. Așa s-a întîmplat și în anul 1812, cînd Basarabia a fost ruptă din trupul Moldovei ca să fie cedată țarului rus. Conducătorii poporului de atunci s-au îngrozit, fiindcă, cu toate că Moldova se găsea sub protectorat turc, ea era liberă. Este adevărat, turcii luau a zecea parte din munca poporului, dar turcii erau cinstiți ; turcul ne prăda, dar nu-și băga cizmele murdare în sufletul nostru. (Aplauze furtunoase) Turcul ne dădea voie să ne rugăm lui Dumnezeu în limba noastră, de care el nu se atingea. Turcul ne-a lăsat școala în forma în care am moștenit-o de la bunici, cu predarea în limba natală, el nu ne forța să învățăm turcește. Același lucru a fost și în domeniul justiției și administrației. Noi aveam legile noastre, prin care ne ocîrmuiam, noi aveam judecătorii noștri moldoveni, pe care îi alegeam noi, după regulile moștenite de la străbuni. Ocîrmuitorii se bucurau de iubirea poporului, fiindcă ei erau ridicați la acea cinste de către popor. Și așa era bine. Iată de ce cînd, în anul 1812, s-a aflat că cea mai fertilă parte a Moldovei va trebui să treacă la Rusia, strămoșii noștri s-au tulburat. Ei știau că în Rusia țărani se găsesc în robie și că ei se vînd ca dobitoacele. De o mai mare libertate se bucurau țărani din Moldova decît cei din Rusia. Este drept, împărațul

Alexandru I ne-a acordat în anul 1818 autonomie, dar după zece ani împăratul Nicolae I, care era un dușman al libertății, a suprimat-o. Din acest moment începe perioada suferințelor poporului nostru. Slugile țarismului rusesc tindeau către înăbușirea spiritului național, către izgonirea limbii noastre natale din școală, biserică, administrație, ca s-o nimicească cu totul. Rusificatorii cruți au ponegрит numele de moldovean, bălăcindu-l în noroi și numindu-l „bou”. Aceste slugi au nimicit cuvîntul moldovenesc, cîntecul Moldovei în care se deplîngea soarta moldovenilor, care din cauza discordiei au căzut în robie. Îmi aduc aminte de un fiu al patriei noastre scumpe, Dumitru Moruzi, care a scris „Pribegi în țara răpîtă”, un fel de evanghelie a moldovenilor. Această carte trebuie citită de fiecare din noi. Mulțumită acestor scriitori s-a menținut spiritul național și există speranța în (libertate) eliberare. A trebuit să suferim un timp îndelungat și abia în anul 1905 începe mișcarea națională. Atunci se face încercarea de a se propovădui limba părinților noștri. Pînă atunci se socotea ca o mare rușine de a vorbi moldovenește și, cu durere în suflet, auzeam că înșiși moldovenii spuneau că nu este frumos să vorbim moldovenește, fiindcă limba moldovenească este o limbă vulgară. Trebuia să păstrăm în țara noastră tot ce ne amintea despre trecutul nostru, dar slugile țarismului rusesc ne-au pocit pronumele, au schimbat chiar denumirile de orașe, sate și toate lucrurile care puteau servi ca dovadă că aici a trăit un popor independent. Și totuși, ideea autonomiei la poporul nostru n-a murit cu desăvîrșire, fiindcă au rămas hrîsoave vechi și mărturii : manuscritele lui Mavroordat și legile lui Donici, din care se vede că oarecînd în aceste locuri a fost Moldova independentă, care se ocîrmuia prin legile și obiceiurile ei. În afară de acestea, istoria mărturisește că ideea autonomiei s-a păstrat în scrierile autorilor basarabeni, care ar putea face cinste oricărui popor, ca de exemplu cavalerul Stamati, Donici, Sirbu, B. P. Hajdeu și alții. Poate Domniile-Voastre ați auzit de marele nostru scriitor Alecu Russo, care a prezis că va veni revoluția cea mare și va declara că și noi avem dreptul la autodeterminarea națională. Această idee a fost însușită de către soldații noștri și ei o răspîndesc pretutindeni, mîncînd cu rîvnă pentru înfăptuirea ei. Numele lor trebuie să fie înscris cu litere de aur în istoria poporului nostru. (Aplauze furtunoase) Dacă n-ar fi fost Congresul lor din Octombrie, care a proclamat autonomia Basarabiei, deschiderea Sfatului Țării n-ar fi avut loc. Dacă n-ar fi fost ei, domnilor deputați, Domniile-Voastre astăzi nu v-ați fi adunat aici, în Sfatul Țării. (Voci : bravo !, ura !) Acești urmași ai lui Ștefan cel Mare și-au luat obligațiunea de a ne recuceri drepturile, pe care noi le-am pierdut. Să nu uităm că, dacă noi moldovenii am fi uitat limba noastră, noi am fi fost ștersi de pe fața pămîntului. Numai mulțumită limbii noi am trăit și numai mulțumită ei noi vom putea trăi mai departe. Poporul nostru n-a avut în trecut altă mîngiere decît biserica. În vremea țarismului el a fost nevoit să asculte serviciul divin într-o limbă străină,

pe care n-o înțelegea. Trebuie ca în toate satele moldovenesti să se oficieze serviciul religios în limba moldovenească. Până ieri copiii noștri au fost nevoiți să învețe în școli străine, cum s-a întâmplat și cu mine. Ce fel de cultură se putea însuși în aceste școli ? Sufletul nostru a fost educat într-un spirit străin poporului nostru. Dacă noi nu ne vom învăța copiii noștri în limba moldovenească, zădărnice sînt toate principiile libertății. Numai prin școală moldovenească, poporul nostru va putea fi scos din robie spre lumină și fericire. Nu numai învățătura, ci și judecata se făcea în limbă străină de către judecatori străini poporului nostru. Să ne ferească Dumnezeu de asemenea judecatori. De aceea eu strig : creați legi noi, sfinte, bune, care să corespundă tradițiilor, vieții și istoriei poporului nostru basarabean moldovenesc. Recrutarea se făcea după un obicei barbar. Copiii noștri erau duși peste mări și țări ca, acolo, să li se pocească sufletele și să-i facă să-și uite poporul din care făceau parte. De acum înainte eroii noștri își vor face serviciul militar în țara lor, ca la caz de nevoie noi să avem apărători ai țării dintre ai noștri, iar nu străini. (Aplauze prelungite) Nu uitați domnilor că poporul nostru pune toate speranțele în noi. De aceea mă adresez către voi din tot sufletul : nu vă certați, ci lucrați în înțelegere. Așa ne învață poetul nostru : „Unde-i unul, nu-i putere la nevoi și la durere, unde-s doi, puterea crește și dușmanul nu sporește.” (Aplauze furtunoase, prelungite) ”

În numele ziarului „Cuvîntul Moldovenesc” vorbește dl. Vasile Harea. El se adresează către adunare cu următoarele cuvinte :

„Domnilor deputați ai Înaltei Adunări, asupra mea a căzut fericirea să salut Sfatul Țării în numele ziarului „Cuvîntul Moldovenesc”. Noi suntem foarte fericiți că astăzi vedem înfăptuirea ideii noastre, pe care am propovăduit-o prin ziar. Și dacă noi pînă astăzi spuneam că moldovenilor le trebuie Sfatul Țării, care i-ar cîrmui, din momentul de față îi chemăm la lucru pe deputați, și noi avem convingerea că, mulțumită rivnei Domniilor-Voastre, poporul nostru va fi fericit. Trăiască Sfatul Țării, trăiască Basarabia noastră.” (Aplauze)

Reprezentantul Radei Ucrainene Militare din Chișinău, dl. Șevcenco, salutînd Sfatul Țării, spune că triumful moldovenilor este și triumful poporului ucrainean din Basarabia, care a înfăptuit ideile anunțate cu 300 de ani în urmă, cînd Bogdan Hmelnițchi a intrat în legătură cu statul moscovit și a declarat că, toate popoarele trebuie să se unească, liber cu liber și egal cu egal. Cît timp există Ucraina, cît timp ea nu este nimicită, ideea federației nu va muri. Noi credem că moldovenii vor arăta geniul lor latin și că nu va trece mai mult de un sfert de veac și popoarele care locuiesc pe ambele maluri ale Nistrului, vor ajunge la o situație culturală înaltă.

Reprezentantul Partidului Evreiesc Socialist Unit, dl. Eiger, citește în limba rusă o declarație, prin care salută Sfatul Țării și tendințele moldovenilor spre autonomie, după dorința președintelui și a întregii asistențe. Oratorul salută Sfatul Țării și în limba

evreiască. Declarația conține următoarele :

„Tovarăși și cetățeni !

În numele Partidului Socialist-Democrat Evreiesc Unit al Muncitorilor și al Partidului Social-Democrat Muncitoresc, salut democrația moldovenească în năzuințele ei spre autonomie. Dar în clădirea acestei autonomii nu trebuie sacrificate minoritățile naționale. Problema lor trebuie să fie rezolvată într-un singur mod și anume : autonomie națională personală. O asemenea autonomie noi cerem pentru evreii, care trăiesc în Basarabia. Ca bază pentru această autonomie trebuie să fie comunitatea evreiască și șeimul evreiesc, creat pe temelii democratice. Astfel, pentru evrei noi cerem recunoașterea limbii evreiești vorbite. Trăiască Basarabia liberă democratică, Trăiască Republica Democratică Federativă Rusească.”

Reprezentantul Avocaturii, dl. Kircorov, salută organul superior al țării, dă citire declarației avocaturii, cu următorul conținut : „Avocatura în general, și cea basarabeană în special, a fost întotdeauna în primele rînduri în lupta pentru drepturile poporului, pentru lege temeinică și ordine și, cînd a căzut regimul autocrat, avocatura a căpătat credința că a venit sfîrșitul lupiei pentru drepturile poporului, pentru legi temeinice și ordine. Dar soarta a hotărît altfel. Au trecut 8 luni de la lovitura de stat și idealurile avocaturii, mulțumită anarhiei care a cuprins toată Rusia, s-au îndepărtat și mai mult. Anarhia amenință să șteargă nu numai cuceririle revoluționare ale poporului, nu numai ordinea de drept și cultura poporului, ci însuși poporul și republica și, în aceste momente se ivește necesitatea unei autorități puternice locale, întrucît autoritățile locale, față de cea centrală cu desele ei schimbări, care duc la zdruncinarea ei, aceste autorități locale sunt absolut necesare și temeinice. Din punctul de vedere al avocaturii, singurul mijloc pentru menținerea și întărirea cuceririlor revoluției și pentru apărarea statului împotriva distrugerii complete, este de a întări autoritatea totală, compusă din oameni întregi, cinstiți politiceste, străini de metodele demagogiei, culți și care să se bazeze pe păturile democratice și pe toate organizațiile naționale și obștești. Numai o asemenea autoritate, punînd capăt dezastrelor locale, va avea posibilitatea să contribuie la organizarea unui stat comun-tare. În aceste scopuri crearea unui organ al țării se prezintă ca ceva foarte urgent și necesar pentru apărarea vieții și avutului populației și a tuturor bogățiilor ei naturale și culturale. Numai sub scu-tul organului țării, bazat pe dreptul electoral al populației Basarabiei, este posibilă autodeterminarea completă a tuturor naționalităților care locuiesc în Basarabia, cu reprezentarea proporțională în Sfatul Țării. Tot materialul adunat de către organul țării, în chestiunea autonomiei politice a Basarabiei, după ce se va judeca din toate punctele de vedere la fața locului, trebuie să fie înaintat adunării constituante, care va întări părțile slabe ale republicii sănătoase rusești.”

Reprezentantul Uniunii Ziariștilor Basarabeni, dl. I. I. Gherman, rostește următoarele :

„În zilele de restriște ale poporului, în mîhnirea adincă, cînd soarele libertății, care nu demult prin razele sale ne chema la viață, pare a se stinge deasupra noastră, cînd stăm în fața anarhiei, care de astă dată cu cruzime ridică frate asupra fratelui și amenință să inee toată țara, cred că voi exprima o idee generală, cînd voi spune că noi cu greu suportăm răpirea pămîntului de către dușmanul din afară, că noi ne sufocăm cînd dușmanul calcă cu picior de fier pieptul sîngerind al poporului. În aceste zile grele, cînd se părea că ne părăsește toată energia, cînd a început să cadă amenințător interesul față de chestiuni obștești, cînd au început să se stingă idealurile umane, — cine dacă nu presa — acest mare cîntăreț al libertății poporului și purtătorul idealurilor umane, va veni cu salutul său la nou născutul Sfat al Țării, și îi va dori să adune forțele poporului și să aperse idealurile binelui și cinstea și roadele revoluției, cit mai repede și cit mai tare : libertatea, egalitatea și fraternitatea între toate naționalitățile care trăiesc în Basarabia. Sint fericit că mi-a revenit înalta cinste să salut în numele ziariștilor pe dl. Președinte, pe domnii deputați și întreaga Adunare. Presa, stimați domni, fiind cea mai de seamă expresiune a gîndirii obștești, cea mai puternică armă a luptei politice pentru fericire și drepturile poporului, cel mai puternic factor al progresului pe cîmpurile de luptă pașnică, în mijlocul prieteniei popoarelor, iar nu în uciderea de frate — este socotită ca mare putere mondială. Această presă, cum am spus, cel mai mare factor al progresului, ca putere mondială a venit să salute păticia născîndă a republicii federative ruse, avînd credința fermă că organul țării, al Basarabiei autonome, va înfăptui toate năzuințele masselor și toate idealurile, pentru care a luptat poporul și pe care le-a dus în spatele său și presa prin biciuirile și persecuțiile guvernului țarist. Presa crede că Sfatul Țării, înfăptuind autonomia, va înlocui legătura mecanică moartă cu Rusia, printr-o unire vie pentru scopurile comune. Presa își dă seama de munca grea pe care o ia asupra sa Sfatul Țării. Presa nu ascunde că anarhia a semănat pe căile muncii uriașe a Sfatului Țării multe ispite. Dar, conștiința poporului, autoritatea fermă și cinstită, va găsi în sine putere, pentru a evita locurile otrăvite, ținînd seama de cuvintele Sfintei Scripturi : „Vai țării de ispită și de două ori vai, aceluia care va introduce ispita în țară.” Dumnezeu să întărească puterile noului născut ! Fie ca copiii noștri și urmașii apropiați, folosindu-se de roadele muncii neobosite a Sfatului Țării și a poporului adunat în jurul lui, să aibe dreptul să spuie : „Ei și-au iubit Basarabia, dar și-au iubit și țara și patria lor mamă Rusia, una și nedespărțită, care, cu mîna întinsă așteaptă ajutor de la copiii săi.”

După ce I. I. Gherman a plecat de la tribună, președintele adunării strigă : „Trăiască presa liberă ! și silnicia să nu se atingă niciodată de presă !”

Reprezentantul marinarilor din Sevastopol, Lt. Prahnițchi,

salutînd adunarea, spune că Sfatul Țării este singurul port, unde noi ne putem adăposti de furtuna, care se dezlănțuie în jur și că în lucrările Sfatului Țării grija pentru țărani va trebui să treacă ca un fir roșu.

Reprezentantul Uniunii Funcționarilor Zemstvei Guberniale din Basarabia, inginerul Mujicicov, dă citire următoarelor cuvinte :

„În tendința de a găsi ieșire din dezordinea generală, anarhia și dezastrul patriei noastre, elementele ei mai sănătoase trebuie să caute scăpare acolo unde se poate — în unirea diferitelor naționalități, pe bazele autodeterminării democratice a popoarelor. Funcționarii zemstvei, ai intelectualității adevărat democratice, nu pot să nu se bucure, asistînd la înfăptuirea unei asemenea uniri și au credința că organul, care reprezintă aici ideea autodeterminării, ne va scăpa de dezastru, va introduce ordine în țara noastră și va traduce în fapt principiile libertății atît de mult așteptată și căpătată cu atîta greutate. Salutînd din tot sufletul Consiliul Țării, noi funcționarii zemstvei și de acum înainte vom da țării Basarabiei gîndul nostru creator și puterile noastre și Sfatul Țării întotdeauna poate conta pe sprijinul nostru complet, care va consta în muncă pentru binele și folosul Basarabiei.”

După cuvîntarea inginerului Mujicicov se urcă la tribună redactorul ziarului „Ardealul”, dl. Onisifor Ghibu. Deputații și publicul l-au întîmpinat cu aplauze furtunoase și prelungite, la care el răspunde cu următoarele cuvinte :

„Domnilor deputați și frați moldoveni și Basarabeni !

Din toată inima vă mulțumesc pentru primirea caldă pe care mi-ați făcut-o. Această primire dovedește că Domniile-Voastre nu mă considerați străin aici în Basarabia, cu toate că eu nu sint născut în Basarabia. (Aplauze) Dar nici eu nu mă simt și nu mă consider străin aici în țara locuită de frații mei moldoveni. (Aplauze prelungite și strigăte de „bravo”, „ura”) În acest moment, în care eu am cinstea să mă aflu aici în Sfatul Țării al Basarabiei, ca reprezentant al unui ziar, care poartă numele scumpei și mult încercatei mele patrii, am convingerea că Domniile-Voastre simțiți ca și mine, vocea puternică a acestei țări, pe care n-au putut-o înăbuși suferințele ei milenare. Eu cred că și Domniile-Voastre iubiți Ardealul tot atît de tare ca și noi locatarii Ardealului, care în număr de mai bine de sute de mii, de un an și ceva suntem nevoiți să pribegim prin Rusia, înfruntînd suferințele. Iubiți această țară, fiindcă Ardealul este leagănul nu numai al întregului nostru popor, ci și leagănul Domniilor-Voastre, fiindcă moldovenii au venit de acolo acum 600 de ani. (Aplauze prelungite) Vocea suferințelor patriei noastre, nu poate să nu aibe oarecare influență asupra Domniilor-Voastre, chiar în această zi de bucurie în viața Domniilor-Voastre. Domniile-Voastre ați suferit o sută de ani și acum vedeți că idealurile Domniilor-Voastre s-au împlinit. Noi am suferit o mie de ani și astăzi încă n-am auzit că a sosit ceasul dreptății eterne. Au trecut 1800 de ani de cînd împăratul Traian ne-a împrăștiat în țara de astăzi și,

în decursul acestor veacuri, noi ne-am luptat cu popoarele barbare, care ne-au distrus complet, lăsându-ne numai viața. Istoria noastră este scrisă cu lacrimi și sânge. Mulțumită suferințelor noastre s-au creat acele cintece celebre, care au răsunat astăzi aici în sală. De la noi s-au auzit prima dată cintele „Deșteaptă-te Române” și „Pe-al nostru steag e scris Unire!” Aceasta fiindcă, cu toate suferințele noastre, noi am păstrat credința în sufletele noastre că mai tirziu sau mai devreme și noi vom fi liberi. Și astăzi, când vă vorbesc în Chișinău, în Sfatul Țării al Basarabiei, eu trec cu gândul departe, peste Prut și peste Carpați. Gândul meu se îndreaptă spre capitala țării mele, spre Alba-Iulia, unde va trebui să fie înfipt drapelul tricolor al întregului nostru popor. (Aplauze furtunoase prelungite și voci: Trăiască Ardealul! Trăiască transilvănenii!) Ora dreptății pentru întregul nostru popor trebuie să sosească. Sint fericit, domnilor deputați și fraților, că Dumnezeu mi-a îngăduit să fiu între Domniile-Voastre în zilele reînvierii Basarabiei. Și dacă în ziarul „Ardealul” eu pînă acum am scris numai cu lacrimi și durere despre frații mei nenorociți, sunt bucuros că din momentul de față, voi putea scrie cu lacrimi de bucurie despre viața nouă a fraților mei moldoveni. În această zi de bucurie, la care ați ajuns, în numele Ardealului, din tot sufletul strig: Trăiască Basarabia! Trăiască Sfatul Țării! Trăiască Republica Federativă!”

Cînd și-a terminat dl. Ghibu cuvîntarea, deputații și publicul s-au sculat în picioare și au aplaudat, strigînd: Trăiască Ardealul! Trăiască Transilvania liberă! Trăiască Transilvănenii! Trăiască Poporul Românesc!

Reprezentantul Uniunii Învățătorilor și Funcționarilor Zemstvei din județul Chișinău (Lăpușna), praporșcicul Podlesnii, dă citire rezoluției votate de Comitetul Executiv al funcționarilor zemstvei, cu următorul conținut:

„Poporul moldovenesc, ca un popor care are dreptul la o autodeterminare completă, trebuiește ca în situația de astăzi să-și aibă autodeterminarea sa sub forma unui organ superior, pentru ocîrmuirea țării și în special pentru a scăpa avutul poporului de puterile obscure ale anarhiei, și pentru a coordona activitatea tuturor instituțiilor de stat și obștești. Comitetul funcționarilor zemstvei speră că, Sfatul Țării va asigura legalitatea alegerilor în Adunarea Constituantă, va lua parte activă la alcătuirea Republicii Federative Rusești și va restabili drepturile cetățenești pentru toți locuitorii țării, fără nici o excepție. Plecînd de la aceasta, Comitetul, salutînd organul superior al țării, roagă să se ia în seamă că Uniunea funcționarilor zemstvei întotdeauna se va călăuzi de dorințele Sfatului Țării și va contribui în măsura posibilităților la munca culturală de creațiune.” În numele învățătorilor, autorul mai spune: „Să devie Sfatul Țării piatră fundamentală a zidirii, pe care se vor clădi fericierea, binele și libertatea tuturor popoarelor care locuiesc în Basarabia! Fie binecuvîntat numele aceluia sau acelora, cărora le-a venit în minte marea idee de a crea organul țării! Fiți binecuvîntați și voi

aleșii, care în aceste vremuri extrem de grele v-ați luat asupra Domniilor-Voastre marea operă de salvare a pămîntului natal! Acest moment să devie momentul liniștii care răsare și al perioadei mult așteptate a sfintei treimi: Țăranul, Soldatul și Muncitorul. Intr-un ceas bun!”

Președintele Adunării I. Inculeț strigă: „Trăiască incomparabilul și scumpul nostru învățător!” Reprezentantul Uniunii Cooperativelor, deputatul Gh. Buruiană, se adresează cu următoarele cuvinte:

„Ca fiu al Moldovei, sunt fericit că am ajuns la această zi. Mulți s-au străduit să stingă în sufletul nostru iubirea de patrie, dar n-au reușit. Și în această luptă s-a născut o flacără mare și frumoasă. Cooperatorii moldoveni, care pînă acum au răspîndit lumina în popor, sunt fericiți că marea operă a fost încununată de succes și că de acum înainte soarta Basarabiei se găsește în miinile ei însăși. Să ajute Dumnezeu ca Sfatul Țării să păstreze Basarabia liberă.”

Reprezentantul Comitetului Executiv Județean din Chișinău, G. C. Kircorov, salută Sfatul Țării în limba moldovenească și dă citire unui șir de telegrame de felicitări de la Comitetele de voloste (preturi) ale județului Chișinău și din partea Comitetului executiv din județul Orhei.

Reprezentantul ziarului „Soldatul Moldovan”, sergentul Miniciună M., aducînd salutări Sfatului Țării, spune: „Ziua de astăzi este ziua mare a tuturor basarabenilor în general, iar pentru moldoveni este sărbătoarea sărbătorilor: Paștele nostru. Noi am trecut printr-o mare de nevoi grozave. Dar scăpînd acum de întunericul țarismului, scuturînd jugul robiei, nu vom pune acest jug asupra altor națiuni ale țării noastre, care au suferit împreună cu noi. Poporul moldovenesc, întotdeauna blînd, supus și ospitalier, nu va voi să facă rău fraților săi, pe care soarta i-a aruncat în mijlocul strămoșilor noștri. Noi moldovenii deschidem larg ușa casei noastre și cu lacrimi de bucurie îi întîmpinăm pe toți care trec pragul nostru. Intrați! Casa noastră este mare, masa bogată, veniți cu toții la serbarea noastră. Trăiască poporul moldovenesc! Trăiască iubirea și frăția între popoarele care trăiesc în Basarabia! Trăiască înțelegerea între toate popoarele!”

După aceasta, Delegatul soldaților moldoveni de pe frontul de nord salută adunarea cu următoarele cuvinte:

„Asupra mea a căzut cîstea să asist la deschiderea Sfatului Țării și să vă aduc salutul soldaților de pe frontul de miazănoapte. Ei de mult așteaptă cu nerăbdare vești despre „pămînt și voie”. **) Soldații, fără îndoială, vor cuceri toate drepturile poporului Sfatului Țării. Ei cu toți strigă: „Trăiască Basarabia autonomă!”

Delegatul soldaților moldoveni din peninsula Crimeea salută Sfatul Țării și își exprimă dorința ca să se înfăptuiască tot despre ce s-a vorbit în chestiunea pămîntului și libertății și, în concluzie,

**) Una din lozincile Partidului bolșevic adresate soldaților de pe front.

el salută Republica Basarabeană și Republica Federativă Rusă.

Cuvîntul se acordă marinarului I. Gafencu, reprezentantul Comitetului Executiv al Soldaților Moldoveni din Odessa :

„Comitetul din Odessa, a spus deputatul I. Gafencu, încă din primele zile ale revoluției a început să lucreze în folosul poporului moldovenesc. El a unit pe toți ofițerii și soldații moldoveni din garnizoana Odesei și a organizat la 18 Aprilie o serbare mare, la care au participat 12.000 de soldați moldoveni, care au jurat în fața drapelului național să fie credincioși ideii naționale și să contribuie la înfăptuirea programului partidului moldovenesc. El a organizat soldații de pe frontul românesc din Sevastopol, Ecaterinoslav și alte multe orașe. El a îndreptat pe calea bună a naționalismului pe ofițerii moldoveni, el a creat Comitetul Central din Chișinău, care a organizat cohorte de moldoveniști, iar în timpul din urmă regimentele moldoveniști. Astăzi, cînd prin munca soldaților, se deschide Sfatul Țării, Comitetul din Odessa se simte fericit că poate să transmită răspunderea pentru viitorul poporului în mâinile Sfatului Țării, căruia îi va da tot sprijinul.” Oratorul, în numele Comitetului din Odessa, dorește Sfatului Țării înțelegere și succes.

Studentul Ion Valuța, în numele Societății studențești „Renașterea”, se adresează Sfatului Țării cu următoarele cuvinte :

„Vă salut în numele studenților moldoveni, care au marea bucurie de a vedea cu ochii cum în această zi mare țara noastră se organizează pe temelii, despre care au visat atîția din cei mai buni fii ai poporului nostru. Studenții moldoveni își dau perfect de bine seama de obligațiunile grele pe care vi le-ați luat și, din partea lor, făgăduiesc tot sprijinul ca să aduceți scumpa noastră Basarabie la fericire.” Oratorul termină strigînd, în numele Societății Studențești „Renașterea” din Odessa : „Trăiască Sfatul Țării ! Trăiască Basarabia !”

Cuvîntul se acordă arhimandritului Gurie, reprezentantul clerului moldovenesc. Apariția d-sale la tribună a fost salutăată cu aplauze. D-sa se adresează către Adunare cu următoarele cuvinte :

„Domnule Președinte și Domnilor Deputați ! Vă aduc salutul meu sincer. „Deputați moldoveni.” Ce cuvînt nou, frumos, necunoscut pînă acum. (Aplauze) Ca reprezentant al clerului, din adîncul sufletului vă doresc cele bune. Clerul moldovenesc a suferit în trecut multe persecuții ; el a suferit mai mult din partea țarismului decît alte clase. Sfînta Scriptură spune : „cuvîntul trebuie să fie liber” dar în Rusia el n-a fost liber pentru cler. Noi învățăm în școală nu în limba care trebuia să ne mintuiască, ci în aceea care ne ducea la robie. Învățăm șaisprezece ani și cînd ne duceam la sate ca să luminăm poporul, ne convingeam că noi n-avem cunoștințe folositoare. Acei care doreau să fie de folos poporului, trebuiau să învețe de la început. Libertatea, egalitatea și fraternitatea, aceste principii creștinești, în realitate, în viața bisericii, nu se simțeau pînă acum. Cred că în momentul de față clerul va putea deveni conducător adevărat al poporului. Sfatul Țării, în care astăzi de mai

multe ori s-a evocat numele lui Dumnezeu, va ajuta să ne întărească autoritatea în țară, să stabilească pacea binefăcătoare și viața creștinească adevărată. Aceste urări le exprim în numele clerului, seminarului și al tuturor școlilor spirituale din Basarabia, în numele cărora doresc succes Basarabiei și Sfatului Țării.”

În limba moldovenească rostește o cuvîntare reprezentantul slujbașilor Căilor Ferate, declarînd că slujbașii din Basarabia vor da tot sprijinul Sfatului Țării în organizarea poporului moldovenesc și termină cu cuvintele : Trăiască Basarabia, care a înviat din morți ! Trăiască Sfatul Țării !”

Mai departe are cuvîntul delegatul Partidului Socialist Revoluționar Moldovenesc, deputatul Buzdugan Ion, care spune :

„Astăzi este învierea din morți a poporului nostru moldovenesc. Mai bine de o sută de ani noi am avut de suferit sub jugul țarismului, dar astăzi și pentru noi a răsărit soarele libertății. De acum înainte el va lumina veșnic. În cursul unui veac întreg noi n-am avut nici o zi, care s-ar asemana cu cea de astăzi. Astăzi este ziua „intrării în biserică”. Astăzi Basarabia noastră, ca un prunc nevinovat intră în biserică în era nouă a vieții sale. Țarismul a izgonit limba noastră distrugîndu-ne sufletele ; în școală și în biserică limba noastră a fost persecutată dar iată că adevărul etern acum a înviat, fiindcă sufletul nu poate fi încătușat în lanțuri. Limba noastră n-a fost nimicită și sufletul nostru n-a fost omorît. El s-a păstrat în elegiile noastre și în legendele noastre populare și în basme ; el s-a păstrat în rugăciunile noastre către Dumnezeu. Cînd astăzi am auzit în biserică serviciul divin oficiat în limba noastră veche și am văzut acolo ridicîndu-se drapelul nostru național, m-am gîndit : de acum a răsărit și steaua noastră și va lumina veșnic ; limba noastră nu va fi persecutată ca înainte, fiindcă în adevăr poporul se aseamănă cu un hîrleț, despre care poetul Goga spune : „Ți-ai frînt sapa din glia tuturor”, / Dar n-ai săpat moșia ta.” De acum înainte să ne conducem singuri viața și soarta noastră. Și să dea Dumnezeu ca frații noștri de peste Nistru și Carpați să-și vadă înfăptuit visul lor de autonomie, așa cum l-am văzut noi astăzi pe al nostru. Noi trebuie să intrăm în contact strîns cu frații noștri de peste Nistru, noi nu trebuie să-i lăsăm să piară, ci trebuie să-i ajutăm. Să nu vă fie teamă de greutățile pe care le veți întîmpina. Noi trebuie să fim ca cremenele care, cînd se lovește de oțel, dă scînteii. Să muncim ca să devenim lumină pentru toate popoarele cu care trăim împreună și cu care trebuie să conviețuim în înțelegere reciprocă. Dacă vom face așa, vom fi o țară fericită. Din adîncul inimii doresc un viitor fericit ! Trăiască Sfatul Țării și toate naționalitățile reprezentate în el !”

Ștabs-Căpitan D. Bogos, delegatul Comisariatului Militar Moldovenesc de pe lîngă Sfatul Țării, se adresează către Adunare cu următoarele cuvinte :

* În poezia „Un om” sapa zice : „M-ai frînt de glia tuturor”, / Dar n-am săpat moșia ta !” (N. red.)

„Fraților ! Astăzi a căzut de pe ochii noștri vălul. Privirea noastră este clară. Din ziua de astăzi noi suntem scăpați de robia grea de un veac a țarismului. În ziua de astăzi sufletul moldovenesc scripește cu raze de pietre scumpe. Pietre scumpe sinteți Domniile-Voastre, domnilor deputați. În numele Comisariatului strig : La mulți ani ! Noi, Comisariatul provizoriu, pină acuma am avut grijă de soldații moldoveni, care veneau la noi și cereau să-i adăpostim. Pină acuma noi am apărat multe țări ; acuma vrem să apărăm țara noastră, care ne este mai scumpă ca orice. Pe acești soldați, pentru apărarea țării de primejdie, noi i-am adunat sub drapelul național în regimente moldovenesti. De acuma înainte obligațiunea de a-i aduna pe toți moldovenii din Rusia, în regimente naționale moldovenesti, trece în mîinile Sfatului Țării. Domniile-Voastre trebuie să înfăptuiți toate visurile poporului nostru. Luați măsuri grabnice, să fie chemați toți moldovenii în patrie. Ei de atita timp visează să-și vadă poporul liber. De acuma noi suntem liberi. De acuma chemarea noastră trebuie să răsune în toată lumea, spunînd :

„Veniți, veniți apărători ai țării !
Veniți căci sfînta zi a răsărit,
E ziua mare a reinălțării
Drapelului de gloanțe zdrențuit,
Veniți din toate unghiurile țării
Să cucerim ce-avem de cucerit !”

Adunați-vă fraților din toată Rusia, adunați-vă și ne ajutați să cucerim libertatea culturii moldovenesti, pe care noi pină acuma n-am văzut-o.”

Cuvîntarea Ștaps-Căpitanului D. Bogos e acoperită cu aplauze. În numele Congresului Țărănesc din Bălți ***) vorbește dl. Trofim, care spune : „Sunt îputernicit, fraților, să vă comunic că țărani pun mare speranță în Sfatul Țării. Această speranță va aduce fericire poporului. Pină acuma în Rusia era foarte rău. De acuma înainte trebuie să fie altfel. Noi toți trebuie să suportăm greutățile vieții politice și economice. Ideea dreptății și adevărului trebuie înfăptuită de Sfatul Țării. Din partea noastră vom da tot sprijinul, dar el trebuie neapărat să vină în ajutorul țăranilor, care se găsesc într-o situație foarte grea. În județul Bălți se găsesc două regimente de cazaci care, în comitetele lor, au scos o rezoluție că nu vor înceta devastările pină ce nu le vor da drumul acasă. Ce va rămîne din țăranii noștri dacă noi îi vom lăsa în ghearele dușmanilor ? În acest moment toți țăranii așteaptă ajutor de la Sfatul Țării. Ajutați-i, fraților, în marea lor nenorocire și nu uitați și de ei la urmă. Luminați-i și Domniile-Voastre veți avea în ei cea mai puternică forță, care va duce Basarabia la fericire.”

***) Congresul a avut loc în ziua de 19 Noiembrie 1917, în orașul Bălți.

Cu aceasta s-au terminat cuvîntările cu ocazia deschiderii Sfatului Țării. Președintele Inculeț propune să se cinstească amintirea tuturor luptătorilor pentru binele poporului, și în special a basarabenilor S. Murafa și Hodorogea, care au căzut victime în mîna răufăcătorilor. Toată asistența se scoală în picioare.

La sfîrșit, Președintele se adresează către Adunare cu o cuvîntare, în care arată că Sfatul Țării și-a început lucrările sub semne fericite : „Soarele a strălucit toată ziua. Să nu se stingă lumina lui pentru noi niciodată. Noi am auzit felicitările din partea diferitelor grupări și organizații și în aceste felicitări se vede dorința tuturor de a lucra cu noi la un loc. Toți sunt însuflețiți de dorința de a ne susține. Să lucrăm dar împreună și noi vom atinge ținta.”

După aceasta, Președintele declară ședința închisă.

Ședința se închide la ora 8,15 seara.

PREȘEDINTE, I. Inculeț.

(Dosarul Cancelariei Sfatului Țării, nr. 3, vol. I, reprodus de Prof. Ștefan Ciobanu în lucrarea sa „Unirea Basarabiei”, pag. 88 și de Gh. Andronachi. Album 1917-1918, pag. 132.)

Astfel au venit să salute deschiderea Sfatului Țării - primul parlament al Basarabiei - 42 reprezentanți ai tuturor partidelor politice, reprezentanți ai tuturor naționalităților aduse și colonizate de țarism pe pămîntul nostru moldovenesc ; reprezentanți ai tuturor organizațiilor obștești ; reprezentanți ai congreselor și comitetelor țărănești, învățătoresți și militarești de pe teritoriul imperiului rusesc. Cu toții au salutat parlamentul nostru, Sfatul Țării, și cu toții s-au bucurat și au declarat solemn că îl vor susține, dorindu-i spor la muncă. Cu toții au declarat că Sfatul Țării este singura lor speranță, pentru a salva viața și avutul tuturor cetățenilor. Unii autori au blestemat imperiul rusesc ce de veacuri a acaparat și înglobat în imperiul său imense teritorii și națiuni străine, pentru a le exploata și a se fâli.

Un observator atent a putut să constate că nici un străin de neamul nostru nu s-a bucurat și n-a trăit acele momente înălțătoare, așa cum le-au trăit și le-au simțit nu numai noi românii din Basarabia, ci și musafirii noștri români din Ardeal și Bucovina. Cînd bătrînul nostru luptător Nicolae Alexandri urca prima dată la tribuna prezidențială și cînd toată asistența striga „ura” și aplauda, numai românii basarabeni, ardeleni și bucovineni plîngeau de bucurie ca niște copii.

Aceste momente de fericire, aceste sentimente de o înaltă însuflețire nu se pot reda prin cuvinte, fiindcă asemenea cuvinte nu există. Numai acelora ce au avut fericirea să trăiască asemenea evenimente le este dat să le aprecieze. După cum declara un vorbitor la deschiderea Sfatului Țării, acele momente simbolizează o reînviere a nației noastre românești din Basarabia. Au venit cu toții să salute geniul nostru latin (așa spunea reprezentantul Radei Ucrainene Șevcenco în discursul de salut Sfatului Țării.) Au venit să ne salute chiar unii din reacționarii și rusificatorii noștri, care pină

în ajunul revoluției rusești ne desconsiderau, ne insultau și ne umileau. Dintre aceștia menționez pe episcopul Basarabiei Gavril, care avea misiunea de a ne rusifica, dar care în grabă a învățat chiar el limba moldovenească și cu ocazia deschiderii Sfatului Țării a săvîrșit un Te Deum în limba noastră, iar după slujbă a felicitat Sfatul Țării tot în limba moldovenească. După deschiderea Sfatului Țării, pe rînd se urcau la tribună, pentru a saluta Sfatul Țării și a-i dori spor la muncă : domnul Lozghin, președintele Tribunalului regional basarabean, domnul Sinadino, mare reacționar, reprezentantul minorității grecești din Basarabia, domnul E. Grinfeld, domnul Cogan, doamna Nesselsohn, domnul Cavarschi, domnul Stoianov, cu toții în numele minorităților conlocuitoare și al muncitorilor ruși ; domnul Schmidt, primarul orașului Chișinău și alții.

Astăzi ei cu toții ne salută și nu ne mai umilesc. Astăzi noi nu mai suntem insultați cu porecla „moldovan băran”.

Astăzi noi suntem oameni liberi, nu mai suntem sub jugul țarismului rusesc. Noi astăzi, românii din Basarabia, plîngem de bucurie, numai noi, fiindcă sub țarism ca noi n-a suferit nimeni. Țăranii bulgaro-găgăuți, nemții și rușii colonizați la noi au căpătat pînă la 60 hectare din pămîntul nostru, iar moldovenii noștri erau colonizați în regiunea Caucaz și în fundul Asiei (regiunea Tungais și Akmolinsk, Amur și Usuriisk). Evreii ne cumpărau aproape pe nimic munca noastră, grecii și armenii au acaparat aproape toate moșiile, iar noi lucram în dijmă și pe bani puțini ; restul străinilor ne administrau, ne puneau la corvezi și ne umileau, intitulîndu-ne „moldovan băran”. În rezumat, aceasta era situația noastră pînă la revoluția din Martie 1917.

După o luptă grea cu dușmanii noștri, din care unii reacționarii și rusificatorii noștri de ieri, cu mult tact și dirzenie am reușit în sfîrșit să vedem realizată prima parte din idealurile noastre. Avem un parlament alcătuit pe bazele celor mai democratice principii. Toată populația țării este reprezentată în acest parlament, proporțional cu numărul locuitorilor fiecărei naționalități, apoi în acest parlament sunt reprezentate toate curențele politice, sociale și naționale. La deschiderea Sfatului Țării au venit cu toții să ne felicite, să ne ureze spor la muncă. Cu toții s-au convins că singura cale spre a salva Basarabia din mîinile anarhiei era declararea autonomiei și înființarea Sfatului Țării, singur stăpîn pe soarta provinciei noastre.

După deschiderea Sfatului Țării, imediat a luat ființă legală Comisariatul gubernial, în frunte cu comisarul V. Cristea, care s-a pus la dispoziția parlamentului, iar ajutorul său, Ion Inculeț, a fost ales președinte al Sfatului Țării, ambii reprezentînd pînă la acea dată administrația puterii centrale din Petrograd.

Impresia lăsată de deschiderea Sfatului Țării a fost covîrșitoare în toată Basarabia. Toate naționalitățile din Basarabia vedeau salvarea lor numai în Sfatul Țării, care reprezenta toate aspirațiile democratice și naționale.

Declararea Basarabiei ca Republică Democratică Moldovenească

Situația în țară era grea, demagogia molipsitoare, lozinci false, haosul și dezordinea din Rusia pătrundeau și în Basarabia. Elementele străine din Petrograd și din alte localități ale Rusiei cutreierau Basarabia în lung și în lat, fără nici un scop, îndemnînd lumea la dezordine. Se impuneau măsuri eroice, Sfatul Țării era singurul organ în drept și cu autoritatea necesară de a păși la realizări și la măsuri radicale pentru salvarea țării. El era organul suprem, în mîinile lui era soarta Basarabiei și, în dorința de a pune capăt năvălirilor străine sub toate formele și pretextele, găsește că singura soluție pentru a curma răul, este declararea Basarabiei ca republică democratică. La 2 Decembrie 1917 Sfatul Țării declară Basarabia Republică Democratică Moldovenească.

Iată și declarația Sfatului Țării :

„Moldoveni și noroade înfrățite ale Basarabiei !

Republica rusească se găsește în mare primejdie. Lipsa de stăpînire la Centru și neorînduirea în toată țara, istovită în lupte cu dușmanul din afară, duc la pieire întreaga republică. În această clipă îngrozitoare, singura cale de izbăvire pentru Republica Democratică Rusească este ca noroadele (poporul) ei să se unească și să-și ia soarta în mîinile lor, alcătuiindu-și o stăpînire națională în hotarele unde locuiesc ele.

În puterea temeiului acestuia și avînd în vedere așezarea rînduelii obștești și întărirea drepturilor cîștigate prin revoluție, Basarabia, sprijinindu-se pe trecutul ei istoric, se declară de azi înainte „Republică Democratică Moldovenească”, care va intra în alcătuirea Republicii Federative Rusești, ca pîrtaș cu aceleași drepturi. Pînă la chemarea Adunării poporane a Republicii Democratice Moldovenești, care va fi aleasă de tot norodul (poporul), prin glăsuirea de-a dreptul deopotrivă și trainică, după sistemul cel mai înalt. Ocirmuirea Republicii Democratice Moldovenești este Sfatul Țării, alcătuit din reprezentanții tuturor organizațiilor democratice revoluționare. Puterea implinitoare (executivă) în Republica Democratică Moldovenească o are Sfatul Directorilor Generali, care este răspunzător numai înaintea Sfatului Țării.”

Apoi Sfatul Țării declară că se va trudi să înfăptuiască următoarele :

1) Va chema în timpul cel mai scurt Adunarea poporană a Republicii Democratice Moldovenești, aleasă după toate principiile democratice.

2) Va împărți norodului muncitor tot pămîntul și va alcătui legi, în baza cărora se va face împărțirea pămîntului. Pădurile, apele și bogățiile de sub pămînt, cîmpurile de cercetare, răsadnițele, ogoarele pentru sfecla de zahăr, precum și viile și livezile boierești, mînăstirești, bisericesti și ale statului și în sfîrșit toate curțile boierești, fiind avere obștească a norodului, vor trece în seama comite-

tului regional al Republicii Democratice Moldovenești.

3) Va orindui treaba îndestulării poporului cu hrană și mărfuri de întâia trebuință, va orindui munca lucrătorilor, urcînd plata ei și orinduind ca ziua de muncă să fie de opt ore.

4) Sfatul Țării are în vedere să lucreze (elaboreze) un plan de măsuri în legătură cu demobilizarea armatei rusești și a fabricilor, ca să înlăture grozăviile foametei și urmările ei.

Mai are în vedere :

5) Să organizeze alegeri drepte în așezămintele locale de sine ocîrmuitoare.

6) Să apere toate slobozeniile (libertățile) cîștigate prin revoluție.

7) Să desființeze pedeapsa cu moartea.

8) Să chezășuiască pe deplin drepturile pentru toate popoarele ce trăiesc pe pămîntul Republicii Democratice Moldovenești.

9) Să orinduiască treaba învățămîntului pe temeiul autonomiei și naționalizării, pentru toate popoarele Republicii Democratice Moldovenești.

10) Să orinduiască îndată formarea regimentelor moldovenești pentru apărarea bogățiilor țării și în vederea demobilizării oastelor de pe frontul românesc și pentru apărarea patriei de cea mai strășnică primejdie — anarhia.

11) Să ia măsuri pentru ca imediat ce se va încheia pacea, fără răpire de pămînturi străine și fără despăgubiri de război, Sfatul Țării să-i facă pe moldoveni și popoarele înfrățite ale republicii, ca în clipa aceea grozavă, cînd stăm la marginea prăpastiei, anarhiei, vîrsării de sînge frătesc, sărăciei, foamei și frigului, să pună toate puterile pentru lupta hotărîtoare de a menține ordinea.

12) Sfatul Țării cheamă pe moldoveni și pe toate popoarele înfrățite ale republicii să se ocupe de îndată de lucrul obștesc, clădind viața nouă pe temelia libertății, dreptății și fraternității. Această rezoluție a fost votată de Sfatul Țării în ziua de 2 Decembrie 1917.

După această hotărîre a Sfatului Țării, era nevoie de un organ executiv, care să traducă în viață ordinele Sfatului Țării.

La 9 Decembrie 1917 a luat ființă Consiliul Directoratului General al Republicii Democratice Moldovenești, sub președinția lui Pantelimon Erhan.

Se dă următorul Decret :

CONSILIUL DIRECTORILOR GENERALI

Decret Nr. 1

Tuturor cetățenilor Republicii Democratice Moldovenești.

Potrivit hotărîrii Sfatului Țării, organul superior al Republicii Democratice Moldovenești, s-a format Consiliul Directorilor Generali, după cum urmează :

Președintele Consiliului de Directori Generali și Director General al Agriculturii — P. Erhan.

Director General la Interne — V. Cristea

Director General al Învățămîntului — Șt. Ciobanu

Director General la Finanțe — T. Ioncu

Director General la Căile Ferate — N. Codreanu

Director General la Forțele Armate — T. Cojocaru

Director General la Justiție — M. Savenco

Director General la Industrie și Comerț — E. Grinfeld

Director General la Externe — I. Pelivan

Consiliul Directorilor Generali își propune ca scop : Introducerea ordinii în toate ramurile vieții țării, înlăturarea anarhiei și dezastrului, organizarea administrației sub toate aspectele din viața statului.

Declară că, din momentul publicării acestui decret, toate instituțiile de stat, obștești și particulare, precum și toate organizațiile în toate chestiunile care privesc ocîrmuirea superioară a țării, se vor adresa directorului general respectiv, prin cancelaria Consiliului Directorilor Generali, și nici un fel de acte în sfera ocîrmuirii administrative, săvîrșite fără aprobarea în prealabil a directorilor generali respectivi, nu au nici o putere legală, iar directorii generali respectivi nu au nici o răspundere pentru actele săvîrșite fără aprobarea lor.

Decretul are putere de lege din momentul publicării lui.

Chișinău, 8 Decembrie 1917.

PREȘEDINTE,
GENERAL
SS. P. ERHAN

P. SECRETAR
SS. T. IONCU

Toți directorii generali au pornit la lucru și au lucrat cu succes în ramura lor de activitate. Cel mai greu lucru a fost în Directoratul general al Forțelor Armate. Titularul, maiorul Cojocaru s-a îmbolnăvit și a fost internat în spital. Deci, nici n-a început să întreprindă vreo activitate. În locul maiorului Cojocaru a venit la conducerea Directoratului Forțelor Armate sublt. Pintea Gh. El a fost cel mai hărțuit de evenimentele momentului. Muncind zi și noapte, sublt. Pintea a reușit să organizeze mai multe unități militare moldovenești, bine disciplinate și încadrate cu ofițeri moldoveni din cei mai devotați cauzei naționale.

La Bender (Tighina), cu concursul căpitanului Cașcarev (moldoveanul Cașu) s-a format un divizion de artilerie. S-a naționalizat Drujina Hersonului (Drujina e compusă din oameni de rezervă care au diferite însărcinări în dosul frontului), avînd în vedere că toți ostașii erau moldoveni. La Bălți se naționalizează Drujina nr. 478, fiind compusă numai din moldoveni și comandată de căpitanul

Anatolie Popa. Se înființează o comisiune de medici militari pe lângă Regimentul Nr. 1 de infanterie moldovenesc. Totul decurge într-o ordine normală. Republica noastră avea nuclee de forță disciplinate și bine organizate. Erau două regimente de cavalerie, un regiment de infanterie, câteva baterii de artilerie, 16 cohorte speciale. Toate aceste unități militare au defilat la 25 Decembrie 1917 în fața Președintelui republicii, directorilor generali și deputaților din Sfatul Țării. S-au sfințit drapelele și s-au înminat unităților cu mare solemnitate. Sărbătoarea era impunătoare și a impresionat adânc nu numai pe ostași, ci și pe spectatorii prezenți la acea defilare. În toate directoarele se muncea cu entuziasm și cu toată dragostea, pentru că se muncea pentru noi, se clădea o viață nouă, a noastră românească.

Dar interesul tuturor străinilor era să nu ne lase în pace; ei doreau să ne slăbească, să ne împiedice și, dacă ar fi putut, ar fi nimicit întreaga noastră mișcare națională revoluționară și socială. Acești dușmani ai neamului nostru ar fi dorit să ne închidă ușile ca să nu putem pătrunde în casa noastră; ei ar fi dorit ca Sfatul Țării însuși să fie nimicit și șters de pe fața pământului. Împotriva noastră a moldovenilor și Sfatului Țării, creat de întregul popor moldovenesc, a cărui componență o formau cel puțin 90% țărani-muncitori, erau îndreptate toate săgețile acestor dușmani. Ei nu vedeau cu ochi buni faptul că poporul moldovean — încetul cu încetul — devenea stăpin pe viața și pe pământul său strămoșesc. Ei simțeau că le fuge terenul de sub picioare și odată cu acesta vor pierde toate privilegiile de care se bucurau toate elementele străine din Basarabia noastră. Acești dușmani ai noștri acoperiți cu vâlul transparent al revoluției rusești, adăpostiți comod sub steagurile celor mai progresiste organizații politice, nu țineau seama de sfintele principii pentru care și-au vărsat singele în lupta cu imperialismul țarist. Ei nu țineau seama că revoluția rusească din Octombrie s-a produs în numele principiului umanității și că pe steagul acestei revoluții e scris cu singele tuturor popoarelor: „libertate, egalitate, fraternitate” și dreptul tuturor popoarelor la autodeterminare. Și noi moldovenii am avut martiri și chiar morții noștri pe cimpul de luptă revoluționară pentru aceste idealuri sfinte. Dau mai jos câteva nume: C. Stere, Z. Arbore, P. Halipa, N. Alexandri, Ion Halipa, Ion Pelivan, S. Murafa, inginer Hodorogea și alții. În timp ce toate popoarele subjugate de imperialismul țarist, cum erau ucrainenii, polonezii, lituanienii, estonii, letonii, finlandezii, gruzienii etc. se organizau și se declarau autonome, pentru ce nu ni se recunoșteau și nouă moldovenilor aceleași sfinte drepturi? Delegații noștri la Petrograd, se duceau să raporteze genialului luptător, iubitului Vladimir I. Lenin, despre soarta poporului nostru de rasă latină, cu obiceiurile și tradițiile lui seculare moștenite de la strămoși, și care nu se aseamănă cu nimica cu obiceiurile rusești, precum și cu situația grea în care se zbătea în acele vremuri poporul nostru, și despre stadiul nostru de organizare. Vladimir

I. Lenin asculta cu atenție și spunea că el cunoaște foarte bine situația noastră. Ne încuraja și ne îndemna la muncă pentru binele poporului și era foarte satisfăcut că noi în liniște și cea mai perfectă ordine, și pe baza principiilor democratice, aveam un parlament — Sfatul Țării. Și Vladimir I. Lenin termina sfaturile sale cam cu următoarele cuvinte: „Nu pierdeți timpul aici la Petrograd, duceți-vă voi în Basarabia și organizați-vă. Aveți tot dreptul la autodeterminare; faceți tot ce credeți că e în interesul poporului, adică al țărânimii”, fiindcă muncitorii de fabrici erau foarte puțini. După statistica din 1910, în toate fabricile din Basarabia erau 8600 de muncitori. Erau câteva fabrici de bere și spirt, de săpun și o fabrică de zahăr, și față de țărâtime erau 0,15% muncitori de fabrică. În timp ce trimișii noștri la Petrograd erau binecuvințați și sfătuiți de Vladimir I. Lenin să ne unim în jurul Sfatului Țării și să muncim pentru binele poporului din Basarabia, dușmanii noștri, sub masca revoluției, vroiau să ne dezorganizeze și chiar să ne distrugă. În care scop s-au găsit unele elemente care au început înlăptuirea acestui plan. Și iată că apare la suprafață un individ cu numele de Ilie Catărău, necunoscut absolut de nimeni printre luptătorii noștri, deși după spusele lui era dintr-un sat din Basarabia, vorbea o limbă curată moldovenească, era foarte inteligent și se recomanda ca un nedreptățit de regimul trecut. El s-a infiltrat în unitățile noastre militare ca voluntar și s-a folosit de buna credință a tuturor ca prin zizanii și minciuni să-și cîștige simpatia, propagînd în rîndul ostașilor tot felul de minciuni, îndemnînd la nesupunere și dezordine. „Totul aparține în mod gratuit poporului muncitor” spunea el și totul trebuie luat imediat, fără să mai aștepte să apară legile, pe baza cărora să se împartă poporului toate bunurile declarate de parlament ca bunuri ale poporului. Astfel, prin tot felul de îndemnuri și promisiuni ispititoare, în scurt timp, Catărău, la o adunare organizată de el și prietenii lui, la care au luat parte toți ce erau în uniformă militară (erau acolo tot felul de dezertori de pe la unitățile rusești și reprezentanții trupelor din garnizoana Chișinău, între care reprezentanți ai unităților moldovenești) este ales comandant al garnizoanei Chișinău. În această calitate, I. Catărău trimitea soldați să jefuiască și să aducă la Chișinău boi, vaci, cai, căruțe etc., care erau luate nu numai de la boieri, ci și de la țărani. Așa că într-o zi, în curtea Seminarului teologic din Chișinău, soldații au adus câteva sute de boi și vaci, iar Ilie Catărău ducea acasă zeci de mii de ruble de la proprietarii vitelor, în schimbul ordinului de eliberare a vitelor. (Informația aceasta o deținem chiar de la țărani pîgubași, iar vitele adunate în curtea Seminarului teologic puteau fi văzute de orice cetățean din Chișinău.)

Ilie Catărău, în calitatea sa de comandant al garnizoanei Chișinău, teroriza și producea dezordine chiar în Sfatul Țării. Adesea apărea și în sala de ședință a parlamentului nostru, însoțit de o gardă de vreo zece ostași înarmați cu pistoale și arme. Toată activitatea anarhică și tilhărească a lui Ilie Catărău se descoperă și la

31 Decembrie 1917, soldatul Catărău este arestat și expedit la Odessa. Încă o dată afirm, în calitatea mea de contemporan, că toate aceste mirșavii săvârșite de agentul dușmanilor noștri, s-au petrecut în văzul meu. Ilie Catărău era de origină moldovean, dar ciudat lucru, el a lucrat contra intereselor poporului moldovean și a căutat să nimicească mișcarea revoluționară și națională a neamului nostru.

Deși Ilie Catărău a fost arestat și expedit peste graniță, atmosfera rămânea tulbure. Activitatea lui Catărău și altor dușmani a înveninat unele suflete slabe ale soldaților moldoveni. Îndemnul de a se lua totul, și în primul rînd rezervele de băuturi spirtoase, era pe placul unora din soldați. Arestarea lui Ilie Catărău a indispus unele elemente din rîndul dușmanilor noștri. Agitațiile demagogice creșteau în intensitate și odată cu aceasta se întindea și anarhia la Chișinău și în țară.

Înființarea „Front—Otdel”-ului la Chișinău

Între timp la Chișinău se instalează așa zisul „Front-Otdel”. Un fel de comandament nou, sub președenția lui Perper ; secretar Dementiev, șef de stat major Caabac și adjutant Spuit.

La 1 Ianuarie 1918 se dă un ordin de zi cu următorul conținut :

Către Armata Frontului Român și zona acestui front Orașul Chișinău

Front-Otdel, Comitetul executiv al Sovietului Soldaților, Lucrătorilor, Marinarilor, Țăranilor, Deputați ai Frontului român și garnizoanei Odessa, ordonă :

1) Tuturor unităților și instituțiilor frontului român a se conduce strict după ordinele și circularele emise de Cartierul Front-Otdel și Glavcoverhului (Marele stat major).

2) Ordinele trimise de la Rada Centrală Ucraineană, zona militară Odessa Comisariatul frontului Poglovcorum, de la generalul Șerbacev și de la alții nealeși — contrarevoluționari — nu se vor executa.

3) Tuturor instituțiilor și unităților, care aparțin cartierului general din Iași să se transporte la Chișinău, unde se vor instala și se vor pune la dispoziția Ștab „Front-Otdel”-ului.

4) Comitetul central executiv al funcționarilor P. T. T., trebuie să fie mutat la Chișinău.

5) Comitetul tipografilor și litografilor al ștabului frontului român va lua măsuri energice pentru evacuarea din Iași a tuturor uneltelor tipografice și litografice la Chișinău

PREȘEDINTE, SECRETAR,
ss. Perper Dementiev

ȘEF DE STAT MAJOR,
ss. Caabac

Adjutant „Front-Otdel”
ss. Spuit

Din al cui ordin și pe care autoritate o reprezenta acest comandament, nu știa nimeni..

DEZARMAREA ȘI ARESTAREA EȘALONULUI DE VOLUNTARI ARDELENI

În primele zile ale lunii Ianuarie 1918 situația la Chișinău se agravează mai mult. În ziua de 6 Ianuarie 1918, pe la orele 4 dimineața, au bătut în geam la mine Anton Crihan și Grigore Cazacliu. Foarte agitați, mi-au spus să mă îmbrac repede ca să mergem la gară, fiindcă e ceva grav. În câteva minute eram toți trei în drum spre gară — mergeam pe jos, aproape în fugă — fiindcă se întimplase ceva grav. În acel timp și la acea oră nu exista un alt mijloc de transport pe o distanță cam de 2 km. decît pe jos. De la prietenii de transport pe o distanță cam de 2 km. decît pe jos. De la prietenii mei Crihan și Cazacliu am aflat că un eșalon de ardeleni voluntari, venind de la Kiev, și care trebuia să treacă prin gara Chișinău spre Iași, a fost oprit de comandantul militar al gării și că, pe peronul gării, s-a prezentat o companie evreiască cu steagul tricolor al Regimentului 1 infanterie moldovenesc. (O mică explicație : E un paradox — că la noi la nimeni. În dorința de a respecta voința și dreptul minorităților, s-a admis ca evreii ce se încadrează în Regimentul 1 moldovenesc, să formeze o companie aparte în cadrul Regimentului.)

Din ordinul „Front-Otdel”-ului, acea companie ia drapelul tricolor al regimentului și pînă la orele 2 după miezul nopții compania, sub conducerea lui Levenzon, noul comandant al garnizoanei Chișinău, a fost la gară, pentru a cere comandantului de detașament ardelen să depună armele și să se predea. Ardelenii văzînd că pe peronul gării compania purta în fruntea unității sale un drapel tricolor, erau foarte nedumeriți. Ei credeau că acea companie era moldovenească, deoarece avea drapelul nostru tricolor. După o scurtă discuție cu comandantul gării și ofițerii ardeleni, au hotărît să nu tragă în tricolor și să se dezarmeze.

Noi trei aveam misiunea să ajungem la gară înainte ca eșalonul ardelenesc să se dezarmeze și să explicăm comandantului eșalonului că compania ce se prezenta pe peronul gării nu era moldovenească, ci era o companie de evrei din Regimentul 1 moldovenesc, care din ordinul „Front-Otdel”-ului, și sub comanda lui Levenzon, în timpul nopții a luat drapelul și a pornit spre gară ; deci, ardelenii nu trebuiau să se supună, ci să lupte și apoi să plece mai departe, conform ordinului ce-l aveau.

Noi, în dreptul turnătoriei lui Mocanu, ne-am împărțit rolurile ; Crihan trebuia să plece pe lîngă Școala Eparhială, să se strecoare prin dosul gării și să ajungă la trenul ardelenilor. Eu trebuia să trec prin niște grădini ca să ajung la linia ferată și să mă strecur printre vagoane, pentru a ajunge la trenul ardelenilor ; iar Cazacliu Grigore trebuia să fugă mai departe de linia ferată și să ajungă la trenul ardelenilor pe la nord. Ne făcusem această socoteală ca măcar unul din noi să ajungă la timp la trenul ardelenilor. Dar cu puțin mai înainte de a ajunge vreunul din noi pînă la eșalon, arde-

lenii neavind nici o informație despre situația reală, considerînd că situația este extraordinar de tragică și nevrînd să tragă într-o formație ce purta drapelul tricolor, au depus puținele arme ce aveau și s-au predat. Așa că noi n-am reușit să ne îndeplinim misiunea. Între timp Crihan a fost recunoscut de către un soldat evreu și a fost și el arestat și depus sub pază într-una din camerele liceului Eparhial de fete. Cazacii depărîndu-se spre nord de gară, nu l-am mai văzut decît după 13 Ianuarie 1918. Iar eu, deputat camuflat, cu inima zdrobită de durere și de rușine, mergeam în pas cu coloana de ardeleni arestați, cu capetele plecate, cu o tristețe nedescrisă pe fața lor, batjocoriți și bătuți cu patul armelor, mergeam spre a fi închiși și păziți. Bieții ardeleni n-au ajuns la cîmpul de luptă pentru a apăra patria comună, ci au fost închiși și bătuți pe teritoriul fraților moldoveni. Ce tragedie și ce durere pentru ardeleni și ce rușine pentru noi moldovenii cu o republică democratică moldovenească ! Ce lipsă de prevedere și organizare a acelor ce erau însărcinați cu supravegherea transporturilor de trupe voluntare !

După cum s-a constatat la o anchetă făcută de căpitanul Andronachi Gh., comandantul miliției din Chișinău, detașamentul ardelenesc a avut asupra sa foarte puține arme, iar compania lui Levenzon în plină noapte, cînd toți voluntarii dormeau, a tras rafale de focuri asupra vagoanelor unde dormeau ardelenii și au rănit foarte grav o mulțime de ostași ; pe podelele vagoanelor erau lacuri de sînge și erau și vagoane distruse.

Știrea dezarmării și arestării detașamentului ardelenesc, în număr de o mie de oameni, s-a răspîndit fulgerător în tot orașul. Un sentiment de teamă, neliniște, nesiguranță și groază a cuprins întreaga populație a Chișinăului. Grupuri de soldați dezorientați și zăpăciți se mișcau în toate părțile. La un moment dat m-am dezmeticit și eu și parcă m-am trezit dintr-un coșmar, mi-am pus întrebarea ce facem noi ? În grabă am alergat la palatul Sfatului Țării, crezînd că voi găsi acolo pe cineva din directorii generali sau pe Președintele Sfatului Țării, dar acolo nici o mișcare — nu era nimeni din organele conducătoare. Peste tot pustiu, afară de un escadron de serviciu înarmat, sub comanda unui locotenent cu numele de Climov — care era gata de acțiune. La întrebările mele, ofițerul nu știa să-mi dea vreun răspuns în legătură cu evenimentele de la gară. Am spus ofițerului să descalece și am încălecat eu, luînd comanda escadronului, am plecat la Palatul Libertății unde am găsit pe Președintele Sfatului Țării, I. Inculeț și pe președintele Directoratului General, P. Erhan. Le-am raportat despre cele petrecute la gară și că suntem în pericol. Aflasem că Front-Otdel-ul este hotărît să lichideze Sfatul Țării și să aresteze un număr de douăzeci de deputați și directori generali. Domnul Inculeț, cu un calm ce-l caracteriza, în cîteva minute a căutat să mă liniștească, spunîndu-mi că se vor lua măsuri. Am trimis escadronul la locul lui de serviciu la Palatul Sfatului Țării, iar eu am venit acasă și l-am trezit din somn

pe domnul Ion Pelivan (locuiam în aceeași clădire), i-am povestit cum au fost induși în eroare ardelenii, cum au fost arestați și duși la închisoare. Îl imploram să se îmbrace repede și să plece din Chișinău, căci era primul pe lista Front-Otdel-ului, pentru a fi arestat. Revenind peste douăzeci de minute, spre surprinderea mea, domnul Pelivan abia își pusese sub presă mustățile. Sîngele rece și calmul acestui încercat luptător m-au înspăimîntat, fiindcă din moment în moment el putea să fie arestat de Levenzon și tovarășii lui Perper și compania. În sfîrșit, cu toată toaleta făcută și cu bastonul în mînă, cu hainele puse la punct, domnul Pelivan a plecat din casă, iar eu mi-am luat o greutate din spate. Am insistat să plece Pelivan, fiindcă el era directorul general la externe și era bănuît de Perper, Levenzon, Caabac etc. că are legături cu România, aliată a țarului Rusiei în războiul ce se ducea. În afară de aceasta, Pelivan trebuia să ajungă cu orice preț la Iași și să raporteze Comandamentului suprem rusesc de pe frontul românesc, precum și Guvernului român despre situația creată la Chișinău de un grup de străini.

Crihan, grație bunătății lui, era iubit de soldați ca un frate și s-a întîmplat ca unul din soldații ce-l păzeau să-l cunoască și să-l elibereze, astfel că la 7 Ianuarie 1918, în drum spre Iași, s-a întîlnit cu Pelivan, Buzdugan și alții, care mergeau la Iași.

Era destul de greu să pleci din Chișinău și să ajungi la Iași, fiindcă toate drumurile, și mai ales punctele de trecere peste Prut, erau păzite de ruși, dar groaznică era soarta acelor care au rămas în Chișinău și care aveau așa de mare răspundere pentru viața și libertățile populației. În primul rînd erau expuși primejdiei președintele Sfatului Țării, Ion Inculeț, președintele Consiliului directorilor generali, P. Erhan, și directorul Forțelor armate, Gh. Pîtea. Situația se agrava și prin faptul că în rîndurile trupelor noastre moldovenești intrase viermele descompunerii și demagogiilor. Soldații nu mai știau ce să creadă din cele ce li se spuneau. În primul rînd îi amăgeau că va veni în Basarabia armata română și odată cu ea vor veni boierii și le vor lua țăranilor pămîntul, iar ei vor muri de foame cu familiile lor. Toate acestea puneau pe gînduri pe cei mai inconștienți și slabi de fire.

I. Inculeț, P. Erhan, Gh. Pîtea și alți deputați din Sfatul Țării, între 6 și 13 Ianuarie 1918, au trăit zile grele ; ei au stat față în față cu inamicul, se duceau la adunările comitetelor înființate la repezeală de dușmani, cu denumire pompoasă, alcătuite din elemente adunate la întîmplare. Prin discursuri chibzuite, cu tact și multă prudență și diplomație, lucrurile s-au tîrăgănat pînă la 9—10 Ianuarie 1918 și Front-Otdel-ul văzînd că nu poate face nici o ispravă cu tot felul de elemente de adunătură, a fugit din Chișinău, — fără să desființeze Sfatul Țării și fără să aresteze măcar un deputat. Era și natural ca acești oameni străini să fi putut înjgheba vreo forță din elementele ce treceau prin Basarabia înspre satele lor din Rusia. Reprezentanții noștri luau parte activă la toate adunările lor, pentru a combate toate insinuările și toate minciunile lor isco-

dite în mod intenționat, cu scopul de a compromite și discredita în fața maselor pe adevărații și devotații conducători ai Basarabiei și ai Sfatului Țării. În ziua de 8 Ianuarie 1918, în sala Palatului Libertății, se ținea plenara tuturor comitetelor militare și profesionale din Chișinău, convocată de Front-Otdel. Președintele Sfatului Țării, Ion Inculeț, a fost prevenit de către unii deputați să nu se ducă la acea adunare, fiindcă era ultima încercare a dușmanilor să verse tot veninul contra Sfatului Țării. Atmosfera era greoaie și toți delegații ce luau parte la acea adunare, erau pregătiți să vorbească contra Sfatului Țării. Dar domnul Inculeț n-a ținut cont de amenințări și s-a dus. În sală era un zgomot infernal și vociferări din toate părțile, organizatorii încă nu veniseră. Cînd a apărut în ușă domnul Inculeț, țăranul Ion Codreanu, cu voce tare a strigat „Tovarăși ! Să ascultăm mai întâi pe tovarășul Inculeț și apoi să decidem.” Președintele Sfatului Țării, Ion Inculeț, a luat cuvîntul și a fost ascultat cu cea mai mare atenție, și în cele din urmă această mare adunare convocată ca să ia hotărîri contra Sfatului Țării, l-a ales pe domnul Inculeț președinte, și apoi cu toții, în unanimitate, au votat rezoluția că singurul organ ce are dreptul să vorbească în numele Basarabiei, este Slatul Țării.

Așa s-au spulberat minciuna și intriga urzite de Perper, Caabac, Levenzon, Catărău și compania — organizația aceea militară furtunoasă, ce părea o grozăvie cu amenințări de tot felul și declarații de război unui inamic imaginar, ce s-ar fi fortificat la trecătoarea Ghidighici, cu trimiterea tuturor trupelor din garnizoană, cu instalarea de baterii ce trăgeau în vînt toată noaptea din 6 spre 7 Ianuarie 1918. Toate acestea au dovedit că domnii Perper, Caabac, Levenzon etc., prin demagogie și lozinci mincinoase reușiseră să adune în jurul lor tot felul de dezertori și derbedei, fără nici un rost, ce împinziseră Chișinăul și împrejurimile lui. Singurul lor mijloc de trai era tot ce mai puteau lua de la gospodarii din sate. În ziua de 11—12 Ianuarie 1918 s-a isprăvit cu gălăgia războinică ce o stîrniseră marii strategii Perper, Caabac, Levenzon și alții. Populația a scăpat de anarhie și groază. Pe străzile Chișinăului a apărut iar lumea, magazinele s-au deschis. Pe fața tuturor s-a putut citi satisfacția că au scăpat de musafirii nepoștiți.

VENIREA ARMATEI ROMÂNE

Armata română a intrat în Basarabia prin mai multe căi. Trecînd prin sate, armata era întîmpinată de populație cu cea mai mare bucurie, cu pîine și sare. Cu toții aveau speranța că în Basarabia va începe o viață normală — și armata română va pune capăt tuturor jafurilor, samavolniciei și anarhiei. Ca să ne dăm seama de grozăviile și jafurile prin care a trecut populația basarabeană, vom cita numai cîteva cazuri.

1) Procesul verbal al comisiei pentru cercetarea dezordinilor

în unele localități din Basarabia „Comisiunea extraordinară pentru informațiuni”, compusă din : reprezentanții Comitetului executiv moldovenesc din Odessa, ai Sfatului soldaților și ofițerilor din circumscripția Odessa și ai frontului românesc : praporșcic Matfeev, praporșcic Ciornei, președintele comitetului executiv basarabean al sovietului deputaților țărani, soldați și muncitori, Bușnița, președintele Radei militare ucrainene din Chișinău, Matveiciuc și vice-procurorul Adamovschi, au sosit la Orhei pentru a cerceta dezordinile provocate de companiile de completare, în mersul lor de la Odessa spre front.

În zilele de 6 și 7 Iunie 1917, la gara Șoldănești, județul Orheiului, au sosit din Odessa 12 companii cu un efectiv de trei mii de soldați. La Șoldănești, soldații au cumpărat de la negustorii evrei vin și îmbătîndu-se au atacat casa preotului, spărgînd 18 geamuri, au spart prăvălia lui Țalic și au furat de la Zenovia Rusu trei covoare și haine. Plecînd spre Orhei, bandele dezordonate de soldați, după declarațiile făcute de miliție, în satul Curjeni au prădat o mamă și o fată de o sută de ruble și vreo zece vedre de vin. La Sîrcova au bătut pe sergentul lor Dolghii, pentru că s-a opus prădărilor, și, după declarația președintelui Comitetului Satului, au siluit multe femei. În satul Trifești au siluit pe fata Epinevscaia de 14 ani, care, după ce a zăcut două zile la spital, a murit. Au batjocorit-o pe nenorocită mai mult de zece soldați. Soldații mergeau în dezordine, în grupuri de cîte doi-cinci, și mai mulți oameni se abăteau prin satele vecine, furau alimente și animale, siluiau femei, care de rușine n-au făcut declarații, apucau pe drum cai și căruțe, cu care plecau spre Orhei.

Întrînd în dezordine în acest tîrg, soldații ale căror nume nu se puteau stabili, în noaptea de 8 Iunie 1917 au spart pivnițele zidite ale lui Motel Kaiser, de unde s-au băut două sute cincizeci de vedre de vin și s-au furat cinci sute de ruble ale lui Mosco Radionovici, unde s-au furat și trei sute cincizeci de vedre de vin, s-au prădat casa și toate lucrurile ; s-au mai spart și prădat prăvăliile lui Farer și a lui Tineles. Au încercat să intre în case particulare, au făcut dezordine pe străzi și o mulțime de mici tilhării. Așa a trecut noaptea, iar dimineața de 9 Iunie bande de soldați beți, urlînd cîntece, se plimbau prin oraș, iar cei mai mulți zăceau morți beți sub garduri. S-au trimis patrule cu arme, dar, din insistențele președintelui sovietului deputaților, fără cartușe, astfel că au fost în neputință de a restabili ordinea, soldații beți apucîndu-i de arme și baionete și bătîndu-și joc de ei. Pe la amiază, la 9 Iunie, au mai venit dinspre Chișinău cîteva companii, dirijate spre front, care s-au unit cu devastatorii și au început pe la ora trei după masă să prade pivnițele. Au fost prădate pivnițele domnilor Ravic, Nelin, Suslic și Ganțștein ; s-au băut mai mult de o mie de vedre de vin. Populația terorizată se ruga să fie aduși cazaci. Ajutorul comisarului județean a rugat să se cheme armata, dar președintele comitetului, praporșcicul Gudcov, a refuzat, spunînd că el este împotri-

va oricărei silnicii. Atunci ajutorul comisarului județean a cerut singur întăriri de la Chișinău. La ora trei noaptea au sosit o sută de cazaci din regimentul Usurian cu mitraliere. Aflind despre aceasta, soldații în bande au plecat din Orhei, îndreptându-se spre Chișinău, iar la 10 Iunie, pe la orele 11 dimineața, a sosit în piața orașului muzica regimentului 5 de rezervă. În piață nu erau decât ofițerii și steagurile, soldații pleaseră. Cu sosirea cazacilor s-a făcut în oraș liniște deplină.

Procesele-verbale ale Comisiei de anchetă sunt reproduse în următoarele lucrări :

Dr. Cazacu „Moldova dintre Nistru și Prut”, pagina 211, Prof. Ștefan Ciobanu „Unirea Basarabiei” p. p. 169, 172—178 și Albumul lui Andronachi Gh. pag. 178—179.

2) Telefonograma președintelui Sfatului Cooperativelor din Orhei către Consiliul Directorilor Generali :

„Din Chișinău spre Dubasari merge un transport militar cu șase sute de oameni. Ferma lui Sinadino din Onițcani este devastată. Amenință cu devastarea morii, unde se păstrează douăzeci de mii de puduri de făină pentru armată. Mai departe urmează Creuleni, unde în două fabrici se găsesc mari cantități de spirt. Sunt inevitabile excese. Cerem ajutor.”

Adunarea județeană a cooperativelor
Președinte,
ss. Moraru

(Ministerul de Interne Dos. Nr. 1/1917, fila 66, 17.XII.1917.)

Telegrama Directorului telegrafo-poștal din Basarabia către Consiliul Directorilor Generali Nr. 11.107 din 26 Decembrie 1917:

„Din raportul dirigintei poștei din Chilia. În noaptea spre 25 Decembrie regimentul al patrula de marină a devastat toate magazinele, farmaciile și restaurantele. În trei rânduri s-au năpustit asupra poștei, cu greu au fost opriți. Orașul arde. Răufăcătorii amenință deschis cu devastarea poștei în deseară. Funcționarii cer ajutor împotriva silnicilor la adresa poștei și funcționarilor ei.”

Semnează : Directorul regiunii telegrafo-poștale ss. Jerbțov.

Șeful miliției județului Chișinău raportează Directorului General de interne că :

„anarhia în județ a pornit cu toată furia și amenință cu marele pericol de distrugere a avutului statului cît și al oamenilor particulari. Dezordine pretutindeni. Sătenii sunt mereu amenințați de jafuri, omoruri și foc. Faptul se datorește retragerii grupurilor de soldați de pe frontul român, fără comandanți, dezordonati și infuriați ca fiarele sălbatice, înnebuniți de băuturi

alcoolice. Cu ocazia inspecției făcute de mine personal în județ, m-am convins de grozăviile ce se petrec la sate. În comuna Cristești soldații dintr-o baterie de artilerie au devastat casa unui locuitor Covalev și au luat toate lucrurile din casă. În satul Vărzărești soldații unui transport au siluit o mulțime de femei și fete. În satul Ciuciuleni, în noaptea de 27 Decembrie 1917 un grup de soldați s-a năpustit asupra gărzii de pază a depozitului de spirt și au ridicat o mare cantitate de spirt, iar după aceasta au dat foc fabricii și restului de spirt. În foc au ars trei soldați din detașamentul ce a provocat dezastrul și patru paznici. Țăranii, femeile și copiii veniseră la foc cu căldările și ulcioarele, profitind de ocazie ca și dinșii să ia din spirtul ce se revărsa în toate părțile. Li s-au aprins hainele mai multora din ei, scăpînd de moarte numai datorită faptului că în apropiere este un lac, în care se aruncau cu toții. Din cauza spirtului pe care și țăranii îl întrebunțau ca băutură, au murit în acea comună cinci femei și opt bărbați, iar foarte mulți sînt în agonie”.

Cele cîteva fapte din miile ce se întîmplau pe tot cuprinsul Basarabiei, sunt raportate Directorului General de interne, ca urmare la raportul nr. 3.951 din 22.XII. 1917.

Un caz tot atît de groaznic se petrece și în județul Bălți. Această nenorocire ce se abătuse asupra populației din județul Bălți, provoacă convocarea urgentă a unui congres extraordinar al țăranilor din județul Bălți. Congresul țărănesc dezbată problema celor două regimente de cazaci ce s-au instalat în județul Bălți, și care devastază și jefuiesc tot avutul țăranilor. Congresul scoate o rezoluție, prin care se adresează Sfatului Țării, ca să ia toate măsurile ca acele două regimente de cazaci să fie evacuate de pe teritoriul județului Bălți. Congresul are loc la 19 Noiembrie 1917. Această hotărîre a Congresului țărănesc este adusă la cunoștința Sfatului Țării de către delegatul Trofim, cu ocazia deschiderii Sfatului Țării, în ziua de 21 Noiembrie 1917.

Acestea erau viața și suferințele bietului nostru popor din Basarabia. Cine va citi aceste cîteva date din cele ce se comiteau în Basarabia, își va da seama cine erau răufăcătorii și devastatorii.

La 13 Ianuarie 1918, pe la orele 3 după masă, împreună cu trei doctorițe : Iulia Bujoreanu, N. Bogos și Elena Tocan, împodobite cu cele trei culori naționale, roșu, galben și albastru, într-o trăsură cu cai frumoși, împodobiți cu panglici tricolore am pornit pe șoseaua Hinceștilor în întîmpinarea armatei române, care intra în Chișinău. Întîlnirea cu armata română a produs o mare emoție atît nouă cît și ostașilor și ofițerilor români. După o caldă strîngere de miini și după o scurtă cuvîntare de bun venit, în fața comandantului Regimentului 2 Roșiori și a ofițerilor, am pornit în lungul coloanei într-un strigăt nesfîrșit de „ura” al ostașilor. Menționez că în ziua de 9 Ianuarie toți voluntarii ardeleni au fost eliberați din închisoare de către autoritățile Sfatului Țării. Reprezentanții lor erau primiți cu brațele deschise de către toți moldovenii de

seamă. Prezența armatei române a pus capăt groaznicei anarhii, amenințărilor și jafurilor.

În curînd, între țaranii români dintre Prut și Nistru și soldații români de peste Prut s-a legat o prietenie frățească. N-au trecut nici zece zile de la venirea armatei române și prin toate satele răsunau cîntece învățate de la soldații români, cel mai preferat cîntec la modă, pe care îl cîntau și copiii era: „Averescu om deștept, încet, încet trage armata la secret” și multe altele.

Cu toții ne simțeam stăpîni în casele noastre. Chiar a doua zi după sosirea armatei române, lumea de la orașe și sate s-a simțit liberă. Toate magazinele din toate orașele au fost deschise. Toată populația a scăpat de groază și viața tuturor era în afară de orice pericol.

REPUBLICA MOLDOVENEASCĂ DEMOCRATICĂ INDEPENDENTĂ

La 24 Ianuarie 1918 se proclamă neatinerea Republicii Democratice Moldovenești.

Declarația Sfatului Țării din 24 ianuarie 1918, dosarul Cancelariei Sfatului Țării, nr. 3, volumul 2.

Cîteva pasagii din această declarație :

Moldoveni și popoare înfrățite ale Republicii Democratice Moldovenești ! Marea revoluție rusească ne-a scos din întunericul și robia, în care am trăit atîta amar de vreme, la calea sloboziei, dreptății și frăției. Prin jertfa și osteneala voastră a tuturor, țara noastră înfăptuindu-și dreptul dobîndit de revoluție de a-și hotări singură soarta, s-a declarat republică democratică. Înfrățiți prin singele vărsat sub steagul revoluției, noi ne-am arătat voința neclintită să trăim în unire cu republicile ce s-au înființat pe pămîntul fostului imperiu rusesc, alcătuiind toate la un loc Marea Republică Federativă Rusă. Dar vremurile sunt schimbătoare și împrejurările politice de astăzi împiedică cu desăvîrșire înfăptuirea acestei uniuni.

Republica Democratică Ucraineană, vecina noastră de peste Nistru, s-a proclamat independentă și astfel noi ne-am despărțit de Rusia și de republicile alcătuite în vechile lor hotare.

În astfel de împrejurări și noi sîntem siliți să ne proclamăm, în unire cu voința norodului, Republica Democratică Independentă Moldovenească de sine stătătoare, neatinată, avînd ea singură dreptul de a-și hotări soarta în viitor. Proclamarea neatinării este o cerință politică a vremii actuale, căci Republica Democratică Moldovenească nu mai putea aștepta de la nimeni orînduirea vieții sale și a popoarelor republicii. Trebuie să înțelegem că viitorul nostru atîrnă numai de noi și că acest viitor poate să

fie înfăptuit numai prin așezămîntul înalt de ocîrmuire — Sfatul Țării — și stăpînirea pusă de el — Sfatul — Consiliul de Miniștri. Sfatul Țării, prin Consiliul de Miniștri, va introduce în viață toate obligațiunile luate față de popor, prin declarația din 2 Decembrie 1917. Armata română, care a venit la chemarea noastră, nu ne primejduiește libertatea și în liniște vom introduce în viața noastră întregul nostru program și, în primul rînd, vom împărți țăranilor tot pămîntul fără plată. Cu această ocazie am luat masa cu toții, noi și reprezentanții armatei române și, ca încheiere, s-a cîntat și s-a jucat hora mare a unirii, în frunte cu Președintele Republicii, cu generalii și ofițerii, deputații, printre care și viitorul mitropolit Gurie. Această demonstrație de înfrățire și bucurie a avut loc în centrul Chișinăului, pe strada Alexandru cel Bun. Am trăit cu această ocazie, momente înălțătoare românești și, în sfîrșit, în ziua de 27 Martie 1918, cea mai mare sărbătoare a noastră și a neamului românesc întreg și cea mai mare bucurie din cîte am trăit în viața noastră, a fost unirea pentru vecie a Moldovei dintre Prut și Nistru cu Patria noastră.

Capitolul V

UNIREA REPUBLICII DEMOCRATICE INDEPENDENTE MOLDOVENEȘTI CU PATRIA MUMĂ

Soarta noastră a românilor dintre Prut și Nistru, aflați sub stăpînirea rusească o sută șase ani, din toate punctele de vedere era foarte tragică, mai ales pentru marea masă a țăranilor români. Din punct de vedere economic am fost lăsați în voia soartei, petele de pămînt moștenite de la moși și părinți, ce se tot fărîmîtau, împărțindu-se între moștenitori, erau prea puține pentru a ne întreține familiile, iar dacă rămîneau unele surplusuri din producția noastră agricolă, se cumpărau de la noi de negustori străini pe prețuri de nimica. Povara întreținerii trupelor rusești și toate corvezile cădeau numai pe spinarea noastră, așa că în comparație cu alte naționalități, bulgari, găgăuți, ucraineni și ruși, care erau colonizați pe pămîntul nostru, și cărora se atribuiseră de către administrația rusească din pămînturile țării noastre cîte cincizeci și șasezeci de hectare pentru fiecare familie, situația noastră economică era mult inferioară.

Din punct de vedere cultural, școlile erau foarte puține și la distanțe mari de satele moldovenești, așa că le era extrem de greu copiilor moldoveni să poată învăța carte.

Din punct de vedere național, moldovenii umiliți suportau tot felul de ponegriri. Încă din anii 1828—1830 marea masă de țărani moldoveni a fost părăsită de nobilii săi, din care o parte s-au retras în Moldova de peste Prut, iar cei ce au rămas, cu o mică

excepție, erau niște corcitură de români cu greci și chiar greci cu-rați, de nici ei nu știau cine sunt. Toți acești nobili s-au lăsat ade-meniți de administrația rusească, rusificându-se. Cu încetul, în decursul timpului, prăpastia dintre țăranul moldovean și fostul nobil moldovean s-a adâncit. Generațiile ulterioare nu se mai înțelegeau, ele nu mai vorbeau aceeași limbă. Numai țăranul, răzeșul și mazilul și-au păstrat limba, obiceiurile și un sentiment de dragoste pentru trecutul lor românesc. Iar urmașii nobililor corciți și rusificați vorbeau numai rusește și disprețuiau pe mol-doveni.

Pe noi ne-au dat uitării mama și frații noștri de pretutin-deni.

În toate regiunile locuite de români nimeni nu deschidea gura să spună o vorbă de încurajare și susținere morală pentru noi ro-mânii dintre Prut și Nistru. Noi ne plingeam soarta în mod tacit, dar alta era soarta fraților noștri din Transilvania, Bucovina, Banat și chiar din Macedonia, unde Statul român întreținea toate școlile românești. Românii din acele provincii erau ajutați și incu-rajați. Conducători și oameni români cu influență se agitau și se ocupau de soarta ardelenilor, care se bucurau la ei acasă de toate drepturile. Ei aveau școala și biserica în limba lor natală, ei puteau în mod liber să vină în România, pe când noi nu puteam nici să visăm așa ceva. Și iată un exemplu grăitor : cînd Alexandru Haș-deu, un mare cărturar și om de știință, a fost ales membru al Aca-demiei Române și a fost invitat de Academie ca să asiste la o ședință solemnă ce se ținea la București în cinstea lui, țarismul rusesc nu i-a dat voie să vie în România deși fiul său Bogdan trăia acolo.

Cîteva date despre marele român :

Alexandru Hașdeu 1811—1872. A fost botezat de tatăl său Tadeu cu două nume Alexandru și Napoleon. Studiile liceale le-a făcut în casă cu tatăl său și cu profesorul Hincu din Chișinău, autor al unor cărți didactice în limba românească.

La douăzeci de ani Alexandru Hașdeu a terminat Facultatea de Drept la Universitatea din Harcov. În același timp este premiat și de Facultatea de Litere și de cea de Științe Naturale. Avea o predispoziție pentru studiile istorice, filozofice, filologie, științe naturale și matematice.

Cunoștea limbile clasice : latina și greaca, limbile slave : rusa, poloneza, ceha, ruteana și limbile română, germană, franceză, spaniolă, italiană, neogreacă. Deci, era un talentat poliglot.

După terminarea Universității din Harcov, Alexandru Hașdeu își perfecționează studiile la Lemberg și München. Întors acasă a fost un vestit avocat cu faimă europeană. În 1866 este ales membru al Academiei Române din București.

Ardelenii însă puteau să vină în România, ei puteau să învețe carte, să manifesteze, să tipărească tot felul de broșuri și procla-mații și apoi să le distribuie oficial sau neoficial populației din

Ardeal. La noi, puținele școli cite erau, au fost rusești, primele cu-vinte auzite, scrise și citite erau rusești. Noi, poporul moldovenesc, nu puteam pătrunde în tainele istoriei noastre milenare. În școlile normale pentru învățători, elevii, viitorii luminători ai poporului, învățau că neamul nostru nici n-are istorie.

Citez o conversație între călătorul Vasile Moisiu și un învățător moldovean din Basarabia : „În una din aceste școli — privind tablourile acestea tendențioase — am avut o convorbire intere-santă cu (ucitel) învățătorul.

— Așa-i — zicea învățătorul — că istoria împărăției noastre rusești e frumoasă și minunată ?

— Da, îi răspund eu, dar a noastră a moldovenilor e mai fru-moasă, pentru că e a noastră și vorbește de domnii noștri. D-apoi cum se face treaba asta ? Aveți și Dumneavoastră, Românii, mai ales moldovenii își proști — istorie ? Profesorul nostru pentru „Vsemirni istorica” — istoria universală — de la seminarul de uciteli din Bairamcia ne-a spus : Ce fel de norod sunteți voi mol-dovenii, că n-aveți istorie ? Pentru a mă convinge mi-a adus două cursuri de istorie universală de Alexandru Tracevski (polon) și Karamzin (tătar).” Citatul e luat din „Basarabia de astăzi” de Vasile D. Moisiu, pag. nr. 53.

Pentru că ceea ce învățăm noi în școlile rusești despre România, Basarabia și în general despre neamul românesc, era foarte vag, vădit tendențios nefavorabil și discursator pentru noi. În scurtele date despre poporul român, din punct de vedere cultural și econo-mic, se sublinia : că deși în România sunt două universități, poporul român avea o cultură foarte primitivă, se mai spunea în manualele de învățămînt că sunt cîmpiile românești cele mai roditoare din Europa, mai ales cîmpiile Dunării, și se mai spunea — mai mult din invidie — că regiunile petrolifere adăpostesc cantități inepui-zabile de petrol.

Cine suntem noi ? puteam afla numai din povestirile moșilor și strămoșilor noștri, dar aceste povestiri vagi nu puteau pătrunde pînă la baza istoriei noastre milenare. Și fiindcă, în afară de profe-sorul N. Iorga, însoțit de bucovineanul Flondor și Vasile D. Moi-siu, nimeni nu s-a deplasat să vadă traiul și amarul nostru, am plecat noi la românii de peste Prut. Dar aceasta a fost posibil abia după revoluția din Rusia a anilor 1905 și 1906, s-au strecurat peste Prut patrioții noștri Ion Halipa, Pantelimon Halipa, Vintu, Gh. Madan, Ion Pelivan, Ion Loghinescu, Ion Costin, S. Niță, S. Cujbă și alți reprezentanți ai poporului moldovean. Ei toți, cu nesat, se adăpau la cultura românească, acolo ei au putut să cunoască vasta istorie a românismului pe care o ignorau istoricii străini — și numai acolo, între românii liberi, s-a putut da un răspuns la întrebarea ce și-o puneau românii din Basarabia — Cine suntem noi ? Nu sun-tem noi aceiași daco-români ca și cei de la Alba-Iulia, Blaj, ca și aceia din Suceava, Tirgoviște ? — voinicii luptători din Lăpușna, Hotin, Orhei, Soroca și cei din codrii Tigheciului ? și nu suntem

frați cu voinicii lui Ștefan cel Mare din codrii Cosminului și Dumbrava Roșie ?

Nu suntem noi strănepoții eroicei fiice dace ce a luptat ca o zeiță, rupînd cu dinții din carnea luptătorului Romei ? Dar, fiindcă zeii nu se omoară între ei, ci se iubesc — în cele din urmă ei zeii s-au iubit și s-au îmbrățișat și din îmbrățișarea lor s-a zămislit neamul nostru, neam românesc, din care facem și noi parte, și atunci pentru ce oare am fost părăsiți de mamă și frați ?

Nu suntem noi oare aceia care zeci de veacuri am cîntat din folclorul poporului ? — colindele noastre de Crăciun cu refrenul : „Valea Romei și flori de măr etc.” ce încantau auzul și umpleau de bucurii inima pîrcălabului de Hotin Miron Costin, care cu nerăbdare aștepta sărbătorile Crăciunului, cînd moldovenii din Hotin, în nesfîrșite grupuri, veneau la cetate să-l felicite ? Pînă în ziua de astăzi noi, țărani moldoveni, ne felicităm unii pe alții cu urarea : „Aho ! Aho ! Aho ! — stați frați și ascultați că a venit mai an împăratul Traian pe un cal bălan” etc.

Și atunci ne punem mereu aceeași întrebare : pentru ce noi am fost părăsiți ? pentru ce frații noștri liberi nu ne-au luat apărarea ? Pentru ce au uitat de actele istorice încheiate cu turcii și cu împăratul Petru cel Mare ? Prin actul de suzeranitate încheiat cu turcii, noi nu eram vinduți turcilor ca la rîndul lor turcii să ne vîndă altora. Turcii, în schimbul unei plăți de zece la sută din munca țării, se obligau să ne păzească țara de orice invazie. Iar prin convenția încheiată de Dimitrie Cantemir cu Petru cel Mare, împăratul Rusiei ne-a garantat integritatea granițelor pe Nistru și Marea Neagră și nici un fel de amestec rusesc în viața și treburile Moldovei, da ceva mai mult, în tratat se interzicea orice căsătorie a rușilor cu moldovenii noastre. Acestea erau întrebările ce ni le puneam noi, poporul țaran, aceasta era situația. Acela era zbuciumul nostru și abia după o sută șase ani noi ne-am regăsit cu frații noștri.

Primul contact, prima revedere, primele îmbrățișări cu frații noștri adevărați, românii din dreapta Prutului, au început abia în primele zile ale lunii Ianuarie 1918, cînd a venit la noi armata română. Atunci noi, românii din Basarabia, abia după o sută șase ani, ne-am revăzut, ne-am sărutat, ne-am îmbrățișat, ne-am ospătat. Am cîntat și am petrecut împreună la toate nunțile, la toate cămăturile (botezurile) din satele noastre ; musafirii cei mai scumpi erau soldații și ofițerii din armata română. Deci noi, același popor, ne regăsisem, ne unisem sufletește și trupește ca frații de pe ambele maluri ale Prutului, dar formal, din punct de vedere legal, noi românii basarabeni, făceam parte din Republica Independentă Democratică Moldovenească, iar cei veniți la noi, țărani în uniforme militare, făceau parte din Regatul României.

Deci, era nevoie să ștergem din istoria noastră o pagină rușinoasă și nedreaptă, de care trebuia să plesnească de rușine obrazul acelora ce, în mod abuziv, prin forță militară și dibăcia lor diplomatică, ne-au ținut sub jugul țarist o sută șase ani. Se impunea să facem

formele legale, istorice și să ne unim pe veci în văzul întregii lumi. Și acest moment a sosit.

În ziua de 27 Martie 1918, imputerniciții întregului popor, într-o atmosferă de înaltă trăire, într-un entuziasm de nedescris, în aplauzele nesfîrșite, cu fețele umezite de lacrimile bucuriei, deputații întregului popor de la Hotin pînă la mare, rînd pe rînd, trec la tribuna prezidiului, și în mod deschis, cu glas tare și răspicat, declară UNIREA BASARABIEI CU PATRIA MUMĂ, — consfințind acel vot și printr-o semnătură în Cartea de aur a Neamului. Și așa au votat optzeci și șase de deputați pentru unire și contra unirii trei deputați. Aceștia din urmă, de origine ucraineană, tot deschis și nesiliți au declarat că votează contra.

Această votare a fost cea mai liberă și cea mai democratică din lume.

Toți deputații au procedat liber și după cum le-a dictat conștiința. În tot timpul cit acești trei deputați ucraineni au trăit cu noi în România, erau buni prieteni ai noștri, și ne-am ajutat la nevoie reciproc.

Cazul deputatului Starenichi : după un timp oarecare el a plecat peste Nistru în Ucraina lui, dar n-au trecut nici doi ani, și domnul Starenichi, într-un hal de nerecunoscut, slab, cu îmbrăcămintea zdrențuită pe el, a venit înapoi la noi. Pe acest om eu l-am primit și l-am întreținut pînă ce și-a găsit un serviciu.

Nimeni n-a îndemnat pe cineva să voteze „da” sau „contra unirii” și nimeni n-a suferit de pe urma faptelor sale din această cauză.

Redau mai jos procesul-verbal de la 27 Martie 1918 al marelui noastre sărbători : „Ședința se deschide la orele 4, 15 d. m. sub președenția domnului Inculeț, în prezența următorilor membri ai prezidiului : P. Halipa, B. Epure, Ion Buzdugan și C. Misircov. În sală sunt prezenți toți membrii Cabinetului Republicii Independente Democratice Moldovenești, primul ministru al Cabinetului Român, domnul A. Marghiloman, domnul C. Stere, ministrul de război, generalul Hirjău, anturajul primului ministru și alți reprezentanți ai Guvernului român. Președintele salută, în numele parlamentului nostru, pe capul guvernului român A. Marghiloman (Aplauze). Ședința de astăzi, domnilor deputați, va fi o ședință istorică pentru națiunea noastră, pentru poporul nostru. Noi trebuie să depunem silință ca să ieșim cu cinste în acest moment istoric, dați-mi voie să acord cuvîntul primului ministru, domnul Marghiloman, pentru a face o declarație, cu ce scop a venit la noi (voci : rugăm, rugăm). La tribună se urcă primul ministru, domnul Marghiloman. Domnia sa este întîmpinat cu aplauze furtunoase și îndelungate. Cînd cei din sală s-au liniștit, Primul ministru s-a adresat către deputați și a declarat : Marea și sfînta problemă de care s-a călăuzit un întreg partid politic în România, problema unirii Basarabiei cu Patria Mumă — România —, a fost pusă pentru prima dată la ordinea zilei. În ziua proclamării independenței Republicii

Democratice Moldovenești, iar în timpul de față această problemă este scoasă la iveală și mai mult pronunțată, multumită mersului istoric, al lucrurilor și însuși al Sfatului Țării. În vremurile de restrînte ale Republicii Independente Democratice Moldovenești, cînd tînărul guvern s-a adresat României după ajutor, ea, ca mamă iubitoare care a auzit vocea cunoscută a copilului său, n-a întîrziat să vină în ajutorul lui. Toate clasele sociale, toate partidele politice, ca unul, s-au grăbit să vină acolo unde le chema datoria și vocea singelui. Și iată că astăzi noi culegem roadele muncii Domniilor-Voastre, fiii adevărați ai poporului și patrioților care au muncit pentru folosul și mărirea poporului nostru și a întregii Românie. Cu atenția încordată, cercurile politice ale României urmăreau tot ce se face de partea cealaltă a Prutului și cînd s-a ivit pericolul care amenința integritatea Republicii Independente Democratice Moldovenești, România înrudită s-a grăbit cu ajutorul ca să garanteze integritatea și independența și nedespărțirea acestei țări. La conferința de pace din București am lămurit condițiunile prin care s-ar putea păstra integritatea și nedespărțirea Basarabiei și eu m-am grăbit să vin aici în mijlocul Domniilor-Voastre. Din constatări și tratativele cu reprezentanții diferitelor fracțiuni și partide ale parlamentului, eu am înțeles dorințele și cerințele dictate de vremuri și împrejurări, pe care noi trebuie să le îndeplinim, în conformitate cu obiceiurile locale, moravurile, libertățile și drepturile cîștigate de Domniile-Voastre și care nu sunt în contrazicere cu interesele mari ale unitei și nedespărțitei Românie. Unirea Basarabiei cu România trebuie să se facă cu condițiunea păstrării particularităților locale ale acestei țări. Dar să trec din domeniul dorințelor la fapte ceva mai reale: Să-mi dați voie să dau citire declarației Guvernului român — termină cuvîntarea sa Primul ministru și trece la citirea declarației:

„Sfatul Țării de astăzi va rămîne numai pentru rezolvarea chestiunii agrare, potrivit nevoilor poporului, Guvernul român va prezenta adunării constituante, la care vor lua parte și reprezentanții aleși ai Basarabiei, normele stabilite de Sfatul Țării, care vor rămîne pînă la rezolvarea acestora de către Adunarea constituantă. Basarabia își păstrează autonomia provincială avînd Sfatul său provincial (Dieta), ales în viitor pe baza votului universal direct și secret, cu organul său executiv și cu o administrație proprie. Acest Sfat provincial votează bugetul local și controlează organele administrative orășenești și ale zemstvei. Organul lui administrativ numește funcționarii instituțiilor administrative locale. Funcționarii superiori locali se numesc de către Guvern. Recrutarea armatei se face pe aceiași bază ca în întreaga Românie — teritorial. Legile existente și autoadministrarea locală și orășenească și a zemstvei vor rămîne și nu vor putea fi schimbate decît de Parlamentul român, pînă ce la lucrările lui nu vor lua parte și reprezentanții Basarabiei. Drepturile cîștigate de către minoritățile naționale din Basarabia se vor păstra. Guvernul pro-

pune ca în Consiliul de miniștri al României să intre doi reprezentanți ai Basarabiei, aleși de Sfatul Țării existent, Basarabia trimite în Parlamentul țării un număr de reprezentanți, proporțional cu numărul populației. Ei vor fi aleși în Camera deputaților, potrivit legilor care vor fi stabilite de către Adunarea constituantă. Votul universal, egal, drept și secret va servi ca bază pentru alegerile din Basarabia, în voloste, sate, orașe și zemstve. Libertatea individuală, libertatea cuvîntului, a presei, cugetului, adunărilor și toate libertățile cetățenești se garantează de către Constituție pentru Basarabia, ca și pentru întreaga țară. Toate infracțiunile săvîrșite pînă acuma împotriva regilor din motive politice, în timpurile tulburi ale transformărilor, vor fi amnistiate. După unirea Basarabiei, ca a unei fiice cu patria mamă, Parlamentul va hotărî convocarea neîntîrziată a Adunării constituante, în care vor intra proporțional cu numărul populației și reprezentanții Basarabiei, aleși pe baza dreptului general electoral, pentru introducerea în Constituție, de comun acord, a principiilor și garanțiilor arătate mai sus.”

După ce a terminat citirea, Primul ministru a declarat că el ar dori ca Parlamentul (Sfatul Țării) să poată discuta cu toată libertatea propunerea Guvernului român, și de aceea el, cu reprezentanții săi, părăsește sala.

În aplauzele furtunoase ale întregii săli, oaspeții români părăsesc sala.

Președintele:

„Domnilor deputați! Are cuvîntul, pentru a face o declarație în afară de ordinea zilei, reprezentantul Blocului Moldovenesc, deputatul Cijevski.”

Deputatul Cijevski:

„Blocul Moldovenesc, avînd în vedere activitatea și meritele luptătorului politic, profesorul savant basarabean C. Stere, a hotărît să-l primească în mijlocul său.”

Președintele Inculeț:

„Domnilor deputați! Eu am avut fericirea să fac revoluția rusă la Petrograd, unde am văzut că în toate organizațiile democratice și revoluționare, care s-au creat acolo, cei mai doriți oaspeți au fost emigranții. Eu cred că reîntoarcerea profesorului Stere muncenicul regimului țarist, luptătorul pentru idealurile cele mai frumoase, nu poate fi făcută cu tăcere și eu propun să-l primim în mijlocul nostru ca pe deputatul nostru.” (Aplauze furtunoase)

Toți deputații se scoală în picioare și ovaționează pe profesorul Stere. În strigăte de „Trăiască profesorul Stere” și în aplauzele neconținute ale întregii săli, profesorul Stere urcă la tribună și mulțumește adunării:

„Domnilor deputați, în viața omului ca și în viața unui popor întreg, momente așa de înălțătoare nu sunt multe. Sunt profund

emoționat de încrederea pe care mi-ați acordat-o și pentru greaua sarcină pe care ați pus-o pe umerii mei, dar simt și o bucurie nesfârșită că îmi dați iar posibilitatea de a lupta pentru dreptatea și libertatea poporului, al cărui fiu sunt. Gonit din țara mea natală, prin puterea oarbă a despotului țar, astăzi eu sunt adus iar aici, prin voința poporului eliberat. Astăzi noi trebuie să hotărîm ceea ce va avea o importanță extraordinară asupra soartei viitoare a poporului nostru. Mersul de fier al istoriei pune asupra umerilor noștri o răspundere, pe care noi nu o putem ignora cu nici un fel de sofisme. Nimeni în afară de noi n-are dreptul să vorbească și să hotărască ceva în numele poporului basarabean. Noi suntem aduși aici prin acel proces elementar istoric care distruge temeliile cetăților și ale bastiliilor. Revoluția a adus la aceasta nu numai pe ruși, ci și pe întregul popor românesc. Voi ați aprins acea făclie, la a cărei flacără au ars toate hîrțile care împărțeau pe oameni în privilegiați și neprivilegiați, voi ați creat din poporul moldovenesc un popor, care n-are alt privilegiu decît cel al muncii. Acuma sunteți chemați de istorie să duceți această flacără sfîntă dincolo de Prut, ca să-i luminați tot așa pe frații voștri și să le rupeți lanțurile nedreptății de veacuri, achitînd prin aceasta datoria voastră față de frații care au venit în ajutorul vostru în cel mai greu moment istoric. Astăzi noi proclamăm drepturile poporului suveran nu numai aici în Basarabia, ci și drepturile tuturor fraților oriunde ar fi ei. Mulțumindu-vă pentru cîntea pe care mi-ați arătat-o prin alegere, astăzi după atîția ani de luptă, eu, împreună cu voi, voi merge la luptă cu aceeași hotărîre ca și cu treizeci de ani în urmă, cînd încă tînăr am fost aruncat în pușcăria care se înalță și astăzi acolo, ca o amintire a trecutului blestemat, de care noi astăzi ne-am despărțit pentru totdeauna." (Aplauze)

După aceasta, profesorul Stere se adresează parlamentului în rusește :

"Domnilor deputați ! În acest moment istoric, care trebuie să ne ridice la nivelul acestei probleme, eu îmi voi permite să mă adresez acelor care pînă acum a fost stăpîinii situației și nu s-au despărțit de gîndul despre schimbarea acestei ordini. Domniile Voastre ați auzit declarația pe care a făcut-o Primul ministru, cum a înțeles din discuțiile avute cu diferiți reprezentanți ai Parlamentului, dorința țării. El a vorbit despre hotărîrea poporului românesc și a guvernului român de a satisface dorința Domniilor Voastre. Socot că vorbesc cu Domniile-Voastre ca cu oamenii care se conduc de rațiunea oamenilor de stat, care înțeleg situația. Și socot că sunt oameni care nu sunt mulțumiți cu hotărîrea luată, dar eu vă rog să vă gîndiți, în fața cărei dileme trebuie să stea Statul român, dacă Sfatul Țării ar respinge ideea unirii ? Domnilor ! Se poate ca România să renunțe la drepturile sale istorice, la idealurile naționale și chiar la drepturile ei de viață ? Fiindcă fără a avea acces la mare, România nu va putea trăi. Să presupunem că din dorința de a complăce indoielilor și conștiinței minorităților guvernul,

devenind trădătorul întregului trecut al poporului român, ar renunța la aceasta. Ce ar ieși din aceasta ? Toate poftele vecinilor ar duce în mod precis la aceea că România, sacrificîndu-și viitorul poporului său, ar pune Basarabia în fața necesității crude de a fi ruptă în bucăți de către vecini. Este admisibil aceasta pentru Basarabia ? Și dacă România nu poate renunța nici la drepturile sale istorice și nici la idealurile naționale, nici la interesele de stat, care îi dictează să-și găsească ieșirea la mare, ea va fi nevoită să anexeze Basarabia, fără consimțămîntul nostru. Sau — bazîndu-se pe alte elemente ale societății, — anume acele elemente, care de multe ori în viața istorică a Basarabiei aveau singure dreptul de a vorbi în numele ei, și dacă unirea s-ar face sub auspiciile elementelor arătate de noi, la ce ar duce aceasta ? Tot singele, toate suferințele din care a ieșit Basarabia liberă, ar fi zadarnice. Această dilemă, Domnilor, stă înaintea noastră și, ca fiu al Basarabiei, eu zic că o asemenea hotărîre ar arunca asupra noastră o mare răspundere în fața urmașilor noștri, cărora poate le va fi sortit să trăiască din nou toate suferințele trecutului nu prea îndepărtat. Poate oare un pretext oarecare, o oarecare creațiune logică să justifice această răspundere ? Fac apel, Domnilor, la conștiința Domniilor-Voastre, la răspunsul Domniilor-Voastre."

Mai departe, profesorul Stere, adresîndu-se, în moldovenește către fracțiunea țărănească, continuă :

"Unul dintre reprezentanții minorităților, un rus, a spus că, dacă se va face unirea Basarabiei cu România, toată intelectualitatea rusească va pleca de aci. Eu respect acest sentiment, fiindcă toate sentimentele sunt legitime, dar omul la care sentimentele de legătură cu țara aceasta sunt atît de slabe și subrede, poate să aibă același mod de judecată ca și populația băstinașă ? Poporul românesc n-a venit în Basarabia din afară, el aci s-a născut, aci a fost acel cazan unde au fiert și s-au topit toate elementele din care s-a născut poporul român. Noi n-avem unde ne duce și pe noi nimeni nu ne poate alunga din casa noastră. Un veac fără sfîrșit noi, plecați, tăcuți, conștienți de slăbiciunea noastră, am dus jugul ; un veac întreg limba noastră a fost persecutată ca o otrăvă revoluționară, sacrificii imense au fost făcute de acei care doreau să-și însușească începuturile culturii naționale. Și acum, cînd noi voim să intrăm ca stăpîni în casa noastră, reprezentanții minorităților n-au dreptul moral de a închide ușa în fața noastră. Nu uitați, Domnilor, că nu numai chestiunea dreptății naționale, ci și chestiunea dreptății sociale cere să avem tăria și hotărîrea de a lua asupra noastră răspunderea. Astăzi voi puteți da poporului pămîntul cerut de el, în condițiuni acceptabile pentru el și nimeni nu poate garanta că miine voi veți avea această posibilitate. Conștiința proprie a Domniilor-Voastre să vă lămurească."

Președintele :

"Domnilor deputați ! dați-mi voie să stabilim următoarea ordine de zi a ședinței noastre ; dîntîi să ascultăm declarațiile reprezen-

tanților diferitelor grupări și pe urmă rezoluțiile propuse să le punem la vot."

Adunarea aprobă propunerea.

Atunci cuvîntul îl are deputatul Ion Buzdugan, reprezentantul Blocului Moldovenesc. Deputatul Ion Buzdugan, înaintea citirii declarației Blocului Moldovenesc, spune :

„În numele Blocului Moldovenesc, care întotdeauna a fost straja intereselor poporului moldovenesc, apărînd cu rivnă drepturile lui de orice tentativă venită de oriunde, în numele Blocului Moldovenesc, care de astăzi înainte va fi Blocul Românesc, am marea cînstă ca în această ședință istorică a Sfatului Țării să dau citire următoarei declarații a Blocului Moldovenesc :

În numele poporului Basarabiei, Sfatul Țării declară Republica Independentă Democratică Moldovenească (Basarabia) în hotarele ei dintre Prut, Nistru, Marea Neagră și vechile granițe cu Austria, ruptă din trupul Vechii Moldove, în puterea dreptului istoric și a dreptului de neam, pe baza principiului ca noroadale singure să-și hotărască soarta lor, de azi înainte și pentru totdeauna se unește cu mama sa România. Această unire se face pe următoarele baze :

1) Sfatul Țării actual rămîne mai departe pentru rezolvarea și realizarea reformei agrare, după nevoile și cerințele norodului. Această hotărîre se va recunoaște de Guvernul român.

2) Basarabia își păstrează autonomia provincială, avînd un Sfat al Țării (Dieta) ales pe viitor prin vot universal, egal, direct și secret, cu un organ executiv și o administrație proprie.

3) Competența Sfatului Țării este :

a/ Votarea bugetelor locale ;

b/ Controlul tuturor organelor zemstvelor și orașelor ;

c/ Numirea tuturor funcționarilor administrativi locali, prin organul său executiv, iar funcționarii înalți sunt întăriți de guvern.

4) Recrutarea armatei se va face — în principiu — pe baze teritoriale.

5) Legile în vigoare și organizarea locală (zemstvele și orașele) rămîn în putere și vor putea fi schimbate de Parlamentul român numai după ce vor lua parte la lucrările lui și reprezentanții Basarabiei.

6) Respectarea drepturilor minorităților din Basarabia.

7) Doi reprezentanți ai Basarabiei vor intra în Consiliul de miniștri Român, acum desemnați de actualul Sfat al Țării, iar pe viitor luați din sinul reprezentanților Basarabiei în Parlamentul român."

Aceeași declarație se citește și în limba rusă de deputatul Cijevski.

Deputatul Țiganco : „Eu mă voi mărgini la rezoluția pe care a dat-o fracțiunea țărănească. Fracțiunea țărănească, recunoscînd

toată importanța chestiunii Unirii Republicii Independente Democratice Moldovenești cu Regatul României, în această ședință de o importanță politică extraordinară în fața istoriei scumpului său popor, și neavînd imputernicirea acestui popor pentru rezolvarea acestei chestiuni, crede necesar a o preda la hotărîrea votului întregului popor (referendum), a Adunării constituante ca exponentul voinței suverane a poporului, cu condiția că această voință va fi liberă în Republica Independentă Democratică Moldovenească. Fracțiunea țărănească care singură exprimă dorințele poporului, și care reprezintă majoritatea adevărată a poporului, declară că apărînd neatîrnarea Republicii Moldovenești, în același timp socoate posibilă formula unirii popoarelor înfrățite, moldovenesc și român, într-o alianță federativă strînsă."

În numele populației germane din Republica Independentă Democratică Moldovenească, are cuvîntul deputatul Loesch. În numele fracțiunii sale declară că : „Populația germană nu m-a imputernicit să votez chestiunea alipirii Republicii Independente Democratice Moldovenești oriunde ar fi. La această chestiune poate da răspuns Congresul germanilor din Republica Independentă Democratică Moldovenească. Deci noi ne abținem de la vot."

În numele populației bulgaro-găgăuțe, deputatul Misircov declară :

„Fracțiunea bulgaro-găgăuță m-a însărcinat să declar că ea, în nici un caz, nu se socoate în drept, fără imputernicirea populației bulgaro-găgăuțe din Basarabia, să discute și să hotărască chestiunea alipirii Basarabiei la orice stat vecin. Chestiunea înțelegerii cu statele străine, care ar limita drepturile politice și neatîrnarea Basarabiei, după părerea fracțiunii, poate fi pusă în discuție și rezolvată numai de Adunarea constituantă a Republicii Moldovenești, aleasă liber de popor. De aceea fracțiunea bulgaro-găgăuță, în chestiunea unirii Basarabiei cu România în orice condiții, se abține de la vot."

Reprezentantul populației ucrainene, deputatul Osmolovschi, declară : „Cînd ucrainenii ne-au trimis în Sfatul Țării, ne-au dat mandat ca fii credincioși ai Republicii libere, s-o păzim și s-o întărim. Chestiunea alipirii, oriunde ar fi, nu s-a ridicat. Și de aceea noi, neavînd imputerniciri pentru acest scop, nu ne socotim în drept a hotărî o chestiune de o importanță așa de mare. După părerea noastră, ea poate fi rezolvată numai prin voința întregului popor al Republicii Moldovenești, exprimată prin Adunarea constituantă."

În numele populației poloneze, deputatul Dutchevici, spune :

„Regret foarte mult că în această zi solemnă pentru Republica Moldovenească eu trebuie să vorbesc în limba rusă, care a fost simbolul împilării atît a națiunii moldovenești cit și a celei poloneze. Limba moldovenească n-o cunosc eu, iar pe cea poloneză nu o vor putea înțelege moldovenii. În numele poporului polonez susțin, în întregime, unirea Basarabiei cu România, cum aceasta o doresc

și moldovenii, locuitorii băștinași ai acestei țări."

Din partea ligii culturale rusești deputatul Greculov, declară :
„Chestiunea unirii Basarabiei, astăzi în ordinea urgentă, sub nici un motiv nu poate fi rezolvată, ea poate fi rezolvată numai de Adunarea constituantă moldovenească."

Deputatul Țiganco : în numele fracțiunii țărănești roagă, să se întrerupă ședința, pentru a discuta o chestiune, dacă fracțiunea va putea vota propunerea Blocului Moldovenesc.

Președintele întrerupe ședința pentru zece minute.

După deschiderea ședinței, deputatul Bircă Teodosie dă citire declarației unei părți din fracțiunea țărănească, care se separă de fracțiunea țărănească, adică de fracțiunea cazacului de pe Don Țiganco ; s-au retras deputații moldoveni, care s-au alăturat la Blocul Moldovenesc, iar deputatul Țiganco a rămas numai cu câțiva deputați țărani bulgaro-găgăuți și ucraineni.

Urmează declarația deputatului Bircă Teodosie :

„Noi, mai jos iscăliții deputați moldoveni, ne-am hotărât astăzi în această zi mare și sfântă pentru națiunea noastră, să ne unim cu toți deputații moldoveni din Sfatul Țării, pentru înfăptuirea unirii noastre cu frații noștri de singe din România. (Aplauze furtunoase) Eu cred că din acei ce împărtășesc părerea noastră, sunt mulți." Pan Halipa din bancă : „Sunt foarte, foarte mulți din aceștia."

În numele muncitorilor ruși, deputatul Crivoncov, declară :
„Avind în vedere seriozitatea momentului, în care Sfatul Țării, sub influența unei politici fără răspundere, este chemat să săvârșască un act de importanță istorică mare și recunoscind că Sfatul Țării nu este imputernicit de către poporul republicii, eu ca reprezentant al clasei muncitoare, țin de a mea datorie să arăt că clasa muncitoare își declină răspunderea pentru actul care se săvârșește, și refuză a lua parte la votare."

(Notă : Conform statisticii din 1910, în toată Basarabia, la toate fabricile erau numai 8600 de muncitori, adică 0,15% din totalul populației.)

Președintele se adresează Adunării și întreabă cum să se facă votarea rezoluției Blocului Moldovenesc și a altor rezoluții.

Deputatul Cijevski, în numele Blocului Moldovenesc, cere ca votarea să se facă nominal și deschis.

Deputatul Țiganco cere vot secret.

Președintele dă cuvântul unui orator să se pronunțe despre votul deschis și unui alt orator pentru votul secret.

Deputatul Ion Buzdugan se pronunță pentru votul deschis, motivând că, în acest moment istoric important, fiecare trebuie — deschis și curajos — să-și exprime părerea în fața poporului întreg și a țării, ca poporul și istoria să știe adevărata opinie a fiecărui deputat care își dă votul :

„Las ca poporul nostru, țara noastră și toată lumea să știe că noi românii basarabeni, care au suferit un veac întreg sub jugul țarismului rus, că noi toți dorim unirea cu frații noștri de peste Prut, că

noi toți voim să fim și să rămânem pentru totdeauna împreună cu toți românii. Să știe toată lumea că noi voim unirea tuturor românilor de partea aceasta a Prutului și de cealaltă a Carpaților într-o Românie Mare și nedespărțită, în baza principiului proclamat de revoluție, de autodeterminarea popoarelor. Astăzi, domnilor deputați, noi sintem chemați să înfăptuim cel mai revoluționar act din istoria poporului nostru mult încercat în suferințe. Să votăm pentru UNIREA BASARABIEI CU ROMÂNIA. Eu zic, cel mai revoluționar, întrucât numai în zilele revoluției adevărate, problema națională a unirii popoarelor, după particularitățile lor de rasă și etnice, se pune în toată puterea ei. Și înfăptuind acest pas, adică votind unirea Basarabiei cu România, la care avem toate drepturile istorice naționale, noi prin aceasta, în mod logic, vom duce la bun sfârșit revoluția noastră națională și socială. Isprăvind chestiunea unirii naționale, nouă ne rămâne să rezolvăm încă o problemă cardinală, chestiunea agrară, care este națională — fiindcă Domnilor, în chestiunea agrară, în rezolvarea ei, în mod radical, este interesată toată țărănimea noastră, deoarece se îmbunătățește viața țăranilor noștri, și prin aceasta și a întregului popor. Astăzi noi avem să rezolvăm definitiv prima problemă națională, unirea Basarabiei cu România, și în această oră solemnă eu — Domnilor deputați — în fața întregului popor și a urmașilor lui și în fața istoriei și a omenirii întregi, vă invit să vă faceți datoria pînă la sfârșit, să votați deschis și curajos pentru unirea Basarabiei cu România. În special adresez această rugămintă către țărănimea muncitoare și mai cu seamă către cea moldovenească și zic : pentru binele întregii țărănimi, pentru binele poporului nostru moldovenesc și a tuturor urmașilor, datoria Domniilor-Voastre, fraților țărani moldoveni este să votați pentru unire. Fiți tari și îndepliniți-vă datoria, fiindcă ceasul unirii a sunat. Vă chem pe toți cu îndrăzneală și deschis, ca istoria să fixeze pentru totdeauna numele tuturor românilor viitoarei Românie Mari."

Deputatul Diaconovici, reprezentantul minorităților, vorbește împotriva votului deschis, găsind că numai votul secret ar putea da fiecărui deputat posibilitatea — fără ingerințe, din partea oricui ar fi, — să-și spună cuvîntul în această chestiune așa de importantă.

Președintele propune să se voteze nominal și deschis sau secret.

Rezultatul votului este următorul :

pentru votul deschis au votat 82 deputați,
pentru votul secret au votat 27 deputați,
s-au abținut 16 deputați

Președintele : „Pun rezoluția Blocului Moldovenesc la vot deschis și nominal."

Se votează.

După aceasta, Președintele, cu voce tare, numără voturile.

Președintele Inculeț vorbește :

„Cu adincă emoție vă aduc la cunoștiință rezultatul votului. Domniile-Voastre — cu unanimitate de voturi — m-ați pus în capul Sfatului Țării, și eu, în mod cinstit, ca un revoluționar adevărat și democrat, am muncit pentru binele poporului. În fracțiunea țărănească s-a spus astăzi că eu nu fac ceea ce s-ar cuveni și n-am muncit cît a trebuit. Eu — Domnilor — pînă la vîrsta de cincisprezece ani am fost țaran și interesele țărănimii îmi sunt scumpe. Fiecare pas al meu este pătruns de iubire față de țărani și fiecare pas al meu a fost dictat de interesele țărănimii, eu totdeauna am fost pentru ea și niciodată nu m-am lepădat de ea. Domniile-Voastre cunoașteți bine părerile mele și evoluția lor, și iată vă spun că tot ce se face acuma, se face în interesul țărănimii noastre, deși se spune că se poate sta la o parte. Poate, dar nu țărani care — în afară de pămînt — nu se pot aștepta la nimica. Eu, cu conștiința curată, vă spun că actul unirii care se săvîrșește astăzi, se face pentru binele țărănimii și conștiința mea e curată. Și acum — Domnilor deputați — să-mi dați voie să vă aduc la cunoștiință rezultatul votului :

Pentru rezoluția Blocului Moldovenesc au votat 86 deputați.
Împotriva rezoluției Blocului Moldovenesc au votat 3 deputați.
S-au abținut de la vot 36 deputați.
Absenți 13 deputați.

Cu o majoritate de 86 de voturi, împotriva a 3 voturi, rezoluția pentru UNIREA BASARABIEI CU ROMÂNIA este aprobată.” (Aplauze furtunoase și prelungite, strigăte „Trăiască Unirea cu România !”)

În acest timp își fac intrarea în sală oaspeții români, în cap cu Primul ministru Marghiloman.

Președintele comunică capului Guvernului român, domnului Marghiloman, rezultatul votului parlamentului. (O nouă explozie de aplauze și strigăte de „Vivat ; Trăiască România Mare !”)

După propunerea președintelui, secretarul Sfatului Țării, deputatul Ion Buzdugan, dă citire declarației aprobate de Sfatul Țării, care este ascultată în picioare de toată asistența.

La tribună se urcă domnul Marghiloman, Primul ministru al României și declară :

„În numele poporului și al regelui Ferdinand I iau act de UNIREA BASARABIEI CU ROMÂNIA, de aci înainte și în veci, „TRĂIASCĂ ROMÂNIA MARE !” termină Dumnealui. (Aplauze furtunoase și strigăte : „Vivat, trăiască unirea în veci !”) Din public se aruncă flori deputaților.

Președintele Sfatului Țării, Inculeț, pune întrebarea Primului ministru Marghiloman, dacă are ceva de declarat, după care Președintele Guvernului român răspunde :

„Guvernul român primește în întregime atît litera cît și sensul condițiunilor Unirii Basarabiei cu România, pe bazele arătate în rezoluția Blocului Moldovenesc, acceptate de Sfatul Țării.” (Aplau-

ze furtunoase și strigăte de „Ura !” Trăiască Unirea ! Trăiască România Mare !”)

Deputații și publicul ovaționează pe Președintele Inculeț, pe Primul ministru al Republicii Moldovenesti, D. Ciugureanu și pe Ministrul Ion Pelivan, precum și pe Primul ministru Marghiloman, pe Ministrul Hirjău și pe toți oaspeții români ce au însoțit delegația guvernului român.

La orele 7,20 seara, Președintele Inculeț declară ședința Sfatului Țării închisă.

* * *

Și așa s-a înfăptuit UNIREA.

S-au rostit discursuri vaste și entuziaste la nivelul înălțător al momentului. În strigăte de bucurie, în auzul tuturor și al întregii lumi, deputații semnau actul unirii.

După votare și după ce Președintele a anunțat rezultatul votului, 86 pentru unire și contra unirii 3, deputații și asistența în picioare ovaționează și strigă „Trăiască România Mare !”, se îmbrățișau cu toții ca frații și se felicitau. Dar mai era ceva, ceva divin. În momentele cele mai înălțătoare printre noi și deasupra noastră plutea înveșmîntată într-o mantie fluidică o fecioară ca din povești, cu lacrimi de bucurie pe fața ei palidă și chinuită de un veac și ceva, de dușmanii fără milă și cruzi. Era sufletul întregii Basarabii care se adresa mamei sale România astfel :

„O ! mama mea dulce și scumpă Românie, stringe la piept pe fiica ta legitimă ! Mîngie-mă și cîntă-mi cîntecul de leagăn : „Nani, nani copilașul mamei...” , pe care nu mi l-ai cîntat de un veac. Și lasă-mă, mamă scumpă, să vărs la pieptul tău lacrimile de bucurie, căci pe cele de durere, chin și jale le-am plîns de la o mie opt sute doisprezece pînă ieri.”

În sfîrșit, biata noastră Mamă — România — a auzit glasul innăbușit, sleit de putere, a simțit jalea și durerea din ființa noastră și a venit, ne-a îmbrățișat și ne-a strîns la pieptul ei, cu toată dragostea și cu toată puterea ei, și așa vrem să rămînem o veșnicie, pentru că noi suntem români tot așa, după cum sunt și cei de la Blaj, ca și cei de la Iași, Suceava, Mărășești, Putna etc.

Cine în lumea întreagă, astăzi în veacul nostru, cînd navele cosmice se plimbă mîndre și libere spre lună și Marte, astăzi cînd se făuresc marile idealuri ale omenirii, va îndrăzni să sugrume și să condamne dragostea de mamă pentru copiii ei și vice versa ?

În tot timpul istoriei noastre milenare, pe aceste meleaguri, am făcut noi vreun rău cuiva ? Am jefuit noi pe cineva ? Am luat noi oare munca cuiva ? Din contra, despre bunătatea și ospitalitatea noastră profund umană, ce am moștenit-o cu toți românii de pre-tuțîndeni de la strămoșii noștri, vorbește lumea întreagă. Graiul nostru este același. Numirile satelor, localităților de pe ambele maluri ale Prutului s-au păstrat aceleași, ca de exemplu :

Călărași-Ialomița, Călărași-Lăpușna, Fetefști-Ialomița, Fetefști-Hotin, Costești-Cîmpulung Muscel, Costești-Lăpușna, Afumați-Ilfov, Afumați-Lăpușna, Ștefănești, Fierbinți etc. etc.

Conducătorii luminați, reprezentanți ai popoarelor subjugate, cu tenacitate duc o luptă înverșunată pentru a elibera toate aceste popoare. Pînă în momentul de față s-au eliberat un miliard și ceva de suflete subjugate. Aceste popoare, pe măsură ce deveneau capabile să se autoadministreze, alcătuiau state independente pe teritoriile lor, după obiceiurile și datinile moștenite de ei de la înaintașii lor. Astfel că, afară de o mică excepție, s-au eliberat toate popoarele de la cele mai numeroase pînă la cele mai puțin numeroase.

Cuvintele de: „Moldova, Oltenia, Transilvania, Muntenia, Banat” etc. sunt denumirile acestor provincii, în care locuiește o nație cu numele de români.

După cum și în Uniunea Sovietică erau: Orlovscia gubernie, Samarscaia gubernie, Nijegorodscia gubernie, Tulscaia gubernie, și așa mai departe. Erau niște regiuni, unde locuiau ruși, și oricum s-ar fi numit un cetățean: Orlovschii, Samarschii sau Nejegorodschii, tot rus este. Așa și moldovenii noștri dintre Prut și Nistru sau de dincolo de Nistru, chiar dacă-și zic ei lor înșiși moldoveni, tot români sunt.

Eu îi deplîng pe acei români dintre Prut și Nistru, care nu s-au ostenit pînă acuma să-și puie întrebarea cine sînt ei și să-și găsească răspunsul la acea întrebare.

Pentru acei ce încă n-au un răspuns la întrebarea cine sunt ei, eu îmi permit a le recomanda să consulte un studiu al unui academician rus, L. S. Berg, în lucrarea sa „Basarabia”, tipărită în 1923 la Leningrad. Iată ce spune academicianul rus, domnul L. S. Berg:

„Moldovenii — ce locuiesc în Moldova, Basarabia și în guberniile învecinate Podolia, Hersonului și într-o parte a guberniei Ecaterinoslav — sunt români. Dar ei între ei se numesc moldoveni, iar României ei îi zic „Moldova”, și, mai departe, academicianul Berg spune, citez: „Limba moldovenilor și a românilor în general, este limba română (adică latină) cu oarecare influențe și adăugiri din limba slavă.”

Am citat din lucrarea academicianului rus L. S. Berg, pagina 87.

La pagina nr. 91, L. S. Berg, în cartea sa (BASARABIA) descrie pe moldoveni ca un popor pașnic, așezat, blînd, supus, cu trăsături scrijelite de suferințele de veacuri și cu un profil ce seamănă cu cel roman, deci el n-are încotro și afirmă că acest popor este de origine latină. Iar la pagina 47, domnul Berg descrie că în anul 1890, în apropierea orașului Akkerman (Cetatea Albă) s-au făcut săpături și s-au găsit niște plăci cu următoarele inscripții:

„Tempori bono, pro salute dominorum nostrorum Lucii Septimi Severi Pertinacis et Marci Aurelii Antonini Augustorum et Lucii Septimi (Getae Caesaris).”

Această inscripție datează din anul 201 după Hristos.

Iar o altă inscripție pe unele obiecte găsite tot pe acele locuri este din anul 181.

„Deci, conchide domnul Berg, acești români sunt urmași ai Daco-Romanilor care trăiesc și astăzi pe aceste locuri.”

IMPORTANȚA UNIRII BASARABIEI CU PATRIA VECHĂ ROMÂNIA

Dacă analizăm și judecăm mai aprofundat marea mișcare revoluționară socială și națională ce s-a produs în Moldova dintre Prut și Nistru, mai ales de la 1905—1906 și pînă la unirea românilor din această provincie cu Patria Veche România, putem afirma, fără să greșim, că rezultatul acestei lupte a fost de importanță extraordinară pentru întregul Neam Românesc. Aici s-a manifestat puterea de rezistență a românismului. Ecoul secular al buciunașilor lui Ștefan cel Mare, ce vestea primejdia năvălitorilor barbari și chemarea voinicilor la lupte pentru apărarea hotarului de la Răsărit, ca în vis străbate văzduhul pînă astăzi. Și a fost suficient ca zgometul revoluției din 1917 să se audă la noi, ca toți intelectualii — vlăstari tineri ai țărânimii moldovenești — împărțiți pe toate fronturile și în unitățile de rezervă din toată Rusia, să se avînte în lupta cea mare pentru a rupe lanțurile și a dărîma acea mare pușcărie întunecoasă în care am zăcut 106 ani. Lupta a fost dirză și grea cu un dușman puternic, nu cu un cadavru doborît la pămînt. Viața acestor luptători moldoveni era amenințată cu moartea în mod permanent. (Despre aceasta sunt dovezi.) Această luptă decisivă s-a dus peste capul tuturor ideologiilor. În momentul cel mai grav a predominat sentimentul de autoconservare al neamului. A trebuit să întărim temelia pe care urma să întemeiem o Românie Nouă — o Românie Mare, unind provinciile de pretutindeni locuite de români și apoi, cu toți românii uniți la un loc într-un stat puternic, să pornim la studierea și introducerea reformelor sociale care erau așa de necesare în România. Trebuiau toate problemele socio-economice studiate cu atenție și treptat aplicate, fără anarhie, fără distrugere de bunuri, pentru că toate bunurile erau rezultatul muncii poporului.

Era absolută nevoie să curățim țara de tot felul de exploatare, care s-au încuibărit pe spinarea poporului ca niște lipitori, ca niște tumori canceroase ce se hrăneau din sudoarea poporului. Așa a judecat creierul veteranilor noștri revoluționari, aceasta a fost tactica de lucru a cartierului general al luptătorilor români dintre Prut și Nistru, din Moldova de Răsărit, din 1917—1918.

Spre a convinge pe cititori că lupta revoluționară se ducea în condițiuni extrem de grele, voi da cîteva lămuriri despre situația în care ne aflăm în acele timpuri.

1. Mai întâi, anarhia cuprinsese cea mai mare parte a fostului Imperiu Rusesc. Toate naționalitățile luptau pentru înființarea unor state naționale, pe baza principiului de autodeterminare a popoarelor și, fiindcă teritoriile ce au aparținut cindva acestor minorități nu aveau hotare naturale, adesea se iscau certuri între minorități ceea ce adinea și mai mult anarhia.

2. În al doilea rând unele minorități nu se mulțumeau cu teritoriul stăpinit de ele înainte de a fi înglobat la Imperiul Rusesc și doreau, la rândul lor, să acapareze teritorii ce aparțineau altor națiuni. Mă refer la Ucraina, care la un moment dat a vrut numaidecât să pună stăpânire pe Basarabia.

3. Și în al treilea rând, cel mai mare rău al timpului era foametea care amenința cu moartea. Citez un fragment dintr-un raport al Societății de binefacere „Pirogov”.

Traducerea din ziarul „Viața Basarabiei” nr. 64 din 30 decembrie 1918 a articolului „Țarul foametei și al epidemiilor” :

„Pe la mijlocul lunii Martie, la Moscova, s-a ținut congresul societății „Pirogov”. Ca de obicei, acest congres a discutat probleme cu caracter obștești. Un interes deosebit a provocat darea de seamă a doctorului Jiancov, cu titlul „Țarul foametei și al epidemiilor”, și măsurile ce trebuie luate pentru a combate foametea. Raportul declara că din 35 de gubernii vin știri disperate precum că populația nu mai are ce mânca, că în multe localități oamenii se hrănesc cu șroturi, cu tărițe, cu ovăz și cu fel de fel de mortăciuni. Peste tot și din ce în ce tot mai mulți copii mor de foame. În guberniile Moscova, Petrograd, Perm, Kalujinscaia și Simbirsk se întinde tifosul foametei. Chirghizii își vând copiii și femeile pentru piine. În județele Breansk, Buzuluk, Ostașcom și Turkestan, sunt foarte multe cazuri de moarte de foame. În guberniile Kaluga, Moscova, Rezani și Turkestan sunt cazuri de sinucidere din cauza foametei. În regiunea Azdajane sârții au început să omoreze pe acei ce nu sunt capabili să muncească și anume pe copii și bătrâni. În guberniile Kostroma, Tveri, Rezani, Moscova, Iaroslavi, Tula, Samara, Vladimir, Minsk, Petrograd au început răscoale ale foametei, se devastează magazinele alimentare, seucid responsabilii magazinelor alimentare ale Upravei (magazinele de stat).” Din cauză că nu se seamănă și cîmpiile rămîn nelucrate, problema alimentării devine și mai gravă. La întrebarea, care ar fi măsurile indicate în lupta contra foametei, raportul spune că prima măsură ar fi să se pună capăt războiului civil ce împinzise cea mai mare parte a Rusiei.

Noi am protestat energic către guvernul ucrainean și către guvernul central al Rusiei la Petrograd, noi am reușit să înlăturăm elementele anarhice, am creat o mișcare revoluționară unită în jurul problemelor proclamate de revoluția rusească și am mers mai departe. Ne-am organizat în mod temeinic, am proclamat mai întâi Basarabia autonomă, am creat un parlament autoritar, la 2 Decembrie am proclamat Basarabia autonomă în Republica Mol-

dovenească Democratică, la 24 Ianuarie 1918 Republica Moldovenească Democratică s-a declarat independentă și de sine stătătoare, și la 27 Martie 1918, ținînd seama de hotărârile adunărilor generale județene de a ne uni de urgență cu România, Sfatul Țării votează cu 86 de voturi pentru și cu 3 voturi contra, unirea pe veci a Republicii Moldovenești Independente cu Patria Veche România.

Actul unirii a fost capătul unui drum lung, greu și bătătorit de cei mai mari patrioți ai Basarabiei, actul unirii a fost flacăra românismului purtată din generație în generație, începînd cu familia lui Alexandru Hașdeu, C. Stamati, frații Vasile, Mihai și Gheorghe Stroescu și, pînă în zilele noastre, în actul Unirii sunt cimentate sentimentele sufletești ale 3.000.000 de români țărani, care la fiecare congres și miting cereau drepturile lor. (A nu se confunda cu un număr mic de coloniști minoritari colonizați de țarii ruși la noi în Basarabia.)

Prin actul Unirii s-au realizat idealurile noastre din moși și strămoși. Actul Unirii a deschis larg ferestrele, prin care cu abundență a pătruns lumina și cultura, la care s-a adăpat în mod obligatoriu poporul românesc, dintre Prut și Nistru. Unirea Republicii Moldovenești Independente cu Patria Veche România a bucurat nespuse de mult pe toți românii din toate clasele sociale, de la muncitor, țaran, pînă la Rege. Cînd delegația Sfatului Țării formată din Ion Inuleț președinte, Pan Halipa vice-președinte al Sfatului Țării, însoțiți de primul ministru al Republicii Moldovenești Independente, Dr. D. Ciugureanu, a prezentat actul Unirii Șefului Statului — Regelui, în mod spontan a năvălit în piața Palatului și pe străzile din jurul Palatului o imensă masă de cetățeni ieșeni și cu toții cîntau și dansau : „Hai să dăm mină cu mină acei cu inima romînă.” Aclamațiile și strigătele de bucurie la adresa oaspeților și a poporului dintre Prut și Nistru l-au îndemnat pe domnul Halipa să rostească o emoționantă cuvîntare din balconul Palatului. Poporul adunat în tăcere, dar cu lacrimi de bucurie a ascultat cuvîntarea d-lui Halipa, iar după ce s-a terminat, masa de cetățeni a izbucnit din nou și fără întrerupere aclamau marele eveniment. După aceasta oaspeții și întreaga familie regală au coborît în piață și împreună cu poporul au cîntat și au dansat Hora Unirii.

Pentru noi, luptătorii de altă dată ce încă supraviețuim, unirea provinciei noastre cu Patria Veche România, a fost un act de o importanță deosebită, fiindcă efectele binefăcătoare ale unirii se manifestă și astăzi. În provincia noastră se vorbește o limbă frumoasă românească ca și în București.

Acolo există o Academie de Știință Moldovenească, o Facultate de Medicină și un Minister al Sănătății Publice, conduse de elemente științifice moldovenești și există o tendință crescîndă ca toate instituțiile de cultură și administrative să fie conduse de elemente locale moldovenești.

Ideile călăuzitoare ale poporului și dorința lui de a-și păstra naționalitatea, sunt inspirate de marele străjer al hotarului de la

Răsărit, de Marele Voevod Ștefan, a cărui statuie este instalată definitiv pe un soclu din centrul capitalei Basarabiei — Chișinău. Contactul fluidic între popor și Ștefan cel Mare este în mod permanent, iar dovada o constituie învelișul de flori care se depune de populație zilnic în decurs de zeci de ani.

Și acum, fiecare român de bună credință să-și pună întrebarea ce ar fi devenit acest blind, corect și bun popor, dacă nu s-ar fi făcut Unirea din 27 Martie 1918? Ar fi existat o Academie de Știință Moldovenească, o Facultate de Medicină, un Minister al Sănătății Publice, conduse de oameni de știință moldoveni?

Ar fi stat de strajă la hotarul de răsărit, cu fața încruntată Ștefan cel Mare?

Așa a chibzuit și așa a procedat pleiada de revoluționari români din 1917 și 1918.

DUPĂ UNIREA REPUBLICII MOLDOVENEȘTI DEMOCRATICE ȘI INDEPENDENTE CU ROMÂNIA

După unirea Republicii Moldovenești Democratice și Independente cu Patria-Mamă România, din 27 Martie 1918, poporul român din Basarabia a fost sigur că, prin acel act măreț-istoric, a scăpat în mod definitiv de jugul și tirania străină, în care a fost osîndit să trăiască 106 ani, într'un întuneric profund și permanent, fără școală în limba lui, fără nici o posibilitate de progres cultural și economic. Poporul a continuat să trăiască la același nivel cultural la care se afla la data subjugării sale de către țarismul rusesc. Poporul român din Basarabia era sigur că evenimentele din anii 1917—1918 adevăresc profeția lui Alecu Russo, care își manifesta mîhnirea sa proprie la văzul chinului și jalei poporului din care făcea parte și el. Alecu Russo spunea: „În istoria noastră de sînge, de lacrimi, de biruri, de jafuri și rușine se zărește o lume și o viață nouă”. Poporul român din Basarabia a crezut, că revoluția din 1917 a dărîmat nu numai pedestalul țarismului orgolios și hrăpăreț ci și sistemul. Poporul român din Basarabia a fost sigur, că făuritorii revoluției din 1917, avînd înscrise pe steagurile lor lozincile umanitarismului mondial: „Libertate, dreptate, fraternitate, egalitate etc.” vor înlocui sistemul despotismului imperialist al țărilor, care cu lăcomie ocupau mereu noi și noi teritorii străine, subjugau și exploatau mereu alte popoare nevinovate.

Îată câteva date istorice cu privire la acapararea teritoriilor și subjugarea popoarelor. În anul 1654, pe timpul hatmanului Ucrainei, Bogdan Hmelnițchi, țarul Rusiei, Alexei Mihailovici Romanov, ocupă Ucraina dintre Bug și Nipru, ceva mai la sud de Kiev. Dar epoca cea mai favorabilă pentru anexarea diferitelor teritorii

străine este între anii 1712—1793, cînd Polonia este împărțită în mod definitiv între Austria, Germania și Rusia, iar Turcia în acele timpuri, se afla și ea la începutul descompunerii sale. În acest interval de timp, Rusia anexează prin forță un teritoriu de 386.250 de verste pătrate, adică 424.975 km pătrați și anume: în anul 1712, Petru cel Mare se întinde spre sud și anexează o parte de pe malul drept al Niprului, în suprafață de 8.174 verste pătrate. (Pacea de la Constantinopol din anul 1712.)

Prin pacea de la Kuciuc-Kainargi din 10 Iulie 1774, Ecaterina II anexează un teritoriu de 27.254 verste pătrate, teritoriul situat între Bug-Nipru-Ingul și pînă la Marea de Azov. Cu această ocazie o parte din românii Transnistrienii, cad sub stăpînire rusească, iar corpurile de armată ale rușilor se unesc cu corpul de armată al românilor, ce exista pe acel teritoriu.

În anul 1783, Rusia anexează Crimeea și regiunea Cuban, o întindere de 81.302 verste pătrate.

În anul 1792, prin tratatul de la Iași, Ecaterina II anexează în întregime Edisann — Transnistria între Bug și Nistru, cu o suprafață de 22.508 verste pătrate.

În anul 1793, prin aceea de a treia împărțire a Poloniei, Rusia ocupă guvernămîntul Volinia și Podolia, cu o suprafață de 205.588 verste pătrate.

Prin anexarea Transnistriei și a celor două guvernăminte, Ecaterina II ajunge la hotarele Moldovei.

În anul 1812, țarul Alexandru I anexează Moldova de răsărit și o botează cu numele de „Basarabia”, suprafață de 40.729 verste pătrate, iar în anul 1829 Rusia ocupă gurile Dunării, în suprafață de 695 verste pătrate. Deci, în afară de: Finlanda, Caucazul și imensele teritorii ale Siberiei, Rusia, numai într-o perioadă scurtă de la 1712—1793, anexează o suprafață de 386.250 verste pătrate, adică 424.875 km pătrați. După revoluția din 1917, poporul român credea că marii conducători ai revoluției se vor convinge de marea nelegiuire comisă de țarism față de poporul român și vor recunoaște că pe acele vremuri (1812), Rusia nu se găsea în război cu Moldova, ca pe baza unei eventuale biruințe asupra Moldovei, să-i răpească partea de răsărit a ei. Moldova nu era vîndută și nici nu era cumpărată de nimeni. Ea era sub suzeranitatea imperiului Otoman, în condițiunile prevăzute într-un tratat, prin care Moldova plătea imperiului otoman 10% din veniturile ei, iar imperiul se obliga să o apere de dușmanii din afară, dar fără nici un drept de a se amesteca în treburile ei interne. Un asemenea tratat de bună vecinătate s-a încheiat și între domnitorul Moldovei, Dimitrie Cantemir și împăratul Rusiei Petru cel Mare, tratat prin care se garanta hotarul Moldovei spre răsărit: Nistrul, și se mai prevedea că rușii n-au nici un drept de a se amesteca în treburile interne ale Moldovei, ba ceva mai mult, nici un rus n-avea dreptul să se căsătorească cu vreo moldoveancă. Deci, nimeni n-avea dreptul să anexeze partea de răsărit a Moldovei.

Țarul Alexandru I al Rusiei, hrăpăreț și ambițios, n-a ținut cont de îndemnul sfetnicilor săi, cum erau amiralul Ciceagov și alții, care-l sfătuiau să nu anexeze Basarabia, dar n-a ținut cont nici de sfetnicii săi și nici de tratatul încheiat de Petru cel Mare și domnitorul Moldovei Dimitrie Cantemir și nici nu și-a pus întrebarea, dacă poporul moldovenesc, complet străin de neamul rusesc ca rasă și străin de modul de viață al rușilor, dorește sau nu să se alăture imperiului rusesc și dacă el dorește să devină cu desăvârșire rob, după cum erau țărani ruși în acea epocă. Țarul căuta să ademenească, cu pravoslavnicia sa, poporul din Basarabia, promițându-i : autonomie, o administrație proprie și o viață fericită, ascunzând în același timp tragicul adevăr de sclavie și mizerie, în care se zbătea țăranul rus. Țăranii ruși pe vremea aceea erau robi și deveniseră proprietatea moșierilor boieri, care puteau să dispună de ei după bunul lor plac ; puteau chiar să-i vândă ca pe vite. Pe țarul Alexandru I nu l-au interesat oamenii, el a contat pe vastul teritoriu al Basarabiei, în suprafața de 44.000 km pătrați, un pământ fertil care dădea cele mai bogate roade. Pe țăr îl interesau cantitățile mari de grîne, porumb, tutun, turmele de oi și de porci, cirezile de vite, hergheliile de cai, întinsele plantații de livezi și vii, codrii și lacurile cu pește etc., pe care le dădea Basarabia.

Poporul românesc din Basarabia credea că, dacă țarii ruși nu-și puneau acele întrebări, apoi și le vor pune oamenii revoluției din 1917 și, convingându-se de marea nedreptate săvârșită de țarii ruși față de noi românii basarabeni, vor veni ei în ajutorul nostru și împreună cu noi românii să repare nedreptatea istorică.

După revoluția din 1917, în loc să se recunoască acea nedreptate, în loc ca să se impună cu noi să reparăm acea nedreptate, în loc să ne fi ajutat în eforturile noastre de a deveni independenți și să începem o viață nouă socială și națională — o deziluzie.

În loc de bunăvoință și ajutor în timpul organizării noastre pe baza principiilor de autodeterminare proclamate de revoluția rusească din 1917, imediat după Unire, au început : proteste, calomnii mincinoase și tot felul de insulte, la adresa reprezentanților poporului român. Însuși Parlamentul — Sfatul Țării — era discreditat de propaganda antiromânească, dar mai ales se aduceau tot felul de învinuiri guvernului român.

Se puneau întrebarea, cine erau acei calomniatori mincinoși și contra cui voiau ei să apere poporul român din Basarabia ? Era oare poporul rus acela care dorea să ne tulbure liniștea și viața noastră, după 106 ani de subjugare țaristă ? Categorie că nu ! Din dovezile ce le-am menționat în scrierile mele memoriale de mai înainte, reiese că poporul rus prea puțin știa despre existența unei gubernii — Basarabia — locuită de români.

Dușmanii noștri nu erau rușii, erau alții, de neam străin : greci, bulgari, evrei, armeni și foștii demnitari ruși. Toți acești străini, împreună cu funcționarii ruși, cu flotanții și militarii aflați pe teri-

toriul Basarabiei, formau un procentaj de maximum 25% și acești venetici nechemați aveau îndrăzneala să apere poporul românesc din Basarabia de frații săi români de peste Prut ?

Primii dușmani ai poporului român și ai tendinței sale de a se organiza, erau moșierii venetici, care veniseră în Basarabia săraci, cum se spune : „cu traista în băț”, dar prin tot felul de combinații, șiretlicuri și susținuți de administrația țaristă, deveneau stăpîni pe pămîntul nostru și deveneau exploataatorii noștri. Unii din acești străini și mai ales grecii, s-au îmbogățit și au devenit mari latifundiați, speculind moșiile dăruite mai înainte de boierii și răzeșii români, minăstirilor din Grecia. Dau mai jos unul din procedeele la care se pretau acești venetici.

Unii din greci, cum erau Sinadino, Mazarache, Ciufli și alții, arendau de la călugării din minăstirile „Sf. Munte” din Grecia, cam 200.000 de ha. la prețul de 10—20 de copeici (20—40 bani) pe hectar. Veneau în Basarabia și rearendau aceste terenuri la alți greci, evrei, bulgari, armeni etc., la prețul de una rublă pe hectar, apoi aceștia din urmă la rîndul lor rearendau suprafețe mici țăranilor români, la prețul de 5—6—10 ruble hectarul. Și așa a durat această speculă zeci și zeci de ani. Din ciștigurile enorme realizate pe această cale, se cumpărau moșiile boierilor moldoveni, care locuiau la Iași, sau care se refugiau în Moldova din cauza persecuțiilor rusești. În felul acesta conform datelor statistice din lucrarea „Basarabia” de Eugen Ciurcea, pag. 188—189, aproape 3.000.000 de țărani stăpîneau 2.027.750 de ha., iar boiarii stăpîneau 1.805.594 ha. Cît imi va fi cu putință, voi arăta și numele acestor moșieri străini care au fost cei mai înverșunați dușmani ai noștri.

1. Chișinschi, 2. Ianovici, 3. Pisarjevski, 4. Turjanschi, 5. Scopovschi, 6. Terlețchi, 7. Novroțchi, 8. Iarosevski, 9. Ermolinschi, 10. Crupenschi, 11. Bilerschi, 12. Ghijitchi, 13. Dorojinschi, 14. Dolivo-Dobrovolschi, 15. Satovschi, 16. Ivanov, 17. Plescov, 18. Netinhailov, 19. Terehov, 20. Crasnir, 21. Gleador, 22. Dvuracenter, 23. Samoilov, 24. Lebedev, 25. Boev, 26. Ivanovschi, 27. Siținschi, 28. Sinadinos, 29. Lalevici, 30. Gusti, 31. Capitopolos, 32. Varelopolos, 33. Cozmopulos, 34. Ohanovici, 35. Demianovici, 36. Gasporovici, 37. Negruș, 38. Tsamboli, 39. Stuart, 40. Rișlekov, 41. Smolemschi, 42. Ovaliev, 43. Rusov, 44. Ponset, 45. Rate, 46. Paleolog, 47. Panicoglo, 48. Zapisnii, 49. Goronovici, 50. Balles, 51. Sișco, 52. Eliot, 53. Smidt, 54. Cericov, 55. Filatov, 56. Pezi, 57. Siținschi, 58. Steridis, 59. Rozen, 60. Starov, 61. Socolovschi, 62. Sicard, 63. Revuțchi, 64. Solovșchin, 65. Saharov, 66. Sveatopolsc-Mirschi, 67. Sosedski, 68. Serotinschi, 69. Serbinov, 70. Protopopov, 71. Osmolovschi, 72. Olșevschi, 73. Novgorodțev, 74. Nemeț, 75. Scordeli, 76. Ohanov, 77. Nes-hodwschi, 78. Matiaș, 79. Moscalev, 80. Mitrofanov, 81. Mele-sevski, 82. Lerhe, 83. Lomasin, 84. Lalevici, 85. Cociubinschi, 86. Cucuranov, 87. Kermitz, 88. Kersenschi, 89. Ignatiev, 90. Zozulin, 91. Jucovschi, 92. Zahananov, 93. Kovaliochi, 94. Cri-

lov, 95. Caușin, 96. Kiselev, 97. Calogheras, 98. Colenco, 99. Komiiev, 100. Ditmar, 101. Dobrogreev, 102. Dunin, 103. Donscoi, 104. Diacenco, 105. Gherman, 106. Golim, 107. Glovatchi, 108. Voitcovschi, 109. Volconschi, 110. Vișinevschi, 111. Vardolachi, 112. Vereșciacov, 113. Vișnecov, 114. Basilevschi, 115. Vrubliovschi, 116. Vorfchevici, 117. Burschi, 118. Biman, 119. Buharin, 120. Brosevschi, 121. Oleinikov, 122. Tanco-Filic, 123. Manuc-Bei, 124. Zotea și mulți alții.

Al doilea dușman al neamului nostru erau foștii conducători ai Basarabiei de pe timpul țarismului. Ei erau instalați în scaune de conducători de către țarism, cum erau mareașii nobilimii pe întreaga provincie și pe fiecare județ în parte. Erău guvernatorii cu tot felul de ispravnici pe fiecare județ. Erău directorii, inspectorii, învățătorii și întregul corp didactic, care aveau ca primă sarcină, rusificarea poporului, de asemenea erău președinții de Zemstvă gubernială și județe, erău judecătorii și procurorii. În ultimii ani exista un directorat vast, însărcinat cu administrarea moșiilor dăruite mai înainte de către boierii și răzeșii români minăstirilor grecești din Athos și multe alte instituții cu zeci de mii de funcționari, — toți rusificatori, numiți de guvernele de la Petrograd. Toată această massă de directori, inspectori și funcționari, se simțeau foarte bine în posturile ce ocupau, fiindcă n-au făcut aproape nimic pentru popor. În curs de 106 ani de cîrmuire rusească, s-au făcut un număr mic de școli rusești, cîteva spitale și un număr mic de kilometri de cale ferată și vreo 50—60 de kilometri de șosele; în schimb ei aveau lefuri mari și trăiau bine. După o deprindere îndelungată cu belșugul, le venea foarte greu să părăsească Basarabia și să se ducă la ei acasă sau să se acomodeze la noile condiții de muncă și viață.

Unii din ei, mai practici, au urmat cursurile de limba română, încă prin lunile Octombrie și Noiembrie ale anului 1917 și au rămas la locurile lor de serviciu ca funcționari, însă au continuat să trîndăvească și mai departe, așa cum au trîndăvit și atunci cînd erău sub ruși. Veneau la serviciu la ora 9, acolo își comandau ceaiul, apoi își urmau discuțiile în limba rusă, iar pe la ora 12,30 se pregăteau de plecare, astfel că toată munca din birouri o duceau românii. Despre aceasta povestește Eugen Ciurcea în cartea „Basarabia”, dar o știm și noi, fiindcă am văzut-o cu ochii noștri.

Deci românizarea tuturor instituțiilor din Basarabia s-a făcut de organele în drept ale Republicii Moldovenești Autonome, nu de guvernul român, și cu mult înainte de a intra trupele române pe teritoriul Republicii și înainte de Unire. Alții din această categorie de dușmani mai ambițioși, în frunte cu conducătorii lor, au început să protesteze și să calomnieze, fiindcă se trezise la viață adevăratul conducător al Basarabiei — poporul.

Al treilea dușman erău tot felul de așa ziși negustori, goniți nu numai din Polonia și Galiția, dar și din Rusia. Conform legilor rusești, acești așa ziși negustori, aveau dreptul să locuiască numai

în trei gubernii: Podolscaia, Herson și Basarabia. Săraci și goi se opoșeau în mare număr la noi în Basarabia; știind limba rusă și protejați de funcționarii ruși, în decurs de maximum 10—15 ani se îmbogățeau și mulți din ei deveneau milionari cu enorme proprietăți, cu mori cu 24 de valțuri, cu fabrici de rachiuri, cu palate, bănci proprii, cum era banca Frenkel la Bălți etc., cum au fost de exemplu Tovi și Moise Cogan, Wexler, Fukelman, Șur Șor din Chișinău, Berestecico, mare milionar din Bălți și mulți alții. Iar restul din acești negustori s-au răspîndit prin toate satele, țărgurile și orașele de pe tot cuprinsul Basarabiei și cumpărau la prețuri de nimic toate produsele poporului, pe care le revindeau la prețuri întregite și înzecite. Ne mai dușmăneau chiar și unii revoluționari, cum a fost Racovschi, care s-a opoșit și el în România și a fost medic militar cu gradul de locotenent în unitățile militare române. Iar mai tirziu a fugit în Rusia, unde, drept mulțumire pentru cele ce le-au făcut românii pentru el și pentru tatăl său, căuta la fiecare pas să ne umilească, să ne ponegrească și să ne împiedice de a trăi. Din biografia lui Racovschi se constată că, el a fost un om foarte bogat, cu turme de oi și vite cornute, pe care le creștea în regiunea Constanța, și era un supus și mare șovin bulgar. La Înalta Curte de Casație (dosarul nr. 1013/1908) se găsesc toate datele despre Racovschi.

Toate aceste elemente parazitare ce speculau munca poporului românesc și îi sugeau toată vîlaga, la început erău loiali față de noi românii.

La deschiderea Sfatului Țării, la data de 20 Noiembrie 1917, și-au trimis reprezentanții toate naționalitățile conlocuitoare, organizațiile de partide, de syndicate și instituții, și cu toții, în lungi cuvîntări elogioase, au felicitat Sfatul Țării, dorindu-i spor la muncă. Dar cînd au văzut că poporul român urmează o cale de independență și devine stăpîn pe destinele sale, și a început să se ocîrmuiască așa cum vrea el și cum îi dictează interesele și nu mai ascultă de poruncile rusești, acești venetici, cu toții simțind că le fuge terenul de sub picioare și că își pierd posturile de dominație asupra poporului nostru român băstinaș, au pornit la organizarea lor în tot felul de comitete, de unități militare din diferite bande de dezertori. Astfel a luat ființă un comandament militar cu sediul la Chișinău, numit „Front Otdel”, întemeiat de Perper, Caabac, Levenzon și compania.

Noi românii din Basarabia am fost revoluționari socialiști, dar am fost și naționaliști, după cum se cuvenea să fim; noi am luptat pentru revoluție și am adîncit revoluția, dar am luptat și pentru ridicarea poporului nostru român la un nivel de forțe egale cu al altor naționalități.

Noi am fost naționaliști, dar n-am fost șovini.

Noi românii am tratat toate minoritățile naționale conlocuitoare în mod egal. Noi n-am acaparat drepturile altor naționalități, după cum au procedat ei cu noi, deși noi erăm în mare majoritate.

De la bun început, noi am invitat pe conlocuitorii minoritari la o conclurare în comun, pentru binele tuturor.

La invitația noastră, fiecare naționalitate ce locuiește pe teritoriul Basarabiei, a avut toate drepturile și au trimis în „Sfatul Țării” deputați aleși de ei, în proporție cu numărul locuitorilor. Rușii au trimis 6 deputați; germanii 2 deputați; ucrainenii 13 deputați; evreii 6 deputați; armenii 1 deputat; polonezii 1 deputat; bulgarii 6 deputați și găgăuții 1 deputat; în total 36 de deputați. Reprezentantii acestor minoritari, știind cum era ticluită această statistică rusească, deputații minoritari erau pe deplin mulțumiți cu procentajul calculat și n-a protestat nici unul.

Deci, nu ignoranța sau neatenția românilor din Basarabia a indispus aceste elemente minoritare venetice, căci noi am împărțit cu ei toate drepturile dobândite prin revoluție. Minoritarii puteau să aibe școlile lor, puteau să ocupe orice funcție, chiar și cele mai înalte.

Așa de exemplu, Directorul general al Industriei și Comerțului a fost B. Grinfeld, iar Directoratul de Interne, ajutorul Directorului general a fost Kenigșat, — ambii evrei. Iar când Republica Moldovenească a devenit independentă și Directoratul general s-a transformat în Consiliu de Miniștrii, ucraineanul Savenco a fost numit Ministru de Justiție.

Toată această atenție și dreptate nu-i satisfăcea pe minoritari Ei, cei 25% din întreaga populație, visau încă la situațiile pe care le aveau înainte de revoluție: să domnească după bunul lor plac peste poporul român băstinaș și să continue să adune averi, fiindcă 99% din ei nu erau nici revoluționari, nici socialiști, doar se mascau și se adăposteau sub mantia revoluției. Foarte mulți din ei credeau că, într-un fel sau altul, tot ei vor fi profitorii, și de data aceasta vor culege și roadele revoluției, așa după cum au făcut când erau sub țarism.

Aceste grupuri dușmănoase de venetici, altădată răzlețite între ele, prin diferențierea de clasă și prin rangul lor social, de data aceasta s-au asociat și, în mod diabolic, au speculat situația în care se afla România, părăsită în plin război de aliații săi ruși și în urma tratatului încheiat la Bufta între Puterile Centrale și România. Cu concursul ziarelor din Basarabia care apăreau în limba rusă, cum erau: „Basarabscaia jizni” (Viața Basarabiei), „Basarabia Liberă” și ziarul evreiesc „Derzd”, precum și cu concursul ziarelor care apăreau la Odessa și Kiev: „Odeschi Listoc”, „Odeschie novosti” și „Kievscăia Misli”, acești minoritari lansau contra poporului român o campanie de ponegriri și minciuni. Toate aceste ziare, în strinsă colaborare între ele și alimentate cu minciuni de agenții acelor grupuri care își pierdeau în mod definitiv pozițiile și situația lor de conducători și profitori de bunuri materiale, improșcau cu venin nu numai asupra „Sfatului Țării” și Consiliului de directori generali, ci mai tirziu și Consiliului de Miniștrii, care în mod pașnic și conștiincios traducea în viață doleanțele poporului exprimate

prin hotărârile Sfatului Țării. Dar mai ales aduceau tot felul de învinuiri guvernului român. Pe seama administrației românești se puneau tot felul de abuzuri și nelegiuii. Campania dușmănoasă dusă prin presă, inducea în eroare toată lumea de bună credință și influența chiar și unele elemente din comandamentul francez instalat în Rusia de sud, sub comanda generalului d'Anselme.

Propaganda diabolică contra poporului român, pe lângă alte calomnii, era alimentată și de problema tratatului de la Bufta, încheiat între România și Puterile centrale în cele mai critice momente, când România părăsită de aliații ei ruși, nu știa ce să facă, să lupte singură contra unui inamic puternic cu o armată disciplinată și bine organizată sau să apere interiorul țării, avutul și liniștea populației civile tulburată de dezertorii armatelor rusești în descompunere. Propaganda întreprinsă prin presa rusă era așa de puternică, încât n-a cruțat nici sensibilitatea francezilor, provocată de chestiunea tratatului de la Bufta, care nu era pe placul francezilor. Așa de exemplu, francezul E. M. Simais, fostul director al biroului de propagandă de pe lângă comandamentul francez din sudul Rusiei, s-a asociat cu dușmanii noștri și a scris o broșură „Choses de Bessarabie”, în care repetă și el toate neadevărurile iscodite de dușmanii noștri. Domnul E. M. Simais devine mai catolic decît Papa; el încearcă să diminueze importanța raportului profesorului de la Sorbona, dl. Emanoil de Martonne, către conferința de pace de la Paris, publicat în ziarul „Des Debats” din 19 iulie 1919. Acest domn francez, E. M. Simais, încearcă să nege adevărul despre situația din Basarabia și afirmă un neadevăr că: românii din Basarabia nu vorbesc aceeași limbă pe care o vorbesc românii din vechiul regat și ca exemplu dă cuvîntul „testament” care se întrebuintează în vechiul regat și cuvîntul „diata”, care se întrebuintează în Basarabia, dar care au același înțeles, lucru știut de toată lumea, pentru că atît cuvîntul „testament” cît și cuvîntul „diata” se întrebuintează în aceeași măsură și în Basarabia și în vechiul regat: Vezi broșura lui E. M. Simais „Choses de Bessarabie”.

Această propagandă și-a atins scopul urmărit chiar cu concursul unor elemente franceze. Front-Otdel-ul lui Perper, Caabac, Levenzon și compania se transforma la Odessa în „Comitetul pentru apărarea Basarabiei”, cu care se unesc: A. Crupenschi, A. Șmidt, Vladimir Țiganco, Savenco, Moghileanschi și alții.

Dar coaliția aceasta de dușmani nu se mulțumește cu ponegriile și minciunile iscodite de ea și difuzate prin presa rusă și evreiască.

În momentele cele mai grele pentru România, cînd la conferința de pace se discuta problema României în ansamblul ei și problema Basarabiei în special, delegația României, în frunte cu primul ministru Ionel Brătianu, din cauza tratatului de la Bufta, nu se bucura nici de simpatia și nici de concursul aliaților, în frunte cu Clemenceau zis „tigru”, Wilson și Loyd George, principalii factori ai conferinței de pace de la Paris. „Comitetul pentru apărarea Basa-

rabiei" trimite la Conferința de pace pe A. Crupenschi, A. Schmidt, Vladimir Țiganco, Savenco și alții, care întreprind la Paris, prin presa franceză, aceeași campanie de intrigi și calomnii din cele mai grosolane. Pe lângă articolele de ziare, ei tipăresc broșuri, redactează un memoriu, pe care l-au prezentat Conferinței de pace, în care zugrăveau adevărul într-o lumină falsă. Ei fac maximum de efort pentru a induce în eroare opinia publică franceză și în felul acesta doreau să influențeze și forul superior mondial — membrii Conferinței de pace din Paris, — în dauna intereselor României.

Activitatea antiromânească a lui Crupenschi și a tovarășilor săi a fost susținută de organizațiile rusofile ce se aflau la Paris, care tipăreau un ziar „Tribuna Evreiască”, și de unele organizații oculte din Paris. Toate aceste organizații ne puneau bețe în roate și aveau o influență hotăritoare în rezolvarea unor probleme.

Să ne oprim puțin și să vedem cine erau acești falși „reprezentanți” ai poporului din Basarabia.

Acești falși reprezentanți ai Basarabiei la Conferința de pace de la Paris au fost :

I. Alexandru Crupenschi, de origine polonă, Kammerherr al Curții imperiale din Petrograd, mare latifundiar, mareșal gubernial al nobilimii, dictator al Basarabiei și mare mîncău al poporului român. Străbunii lui catolici s-au transformat în veacul al XVII-lea în moldoveni ortodocși. La 1812, cînd rușii au anexat Basarabia, au devenit adevărați ruși pravoslavnici, iar la Paris dl. Crupenschi se recomandă „socialist basarabean”.

II. Al doilea personaj, cu aere de apărător al poporului românesc din Basarabia, era Alexandru Șmidt, de origine germană din provinciile baltice. El afirmă că familia lui a venit în Basarabia de 150 de ani, cînd Basarabia făcea parte din Moldova, în căutarea de adăpost pe pămîntul Moldovei ; și ciudat lucru că drept recunoștință către țara care l-a adăpostit, s-a transformat în cel mai aprig dușman al ei. Alexandru Șmidt, cu duhul blîndeții și cu capul plecat, a reușit să fie ales în Zemstva gubernială, iar în ultimul timp, adică în timpul revoluției din 1917, a fost ales primar al orașului Chișinău, printr-o largă participare la vot a soldaților dezertori.

III. Vladimir Țiganco, fiul unui cazac de pe Don, recent oploșit pe pămîntul nostru românesc, fără să aibă vreo legătură cu poporul nostru, a fost ales de minorități în Sfatul Țării și a fost capul opoziției deputaților țărani minoritari.

IV. Șlonim, evreu din Rusia Albă, dezertor de pe frontul românesc, împreună cu alții dezertori, s-a oprit la Chișinău și cu concursul a tot felul de dezertori și a altor elemente străine ce se aflau la Chișinău, a fost ales în Constituanta rusească.

Dar în curînd acești falsificatori ai adevărului au fost demascați și detronați de pe pedestalul lor de socialiști, dovedindu-se că sunt imperialiști. Această operă calomnioasă a fost demascată

de presa franceză democratică și cinstită, iar acțiunea lor a fost nimicită.

Pe lângă acești calomniatori și falși propagandiști, se afla la Paris și fostul ambasador al țarului Nicolai II, dl. Maclacov, care, influențat de propaganda lui Crupenschi, la o expunere făcută în fața Conferinței de pace, prezidată de dl. Tardieu în ziua de 2 Iulie 1919, a spus că majoritatea deputaților din Sfatul Țării sunt bolșevici. (A se vedea „Viața Basarabiei” din 1943, nr. 3—4)

Toți acești venetici, în frunte cu imperialistul A. Crupenschi, prin presă și prin memoriile prezentate Conferinței de pace de la Paris în anul 1919, precum și prin comisarul poporului Uniunii Sovietice, Cicerin, prin diferite telegrame și intervenții adresate ministrului de externe al Franței, Poincaré, și guvernului român, cu privire la Basarabia, nu au exprimat adevărul, fie că erau greșit informați, fie din interese egoiste, cu scopul de a rupe din nou Basarabia din trupul României.

Prin această vastă acțiune de propagandă calomnioasă contra poporului român, dl. Crupenschi și compania nu vroiau să recunoască poporului și guvernului român drepturile istorice, teritoriale, naționale și etnice și puneau la îndoială voința poporului din Basarabia, de a se uni cu România — și în sfîrșit — au fost extrem de enervați de faptul că armata română a venit în Basarabia. La toate aceste afirmațiuni neadevărate, voi căuta să restabilesc adevărul prin fapte trăite de mine și de tovarășii noștri de luptă.

A contesta drepturile poporului și ale guvernului român de a se interesa de soarta fraților români din Basarabia, de a-i ajuta și de a-i smulge din ghearele unei tiranii crude și nemiloase, este ceva nenatural și absurd, iar a lipsi un popor de aproape 3 milioane de oameni de școală în limba lor și a-i ține în întuneric timp de 106 ani, este o crimă. Toți oamenii de bună credință, ruși și străini care ocazional au aflat despre acest lucru, s-au indignat și au condamnat sistemul de rusificare și de a face din moldoveni ruși adevărați. Spre a dovedi cele spuse mai sus, dau drept mărturie indignarea unor oameni de mare răspundere, patrioți, scriitori și publiciști ruși și străini, cum ar fi : publicistul și scriitorul rus N. N. Durnovo, apoi fostul prim ministru și ministru al palatului țarului Nicolai al II-lea, Serghei Witte, generalul Kuropatkin, fostul ministru de război al Rusiei, Leon Casso, fost ministru al Învățămîntului, scriitorul Danilevski, amiralul Ciceagov, amiralul Mordvinov, publicistul Sotov, publicistul Tihomirov și mulți alții care, în scrierile lor, cu diferite ocazii și tipărite în diferite ziare din Rusia și străinătate, condamnă politica țarismului de acaparare cu forța armată a diferitelor teritorii străine, precum și procedeul de rusificare a tuturor popoarelor subjgate, dar mai ales al moldovenilor din Basarabia.

Dau mai jos un pasaj din memoriile lui S. Witte, fost prin ministru al Rusiei, tipărite în 1921 la Berlin, vol. I, ediția II,

pag. 110—117. Iată ce scrie S. Witte : „La noi, în sferele înalte ale Rusiei, există o pasiune pentru cucerire, sau mai bine zis, pentru a răpi ceea ce, după părerea guvernului, e prost păzit (citoloho lejit). Abisinia, la urma urmelor, deși este o țară semiidolatră, dar în religia ei sunt oarecare raze de ortodoxie, dar bazați pe aceste considerente; „noi tare dorim să proclamăm Abisinia sub protectoratul nostru și la momentul oportun s-o înghițim. Orice licean poate să se convingă că marele imperiu rus, în curs de 1000 de ani ai existenței sale, s-a format prin aceea că treptat-treptat, cu forța armelor a înghițit popoarele slave care trăiau în Rusia, iar prin diferite alte căi o massă întreagă de naționalități prezentând un conglomerat de diferite popoare. De aceea, la drept vorbind, Rusia nu există, ci există imperiul rus. După ce am înghițit o massă întreagă de neamuri străine și după ce le-am răpit pământurile în „Duma” (imperială n. r.) și în ziarul (reacționar) „Novoe Vremea” — Timpuri Noi — a apărut semicomicalul partid național, care declară că, toată „Rusia” trebuie să fie pentru „ruși”, cu alte cuvinte, pentru acei care mărturisesc religia ortodoxă și au numele de familie cu terminația în „ov” și care citesc „Russcoe Znamea” (Steagul Rusec) și „Golos Moscvî” (Vocea Moscovei). Prin ce a rezistat în fond imperiul rus? Exclusiv numai prin forța armatelor sale. Doar nu în fața culturii noastre și nu în fața bisericii noastre birocratice se înclină lumea. Cînd însă s-a văzut că Rusia e un colos pe picioare de lut, atunci tabloul imediat s-a schimbat.”

Și mai departe S. Witte constată : „Este imposibil de a guverna o astfel de țară și totodată de a nesocoti aspirațiile naționale ale grupărilor naționale neruse care alcătuiesc o mare parte din populația acestui imens imperiu. Eu socotesc că ar fi avantajos ca Rusia să fie o țară cu naționalitate uniformă și nu un imperiu eterogen. Pentru a atinge acest scop, nu există decît un singur mijloc, a părăsi provinciile noastre marginase, căci ele niciodată nu se vor împăca cu politica de unificare intransigentă. Dar Suveranul, niciodată nu va lua în considerație o asemenea politică. Nefiind mulțumit de a avea în hotarele sale pe Poloni, Fini, Germani, Letoni, Gruzini, Armeni, Tătari etc. ..., el vrea să anexeze încă și teritoriile populate de Mongoli, Chinezi și Coreeni. Ibidem pag. 236.

II. Un alt demnitar și patriot rus, fost Ministru de război al țarului Nicolai II, generalul Kuropatkin, care s-a ocupat și a scris foarte multe despre chestiunile militare ale Rusiei, a constatat că, după o sută de ani de stăpînire a Basarabiei de către ruși, populația românească continuă să trăiască izolată de populația rusă, adică nu s-a contopit cu rușii și nici nu s-a rusificat, și el își exprimă convingerea că în viitor populația românească se va uni. Reproducem mai jos cîteva pasaje din lucrarea generalului Kuropatkin „Probleme ale Armatei Ruse”, pag. 338, tipărită la Petersburg în anul 1910. „Cu toată însemnătatea imensă a ches-

tiunii : în ale cui miini se vor afla principatele (Moldova și Valahia, n. r.), lui Alexandru I îi venea ideea să le anexeze la Rusia. Această anexare nu ar fi fost întîmpinată cu bucurie de populația românească. Dimpotrivă, se putea aștepta ca autoritatea slabă a Turciei, care acorda mari drepturi de autonomie domnitorilor locali și populațiunii, să nu voiască înghițirea (pogloșcenie) Moldovei și Valahiei de către Rusia. Regiunile noi, care intrau ca un clin între Austria și Turcia, ar fi avut aceeași inconveniență, din punct de vedere militar, ca și Polonia, care intră în continentul Europei între Austria și Rusia. Populația românească a Basarabiei, anexată acum o sută de ani, de la 1812 și pînă acum (1910, n. r.), trăiește izolată de populația rusă. Incontestabil, dacă la începutul secolului al XIX-lea principatele ar fi fost anexate la Rusia, populația lor ar fi rămas nu numai străină, ci chiar ostilă neamului rusec, și atunci, în loc de o Polonie, noi am fi avut, spre slăbirea Rusiei, două Polonii. În viitor, fie printr-o convenție pașnică sau o consecință a unui război, trebuie să ne așteptăm că și națiunea română se va reuni.” Kuropatkin a prevăzut unirea românilor din Basarabia cu frații lor români din România liberă, fiindcă peste 8 ani, parlamentul basarabeian a votat **mult visata Unire.**

III. Se știe că, după războiul din Crimeea, din 1855, și conform tratatului de pace de la Paris din anul 1856, trei județe din sudul Basarabiei — Cahul, Bolgrad și Izmail — au trecut de sub stăpînirea rusă în stăpînirea României. În 1878, în urma războiului ruso-turc, în care armata română a luptat cot la cot cu armata rusească, Împăratul Alexandru II care în luna Aprilie 1877 iscălise la Livadia convenția cu România, prin care se angaja să respecte integritatea teritoriului României, călca această convenție și anexa din nou cele trei județe la Rusia. Acest fapt indignează toată lumea, chiar și pe ruși, de exemplu pe cunoscutul publicist rus Lev Tihomirov. În cartea sa „La Russie politique et sociale” el scria următoarele :

„Înaintînd spre sud, noi vedem încă un mic teritoriu limitrof cu Rusia, care nu e deloc rusec (adică cele trei județe de mai sus, n. r.). Ambiția țarului a creat acolo o cauză de complicații internaționale pentru Rusia. Dunărea străbate teritoriul slav și teritoriul austriac, dar care n-are nimic cu Rusia. Cu toate acestea, pe timpul ultimului război 1877—1878 ; Alexandru II a crezut necesar să rupă aceste pămînturi de România, — de la proprii săi aliați, care au protestat în gura mare contra acestei nedreptăți. Dezrobirea Rusiei — aceasta e aproape sigur — va restitui românilor acest teritoriu, precum și o parte a Basarabiei.” (La Russie politique et sociale, Paris 1886, pag. 41)

IV. Iar amiralul Mordvinov, într-un memoriu prezentat țarului Alexandru I, între altele scria : „Buna stare a imperiului rus, singurul obiectiv demn de îngrijirea părintească a împăratului, nu cere achiziția Moldovei și a Valahiei. Nu cuceriri de noi pă-

mînturi, ci păstrarea în întregime a vechii moșteniri poate produce adevărata glorie și lauda veacurilor.” (Arhiva conților Mordvinov, vol. IV., pag. 925)

V. De aceeași părere era și amiralul Pavel V. Ciceagov, numit comandant al armatelor rusești, în locul lui Kutuzov. Încă înainte de a pleca din S. Petersburg (Petrograd) spre Iași și București în Aprilie 1812, amiralul Ciceagov ruga pe împărat să-i completeze instrucțiunile politice date cu un punct care să-i dea dreptul să renunțe la anexarea Moldovei (deci așa numeau și ei Basarabia) rugăminte pe care o motiva astfel :

„Ce însemnătate poate avea pentru noi Moldova devastată ? Ne va da ea oare o graniță naturală ? Ne va asigura ea o pace solidă ? „La toate întrebările acestea el răspundea „Nu”. Însă cînd Ciceagov a ajuns la București era tîrziu. Tratatul de pace cu Turcia, în baza căruia Basarabia era cedată Rusiei, fusese semnat la 16 Mai 1812.

Dorind să încheie un tratat de alianță cu Turcia contra lui Napoleon, Ciceagov se adresează din nou împăratului cu un nou proiect :

„Este necesar din partea noastră să facem oarecare concesii turcilor la noile tratative. În cazul acesta îmi veți permite, Majestate, să le cedăm acea parte a Moldovei, care e achiziționată de noi pe baza noului tratat de pace, ca o compensație pentru alianța cu noi ?” Tipărit în revista „Ruskii Arhiv” (Arhiva rusă) în anul 1812, vol. II, pag. 20.

VI. Danilevski.

În decursul secolului al XIX-lea s-a produs o oarecare schimbare în direcția politicii orientale a Rusiei; pe primul plan, în loc de apărarea tuturor creștinilor, a apărut grija apărării intereselor slave în peninsula Balcanică. Din acest punct de vedere, populația Moldovei și Valahiei împiedică contopirea slavilor de nord cu cei de sud. „Aceste opt milioane de români de neam străin slavilor”, zice diplomatul rus F. P. Fonton, „alcătuiesc un fel de clin (cui) între popoarele slave și împiedică unirea lor.” „Dacă în locul acestor români ar trăi sirbi sau bulgari, cît de ușor s-ar soluționa atunci chestiunea orientală sau slavonească.” (L. Casso, op. cit. pag. 229).

VII. Publicistul rus Sotov, adversar* al unirii Basarabiei cu România, corespondent al revistei ruse din Berlin „Sovremenie Zapiski”, blamează politica de rusificare forțată din trecutul Basarabiei și constată că : „înstrăinarea populației de rusism, după mine, s-a făcut repede, fără durere și fără piedici. Românii au găsit în Basarabia terenul pregătit, ei venind într-un mediu, care îi înțelegea și pe care ei îl înțelegeau.”

Iată cîteva pasaje dintr-o corespondență a lui Sotov, publicată

* Alineatele citate par să fie ale unui partizan, nu adversar, deci se presupune a fi o confuzie. (N. red.)

în nr. 5 din anul 1921 al revistei „Sovremenie Zapiski” (Note contemporane). Această corespondență zugrăvește schimbarea stărilor din Basarabia numai în trei ani de la Unire.

„Condițiile pentru revenirea Basarabiei la Rusia, din zi în zi se îngreunează. Pentru că politica de românizare, aici și-a găsit un teren favorabil,” și Sotov scrie :

„Țara aceasta, care înainte de revoluție se găsea în mîinile proprietarilor din „banda neagră”, era la un nivel cultural inferior. Rusificarea stupidă și antisemitismul puterii autocrate au făcut ca masele mari ale populației moldovenești și evreiești să fie depărtate de școala rusească, de cartea rusească și în general de toate elementele culturii rusești și de intelectualitatea rusească democratică. (Nota noastră : intelectualitatea rusească nu era democratică, această intelectualitate era compusă din generali guvernatori, arhierii, preoți, directori și inspectori în învățămînt, învățători, directori și tot felul de funcționari în diferite instituții publice, și aproape nici unul din această masă de guvernatori, directori, inspectori, profesori și funcționari nu știa limba poporului și cu toții erau rusificatori). Prin urmare ce apropiere putea fi între ruși și românii din Basarabia ? Între administrația rusească din Basarabia și masele populare, nu numai între cele moldovenești, ci și alte naționalități era o prăpastie. Populația moldovenească era străină nu numai de cultura rusească, dar și de traiul civil administrativ. Rusificatorii au creat o astfel de stare, încît țăranul venit în oraș, se simțea ca într-o pădure necunoscută întunecoasă. În orice cancelarie „cinovnicul — funcționarul rus, avea dreptul să nu-l înțeleagă pe român. Judecata, școala, biserica, administrația, toate acestea, erau instituții de limbă străină pentru țărani. Și fiindcă pe deasupra aici domnea un arbitrar sălbatic, se poate imagina cît de străine de Rusia erau masele populare moldovenești, străine de valorile culturale, istorice și politice. Ceva mai aproape de cultura rusească se afla populația evreiască. Dar în tirgușoare, la iarmaroc și pe piețe deja se putea vedea cum marea masă de negustori și meseriași evrei, care abia se explicau în rusește sau nu înțelegeau deloc limba rusă, vorbeau perfect moldovenește. Astfel, Românii au găsit aici un teren preparat. Ei au venit într-un mediu, care îi înțelegea, și pe care ei îl înțelegeau. A venit o nouă stăpînire, care i-a vorbit sau i-a strigat populației în limba înțeleasă de popor. Aici, în masele mari, distrugerea elementelor de cultură rusească, era un lucru ușor. În toate instituțiile, imediat, a început să se vorbească românește. Conducătorii României, în scop de românizare, au făcut concesii, au protejat culturile naționale ale minorităților. Doriți școala în ebraica veche, în jargon, în limba ucraineană, polonă, greacă etc. ? poftim ! Populația a utilizat aceste daruri și astfel înstrăinarea maselor de cultura rusească, și așa străine de ea și neinteresate în păstrarea ei, se face repede și fără durere — și odată cu trecerea timpului pleacă și Rusia din Basarabia.” Așa scria publicistul

rus Sotov, în 1921, în revista „Sovremeniie Zapischi” nr. 5 (Note contemporane). Deci publicistul rus Sotov cunoaște foarte bine care era situația din Basarabia, în curs de 106 ani, și atunci mai poate fi discuție asupra atitudinii populației moldovenești din Basarabia? A trebuit ca poporul român din Basarabia să scape de ruși și să se unească cu frații săi din Vechiul Regat.

Publicistul Sotov a uitat să ne spună, dacă autohtonii din Basarabia au regretat „plecarea Rusiei” din această provincie, însă din conținutul articolului său se poate deduce că cnutul, nagaica și temnița, care simbolizau stăpînirea țaristă rusă pe toată întinderea nesfîrșită a imperiului țarilor, nu puteau fi regretate de nimeni din băstinașii Basarabiei.

VIII. **Nicolai N. Durnovo**, un mare publicist rus, foarte drept și cinstit, frate cu I. N. Durnovo, fost ministru de interne în Rusia, a publicat foarte multe date cu privire la România și mai ales cu privire la Basarabia. În cotidianul „Peterburgskie Vedomosti” al prințului Uhtomski, nr. 118 din 27 Mai 1912, a fost un articol, publicat cu prilejul sărbătoririi centenarului de la anexarea Basarabiei, care este intitulat „Cu prilejul centenarului alipirii Basarabiei la Rusia”. N. N. Durnovo scrie despre soarta Basarabiei sub ruși și despre retrocedarea ei. Articolul acesta reprezintă un interes deosebit pentru problema Basarabiei, reproducem din el pasajele ce urmează :

„Referitor la Basarabia, încă din anul 1877, pe timpul războiului ruso-turc, noi împreună cu profesorul slavist, A. Maicov, ne-am spus părerea în presă, iar după aceea petrecînd de mai multe ori în România, încă mai mult ne-am întărit părerea că Basarabia nu e numai un măr de discordie între români și ruși, ci și un depozit de pulbere, care, dacă va exploda, va cuprinde, printr-un incendiu sîngeros, întreg orientul ortodox și va înmormînta gloria Rusiei ca eliberatoare a creștinilor din Orient. Deja acum un an, cînd după inițiativa actualului episcop al Chișinăului, se proiecta sărbătorirea centenarului răpirii („Otorjenie”) Moldovei de peste Prut de la Principatul autonom, noi arătam în „Peterburgskie Vedomosti” inoportunitatea unei asemenea sărbători, spunînd că, sărbătorirea aceasta va îmbrăca toată România în doliu, că orașele se vor acoperi cu steaguri negre, că gazetele vor ieși cu chenare cernite. Așa s-a și întîmplat. Stăpînind Basarabia timp de 100 de ani, ce am făcut noi pentru populația moldovenească, pentru dezvoltarea ei culturală? Noi n-am făcut absolut nimica, căci toate școlile înființate în Basarabia urmăreau scopul de a-i transforma pe românii basarabeni în velico-ruși, ceea ce nu se izbutește. În curs de mai bine de 90 de ani, un popor ce are un număr de mai bine de un milion și jumătate de moldoveni basarabeni, este lipsit de ierarhia lui. Moldovenii ortodocși nu au nici un episcop din neamul lor sau măcar unul care să știe limba românească. În zadar „Moskovskie Vedomosti” (ziar ultrareacționar) și cu el alte gazete, care cîntă în struna „patriotismului”, de-

clară că Basarabia este eliberată de jugul turcesc de către Rusia. Basarabia a făcut parte din Principatul Moldovei prin care armatele ruse trebuiau să treacă în timpul războiului Rusiei cu Turcia. Bineînțeles, Rusia în 1812 putea să anexeze toată Moldova, căci noi cu Moldovenii nu am avut război. Oricît de mic ar fi fost acest popor, el cere să fie respectat, el se mîndrește de existența sa ; nu vrea să fie sursă de îngrășare pentru ruși, nici pentru germani, nici pentru unguri și nici pentru alte popoare. România are cu ce se mîndri ! Cea mai mare mîndrie a Românilor este aceea că ei nu au trădat religia părinților lor, nu și-au inundat pămîntul lor cu secte și schisme, nu s-au dizolvat între popoarele ce-i înconjurau : maghiari, ruși, sirbi, ci și-au sporit și menținut nația pînă la 12—13 milioane de oameni. Nici în istoria militară, Românii nu s-au dezonorat. Ei s-au luptat contra turcilor și maghiarilor, pentru patria lor, în chip vitejesc. Ei, în anii 1877—1878, la Plevna, au mers cot la cot cu rușii. (Nota noastră : Conform descrierii bătăliei de la Plevna, de către Gh. Coșbuc, românii luptau și cucureau întăriturile Plevnei, iar rușii, de la mare distanță, priveau prin binoclu.) Patrusprezece mii (14.000) de români din Basarabia, de dincolo de Prut, au căzut în îndepărtata Manciurie (În războiul ruso-japonez), o cifră care e îngrozitoare pentru numărul românilor din Rusia. La 16 Mai 1912, în catedrala mitropolitană din București, s-a oficiat parastasul pentru 14.000 de ostași români care au murit pe cîmpurile Manciuriei. Diplomații noștri miopi găseau că, a stăpîni popoare și pămînturi străine, e mai folositor pentru Rusia decît a merge pe urmele „adunătorilor” pămîntului rusesc. În anii 1860—1870, Rusia a salutat Unirea Italiei, a contribuit la Unirea Germaniei, și prin aceasta, în mod direct a recunoscut și altor popoare dreptul de a se uni. În aceasta nu e nimic criminal și nouă ni se pare că e mai bine să-ți crezi prieteni decît dușmani. Dar actualul episcop al Chișinăului (Serafim Ciceacov), om fără îndoială inteligent, care și-a cîștigat multe persoane sus puse, și care își face drum spre Patriarhie, nu simte dragostea moldovenilor pentru Rusia și nu vrea să aștepte dragoste de la ei. Moldovenii, în ochii lui, sunt separatiști și de aceea cele mai bune forțe culturale-spirituale sunt alungate din Basarabia. (Aluzie n. noastră — la arhimandritul Gurie-Grosu, exilat pentru separatism în 1910 de Serafim Ciceacov la mînăstirea Spaso-Ausamia din gubernia Smolensk; la profesorul Vasile Florov de la școala Eparhială din Chișinău exilat în 1911 în Caucaz, tîrgul Ardon ; la profesorul de teologie Florea, dat afară tot atunci în 1911 și tot pentru separatism ; la Rădulescu Ion, subinspector al aceleiași seminar, exilat tot atunci și pentru același motiv la Cameneț-Podolski etc. etc.) Limba moldovenească e scoasă din biserică și neavînd preoți care să știe limba slavonă, au închis 333 de biserici. Despre predici nu mai poate fi vorba ! Se seamănă sămînță de ură, care va înălța pe semănător, dar recolta va fi amară. Din punct de vedere cultural, Basarabia a rămas în urma

României. Chișinăul e mai mare ca Iașul, dar ce comparație poate fi? Iașul e oraș curat, excelent în toate privințele, cu clădiri arhitectonice frumoase, cu Universitate și alte școli superioare, în comparație cu Chișinăul, care este un oraș sărăcăcios. Creîndu-l acum o sută de ani, noi nu putem să-l asemănăm cu orașele europene. Și populația rusă venetică, cu funcționarii rusificatori, nu au ridicat nici starea materială, nici cea morală a masselor, lăsînd tot poporul moldovenesc, care și astăzi zace într-un întuneric de nepătruns, în cabala evreului. Acest popor nu întîmpină în bisericile sale pe arhierii-despoți, care inspectează Eparhia, și care sunt dușmanii neamului și ai limbii sale. Și în Basarabia sunt deja trei de astfel de arhierii. A vorbi în momentul de față despre retrocedarea Basarabiei către România, nu este oportun (nota noastră : aceasta era în anul 1912). Chestiunea Basarabiei se va ridica atunci, cînd va veni momentul pentru a soluționa, în mod definitiv, chestiunea Orientului apropiat. Ne vom hotărî noi oare atunci să atragem România, ca pe un prieten firesc, în alianță cu Rusia ? Sau vom forța-o să adere la alianță cu Austria și să intre în compoziția Federației Balcanice, deasupra căreia își va întinde aripile vulturul cu două capete al Austriei ? Rusia are de soluționat următoarea chestiune : trebuie să contribuie, în interesele sale proprii, la unirea popoarelor : grec, român, sîrb și bulgar, a slavilor din Austro-Ungaria, precum și la reuniunea Rusiei subjugate (subcarpatice) cu patria noastră sau să lase Austria să acapareze țările balcanice, cum a lăsat-o în 1907 să anexeze Bosnia și Hertegovina, vremelnice ocupate de ea ? Poporul e bucuros să profite de orice spectacol gratuit, de orice sărbătoare, fără să cerceteze ce sărbătorește, pentru ce se bucură și de ce se veselește ! Dar intelectualitatea românească din Basarabia... cu greu primește izolarea de conaționalii săi, la care este condamnată.” — N. N. Durnovo. Am inserat în acest sumar memoriu al meu cîțiva din marii patrioți ruși, cinstiți și dreți începînd cu marii demnitari : primul ministru al Rusiei, S. Witte ministrul de război Kuropatkin, amiralii Mordivinov și Ciceagov terminînd cu iluștrii publiciști, ca Durnovo. Toți acești demnitari și publiciști, în diferite epoci ale țarismului, și-au exprimat în scris indignarea lor față de lăcomia țarismului, care timp de sute de ani, mereu ocupa și subjugă popoare și teritorii străine. Toți acești demnitari și publiciști au constatat și condamnat cu asprime imperialismul rusesc, modul cum a subjugat și cum a tratat poporul românesc din Basarabia, ținîndu-l 106 ani, ca într-o închisoare întunecoasă : fără școală în limba lui maternă și fără nici o posibilitate de progres. Și acum să revenim la subiect. În mod normal, poporul și guvernele române aveau datoria să se intereseze de soarta acestor nenorociți frați ai lor, românii din Basarabia, care lîncezeau în apăsare și în întuneric. Dar lucrurile nu s-au întîmplat tocmai așa, în schimb, guvernele României s-au interesat îndeaproape și au ajutat în limitele posibilităților pe românii din Transilvania, Banat și Bucovina și chiar pe acei din

Macedonia, dar nu s-au interesat și nu au ajutat în aceeași măsură pe românii din Basarabia, în afară de unele cazuri izolate cînd, în mod absolut individual, intelectualii români din Basarabia erau inițiați în problemele naționale și istorice ale românilor și puteau cunoaște date, care nimeni din Basarabia nu avea de unde le afla. Ca să exemplific că guvernânți români burghezi din trecut se interesau de românii de pretutindeni, în afară de acei din Basarabia, voi da un caz publicat de dl. Xeni în cartea sa „Take Ionescu”, pag. 108. În anul 1883 se inaugura la Iași statuia lui Ștefan cel Mare. Un demnitar, Petre Grădișteanu, în toastul ce l-a ținut, spunea Regelui că, din frumoasa coroană regală lipsesc cîteva pietre scumpe : Bucovina, Transilvania și Banatul, cerînd ca într-o zi să le aibă. Dar numai atît. Nici Petre Grădișteanu și nici ceilalți nu s-au gîndit că numai la 15—16 km de locul unde ei își rosteau discursurile, locuiau frații români din Basarabia, de trei ori mai mulți ca număr decît românii din Bucovina, și care se pierdeau în bezna regimului pravoslavnic rus, pe cînd în Transilvania și Bucovina erau școli românești de toate gradele. Take Ionescu, mare patriot și om de stat, încă din timpul studentiei sale, a îmbrățișat problema românismului. Toată viața lui a luptat numai pentru ardeleni. Niciodată n-a deschis gura să spună ceva și să încurajeze și pe românii din Basarabia. În anul 1892, cînd persecuțiile Regatului Ungar față de români au ajuns la limită, Take Ionescu fiind încă student la Paris, la un congres studentesc internațional, vorbește despre drepturile românilor din Ardeal și despre împărțirea Austro-Ungariei în state naționale. Chestiunea românilor de dincolo de Carpați îi sta mereu în inimă. El în fiecare an vizitează Ardealul și îi ajută pe românii ardeleni. Această atitudine a guvernîntilor români, față de noi românii din Basarabia, a durat pînă în momentul cînd noi am obținut de la guvernul român consimțămîntul de a ne uni. Chiar cînd noi eram gata pentru unire, primul ministru, generalul Averescu, a spus delegaților noștri că încă n-a sosit momentul pentru a ne uni și din cauza acestui refuz, parlamentul nostru, Sfatul Țării, a aminat votarea unirii pînă la 27 Martie 1918. Prin cele arătate mai sus, noi nu ne plîngem față de nimeni, pentru că a te plînge înseamnă a te umili singur. Noi nu ne-am umilit, ci am luptat singuri mai departe — și acesta e adevărul. Noi înțelegeam și eram siguri că frații noștri nu ne-au uitat și păstrau în sufletele lor aceeași dragoste pentru noi, cum o purtam și noi pentru ei și țara românească, dar probabil, de teamă de ruși, erau așa prudenți și rezervați. Deci, încă o dovadă că lupta pentru unire a fost dusă de noi românii basarabeni, fără nici un concurs de nicăieri. Și atunci pentru ce se aduc învinuiri că România ar fi alipit Basarabia cu forța ? Guvernul prezidat de generalul Averescu a fost așa de străin de problemele noastre românești din Basarabia, încît a semnat chiar o convenție cu reprezentantul Rumcerodului (Organizație revoluționară militară din sudul Rusiei, cu sediul la Odessa) de atunci, prin care se obliga să retragă

trupele românești din Basarabia, pînă în luna Mai 1918. Subliniez că, generalul Averescu a semnat convenția de a retrage trupele românești din Basarabia cu Rumcerodul și nu cu guvernul Rusiei sau Ucrainei. Dar primul ministru al României, generalul Averescu, nu putea să se amestece în treburile interne ale Republicii Moldovenești independente și n-a putut să împiedice ca noi, poporul român din Basarabia, să ne unim cu frații noștri — cu patria noastră România. Dacă ar fi știut calomniatorii, reacționarii Crupenschi și compania sau dacă ar fi vrut să știe acest lucru, s-ar fi rușinat să afirme că România, prin agenții săi bolșevizați din Sfatul Țării și indemnată de generalul german Mackensen, în mod tilhăresc, a alipit Basarabia la România. În ceea ce privește drepturile istorice și etnice ale României asupra teritoriului Moldovei de răsărit botezat de ruși în mod intenționat cu un nume fals de „Basarabia”, trebuie să spunem că dacă agenții imperialiști calomniatori și mincinoși ar fi știut măcar în mod sumar și obiectiv istoria, nu s-ar fi făcut caraghioși în fața lumii, afirmînd că România nu a stăpînit niciodată Basarabia. E de necrezut ca un mareșal al nobilimii și alții ca el, cu pretenția de a fi oameni culti să nu cunoască și cele mai elementare date și evenimente istorice. Acești imperialiști afirmau că, în anul 1812, cînd Rusia a anexat partea de răsărit a Moldovei, cu forța, încă nu exista un stat „România”, ci numai două Principate românești Moldova și Valahia și că aceste principate s-au unit ceva mai tirziu într-un stat România. Dar acești imperialiști, Crupenschi, Maclacov, Șmidt etc. trebuiau să știe că și Rusia s-a format și ea, din diferite principate: Moscova, Novgorod, Tveri, cu deosebirea că România s-a format din două principate pur românești și a înglobat o populație de același neam românesc, de aceeași origine Daco-Romană, pe cînd Rusia a înglobat în imperiul său, în afară de ruși, o mare întindere de teritorii străine și o populație străină de neamul rusesc. Iar în perioada celor aproape trei secole, începînd cu anul 1240, cînd Rusia era ocupată de tătari, poporul român, adică Valahia și Moldova, erau țări organizate militărește și își apărau cu sabia hotarul la Nistru, de hoardele de păgini. Dau mai jos citeva date istorice spicuite dintr-un studiu al lui D. I. Atanasiu, publicat în revista „Însemnări Ieșene” din anul 1940. Buzuindu-se pe datele fundamental științifice ale istoriei, din operele lui Hașdeu, Papadopol și Calimachi, precum și pe cronicile vechi ale lui Huru, dl. Atanasiu scrie că, în veacul al XII-lea, Moldova era o republică cu sediul la Birlad, se întindea pe litoralul Mării Negre pînă la Nipru și avea acolo la gurile Niprului un port „Olesia”, iar alt port la Cetatea Albă. Cronicarul Huru adevărește că, Moldova în acea epocă, era împărțită în trei fășii: una de la munți pînă la Siret, cu reședința la Roman, a doua de la Siret pînă la Prut, cu reședința la Birlad și a treia de la Prut spre răsărit, cu reședința la Lăpușna. (Nota noastră: urmele cetăților domnești din Lăpușna s-au păstrat pînă în zilele noastre.) La începutul veacului al XIII-lea, în scrierile străi-

ne, se afirma că în țările românești, — în special în Moldova — era o administrație bine organizată, iar cronicarii timpului afirmă că în regiunile mărginașe, Moldova avea puternice organizații militare, care păzeau hotarele. E și natural, căci fără o forță armată, nu se putea păstra integritatea unei țări, și mai ales a o păzi de hoardele jefuitoare ce aveau drum spre Europa pe acolo. Cronicarul Huru spune că Moldova era împărțită în trei regiuni cu organizații militare: una cu sediul la Baia, una la Iași și a treia la Hulia-Chilia. Apoi din constatările istorice, Moldova a avut legături comerciale cu genovezii, venețienii și alții. Din toate hărțile și din toate cronicile vechi și pînă astăzi, reiese că denumirile ca: Cetatea Aibă — pe turcește Akkerman, Tiras, Chilia-Kili-Hulia, Hotin, Suceava, Lăpușna, Codru Călărași, Tigheci, Cimpulung, Tighina, Căpitanii Tigheciului, Benga, Pircălabul Hotinului, Bou și Costin, Vornicul Negrilă, Prutul, Nistrul, Răutul, Cubolta etc. etc. erau dintotdeauna denumiri românești și nicidecum rusești sau slave. De asemenea, satele și orașele de pe cuprinsul Basarabiei, sau aceleași denumiri ca și cele din vechea Moldovă și Muntenia: Călărași Ialomița — Călărași Lăpușna, Afumați în județul Chișinău, Afumați județul Ilfov, Ștefănești, Costești, Fetești, Chișinău, Fierbinți, Mărculești, Onești, Singera etc. etc. Față de afirmația că Rusia ar avea un drept al său istoric asupra Basarabiei, întrucît ea a stăpînit acolo 106 ani, noi spunem că poporul român s-a plămădit chiar și pe acest teritoriu și a trăit acolo 2000 de ani, nu 106, și că aceste adevăruri le dovedesc istoricii întregii Europe, între care și Karl Marx, Friedrich Engels și chiar istoricii, publiciștii și unii generali ruși, cum au fost generalul Kuropatkin și generalul Ciceagov, S. Witte, Durnovo și alții. Există o hartă venețiană, din secolul al XIII-lea, în care Moldova e arătată ca singură stăpîină la Marea Neagră. De asemenea, pe „Carte de la Hongrie” din anul 1700, Moldova este trecută în aceleași hotare din 1290, și pe această hartă figurează toate denumirile românești: Cimpulung, Cetatea Albă, Tighina, Chilia, Hotinul, cetățile ce erau la dreapta hotarelor Moldovei, pe Nistru. Hărțile acestea, după cum afirmă dl. Atanasiu, s-au întocmit de oameni de știință de seamă, străini, nu de români, după un mare număr de memorii și cărți cu rectificări făcute de contele de Marsili și alți geografi ai Academiei de Științe din Paris. În regiunile Tighina, Hotin și Călărași, erau concentrate forțele armatei moldovenești. La Călărași, erau călăreți, iar la Orhei, Lăpușna, Tighina și Hotin pedestrima, acestea erau regiunile întărite, sub ordinele unui serdar. Și cu drept cuvînt confirmă acestea istoricul Xenopol: — „Chilia era cheia de poartă a întregii Moldove și a regiunilor dunărene”. Sultanul Baiazid spunea în 1484: — „Atîta timp cît românii stăpînesc Chilia și Cetatea Albă, nu vom putea birui pe creștini.” Moldova avea o forță militară de călăreți între Prut și Nistru, care a folosit Țărilor Românești și Europei, mai mult decît toate cetățile în trecut. Existența acestor forțe militare moldovenești, în mod permanent, trăgea

greu în cumpăna dreptății și nu samavolnicia din timpurile civilizației de astăzi. Viața românească pe aceste meleaguri n-a fost întreruptă niciodată și nici nu va fi. Prea mult ne vorbesc munții, apele, cetățile, denumirile satelor și orașelor, luptele și numele conducătorilor și eroilor, iar noi cei de astăzi, și mai ales generația de mâine, nu avem voie să uităm trecutul și suferințele din trecut și de astăzi, ale neamului nostru, fiindcă a le uita înseamnă a le tradă. Acești răufăcători mai afirmă că, poporul român din Basarabia nu e de aceeași rasă latină, nu are aceeași limbă ca românii din România liberă și că populația din Basarabia întrebuințează alfabetul rusesc chirilic și nu e în stare să citească măcar un ziar din București scris în limba literară și mai afirmă că populația românească constituie numai 47,6 % din totalul populației. La aceste afirmații vădit tendențioase, noi spunem că populația băștinașă a Basarabiei a vorbit aceeași limbă ce se vorbea în toată Moldova în 1812 și, fiindcă despotismul țarist a suspendat limba românească în școli și în biserici, ea nu s-a putut îmbogăți cu cuvinte noi, și a continuat să vorbească limba veche românească. Cu toate acestea, limba vorbită de populația Basarabiei în anii 1917—1918, era aproape aceeași și cu mult mai aproape de limba vorbită de frații lor din Vechiul Regat, decît limba rusească vorbită să zicem de populația rusească din gubernia Mînsk și cea din gubernia Samara sau Kursk. În ceea ce privește procentajul populației băștinașe românești față de populația venetică, în 1917—1918, românii erau 70—75% și nu 47,6%. Dar chiar și procentajul de 47,6% al moldovenilor, după cum spun rușii, este cu mult mai mare decît al rușilor în Rusia.

Din datele statistice publicate de V. I. Lenin (Opere, vol. 23, pag. 276—277) reiese că populația rusească în Rusia este de numai 43%, celelalte naționalități aveau un procentaj de 57%. Și atunci pe ce baze se contestă dreptul românilor asupra Basarabiei, cînd intrunesc 70% ?

Statistica oficială rusă din 1897

În acel an în imperiul rusesc erau 180 milioane de locuitori, din care ruși 43,3%, iar celelalte naționalități aveau 57,7% și anume

Ruși mari — velicoruși	55.673.000	43,3%
Ucraineni — maloruși	22.415.000	17,4%
Polonezi	7.231.000	6,2%
Ruși albi	5.880.000	4,5%
Evrei	5.063.000	3,9%
Tătari	3.738.000	2,9%
Nemți	1.790.000	1,4%
Lituanieni	1.658.000	1,3%
Başchiri	1.439.000	1,1%
Letoni	1.436.000	1,1%

Gruzini	1.352.000	1,0%
Armeni	1.173.000	0,9%
Moldoveni	1.122.000	0,9%
Mordvini	1.024.000	0,8%
Estonieni	1.003.000	0,8%
Sirbi	969.000	0,7%
etc.		

Domnul Crupenschi și tovarășii lui de ocazie, nu vroiau să recunoască actul Unirii votat de Sfatul Țării, considerîndu-l ilegal, întrucît Republica Moldovenească independentă nu era alcătuită pe baze juridice și nu avea dreptul să dispună de soarta ei fără o prealabilă binecuvîntare a Matuscăi Rusia. Și la această naivă acuzare răspundem : de ce dl. Crupenschi și tovarășii săi nu și-au pus o altă întrebare : care au fost bazele legale ale împăratului Alexandru I de a anexa un teritoriu și a subjuga un popor străin ? Pe ce baze legale au alungat popoarele din Rusia de pe tron pe împăratul Nicolai II și au format atîtea republici independente ? (Se afirmă că, în anii 1904—1905 împăratul Alexandru II a vrut să introducă în școlile din Basarabia o a doua limbă de predare — limba românească —, dar că s-ar fi lovit de refuzul moldovenilor ; că moldovenii nu ar fi vrut introducerea limbii românești și ar fi manifestat dorința de a învăța limba rusă. Cine au fost acești moldoveni, care doreau să învețe limba rusească ? Poate tot un fel de apărători ai poporului românesc din Basarabia ca : Crupenschi Șmidt, Țiganco etc., care n-au știut nici un cuvînt românesc. În orice caz, această afirmație a imperialiștilor Crupenschi și compania, a indignat toată populația românească din Basarabia care, cu începere din anul 1828 și pînă la data de 5 Martie 1917 a cerut mereu să se aprobe predarea în școli a limbii românești, dar n-a avut norocul să obțină o asemenea aprobare. Spre a dovedi că noi am cerut să ni se aprobe predarea limbii românești, dau mai jos conținutul unui articol publicat în ziarul „Odesschii listoc” (Foaia Odessei) din Octombrie 1905 și în ziarul „Basarabscaia Jizni” (Viața Basarabiei) din 5 Octombrie 1905, cu privire la prigoana ce se ducea contra introducerii limbii românești în școlile din Basarabia. Articolul e intitulat „În problemele folosirii limbii moldovenești în școlile primare din Basarabia” — tradus din rusește, iată textul : „Demult a devenit notoriu faptul că pe măsura ridicării stării culturale a unui popor, creșterii civilizației lui, se îmbunătățește situația materială a acestui popor, și vice-versa, cu cît un popor e mai înapoiat, pe atît el este mai sărac. Drept pildă pot servi : germanii, francezii, olandezii etc., aceștia pe de o parte,—pe de altă parte stau : rușii, tătarii, iranienii, chinezii etc. Nu încapă nici o îndoială că primele popoare sunt bogate, pe cînd celelalte sunt sărace. De asemenea este știut că fiecare popor poate să se ridice la o treaptă culturală mai înaltă, poate să se civilizeze numai atunci cînd această cultură și deci instruirea lui se face în limba maternă.

Vi se părea normal a-i lumina pe ruși cu ajutorul limbii germane sau franceze, iar pe turci, iranieni și chinezi, recurgînd la limba engleză? Totuși, tocmai într-o asemenea situație se aflau acei un milion și jumătate, chiar și mai mulți moldoveni din Basarabia. Pe aceștia vor (și dacă vor) să-i adapteze la cultură, recurgînd la ajutorul limbii ruse.

Pentru orice persoană cu bun simț, este clar că această măsură este o neghiobie.

Iată că în curînd se va sărbători centenarul alipirii Basarabiei la Rusia, dar starea înapoiată a populației este aceeași ca și acum o sută de ani. Luminarea poporului nu a progresat nici cu o iotă. Poporul se află ca și în trecut, într-o beznă totală. El este lipsit de posibilitatea de a citi și pricepe cea mai simplă carte. Care este cauza? Acestui popor i s-a interzis instruirea în limba maternă, datorită politicii de rusificare; limba moldovenească nu este admisă în școlile primare și toate posibilitățile de cultivare oferite în limba rusă, sunt inacceptabile acestui popor. Chiar și religia și rugăciunile sunt impuse școlarilor să le învețe în limbă rusă, pe care ei nu o cunosc, iar limba slavă e și mai puțin cunoscută copiilor. Oare nu e revoltător că din cauza acestor anomalii, elevii și foștii elevi moldoveni din școlile elementare, sunt lipsiți de posibilitatea de a înțelege cum să se închine lui Dumnezeu?

În această privință lucrurile stau mai bine chiar în Turcia, deoarece creștinii supuși acestui stat: sîrbii, bulgarii, grecii, românii, nu sunt lipsiți de dreptul de a-și avea școala lor națională și de a-și face rugăciunile în limba maternă.

Rezultatele deplorabile ale unei astfel de stări a școlii elementare în mediul moldovenesc din Basarabia, sunt evidente pentru toată lumea. Politica absurdă și neghiobă a rusificării forțate, a cărei aplicare rigidă provoacă cea mai dezgustătoare atitudine printre naționalitățile imperiului, constituie cea mai puternică frînă în procesul de dezvoltare a tuturor popoarelor supuse rusificării, printre care se află și moldovenii, se răsfrînge greu asupra învățătorilor și elevilor. Încipuiți-vă situația unui învățător, care nu cunoaște nici o boabă românește și este obligat să predea copiilor care habar n-au de limba rusă! Și aceste cazuri sunt foarte frecvente. Dealtfel, chiar dacă unii învățători știu românește, aceasta nu remediază răul, întrucît este interzis a se recurge la limba română în scopuri pedagogice. Drept rezultat, copiii fiind obligați să memorizeze mecanic, fără a înțelege materia, devin indiferenți, apatici și simt chiar o repulsie față de școală. Nu e de mirare că-i consideră pe profesori drept inchizitori, iar cartea mijloc de tortură. Pe de altă parte, nu este surprinzător faptul că profesorul, constatînd rezultatele puțin îmbucurătoare ale activității sale de purtător al culturii, devine irascibil și nervos, pierde orice avînt în profesia sa de dascăl. La urma urmelor, în loc de a aduce lumină, rezultă numai un chin atît pentru dascăl cît și pentru școlari. Și totuși, pentru susținerea și dezvoltarea acestei stări anormale, se

cheltuiesc anual sume mari din bugetul statului, cu greu adunate din sudoarea poporului. Se naște întrebarea: cui îi folosește irosirea banului poporului, pentru scopuri atît de iraționale?

Dacă banii cheltuiți în decursul celor cîteva decenii pentru întreținerea școlilor elementare din Basarabia ar fi utilizați pentru aceleași școli în mod rațional, starea de înapoiere nu ar mai avea loc în mediul rural al Basarabiei, stare care dănuie și pînă în prezent. Multă lume afirmă că, limba moldovenească este interzisă în școlile elementare, de teama de separatism. Se prea poate că la Petersburg, care — în general — e departe de situația reală a vieții poporului, să existe asemenea temere. Dar aceste considerațiuni sunt absolut greșite. Se cunoaște că aproape un veac de la alipirea la Rusia, în Basarabia nu s-a constatat nici un caz de manifestare a tendințelor separatiste. Din contra, chiar administrația locală poate afirma că moldovenii sunt foarte loiali, întrucît ei sunt devotați tronului rusec, așa că e greu de închipuit că s-ar putea compara cu dînsii, în această privință, alte naționalități din Rusia. Acest fapt este atît de evident, încît orice dovadă este absolut de prisos. Chiar dacă ar exista separatismul, el este cuibărit numai în închipuirea bolnavă și fantezia autorităților din Petersburg. Realitatea este că birocrăția rusă a interzis limba moldovenească în școlile elementare în scopul rusificării.

Dar experiența celor 100 de ani, în care a fost aplicat de birocrăția rusă sistemul rusificării tuturor naționalităților din Rusia, a dovedit tuturor care au trebuit să se convingă, că interzicerea limbii materne, precum și orice mijloc de rusificare forțată, sunt absolut inutile. Această măsură poate să oprească numai dezvoltarea culturii acelei naționalități, asupra căreia se aplică experiența, dar nu poate contribui la rusificare. Din aceste motive ea e și dăunătoare, deoarece duce la căutarea altor căi ilegale de a satisface nevoile inexplicabile de a vorbi, cugeta și scrie în limba maternă. În prezent se pare că birocrăția și-a schimbat punctul de vedere, mergînd pe calea concesiunilor.

Dovada o constituie ucazul imperial (adică decretul) din 18 Februarie 1905, că această interdicție e abolită aproape la toate naționalitățile din Rusia: Estonienii, Letonienii, Lituanienii, Tătarii, Gruzinii, Armenii, Evreii, și celelalte popoare. Și chiar cele al căror număr nu depășește o sută de mii de locuitori, au căpătat dreptul de a-și învăța copiii în școlile primare în limba natală.

Se pune întrebarea: de ce această interdicție continuă și dănuie numai asupra moldovenilor? Prin ce se explică această nedreptate strigătoare la cer, față de moldoveni? Din ce motive problema școlii naționale moldovenești nu este în presa noastră?

Desigur că toată vina cade asupra birocrăției. Dar o mare parte din vină cade asupra păturii culte locale, a cărei indolență revoltătoare și indiferență față de această problemă reprezintă o adevărată crimă. La noi există instituții nobiliare, eclesiastice și multe altele. După cum este cunoscut, nobilimea are demult dreptul de

a interveni direct la împărat, în problemele nevoilor poporului. Iar în conformitate cu ucazul (decretul) împărătesc din 18 Februarie, au dreptul de a interveni pentru nevoile lor instituțiile județene, nobilimea orășenească și clerul și chiar grupările sociale, prin adunări și mitinguri, prin adoptări de rezoluții sau prin petiții și intervenții, în conformitate cu condițiunile istorice naționale, economice și sociale.

Totuși, în acest moment de redeșteptare generală și presiune unanimă asupra birocrației, a tuturor forțelor intelectuale și progresiste din Rusia, fără de vreo discriminare de clasă și naționalitate — un fenomen foarte rar în istoria popoarelor — societatea intelectuală locală din Basarabia, continuă să păstreze mutismul dezonorant; nimeni nu s-a încumetat prin nici un cuvânt să ridice glasul asupra nevoilor moldovenilor. Nici o petiție, nici o intervenție, nici o rezoluție. Un mutism condamnabil. Când vă veți hotări și dumneavoastră domnilor nobili, conducători ai zemstvelor, sfinți părinți duhovnicești și alții, care trăiți exclusiv din munca poporului? Când vă veți hotări, în sfârșit, să vorbiți în folosul acestui popor? (ss. Goreci, adică Pipăratu). Încă o dovadă zdrobitoare ce o afirmă chiar presa rusească din 1905 prin articolul precedent, că poporul român din Basarabia a fost dat uitării de intelectualii rusificați și de toți mareașalii nobilimii, de președinții de zemstve, de arhierii, de preoți și de toată pleiada de conducători, instalați în fotoliile de conducere, de guvernele de la Petersburg care sugeau toată vloga poporului, fără să facă ceva pentru el. Iar cadrele de luptători ieșiți din țărani și răzeșii moldoveni erau încă prea tinere și abia se organizau și se pregăteau pentru lupta de mai târziu ce a dus la unirea Basarabiei cu România. Și atunci cum s-ar putea explica că această rasă de oameni, formată din daco-romani, chinuită, exploatată și prigonită ar fi putut rezista aproape 2000 de ani, dacă nu ar fi plantate în ființa ei sentimente profunde de dragoste de neam și de pământul moștenit de la străbunii săi, pământ pe care ea s-a zămislit? Acest neam al nostru e singurul care, cu mare eroism, și-a apărât ființa și pământul său timp de atâtea veacuri. În munți, la auzul alarmei prin sunetele buciului, luptătorii alergau cu toții la scaunul domniei, iar la șes și în cîmpii, călăreții voevozilor în goana cailor chemeau pe luptători la luptă, strigîndu-le: „Săriți codreni, săriți orhei, lăpușeni și voi soroceni și hotineni, cu toții și cu pași repezi pașiți la Nistru spre a face straja vechiului hotar, după pilda neîntrecută a moșilor și strămoșilor noștri.”

Dacă domnul Crupenschi, în timp de aproape 150 de ani de cînd neamul lui s-a oploșit pe pământul românesc, ar fi cunoscut măcar ceva din istoria neamului nostru sau dacă s-ar fi ostenit să citească pe istoricul polon Dlugos, nu ar fi afirmat atîtea inexactități și nu s-ar fi făcut atît de ridicol. Istoricul polonez Dlugos — în volumul 12, pag. 513, din anul 1474, scrie următoarele despre Ștefan cel Mare: „Un prea minunat voevod, tot pe atît de mare

cît și vitejiile sale de căpitan de oști, pe care le slăvim atît și care, în vremurile noastre, este întîiul dintre voevozii lumii. El a dobîndit biruințe atît de strălucite asupra turcilor încît, eu cred că el e cel mai vrednic să i se dea domnia la cîrmuirea lumii întregi și mai cu seamă să fie pus în fruntea oștilor ce purced împotriva turcilor, cu tot Sfatul, cu încuviințarea și cu hotărîrea Creștinătății, căci ceilalți erau sau voevozi papistași sau dezbinați prin certuri, poște de stăpînire sau războaie lăuntrice”. În aceeași lucrare, la pagina 531, istoricul Dlugos numește pe Ștefan cel Mare un luptător fără pereche, un domnitor treaz, prea bun și prea mare. Prin urmare, din cele confirmate cu admirație de o lume întreagă, după cum se exprimă și istoricul Dlugos, poporul nostru a dovedit dragostea sa față de neam și de pământul său moștenit de la strămoși prin eroismul cu care l-a apărât. Poporul a luptat și pentru unirea Principatelor încă cu mult înainte de 1859 și înainte chiar de anexarea Basarabiei de către Rusia din 1812. Și această dorință pentru unirea Principatelor a devenit mai aprigă prin anii 1807—1810, cînd rușii au îndrăgit sudul și au năvălit cu armatele lor în Principatele Românești. Dintr-o corespondență dintre Smaranda Rosetti-Roznovanu, cumnata lui Iordache Catargi, și președintele divanelor Moldovei și Valahiei, Crasno-Milisevici, numit de țarul Alexandru I în 1806—1812, și generalul Caminschi, comandantul șef al trupelor rusești din Moldova, și dintre alte autorități de sub ordinele sale, reiese că românii din acele timpuri erau hotărîți să unească principatele și, cu ajutorul lui Napoleon I, să-i izgonească pe ruși din Moldova și Valahia. Iar pentru a duce la îndeplinire acest plan, a fost ales Iordache Catargi, care se ducea la Paris, pentru a solicita lui Napoleon I concursul său, însă la înapoiere Iordache Catargi este arestat de către autoritățile rusești și închis la închisoarea din Tiraspol. Aceste date sunt extrase din arhiva senatorilor din Chișinău, vol. III, dosarul nr. 2002. Apoi mai târziu, pe la anul 1837, Iordache Catargi a propus din nou în mod formal unirea principatelor, și aceasta o dovedește o scrisoare din București, cu data de 17 mai 1837, publicată în „Le Moniteur Universel” la 18 Septembrie 1856, și reprodus la pag. 449, vol. I, „Acte și documente relative la renașterea României”. Anexez extrasul din arhiva senatorilor din Chișinău.

Dar neținînd seama de aceste adevăruri, Crupenschi și alți dușmani au continuat cu minciunile, uneltirile și învinuirile ce se aduceau întregului popor din Basarabia, și prin a desconsidera toată munca poporului dusă pe teren social și național, timp de zeci și zeci de ani înainte și în timpul revoluției din 1917-1918. Acești calomniatori nesocotesc munca organizatorică a poporului român din Basarabia. Ei nesocotesc sutele de adunări de mase, congrese și mitinguri ale moldovenilor, la care participau zeci de mii de oameni, unde se cerea cu insistență să se introducă imediat limba națională în școli, biserici și administrație. La toate aceste congrese se votau rezoluții, prin care se cerea înființarea cît mai

repede a unui parlament — Sfatul Țării — și să se înfăptuiască o reformă agrară. Nu cred să nu fi văzut și dl. Crupenschi — mareșal și Kammerherr al Curții imperiale din Petersburg — coloanele de moldoveni, care demonstau chiar prin fața casei lui de pe strada Alexandru cel Bun, purtând steaguri tricolore și placarde cu inscripțiile : „Vrem să fie introdusă în școli limba noastră natală !” „Vrem pământ !” și „Să trăiască Republica Independentă Moldovenească !”. Este imposibil ca dl. Crupenschi să nu fi admirat la 20 Octombrie 1917 coloana de ostași, soldați și ofițeri moldoveni, sub comanda colonelului Furtună, ce defila pe strada Alexandru cel Bun, spre sala Congresului, într-o ordine desăvârșită, avînd în fruntea coloanei un drapel tricolor uriaș, purtat de doi ostași, în sunetele unui marș executat de o fanfară militară moldovenească. Acești militari reprezentau pe cei 300. 000 de ostași moldoveni mobilizați și încadrați în regimentele rusești, care formau primul Congres militar moldovenesc, și care aveau misiunea ca în numele celor aproape 3. 000. 000 de suflete moldovenesti, să declare Basarabia autonomă și să pună bazele unui parlament — Sfatul Țării.

Dar Crupenschi și compania desconsiderau parlamentul — Sfatul Țării — și pe deputați, adevărații reprezentanți ai poporului din Basarabia, și îi calificau drept bolșevici sau bolșevizați, și spuneau că acești deputați bolșevizați au fost produsul Regatului României, iar actul unirii a fost stors prin violență, în timpul votării sala parlamentului ar fi fost plină de soldați români înarmați iar clădirea Sfatului Țării ar fi fost înconjurată de trupe și mitraliere românești. Din conținutul memoriului înaintat Conferinței de pace de la Paris, se vede că dl. Crupenschi și compania nu admiteau ca în Sfatul Țării să fie reprezentată și Liga Femeilor Moldovence, prin deputata dr. Alistar, de asemenea nu admiteau în rîndurile deputaților nici pe studentul Bogos V. de la Universitatea din Kiev, unde pămîntenia românească cu numele de „Renașterea” avea o veche tradiție democratică, care era înființată încă pe vremea cînd Ștefan Ciobanu, dr. Ciugureanu și Const. Popovschi erau studenți la acea universitate.

Pentru toate calomniile fantastice aduse poporului român, acești reacționari meritau să fie dați în judecată și trimiși la închisoare, fiindcă acolo era locul lor, nu la Conferința de Pace. Cu toate iscodirile mincinoase și mîrșave ale lui Crupenschi, Șmidt, Țigancu, Slonin, Maclacov și alții, Marile Puteri nu s-au lăsat înfluențate și, în ciuda acestor „apărători” neîmpuțerniciți de nimeni au confirmat actul unirii Republicii Moldovenești independente cu patria-mamă România, din 27 Martie 1918. Toate calomniile și minciunile răspîndite de grupul Crupenschi și compania în Basarabia, în sudul Rusiei și apoi la Paris, au fost dezmințite și combătute la timp prin adevăr, de dl. Ion Pelivan, reprezentantul adevărat al Basarabiei la Conferința de Pace de la Paris. S-au tipărit broșuri și diferite documente, care au apărut în ziarele

franceze „Le Temps”, „Le Matin”, „La Victoire”, „L' Action Française” etc. și au evidențiat marea mișcare națională și drepturile poporului românesc din Basarabia.

Acțiunea calomnioasă a lui Crupenschi a indignat și opinia publică franceză care, după ce i s-a dovedit falsitatea, a protestat. Așa de exemplu d-șoara Elena Donici, supusă franceză de origine româncă, a protestat vehement printr-o scrisoare publicată de dl. Pelivan în „Bulletin d'informations Roumaines” nr.8 din anul 1919. Apoi este reprodusă în „Viața Basarabiei” nr. 3—4 din anul 1943. Spre a convinge pe cei ce vor citi aceste rînduri, cine era dl. Crupenschi și compania, redau scrisoarea d-șoarei Elena Donici tradusă în românește :

„Am citit cu indignare în „Le Temps” din 28 Aprilie o scrisoare a d-lor A. Crupenschi și A. Șmidt, care se intitulează „Delegații Basarabiei la Conferința de Pace” și, ca româncă din Basarabia, viu să vă dau unele informații relativ la acești domni, și aș fi fericită, dacă prin aceasta aș putea aduce un serviciu țării mele. Dl. Șmidt, orice s-ar zice, d-sa este de origine, adică de rasă germană după tată, cum dealtfel arată și numele său. Afirmația că familia sa a venit în Basarabia de mai bine de 150 de ani și că și-a schimbat religia, întru nimica nu modifică faptul. Din contra, permite să facem remarca : că acum 150 de ani Basarabia făcea parte din Principatul Moldovei, iar dl. Șmidt are un ciudat fel de a arăta recunoștința către țara care a dat ospitalitate familiei sale... Bunica d-lui Șmidt era rusoaică, fiică de funcționar rus, directorul liceului din orașul Chișinău și sora ambasadorului Rusiei, Nelidov, ceea ce explică rusofilia d-sale. Dl. Șmidt, coborînd, după tată și mamă, din familii emigrante pe pămînt moldovenesc — deci românesc — este tot atît de puțin calificat să vorbească în numele acestei țări românești. Cît despre dl. Crupenschi, ultra reacționar și țarist convins : mama sa era de origine străină, din acele familii străine care sunt așa de multe în Rusia, și care au firește supușenia rusă. Unul din frații săi, Anatolie, fost ambasador la Roma este însoțit cu o baroană austriacă. Al treilea frate al său, Paul, ar fi făcut parte din „Ohrana”, poliția secretă țaristă, după lucrarea d-lui Charles Rivet, colaborator la „Le Temps” : „Le dernier Romanoff”, apărută în 1917. El este înrudit cu ambasadorul Giers, ambasador al Rusiei la Roma, fiu sau nepot al ministrului Giers, care a ajutat la cariera politică și administrativă a rudelor sale Crupenschi. Numele lui Giers, în treacăt fie zis, pare a indica o origine germană. Tatăl sau bunicul d-lui Crupenschi, — cu toate că e dintr-o familie de origine poloneză, după cum îl indică și numele său, românizată, pe urmă rusificată, — a acceptat să fie trimis de guvernul rus în Polonia, ca mareșal al nobilimii țării, plătit, pe cînd polonilor li s-a refuzat dreptul de a-și alege mareșalii lor, așa cum se practica în Rusia pentru această demnitate onorifică. Nu se găsisese nici un adevărat rus ca să îndeplinească această misiune. Nemulțumit de a fi consimțit să meargă pentru

a rusifica Polonia, al cărei drept la independență este astăzi recunoscut de toți, el a încercat să uneltească ca Basarabiei să i se ia vechile legiuri moldovenești, care să fie înlocuite cu legile imperiului rus, printr-o petiție redactată de el însuși, reușind să adune pentru ea iscălituri grație groazei ce inspira numeroasa sa familie puternică în Rusia. De altfel, această petiție n-a avut nici o urmare, mulțumită abilei intervențiuni a patrioților români. Basarabia, pământ românesc după mărturisirea însuși a guvernului rus, care n-a cutezat să-i ridice legile naționale moldovenești și să le înlocuiască cu legile ruse, este românească, chiar dacă aceasta ar displace domnilor Crupenschi și Șmidt, cu aceleași titluri ca și celelalte provincii românești. Județul Bălți din Basarabia se numea, înainte de anexarea din 1812, și mult timp după, județul Iași, căci Basarabia făcea parte din Moldova și chiar cea mai mare parte (Nordul) nu se numea Basarabia, ci Moldova. Numai partea de sud avea acest nume, de la numele familiei valahe domnitoare Basarab, căreia i-a aparținut odinioară. Rușii au extins acest nume la tot teritoriul, smuls în 1812 de la Moldova, cu nădejdea să facă pe românii din Basarabia să uite identitatea cu frații lor din Principate. Deșartă nădejde! În inimile noastre noi repetăm vechiul dicton românesc: „Apa trece, pietrele rămân” și am așteptat timp de 106 ani plecarea năvălitorului detestat, care se considera cuceritor. Cucerirea o datoră de altfel trădării delegaților turci cumpărați de ruși. Ce să zicem despre afirmația greșită a acestor domni, privitor la populația Basarabiei, unde ei nu găsesc decît 47,6 % moldoveni, pe cînd în realitate sunt 70 % și încă ceva. Acești 70 % sunt adevărați băștinași ai țării restul fiind sau produsul colonizărilor, sau cinovnici (adică funcționari). De asemenea, ce să mai zicem despre afirmația extraordinară: „Cît privește comunitatea de tradiții istorice, nu s-ar putea vorbi aceasta despre o țară care aparține Rusiei de 106 ani și care n-a fost niciodată smulsă de la România, pentru simplul motiv că aceasta încă nu exista în 1812 și conștiința națională română s-a născut după această dată?” Deci, după ei, Bucovina de exemplu, care a fost smulsă de la Patria mamă mai bine de 144 de ani, nu are aceleași tradiții istorice cu România? Atunci ce fac ei cu Suceava, vechea capitală a Moldovei? Atunci Polonia, care a fost complet împărțită și este pe punctul de a se reconstitui, nu-și mai aduce aminte deloc după acești domni, că ar fi existat ca stat independent? Atunci ea nu trebuie să se simtă poloneză, ci rusă, austriacă sau prusiană? Cît despre afirmația că Basarabia n-a fost niciodată românească, pentru rațiunea că România nu exista în 1812 înseamnă a te juca de-a cuvintele cu o vădită rea credință, căci toată lumea știe, afară de domnii Crupenschi și Șmidt, că România a fost formată din Principatele Moldova și Valahia și că Basarabia, fiind o parte din Moldova, este românească cu același titlu ca și restul Moldovei din Vechiul Regat. Se poate afirma, fără să alterăm adevărul, că Basarabia a fost în

1812 ruptă de la România, care exista de fapt la acea epocă, sub numele de Principatele Valahiei și Moldovei, vasale pe atunci ale Turciei. România a moștenit drepturile celor două principate. Apoi, în ce privește afirmația că o conștiință națională românească s-a născut după anul 1812, aceasta înseamnă că acești străini nu cunosc istoria României, veche de 2000 de ani. Scuzîndu-mă pentru lungimea acestor informații, pe care poate le cunoașteți, vă rog Domnule, să primiți expresia distinselor mele sentimente. D-ra E. Donici. (Nota noastră: D-șoara Donici e o femeie foarte cultă, mare patrioată și poetă).“

Dar, toate acestea au fost demult, în anii 1919—1920, și au trecut de atunci aproape 50 de ani.

Articolele de ziare, broșurile și documentele oficiale, prin care s-au dovedit adevărul, drepturile istorice, etnografice, geografice etc. ale poporului român din Basarabia, precum și zbuciumul, suferințele și lupta dirză a poporului pentru o viață liberă, se găsesc în diferitele arhive ale ministerelor de externe sau în arhivele academiilor de știință, îngălbenite și acoperite de un strat gros de praf al timpului, dar ele sunt uitate de toți. Iar conducătorii treburilor mondiale de pe acele timpuri, care au cunoscut și au confirmat drepturile noastre la libertate și la o viață națională comună împreună cu frații noștri din dreapta Prutului, au dispărut demult. Dar răul și nedreptatea există și astăzi.

Pe de o altă parte, unii se cramponează din răspuțeri să-și mențină sistemul și pofta egoistă, înrădăcinată de veacuri de către imperialismul țărilor ruși, pentru a domina popoare străine. Pofta aceasta egoistă de a domina și mai departe popoare străine, este bine camuflată cu lozincile sfinte de pe steagurile revoluției din 1917: libertate, dreptate, fraternitate, umanitate și autodeterminarea popoarelor, care sunt valabile și se aplică, dar numai față de triburile din coloniile engleze, franceze, belgiene, olandeze etc. din Africa și Asia, pînă la zidul chinezesc, care se repetă de zeci și zeci de ani, iar pe de altă parte există încă jale și dragoste de mamă și de frate.

În calitate mea de fost deputat în Sfatul Țării și ca participant activ la mișcarea națională și socială a poporului românesc din Basarabia (încă din 1910, cînd eram elev de școală, făceam parte din Cercul Românilor din județul Hotin, înființat și condus de profesorul nostru de istorie, Ion Loghinescu), mă simt obligat să afirm cu tărie, că munca zbuciumată, plină de primejdii și lupta poporului nostru românesc din Basarabia, în frunte cu intelectualii săi, pentru menținerea trează a conștiinței naționale și a contrapara imensa activitate de rusificare întreprinsă de țarismul rusesc în ultimele decenii, n-a încetat niciodată.

Pentru a spulbera toate minciunile urzite de dușmanii noștri, precum că noi românii din Basarabia am fi îndrăgit jugul rusesc, că noi cu plăcere ne lășăm transferați cu zecile de mii în pustietățile stepelor siberiene de coloniști, că noi ne-am fi obișnuit cu

sistemul de viață rusească, că i-am fi îndrăgit pe ruși în așa fel încît ne spuneam moldoveni-ruși, sunt nevoit să răspund și să împărtășesc contemporanilor mei și generațiilor mai tinere, măcar o parte din activitatea generațiilor trecute, pentru eliberarea poporului român din Basarabia de sub jugul țarist, și pentru unirea lui cu țara-mamă, precum și ura ce mocnea în sufletele noastre față de regimul țarist.

Conștiința mea de român mă îndeamnă să mărturisesc și să repet mereu, că noi românii basarabeni, pentru a ne păstra ființa noastră românească, am trebuit să luptăm singuri, fără nici o încurajare morală, fără nici un ajutor din partea nimănui. Patriotii noștri din toate timpurile, împreună cu întregul popor, pătrunși de instinctul conservării neamului, au luptat sfidînd moartea, înfruntînd temnițele și deportările în pustietățile Siberiei și regiunile înghețate din nordul Arhanghelscului.

Poporul nostru, în frunte cu patrioții săi intelectuali, n-a luptat pentru a subjugă și a lua ceva de la alții sau pentru a se amesteca în viața cuiva sau pentru a interzice cuiva să învețe în școli, ori să se roage în limba părinților săi. Poporul nostru a luptat numai pentru libertatea sa, pentru a se descătușa din lanțurile tiraniei țariste rusești și pentru o viață a lui, cu limba lui, conform obiceiurilor și datinelor strămoșești. Sunt nevoit să repet și de data aceasta, că lupta pentru libertate a început încă din anul 1812 și n-a încetat decît atunci cînd Basarabia s-a unit cu mama sa România.

LUPTA POPORULUI ROMÂN DIN BASARABIA PENTRU INDEPENDENȚĂ ȘI UNIREA SA CU ROMÂNIA

Pentru ca aceste amintiri ale mele să fie înțelese de cei ce eventual le vor citi, redau foarte pe scurt fazele de luptă ale poporului nostru, cu datele respective.

După o luptă grea și îndirjită, plină de primejdii și chiar cu jefte omenești, trecînd prin toate stadiile de organizare politică, socială și administrativă, poporul român dintre Prut și Nistru a reușit ca la data de 27 Martie 1918, să fie prima provincie care s-a unit cu Patria mamă. Lupta pentru a ne apăra de rusificare și a ne menține conștiința națională trează, iar la un moment favorabil pentru a ne uni din nou cu țara noastră România, s-a dus încă din primii ani de anexare, cînd poporul nostru s-a convins ce înseamnă „pravoslavnicia rusească”.

Lupta aceasta a durat cu dirzenie pînă prin anul 1828, cînd țarul Nicolai I, marele despot, ne-a anulat și ultima urmă din autonomia administrativă, suspendînd limba românească din școli, biserici și administrație, și înlocuind elementele românești din funcțiunile

publice, cu funcționari ruși aduși din depărtatele regiuni ale Rusiei. Anularea autonomiei, suspendarea limbii românești din școli și administrație și înlocuirea românilor cu funcționari ruși, a forțat o parte din pătura intelectuală de pe timpurile acelea și zeci de mii de țărani să fugă în Moldova de peste Prut. O parte din intelectualii boieri români au rămas pe loc, avînd o atitudine pasivă și, în scurt timp, ademeniți de administrația rusească și de avantajele materiale oferite de ruși, s-au rusificat. Iar o parte foarte mică din intelectualii-boieri a rămas credincioasă poporului, a păstrat în suflet idealurile românismului și a fost tot timpul în fruntea uniونیștilor. Dintre aceștia putem enumera pe marii cărturari și patrioți ca : Alexandru T. Hașdeu, pe fiul său Bogdan-Petriceicu Hașdeu, pe marii filantropi și patrioți Mihail, Gheorghe și Vasile Stroescu, Alexandru Sturza, Constantin Stamati, Botezatu, frații Nicolai și Aristid Cașu (Cassu), români veniți din Epir, doi frați Ion și Constantin Cristea, frații Carol și Alexandru Cotruță, Constantin Cazimir și fiul său Petru Cazimir, (mama lui era soră cu Stroestii), care, după afirmațiile oficialităților Sigurantei ruse, „vizează mai întîi să restabilească nația moldovenească din Basarabia, în vederea apropierii împrejurărilor cînd s-ar da nației dreptul de a cere unirea cu Moldova” și al doilea vis al lui P. Cazimir era „România Mare unită”.

După un timp de 25—28 de ani de pasivitate relativă, cu privire la agitațiile naționale românești din Basarabia și după retrocedarea Basarabiei de sud de către Moldova, conform tratatului de la Paris din 1856, și mai ales după unirea principatelor Moldova și Valahia din anul 1859, în Basarabia izbucnește din nou un puternic curent separatist, atît în rîndurile intelectualilor cît și în rîndul țăranilor, care cu invidie privesc peste Prut la frații lor împrorietăriți de A. Cuza și primul său ministru M. Cogălniceanu (din presa din 1864). Iar din corespondențele vechi basarabene, mai ales din corespondența d-lui Iancu Stajescu (membru al Academiei Române) cu Ștefan Gonota, se constată că la acest curent separatist aveau toți intelectualii bătrîni și tineri, printre care Petru și Pavel Leonard, Gheorghe Spiridon, Alexandru Exarcu, Pavel Dicescu Ștefan Gonota și mulți alții.

După revoluția din 1905 în Basarabia se formează două grupări naționaliste : una compusă din moșieri, în frunte cu Pavel V. Dicescu, mareșal al nobilimii din județul Lăpușna și altă grupare din intelectualii ieșiți din pătura țărănească, în frunte cu bătrînul avocat Emanuel Gavrilă. Această din urmă grupare democratică întemeiază în anul 1906 la Chișinău prima gazetă românească din imperiul rusesc, cu titlul „Basarabia”, în care se publică articole foarte violente împotriva guvernului din Petersburg, în care se cere cu multă insistență autonomia Basarabiei, prin care se propagă și ideea Unirii Basarabiei cu România, Iată ce scrie unul din redactorii „Basarabiei” în articolul : „Glasul unui străin din Basara-

bia", publicat în nr. 2 din 1906 : „Două milioane de locuitori ai țării, ruși prin voia istoriei din sinul patriei lor, o ramură din marea masă a românilor, încep a se deștepta în conștiința lor. Fiind lipsit de îndrumarea intelectualității sale, poporul acesta n-a putut să se dezvolte în chip normal, n-a putut să intre în legătură cu frații săi de peste hotar, de aceea este înstrăinat de bogățiile culturale universale, care au crescut pe temelii naționale.” În numerele 48, 49, 51, 52, 54, 57 și 58/1906 se scrie despre autonomia Basarabiei, iar în numerele 3, 5 și 6 sunt articole privitoare la unirea Basarabiei cu România (colecția ziarului „Basarabia” se găsește la dl. Pantelimon Halipa). La pregătirea revoluției din 1905 a luat parte și grupul intelectualilor români, țărani și răzeși, ei au activat cu mult entuziasm și abnegație. Se simțea că se apropie ziua când poporul român din Basarabia se va elibera de jugul țarismului. Printre fruntașii noștri mai de seamă din grupul intelectualilor, țărani și răzeși, făceau parte : inspectorul școlar Ion Halipa, avocatul Ion Pelivan, avocatul Emanuel Gavrilă, dr. Pavel Grosu, prof. N. Grosu, prof. C. Popescu, Pan Halipa, E. Catelli, dr. Usinevici, institutorul Porfir Fală, prof. Ouatu, prof. Ștefan Ciobanu, prof. I. Loghinescu, Vasile Loghinescu, Vasile Moraru, ing. Hodorogea, avocatul Murafa, preotul Murafa, F. Florea, prof. D. Vrabie, Gheorghe Mandan, episcopul Gurie Grosu, starețul de la Mănăstirea Surcenii, Erhan Dionisie, Surceanu M. jurist, dr. Alistar, juristul Budescu, dr. Cazacu, publicist Stîrcea, Druță institutor, T. Inculeț jurist, prof. Ion Inculeț și mulți alții, iar din generația mai tină a anilor 1917—1918 au luptat cu abnegație și entuziasm : poetul Ion Buzdugan, doctor în drept, prof. A. Crihan, inginerul N. Ciornei, inginerul Secară, dr. Ceapă, Petre Vrabie jurist, prof. Alexandru Văleanu, ing. Vl. Cazaciu, avocatul Grig. Cazaciu, prof. Scobioală, Ion Văluță, dr. Bogos, avocatul Bogos D., ofițeri activi și de rezervă A. Moraru, N. Cernăuțeanu, V. Sirbu, Gh. Andronache, V. Țanțu, Ion Păscăluță, învățătorul apoi avocat Gh. Pinte, D. Dragomir, inginerul Dron, dr. I. Bordanu, Ursu, Ursachi, Loghin și foarte mulți alții.

De la 1828 și pînă în anii 1906—1907 a fost o perioadă lungă, în care timp poporul și-a creat din sinul său această nouă generație de luptători-patrioți, o nouă pătură de intelectuali, care a dus idealurile românismului mai departe, pînă în adîncul masselor populare românești și a menționat conștiința națională trează. Prima problemă care preocupa mințile fruntașilor noștri uniști era : ca mai întîi să consolidăm neamul prin unirea tuturor provinciilor locuite de români, iar după unire să intensificăm lupta pe teren social și economic.

Noi, românii dintre Prut și Nistru, aveam convingerea că numai strîns uniți la un loc, într-o singură țară românească liberă, vom putea manifesta cu toată vigoarea puterea noastră de muncă și creație. Și vom putea demonstra față de lumea întreagă că poporul român este demn de iluștrii săi strămoși Daco-Romani.

Pînă în prezent, poporul românesc a dovedit că în ciuda asupririlor pricinuite de tot felul de invazii păgînești, cu toate greutățile și suferințele morale și materiale în care a fost nevoit să trăiască în ultimele veacuri, a dat omenirii oameni de mare valoare. Să enumerăm măcar cîțiva din ei. Nicolai Miclescu-Spătaru, un vestit cărturar și diplomat, a adus servicii de mare preț Rusiei de pe timpul țarului Alexei Mihailovici Romanov, străbătînd mii de kilometri prin pustietățile siberiene, de la Moscova pînă la Pekin. El a fost primul ambasador al Rusiei în China ; a întocmit prima hartă geografică a Siberiei. Mai tîrziu, nepoții și rudele lui, care s-au transferat în Rusia, stabilindu-se acolo sub numele de „Mecinicovi”, adică „Spătari”, au devenit savanți în unele ramuri ale științei, cum a fost renumitul savant în științele medicinei dr. Mecinicov.

În anul 1711, Dimitrie Cantemir, domnitorul Moldovei, cu familia sa și cu un mare număr de moldoveni, militari și cărturari, — în urma unei naivități de a se încrede în promisiunile lui Petru cel Mare, stipulate în „Tratatul de la Luț 13 Aprilie 1711” și după o mare nenorocire pentru el și pentru Moldova, — se retrage în Rusia unde, în calitate de consilier personal al țarului Petru cel Mare, contribuie la toate reformele ce s-au produs în acel timp în Rusia, iar fiul său Antioh Cantemir pune bazele literaturii rusești. Antioh Cantemir este pomenit cu evlavie în toată Rusia, cu titlul de „Părinte al literaturii rusești”. Tot în acele timpuri, românul Caragea, construise Universitatea din Harcov, cu fondurile donate de românii care se retrăseseră în Rusia, după dezastrul militar de la Stănilești. Statuia lui Caragea stă și astăzi mărturie în fața Universității din Harcov. Tot un român, Herescu, înființează și organizează Universitatea din Moscova și devine rectorul acestei Universități. Petru Movilă înființează Academia Teologică din Kiev și devine mitropolitul Kievului. Și mulți alți români contribuie la progresul cultural al Rusiei. Dar și în domeniul militar, în apărarea patriei, poporul român a avut eroi renumiți. Încă de prin secolul al XIII-lea, Alexandru cel Bun a apărut cu dîrzenie și iscusință hotarele țării la Nistru. Ștefan cel Mare, biruitor în aproape 40 de bătălii, prin înțelepciune, eroism și strategie, atrage armatele turcești și poloneze în diferiți codri, unde le distruge cu vitejii săi mai puțini la număr. Petru Rareș și-a însușit de la Ștefan cel Mare toate calitățile de mare strateg și vrednic apărător al Moldovei. Mihai Viteazul, care a reușit să unească sub o singură stăpînire principatele : Moldova, Valahia și Transilvania.

În primăvara anului 1877, țarul Rusiei, Alexandru II, face un grabnic și stăruitor apel către armata română să intervie în luptele cu armata turcească, cele rusești găsindu-se într-o situație grea. Sub un intens bombardament al armatei turcești, armata română cu un entuziasm de nedescris trece Dunărea și, sub comanda domnitorului Carol I, se avîntă în luptele eroice de la Grivița, Rahova, Vidin, Smîrdan și Plevna.

Despre luptele dorobanților români, mai ales cu ocazia cuceririi întăriturilor turcești de la Plevna, ne vorbesc pinzele lui N. Grigorescu și, în mod foarte emoționant, ni le descriu Gheorghe Coșbuc, V. Alecsandri, Macedonski și alții.

Dar nu întirzie dovezile de mare eroism al românilor și din timpurile noastre. În 1917, armata română, decimată, obosită și părăsită în plin război de aliații săi, într-o ținută sumară, — soldații îmbrăcați numai în cămăși, — au luptat ca zeii din legende, la Mărășești, Mărăști și Oituz etc. contra armatelor germane, puternice și dotate cu muniții și armament mult. Eroismul soldatului român, pentru apărarea pământului românesc stăpinit de el de milenii, a uimit lumea întreagă. Al doilea caz de eroism românesc a fost acela al soldatului român care a înfipt tricolorul românesc pe palatul regilor unguri din Budapesta. La acea dată armata română refăcută în urma bătăliilor din trecut, poate că insuficient apreciată de aliații ei mai mari, era singura armată disciplinată și capabilă ca prin acțiuni militare să-și apere onoarea și să ocupe o capitală din Europa. În ziua de 5 august 1919, pe platoul „Ciobani” de lângă Budapesta, au ieșit în întâmpinarea armatei române toți diplomații acreditați pe lângă guvernul ungar care s-au uimit și nu le venea să creadă că diviziile ungurești plasate pe Tisa erau inconjurate și dezarmate de armata română și că în fața lor se găsea poporul român în uniforme militare, care alcătuia o armată disciplinată și capabilă ca prin lupte să ocupe capitala Ungariei Budapesta. La rugămintea diplomaților de a nu ocupa Budapesta, pînă ce se va reuși ca diplomația europeană să ia legătura cu guvernul român de la București (în acel timp toți membrii guvernului erau în deplasare prin Ardeal și pe front) comandantul Brigăzii a 5-a de roșiori, generalul Mișu Constanța, a răspuns: „Eu nu ascult decît de guvernul și regele țării mele” și în același timp a dat comanda: „Trompeți înainte!”. Toate acestea s-au petrecut în fața subsemnatului, comandant al escadronului 2 din Regimentul 2 Roșiori, care constituia avangarda armatei române. Conform ordinelor de operație, exact la ora 12, în ziua de 5 august 1919, Brigada a 5-a de Roșiori, compusă din Regimentele 2 și 7 Roșiori, comandată de generalul M. Constanța, într-o ținută măreață, în cadența unui marș executat de plutonul de trompeți, pe cai albi ca zăpada, înainta pe strada principală din centrul Budapestei, sub razele strălucitoare ale soarelui. Pe balcoane, pe la ferestre și pe străzi era o imensă masă de cetățeni unguri. Pe strada principală, largă de 50—70 de metri, era atîta populație, încît de abia putea să înainteze coloana armatei române. Pe fețele populației se putea citi o deosebită bucurie, bucuria că scăpau și ei de anarhie. De la balcoane se aruncau flori.

O mare de raze solare se revarsă asupra coloanei de roșiori români, se reflectă pe caii albi și pe lăncile strălucitoare în dreapta și în stînga. Iar pe fețele soldaților strălucea satisfacția că au răzbunat moartea a o mie de ostași români din grupul generalului

Moșoiu, uciși mișelește de unguri prin surprindere. O paranteză: trupele românești din Ardeal nu au avut misiunea să lupte cu trupele ungurești, și mai ales nici nu au avut de gînd să ocupe Budapesta, fiindcă trupele ungurești se retrăsese din Ardeal peste Tisa, în afară de regiunea Maramureșeană, unde armata ungară a căutat să opună o rezistență armatei române; însă, între 1—5 Aprilie 1919, ele au fost respinse peste Tisa, prin punctul Hust în Cehoslovacia. Dar fiindcă ungurii au atacat prin surprindere trupele românești de sub comanda generalului Moșoiu, omorîndu-ne peste o mie de ostași, armata română a ripostat; a înconjurat toate diviziile ungurești, le-a dezarmat și a ocupat Budapesta.

Dar genialitatea românească este cunoscută și în apus, genialitate care a fost fala poporului, din care fac parte, de exemplu: inventatorul avionului Traian Vuia, părintele avionului cu reacție Aurel Coandă, dramaturgul francez Eugen Ionescu, renumitul sculptor Brîncuși, ale cărui opere sunt plătite de diferite muzee cu sute de mii de dolari, marele compozitor George Enescu. Tot român a fost și vestitul strateg Frunză, care a învins atîția generali dintre rușii albi și a salvat revoluția din 1917. Nu știu dacă nu cumva marile om de știință Capiță, e tot român. Iar azi ne bucură cînd posturile de radio din capitalele principale ale lumii difuzează entuziasmul publicului cunoscător și al criticilor de artă, cu privire la marile talente românești, care se ilustrează pe scenele teatrelor cu renume mondial: Teatrul Metropolitan din New York, Washington, Scala din Milano, Paris etc. Aceste talente apreciate de public și de criticii mondiali ai artei sunt: Anatol Vieru, Elena Cernei, Angela Moldoveanu, N. Herlea și alții. Dar cîte valoroase genii nu se pierd în întinericul străinătății? Pentru a descoperi aceste valori ale neamului, trebuia să fim uniți cu toții — și această unire nu se putea înfăptui decît prin luptă.

Începînd cu anul 1906, cînd a izbucnit prima revoluție rusească, dacă nu ținem socoteală de mișcarea revoluționară a „Decembristilor” din anul 1825, la care au luat parte unele elemente românești, lupta poporului românesc din Basarabia, pentru drepturile naționale pe care le-a avut pînă în anul 1812, s-a intensificat. Numărul luptătorilor din toate colțurile provinciei s-a înzecit. Se ducea o luptă dîră în așteptarea momentului prielnic, cînd urma să ne reunim cu patria noastră România. În anii revoluției din 1906—1907, mișcarea românească începută la Chișinău de vlăstarii înaintași ai poporului, curînd a străbătut marile masse populare. Cu ajutorul presei scrise în limba română (deși cu litere rusești), această mișcare străbate cu repeziciune toată Basarabia, pînă în cele mai îndepărtate localități din nordul județului Hotin ca: Văncicăuți, Noua-Sulița, Cerlena-Mare, Stroești, Răchita etc... Una din cele mai grandioase manifestațiuni populare, îmi stă și acum înfiptă în memorie. În una din zilele sărbătorilor Crăciunului, toată populația — bărbați, femei și copii, din comuna Cerlena-

Mare, jud. Hotin, — s-a adunat în piața mare a satului și, după lungi discuții și acuzări la adresa poporului rusesc, a luat hotărîrea de a interveni către autorități, să clădească o școală încăpătoare pentru toți copiii și să se predea învățătura în limba română. Apoi, în masă, cu primarul în frunte, foarte liniștiți și cu vorbe bune, au pus în vedere celor vreo 20 de negustori străini, venetici, ca în termen de o săptămînă să-și lichideze întreprinderile lor negustorești și să plece acolo de unde au venit. Cu toate acestea, a doua zi dimineața a sosit în satul nostru un escadron de soldați ruși, sub comanda unui căpitan, cu scopul de a potoli pe răsculați, dar au rămas uimiți văzînd că în sat era cea mai perfectă liniște, că nimeni n-a fost atins cu un pai, și discuțiile cu negustorii au fost prietenoase. În cuvintele amicale li s-a pus în vedere negusturilor să plece, fiindcă sătenilor nu le convenea negustoria străinilor și că ei doresc să-și organizeze un comerț propriu pe bază de cooperare. În felul acesta au discutat cu căpitanul atît primarul satului cît și negustorii străini. Peste o săptămînă negustorii plecaseră, iar satul a organizat cooperative proprii. Asemenea manifestațiuni și hotărîri de a se introduce limba maternă în școli, biserică și în administrație, au avut loc pretutindeni. În unele sate aceste manifestațiuni aveau o amploare și mai grandioasă. Se luau hotărîri și se trimiteau telegrame guvernului din Petrograd; cerînd introducerea limbii românești în școli și să se împartă pămînt țăranilor; un exemplu este comuna Cojușna, jud. Lăpușna.

Patrioții inițiatori ai mișcării, cu ajutorul presei ce apărea la Chișinău în limba poporului, au creat un curent formidabil pe tot cuprinsul Basarabiei. Dar țarismul, prin foc și sabie, a înăbușit revoluția, de pe urma căreia mulți au suferit represii. Unii au fost înemnițați, iar alții au reușit să fugă în România. Însă flacăra revoluției din 1906—1907 nu s-a stins și a aprins a doua revoluție din 1917. Această din urmă revoluție ne-a găsit pe noi românii mai organizați, mai bine pregătiți, cu forțe mai numeroase și am pornit la luptă cu entuziasm, pentru drepturile noastre și, în cele din urmă, am reușit să învingem toate adversitățile, să ne organizăm și să fim gata pentru actul sfînt al unirii. Trebuie să spun că toate acestea se datoresc și norocului. Fiindcă, dacă revoluția rusă din 1917 ar fi fost condusă ceva mai mult timp de „revoluționari”, ca prințul Lvov sau Kerenski, cu tot felul de complicații în luptele cu contrarevoluționarii și diferenții generali albi ca Wrangel, Denikin, Kolceac etc., nu se știe dacă revoluția nu ar fi fost înăbușită. Norocul a fost că în fruntea acestei revoluții a venit Vl. Ilici Lenin-Ulianov — luptător și îndrumător genial. El a făcut apel la popoarele minoritare subjugate, îndemnîndu-le la luptă. A îndemnat pe revoluționarii națiunilor minoritare să adincească în rîndurile popoarelor rădăcinile revoluției, libertății și autodeterminarea popoarelor, a fost primită de noi românii dintre Prut și Nistru, cu mare entuziasm.

Sub impresia profundă, provocată de revoluție și încintați de

lozincile promițătoare scrise pe steagurile ei: „Pămînt și voie”, „Afară cu războiul” și „Dreptul popoarelor la autodeterminare” etc., marea masă de soldați și ofițeri moldoveni mobilizați și repartizați în diferite unități militare de pe fronturi, precum și în unitățile de rezervă pe tot cuprinsul imperiului rusesc, în scurt timp după revoluție, se organizează în comitete revoluționare moldovenești. Voi arăta aici măcar cele mai însemnate centre, unde militarii s-au organizat în comitete revoluționare: la Odessa, Kiev, Sevastopol, Herson, Novo-Ghiorghevsc, Moroschi din gubernia Minsk, Iași, Roman, Bîrlad etc. etc. Trebuie să subliniez că în urma unor mari înfrîngerii suferite de armatele rusești pe întregul front german și austro-ungar, mai ales în sectorul „Varșovia”, guvernul Rusiei a fost nevoit să mobilizeze foarte multe contingente, astfel că numărul moldovenilor mobilizați s-a mărit foarte mult, ajungînd la 300.000 de oameni, care formau floarea și vigoarea națiunii noastre.

Toată populația rămasă nemobilizată, în frunte cu învățătorii moldoveni și alți intelectuali, se organizează și ea în comitete. Toate aceste comitete de mase moldovenești civile se adunau mai întîi în unități mici satești, apoi pe județe, culminînd cu marile congrese ce se organizau la Chișinău. De asemenea și organizațiile ostășești moldovenești, după lungi discuții în centrele mari ca Odessa, Kiev, Herson, Sevastopol, Moroschi, Iași, Bîrlad, Novo-Ghiorghevsc, Roman, Petrograd etc., prin delegații lor, la data de 22 Iunie 1917, au pus bazele unui comitet central ostășesc moldovenesc pentru întreaga Basarabie cu sediul la Chișinău.

Se organizează și învățătorii, cooperatorii, preoții și laicii și țin congrese pe întreaga Basarabie.

La 6—7 Aprilie 1917 se ține primul Congres al cooperatorilor din Basarabia și, prin rezoluțiile adoptate cer:

a) autonomia politică, administrativă, culturală, religioasă și economică a Basarabiei;

b) organizarea în Basarabia a unui organ legislativ — Sfatul Țării.

La 18 Aprilie 1917 se ține la Odessa un mare miting, la care participă peste 10.000 de militari moldoveni. Acest mare miting cere: Autonomia politică a Basarabiei și concentrarea și organizarea în Basarabia a unor unități militare moldovenești, pentru a împiedica violențele ce se produc de către trupe și mai ales de dezertorii ruși.

La 19—22 Aprilie 1917 se ține la Chișinău un Congres al preoților și laicilor, care cereau:

a) autonomia politică a Basarabiei;

b) înființarea unui organ legislativ național, Sfatul Țării și formarea unui Consiliu suprem administrativ — un guvern.

În lunile Aprilie, Mai și Iunie 1917 se țin o serie de congrese țărănești pe raioane, la care se cere reforma agrară, administrativă, socială și autonomia Basarabiei.

La 17 Mai 1917, bandele de derbedei, formate din dezertori ruși de pe frontul român, se înmulțesc și cuprind întregul teritoriu al Basarabiei.

Pentru a combate aceste silnicii la care este supusă populația moldovenească, comandamentul suprem al armatelor rusești de pe frontul român, generalul Șcerbaciev, (prin ordinul nr. 156,370/1917) aprobă înființarea a 16 cohorte alcătuite numai din ostași moldoveni și comandate de ofițeri moldoveni, care au fost repartizate pe toate județele Basarabiei.

La 22 Iunie 1917 delegații ostașilor moldoveni de pe toate fronturile și unitățile de rezervă, pun bazele unui Comitet central al ostașilor moldoveni, pentru toată Basarabia, cu sediul la Chișinău.

La 16 Iulie 1917, reprezentanții militarilor moldoveni din armata rusească de pe frontul român, se adună la Iași și cer să se convoace la Chișinău o comisie de juriști ca să elaboreze un proiect de declarație a autonomiei naționale și teritoriale a Basarabiei.

La 20 Iulie 1917, Comisarul guvernului Kerenski la Chișinău, convoacă delegații tuturor organizațiilor politice, naționale, profesionale și administrative, pentru a protesta și a respinge cu indignare pretențiunile Radei Ucrainene de a anexa Basarabia cu forța. S-au trimis note de protest atât guvernului din Petrograd cit și Radei Ucrainene la Kiev.

Tot la 20 Iulie 1917, a protestat în modul cel mai energic contra pretențiunilor ucrainene și Comitetul Central Ostășesc Moldovenesc din întreaga Basarabie, cu sediul la Chișinău, precum și Comitetul ostașilor din garnizoana Odessa. Circumscripția Odessa avea 19.000 de soldați și ofițeri moldoveni.

Pe lângă protestele adresate Radei Ucrainene, Comitetul din Odessa a cerut cu insistență guvernului din Petrograd, ca populația românească din Basarabia să fie separată de Rusia și să i se aprobe autonomia, în hotarele ei istorice și etnografice.

La 28 August 1917, Comitetul Central Ostășesc Moldovenesc cere Comandamentului suprem, generalului Șcerbaciev, să retragă din Basarabia unitățile de rezervă rusești și să aprobe mărirea numărului cohortelor de la 16 la 50, plus 20 de cohorte de cavalerie, pentru că jafurile și violențele bandelor de dezertori ruși s-au înmulțit.

La 1—2 Octombrie 1917 se ține primul congres general al țăranilor pe toată Basarabia. Din rapoartele diferitelor regiuni se constată că toată Basarabia este cuprinsă de un teribil curent anarhic și de dezordine, la care administrația guvernului Kerenski nu poate face față. De aceea acest congres hotărăște să se înființeze la Chișinău un consiliu provincial, compus din 100 de membri, din care : 70 vor fi moldoveni și 30 din naționalitățile minoritare. Pentru alcătuirea acestui consiliu, Congresul alege o comisie specială, pentru a elabora un plan de organizare.

Dar și de data aceasta, ca și în multe alte cazuri, hotărârile și rezoluțiile adoptate de organizațiile civile nu se pot pune în practică.

Era nevoie de executanți hotărâți și energici, care să se impună și să învingă cu orice preț toată moliciunea și nesfârșita vorbărie a oamenilor comozi. Și exista o organizație care activa energic ; această organizație era Comitetul Central al Soldaților și Ofițerilor Moldoveni.

La 20 Octombrie 1917 reprezentanții celor 300.000 de ostași ce se aflau mobilizați în armata rusească, țin la Chișinău primul Congres ostășesc. La Congres s-au prezentat delegați, cu delegațiile legale de la unitățile respective. Congresul a durat de la 20 pînă la 27 Octombrie 1917. Aici s-a discutat situația grea în care se afla Basarabia, căci de la un capăt la altul era împinșită de bande ; jafurile, furturile, silniciile și omorurile populației moldovenesti se țineau lanț. Prădau mai întii bandele izolate, dar mai tirziu se dedau la furturi și prădăciuni regimente întregi, cum era cazul a 2 regimente de cazaci ce staționau în județul Bălți și un detașament de 3.000 de soldați ruși în Orhei. În timpul jafurilor am avut și morți : pe avocatul Murafa, inginerul Hodorogea, Mihail Razu, Baltaga și foarte mulți din județele Bălți și Soroca.

La data de 21 Octombrie 1917, Congresul, bazat pe considerente istorice, naționale și revoluționare, proclamă Basarabia Republică Autonomă, teritorială și politică.

La 23 Octombrie 1917, Congresul discută problema administrativă a Basarabiei și proclamă înființarea parlamentului — Sfatul Țării — compus din 120 de deputați, din care 84 de deputați moldoveni, adică 70 % și 30 % naționalitățile conlocuitoare, adică 36 de deputați. Odată cu înființarea Sfatului Țării, se desființează toate comitetele politice, în afară de cele profesionale.

La 21 Noiembrie 1917 se întrunește primul parlament al Basarabiei autonome, într-o atmosferă înălțătoare, cu defilarea unităților militare moldovenesti, precedată de un serviciu religios săvîrșit de episcopul rus Anastasie, în limba românească, pe care a învățat-o de curînd în vederea acestui mare eveniment.

La solemnitatea deschiderii Sfatului Țării au venit reprezentanți ai tuturor organizațiilor naționale, politice, sociale, economice și profesionale și, cu toții, au salutat Sfatul Țării, dorindu-i spor la muncă.

La 2 Decembrie 1917, Sfatul Țării a proclamat Basarabia Republică Democratică Federativă, cu care ocazie s-a instituit un Directorat General.

Programul de activitate a Directoratului General era extraordinar de complicat : organizarea pe baze noi a administrației, finanțelor, armatei, naționalizarea învățămîntului de toate gradele, normalizarea transporturilor pe calea ferată, pregătirea unui proiect de reformă agrară. Se impuneau măsuri drastice de luptă cu anarhia, devastările și jafurile. Iată problemele grave și urgente, la care trebuia să facă față Sfatul Țării, prin Directoratul său general, și toate acestea cereau o muncă permanentă de zi și noapte. În această epocă, armata aliată rusească de pe frontul român fraterniza cu ar-

mata germană apoi, în bandă, părăsea frontul împinzind România și Basarabia.

Pe adresa Sfatului Țării soseau din partea populației de pe tot cuprinsul Basarabiei, mii de telegrame, prin care se cereau ajutor și luare de măsuri contra bandelor, pentru salvarea avutului, onoarei și chiar a vieții lor.

La 8 Decembrie 1917, Consiliul de directori generali trimite la Iași o delegație la reprezentanța Antantei, ca să ne acorde ajutor militar contra barbariei din Basarabia. Intrucit armatele rusești erau în plină descompunere, chiar și cartierul generalului Șerbaciev era păzit de soldați români, reprezentantul Antantei ne-a promis să ne trimită o divizie sirbească din Odessa și una cehoslovacă din Kiev, dar nici una n-a mai apărut în Basarabia, iar armata română trebuia să stea pe front, să apere singură petecul de țară neocupat de inamic. Între timp situația din Basarabia se agravează și mai mult, viața în unele regiuni devine imposibilă, din care cauză populația este nevoită să părăsească pământul, gospodăriile sale și să se refugieze în Moldova la : Botoșani, Dorohoi, Iași, Huși, Galați etc... Și în fine, după multele rugăminți ale delegațiilor Sfatului Țării, guvernul român aprobă rugămintea basarabenilor de a trimite trupe regulate, pentru a ne salva de la un dezastru, și a ne apăra împotriva puhoiului de soldați ruși, care părăsiseră frontul român și hoinăreau pe tot cuprinsul Basarabiei.

Și la 13 Ianuarie 1918, Divizia XI-a română, sub comanda generalului Broșteanu, a intrat în Chișinău. Acest gest din partea României a fost salvator pentru poporul basarabeian, astfel că, în afară de câteva ciocniri armate la Tighina, în 2-3 zile s-a restabilit liniștea și cea mai desăvârșită ordine în toată Basarabia. După cum am arătat, trupele române au venit în Basarabia, la cererea repetată a Sfatului Țării și a Consiliului de directori generali ai Republicii Moldovenești, pentru a salva viața și avutul populației, care era amenințată în continuu de zeci de mii de dezertori din armatele rusești.

Armata română a fost întâmpinată de populația basarabeiană pretutindeni cu mare bucurie. În foarte multe sate, conform obiceiului strămoșesc, populația a ieșit înaintea unităților militare cu ospățuri și cu damigenele pline cu vin, urindu-le bun venit și, în timp de numai o oră se închea între ostași și populație o mare prietenie, ce adesea culmina printr-o horă a frăției, prin mijlocul satelor. Populația românească din satele basarabene era nespuse de mindră că pentru prima dată în viață, i se vorbea de către ofițeri și soldați în limba ei.

Armata română a fost răspândită pe întreg teritoriul Republicii și n-a avut absolut nici o influență și nici un amestec în treburile politice ale Republicii noastre.

La 24 Ianuarie 1918, Sfatul Țării a proclamat Republica Moldovenească Democratică „Republică Independentă”, iar Consiliul de Directori Generali, în „Consiliul de Miniștri” și în felul acesta Re-

publica Moldovenească Independentă nu mai avea nici o legătură cu guvernul de la Moscova.

După ce populația a scăpat de anarhie, s-a reluat activitatea întru urmărirea scopului principal — Unirea.

Țăranii Bălțeni cer Unirea.

La 3 Februarie 1918, 18 țărani, membri ai Zemstvei județului Bălți, au pregătit o cerere, pe care au înaintat-o la 2 Martie 1918 Președintelui Adunării Generale a Zemstvei județene.

În această cerere, ei manifestă dorința „de a se uni cu țara noastră mamă, România”. Iată câteva pasaje din această cerere :

„Știind prea bine, că acum o sută șase de ani am fost furați cu de-a sila de la sinul dulce al mamei noastre scumpe, cu care am fost un trup și suflet ; știind prea bine că în vremurile acestea grele, când, după ce ne-a izbăvit Dumnezeu de tirania rusească, care ne-a apăsât, batjocorit și întunecat atât amar de vreme, eram să ne prăpădim în focul anarhiei-rusești, România ne-a dat ajutorul frățesc în zilele de grea primejdie, curățindu-ne de dușmani, dându-ne scutul, liniștea și rânduiețile pierdute ; știind prea bine că, singuri sintem și prea puțini și prea slabi pentru a ne putea cîrmui pe noi înșine fără a cădea din nou sub alt jug străin, care să ne facă iarăși robi : — Hotărîm, în numele județului nostru Bălți, să ne unim din nou cu scumpa țară mamă — România —, voind să împărtășim cu ea frățeste tot norocul și nevoile vieții noastre viitoare, ca și în vremurile lui Ștefan cel Mare. Această hotărîre nestrămutată și scumpă a noastră, rugăm să fie trimeasă fără întârziere Sfatul Țării, pentru ca acesta ascultînd glasul nostru, să hotărască în grabă, în numele Țării întregi, sfînta, mintuitoarea, mult dorită și veșnica noastră unire cu țara noastră mamă — România —, în care ne punem nădejdea, că ea ne va chezășui cu frăție deplină și dreptate, căpătată de norod, prin revoluția din 1917, Faur 1918.”

Iscăliți : „Ion Scobioală, Ion Cazacencu, Simion Ciobanu, Ion Guriță, Vasile Costică, A. Filip, V. Osadciuc, D. Harconița, N. Mianu, Gh. Popovici, Ioan Sarciuc, V. Focșa, F. Grigoriev, Gheorghe Ciobanu, Ștefan Roșca, P. Soltinschi, Gh. Cucos, M. Moscalu.”

Adunarea generală a Zemstvei Bălți votează Unirea.

La 3 Martie 1918, Adunarea generală a Zemstvei (Consiliul județean) Bălți, aleasă pe baze democratice în Decembrie 1917, sub preșidenția țăranului Costache Leancă, după determinarea lucrărilor prevăzute la ordinea de zi, și înainte de închiderea sesiunii, a discutat împreună cu Adunarea generală a marilor proprietari agricoli din județ, chestiunea Unirii, propusă de țăranii membri ai Zemstvei, *la 3 Februarie 1918* și, în unanimitate, au votat următoarea moțiune:

„Rezemat pe principiile proclamate de marea revoluție a popoarelor fostului mare imperiu al tuturor rușilor, care a proclamat libertatea naționalităților de a dispune singure de soarta și așezămintele

lor prezente și viitoare, poporul Moldovenesc, prin parlamentul său — Sfatul Țării — a proclamat în ziua de 2 Decembrie 1917, Basarabia, Republică Moldovenească... Ținând seama că, timp de 14 veacuri, Basarabia a fost totdeauna un trup cu Moldova din dreapta Prutului și că soarta ei a fost de-a pururea legată de aceea a principatelor Dunărene, cu care a gustat aceleași suferințe și aceleași bucurii, ținând seama că, în anul 1812, în urma frământărilor singeroase ale tuturor popoarelor europene, Basarabia a fost smulșă, fără consimțământul ei, de la trunchiul etnografic al națiunii sale de origine; ținând seama de pilda splendidă, pe care tinărul Regat al României a dat-o în scurtul timp, de când a fost recunoscut stat independent, atrăgându-și admirația și iubirea tuturor popoarelor din lume și chiar respectul dușmanului comun: Proclamăm astăzi, în mod solemn, în fața lui Dumnezeu și a lumii întregi, că cerem Unirea Basarabiei cu Regatul României, sub al cărui regim constituțional și sub ocrotirea legilor lui de monarhie democratică vedem singura siguranță a existenței noastre și a propășirii economice și culturale. Facem apel la toate adunările din întreaga Basarabie, de la Hotin pînă la Izmail, să se unească prin votul lor la mișcarea noastră și să ceară Sfatului Țării la Chișinău să trimată o delegație, cu reprezentanți din toate adunările regionale, la Iași pentru a depune la picioarele tronului României, omagiile noastre de devotament și credință către Regele tuturor Românilor”.

Actul acesta este semnat de 99 de membri ai Adunării generale a Zemstvei Bălți. (Cererea țăranilor din județul Bălți pentru Unire tipărită în „Cuvîntul Moldovenesc” nr. 14 din 17 Februarie 1918 din 3 Februarie 1918. Zemstva județului Bălți votează Unirea Basarabiei cu România — tipărită în „Cuvîntul Moldovenesc” nr. 27 din 22 Martie 1918.)

Zemstva județului Soroca votează și ea Unirea.

La 13 Martie 1918, adunarea generală a Zemstvei Soroca, precum și Consiliul comunal al orașului Soroca, bazîndu-se pe date istorice și etnografice votează în unanimitate și cu mare entuziasm o rezoluție, prin care cere ca Sfatul Țării să grăbească Unirea Republicii Moldovenești independente cu România.

Deci, după cum se vede în cele arătate mai sus, lupta pentru salvarea a aproape 3.000.000 de români subjugăți imperiului țarist, care era pe cale de a se pierde în haosul rusesc, a fost dirză și s-a dus cu mult tact și prudență, nu de elementele bolșevizate și agenții boierilor din Regatul României după cum ne calificau în bătaie de joc imperialiștii Maclacov, Crupenschi și compania, și nici de marii moșieri, cum afirma comisarul poporului al afacerilor externe al Uniunii Sovietice, Cicerin și Racovschi, președinte al Ucrainei, ci de însuși poporul român din Basarabia, prin fiii săi din popor, prin aleșii săi din Sfatul Țării. Acesta e adevărul și de acest adevăr s-au convins în scurt timp nu numai membrii Conferinței de pace de la Paris, ci și opinia publică franceză, engleză, americană și altele.

DI. profesor E. de Maratonne delegat de către Conferința de Pace să se deplaseze la fața locului în scopul de a se convinge și a stabili adevărul, a venit la noi în Basarabia, a călătorit prin satele și orașele noastre românești, a discutat cu noi despre viața, obiceiurile și tradițiile noastre seculare, și s-a convins că erau identice cu cele ale românilor din România liberă de pe dreapta Prutului. Deci, un om drept și complet străin de noi, s-a convins în scurt timp că așa zișii „apărători ai Basarabiei” erau niște mincinoși, care nu apărau interesele Basarabiei, ci pe ale lor personale, crezînd că în curînd va învia o nouă epocă a țarismului și ei își vor putea salva moșiile, căci Sfatul Țării, prin legea reformei agrare, expropriase toate moșiile boierilor, improprietărînd pe țăranii muncitori, indiferent de naționalitate. Au fost improprietăriți chiar și evreii, care au vrut să muncească. Legea agrară a fost consfințită prin decrete regale.

Sfatul Țării, îndemnat de un puternic curent unionist al masselor populare, exprimat prin hotărîri adoptate în acest scop de diferite adunări și obținînd consimțământul guvernului român, la 27 Martie 1918, într-o atmosferă înălțătoare și într-un entuziasm de nedescris, cu lacrimi de bucurie pe fețele deputaților și ale celor ce au asistat la săvîrșirea acestui act istoric, măreț și sfînt, a votat Unirea pe veci a poporului român din Basarabia cu românii de peste Prut. (A se vedea „Note politice” de Alexandru Marghiloman, București, volumul V din 1927, pag 228).

După revoluția din 1917 și ținînd seama de conjunctura creată de acea revoluție și de faptul că unii vecini se decisese să pescuiască în apele tulburi, (mă refer la Ucraina), precum și de o anumită situație creată de prezența în Basarabia a trupelor rusești timp de 4 ani, noi, poporul român din Basarabia, trebuia să facem Unirea cu patria noastră veche, România. Ne obliga legea de fier a istoriei noastre și aceasta **cu orice preț**. Era ultimul moment și orice șovăire sau amîinare era fatală pentru noi. „Acum ori niciodată!”. Noi ne-am dat seama că, dacă am fi mai rămas sub administrația rusească, fie ea țaristă sau alta, nu am fi putut rezista mult timp acțiunii de rusificare și presiunii ce se exercită asupra noastră de către sutele de mii de străini ce împînziseră toată Basarabia și ne-am fi pierdut. La această părere am ajuns grație celor constatate de noi și de mulți alții, în urma unor călătorii efectuate prin diferite țirguri și sate basarabene, unde elementul moldovenesc, fără să vrea, era în contact permanent cu militarii ruși timp de lungă durată de la începutul războiului din 1914 și pînă în anul 1918.

Pentru realizarea acestui act măreț istorico-național, noi am luptat intens timp de zeci de ani, lupta s-a dus cu mult tact și prudență, o mare parte din popor cunoștea tactica și taina, în care se desfășura acea luptă, astfel că la sfîrșitul anului 1917 totul era pregătit pentru Unire. Noi aveam o Republică Moldovenească independentă, aveam un parlament. Noi am naționalizat școlile, biserica, administrația, aveam organele noastre legale executive, aveam un consiliu

de ministrii și o mică forță militară în stadiu de organizare. Toate aceste realizări ale poporului nostru, într-un mod sistematic și în cea mai bună înțelegere între noi, stirneau invidii în rindurile conducătorilor altor naționalități, care după aceea, ani de-a rindul, s-au zbuciumat în anarhie și în lupte între ei. Acest mod de organizare al românilor din Basarabia a uimit chiar și pe genialul luptător V.I. Lenin; el ne felicita și ne îndemna să ducem lupta mai departe și să facem tot ce ne dictează conștiința și tot ce era în interesul poporului. Delegațiilor noastre în frunte cu Pan Halipa V.I. Lenin le spunea: „Voi sunteți singurii dintre popoarele minoritare care aveți un parlament, prin acel parlament introduceți în viață tot ce vrea poporul vostru; vă puteți despărți de Rusia și, dacă doriți, vă puteți uni cu frații voștri români, însă să fiți atenți că acolo domnește oligarhia boierească.”

Deci, în timp ce în Rusia împărțită în zeci de organizații albe și roșii, se ducea un război între frați și se distrugea ultima brumă de viață civilizată, iar cîmpiile pe tot cuprinsul ei rămăneau pîrloage, noi eram solidari, bine organizați și gata pentru săvîrșirea actului Unirii. Pentru îndeplinirea actului unirii, mai aveau de îndeplinit două condițiuni, care depășeau posibilitățile noastre. Prima condiție era să obținem ajutor militar ca să curățim țara de bandele de prădători ce furau și devastau avutul poporului, bande care erau formate din zecile de mii de dezertori ce fugeau de pe frontul românesc. A doua condiție era să obținem consimțămîntul guvernului României. După lungi rugăminți, cele două condiții s-au îndeplinit. În ajutorul nostru a venit armata română.

După restabilirea ordinei și imediat și după ce am obținut și consimțămîntul guvernului român pentru a ne uni, Sfatul Țării, parlamentul nostru, reprezentantul legal al poporului din Basarabia, în mod absolut liber, a votat Unirea Basarabiei cu patria veche — România.

Votarea s-a făcut în modul cel mai democratic și absolut liber, fără nici o constrîngere și fără nici o amenințare, în fața lumii întregi și cu mare entuziasm. Trebuie să afirm că 90 % din numărul total al deputaților erau de proveniență țărănească. În scurt timp, după ce a venit în ajutorul nostru armata română, ordinea pe tot cuprinsul Republicii s-a restabilit de la sine. Oamenii care se pretează la jafuri și prădăciuni, sînt și lași. Zecile de mii de dezertori ce formau bandele de jefuitori, îndată ce au aflat că asupra lor vine o armată regulată și disciplinată, în 2-3 zile au fugit peste Nistru în Rusia. Mici ciocniri între bande și armata română s-au produs în sectorul Tighina. Deci, în Chișinău, cu mult înainte de 27 Martie 1918, era cea mai perfectă ordine. Toată lumea trăia liniștită și era bine dispusă, nimeni, de pe tot cuprinsul Republicii Moldovenești, nu se temea că peste noapte va fi ucis sau jefuit. Fiecare cetățean era la locul lui de muncă. Se prea poate că în ziua de 27 martie 1918, undeva într-o cazarmă de la marginea orașului să fi fost cîțiva militari ce de obicei formează partea sedentară a unei unități, dar în

palatul Sfatului Țării și prin împrejurimile palatului, nimeni n-a văzut nici un ostaș.

În ziua de 27 Martie 1918, ziua Unirii, în palatul Sfatului Țării, în afară de deputați, funcționari de birou și publicul ce a asistat la acea ședință solemnă, era prezentă și delegația din partea României, în frunte cu primul ministru A. Marghiloman.

Primul ministru A. Marghiloman și cîțiva miniștri erau invitați parlamentului nostru, ca să ia act de hotărîrea Sfatului Țării.

La sosirea în Sfatul Țării, delegația română a felicitat parlamentul pentru succesele obținute în plină revoluție, apoi delegația s-a retras, iar Sfatul Țării a început dezbaterile chestiunii aflate pe ordinea de zi și anume: „Unirea Republicii Moldovenești independente cu România.” S-a vorbit cu mare însuflețire, pentru și contra Unirii. Fiecare deputat vorbea despre tot ce avea pe conștiință. De exemplu, șeful opoziției țărănești compusă din minorități, aduse de administrația rusească pe teritoriul Basarabiei, cazacul de pe Don, Vladimir Țigancu, în mod liber spunea că, după convingerea lui și a minorităților reprezentate de el, nu e bine să se facă Unirea în momentul acela, după părerea sa votarea Unirii trebuia amînată pentru o dată mai tîrzie, și că el trebuie să consulte populația bulgară, găgăută și rusă, al căror conducător era. Se vor fi minunat cei din Rusia, dacă ar fi auzit cît de liber vorbea dl. Țigancu și cît de democratic se duceau discuțiile în parlamentul nostru! După ce s-a votat și s-au numărat voturile, s-a constatat că 86 de deputați au votat pentru unire, trei deputați contra unirii și 36 de deputați s-au abținut de la vot, iar 13 deputați au fost absenți, în total 138 de deputați. Au votat pentru unire nu numai deputații din blocul Moldovenesc ce îngloba numai 71 de deputați, ci și deputații din fracțiunea d-lui Țigancu, adică și unii minoritari.

După numărătoarea voturilor a fost poftit în sala de ședință primul ministru Marghiloman cu suita sa, care a luat act de rezultatul votului cu multă bucurie, ne-a felicitat și a plecat. Acesta a fost rolul guvernului român în actul Unirii Republicii Moldovenești independente cu Patria mamă — România.

În rezumat, poporul român din Basarabia, pentru a se menține ca neam, în condițiunile „pravoslavniciei rusești”, a dus o luptă dirză și grea încă din primii ani ai subjugării sale. În anii 1906-1907, lupta s-a intensificat și sentimentele naționale au pătruns adînc în rîndurile maselor populare, iar de la izbucnirea revoluției rusești din 1917, întregul popor a pornit la o ofensivă pe teren național, social, politic, cultural și economic. Peste tot s-au organizat comitete revoluționare, s-au ținut sute și sute de adunări, mitinguri de mari proporții, la care participau zeci de mii de moldoveni (cele de la Odessa din 18 Aprilie și 1 Mai 1917).

Se organizau congrese pe județe, și pe întreaga Basarabie s-a înființat Partidul Național Moldovenesc, cu un program progresist, care satisfăcea interesele culturale, naționale, sociale și politice ale întregului popor. S-au ținut congrese țărănești, ostășești, ale coope-

ratorilor, învățătorilor, preoților și laicilor. S-au ținut adunări extraordinare ale Zemstvelor județene, ale Zemstvei guberniale pe întreaga Basarabie. La aceste adunări au luat parte sute de mii de delegați ce reprezentau întregul popor. La toate aceste congrese și adunări, în primul rînd se cerea școala în limba românească și naționalizarea tuturor instituțiilor publice. Se cerea proclamarea autonomiei Basarabiei, ca prima treaptă în urcuș ce ducea spre Unirea Basarabiei cu România. Se cerea organizarea unei vieți naționale, bazată pe obiceiuri și tradiții strămoșești. Se cerea înființarea unui parlament, Sfatul Țării, care să aibă sarcina să introducă în viață toate doleanțele poporului, exprimate la toate adunările și congresele.

Prin munca perseverentă a poporului, prin înaintașii săi intelectuali creați de el, toate s-au îndeplinit numai de popor, îndemnat de conștiința națională și de sentimentul său patriotic, fără nici un ajutor din afară, cu excepția că frații noștri ne-au curățat țara de bandele de dezertori, ne-au restabilit ordinea și liniștea și ne-au acordat consimțămîntul de a ne uni pe veci cu frații români de pe dreapta Prutului, prin împuterniciții poporului — deputații din Sfatul Țării.

În lupta noastră din anii 1917-1918, pentru naționalizarea școlilor de toate gradele, a armatei și a tuturor instituțiilor de stat, în vederea unirii, noi am avut un ajutor prețios în domeniul cultural din partea unui grup de profesori români și mari patrioți din Ardeal și Bucovina. Noi, întregul popor român din Basarabia, am exprimat la timp și exprimăm și acuma toată recunoștința noastră față de frații noștri români din Ardeal și Bucovina, care se refugiaseră la noi la Chișinău, din cauza războiului din anii 1914-1917. Acești români din Ardeal, în frunte cu inimosul patriot profesor Onisifor Ghibu, profesorul Matei, R. Cioflec, și grupul de profesori din Bucovina, în frunte cu Tofan, Tupa, Iliuță, Gavriluță, au fost îmbrățișați de noi cu toată căldura frățească și le-am creat condiții de existență. Cu fondurile obținute de noi la Zemstvă și chiar cu fonduri donate de particularii români mai înstăriți, s-au organizat cursuri de limba română în Chișinău și în alte orașe județene, pentru învățători, profesori și funcționari din diferite instituții de stat. Aceste cursuri au fost organizate de profesorul Ștefan Ciobanu, ajutat de profesorul Onisifor Ghibu. La cursuri au predat toți profesorii ardeleni și bucovineni. Pe la sfîrșitul anului 1917, profesorul Onisifor Ghibu a organizat apariția la Chișinău a încă două ziare, „Ardealul” și „România Nouă”.

Noi, poporul român din Basarabia — Republica Moldovenească Independentă —, am avut tot dreptul de a ne uni cu frații noștri de peste Prut. Mai întîi pentru că noi suntem români ca și dînsii, fiindcă noi am stăpînit această parte a Moldovei de două milenii, iar țărîna acestui pămînt e stropită cu lacrimi de suferințe și îngrășată cu singele moșilor și strămoșilor noștri care l-au apărat de dușmani și năvălitori. Cîteva veacuri în urmă, prin secolele XIII, XIV, XV,

voievozii moldoveni, Alexandru cel Bun, Ștefan cel Mare, Petru Rareș și alții au ridicat cetățile de strajă de pe dreapta Nistrului și își petreceau cele mai plăcute clipe din viața lor, pe meleagurile actualei Basarabii.

La data Unirii din 27 Martie 1918, cu tot sistemul de rusificare, cu tot sistemul rusesc de a strămuta sate întregi de români din Basarabia în pustietățile Siberiei, pe Omsk, Acmolius, Irțiș, Amur etc., cu toate că funcționarii români din Basarabia erau transferați în îndepărtatele gubernii din Rusia și cu toată statistica ticluită de ruși, noi românii, aveam între 75-80% din numărul total al populației din Basarabia.

Acest adevăr îl confirmă înșiși istoricii, geografii și etnografii ruși.

I. Alexei Naco — istoric, fost consilier gubernial din Basarabia, în studiul său, „Cirmuirea Basarabiei din 1812-1828”, pag. 110.

II. Atanasiev-Ciujbinschi, etnograf, în studiul său „Călătoria prin sudul Rusiei” — schiță asupra Nistrului — Petrograd, anul 1863 pag. 268-283.

III. Pompei Batiușcov — istoric, fost director al învățămîntului Kammerherr al Curții Imperiale Ruse, mare patriot rus, în descrierea „Istoria Basarabiei”, tipărită la Petrograd în anul 1892 pag. 34 și 172.

IV. Semionov-Tianșanschi, vice-președinte al Societății ruse de geografie, în descrierea: „Patria noastră Rusia Nouă și Crimeia”, vol. XIV, Petrograd 1910, pag. 189.

V. Leon Casso, fost ministru al învățămîntului, profesor universitar, în lucrarea sa „Rusia la Dunăre”, Moscova 1913, pag. 228.

VI. Lev Tihomirov, scriitor, publicist în „La Russie politique et sociale”, Paris 1886, pag. 41.

VII. P.P. Soroca, profesor geograf, în „Geografia regiunii Basarabia”, lucrare aprobată de Ministerul Învățămîntului, ca manual pentru școlile secundare ruse, Chișinău, 1878, pag. 80.

VIII. N.Zozulin, publicist, mare naționalist rus, în „Scurte informațiuni asupra neamurilor ce locuiesc în gubernia Basarabia”, Moscova, 1903, pag. 175.

IX. Zașciuc, căpitan de stat major rus, în „Materiale pentru geografie și statistica Rusiei”, Petrograd, 1862, pag. 151.

X. Pavel Dicescu, mareșal al nobilimii din județul Lăpușna, membru în Consiliul de stat, în lucrarea sa „O cerere și un memoriu”, Chișinău, 1907, pag. 4.

XI. Nicolai Lașcov, istoric, profesor de origine ucraineană, în lucrarea sa „Basarabia”, cu ocazia centenarului alipirii Basarabiei la Rusia, Chișinău, 1912, pag. 57.

Trebuie să notăm că, primii șase autori arătați mai sus, au afirmat că moldovenii alcătuiesc marea majoritate a populației basarabene, iar cei cinci din urmă ridică procentul lor la 75%, și mareșalul P. Dicescu remarcă: „Datele statistice din 1897 nu sunt exacte. Pro-

centajul populației moldovenești din Basarabia este egal cu 75-80%, dacă nu și mai mare”.

Apoi dreptul nostru la autodeterminare, a ne deslipi de Rusia și eventual a ne uni cu alte popoare înrudite, este tipărit în programul Partidului Comunist bolșevic, iar la cererea lui Vl.I. Lenin, acest punct din program a fost adoptat și de Congresul al IX-lea al Partidului Comunist. A se vedea lucrarea „Vl. I. Lenin”, vol. 19, pag. 232. Dreptul nostru la unire este confirmat și în Tratatul de Pace de la Brest-Litovsc, încheiat între guvernul Rusiei, Germaniei și Austro-Ungariei. Prin acel Tratat se recunoaște Statul Ucrainean, cu frontiera de apus pe Nistru, iar reprezentanții Ucrainei la acea Conferință de pace au declarat că Ucraina, din punct de vedere istoric, geografic și etnografic n-are nimic comun cu Basarabia. Deci, prin forța lucrurilor, noi am rămas izolați de Rusia și am devenit complet liberi, cum am fost înainte de 1812. La acea conferință am fost invitați și noi basarabienii, dar din cauza unor anume împrejurări, n-am putut trimite delegații noștri.

Dreptul nostru la unire cu România și de a rămâne uniți pe veci este confirmat prin pactul „Kellog” și prin „Pactul de definire a agresorului”. Prin ambele pacte se consfințesc hotarele ce existau atunci între state, și nimeni nu avea dreptul să treacă peste hotarul unei țări, fără forme legale. Ambele aceste pacte au fost semnate de toate statele învecinate, printre care Rusia Sovietică și România. Prin aceste pacte, hotarul de răsărit al României era fixat la Nistru. Dreptul nostru la unire pe veci cu frații noștri români a fost confirmat de marile puteri: Anglia, Franța, Statele Unite ale Americii, Italia și Japonia, la Conferința de Pace de la Paris, la 28 Octombrie 1920, prin următoarea decizie:

„După cercetările făcute la fața locului, din ordinul marilor puteri, în frunte cu Franța, după primul război mondial, savantul profesor de la Sorbona, E. M. de Martonne, raportind că: din punct de vedere geografic, etnic și istoric Basarabia este țară Românească, Conferința de la Paris examinează întreg complexul chestiunii Basarabiei, studiază memoriile prezentate de ruși, de Statul Român și de reprezentanții Basarabiei, ascultă toate părțile și hotărăște: „Considerind că, în interesul păcii generale în Europa, trebuie asigurată în Basarabia o suveranitate, care să corespundă cu aspirațiile populației; considerind că Unirea Basarabiei cu România este pe deplin justificată; Înaltele părți contractante — Imperiul Britanic, Franța... declară că recunosc suveranitatea României asupra teritoriului Basarabiei, cuprins între frontiera actuală a României, Marea Neagră, cursul Nistrului de la gura lui pînă la punctul unde este situat vechiul hotar între Bucovina și Basarabia”. O comisie specială teritorială, compusă din domnii: Tardieu, Laroche (Franța), Martineau și Venutelli (Italia), Crowe și Lesper (Anglia), Seymon și Day (Statele Unite), a stabilit hotarul României la Nistru.

În paginile precedente ale memoriului meu, am menționat toate greutatea create de imperiul țarilor ruși, care ne baricadau calea în lupta noastră spre idealurile comunismului. Cu toate acestea, începînd încă din anul 1812, făclia ce lumina calea spre românism, nu s-a stins și ea a fost dusă cu curaj și mare însuflețire de înaintașii noștri, trecînd-o de la o generație la alta, pînă în zilele generației noastre din 1917—1918, cînd s-a reușit să se consfințească acel suprem ideal al Unirii, ce a legat timp de 106 ani inimile tuturor generațiilor.

Trebuie să subliniez că idealul de a ne uni cu frații noștri români — scumpa noastră patrie România — n-a venit nici de peste Prut și nici de peste Carpați. Acest ideal a fost al nostru, al poporului român din Basarabia.

Dorul acesta de a ajunge odată și odată la capătul suferințelor poporului român subjugat de Rusia țaristă, a clocotit în inimile generațiilor trecute, timp de 106 de ani, fără întrerupere, manifestîndu-se după împrejurări, cînd mai restrîns și domol de teama „ohranei” ruse, cînd răbufnea cu toată vigoarea și amploarea unei mișcări de masă. Mișcarea spre libertatea și independența poporului român din Basarabia a început încă cu Alexandru Sturza, fiul primului guvernator al Basarabiei Scarlat Sturza, împreună cu o pleiadă de patrioți, cum erau Ion Bașotă, Iordache Millo, N. Doni, P. Macarescu, Iancu Străjescu, Ilie Botezatu, generalul Filip Cărtargi, arhiepiscopul Gavril Bănulescu-Bodoni, T. Macarescu și alții.

Cu toții protestau și făceau (jalbi) plîngeri către împăratul Rusiei și cu înverșunare apărau drepturile poporului românesc subjugat. Din cea de-a doua generație care ducea făclia românismului făcea parte poetul Constantin Stamate din satul Ocnița, județul Hotin. Mai tirziu făclia a fost preluată de Alexandru T. Hașdeu, din comuna Cristinești, județul Hotin, și împreună cu generațiile mai tinere, cum erau frații Mihail, Gheorghe și Vasile Stroescu, tot din județul Hotin, satul Trinca; apoi Gonota, Dicescul, Matei Donici, Nicolai Cașu, Carol și Alex. Cotruță, etc. etc., și cu toții au dus făclia ce lumina calea spre românism, pînă în anul 1905, cînd a fost preluată de generația lui Ion Pelivan, Pan Halipa, prof. Ion Halipa, avocatul M. Gavriliță, D. Vrabie, institutorul Profir Fală, prof. Ion Loghinescu, N. Alecsandri, T. Ioncu, Tudor Gh., avocatul S. Murafa, inginer Hodorogea, Ion Codreanu, ing. N. Codreanu, prof. Stere și mulți alții.

Această pleiadă de luptători reușește să unească în jurul ei generația din 1917—1918, tinăra și înflăcărată, un mare număr de intelectuali de proveniență pur țărănească, cum erau: prof. Anton Crihan, poetul Ion Buzdugan, Vasile Țanțu, M. Catelli, prof. Scobioală, dr. Cazacliu, ing. Cazacliu, dr. Bogos, av. Bogos, Ion Păscăluță, Gherman Pinte, N. Cernăuțeanu, profesorul Gh. Nastas, profesorul V. Harea, subsemnatul Anatol Moraru și mulți alții. Am notat numai cîțiva, căci numărul acestor intelectuali se so-

cotește cu miile. Această generație a anului 1917—1918, tinăra, viguroasă și înflăcărată de țărani și intelectuali, se răspindește prin toate regiunile Basarabiei. Ei lămuresc situația politică creată de revoluția rusească; ei trezesc conștiința națională și masele largi țărănești; ei pătrund în sufletul poporului, reușind să-l organizeze în unități revoluționare și să ducă cu dirzenie lupta până la un sfârșit — adică până la unire și împroprietărirea țăranilor. Poporul românesc de pe ambele maluri ale Prutului s-a simțit totdeauna strâns legat unul de altul; durerea jugului străin ce apăsa pe grumazul românilor din Basarabia era împărtășită de frații lor de pe malul drept al Prutului. Așa de exemplu, în anul 1912, cind rușii sărbătoreau aniversarea a 100 de ani de la răpirea Basarabiei, toți românii din Moldova liberă săvârșeau parastase, îmbrăcați în haine de doliu și făceau manifestații de durere pe tot întinsul Prutului. Iar basarabenii, cind reușeau să treacă Prutul, sărutau pământul românesc. Între alți povestitori despre bucuria manifestată de către cei fericiți care reușeau să treacă Prutul, dăm și un caz trăit de Alexandru Hașdeu căruia, cind a vrut să vie în România, ca să-și vadă pe fiul său Bogdan și să asiste la serbarea ce se dădea de Academia Română în onoarea sa, administrația rusească i-a respins cererea și nu i-a dat pașaportul convenit. A. Hașdeu, indignat, scrie o scrisoare lui Mihail Stamatî, prin care condamnă tirania rusească și între altele spune: „Orice s-ar întâmpla, eu sunt gata să plec și pe jos pentru a trece Prutul, pentru a săruta pământul nostru sfânt, pentru a mă închina moaștelor vitejilor noștri, pentru a mă trudi și a lupta pentru viitorul nostru.”

În scrierile mele redau evenimentele cu privire la luptele duse de mai multe generații, pentru dezvoltarea poporului nostru și pentru idealul românismului, în mod sumar și răzleț. Unele evenimente de luptă, în aparență, n-aveau legături între ele și se producea impresia că aceste lupte mărețe nu erau dirijate de un for central, anume creat în acest scop. Cum ar fi cazul de a proclama o republică autonomă, iar mai târziu s-a proclamat o republică democratică și independentă, dar fără să se spuie în mod oficial ceva despre unire.

Toată lumea știe că mediul și condițiile de luptă pentru independență și pentru unire au fost extrem de grele pentru poporul român din Basarabia și cu mult mai grele decît în provinciile românești subjugate de monarhia Austro-Ungară: Transilvania, Banatul și Bucovina. Aceste grave împrejurări ne impuneau ca lupta noastră să se ducă cu mult tact și diplomatie. Lupta aceasta a fost studiată și îndrumată după un plan ce se întocmea de un stat-major al uniuniștilor, așa zis „Ștaps-cvartira a Uniuniștilor”.

Acest stat-major a fost o organizație revoluționară, absolut secretă, acolo au activat cei mai mari luptători patrioți ai neamului nostru, cu sediul la Chișinău și cu filiale în diferite localități din Basarabia: Bălți, Soroca, Orhei, Hotin etc. Membrii acestui stat-

major făceau parte din toate organizațiile revoluționare, politice, sociale și naționale de pe tot cuprinsul Basarabiei. Toată munca și toată activitatea organizațiilor pomenite mai sus erau îndrumate și conduse după un plan bine stabilit de membrii acestui stat-major. Planurile stabilite după împrejurări și după evenimentele timpului, nu puteau fi modificate de nici o influență din afară, care adesea echivala cu o săritură peste cal. Totul se studia în mod liniștit și cu multă prudență, ca să nu se producă vreo greșală de tact. În felul acesta s-a reușit ca nu numai populația românească, dar și cea minoritară să ceară parlamentului — „Sfatul Țării” — să se facă unirea Basarabiei cu România cit se poate mai repede. Tactica acestui stat-major s-a dovedit a fi foarte folositoare; toată mișcarea națională a fost divizată în mai multe etape. La 21 Octombrie 1917, primul Congres ostășesc ținut la Chișinău a proclamat Basarabia republică autonomă. La 2 Decembrie 1917 Sfatul Țării proclamă Basarabia Republică Moldovenească Democratică. La 24 Ianuarie 1918 se declară Republica Moldovenească independentă, iar la 27 Martie 1918, Sfatul Țării declară Unirea Republicii Moldovenești Independente cu România; votarea s-a făcut în mod liber și fără nici o presiune sau influență din afară. Capii îndrumători ai acestui stat-major au fost: Ion Pelivan, Pan Halipa, Teofil Iancu, Ion Buzdugan, A. Crihan, Gîrgore Cazacîiu, Dr. Bogos, subsemnatul A. Moraru și alții. Într-un apel adresat unui grup de luptători, Ion Pelivan m-a rugat să descriu detaliat activitatea așa zisului „Ștaps-cvartira a Uniuniștilor”.

Eu, la timpul acela, utilizînd toate datele pe care le aveam, am descris toată activitatea acestei organizații într-o dare de seamă și am înminat-o d-lui Pelivan, dar nu știu ce s-a făcut cu ea.

CINE SUNTEM ȘI CUM SUNTEM NOI

În anul 1968, cind omenirea a ajuns pe cele mai înalte culmi ale științei și progresului, cind toată omenirea de pe glob este strîns legată prin diferite interese economice, politice și culturale, cind fiecare nație este bine cunoscută de celelalte, astfel că dacă cineva îți va spune că e din Tokio, toți știu că e japonez, dacă altul îți va spune că e din Seoul, toți vor ști că e coreean etc. etc., numai la noi și față de noi, această problemă rămîne un mister.

Ce soartă vitregă! Ce păcate ispășim noi cei ce ne-am născut, am trăit și trăim și astăzi în afara hotarelor țării noastre? Deși noi, împreună cu toate popoarele minoritare, am luptat să dărimăm nedreptatea, să dărimăm orgoliul și pofta țarismului rusesc de a supune și a robi un număr enorm de popoare străine, nevinovate, prin intrigi politice și prin forță. Dar în zadar au fost jertfele acestor revoluționari, în zadar au filfiit steagurile revoluției din Octombrie

1917, în lungul și latul Rusiei, cu lozincile de libertate, fraternitate și autoderminare pentru toate popoarele minoritare subjugate de imperialismul rusesc. În zadar a propovăduit părintele revoluției din Octombrie 1917 autodeterminarea popoarelor și, în mod special a încurajat poporul român din Basarabia la independență și chiar la alipirea lui la vechea sa patrie România, din al cărei trup a fost rupt.

După atâtea lupte și atâtea speranțe, astăzi, este uimitor că noi românii ce ne-am născut în Moldova de răsărit trebuie să venim în fața societății românești din centrul României și să dovedim că suntem români. Eu, care m-am născut și am trăit în mijlocul poporului român dintre Prut și Nistru, am avut puțină să-l cunosc. Deci, cu toată modestia ce ne caracterizează, mă simt dator să răspund la această întrebare: „Cine suntem?” Problema e veche de tot, fiindcă imperialismul rusesc ne-a izgonit din școală limba noastră, ne-a baricadat orice cale spre cultură și progres și n-am avut puțină să pătrundem în istoria noastră, iar cei ce izbuteau să pătrundă în școlile rusești, în zadar s-au trudit să cerceteze izvoarele rusești. Răspunsul adevărat la întrebarea: cine suntem? l-am găsit abia după revoluția rusească din 1905—1906, când înaintașii noștri revoluționari au fugit în România, unde s-au adăpat la izvoarele culturii românești. Dacă nouă împrejurările vitrege, sub o stăpânire despotică străină, ne-au luat posibilitatea de a învăța și a cunoaște trecutul nostru glorios, apoi e foarte curios că românii liberi care au avut atâtea școli secundare și atâtea universități, nu s-au interesat de noi, frații lor români, ce zăceau în întuneric sub ocupație străină.

Poporul român dintre Prut și Nistru, cu toate condițiile istorice vitrege în care a trăit, și-a păstrat puritatea neamului său. El și-a păstrat cu sfințenie toate tradițiile și datinele moștenite de la moși și strămoși timp de veacuri și milenii. Chiar și în județul Hotin, unde s-au colonizat un număr mai mare de rușini, românii noștri s-au ținut strâns uniți și nu și-au însușit nici un obicei străin. Din contra, acești străini au preluat multe din obiceiurile noastre, cum ar fi obiceiurile de la nunți, botezuri și hramuri; dansurile, colindele și urările de sărbătorile Crăciunului și Anul Nou etc. etc. Trep-tat acești străini au preluat și portul nostru românesc, pe care îl poartă și astăzi. În jurul acestor tradiții și datine strămoșesti, poporul nostru și-a depănat viața secole și milenii și, după convingerea unanimă, aceste datine au conservat ființa neamului românesc. Instinctiv, ele au constituit fundamentul puternic, pe care mai târziu s-a clădit România Mare. Tradițiile, ce au stat la baza vieții românești dintre Prut și Nistru, erau profund morale și nealterate și fără nici o infiltrație vicioasă străină. Sufletul poporului era îmbibat cu sentimente adânc patriotice, poporul era extraordinar de ospitalier, darnic și foarte cinstit. Spre a demonstra devotamentul și dragostea față de neam și țară, precum și cinstea românilor noștri voi da două exemple: un om bogat și altul era un țar-

an sărac. Primul era Vasile Stroescu, care a sfidat pe toți cei ce își găseau satisfacția în cazinoul de la Monte Carlo și în saloanele Parisului. Vasile Stroescu a moștenit o parte din avere, iar altă parte a economisit-o el, trăind o viață foarte modestă și simplă. El se îmbrăca așa de modest încât cine nu-l cunoștea, îl lua drept un oarecare țaran din satul lui Brinzeni; iar hrana lui de toate zilele era mămăligă cu brinză de vaci și cu smântină, un pui prăjit în smântină sau o zeamă de găină. Cînd venea la Chișinău, de la gară spre centru, lua tramvaiul și nu o birjă. Cînd un prieten l-a întrebat de ce procedează așa, el a răspuns: „Tramvaiul costă trei copeici, iar birja trei ruble, și aceste trei ruble vor fi de mare folos la vreun țaran din Maramureș”. Și în adevăr, economiile lui Vasile Stroescu au fost de mare folos țăranimii din Maramureș, Ardeal și chiar din Vechiul Regat. El a înlocuit sumele din bugetul Ungariei, pentru școlile românești din Ardeal. Cu concursul lui s-au construit 216 școli și 96 biserici; s-au înființat și s-au mărit numărul filialelor societății culturale „Astra” pînă la 300; s-au tipărit pentru aceste filiale 135.000 de exemplare de cărți ale lui Ion Creangă, Vasile Alecsandri, George Coșbuc, Anton Pan etc. Cu concursul său s-au înființat băncile populare din Ardeal și cooperativele forestiere din Maramureș, la care a contribuit cu suma de aproape un milion de coroane.

Al doilea caz de cînte rară, caz văzut și verificat de întreg satul Cerlena Mare din județul Hotin: un tinăr țaran sărac, H. M., prin anul 1904, a găsit o pungă plină cu monede de aur. Acasă, arătînd banii soției sale, care cu lacrimi compătimea pe păgubaș, a băgat banii în fundul lăzii, spre a-i păstra, cu speranța că se va găsi păgubașul. Și în adevăr, peste un an s-a găsit păgubașul, și în piața mare a satului, de față fiind toți locuitorii satului, i-au fost înapoiați banii.

Din diferite discuții ce am avut nu numai cu oamenii simpli, dar chiar și cu intelectuali, m-am convins că pe noi societatea românească nu ne cunoaște decît foarte puțin. În cel mai bun caz suntem socotiți ca niște rude foarte îndepărtate și înstrăinate și adesea suntem insultați cu epitetul de „ruși”. Și această apreciere eronată se manifestă foarte des. O apreciere de felul acesta am suportat și eu. În Septembrie 1967 eram într-un parc de odihnă. Un grup de trei oameni în vîrstă discuta o problemă pusă chiar de mine. Era vorba de marile talente românești așa de mult apreciate nu numai în țară dar și peste hotare. Era vorba despre sculptorul Brîncuși, despre dramaturgul Eugen Ionescu, despre renumitele cîntărețe Ileana Ciornei, Arta Florescu etc... Și așa în toilul discuției, unul dintre vorbitori m-a întrebat de unde sunt eu. „Din Chișinău” am răspuns. „Ah...! dacă sunteți din Chișinău, înseamnă că sunteți rus.” Cu ce trebuia să dovedesc eu că sunt român și nu rus? Cum trebuia să-i conving eu pe acești români că orașul Chișinău e românesc ca și Iașii sau Alba Iulia, Maramureșul etc.? cu diferența că ei sunt liberi, în țara lor, iar noi ... Trebuia să le spun că românii din Moldo-

va de răsărit de 24 de ani muncesc din răspuțeri și astăzi au o Academie de Știință moldovenească ; că la Chișinău există o Facultate de Medicină și un Minister al Sănătății Publice, unde se învață și se practică în aceeași limbă românească ca și la București. Că în Chișinău sunt statuile lui Ion Creangă și Mihai Eminescu, iar în centrul orașului stă de strajă însuși Ștefan cel Mare pe un soclu înalt, cu privirea spre răsărit. Dragostea eternă pentru Voevodul Moldovei n-a încetat nici o clipă. În fața statuii lui Ștefan cel Mare, în zeci și zeci de ani, zilnic se închină românii de acolo și depun flori.

Cum ar trebui să explicăm și să-i convingem pe românii din regiunile mai îndepărtate de Prut, că noi suntem români ca și ei, că regiunea de răsărit, unde trăim noi, e românească ca și Muntenia, Oltenia, Bucovina, Ardealul, etc. ?

Prin urmare, noi am dori să nu ni se aplice epitetul de „ruși”. Noi am dori ca românii de pretutindeni să știe că Moldova dintre Prut și Nistru e românească, iar populația ei băstinașă pînă la 1812 era pur românească. Am dori să se știe că, începînd cu anul 1812, data anexării noastre la imperiul rusesc, țarismul a adus în Moldova dintre Prut și Nistru tot felul de elemente străine ca : bulgari, găgăuți, ucrainenii, cazaci, armeni etc., pe care i-am înzestrat cu pămînt, dînd fiecărui țaran străin cîte 60 de hectare, funcționarilor și nobililor, cîte 2000—3000 hectare, iar la unii pînă la 25.000 hectare. Pe lîngă acești coloniști, toți funcționarii și chiar militarii care făceau serviciu pe teritoriul Moldovei, se căsătoreau cu moldovence și rămîneau definitiv în Basarabia, fiindcă acolo dăduseră de belșug. Am dori ca populația românească din dreapta Prutului și pînă la Tisa să facă deosebire între noi românii din Moldova de răsărit și acești venetici îndrăzneți, care apar pretutindeni aici în țară ca insectele, în frunte, și se recomandă : „Eu is bisaraghean”, cu un accent de bulgar, rus sau ucrainean.

Dar nu despre ei scriu eu în scrierile mele, nu despre acei străini : doar în treacăt voi aminti că acești străini în anul 1940, cînd în urma ultimatului lui Stalin armatele române se retrăgeau din Basarabia, aruncau cu pietre în soldații noștri, ba au fost cazuri cînd otrăveau apa din fîntini, ca numai după un an cît au stat sub ocupație românească, să devie patrioți români. Iar la a doua retragere a armatelor române, acești străini au reușit să se refugieze și chiar cu sutele de mii în România, unde li s-a dat ajutor și apoi cu toții s-au angajat în diferite servicii și adesea cu concursul rușilor care veniseră în România.

În timp ce acești străini se simțeau foarte bine în România, românii de dincolo de Prut sufereau de foame. Grozăvia foametei ce a bîntuit dincolo de Prut prin anii 1947—1948, e povestită de foarte mulți musafiri care veneau de acolo la rudele lor din România. Așa de exemplu un medic din Tighina povestea tremurînd de emoție că, în urma rechizițiilor rusești, țărănimea din satele noastre a rămas fără cereale, fără vite, oi, și cai ; — le rămăseseră țăranilor nu-

mai cîinii și pisicile. Oamenii înfometăți au mîncat toate vietățile pînă și șobolanii de cîmp ziși „țistari”. Apoi au început să usuce frunza broaștei și o consumau sub formă de terci. În urma acestor ospățuri oamenii se umflau și mureau. Doctorul din Tighina spunea că în unele sate de pe valea Bicului au rămas în viață literalmente trei oameni, iar restul au murit de foame. În satul, în care m-am născut eu, țăranii au prins de veste că vine la ei echipa de rechiziții și au fugit prin rîpi și au îngropat o parte din cereale, cu toate acestea au fost nevoiți să dezgroape borhotul în putrefacție din preajma fabricilor de zahăr Jucica și se hrăneau cu el iar rezultatul a fost că au murit de foame 340 de oameni.

TRAGEDIA UNUI MARE NUMĂR DE ROMÂNI DINTRE PRUT ȘI NISTRU DIN PRIMĂVARA ANULUI 1944

Nu știu ce calcule strategice sau politice i-au călăuzit pe conducătorii României și Marele Cartier General al Armatei în primăvara anului 1944 și ce i-a determinat să oprească trecerea Prutului spre interiorul României a unei mase de țărani români din județele Lăpușna, Cahul și altele. Nu numai eu, dar și locuitorii de pe dreapta Prutului au văzut o imensă masă de țărani, care au părăsit căsuțele și tot avutul lor și au dat fuga spre podul „Albița” de pe Prut, cu speranța și cu toată convingerea că vor scăpa de ocupația rusească, pe care au cunoscut-o pînă la saturație în anii 1940—1941. Oare în România nu s-au găsit loc și posibilitate de a-i ocroti decît numai pe străini, care se recomandă : „Eu is bisaraghean” ? Oare sufletele românilor erau mai împietrite decît piatra ?, de au rămas nepăsători și surzi și n-au auzit și n-au văzut bocetele de femei și copii și n-au luat în seamă pe bărbați care în genunchi se rugau să fie salvați. Aceste scene fără asemănare, aceste lacrimi de femei și copiii care cereau să fie salvați, erau îngrozitoare, această tragedie a trăit-o și populația de pe dreapta Prutului. Jalea ce cuprindea tot șesul Prutului pe o suprafață de cîțiva kilometri pătrați, pătrundea ca o flacără de foc în sufletele celor ce priveau. Numai conducătorii militari sau civili rămîneau reci. Ce fel de planuri întocmiseră ei, e greu de ghicit. Poate că după planurile lor, această mare masă de români trebuia să rămîie înfiptă și mai departe în pămîntul acela românesc și să constituie și mai departe un drept asupra acelor meleaguri așa de mănoase. Dar din nenorocire o parte din aceste jertfe au murit de foame, iar o altă parte sub diferite pretexte a fost transportată treptat în Rusia prin Turkestan, prin zona carboniferă de pe Doneț etc. Îndopați cu tot felul de promisiuni, acești români nu s-au mai întors înapoi în satele lor. În ultimul timp se duce propagandă printre români ca să se mute definitiv în părțile

îndepărtate ale Siberiei și li se oferă și bani cu împrumut ca să-și ridice case în fundul Rusiei. (Știrea e din ziarul vienez „Die Presse“.) Iar în locul românilor ce își părăsesc de mare nevoie satele lor, se aduc alte elemente : ruși, tătari, ucraineni, și așa la un moment dat, Moldova va deveni Rusie curată și abia cu un zîmbet aprobator se va spune : „Tu, Românie, vrei Basarabia ? Cu plăcere dar să procedăm în mod democratic ; să întrebăm și populația dacă vrea să fie cu voi, sau cu noi.“

Dacă țarismul a robit atitea popoare și a anexat atitea milioane de kilometri pătrați de pământ, pe baza dreptului ce l-au purtat pe ascuțișul baionetei și al sabiei urmașii țarismului au altă metodă : metoda dreptății, fraternității, egalității și mai presus de toate, metoda de autodeterminare, în sensul pe care îl concep și îl doresc moștenitorii țarismului pravoslavnic.

La întrebarea : „Cine suntem și cum suntem noi românii din răsăritul Moldovei ?“, au răspuns în parte diferiți călători străini, care au cutreerat provincia în lung și în lat. Acești călători străini au rămas profund impresionați de cele ce au văzut și mai ales de modul cum au fost primiți și tratați de românii noștri băstinași. Ei au constatat că, acest popor român dintre Prut și Nistru și-a păstrat cu toată vitregia soartei, chipul și asemănarea Daco-Română. Poporul vorbește limba română veche. Apoi ei descriu pe români ca oameni foarte cinstiți, buni, blajini, corecți în relațiile cu semenii lor și legendar de ospitalieri. Românii de pe meleagurile acelea sunt foarte fericiți cînd au ocazia să găzduiască un drumet ; mai ales ei sunt mulțumiți cînd găzduiesc și ospătează un străin din lumea întreagă. După ce sosește drumetul, în pripă se taie găina cea mai grasă, repede se fierbe în smîntînă, iar gazda se prezintă cu un ulcior de vin din vița de vie zisă „Rară neagră“ și astfel musafirului ospătat i se aranjază în casa cea mare un pat comod de dormit, folosind covoare și perne moi.

Așa-i descriu pe români mulți călători străini, printre care neamțul Zucker, căpitanul de stat major rus Zașciuc, academicianul Berg etc.

Caracterul, cinstea, bunătatea și mai ales ospitalitatea sunt apreciate nu numai de străini, dar și de românii noștri care au avut ocazia să călătorească prin satele noastre. În adevăr, acești români au ceva ce-i deosebesc de românii din alte provincii. Aceste lucruri le afirmă prin memoriile lor și unii militari ca maiorul Gheorghiu și generalul Stoica.

Dar poporul român din Moldova de răsărit n-a fost numai bun, blajin, cinstit și legendar de ospitalier, el a fost și un vrednic apărător al hotarului de la Nistru. Începînd cu descălecătorul Dragoș Vodă, toți domnitorii Moldovei au populat partea răsăriteană a principatului, pe toată întinderea Nistrului, cu cei mai devotați și mai buni luptători. Veacuri de-a rîndul populația aceasta eroică

era concentrată în jurul unor căpităanii de codru, și pe lângă meseria de plugar ei erau și buni militari — apărători ai țării — și, cînd se ivea primejdia, cu toții înarmați cu arcuiri, sulite, topoare, coase și sape, în frunte cu căpitanul de codru, se așezau la pîndă prin codri și, prin surprindere, atacau hordurile năvălitoare de tătari sau de cazaci, și pînă ce sosea domnitorul de la Iași sau de la Suceava cu oastea sa regulată, luptătorii țineau inamicul pe loc. În luptele acestea mureau codrenii noștri cu miile, iar capetele lor erau înșirate în vîrfurile sulitelor tătarești pe malul Nistrului, de la Cetatea Albă, Tighina spre nord pînă la Hotin. În aceste lupte pe viață și pe moarte pentru apărarea hotarului, a luptat tot poporul în jurul căpităniilor de codru și condus de vestiții noștri voievozi : Alexandru cel Bun, Ilieș, Petru, Ștefan cel Mare, Petru Rareș, Ion cel Viteaz etc. Cu toții au apărut nu numai hotarul pe Nistru, nu numai viața și bunurile populației din Moldova de răsărit ci liniștea, viața și avutul întregii țări românești de diferiți jefuitori ce cutreeră în lung și în lat stepele răsăritului de dincolo de Nistru. Acești neînfricoșați eroi au luptat și au murit nu numai pentru liniștea țării lor, ci și pentru liniștea Europei. Și în timp ce noi luptăm și muream apărînd poarta Europei, Europa — în liniștea asigurată de români — muncea și progresa în toate domeniile. Dar s-a gîndit vreodată Europa la cei ce stau de strajă la poarta ei ? A știut oare Europa că poarta ei e impresurată cu cadavre și cu sulite tătarești înfipite în pământ, în vîrfurile cărora erau capetele eroilor români ? S-a gîndit oare Europa să apere și să susție un drept sfînt al poporului român ? După cîte știu eu, Europa a urzit în spatele nostru și în dauna noastră numai intrigi. Așa a fost la Congresul de la Berlin din 1878, cînd Europa a dat imperiului rusesc pămîntul nostru sfînt, cele trei județe : Cahul, Ismail și Cetatea Albă, și poate că tot așa urma să fie și la Conferința de pace de la Paris din anii 1919—1920, dacă poporul român n-ar fi fost atît de dirz și strîns unit și nu s-ar fi opus nu numai prin vorbe și dovezi istorice, ci și prin puterea sa. În perioada aceea din anii 1919—1920, singura forță armată perfect organizată, cu un moral ridicat era cea a României. Singura armată capabilă să ocupe o capitală europeană a fost armata română, care a ocupat Ungaria și capitala ei — Budapesta. Acest fapt — după părerea diplomaților noștri — a risipit toate planurile europene ce se întocmeau în culise. Și această misiune militară ne-a fost impusă chiar de asupritorii noștri. Noi trebuia cu orice preț să ne apărăm drepturile noastre naționale și istorice. Asupritorii neamului românesc erau obișnuiți să subjughe orice popor prin forță sau prin diferite aranjamente (șantaj) politice și diplomatice. Astăzi omenirea progresează cu o iuțeală uimitoare. Locul sabiei și al baionetei, l-a luat armamentul atomic, cu puteri de distrugere incalculabile. Astăzi, cînd omenirea întreagă e unită într-un for suprem internațional, unde își concentrează toată puterea pentru a găsi soluții pentru convețuire pașnică, pentru o înțelegere dreaptă între toate popoarele, și a asigura fiecărui popor o viață independentă, cu un trai

la un nivel mai înalt, imperialiștii și colonialiștii ar trebui să se deprindă cu ideea ca și ei să trăiască din munca lor și a poporului lor și să aplice măcar acum, după 50 de ani, dreptul de autodeterminare popoarelor subjugate și exploatare încă din timpurile țarismului orgolios.

Ce a devenit această idee sfântă de autodeterminare a popoarelor; ideea revoluției din Octombrie 1917 care a filiiat pe toate steagurile și pe toate afișele din lungul și latul Rusiei? Libertatea și autodeterminarea tuturor popoarelor subjugate de imperialismul rusesc au fost piatra de temelie a revoluției din Octombrie. Lozinca „Autodeterminarea popoarelor din programul Partidului Comunist Rusesc a fost supusă spre aprobare de V. I. Lenin Congresului al IX-lea, astfel că această lozinca a căpătat putere de lege.

Am inserat în capitolul „Cine suntem noi românii din Moldova de răsărit?” și acest din urmă eveniment militar, fiindcă la această acțiune am luat parte și noi românii din Moldova de răsărit.

Iată datele istorice despre românii dintre Prut și Nistru, dar aceasta nu e totul. Pe vremurile acelea faima eroismului acestor apărători ai hotarului de răsărit al Țării cu greu ajungea pînă la urechile cronicarilor, din care cauză istoria a cimentat în paginile ei numai o parte din eroismul vitejilor noștri, care își jertfeau viața și cădeau sub ascutișul sulitelor năvălitorilor de tot felul.

Astăzi greaua misiune de a fi în mod permanent straja apărării porții Țării și chiar a porții Europei, este înregistrată de însuși poporul nostru în folclorul său popular. El își cîntă eroii și vitejii săi în balade; el își cîntă istoria sa plină de suferințe și jale, el își cîntă viața și traiul său la hotarul de răsărit al Țării. Toată această istorie a neamului nostru s-a păstrat și s-a transmis de veacuri din generație în generație pînă în zilele de astăzi.

Cu toată vitregia vremurilor din ultimii 50 de ani, aflăm cu mare bucurie că acest tezaur al istoriei noastre se adună de zeci și zeci de ani de către marea noastră patriotă Tatiana Gălușcă și de moșii ei Cociorvă. 1000 sunt cîntate pe note și înregistrate pe benzi de magnetofon. Folclorul nostru românesc este apreciat ca primul și cel mai frumos din toată Europa, așa s'a pronunțat renumitul folclorist și compozitor Bartók Béla de origine magheară.

Am dori să cunoaștem și noi conținutul acestui tezaur folcloric și să ne închinăm și noi memoriei acestor eroi ai neamului.

Dar să ne ducem cu gîndul înapoi și să privim situația României din anii 1917—1918, cînd guvernul, armata și toate serviciile, precum și un imens număr de refugiați din Oltenia și Muntenia se aflau plasați în cele citeva județe din Moldova, unde bîntuia epidemia de tifos exantematic, cu posibilități de hrană și cazare foarte reduse, cu un nivel moral scăzut, atît în armată cît și în sferele conducătoare responsabile. România era părăsită de aliații săi de la apus și cei de la răsărit, cu o armată germană puternică și bine înarmată în față, iar urmările revoluției rusești îi îngreunau situația și mai mult,

mari mase de soldați ai armatei ruse dezertau și, fără nici un căpătîi, hoinăreau prin toată țara furînd și jefuind!

Grupul de sfătuitoari francezi, în frunte cu generalul Berthelot, au fost primii impanicați și, la un moment dat, din „eroi” — cum le plăcea lor, să fie tratați — se transformă în niște fricoși și imploră comandamentul român să-i apere de orice primejdie și să-i strecoare prin sudul Basarabiei spre Marea Neagră, ca să poată fugi în Franța. (Vezi memoriile generalului Averescu).

Sunt în viață încă foarte mulți români care au trăit perioada aceea de groază. România era pe marginea prăpastiei. Nici o minte luminoasă nu putea rezolva acele probleme și să scape țara de dezastru.

Dar în același timp poporul român dintre Prut și Nistru, pe care conducerea României din trecut îl desconsiderase și ignorase, a suportat fără murmur toate umilințele, toate necazurile și suferințele și a purtat în spinare toată povara ocupației străine, ca pe o cruce a răstignirii, tăinuind în sufletul său dragostea de neam și idealurile sfinte ale unirii cu frații români din România și de pretutindeni, sub scutul aceleiași Patrii mamă. După o luptă dîră și îndelungată, poporul român, adică țărănimea prin înaintașii săi intelectuali creați de ea, învinge toate greutățile ce-i stau în cale și prima dintre toate cele 170 de naționalități stăpînite de țarismul rusesc, reușește să fie lăudată de V. I. Lenin, cînd i s-a adus la cunoștință că avem un parlament creat pe cele mai democratice baze.

Acest popor hotărît și dîr învinge toate obstacolele, toată opoziția și, treptat, trece prin toate fazele de organizare politică, socială și administrativă, crează un parlament, unde sunt reprezentate toate nuanțele politice, toate naționalitățile și unde se discută toate problemele în mod absolut liber.

La 2 Decembrie 1917 se declară Republica Democratică Moldovenească.

La 24 Ianuarie 1918, Sfatul Țării declară Republica Independentă de sine stătătoare Moldovenească.

La 27 Martie 1918, ultima fază a luptei noastre, Republica Independentă Moldovenească se unește cu Patria sa de baștină — România.

Temelia acestei uniri a fost dragostea față de frații noștri români. Unirea s-a făcut pe baza idealului păstrat în sufletele poporului de un veac și ceva, fără să se ție seama de situația în care se afla România din punct de vedere politic, militar sau economic.

Republica Independentă Moldovenească, fără nici o condiție, complet dezinteresată, a ingenunchiat în fața mamei sale România și a rostit din toată inima: „Scumpă Românie, primește-mă în brațele tale.”

Unirea Republicii Independente Moldovenești cu patria mamă România a fost un eveniment important pentru România în momentele cele mai critice și acest eveniment a fost apreciat și calificat nu de noi cei ce am ingenunchiat în fața scumpei noastre mame

România, ci de cei mai de seamă patrioți români. Așa de exemplu, cînd delegația noastră compusă din Ion Inculeț, președintele Republicii, dr. Ciugureanu, primul ministru, P. Halipa, secretar al Sfatului Țării, s-a prezentat Șefului Statului cu actul Unirii, Academia de științe Română a convocat în onoarea musafirilor o adunare festivă și, după cuvîntarea rostită de P. Halipa, profesorul Nicolae Iorga s-a sculat în picioare și, foarte emoționat, cu miinile ridicate în sus, a strigat : „Frații noștri din Moldova de răsărit ne-au salvat...”

Sunt în viață încă mulți Români care au fost martori oculari ai tragediei în care se afla Țara Românească în acel timp.

După spusele delegaților noștri, toți academicienii și lumea care a asistat la acea ședință, erau așa de emoționați încît nimeni nu putea să se reție să nu lăcrimeze.

Dealtfel, toate evenimentele acestea istorice, ce se petreceau la noi, erau așa de emoționante încît peste tot se vărsau lacrimi de bucurie. Așa de exemplu, după votarea Unirii, toată asistența vărsa șuvoaie de lacrimi și se îmbrățișau unii cu alții, cu toții trăiau clipe înălțătoare.

La noi, în Republica Moldovenească, se găseau suficiente rezerve de piine, carne, furaje etc.

În scurt timp după Unire, printr-un ajutor reciproc, s-au rezolvat toate problemele ce păreau imposibil de rezolvat, mai ales problema alimentară care era foarte grea în Vechiul Regat. Am început să ne vizităm unii pe alții, între militari și populație s-a încheiat o adevărată unire sufletească. La nunți, la botezuri, la Paști, la Crăciun și la orice sărbătoare, cu multă insistență erau invitați soldați și ofițeri și, în cea mai perfectă voie bună, petreceau cu toții la un loc. În curînd militari erau poftiți să fie nuni mari sau să boteze copii.

La asemenea petreceri am participat și eu în satele Budești și Creuleni din județul Lăpușna.

Prezența trupelor prin satele noastre moldovenești garanta ordinea și înfrîna samavolnicia percepților și jandarmilor care, abia după retragerea trupelor în garnizoanele respective, au început să depășească limitele îngrădite de lege.

Ah ! cît de plăcută a fost perioada aceea ! Armata română ne garantase liniștea, peste tot petrecere și voie bună, viața poporului era în siguranță, peste tot ordine desăvîrșită. Intelectualii noștri erau strîns uniți în jurul Blocului Moldovenesc. Dar iată că au început să rinjească partidele dezbinătoare, cu tot vicleșugul lor politic, cu tot felul de promisiuni, care niciodată nu s-au realizat, și, cu încetul, ne-au dezbinat și pe noi.

CUVÎNT DE ÎNCHEIERE

Dacă cineva va citi această lucrare, rog să fiu criticat cu în-găduință. Eu nu sunt nici scriitor și nici istoric, dar o durere pro-fundă mă silește să scriu măcar pe scurt cite ceva din chinuita viață a neamului din care fac parte. Eu îmi dau perfect de bine seama că lucrarea mea suferă de multe lipsuri. Dată fiind conjunctura în care ne aflăm o serie de evenimente au fost ocolite din diferite motive, iar multe altele nu le-am menționat din cauză că nu mă pot baza pe o documentație exactă. În descrierea de față n-am menționat rolul tuturor luptătorilor din mișcarea revoluționară, socială și națională. Din lipsă de date precise n-am pomenit de marii patrioți : profesor Ion Loghinescu, Lt. Vasile Moraru, Vasile Loghinescu, căpitanul de mazili Florea Vasile, Dr. Ion Bordianu, Ursachi, Ursu, Loghin etc. Deasemeni n-am amintit nimic despre Cercul Cultural Românesc din Hotin, înființat de profesorul de istorie Ion Loghinescu în anul 1910, și despre ajutorul moral dat acestui „Cerc” de către profesorul Nicolae Iorga, care ne trimetea ziarele „Nea-mul Românesc”, „Foaia Poporului” și diferite cărți. Am vorbit foarte sumar despre activitatea statului major al unioniștilor din Chi-șinău de sub conducerea răposatului Ion Pelivan. Au fost multe evenimente în lupta poporului român dintre Prut și Nistru pentru libertatea sa și care trebuiesc scoase la lumina zilei.

Nu s-a scris nimic despre răscoalele țărănești din codrii Orheiului, Sorocei, Lăpușnei și Tigheciului — conduse de Mihalcea Hincu, Durac și clucerul Constantin care, la 10 Noiembrie 1673, au izgonit din țară pe Duca Vodă, care în a doua sa domnie a stors toată vloga poporului.

Un deosebit interes reprezintă pentru noi, problema atîtor popoare străine care au năvălit în Basarabia, după ce a fost anexată la imperiul rusec. Mai ales că aceste popoare, fiind în mod per-manent protejate de administrația rusească, cu timpul au devenit adevărați rusofili și adesea acționau în dauna intereselor poporului băstinaș moldovenesc. Regret că, în lucrarea mea, această problemă e menționată sumar. N-am pomenit de rusinii ce locuiesc în nordul județului Hotin. O parte din ei au fugit la noi de robia și exploatarea

nemiloasă ce exista în țările lor, Galiția și Ucraina, iar o parte, cam nouă sate, au fost salvate de domnitorul Ștefan cel Mare de urgia tătarilor ce porniseră de pe Volga. În sudul Basarabiei au fost colonizați bulgari; ei sunt de rasă finoturcă (mongolă). În timpul veacurilor al VII—IX, bulgarii s-au slavonizat. După 1812 au fost colonizați în județele Ismail, Cetatea Albă și Tighina și li s-au dat 450.000 hectare și multe alte privilegii, dintre care scutirea de impozite și de serviciul militar; protectorul bulgarilor a fost generalul rus Inzov.

După istoricul Zozulin, în 1814, au fost colonizați în Basarabia și nemți din Landul Württemberg. În afară de cel mai fertil pământ, nemților li s-au dat și importante sume de bani, precum și privilegiile ce se acordaseră bulgarilor.

În ceea ce privește populația rusă, stăpînitoarea Basarabiei, aceasta era compusă nu chiar din cele mai bune elemente. Despre populația rusească, guvernatorul Basarabiei, Timcovschi, raporta oficial superiorului său, conțelului Pahlen, următoarele:

„În Basarabia au venit în diferite timpuri ruși, fără acte în regulă și cu o moralitate dubioasă. În anul 1834 general-gubernatorul a expediat din Basarabia în Rusia 48.000 de indivizi care nu se încadraseră în muncă și mulți nu aveau acte în regulă.”

În afara coloniștilor menționați au mai venit în Basarabia, cu scopul de a se îmbogăți, greci, armeni, evrei etc.

BIBLIOGRAFIE

1. Istoria Rusiei
2. L. Șisco, istoric, „Povestiri din istoria Rusiei”, tipărite la Petersburg în anul 1906
3. Merijcov, „Construcția cetății Petro-Pavlovsc”, vol XII. pag. 8
4. Leon Casso, „Rusia la Dunăre”
5. A. Zașciuc, căpitan de stat major, „Societatea Imperială rusă de geografie, Regiunea Basarabiei”
6. L. S. Berg, academician, „Basarabia”, publicată în anul 1923 la Petrograd
7. Dumitru Almas, profesor, „Miron Costin”
8. Storojenco, trimisul țarului Alexandru I, pentru o anchetă în Basarabia
9. Svinin, trimisul personal al țarului Alexandru I, pentru o anchetă în Basarabia
10. Karl Marx. „Despre Basarabia”
11. Loghinov, publicist și om de știință, impresiile sale despre Basarabia
12. Alexei Naco, istoric, „Studii despre ocîrmuirea Basarabiei din 1812—1828”, pag. 110
13. Atanasiev Ciujbinschi, etnograf, „Călătorie prin sudul Basarabiei în anul 1863”, pag. 268—283
14. Pompei Batiușcov, istoric, „Istoria Basarabiei”, tipărită la Petrograd în anul 1892, pag. 34, 172
15. Semionov Tianșanschi, geograf, „Patria noastră Rusia Nouă și Crimeea”, Petrograd 1910, pag. 189
16. P. P. Soroca, geograf, „Geografia Regiunii Basarabiei”, Chișinău 1878, pag. 80
17. Dr. Petru Cazacu, „Moldova dintre Prut și Nistru”
18. General Kuropatkin, fost ministru de război în guvernul țarului Nicolai II, „Probleme ale armatei rusești”, S. Petersburg, 1910, pag. 338
19. Vasile Moisiu, „Știri din Basarabia de astăzi”, tipărită în 1915, București
20. Conte Serghei Witte, fost prim-ministru pe timpul țarului Nicolai II, „Memorii publicate la Berlin” în anul 1921, vol. I, ed. II
21. Sotov, publicist rus, „Soarta rusismului în Basarabia imediat după unire”, Revista „Sovremenie Zapiski”, tipărită la Berlin în 1921, pag. 265
22. Amiralul Mordvinov, Arhiva Conților Mordvinov, vol. IV, pag. 925
23. Amiralul Ciceagov, Revista „Russkii arhiv”, asupra anului 1812, vol. II, pag. 20

24. Danilevski, „România era un fel de stăvilă între popoarele slave și cel rus”
25. Lev Tihomirov, „La Russie politique et sociale”, Paris 1886. pag. 41
26. Zozulinov, publicist, „Scurte informații asupra neamurilor ce locuiesc în Basarabia”, anul 1862, pag. 151
27. P. Dicescu, membru în Consiliul de Stat, „O cerere și un memoriu” 1907, pag. 4
28. N. Lascov, istoric, „Basarabia”, Chișinău, 1912, pag. 57
29. N. N. Durnovo, „Cu ocazia centenarului alipirii Basarabiei la imperiul rusesc”, tipărit în cotidianul „Petersburgskie Vedomosti”, nr. 118, la 27 Mai 1912
30. Zemstva județului Cetatea Albă, cartea „Bugeagul”
31. George Coșbuc, „Luptele de la Plevna”
32. Revista „Luminătorul” din luna Mai 1912
33. Gh. Andronache, „Figuri Basarabene”
34. Ștefan Ciobanu, academician, „Unirea Basarabiei”
35. Revistele „Viața Basarabiei”, nr. 28 din 1917 și nr. 3—4 din 1943

SCRISOAREA LUI PANTELIMON HALIPA CĂTRE AMBASADORUL S. U. A.

Subsemnatul, Pantelimon Halipa, fost vice-președinte iar apoi și președinte al Sfatului Țării Basarabiei, ministru al României, originar din Basarabia, Vă rog să folosiți prilejul venirii în România a ministrului de externe al Statelor Unite ale Americii, ca să-i atrageți atenția asupra problemei Basarabiei, care a făcut parte, veacuri de-a rândul, din Moldova și din România un sfert de veac, dar din cauza ultimatului lui Stalin a fost zmulșă din hotarul răsăritean al României și astăzi duce o viață de mizerie în URSS, ca așa zisa Republică Socialistă Sovietică Moldovenească, sortită să fie victima politicii de rusificare a Statului zis rus, dar care înglobează peste o sută de națiuni, supuse de țării Rusiei de altădată și acum guvernate de Soviete.

Problema Basarabiei este foarte importantă pentru pacificarea Europei și ea trebuie soluționată pe cale diplomatică, cum a mai fost soluționată în 1856, în urma pierderii de către ruși a războiului din Crimeia și cum a fost soluționată la conferința de pace de la Paris-Versailles în 1919. Noi — basarabeni — am soluționat această problemă încă din 1918, cînd Sfatul Țării al Republicii Moldovenești Basarabene a votat cu 86 de voturi unirea cu România, cînd au fost numai 3 voturi contra. Sfatul Țării a fost un parlament constituant al Basarabiei, la formarea căruia au participat toate organizațiile politice, sociale și administrative ale provinciei și unde toate minoritățile naționale au fost reprezentate prin deputații lor, liberi aleși de congresele și organizațiile naționale, pe aceleași baze care s-au practicat în toată Rusia din 1917—1918.

Problema Basarabiei este una din cele mai importante ale României și fără soluționarea ei nu poate fi pace statornică în această parte a Europei. Noi — basarabeni — ne punem speranța în voința hotărîtoare a Americii, care rivnește să fie și este puterea arbitrală în toată lumea.

Prin mine — om bătrîn de 91 de ani — Basarabia face apel la Domnia Voastră, Domnule Ambasador al Americii, ca să ajutați soluționarea pașnică a problemei basarabene. Basarabia Vă va rămîne recunoscătoare pentru totdeauna pentru cuvîntul Domniei Voastre, pe care îl Veți spune în problema Basarabiei. Acest cuvînt trebuie spus și pentru motivul că răpirea Basarabiei de către Stalin din cadrul statului român a fost un act pus la cale de dictatorul Stalin cu dictatorul Germaniei Hitler și acest act trebuie anulat, cum au fost anulate la Potsdam toate actele lui Hitler. Aș fi fost bucuros să Vă spun cuvintele de mai sus verbal, dar sunt bolnav.

Rămîn al Domniei Voastre vechi prieten, dornic de a discuta problemele la ordinea zilei.

1 Noembrie 1974
Str. Al. Donici N 32, București
PANTELIMON HALIPA

„TRĂIASCĂ UNIREA CU ROMÂNIA” —

erau cuvintele ieșite din piepturile deputaților, în aplauzele furtunoase și prelungite, la citirea rezultatului final al rezoluției Blocului Moldovenesc pentru — UNIREA BASARABIEI cu ROMÂNIA. Președintele Sfatului Țării, Ion Inculeț dă citire rezultatului votului :

— 86 deputați — pentru.

— 3 deputați — contra.

Iată, deputații din Sfatul Țării, care au votat Unirea Basarabiei cu România :

1. Alexandri Nicolae	24. Dron Dimitrie
2. Alistar Elena	25. Epure Boris
3. Buzdugan Ion	26. Erhan Pantelimon
4. Buiuk Ilarion	27. Zubac Vitalie
5. Bivol Constantin	28. Ignatiuc Ion
6. Budișteanu Ignație	29. Inculeț Ion
7. Bircă Teodor	30. Ioncu Teofil
8. Bosie-Codreanu Nicolae	31. Crihan Anton
9. Botnariuc Stefan	32. Creangă Ion
10. Buruiană Gheorghe	33. Chiriac Afanasie
11. Bircă Teodosie	34. Cărăuș Dimitrie
12. Bogos Vladimir	35. Codreanu Ion
13. Budescu Vladimir	36. Cazacliu Grigorie
14. Baltag Alexandru	37. Caraiman Anton
15. Valuță Ion	38. Cocarlă Pavel
16. Grosu Nicolae	39. Costin Ion
17. Gafencu Vasile	40. Ciorescu Vladimir
18. Galitchi Simeon	41. Cazacliu Grigorie
19. Ghențul Vasile	42. Cazacliu Vladimir
20. Găină Andrei	43. Lascu Vasile
21. Groapă Alexandru	44. Mămăligă Nicolae
22. Dragomir Dimitrie	45. Minciună Mihail
23. Dutchevici Felix	46. Moraru Anatolie

47. Moraru Alexandru	67. Spinei Kiril
48. Marța Dimitrie	68. Stavro Gheorghe
49. Mare Gheorghe	69. Suruceanu Teodor
50. Maculețchi Mihail	70. Tudor Gheorghe
51. Marghitan Dimitrie	71. Tudose Ion
52. Neaga Teodor	72. Turcuman Grigore
53. Năstas Gheorghe	73. Uncu Teodor
54. Oșoian Constantin	74. Halipa Pantelimon
55. Pinteza Gherman	75. Herța Teodor
56. Mândrescu Vasile	76. Țurcan Leonida
57. Pelivan Ion	77. Țanțu Vasile
58. Palii Efimie	78. Cernăuțeanu Nicolae
59. Pascăluță Ion	79. Ciornei Nicolae
60. Picior-Mare Petru	80. Cijevschi Vasile
61. Siniclie Elefterie	81. Cerescu Vasile
62. Suruceanu Nicolae	82. Cernof Nicolae
63. Silitari Timofte	83. Soltuz Nicolae
64. Sbarea Kiril	84. Stere Constantin
65. Sacară Nicolae	85. Munteanu Zamfir
66. Scobioală Andrei	86. Sucevan Iacov

Deputații din Sfatul Țării, care au votat contra Unirii Basarabiei cu România :

1. Balmez Ștefan (Bulgar)
2. Osmolovski Arcadie (Ucrainean)
3. Starenki Mihail (Ucrainean)

CUPRINS

Întoarcerea lui Pantelimon Halipa	3
---	---

CAPITOLUL I

Cauzele mișcărilor revoluționare în Rusia	5
Suferințele și sărăcirea poporului român provocate de invazia armate- lor rusești din anul 1806	7
Denaturarea istoriei de către istoricul Batiuşcov	10
Anexarea Moldovei dintre Prut și Nistru de către imperiul rus	13
Metoda rusească de rusificare a poporului românesc dintre Prut și Nistru	26
Și la Odessa	34

CAPITOLUL II

Înființarea comitetului central moldovenesc al soldaților și ofițerilor la Chișinău	38
--	----

CAPITOLUL III

Întiul congres al ostașilor și ofițerilor moldoveni din Chișinău	44
--	----

CAPITOLUL IV

Deschiderea Sfatului Țării	51
Declararea Basarabiei ca Republică Democratică Moldovenească	73
Dezarmarea și arestarea eșalonului de voluntari ardeleni	79
Venirea armatei române	82
Republica Moldovenească Democratică Independentă	86

CAPITOLUL V

Unirea Republicii Independente Moldovenești cu Patria-mamă	87
Importanța unirii Basarabiei cu Patria veche România	103

După unirea Republicii Moldovenești Democratice și Independente cu România	106
Lupta poporului român din Basarabia pentru independență și unirea sa cu România	136
Cine suntem și cum suntem noi	157
Tragedia unui mare număr de români dintre Prut și Nistru din primăvara anului 1944	161
Cuvînt de încheiere	167
Bibliografie	169
Scrisoarea lui Pantelimon Halipa către ambasadorul U.S.A.	171

Halipa Pantelimon. Moraru Anatolie
H 18 Testament pentru urmași : Mărturii și doc.: Pentru șc.
medie. Prez. graf. de A. Macovei.— Ch : Hyperion, 1991—
176 p.
ISBN 5—368—01446—5

Această carte reprezintă o analiză concludentă a stării sociale în Basarabia de după 1812 și este un document veridic al evenimentelor de până și după 1918. Autorii revin cu lux de amănunte panorama mișcării de eliberare națională din acest ținut așezat în calea tuturor rețelilor, evocă prin mărturii și documente activitatea „Statului Țării” în contextul atmosferei de înaltă tensiune din acea vreme. Cartea constituie un manual de învățătură, un avertisment și un testament de veche pentru generațiile viitoare.

H 4802000000—181
M756 (10)—91 121—92

CBB 63.3(2M)

Pentru școala, medie

**PANTELI MON HALIPA
ANATOLIE MORARU**

TESTAMENT PENTRU URMAȘI

Pictor *Alexandru Macovei*

Redactor *T. Bragă*

Redactor artistic *E. Barașcov*

Tehnoredactor *V. Ciobanu*

Corector *A. Raicu*

FI №. 4832

Dat la cules 11.01.91. Bun de tipar 26.09.91.
Formatul 60×90/16. Hirtie pentru cărți și reviste.

Garnitură „Baltika”. Imprimare offset.

Coli de tipar 11.00. Impr. crom.-conv. 11,12.

Coli editoriale 13,26. Tirajul 100.000 (transa I. 1—70000).
Comanda Nr. 10016. Pretul 3 rub. 50 cop.

Editura „Hyperion”

277004, Chișinău, bd. Ștefan cel Mare, 180.

Departamentul de Stat al Republicii Moldova
pentru edituri, poligrafie și comerțul cu cărți.

Combinatul poligrafic. 277004.

Chișinău, str. Mitropolitul Petru Movilă, 35.

PANTELIMON HALIPA
ANATOLIE MORARU

*Testament pentru
urmasi*

CHIȘINĂU „HYPERION” 1991

INTOARCEREA LUI PANTELEIMON HALIPA

Că Eminescu n-a scris în două limbi odată, este de la sine înțeles.

Că scriitorul nostru numărul unu și-a zis întotdeauna român și a luptat pentru curățenia, frumusețea, perfecțiunea și demnitatea limbii române, se știe.

Că el s-a folosit numai de alfabetul latin, nu pune la îndoială nimeni.

De ce dară noi, care ne considerăm urmași ai lui, ne-am pomenit, iar uneori ne mai pomenim și azi în situația neștiutorilor de istorie a Patriei, în particular a culturii, literaturii, limbii strămoșești ?

De ce s-au purtat, iar pe ici-colo se mai poartă discuții dacă limba noastră e română, dacă alfabetul cel mai potrivit limbii noastre e cel latin și dacă noi, moldovenii de dincoace de Prut, sintem români ?

Concetățenii noștri moldoveni s-au deprins cu cele ce le-au fost insuflate cu toată stăruința unei ideologii totalitariste pe parcurs de ani și decenii și nu se pot debarasa de conștiința care le-a fost formată, de fapt — deformată. Adică nu toți, ci numai acei căzuți în întregime în mrejele deznaționalizării. Anume aceștia nu cercetează documente asupra istoriei Patriei, se complac în cunoștințele însușite la școală, inclusiv la cea superioară, supusă aceleiași ideologii, și de aceea întâmpină cu ostilitate afirmații și adevăruri menite să le răstoarne mentalitatea veche, de fapt — învechită.

Dacă ar dispune de cărți în care e scris adevărul și dacă, avindu-le, le-ar studia cu creionul în mână, ei ar înțelege relativ ușor totul : și faptul că limba noastră e română, și acela că alfabetul nostru cel mai potrivit este alfabetul latin, și faptul că noi înșine sintem români.

Conlocuitorii noștri ruși, ucraineni și de alte naționalități s-au lăsat induși în eroare de *Sovietskaia Moldavia* și de alte organe de presă rusești, republicane și orașenești, și habar n-au de istoria meleagului nostru, de rusificarea intensă și nemiloasă căreia am fost supuși de la 1812 (transnistrenii — de încă mai demult), de alte adevăruri acum descoperite spre cunoștința tuturor doritorilor. Aceștia au ris, iar pe ici-colo mai rid și azi de noi, moldovenii, că ne-am trăda naționalitatea și chiar și limba.

Și unii, și alții greșesc din cauza lipsei de informație autentică, amănunțită și convingătoare.

Noi rămânem exact aceiași care am fost, vorbim aceeași limbă pe care am vorbit-o pînă acum, atît că abia acum am înțeles cu adevărat și abia acum putem spune răspicat că limba noastră e română și că noi sintem români. (De fapt, n-ar

trebui să vorbim în continuare agramat. În acest sens poate ne vom... româniza cite puțin, în pofida tuturor acelor care o fi dorind să ne audă bilbiind o limbă moldo-rusească de te strânge în spate.)

Deci, nu trădăm nimic. Pur și simplu, privim lucrurile adânc și adevărat.

Și ca acest lucru să-l poată face toți doritorii, avem nevoie de cărți bune, purtătoare de adevăr. Purtătoare de informație aidoma aceleia cuprinse în cartea lui Pantelimon Halipa și Anatolie Moraru *Testament pentru urmași*.

Cînd am făcut rost de această carte, am citit-o într-o singură seară, rupînd cit a fost nevoie și din noaptea respectivă.

Lectura este de-a dreptul captivantă. Informația abundă, patosul expunerii te angajează totalmente.

Pantelimon Halipa este basarabean de-al nostru, născut la Cubolta. A fost, iar prin cartea de față rămîne un mare luptător pentru un destin omenesc al meleagului său și al nostru.

În paginile cărții învie viața poporului de pe ambele maluri ale Nistrului, cu osebite din timpurile cînd mai întîi Transnistria, iar pe urmă și Moldova de la răsărit de Prut au nimerit în ghearele țarismului rus.

Pantelimon (mai scurt — Pan) Halipa a stat la leagănul parlamentului nostru din 1917—1918, numit *Statul Țării*. El scrie în chip detaliat, manevrînd cu nume, cifre și fapte concrete, despre anii de zbucium cînd acea parte a Moldovei, care s-a numit cam impropriu Basarabia, a fost pusă în situația obiectivă de a alege între Ucraina dușmănoasă și România frățască. (Nu ne facem iluzii în privința purtării nemiloase a jandarmilor și percepților pe teritoriul dintre Nistru și Prut. Ci alegem, și noi, între Țara din sinul căreia fuseserăm smulși în 1812 și o alta, cu care nu avuseserăm niciodată nimic comun.)

Publicarea cărții lui Pan Halipa la Chișinău înseamnă întoarcerea curajosului fecior al poporului nostru acasă, de unde a lipsit atît de mult.

Și avem convingerea că acest *Testament pentru urmași* face parte dintre cărțile care varsă multă lumină asupra trecutului neamului nostru.

Lectura lui va influența în bine orizontul de cunoștințe al concetățenilor noștri.

Ca și orizontul conlocuitorilor noștri ruși, ucraineni și de alte naționalități, dacă îl vor citi cu bunăvoință, cu atenție și, mai ales, cu acea curiozitate spirituală, care asigură lecturii și plăcerea cuvenită, și utilitatea rîvnită de oricine se apleacă asupra paginii de carte.

Ion Ciocanu

Post scriptum. Cartea din care am extras textele tipărite în continuare a fost editată în 1967 la München de Johann Urwich. N-am retipărit din ea totul, n-am reprodus fotografiile însoțitoare textelor, ci numai paginile aparținînd lui Pan Halipa, așa cum le-a înregistrat bunul său prieten de viață și de luptă Anatolie Moraru.

Dreptul de autor ni l-a cedat, contra unei părți de tiraj, feciorul lui Pan Halipa, actualmente trăitor la București, pe nume Nicolae.

I. C.

Capitolul I

CAUZELE MIȘCĂRILOR REVOLUȚIONARE ÎN RUSIA

Pînă s-a ajuns la marea fericire adusă de revoluția din 1917, redau pe scurt cîteva date istorice din trecutul Rusiei care explică pentru ce mișcarea revoluționară din Rusia, începînd cu mișcarea așa zisă a „decembriștilor” din 1825, a tot crescut și s-a lărgit în-continuu pînă în 1917. În această mișcare se înglobau din ce în ce mai mult largi mase de muncitori din industrie și muncitori țărani.

Rusia a trecut și ea prin faze grele și tulburi în decursul istoriei sale. Erau perioade în care rușii apelau la străini, ca să vie la ei și să-i cîrmuiască. Astfel, prin anii 862—880, a fost trimisă în Scandinavia o delegație rusească și s-a adresat prinților Variagi cu următoarele cuvinte : „Țara noastră e mare și bogată, dar nu-i nici o rînduială în ea, veniți și ne cîrmuiți pe noi”*) Și au venit trei prinți cu numele de : Ruric, Igor și Oleg și s-au instalat în cele trei principate ale Rusiei, dar dezordinea și samavolnicia în Rusia a continuat și populația rusească se zbătea în mizerie și sărăcie. Mai tîrziu, situația s-a agravat și mai mult.***) În anul 1240 au năvălit tătarii și Rusia, ocupată de tătari, o ducea și mai greu. Ocuparea Rusiei de către tătari a durat aproape trei secole și țara a fost slăbită de tot, nu numai din punct de vedere economic. În decurs de aproape trei secole de ocupație, tătarii au avut o influență și din punct de vedere moral. Caracterele tătarești au lăsat în sufletele rușilor o amprentă asiatică. Acest fapt se recunoaște de istoricul rus L. Șișco, vezi povestirile din istoria rusă, tipărită în editura „Munca și folosul”, în anul 1906, la Petersburg.

Abia după retragerea tătarilor a început Rusia să se redreseze. S-a instalat dinastia Romanov. Din veacul al XVII-lea Rusia țaristă devine un stat militarist, absolutist, și acăpărător. Începînd cu anexarea Ucrainei de către țarul Alexei Mihailovici Romanov, în anul 1654, sub lozinca ortodoxismului, imperiul rusesc treptat subjugă diferite popoare creștine. Mai ales cînd era vorba de

*) Din istoria rusească.

**) Din istoria rusească.

popoare supuse turcilor, pe țarii ruși îi cuprindea mila și puneau stăpânire pe ele.

Treptat, țarismul rusesc ocupă cu forța enorme teritorii străine de la Marea Baltică la Marea Neagră și de la Marea Galbenă pînă dincolo de Caucaz pînă la Prut și Dunăre, pînă în Galiția și Prusia, subjugînd milioane de locuitori.

Așa au acaparat un vast teritoriu de multe milioane de km pătrați, ce cuprindea o sută și ceva de naționalități, printre care români¹, bulgari, finlandezi, estonieni, turci, letonieni, lituanieni, tătari, nemți, evrei, gruzini, inguști, armeni etc. și o mulțime de naționalități din Siberia, Caucaz, Manciuria etc. etc.

Veacuri întregi, țarismul rusesc a exploatat puterea de muncă și avutul acestor popoare. Prin aceste jafuri poporul rusesc și-a construit o fațadă strălucită și luxoasă.

După aceste anexări, Rusia țaristă avea nesfîrșite bogății: padurile din Siberia și Arhanghelsk, cărbunii din Ucraina și Polonia; petrol din Caucaz — Bacu, vin, fructe și tutun din Basarabia, Caucaz, Ucraina și Crimeea, bumbac din Turchestan, grâu, orz, ovăz etc. din Basarabia, Ucraina și Don, aurul, platina, argintul, plumbul și blănurile scumpe din Siberia.

O mare parte din aceste imense și bogate teritorii Rusia le-a anexat sub pretextul că-i scapă pe creștini de păgîni.

Toate aceste imense energii ale minii de lucru a muncitorilor și marile bogății ce se găseau pe teritoriile anexate, au permis imperialismului țarist absolutist să introducă la curtea țarilor, precum și în mediul nobilimii ce înconjura curtea, cel mai strălucit lux.

S'au efectuat lucrări fantastice, cu prețul a mii de vieți ome-nești.*) S-a construit capitala Petersburg, într-o regiune moci-roasă, unde nu era nici teren solid și nici piatră prin apropiere. Materialele de construcție, inclusiv piatra, se aduceau de la mari distanțe. În apropierea orașului Petersburg s-a construit și cetatea Petro-Pavlovsc (Petro-Pavlovskaja² creposti). Toate aceste construcții fantastice și enorm de costisitoare, țarismul rusesc le făcea pentru a străluci și a se făli în fața Europei, folosind munca popoarelor subjugate. Se construiau catedrale cu acoperișuri de aur (de ex. catedrala din Varșovia); s-au construit, în afară de capitala Petersburg, și alte orașe, ca de pildă: Odessa, Herson, Li-bava, Port-Artur etc.; s-a construit din ordinul Ecaterinei a II-a Ermitajul, apoi muzeul Alexandru al III-lea și altele.

*) Așa de exemplu Merjcov, în lucrarea sa, vol. XII pag. 8, descrie construirea cetății Petro-Pavlovsc, care a costat 100.000 (una sută de mii) de morți sau pierduți.

¹ Autorul a ortografiat foarte multe cuvinte cu litera „ă”. Pentru a înlesni lectura cititorului nostru, redacția a schimbat-o cu litera „i”, excepție făcînd doar cuvîntul „român” și derivatele lui. (N. red.)

² Ortografia numelor și toponimelor s-a păstrat ca la autor, afară de cazurile unde se cerea de unificat. (N. red.)

Toate aceste lucrări erau concepute și executate de cei mai mari arhitecți din lume.

S-au umplut orașele cu statui ale țarilor și țarinelor, generalilor, conților, conteselor și ale tuturor nobililor ce înconjurau pe țar, între care mult proslăvitul Călăreț de Aramă — vestita statuie equestră a lui Petru cel Mare — cu spatele spre orașul Petersburg și cu fața spre mare. Simbol pentru viitor al stăpînirii mărilor și oceanelor.

În timp ce la curtea țarilor și la palatele celor ce-l înconjurau pe țar domnea luxul cel mai mare, strălucirea și bogăția, cei 180.000.000 (una sută opt zeci de milioane) de țărani și muncitori erau goi și flămînzi. Sufereau cu toții, dar mai mult sufereau acei creștini ce fuseseră eliberați de țarism în numele principiilor înălțătoare ale pravoslavniciei și milei față de creștini, și îndată după aceea sub ocrotirea țarismului, deveneau robi.

SUFERINȚELE ȘI SĂRĂCIREA POPORULUI ROMÂN PROVOCATE DE INVAZIA ARMATELOR RUȘEȘTI DIN ANUL 1806

Cu mult înainte de anul 1812, populația românească, indiferent din ce clasă socială făcea parte, suferea groaznic din partea armatelor de ocupație rusești; — suferea, dar tăcea.

Bietul nostru popor era prima jertfă adusă întru îndeplinirea testamentului lui Petru cel Mare. Prin anul 1709, cu ocazia războiului ruso-suedez, armatele rusești sub suprema comandă a împăratului Petru I cel Mare, se deplasează spre sud. Luptele decisive se dau la Poltava (în Ucraina) între armatele rusești și cele suedeze, de sub comanda regelui Carol al XII-lea, și succesul obținut de Petru cel Mare asupra lui Carol al XII-lea îl îmbată pe Țar. El constată entuziasmat că regiunea sudică, cu clima ei dulce și vecinătatea cu Marea Neagră, este mai favorabilă pentru o activitate economică decît nordul. El și-a dat seama că, dacă ar stăpîni în întregime Marea Neagră, ar putea extinde contactul cu lumea apuseană și că schimburile de mărfuri s-ar putea face pe scară mare cu lumea întreagă. Din nenorocire pentru Rusia cheia ieșirii spre Marea Mediterană era în minile imperiului turcesc. Și atunci imperialismul țarist și-a pus problema izgonirii turcilor de pe malurile strîmtorilor Bosforului și Dardanelelor, iar pentru aceasta trebuia ocupat cu orice preț Constantinopolul.

Deci, dorința și testamentul lui Petru cel Mare pentru urmașii săi era ca să ocupe Constantinopolul și să deschidă o fereastră rusească spre mări și oceane, folosindu-se pentru atingerea acestui țel de toate mijloacele.

Împăratul Alexandru I al Rusiei, gelos față de isprăvile Ecaterinei a II-a, care ocupase și ultimul teritoriu polonez în 1792, împingând hotarele Rusiei pînă la Nistru, se crede în stare să devie executorul testamentar al lui Petru cel Mare și să ocupe Constantinopolul.

În acest scop, în 1806, armatele rusești năvălesc spre sud și ocupă Țările Românești. De atunci, suferințele poporului românesc devin permanente. Enorma povară de aprovizionare cu alimente și furaje a armatelor rusești cade în spinarea țaranului român. Mii de harabale țărănești, încărcate cu produsele muncii poporului român, erau obligate să urmeze armatele rusești dincolo de Dunăre prin Balcani, pînă la Marea de Marmara. Acest chin al poporului român impresiona pe toată lumea, chiar și pe ruși.

În lucrarea sa „Rusia la Dunăre”, pag. nr. 227, fostul ministru al țarului Nicolaie al II-lea, Leon Casso, printre alte suferințe ale poporului român, scrie și următoarele: „Nu e greu ca țaranul român să-și amintească că încă nu de mult, el cu harabalele (cărute trase de boi) lui, încărcate cu alimente și furaje, parcurgea în urma convoiurilor rusești distanța pînă la Marea de Marmara și în apele acestei mări își scâldea boii lui albi.”

După eforturi teribile și jertfe inutile, țarismul s-a convins de imposibilitatea de a cucerii Bosforul și a pune piciorul la Marea Mediterană, și n-a reușit să-i momească pe slavii: sirbi, bulgari, muntenegreni, croați etc. de a se lipi de imperiul rusec. Și această nereușită o pune pe seama poporului român. Pe români îi considerau ca pe un cui înfipt între Rusia și popoarele slave din Balcani. Pentru acest lucru rușii ne urăsc; ne-a urit țarismul și sfetnicii lui, dar nu poporul rus, care nici nu știa că noi existam. Și această dezinteresare a poporului și a administrației rusești din Petersburg față de Basarabia s-a dovedit a fi o realitate, nu numai în anii de agitație, — cînd țarul Rusiei, Alexandru I, dorea să anexeze Basarabia la imperiul rusec, fără vre-un drept de cucerire cu sabia, nici prin cedare de bună voie sau prin dreptul primului ocupant și nici prin dreptul ginților — dar și o sută de ani după anexare.

Tot în lucrarea sa „Rusia la Dunăre”, pag. 228, Leon Casso scrie: „De la data anexării Basarabiei la imperiul rusec și pînă ce a fost publicat studiul unui ofițer rus, Zașciuc, cam prin anul 1862, rușii nu știau nimic despre Basarabia. Unii credeau că Basarabia e în Asia, iar alții o confundau cu Gruzia. Pînă astăzi toate datele ce se transmiteau la centru despre Basarabia, nu corespundeau adevărului și realității. Așa de exemplu în „Anuarul Rusiei”, redactat de serviciul statistic de pe lângă Ministerul de Interne, pe anul 1910, erau trecute toate naționalitățile ce locuiau pe teritoriul Basarabiei, iar despre moldoveni, care constituie marea majoritate a populației din Basarabia, nu scria nici un cuvînt. Iar cîțiva ani în urmă, Departamentul Casației Civile scotea o hotărîre, precum că Basarabia și cu Moldova din dreapta

Prutului erau parte integrantă din imperiul bizantin, neținînd seama că puterea împăraților din Constantinopol niciodată n-a depășit Dunărea spre nord.” — Am încheiat citatul.

Conducătorii țarismului rusec, împreună cu iscusitul grec Capodistria, erau convinși că Basarabia va constitui pentru ei prima treaptă în drum spre cucerirea Bosforului și va alcătui prima etapă spre a pune mina pe Balcani. Dar acest vis nu s-a împlinit și din această cauză planurile politice rusești s-au modificat simțitor. S-a renunțat la cucerirea Bosforului, iar scopurile lor politice s-au redus numai la grija de a-i ajuta pe slavii din Balcani, și în primul rînd de a apăra religia pravoslavnică a slavilor sirbi și bulgari.

Apărarea slavilor de sub dominația otomană era îngreunată prin faptul că poporul român, din ambele jumătăți ale Moldovei (adică Moldova de pe dreapta și stînga Prutului), precum și cel din Valahia, îi despărțea pe slavii de sud de cei de nord și împiedica contopirea lor frățească. Această constatare o face chiar și un diplomat rus, cu numele F. P. Fonton, în amintirile sale de la Marele Cartier General al armatei de la Dunăre. Redăm textul acestor gîndiri aflate în lucrarea „Rusia la Dunăre”, a lui L. Casso: „Poporul acesta român* anume caracteristici aparte, și nu pot să ascund — scrie el — că uitîndu-mă pe hartă, mă întristez, că aceste opt milioane (8.000.000) de români, cu totul străini slavilor, s-au instalat aici pe stîncile munților Carpați și formează un fel de cui între neamurile slavonești și împiedică contopirea lor.” Și mai departe, cu un ton mai ridicat, spune: „Ei, dacă în locurile acestor români ar trăi sirbi și bulgari, cit de simplu s-ar fi rezolvat problema Răsăritului și a slavilor,” neprevăzînd, desigur, marile greutăți de care trebuia să se lovească diplomația rusească mai tîrziu în legătură cu țările slave din Balcani.

Dar, prin anul 1807, pofta imperialismului rusec de a anexa tot ce vedea cu ochii, scade. Napoleon I se împotrivește imperiului rusec, el nu admite ca Țările Românești să devie colonii rusești; în anul 1807 se încheie între Napoleon I și împăratul Alexandru I o înțelegere, așa zisa înțelegere de la Tilsit, prin care Alexandru I se obliga să retragă toate trupele de pe teritoriul Moldovei și Valahiei.

Imperialiștii ruși privesc influența lui Napoleon I în toată Europa cu neliniște. Cercurile conducătoare rusești sunt îngrijorate și le scade moralul; în loc să se gîndească la anexarea Țărilor Românești și celor Balcanice, pofta lor se reduce la anexarea măcar a Basarabiei.

* La autor lipsește verbul: are, întrunește. (N. red.).

DENATURAREA ISTORIEI DE CĂTRE ISTORICUL BATIUȘCOV

În legătură cu afirmația falsă a unor istorici ruși, precum că în Basarabia au trăit slavi și nu români, citez din lucrarea „Rusia la Dunăre” a lui L. Casso, pag. 229. Iată ce scrie autorul : „Nația aceas- ta de origine romană supără nu numai pe diplomați, dar și pe slavofili: unul din ei, Batiușcov, nega adevărul istoric și făcea efortări spre a dovedi că primii locuitori pe teritoriul Basarabiei erau slavi, care între timp au deprins graiul latinesc, iar altul, Danielevschi, care nu risca să meargă așa de departe în ipotezele lui și prefera să respecte principiul naționalității, contrazicea pe Batiușcov și sfătuia guvernul rusesc să dea înapoi Basarabia Ro- mâniei”. Care era logica rusului Batiușcov ? De la cine ar fi putut învăța limba latinească slavii lui Batiușcov, dacă în Basara- bia n-ar fi fost români încă din secolul al doilea al erei noastre ?

Mai departe, la pag. 229, L. Casso scrie: „Nu demult un cores- pondent militar, A. P. Kuropatkin, făcînd bilanțul războaielor noastre din Balcani contra turcilor, a constatat că Rusia a atins hotarele ei naturale încă din 1792, adică la Nistru, conform trata- tului de la Iași, care dădea Rusiei malul stîng al rîului Nistru”.

Dar înainte de a trece la evenimentul tragic de anexare a Moldovei de răsărit la Rusia, trebuie să amintim pe scurt despre psihoza ce i-a cuprins pe țarul Rusiei Alexandru I și pe credincioșii lui sfetnici de a cucerii și a supune alte popoare și alte teritorii. Pentru a paraliza și a face imposibilă influența Franței în Statele Românești și în țările Balcanice, orgoliosul țar al Rusiei, Alexan- dru I, împreună cu consilierul său permanent, prințul Ciortorij- schi (dracu roșcat), au întocmit un plan ca să întemeieze la sud de Dunăre, pe teritoriul stăpînit de turci, unele state pravoslav- nice, sub protectorat rusesc, iar pentru a atinge acest scop, era absolut necesar să anexeze Moldova și Valahia ale căror terito- rii să fie complet unificate cu teritoriul rusesc. Planul a fost întocmit încă în anul 1802 și nu era numai o schiță generală, ci era un perfect plan de acțiune. Conform acestui plan, o armată rusească cu un efectiv de 100.000 de soldați trebuia plasată la frontiera sud-vestică a Rusiei, pentru ca la momentul potrivit să pătrundă în Moldova și Valahia și să ocupe cetățile de pe dreapta Nistrului și de pe Dunăre, pînă la Belgrad. Acest plan a fost exe- cutat în 1806, de către baronul Budberg, ministrul de externe din Rusia. Și pentru ca în interiorul Țărilor Românești această bar- barie să fie văzută prin prisma pravoslavniciei și a milei, și să fie primită de populația românească cu simpatie trebuia insta- lată o administrație rusofilă, care să ducă o campanie favorabilă rușilor și să combată orice agitație, care n-ar fi favorabilă Rusiei. În acest scop se hotărăște să-i înscăuneze în Moldova, pe prințul Alexandru Moruzi și, în Valahia, pe Constantin Ipsilanti, doi

fanarioți rusofili, devotați rușilor. Pentru executarea acestui plan, a fost trimis la Constantinopol iscusitul diplomat rus Italinski, și, cu concursul marelui dragoman de pe lîngă sultanul turc, prin- țul Dumitru Moruzi, om foarte capabil și cu mare influență asupra sultanului Soliman III, și cu tot felul de făgăduieli de pace, în anul 1802 reușește să înlătore pe vechii domnitori Suțu și Cali- machi, și să-i instaleze pe o durată de cel puțin 7 ani pe Alexandru Moruzi în Moldova și pe Constantin Ipsilanti în Valahia, — oameni de încredere ai Rusiei și înversunați francofobi. Pe lîngă aceste măsuri de a induce în eroare populația românească, predecesorul prințului Ciortorijski, baronul Budberg, ministrul de externe al Rusiei, ordonă consulului său de la Iași, Podofinic, să înființeze în Principate o organizație politică secretă, pentru a pregăti invazia armatelor rusești. Conform ordinului ministrului rus Budberg că- tre consulul din Iași se prevedea ca nu numai să se organizeze agenții secrete, dar se porunceă ca imediat să se pornească în Țările Românești la o propagandă intensă că Rusia e binevoitoare față de Țările Românești și Turcia. Iar în nota către puterile străine, odată cu ordinul către generalul Mihelson, de a trece Nistrul, dl. ministru de externe Budberg enumera motivele care au silit Rusia să recurgă la asemenea fapte, și anume schimbarea domni- rilor, constrîngerea navigației pe Marea Neagră, apariția armate- lor turcești la Dunăre și pregătirile militare în cetățile învecinate.

Dar această sete a țarului Rusiei, Alexandru I, de a subjuga popoare străine, slabe, sărăcite și fără putere de a se apăra, era în contradicție cu spiritul și planurile lui Napoleon I, care nu ad- mitea ca Țările Românești să fie înghițite de Rusia. Și pentru a contrapara planurile Rusiei, Napoleon I trimite la Constantinopol pe talentatul său sfetnic, generalul Sebastiani, cu misiunea de a zădărnici planurile Rusiei cu privire la Moldova și Valahia, și să convingă pe Sultan să înlătore pe cei doi domnitori, Alexandru Moruzi și Constantin Ipsilanti din scaunele domnești ale Mol- dovei și Valahiei, și să fie înscăunați în Principatele Românești foștii domnitori Suțu și Calimachi, ambii rusofobi. După o lungă și dibace luptă diplomatică, cu toată opunerea influentului prinț dragoman, Dumitru Moruzi, generalul Sebastiani reușește să-i înlătore pe Alexandru Moruzi și pe Constantin Ipsilanti, și să instaleze în scaunele de domnie din Țările Românești pe foștii domni Suțu și Calimachi.

Înlăturarea domnitorilor rusofili, Alexandru Moruzi și Con- stantin Ipsilanti, din scaunele domniei Țărilor Românești, a stîrnit uimire și o adevărată furtună de indignare la curtea Imperiului rusesc, și atunci de urgență se trimite la Constantinopol diplo- matul rus Italinski, pentru a folosi toată influența sa față de Sultan și ilustrul și talentatul dragoman Dumitru Moruzi. Italinski a pus în vedere Porții că, înlăturarea acelor doi domnitori e con- siderată de Rusia drept o încălcare a înțelegerii din anul 1802, și a cerut ca domnitorii Alexandru Moruzi și Constantin Ipsilanti

să fie readuși în scaunele lor. În caz contrar, Rusia va fi nevoită să se amestece în treburile Turciei, iar pe de altă parte generalul Sebastiani îl susținea pe Sultan contra Rusiei. În această situație, Poarta prefera un război cu Rusia, decît să anuleze decizia, prin care erau numiți Calimachi și Suțu.

Drept consecință, în urma presiunilor Rusiei și ale Franței asupra Turciei, cu privire la schimbarea domnitorilor din scaunele domnești ale Moldovei și Valahiei, relațiile dintre Rusia și Turcia se înrăutățesc din ce în ce mai mult; armatele rusești staționate în vecinătatea Principatului Moldova, conform planului întocmit cu cîțiva ani în urmă, la data de 11 noiembrie 1806 au trecut Nistrul în dreptul tîrgului Moghilău, iar la 15 Noiembrie în același an ocupă Cetatea Hotinului. Această acțiune militară a Rusiei de a ocupa Moldova și Valahia s-a produs în mod pripit și înainte de a fi primit din partea Sultanului Turciei un răspuns la ultimatumul Rusiei, de a instala din nou în scaunele Principatelor Românești pe foștii domnitori A. Moruzi și C. Ipsilanti, ambii devotați rușilor. Cu toată dorința arzătoare a țarului Rusiei, Alexandru I, de a pune stăpînire pe Principatele Românești, datorită acțiunii diplomatice a lui Napoleon I, și mai ales datorită marșului lui Napoleon I spre Moscova, planurile Rusiei nu s-ar fi realizat, dacă trădătorul grec, prințul Dumitru Moruzi, marele și influentul dragoman de pe lîngă Poartă, n-ar fi forțat lucrurile. Acest grec, D. Moruzi, a grăbit conferința de pace din București, să ia cît mai repede hotărîrea prin care Basarabia să fie anexată la Rusia. Această grabă se explică și prin faptul că Napoleon I cu trupele sale înainta spre Moscova, și că sferele superioare rusești, împreună cu țarul Alexandru I, înclinau să renunțe la anexarea Basarabiei, iar amiralul Ciceagov, noul comandant al trupelor rusești din Basarabia, plecînd din Petersburg spre postul său de comandă, avea în buzunar aprobarea țarului Alexandru I să renunțe la anexarea Basarabiei. Dar cînd amiralul Ciceagov a ajuns la București, tratatul prin care Basarabia se anexa la Rusia, era deja semnat.

Această grabă s-a datorat grecului D. Moruzi, care susținea interesele Rusiei.

D. Moruzi fiind în serviciul Turciei, în calitate de „raia”, avea permanent grija ca să nu fie înlocuit și să nu cadă în disgrăție și era mereu preocupat de situația familiei sale, care avea nevoie de ajutorul Rusiei pentru a se menține în scaunele domnești ale Principatelor Românești.

În anul 1812 s-a preocupat și de candidatura lui proprie pentru un scaun domnesc, dar în loc de domnie l-a pîndit moartea, fiind ucis de un călău turcesc. (Vezi lucrarea lui Leon Casso „Rusia la Dunăre”, pag. 20—23.)

ANEXAREA MOLDOVEI DINTRE PRUT ȘI NISTRU DE CĂTRE IMPERIUL RUS

Toată lumea, și cu atît mai mult rușii, care ocupau Moldova încă din 1806 și pînă în 1812 cu armatele lor, știau foarte bine că teritoriul dintre Prut și Nistru avea denumirea de Moldova de pe stînga Prutului, și împreună cu teritoriul din dreapta Prutului forma Principatul Moldova. Conform tratatului de la Tilsit din 1807 încheiat între Napoleon I și țarul Rusiei, Alexandru I, Rusia se obligase să evacueze și să retragă trupele din Valahia și Moldova. Adică armatele rusești urmau să se retragă peste Nistru în țara lor, dar ceva mai spre toamna anului 1807, la o a doua conferință ce a avut loc la Paris, diplomatul rus, Tolstoi, a ridicat din nou problema retragerii trupelor rusești peste Nistru, și cu această ocazie diplomatul Rusiei a afirmat că Rusia va respecta obligația de a retrage trupele sale din Moldova și Valahia, dar a cerut să rămînă rușilor măcar Basarabia, despre care nu se vorbea nimica în tratatul de la Tilsit, știind precis că acea fâșie de teren din sudul Moldovei avea o denumire locală „Bugeacul” sau Basarabia, în amintirea voievodului Basarab — și că Moldova nu era acea fâșie de teren cu denumirea de „Basarabia”. Diplomația rusă, cu o vădită rea credință, a indus în eroare conferința de la Paris, precum că Basarabia, acea fâșie de teren între Chilia, Cetatea Albă și Dunăre nu face parte din Moldova și rușii s-au străduit să convingă conferința că acea fâșie se extinde de la Dunăre înspre nord pe rîurile Prut și Nistru și se mărginește la nord cu hotarul imperiului Austro-Ungar. În felul acesta Rusia a obținut aprobarea forului de la Paris de a nu evacua teritoriul zis Basarabia de pe stînga Prutului.

Academicianul rus L. S. Berg, în cartea sa „Basarabia”, la pag. 2, califică afacerea aceasta ca un succes diplomatic rusesc. Astfel încît, conform tratatului de la Tilsit și de la Paris din 1807, Rusia a evacuat Valahia și Moldova de pe dreapta Prutului, iar Moldova de pe stînga Prutului, botezată de ea cu un nume fals „Basarabia” și care nu-i aparținea, a rămas sub jugul țarismului rusesc. Și bietul popor moldovenesc din această parte a Moldovei a continuat să sufere mai departe. El suferea moralicește, suportînd tot felul de umilințe; el suferea și materialicește, fiindcă trebuia să aprovizioneze armatele rusești cu tot necesarul. Sufereau cu toții, dar tăceau, fiindcă rușii spuneau că vin la noi în numele creștinismului, iar românii îi credeau și sperau că rușii în adevăr vin la noi cu gînd curat, pentru a-i feri de păgînismul turcesc. Dar mai ales credeau românii că mîloasa, pravoslavınca Rusiei îi va izbăvi de fanarioți, care prin diferite mijloace murdare și intrigi, ce adesea duceau pînă la crime,* ajungeau la cirna țării, pe care

* Am observat asteriscuri la pag. 13, 15, 39, 41, dar notele lipsesc. Multe note sînt incluse direct în text. (N. red.).

o storceau de averi, îmbogățindu-se și răsplătind din belșug pe vizirii turci, care îi favorizau și îi mențineau în diferite posturi înalte, unde jefuiau avutul poporului.

Adeseori acești fanarioți reușeau să înduplece chiar pe sultanii turci ca să le încredințeze posturi de domnitori în Țările Românești. Instalindu-se pe teritoriul românesc, acești fanarioți, ca niște lipitori, sugau toată vraga poporului român.

Îndată după anexarea teritoriului dintre Prut și Nistru la imperiul rusesc, populația, în masă, fugea în Moldova de pe dreapta Prutului, la păgînismul otoman. Pentru a opri această fugă, împăratul Alexandru I a recunoscut dreptul țăranilor de a rămâne liberi și mai departe, adică să nu fie robi, să nu fie iobagi, cum erau țăranii din Rusia, adică să nu fie „crepostnoi”. De asemenea li s-au recunoscut și boierilor toate drepturile și privilegiile avute înainte. Dar fuga țăranilor și a boierilor în Moldova aflată sub suzeranitate turcească, nu s-a oprit, și, atunci, țarul Alexandru I, vrînd să îndulcească întrucîtva viața din această parte a Moldovei, a scutit pe timp de cîtiva ani pe moldoveni de plata impozitelor și de serviciul militar. În 1818 acordă o autonomie locală. Se constituie un sfat superior local, în care majoritatea consilierilor după lege o are elementul moldovenesc local, dar din sfatul superior făcea parte vice-regele, guvernatorul, vice-guvernatorul și încă doi consilieri numiți de Petersburg. În acest sfat superior se discutau și se luau hotărîrile în limba românească și rusească. Toată administrația civilă era în miinile moldovenilor. Ispravnicii din județe (un fel de prefect), care erau nu numai administratori, dar și judecători, la început se alegeau de moldoveni. Astfel că toate organele conducătoare ale administrației acestei provincii subjugate de ruși în acea perioadă, erau recrutate din partea boierească, care în totalitatea ei era românească și care nu cunoștea limba rusă. Primul guvernator al provinciei a fost Scarlat Sturza, un bătrîn de optzeci de ani, bolnăvicios, slab și fără putere de muncă. Deci, în conducerea superioară se alegeau români, cu toții vorbeau numai românește și ceva limbă greacă. Mai tîrziu, fiii nobililor au început să vorbească limba franceză sau germană; e de notat că limba ocupanților ruși nu o cunoștea nimeni și nici nu interesa pe nimeni. Dar această stare de lucruri n-a durat mult. Încetul cu încetul situația se schimbă, în locul guvernatorilor români se numesc guvernatori generali ruși, care nu cunoșteau limba românească, nu cunoșteau legile și nici obiceiurile locale. Începînd cu primii guvernatori ruși, se lansează o campanie de ponegrire, de critici și de denunțuri la adresa moldovenilor. Generalii guvernatori, Harting, Bahmetev, Inzov și mai ales vice-guvernatorul generalul Vieghel și alții sunt furioși că, începînd cu elementele din conducerea supremă a acestei provincii dintre Prut și Nistru, toți vorbesc numai românește și pentru acest motiv moldovenii sunt reclamați și considerați incultți. Abuzurile guvernatorilor ruși și supușilor lor se în-

mulțesc, iar moldovenii sunt nevoiți, la rîndul lor, să reclame și ei, fac cerere apărîndu-și drepturile și demnitatea.

Guvernul din Petersburg ordonă anchete, iar la toate anchetele anchetatorii se îngrozesc de cele constatate: peste tot abuzuri și tilhării. Cu toate instrucțiunile Petersburgului referitoare la modul cum să se ancheteze, anchetatorii sunt nevoiți să raporteze adevărul că toată vina pentru proasta administrare cade asupra guvernatorilor ruși și că moldovenii nu aveau nici o vină.

Așa, în vara anului 1815, sosește la Chișinău anchetatorul Svinin. La fața locului, el ia cunoștință cum se administra provincia în trecut, înainte de a fi anexată la Rusia, apoi Svinin se deplasează la Iași, pentru a se convinge de cele spuse la Chișinău și de buna administrație din Moldova. Aci, la Iași, Svinin discută problema cu domnitorul și cu mitropolitul Moldovei. Cu toate instrucțiunile date lui Svinin la Petersburg, el constată că toată vina pentru proasta administrație a Basarabiei cade asupra generalului guvernator rus Harting și nu asupra boierilor moldoveni, scrie el: **)

„Greșelile în administrația Basarabiei se explică nu prin vina boierilor moldoveni, ci prin vina guvernatorilor ruși.” Dar mai mult decît o serie de abuzuri, pe anchetatorul Svinin îl impresionează faptul că din Basarabia populația moldovenească fuge peste Prut și trece în Moldova cu miile.

În rapoartele lui Svinin, direct către țarul Alexandru I, se notează că într-un singur an din județul de hotar Tighina au fugit 900 de familii, din județul Codrilor au fugit 290 de familii, iar din județul Hotin au fugit 3.359 de familii de români. Nu mai puțin e îngrijorat de această emigrațiune și generalul Kiselev care, făcînd o inspecție a grănitei sud-vestice, este tulburat de cele constatate și înaintează țarului următorul raport: „Ași dori ca Majestatea Voastră să binevoiască a da ordin ca să se constate cîți locuitori au fost în 1812 cînd s-a încheiat pacea, cîți bulgari după aceasta au venit la noi și cîți din ei au fugit spre apus, preferînd jugul turcesc, fiind foarte grea pentru ei administrația noastră.” Suferințele țăranilor de prin județe erau insuportabile, dar ei, de frică să nu fie și mai rău jefuiți de ispravnici, se temeau să-i divulge. Cu toată tăcerea țăranilor, aceste jafuri erau cunoscute la Petersburg, în urma raportului făcut de către generalul Kiselev, direct țarului Alexandru I, raport în care scrie textual: **)

„Acolo, în Basarabia, totul se vinde, totul are preț, ispravnicii sunt nevoiți să jefuiască, fiindcă ei singuri plătesc pentru un post ce îl ocupă de la 20.000 la 30.000 ruble.”

În urma acestor jafuri constatate, generalul guvernator Harting este dat afară în 1816 sub pretextul că e bolnav.

De jafurile și asupririle la care erau expuși românii noștri din Moldova dintre Prut și Nistru, erau impresionați nu numai călătorii străini, ci și rușii și chiar însuși împăratul Alexandru I. Așa după patru ani de guvernare a generalului Harting, împăratul

în rescriptul său către mitropolitul Gavril, cu ocazia numirii noului conducător al Basarabiei, cu titlul de vice-rege, generalul Bahmetev, scria următoarele: „Sunt profund nemulțumit că toate intențiile mele bune nu s-au realizat și neregulile, mai ales în unele părți, au ajuns la apogeu, din care cauză oameni nevinovați își lasă căsuțele și tot avutul lor și fug de la noi, căutând adăpost peste hotar.”

Rescriptul are data de 1 aprilie 1816, tipărit în lucrarea lui Stadnițchi, pag. 289 și în lucrarea lui Leon Casso „Rusia la Dunăre”, pag. 213.

Iar lui Bahmetev, vice-rege al provinciei, împăratul îi scria: „Odată cu schimbarea primului guvernator, lucru ce devenise necesar în anul 1813, în ocîrmuirea acestei provincii au apărut toate viciile: pe de o parte ea a fost lăsată pe mîna oamenilor nepricepuți, iar pe de altă parte pe seama funcționarilor incorecți și interesați.”

Un alt anchetator rus, Storojenco, scria: „Nu se vede că populația din Basarabia ar fi progresat, dimpotrivă cînd în anul 1806 au venit armatele noastre rusești, starea populației era înfloritoare, guvernatorii nu făc nimic decît abuzuri.” Citat din lucrările comisiei arhivelor statului, Chișinău, vol. II, pag. 170.

În miinile guvernatorilor și ispravnicilor (prefecți) ruși, Moldova dintre Prut și Nistru devenise un cîmp de exploatare și afaceri personale. Toți acei ce o vizitau erau uimiți de cele constatate. Populația era exploatată și sărăcită.

Deci, rușii recunosc că, în loc de fericirea care se promitea românilor prin propaganda rusească, ei au adus populația la cea mai groaznică sărăcie.

Dar practic nu se lua nici o măsură de îndreptare a lucrurilor. La mici intervale de timp se schimbau guvernatorii și ispravnicii și se numeau mereu alții tot mai săraci și mai lacomi.

Deși în aparență împăratul Alexandru I își manifesta dorința ca Moldova dintre Prut și Nistru să fie guvernată în mod cinstit, ca regimul să fie cît se poate de suportabil și ca populația să se simtă bine, aceasta nu era o dragoste deosebită ce ar fi avut-o față de populația noastră, ci pentru a demonstra față de alte popoare, după cum se exprima chiar el, că sub domnia țaristă lumea trăiește fericită și aceasta se făcea cu scopul ca să atragă și alte popoare la imperiul țarist. E vorba de popoarele slave.

Împăratul Alexandru I a dat amiralului Ciceagov o plîngere a locuitorilor din Moldova împotriva armatelor lui Kutuzov, spunînd:

„Nu mai pot să permit mai departe asemenea grozăvii.”

Deci, cine își poate imagina ce suferințe și nenorociri veniseră pe capul bietului popor românesc, dacă însuși țarul care patrona toată această barbarie, se îngrozește. Dar generalii ruși nu se sinchiesc și nu se îngrozesc cînd sumedeniile de care încărcate cu alimente și furaje pentru armate erau trase de circa 30.000

de bărbați și femei, flămînzi și desculți. La protestul românilor de a se pune capăt acestor barbarii nemaipomenite în istoria omenirii, generalii ruși spuneau cu sînge rece că pe ei nu-i interesează cine este înhămat la car, animale sau oameni, ci totul e ca aceste care să fie transportate. (Karl Marx și Leon Casso „Rusia la Dunăre”, pag. 126—127, după o scrisoare a lui Ciceagov.)

Amiralul Ciceagov, călătorind prin Moldova în primăvara anului 1812, se mira de numărul mare de case părăsite și sate distruse de armatele rusești.

Cu toată dorința țarului exprimată prin rescriptele sale, treburile administrative mergeau din ce în ce tot mai rău.

Guvernatorii și ispravnicii județeni (prefecți) ce de acum se numeau de către guvernatorii ruși, administrau provincia noastră după bunul lor plac. În urma neregulilor constatate de anchetatorul Svinin, guvernatorul Harting e dat afară sub pretextul că e bolnav, iar în locul lui este numit cu înputernicirea de vice-rege generalul Bahmetev, avînd ca ajutor de guvernator pe grecul Catacazi, rudă cu Ipsilanti, de origine greacă. Dar nici guvernarea lui Bahmetev n-a dat roade. Această guvernare a fost și mai proastă decît a lui Harting. În cele din urmă el este învinuit de contrabandă. Afacerile din jurul vice-regelui Bahmetev sunt inițiate de soția sa și sunt implicați tot felul de greci, polonezi, armeni, evrei etc. Bahmetev este dat pe mîna justiției, însă judecata nu-l condamnă și, în anul 1820, el este scos din serviciu pe caz de boală.

După Bahmetev este numit guvernator generalul Inzov, slab și nepriceput în treburile administrației. Prezența lui în acest post a fost inutilă, toată activitatea lui s-a rezumat la sădirea pomilor pe marginea drumurilor.

Guvernul din Petersburg, nemulțumit de modul cum este administrată această provincie, recurge la un alt demnitar al timpului, contele Voronțov, guvernatorul Rusiei de sud, cu sediul la Odessa, căruia i se încredințează suprema supraveghere a administrației acestei provincii. Contele Voronțov a îndeplinit această funcție din anul 1823 pînă în anul 1844.

Pentru a se informa despre cele ce se petrec în provincia care îi era încredințată pentru buna administrare, ordonă și el să i se raporteze tot ce se petrece acolo și, în curînd, i se aduc la cunoștință realitățile. Așa de exemplu: o personalitate înaltă, cu numele de Longhinov, în scrisoarea sa din 4 august 1824, care se păstrează în arhiva contelui Voronțov, scrie din Chișinău: „Situația economică a Basarabiei era mult mai bună sub conducerea moldovenilor decît sub conducerea rusească în timp de 15 ani. Aici, în regiunea Basarabiei, unde încă e barbarism, oameni fără vină sunt băgați în închisori, bătuți, jefuiți și arși.”

Notă: Lucrarea lui Leon Casso „Rusia la Dunăre”, pagina nr. 222.

În, 1829, Mihailovici Danilevschi, în „Russcaia starina”, vol. 79, pag. 182, scria:

„Acum 11 ani am fost în Basarabia, dar de atunci n-am mai găsit nici o schimbare.” Notă : L. Casso „Rusia la Dunăre”, pag. nr. 221.

În ziua de 11 iulie 1833, generalul Kiselev scria lui Voronțov : „Îmi zugrăviți un tablou trist din Basarabia ; moldovenii se grăbesc să-și vîndă moșiile, pe cînd în Bucovina proprietarii plătesc 30% impozite, dar laudă ordinea și cinstea organizației Austriei. V-au ajutat rău guvernatorii care s-au schimbat la Chișinău și funcționarii lor, care sunt drojdia Rusiei și a Moldovei.” Notă : L. Casso „Rusia la Dunăre”, pag. nr. 224 și arhiva contelui Voronțov, vol. 38, pag. 209. Chiar și Împăratul vorbește despre funcționarii ruși necorespunzători și nedoriți, culeși după nevoile timpului în mare grabă.

Deși țărani și nobilii moldoveni la început erau rezervați față de Rusia, curînd s-au convins că rușii sunt puși pe jaf. Statul rus a luat hotărîrea fermă de a încredința administrația acestei provincii funcționarilor ruși. Față de această măsură moldovenii intervin prin cereri către Împărat, se plîng contra guvernatorilor și funcționarilor ruși și împotriva măsurilor de înlocuire a funcționarilor români din administrația provinciei. Ei se plîng că obiceiurile și legile provinciei sunt înlocuite treptat. (Notă : Eparhia din Chișinău 1902, pag. 366—369 și L. Casso „Rusia la Dunăre”, pag. 209.)

După moartea țarului Alexandru I, pe tronul Rusiei urcă fratele său, Nicolae I, mare autocrat.

Dar sub stăpînirea țarului Nicolae I, nu era posibilă nici o încercare de rezistență. Administrația rusească nici nu dorea să audă de cererile moldovenilor. Guvernatorii provinciei, în rapoartele lor către guvernul din Petersburg, defăimau nobilimea și țăranimea acestei provincii.

Pe lângă rapoartele calomnioase, ei amenințau poporul românesc cu pedepse aspre deoarece nu putea suporta jugul străin.

Cu toate că răul în administrarea acestei provincii provenea de la guvernatorii ruși, după cum au dovedit toate anchetele ordonate de către guvernul din Petersburg, în anul 1828, țarul Nicolae I suspenda autonomia de care se bucura pînă atunci provincia noastră, și-i da denumirea mai întîi de regiunea Basarabia și mai tîrziu de gubernia Basarabia (provincia Basarabia) și este administrată, cu mici excepții, după legile rusești. S-a introdus o administrație pur rusească, s-a exclus limba românească din toate instituțiile și a început rusificarea. În toate posturile de comandă, sub presiunea samavolnicilor guvernatorilor, au fost numiți *numai ruși*. Rezistența românească a fost înfrîntă. Situația creată silește pe români, țărani și boieri, să părăsească avutul lor și să fugă cu miile peste Prut, în Moldova liberă, deși sub suzeranitate otomană. Astfel fug cele mai valoroase elemente, în frunte cu mareșalul nobilimei Bașota, Bucșăneanu, Rosetti etc. În urma acestor fugari, rămîn sate și moșii întregi pustii. Dacă cineva reușea să vîndă

avutul său, apoi această vînzare se făcea pe preț de nimica, se vindeau cu 5 lei sau 3 ruble hectarul. (Notă : „Basarabia”, Academicianul Berg, Petersburg, anul 1923, pag. 68)

Astfel, între anii 1828—1830, o mare parte din nobilimea băștinașă ce au luat parte la administrația autonomă a Basarabiei, au fugit în Moldova din dreapta Prutului, iar cei ce au rămas au constituit o minoritate neputincioasă în fața stăpînirii străine.

Nobilii moldoveni, în această situație grea, creată de suspendarea autonomiei, au fost nevoiți să renunțe la lupta dusă de ei atîta timp pentru autonomie și limbă. Ei s-au lăsat ademeniți de administrația rusească și au renunțat la aspirațiile acestui popor și la tot ce era național, alăturîndu-se conducerii de stat. Drept recompensă pentru noua lor atitudine, li s-au conferit titluri de nobili, moșii și posturi în administrația rusească. Treptat, aceste elemente trădătoare s-au rusificat, fie prin contactul direct cu rușii, fie prin căsătoria fiicelor lor cu ofițeri și funcționari ruși, fie prin trimiterea tineretului la școli rusești.

În situația creată, imperialismul rusesc nu se putea baza numai pe elementele autohtone, care rămăseseră foarte puține, și de aceea este nevoit să recurgă la alte mijloace, pentru a atrage de partea sa elemente care nu aveau nimic comun cu interesele și tradițiile poporului român dintre Prut și Nistru. Pentru aceasta țarismul crează alte baze politice, atribuie sub formă de cadou pămîntul nostru, recurgînd la alte elemente, pe care să se sprijine în acțiunea de dez-naționalizare a poporului dintre Prut și Nistru, prin dăruirea pămîntului nostru românesc.

Astfel găsim în cartea „Bugeagul”, la pag. 5, Editura Zemstvei Akkerman, pag. 264, că s-au dat la persoanele mai jos notate următoarele suprafețe de teren :

Deseatine	
Consilierului de stat, contele Karl Nescerode (neamt)	10.000
General-maior Mihail Roler	3.000
Consilierului de stat Constantin Catacazi (grec)	6.000
Maria Suțu (de origine bulgară)	4.000
Moștenitorilor general-maiorului Cornilovici	6.000
Văduvei general-maiorului Hitrovo, născută Kutuzov	6.000
Ruxandra Mavroeni	5.000
Dumitru Moruzi (grec)	6.000
Bulgacu (Director al poștelor din Petersburg) 1826	6.000
Protoiereului Cunițchi (rus)	2.000
Văduvei Ruxada Văcărescu (româncă)	5.000
Moruzi Ralu	5.000
Soției consilierului Negri-Ipsilanti, Elena	5.000
Consilierului Cunițchi	6.000
Colonelului Iacob Lamdorf	2.000
Consilierului Mazarovici	3.000
Consilierului de stat Constantin Viriam	6.000

Maiorului Ștefan Nedelcov	1.000
Consilierului Colearschi	6.000
Căpitan-comandorului Vasile Mihailov	2.000
Radu Caliarchi	5.000
Colonelului Arseniev	2.680
Locotenentului Șreider	211
Ocupat prin abuz de soția lui Gentucicov, Bender	10.000
Locotenent-colonelului Dobronet	5.000
Eufrosina Moruzi	5.000
Colonelului Burtov	3.426
Constantin Petre Gurici	243
Generalului Alexe Sibirschi	5.000
Medic-generalului Vlacov	4.000
Consulului Fantonide Verarilor	5.000
Generalului Ivan Sabiniev	10.000
Generalului Ivan Vanu	2.000
Colonelului Karl Nesselrode	10.000
Colonelului Alexei Alexeev	5.000
Ruxanda Moruzi	3.000
Ruxanei născută Sturza	10.000
Total —	89.890

După 1824

Baronului Frank	2.000
Princ. Volcovschi	10.000
Gamalei	7.000
Col. Canarin	25.000
Hopech	4.000
Rodokorah	5.000
Rusaceov	3.000
Gen. Eckein	4.000
Hitrovo	6.000
Total -	66.000

Col. Afasaniev	7.000
Dubețchi	3.000
Dunaev	3.000
Bechendorf	28.000
Scarlat	1.000
Peju	2.000
Djuminschi	6.000
Arseniev	2.000
Șreiber	2.000
Total -	54.000

Deseatină = măsură agrară rusească, egală cu 1,09 ha.

Așa că marea masă țărănească, la un moment dat, s-a pomenit singură, fără nici un ajutor, cu excepția citorva familii de boieri, care au rămas credincioase marilor idealuri naționale. Printre aceștia menționăm familia lui Alexandru Hașdeu, din satul Cristinești, jud. Hotin, cu cei doi fii ai săi, Nicolae, care după ce a terminat studiile, e învinuit de activitate subversivă și este condamnat la închisoare unde moare la vârsta de 20 de ani, Bogdan P. Hașdeu, care se refugiază în România, unde desfășoară o bogată activitate literară, istorică și filologică, ca profesor la facultatea de filologie, membru al academiilor de știință din mai multe țări europene.

Alexandru Hașdeu a fost membru al Academiei de științe din București, însă rușii nu i-au permis să vină în România niciodată, nici măcar atunci când se sărbătorea alegerea lui ca membru al Academiei.

Alexandru Hașdeu a fost un talentat de seamă, însă multe din lucrările sale n-au fost tipărite, printre ele se numără balada „Cîntarea femeii moldovence din Basarabia”.

Alexandru Hașdeu înființează școala județeană din Hotin, unde multă vreme s-a predat limba românească. Tot Alexandru Hașdeu a înființat școala de 7 ani din Zarojeni, jud. Hotin.

O altă familie de nobili moldoveni a fost cea a lui Vasile I. Stroescu, tot din jud. Hotin, satul Trinca, cu cei 4 fii ai săi : Mihail, Constantin, Gheorghe și Vasile, luptători neînfricați ai românismului. Cercetarea întregii lor activități ar descoperi fapte pline de dragoste de popor pe întregul pământ locuit de români, și în special în Transilvania, adevărați părinți ai țărănimii și ai românismului. Despre bunătatea și activitatea națională, socială și filantropică a fraților Stroescu nu se poate scrie într-un carnet restrîns de amintiri. Despre filantropia, viața și activitatea lor pe teren național și social se pot scrie volume întregi. Eu însă nu pot să nu amintesc măcar cite ceva despre activitatea lor și foarte pe scurt, și aceasta numai pentru a face o comparație între români și corciturile boieresti, care au trădat poporul în cel mai greu moment din viața sa.

Mihail Stroescu a luptat timp îndelungat pe lângă guvernul țarist, pentru a se deschide o catedră de limba română pe lângă Universitatea din Odessa, oferind în același timp sumele necesare pentru întreținerea ei, dar guvernul rus nici n-a vrut să audă despre înființarea acestei catedre.

Înființează tot pe cont propriu un spital model pentru țărani moldoveni în comuna Stolniceni, jud. Bălți. Spitalul este înzestrat cu cele mai moderne aparate. În spital sunt angajați cei mai buni medici care, periodic, sunt trimiși pentru specializare la Viena, Paris și Berlin. Spitalul a fost înzestrat de Stroescu cu o gospodărie bine organizată, dăruind spitalului 1000 de hectare. Tot Stroescu a construit o clădire în Brașov, unde funcționează un cămin de ucenici, fii de români.

Dar cel mai mare filantrop a fost fratele său, Vasile Stroescu.

Activitatea lui pe o scară largă începe prin anul 1892 și durează până 1918 cind, vede România Mare cu ochii lui, fiind primul președinte al parlamentului României Mari.

Deși este nevoit să studieze în limba rusească, sufletul său rămîne legat de năzuințele poporului nostru de pretutindeni.

Studiile superioare le-a făcut la colegiul de nobili din Nejin din apropierea Moscovei, apoi la Facultatea de drept din Petersburg. Din satul său natal Trinca și pînă la Moscova, călătorea cu poșta-lionul, timp de 2 săptămîni. După terminarea studiilor s-a instalat în satul Brinzeni din jud. Bălți, unde se ocupa personal de gospodăria sa, fiind ajutat de un țaran, moș Ion Hrib. A ajutat în mod efectiv țărănimea din toate satele și mai ales elevii și studenții, care-i solicitau sprijinul.

El călătorea prin toate regiunile locuite de români: Vechiul Regat, Transilvania, Maramureș etc. și sub impresia lipsurilor la care erau supuși românii, singur lua inițiativa de îndreptare și ajutorare.

Călătorind prin Maramureș, l-a surprins că marea masă de țărani din acea regiune lucrau pe un preț de mizerie, la exploatarea de păduri. Vasile Stroescu, luînd contact cu preoții și învățătorii localnici, precum și cu cooperatorii români, ia inițiativa înființării unor cooperative forestiere din Maramureș, în care scop dăruiește treptat un milion de coroane. Dacă cooperativele se prezentau la licitație, conform legilor, erau preferați, față de alți concurenți. Venitul acestor exploatare prin cooperative proprii, îmbunătățește viața muncitorilor. Această activitate se găsește tipărită în buletinul cooperativei românești prin anii 1920—1923. Un exemplar din aceste buletine a fost văzut de mine la un conducător al cooperativei române, Balamaci.

Altă dată, călătorind prin nordul Moldovei, Vasile Stroescu a fost impresionat de mizeria școlilor satești din acea regiune, care aveau localuri necorespunzătoare, cu o singură sală de clasă, fără curte etc.

Adresîndu-se conducerii județului, el a cerut să i se întocmească devizul pentru construirea a 10 școli satești, din fondurile lui proprii.

Condițiile puse de acesta au fost de a se construi școli mari spațioase, cu două săli de clasă, cu locuință pentru director, cu magazie, grajd pentru vite ce eventual ar avea directorul, o grădină de un ha., unde învățătorii să învețe copiii să sădească și să altoiască copaci etc. Cînd s-au prezentat aceste planuri și devize lui Stroescu, el a depus valoarea acestor construcții la instituțiile de depuneri pe seama prefecturii, pentru a se construi cele arătate.

La recepționarea construcțiilor trebuia să fie invitat și Vasile Stroescu, pentru a se convinge de îndeplinirea acestor sarcini. Această întîmplare, în legătură cu școlile din Moldova, mi-a povestit-o după unirea din 1918, chiar Vasile Stroescu.

Acest filantrop a acordat burse anuale în sumă de 300 ruble

aur, adică 825 lei, absolut la toți studenții români ce studiau fie la Universitățile din Iași și București, fie la cele din Budapesta, Viena, Berlin sau Paris. La acordarea burselor, Stroescu le spunea să învețe cit mai bine și să nu uite că sunt români.

Sumele acordate să nu fie restituite sub nici o formă, însă fiecare student la rîndul lui, la terminarea studiilor, trebuia să ajute pe alți studenți, dacă i-o permiteau mijloacele materiale.

Am menționat numai cîteva fapte ale fraților Stroești.

Ei au ignorat și condamnat distracțiile de la Paris și Monte Carlo.

Prin anul 1830, marea masă de țărani moldoveni, părăsiți de conducătorii săi, a rămas singură la dispoziția administrației rusești, pe seama urednicilor (jandarmilor, zemschi nacialnic) un fel de pretori, care-i conduceau și-i umileau. Țăranii erau supuși la tot felul de rechiziții, cărau alimente și furaje, iar toată vara coseau fin pentru armată. Muncind în continuu pentru armată, ei nu aveau timp să se ocupe de gospodăriile proprii. Țăranii sărăciseră complet.

Situația economică dezastruoasă a țăranimii din Basarabia a îngrijorat și pe conducătorii ruși, fapt care rezultă din următoarele date din lucrarea lui Leon Casso, ministru în guvernul de la Petersburg, „Russia la Dunăre”, pag. 64: „Prădăciunile armatei de ocupație se înmulțesc, despre ele vorbesc nu numai străinii răuvoitori nouă (rușilor), ci și comandantii noștri militari. Basarabia fusese transformată de către armatele noastre (ruse) în stepă goală și popoarele aici locuitoare nu vor mai stărui pentru interesele noastre rusești. Populația suferă și începe să se arate nebinevoitoare față de noi rușii și nu numai păturile de sus, ci și cele de jos”.

Cu toată dîrzenia rusească de a-i rusifica, cu toate că nobilii moldoveni s-au pus la dispoziția administrației rusești, cu toate că mulți din cei ce învățau în școlile rusești nu se mai înapoiau la vetrele și satele lor, marea masă a populației moldovenești de pe tot cuprinsul teritoriului dintre Prut și Nistru au păstrat în inimile și sufletele lor sentimentele naționale ale neamului românesc. În linii mari, poporul avea cunoștințe despre neamul său, despre istoria trecutului și viața sa chinuită, despre jafurile avutului său, despre umilințele la care l-au supus diferiți jefuitori, tătari, otomani și „pravoslavnicii”. Mai știa poporul și despre vitejiile legendare și fără asemănare ale strămoșilor săi. Toate aceste date se povestesc din moși-strămoși, din tată în fiu, din generație în generație pînă în zilele noastre. Poporul știa că voievozii moldoveni la grele cumpene și amenințările dușmanilor, trimiteau călăreți la Cernăuți, Hotin, Soroca etc., pentru recrutarea apărătorilor patriei; știa de exemplu că după o grea înfrîngere (unica din cele 40 de războaie) voievodul Ștefan cel Mare rănit, obosit și fără să mai treacă prin Cetatea Neamțului, s-a dus la Hotin și Cernăuți să adune cea mai vitează și bună oaste, cu care i-a gonit pe turci în trei zile. Țăranul moldovean, părăsit de toți, e ca un stejar cio-

pirțit de crengile lui de puterea vifornitei de la răsărit sau de unealta nemiloasă a dușmanului, prin puterea sevei ce pătrunde prin rădăcinile lui și-i dă noi lăstare și-l trezește la viață. Așa și poporul nostru, după atitea jafuri, suferințe și umilințe, după atitea lupte pentru apărarea sa, seva-singele nobililor noștri strămoși-eroi zvicnește cu putere și dă poporului o nouă viață, noi vlăstare.

Mișcarea revoluționară rusească din 1905—1906 era primul semnal, era primul cîntec de cocoș în bezna vremii. Se prevesteau zorile luminoase ce ne trezeau la lupte.

Chema la lupte pe acele noi vlăstare renăscute ca scinteia de sub cenușă.

Neamul nostru își avea vlăstarele lui, avea reprezentanți năcuți din el și se mîndrea cu ele. Avea profesori, doctori în filologie, avea preoți, învățători, poeți, scriitori, gazetari, juriști, ofițeri și diferiți funcționari, toți din popor. Aceste elemente erau angajate în toate domeniile de activitate pe tot cuprinsul imperiului rusesc, dar sufletește erau legate de popor, ai cărui fii erau. În inimile lor ardea flacăra idealurilor naționale.

Au început să apară reviste și ziare în limba moldovenească. În acești ani 1905—1906, mișcarea națională ia avînt, se înființează societăți pentru cultura națională, la care se alătură și zemstvele. Se țin ședințe, se votează rezoluțiile, prin care se cere introducerea limbii moldovenești în școli, biserici și alte instituții. Însuși ministrul guvernului de la Petersburg, Leon Casso susține doleanțele moldovenilor. El scrie textual :

„Cea mai mare parte a populației din Basarabia sunt moldoveni și vorbesc numai limba lor natală, pe cînd în școlile din Basarabia copiii din satele moldovenești sunt puși să învețe exclusiv rusește, cu acest sistem avem învățatură mecanică a unei limbi cu totul străine și o completă lipsă de oarecare cultură, din cauza neînțelegerii obiectelor ce se predau, iar pe deasupra ce se învață în mod mecanic pe de rost se uită repede. Și fiindcă învățatura se face pentru carte, cultură și știință, aceasta se poate face mai întîi în limba moldovenească și pe urmă în rusește. („Rusia la Dunăre”, de Leon Casso.)

Se trimite guvernului din Petersburg și dumei (parlament) plîngeri de a da țăranilor pămînt și a introduce în școli și biserici limba moldovenească. Așa de exemplu, țăranii din comuna Cojușna, județul Chișinău, trimit cerere pentru a li se da pămînt și a se introduce în școli limba moldovenească, ca să învețe copiii lor gratuit în limba părinților lor. Aceasta conform manifestului din 17 octombrie 1905.

Activau în această direcție toți moldovenii, mai săraci și mai înstăriți din toate straturile sociale, și cu diferite vederi politice. Cu toții mai întîi de toate erau moldoveni și apoi altceva.

Se țin congrese învățătorești, preoțești, a cooperabilor, apare gazeta „BASARABIA”, condusă de avocatul Gavrilă, de Constan-

tin Stere și S. Cujbă. În primul număr al gazetei „BASARABIA” apare un articol, din care cităm cîteva cuvinte :

„Destul am tăcut noi moldovenii în țara noastră, străinii stau la masa ospățului, iar noi stăm la urmă, ca țiganul la praznic.”

La 11 Aprilie 1907 apare la Chișinău gazeta „Viața Basarabiei” cu litere latine, sub conducerea lui Nour Alexei.

La 14 Ianuarie 1907 apare ziarul „Moldovanul” în limba moldovenească. Dar toate aceste publicații n-au o viață lungă.

La 8 Mai 1906 se ține congresul învățătorilor din județul Soroca.

La 28 Mai se ține o mare întrunire publică la Chișinău, peste tot se votează rezoluții, se cere o reorganizare a învățămîntului din Basarabia, pe bazele limbii naționale.

După un an situația din Petersburg se schimbă ; regimul țarist înăbușă mișcarea revoluționară. Încep urmărirea și persecuțiile, confiscările, arestările și procesele. Un grup de tineri moldoveni din jurul gazetei „Basarabia” fug la Iași și se apropie de cultura națională. Din grup fac parte Pan Halipa, Ion Pelivan, Ion Costin, Ion Vintu, I. Mițu, S. Cujbă, Șchiopu, Scobioală, Prodan etc.

Deși existența tipăriturilor din Basarabia a fost de scurtă durată, ele au fost de mare folos pentru moldovenii din Basarabia și alte regiuni ale Rusiei. Cu toate acestea, din lipsa de școli, situația era încă grea.

Alexei Nour scria în „Viața Basarabiei” : „Aici nici florile nu mai înfloresc și nici păsările nu mai cîntă, ne-am educat rusește și am pierdut cheia de la inima țăranului !”

În scurt timp popoarele subjugate s-au văzut amăgite, dar era prea tîrziu, ele erau înlănțuite și strînse în chingi de fier, de unde nu mai puteau ieși.

Această situație insuportabilă și îngrozitor de tragică a creat curențe pentru revolte și revoluții în sinul fiecărei națiuni subjugate și fiecare națiune avea patrioți revoluționari ce au luptat neîncetat, provocînd revolte și revoluții, pentru care foarte mulți plăteau cu libertatea și chiar cu viața lor. Așa s-a înfăptuit revoluția „decembriștilor” din 1825 la Petersburg. Apoi s-a produs revoluția din 1905—1906, care a fost vremelnic înăbușită, dar flacăra revoluției aprinsă în 1905 nu s-a stins și ea a ars în subterană pînă ce s-a aprins revoluția din 1917.

În marea masă de revoluționari din tot cuprinsul imperiului rusesc și poporul nostru moldovenesc a avut eroii lui, din care mulți au fost închiși și deportați în Siberia și Arhanghelsk, spre polul nord, dintre care pomenim de profesorul Constantin Stere, judecătorul Ion Pelivan, Zamfir Arbore, Dr. P. Cazacu, Zubcu Codreanu, frații Ion și Pan Halipa și mulți alții, iar unii din luptătorii noștri revoluționari au fost chiar omorîți ca de pildă avocatul Simion Murafa, inginerul Hodorogea, Mihail Razu și alții.

METODA RUSEASCĂ DE RUSIFICARE A POPORULUI ROMÂNESC DINTRE PRUT ȘI NISTRU

Lupta dusă de reprezentanții poporului nostru moldovenesc dintre Prut și Nistru era mult mai grea decât a tovarășilor noștri revoluționari de alte naționalități de pe cuprinsul imperiului rusesc. Pe lângă activitatea revoluționară, care adesea îi ducea pe luptători la pușcărie sau în pustietatea Siberiei, noi revoluționarii trebuia să menținem sentimentele naționale și să scoatem la lumină pe bieții noștri moldoveni părăsiți de conducătorii lor de altădată și lăsați pe socoteala preoților și învățătorilor ruși sau rusificați, în întunericul în care trăiau într-o somnolență completă și uitând cu încetul trecutul lor istoric. Singura sursă de a cunoaște trecutul lor istoric erau pentru moldoveni povestirile bătrînilor și cîntecele jalnice ale baladelor, dar aceasta nu era suficient. Mulți din noi eram de părere că starea aceasta nenorocită, în care se afla marea masă țărănească, se datora în primul rînd faptului că noi moldovenii aveam aceeași religie ca și rușii și în al doilea rînd conducătorilor noștri din administrația locală. Acești conducători erau lipsiți de sentimente naționale și patriotice. Cu o mică excepție, nici nu erau români, ci o corcitură româno-greacă, și nu erau nici români nici greci, ci pur și simplu niște tumori canceroase plasate pe corpul poporului, pentru a se îmbogăți și îngrășa. În cele din urmă au părăsit poporul, aruncîndu-l în ghearele rusificatorilor. În ce privește religia, populația moldovenească din provincia noastră, cu fanatism a păstrat în ființa sa cele mai profunde sentimente religioase încă din trecutul îndepărtat al istoriei noastre, cînd pentru apărarea religiei se duceau cele mai crîncene și sîngeroase războaie. Din 1806 poporul nostru suporta toate chinurile și durerile în tăcere, rugîndu-se. Poporul a urît otomanismul și păgînismul turcesc și a îmbrățișat cu căldură pravoslavia de la răsărit și îi considera pe ruși ca pe frați, numai datorită faptului că ei erau creștini și oricît rău ar fi făcut un rus unui moldovean, rusul era iertat: „Ei, dă, să fie iertat că și el rusul e creștin ca și noi.” Deși moldoveanul nostru știa că el nu e de neam rusesc și el nu era cu rusul frate de sînge. De această simplitate a profitat din plin preoțimea și învățătoria rusească, care avea sarcina să rusifice pe moldoveni și să șteargă orice diferență ce există între rus și moldovean. În această privință preoții aveau arhieriei ruș trimiși de centrul rusesc cu misiunea specială de a rusifica pe moldoveni, făcîndu-i să se convingă, că deși ei nu sunt frați de sînge cu rușii, dar sunt frați cu duhul. Iar învățătorii aveau seminarul lor din comuna Bairamcea, județul Cetatea Albă, unde profesorii erau obligați să convingă pe viitorii învățători că moldovenii n-au istorie. Și oricît ar fi vrut moldovenii cărturari să explice poporului trecutul său istoric și originea sa de neam, nu reușeau. Ei erau împiedecați de acei sus puși să spună răspicat adevărul des-

pre trecutul și originea neamului nostru moldovenesc.

Dau mai jos un exemplu, care confirmă cele expuse mai sus. După multe peripeții, intervenții și rugăminți, conducerea bisericească din Moldova dintre Prut și Nistru a aprobat ca să se tipărească la Chișinău în limba românească revista „Luminătorul”, și aceasta la stăruința unui grup de preoți moldoveni. Revista apărea în limba românească, însă cu litere chirilice (rusești). Scopul acestui grup de preoți era ca pe lângă problemele religioase să poată strecura pentru moldoveni și cite o frîntură din istoria, trecutul și originea neamului nostru moldovenesc. Dar și aceasta cu multă prudență și tact. Așa, cu ocazia sărbătoririi aniversării de o sută de ani de la răpirea Basarabiei de către Rusia, grupul acestor preoți s-a hotărît să strecoare în revistă și citeva date din trecutul nostru. Așa că revista pe luna mai 1912 a tipărit următorul articol: „Cînd și cum s-au încreștinat moldovenii.”

Mindria moldovenilor trebuie satisfăcută, și-au zis șefii bisericii din Basarabia, fiindcă moldovenii sunt mai vechi creștini decât rușii și bulgarii. Enumerînd părerile în privința creștinării românilor și a creștinismului adus prin coloniști, se atingeau și chestia originii neamului nostru. Iată ce scria în „Luminătorul” (Luna mai 1912, paginile 127, 128):

„Dacii în amestec cu puternicul și cuceritorul norod al romanilor, care au venit mai tirziu și le-au luat țara, amestecîndu-se cu dinșii au dat naștere neamului nostru. În anul 106 după Hristos, după războiul îndelungat între craiul Decebal și împăratul Romei, Traian, a supus Dacia și a prefăcut-o în țară romană.

Ca să întipărească stăpînirea romană asupra părților noastre, romanii au adus în Dacia funcționari împărătești, apoi au întemeiat cetăți, au făcut drumuri. Au vrut să întemeieze în țara cucerită și viața romană, aducînd din împărăția lor pe lângă ostași tirgoveți și oameni deprinși cu meșteșugurile, cu lucrul pămîntului, cu săparea și dobîndirea sării, aurului și argintului, în scurt, oameni cu o viață așezată căci dacii erau un popor de ciobani. Ostașii lui Traian, precum și cealaltă lume venită în Dacia, se căsătoreau cu fetele dacilor și din căsătoria lor amestecată a răsărit un neam nou cu o limbă nouă ieșită din limba romanilor cea latinească, neamul și limba noastră. Deci moldovenii fiind urmași ai romanilor, limba noastră e fiică bună celei latinești.”

Așa de frumos și clar, deși foarte scurt, s-a scris despre originea neamului nostru. Dar nu se lasă atît de jos rușii, vrei nu vrei, trebuie să fie neamuri numai cu ei măcar cu duhul. Și mai departe articolul zice:

„Măcar că în vinele moldovenilor curge sîngele rimlenilor celor în toată lumea vestiți, iar în vinele rușilor curge sîngele slovenesc și după sînge rușii nu se nemăluiesc cu noi, însă sunt neamuri (rudenie) după duh, căci deopotrivă iubesc credința pravoslavnică rușii și tot cu acea rîvnă și tărie o prețuim pre ea și noi. Rusia ca o soră mai mare și iubitoare totdeauna s-a îngrijit de

aceea ca să sporească credința cea dreaptă între noroadele cele mai mici."

Țăranii moldoveni au auzit de cele scrise în „Luminătorul” și unii din ei reflectau astfel: „Auziți, măi, oameni buni, că noi ne tragem din latini, din Rim, dar ne nemăluim cu rușii, măcar după duhul, cum o mai fi și asta? Neam cu duhul înseamnă că de acu înainte și noi sîntem pravoslavnici, ca și rușii, ați înțeles? Căci dacă am fi de un singe cu ei, ar trebui să avem și aceeași limbă. Dar se vede că așa e lăsat de Dumnezeu să ne hrănim și să trăim fiecare cu limba lui. Și mai întii ce ne pasă nouă de rus, noi ridem de dinsul, iar el nu înțelege și rămînem noi cu rîsul, iar rusul cu „neznai”.

Aceasta era conștiința moldovenilor după 100 de ani despre originea lor, fiindcă au trebuit să treacă o sută de ani de la anexarea provinciei ca cineva să îndrăznească să scrie citeva fraze despre originea neamului nostru, iar rușii după 100 de ani să binevoiască a aproba un articol, în care pe scurt se fac citeva aluzii la trecutul nostru istoric. Dacă aceste date istorice despre neamul nostru ar fi fost tipărite nu la o sută de ani de rusificare și îndopare cu pravoslavnicia, ci măcar o dată pe lună, altfel ar fi judecat moldovenii noștri articolul: „Cînd și cum s-au creștinat moldovenii”. (Din revista „Luminătorul”, anul 1912, luna mai, paginile 127, 128.)

În anul 1908 revoluția este înăbușită și în Rusia se fac alegeri în dumă (parlament rusesc).

La alegerile ce se făceau pentru dumă, moldovenii nu erau înscrși pe listele de alegători. Ei nu mai aveau presa lor națională și combativă, în schimb străinii, dușmanii neamului nostru, grecii, polonezii, armenii și rusificatii, cum erau Crupenschi, Purișchevici, Crușevan, Sinadino, Demianovici, Wagner, Soltuz, Stepanov, Melenciuc, Sveatopolschi-Mirschi etc. etc. aveau bani, aveau presa lor și ei se alegeau în dumă și se prezentau acolo în numele poporului moldovenesc. Aceștia erau factorii rusificării și ai represiunilor prin corupție și minciună. Dar reacția produsă prin mișcarea revoluționară din 1905—1906 era în toi. Unii din luptători se refugiaseră în Moldova, iar alții continuau să activeze pe tărîm național; se traduc unele din creațiile lui Lev Tolstoi, se tipărește „Stan pătitul” al lui Ion Creangă, se tipăresc calendare și colinde moldovenești etc.

În 1913 apare revista „Cuvîntul Moldovenesc”, condus tot timpul de Pan Halipa. Mai tirziu apare „Glasul Basarabiei”, condus de N. Alexandri și S. Murafa.

La 5 mai 1914 mai apare ziarul săptămînal „Cuvîntul Moldovenesc”, condus tot de Pan Halipa. Și așa, cu riscul libertății lor, fără fonduri și fără nici un ajutor, mînași de instinctele naționale și sociale, muncesc și se zbat fără întrerupere aceste vlăstare noi, îndrumătoare ale neamului românesc din Basarabia, pe drumul independenței.

Sărace, mici și plăpînde erau manifestațiile naționale și culturale înainte de războiul mondial, cu toate acestea aveau un răsănit

și o înriurire asupra sufletelor moldovenești răspindite în toată Rusia. Mulți din luptătorii noștri n-au avut ocazia să citească nici una din aceste publicații ce apăreau periodic la Chișinău, însă era suficient să se știe că undeva se gîndește, se discută, se scrie și se tipărește în moldovenește și pentru moldoveni, ca să se entuziasmeze, să se bucure și să încolțească speranța pentru izbînda viitorului nostru românesc în Basarabia.

Părăsiți și uitați de frați și de Dumnezeu, în ghearele străinilor, noi duceam flacăra românismului mai departe.

În 1914 a izbucnit primul război mondial. Între 1914—1916, Rusia, prin munca forțată a țăranilor noștri moldoveni, a săpat șanțuri apărătoare și a întins sîrmă ghimpată pe toată întinderea frontierei cu România. În rîndul frunțașilor basarabeni, evenimentul a produs îngrijorare. Se punea întrebarea, cu cine va merge în război România? Cu Rusia sau contra ei? Dar în cele din urmă România s-a aliat cu Rusia și a început războiul contra Germaniei și Austro-Ungariei, aceasta însemna sfîrșitul idealurilor noastre, eram osîndiți la o veșnică dominație rusească.

Se vede că România a uitat cît de mult au făcut poporul și armata română pentru întinderea și întărirea Rusiei țariste, a uitat cum a luptat armata română la Plevna și cu cîte jertfe de oameni, în lupte grele, pentru a cucerii întăriturile turcești, ca apoi — după ce totul era gata — Rusia să se declare învingătoare.

A uitat oare România de apelul țarului Alexandru II, de istorica telegramă către Domnitorul României, prin care solicita intervenția urgentă a armatei române, spre a salva armata rusească din situația grea în care se găsea în lupta cu armata turcească? (Vezi bătălia de la Plevna, de George Coșbuc.)

România a uitat ignoranța cu care a fost tratată de Rusia la conferința de la Berlin? A uitat oare de declarațiile lui Mihail Kogălniceanu, reprezentantul României tot la acea conferință de la Berlin, în luna iulie 1878:

„Restituirea prin tratatul de la 1856 a unei părți din Basarabia, Principatului Moldovei, a fost un act de echitate a Europei. Îmbucătățirea de la 1812 nu putea să se justifice prin fapt sau drept de învingere. La 1812 Basarabia ținea de un principat, a cărui autonomie fusese atestată solemn prin toate tratatele înainte făcute între imperiul rus și otoman. Tratatul de la Kutciuk-Kainardji îndeosebi recunoștea prinților Moldovei și Valahiei calitatea de suzerani, și stabilea că Basarabia face parte din Moldova. Era dar o țară românească cu instituții și legi românești, în mod explicit menținută de M. S. Împăratul Alexandru I. Acest respect pentru vechea naționalitate a fost promulgat în rescriptul imperial, care promulga organizarea administrativă și juridică a acestei provincii după incorporarea ei la Rusia, fără să se facă cea mai mică distincție între Basarabia de jos și cea de sus. La 1878, ca și la 1812, Basarabia nu putea fi revendicată de Rusia în virtutea dreptului de victorie. Ea aparținea unui principat, pe care Rusia însăși, în tot timpul

trecutului război cu imperiul otoman, l-a considerat și tratat ca un stat independent și aliat. România ține minte sacrificiile pe care le-a făcut pentru mărirea, fericirea și gloria Rusiei. Ea își aduce aminte că, de la Petru cel Mare pînă în zilele noastre, ea a fost rind pe rind sau în același timp baza operațiunilor militare ale Rusiei, chiar atunci cînd ele operau peste Dunăre, și foarte adesea teatru preferat al celor mai groaznice coliziuni (exp.: loviri, ciocniri). Ea își aduce aminte de asemenea că la 1812 a pierdut în profitul Rusiei jumătate din Moldova, adică Basarabia dintre Prut și Nistru. (Noradounghian, IV, pag. 180.)"

A uitat oare România că, drept recunoștință, pentru enormele cheltuieli făcute de România cu întreținerea trupelor rusești pe teritoriul românesc, precum și de jertfele umane și materiale, Rusia a luat de la România cele trei județe din sudul Basarabiei? Toate acestea și atitea alte nedreptăți comise de Rusia față de România, clocoteau în sufletele noastre moldovenesti. Afară de aceasta, noi basarabenii, supuși imperiului rusesc, trebuia să luptăm în calitate de ostași contra fraților noștri din Transilvania și Bucovina. Ce folos ar fi avut România dacă Rusia ar fi ieșit învingătoare din acest război? Nu ar fi găsit oare Rusia diferite pretexte și motive economico-politice sau motive de despăgubire ca să se întindă și mai mult în interiorul României, ca să-și satisfacă vechea dorință de a stăpîni Moldova pînă la Siret?

Aceasta era situația și starea sufletească a moldovenilor conștienți, în momentul cînd România a intrat în război alături de Rusia.

Imediat ce România a intrat în război, în Basarabia au năvălit trupe rusești, s-au instalat spitale militare, s-au înființat depozite de muniții, regimente în refacere, rechiziții de tot felul și aceasta însemna o rusificare și mai intensă. N-a trecut mult timp și au apărut prin sudul Basarabiei convoaie nesfîrșite de căruțe cu refugiați din Dobrogea ce se scurgeau spre Odessa, Herson etc., urmate de cirezi de vite și turme de oi. Toate aceste tablouri triste produceau în inimile noastre dureri.

Și iată că vine ziua cea mare mult așteptată de noi moldovenii și de toate naționalitățile ce compuneau Rusia țaristă.

În luna Februarie 1917, la Petrograd, e detronat țarul Nicolae II al Rusiei, se prăbușește monarhia, moștenitorul Alexei e bolnav, neputincios, iar fratele țarului, Mihail, a renunțat și el de a prelua în spinare monarhia putredă a țarismului rusesc și se instalează un guvern mai puțin revoluționar, prezidat de prințul Livov.

La 5 martie 1917, cu o oarecare întârziere, sosește la Chișinău o telegramă oficială din Petrograd către autoritățile locale, care vestea că Basarabia nu mai aparține imperiului rusesc și că este liberă.

Știrea căderii țarismului a fost primită cu entuziasm de către moldovenii de pretutindeni și de pe toate fronturile de luptă și unitățile de rezervă.

N-a durat mult și au început mișcările naționale din sinul fiecărei naționalități din fostul imperiu rus: polonezi, ucraineni, gruzini, lituanieni, moldoveni etc.

Odată cu celelalte naționalități am început și noi moldovenii să ne organizăm pe bazele principiului autodeterminării declarate de revoluția rusească. Mișcarea moldovenească a început cu mare entuziasm. Peste tot, la Chișinău, Petrograd, Odessa, Kiev etc.

Începînd chiar din martie 1917, apar în gazetele din Chișinău și Odessa diferite note despre mișcarea moldovenească. Se tipăresc apeluri către moldovenii cărturari, pentru a publica în ziare manifeste în limba moldovenească, în scopul de a adînci revoluția în masele țărănești de la sate. Un student, Costache Mițu, publică în ziarele din Chișinău apeluri către moldoveni pentru a se constitui în cercuri naționale moldovenesti.

Un grup de preoți moldoveni cere prin presa locală din martie 1917 școală moldovenească și slujbă religioasă și predici în limba moldovenească. Un preot moldovean, anonim, publică un apel, prin care cerea să se moldovenizeze preoțimea și să se slujească și să se cînte în biserică moldovenește. De asemenea insistă ca arhieriei să fie moldoveni.

La 3 aprilie 1917, sub președenția generalului Donici se constituie la Chișinău Partidul Național Moldovenesc. Punctele din program sunt:

1. Introducerea autonomiei Basarabiei cu dreptul de autodeterminare națională.

Avîndu-se în vedere deosebirile care există între Basarabia și Rusia, prin trecutul lor istoric, de neam, rasă și limbă, ca și prin obiceiuri și formele deosebite de a stăpîni pămîntul, Basarabia cere introducerea autonomiei pe care a avut-o în trecut.

Partidul se obligă să lupte pentru așezarea temeinică a poporului în drepturile proclamate de revoluția rusă.

2. Va lupta alături de celelalte popoare din Rusia pentru libertatea (slobozenie) și independența popoarelor.

3. Partidul va lupta pentru dobîndirea celei mai largi autonomii administrative, judecătorești, școlare, bisericești și economice a Basarabiei.

4. Partidul va lupta ca toate legile care privesc viața înăuntrul Basarabiei să se întocmească de un parlament local, „Sfatul Țării”, potrivit obiceiurilor vechi și nevoilor de acum ale țării, iar pe lîngă stăpînirea rusească va fi înfățișat un slujbaş anume ales al Basarabiei.

5. Administrația și judicăt看ile să se îndeplinească de sus pînă jos de către slujbași moldoveni ieșiți din sinul poporului și în limba poporului.

6. Limba rusească să fie numai pentru a ține legătura cu stăpînirea rusească.

7. În toate școlile, de toate treptele, limba de predare să fie limba națională a poporului, iar limba rusească se va învăța în școli ca

un obiect de învățămînt. În toate orașele și satele să se facă școli bune cu mai mulți ani de învățatură și toți copiii să fie îndatorați să învețe în mod obligatoriu.

8. Biserica să aibă autonomia ei. O mitropolie și un arhiereu moldovean, iar preoții să fie crescuți în limba moldovenească.

9. Aducerea străinilor pe teritoriul Basarabiei să se oprească.

10. Moldovenii să nu fie duși la oaste în afară de Basarabia.

11. Din punct de vedere economic, toate veniturile țării să fie întrebuințate numai pentru nevoile locale.

12. În ce privește pe românii de dincolo de Nistru, să li se acorde aceleași drepturi naționale pe tărîm cultural, bisericesc, politic, economic, ce vor avea în Basarabia locuitorii de alte naționalități.

Pe aceste temeuri se așează Partidul Național Moldovenesc. El nădăjduia că sub steagul lui va izbuti să adune toată suflarea românească moldovenească și s-o ducă la izbîndirea sfintelor noastre drepturi, de care am fost lipsiți pînă acum."

Tipărit și publicat în „Cuvîntul Moldovenesc” nr. 28 din 9 aprilie 1917.

Conducerea partidului se compunea din :

Președintele Pavel Gore,

Vice-președinte Vlad Herța,

Secretar general Pan Halipa,

Președinte de onoare Vasile Stroescu,

Membrii biroului de conducere : General Donici, Doctorul Pavel Grosu, Profesor T. Ioncu, Vlad Bogos, Vlad Cazacliu, Codreanu, Ion Buzdugan, Gafencu, Preotu Perfenie, Arhimandrit Gurie (viitorul mitropolit al Moldovei dintre Prut și Nistru).

Publicarea înființării Partidului Național Moldovenesc și programul adoptat de acest partid dă mișcării moldovenești în general un impuls.

În scurt timp la acest partid aderau organizațiile moldovenești de diferite nuanțe politice.

La 19 aprilie 1917, Comitetul Ofițerilor și Soldaților din garnizoana Odessa aderă la Partidul Național Moldovenesc.

La 11 aprilie 1917, la Bolgrad se constituie o secție a Partidului Național Moldovenesc și se alege un comitet de conducere, alcătuit din : Grigore Georgescu, D. Lungu, Ion Andronic, Ștefan Ciobanu, F. Mujin.

Se ia o hotărîre ca partidul, prin delegații săi, să ia parte la toate adunările moldovenești, oriunde ar avea loc ele.

Mișcarea moldovenească ia proporții din ce în ce mai mari :

La Chișinău, în frunte cu P. Gore, Pan Halipa, Ion Pelivan, Vlad Herța, N. Alexandri etc., La Petrograd, în frunte cu privatdocentul I. Inculeț, directorul liceului P. Erhan, studenții N. Grosu și Cujbă etc. La Kiev, în frunte cu studenții V. Bogos, V. Cazacliu, colonel Pietraru, delegatul guvernului român pentru organizarea unităților militare de prizonieri din armata austro-ungară, și militari moldoveni.

O explicație : La Kiev în timpul acela, pe lângă organizația studenților moldoveni și a unui grup de moldoveni militari din Basarabia, era un mare număr de ardeleni voluntari și români din Vechiul Regat.

Conform înțelegerii dintre guvernul român și cel rusesc, toți românii ardeleni și bucovineni care luptaseră în armata austro-ungară și se aflau ca prizonieri în Rusia, și care doreau să lupte pe frontul românesc contra nemților, în calitate de voluntari, erau trimiși la Kiev, unde erau cazați în clădirea liceului de fete nr. 4.

Guvernul român a trimis la Kiev un grup de ofițeri, în frunte cu colonelul Pietraru, ca să organizeze din acești prizonieri unități militare, să-i instruiască și să-i expedieze spre Iași, ca apoi să fie trimiși pe frontul de luptă. Printre acești voluntari ardeleni se afla un mare număr de ofițeri intelectuali devotați idealurilor românești. Deși cazați cu toții la un loc, acești prizonieri erau liberi, puteau vizita orașul și împrejurimile lui, așa că noi moldovenii din Basarabia ne întâlneau cu ei cu multă bucurie. Organizam întruniri, la care participau și delegații ardelenilor și bucovinenilor. Se țineau și mitinguri de mari proporții și uneori se organizau și petreceri cu caracter național. Aceste întâlniri, pe noi românii de pretutindeni, ne uneau ca adevărați frați. Limba noastră frumoasă, sentimentele de dragoste frățească și mai presus de toate idealurile ce păstram în inimile noastre, ne legau ca pe adevărați frați.

La 1 mai 1917 peste tot la Kiev se sărbătorea ziua muncii, am avut fericirea să particip la un mare miting organizat de cercul studenților moldoveni, pe o insulă „Darnița”, pe care o despărțea de orașul Kiev doar un crac al apei Niprului. La acest miting participau peste 600 de moldoveni, ardeleni și bucovineni.

Mitingul se deschide de studentul V. Bogos, organizatorul acestei manifestații, printr-o cuvîntare înflăcărată, după care propune ca președintele acestei manifestații să fie un oaspete ardelean. În strigăte de „ura” se urcă la tribună un maramureșean, cu gradul de maior, al cărui nume nu mi-l amintesc. Cu aclamații nesfîrșite și strigăte de „ura” maramureșeanul ocupă locul de președinte.

Într-o limbă frumoasă românească, cu o nuanță ce foarte mult se aseamănă cu limba vorbită de noi cei din nordul Basarabiei, maramureșeanul, într-o lungă cuvîntare, subliniază devotamentul românilor din Ardeal și Bucovina, arătînd dorința lor de a lupta pînă la sfîrșit, pînă ce vom înfăptui România Mare.

Au vorbit în același sens mai mulți ardeleni, bucovineni și moldoveni, exprimînd bucuria de a fi cu toții la un loc, jurînd că vor lupta pe toate căile și cu toți dușmanii pînă cînd ne vom uni cu toții într-o Romînie Mare.

După 4 ore de discuții, mitingul s-a transformat într-o petrecere frățească. Cu toții au cîntat „Deșteaptă-te Române” și „Pe-al nostru steag e scris unire”.

Sărbătoarea a durat pînă tirziu seara, cînd ne-am despărțit cu imbrățișări și regrete.

Am rămas cu credința fermă că neamul nostru încă e tînăr și viguros și va arăta lumii întregi că e vrednic și pregătit să se înfrățească și să se conducă singur.

ȘI LA ODESSA

Sub directa îndrumare a căpitanului Catelli, ajutat de vrednicii și tinerii luptători Anton Crihan, Ion Buzdugan, N. Ciornei, Osoian etc. și sprijiniți de generalul de cavalerie Donici (fost comandant al grupului de cavalerie rusească de pe frontul ruso-japonez în anul 1904—1905) se organizează mitinguri de mari proporții, la care participă delegați din Chișinău ca : Pan Halipa, Gh. Buruiană, S. Murafa, Vladimir Herța etc. Se țin ședințe, se organizează comitete pe tot cuprinsul zonei militare Odessa, ce cuprindea Hersonul, Sevastopolul etc.

La 19 aprilie 1917, din inițiativa căpitanului Catelli și sub președenția generalului Donici, se organizează la Odessa un mare miting, la care participă toți ofițerii și soldații din garnizoana orașului, precum și mulți civili moldoveni, în număr de peste 10. 000 de oameni. La acest miting impunător vorbesc în numele „Cuvîntului Moldovenesc” Pan Halipa, apoi generalul Donici și căpitanul Catelli. În cuvîntările rostite se explică moldovenilor că ei nu mai aparțin imperiului țarist despotic și că sînt liberi să-și croiască o altă soartă, o altă administrație națională, apoi că se va introduce în școli și administrație limba românească, iar pămîntul Basarabiei se va împărți la țărani, după legile ce se vor face.

La urmă, într-o atmosferă indescriptibilă și cu un mare entuziasm, toți cei prezenți, cu miinile ridicate în sus, au jurat că se vor alătura uniți, în jurul luptătorilor incercați ai moldovenilor, pentru drepturile și autodeterminarea poporului moldovean și lupta nu va înceta pînă ce nu se vor realiza toate idealurile neamului românesc.

Această mare masă de moldoveni entuziasmați, cu glas tare repetau jurămîntul, cuvînt cu cuvînt, după președintele mitingului, generalul Donici.

Este greu să se șteargă din memoria și inima unui participant asemenea clipe trăite, în cele 4 ceasuri cît a durat mitingul.

În afară de aceasta, pe lîngă activitatea pe teren național și social a moldovenilor din Chișinău, Odessa și Kiev, se înființează comitete ostășești moldovenesti, pe lîngă unitățile din Sevastopol, Herson, precum și în cele mai îndepărtate colțuri ale Rusiei, cum a fost de pildă în localitatea Moroschi, unde erau concentrate trupele de rezervă ale frontului de vest. Astfel că, la un moment dat, aveam

organizații militare naționale moldovenesti la Odessa, sub conducerea căpitanului Catelli ajutat de A. Crihan, I. Buzdugan, Ciornei și Osoian. La Roman, sub conducerea locotenentului Pîntea, la Ecaterinoslav sub conducerea sergentului Sinicliu, la Novo-Ghiorievsc sub conducerea colonelului Martinovschi, la Moroschi sub conducerea locotenentului Anatol Moraru, la Sevastopol sub conducerea marinarilor Gafencu și Turcuman, și în alte unități, unde erau organizate comitete moldovenesti.

Pretutindeni se țin congrese și mitinguri, la care participă un mare număr de moldoveni, se țin cuvîntări înflăcărâte, se votează rezoluții și, peste tot, se cere să se introducă limba moldovenească în școli, biserici și alte instituții, se trimet delegați la Chișinău ca să se pună la curent cu tot ce se petrece și se face la centru, se raportează despre tot ce se face în alte localități din Rusia.

Cu privire la buna desfășurare a mișcării moldovenesti de peste tot, la Chișinău și în fiecare județ din Basarabia se țin congresele Partidului Național Moldovenesc, la care participă marea masă a țăranilor, învățătorilor, cooperativitorilor, preoților etc. La toate intrunirile Comitetelor Ofițerilor și Soldaților Moldoveni sunt prezenți reprezentanții Partidului Național Moldovenesc, precum și reprezentanții presei moldovenesti. Ca reprezentant al presei la toate aceste mari manifestatii sunt prezenți neobosiții luptători : Pan Halipa, Ion Pelivan, Pavel Gore, învățătorul Profiriu Fala, S. Murafa, Ion Buzdugan și mulți alții.

La 20—22 Aprilie 1917, la Chișinău, se ține Congresul Preoților, sub președenția preotului Alexandru Ballaga.

Au luat cuvîntul din partea Partidului Național Moldovenesc Pavel Gore și alții. Toți cer organizarea bisericii pe baze naționale cu un episcop moldovean în frunte, introducerea limbii moldovenesti în școală și în biserică, și susțin principiul autodeterminării popoarelor.

La 7 mai 1917 se ține Congresul Învățătorilor din județul Bălți, sub conducerea învățătorului P. Fala. Vorbesc Vlad Leahu și preotul Dumitriu. Se cere introducerea imediată a limbii românești în școli, biserici etc. Au dat cuvîntul și reprezentanții minorităților, printre care au vorbit : Sisco, Caminschi, Wassermann, susținînd și ei cererea moldovenilor.

La 28 Mai 1917, la Chișinău, se ține Congresul Învățătorilor, la care participă și cite un țăran de fiecare sat. Iau parte la congres Pavel Gore, Grigore Cazaciu, Gafencu, Moraru, Murafa, pr. Madam Al. Mateevici, Groapă, Herța, Neaga, Secară, Bucșenescu, Tocan, Bucănescu, Halipa și mulți alți luptători moldoveni.

În prezența a peste 400 congresiști, arhimandritul Gurie face o slujbă în limba moldovenească. Congresul este deschis de către Pavel Gore, care se adresează congresului cu următoarele cuvinte : „Frați români,” ... și apoi le spune că „moldovenii sunt o ramură a poporului român, deci noi moldovenii suntem români.”

Apoi vorbește Pan Halipa, în numele ziarului „Cuvîntul Româ-

nesc”*, după care iau cuvîntul Cazacliu, Gafencu, Murafa, Neaga etc.

Ceva mai tirziu se ține Congresul Cooperatorilor, organizat de către Ghiță Buruiană și Alexandru Groapă. Vorbesc Costin, Coropseanu și alții. Doleanțele sînt aceleași.

La 12 Iunie 1917 se redeschide Societatea Culturală Moldovenească, care fusese întemeiată în 1905. Din acea societate făceau parte: Pan Halipa, T. Neaga, Ștefan Ciobanu, S. Murafa, Andrei Murafa, N. Alexandri, Leonard, arhimandritul Gurie, Semigradov etc.

Se deschide o grădiniță de copii pentru moldoveni.

La 8 septembrie 1917 se deschide la Chișinău o tipografie adusă de către S. Murafa de la Iași. Această tipografie a prilejuit o mare bucurie în rîndul luptătorilor moldoveni. Cu ocazia instalării ei se țin cuvîntări de către Pan Halipa, preot Parfenie, starețul minăstirii din Suruceni, Erhan, viitorul episcop al Ismailului.

La Sevastopol marinarii și toată obștia moldovenească de acolo, în frunte cu Comitetul Militarilor Moldoveni, deschid o școală românească, unde predă un român, Moscu, de pe vaporul Traian.

La 17 septembrie 1917, Comitetul Țăranilor Moldoveni din județul Bălți scoate o rezoluție, prin care se hotărăște naționalizarea tuturor școlilor din județul Bălți.

La Odessa, adunarea Comitetului Ostașilor Moldoveni lansează un apel către moldoveni, cu următorul conținut:

„Dragii noștri, vă facem cunoscut că noi ostașii moldoveni aflători în Odessa, am avut astăzi marți 18 aprilie 1917, o zi din cele mai frumoase din viața noastră. Ofițerii noștri moldoveni, în frunte cu generalul Donici, ne-au chemat la o mare adunare, care a fost ca o sărbătoare mare a întregului nostru neam. Ni s-a spus de toate drepturile noastre naționale, pentru care vom avea cu toții să luptăm de aici încolo. Ni s-a spus anume și toți am văzut bine că așa este că stăpînirea cea rusească veche, după care noi moldovenii nici un bine n-am avut, n-o să se mai întoarcă. În locul ei s-a așezat o stăpînire cu mai multă dreptate pentru noi și care ne va scoate drepturile noastre la o viață națională în toate domeniile ei și ne va da și nouă pămînt.”

Mișcarea națională de pe tot cuprinsul Basarabiei și din alte regiuni rusești este în plină dezvoltare. Curentul național pune capăt tendinței de rusificare. La toate congresele și la toate adunările moldovenești se cerea revendicarea politică, introducerea limbii moldovenești în școli, biserici, justiție, se cerea constituirea cît mai repede a Sfatului Țării, organ suveran al provinciei, care să traducă în viață satisfacerea doleanțelor poporului moldovenesc. Paralel cu activitatea noastră națională și locală, se organizează și dușmanii noștri; pe pămîntul nostru strămoșesc continuă să exis-

* E o confuzie, se vede; e vorba de același ziar „Cuvîntul moldovenesc”. (N. red.)

te elemente străine năzuințelor noastre strămoșești. Trăiau pe pămîntul nostru încă mulți dușmani, uneltele țarismului rusificator și asupritor. Aceste elemente nu vedeau cu ochi buni înflăcărata noastră activitate națională. Aceștia au început să se organizeze în diferite comitete, transformîndu-se peste noapte din slugi devotate țarului, în democrați populari, în socialiști revoluționari, și din nou se așează comod în scaunele vechi, însă de data aceasta sub masca revoluției rusești. Ei continuă opera lor de ură față de noi, încercînd să împiedice mișcarea moldovenească și să creeze diferite obstacole în calea activității noastre naționale, inventînd diferite minciuni. Ei răspîndeau versiunea că mișcarea noastră este o mișcare separatistă, antisemită etc. Ori știut era că antisemitismul a fost cel mai dezvoltat în Rusia țaristă, unde s-au comis cele mai mari pogromuri. Cazul antisemitului Crușevan, cu gazeta sa „Drug”, susținut de elemente antisemite. Elementele străine stabilite pe acest teritoriu, în decursul stăpînirii rusești, ignorau dreptul românilor din Basarabia de a-și manifesta sentimentele lor naționale și de a-și cere drepturile lor istorice.

În vreme ce noi moldovenii, precum și celelalte naționalități din imperiul rusc, ne organizăm și cerem dreptul la autodeterminare, în Rusia situația militară se agrava. Războiul era lăsat pe planul al doilea. Armata se descompunea, iar anarhia lua proporții.

Îngrijorate, autoritățile militare erau neputincioase, disciplina dispăruse. Anarhia se întindea pe toate fronturile și mii de dezertori ruși năvăleau în orașele și satele noastre. Fabricile de rachiu și depozitele de vinuri erau devastate. Devastările, jafurile și omorurile se țineau lanț. Aceste elemente au împușcat pe iluștrii noștri luptători ca S. Murafa, inginer Hodorogea, Mihail Rusu și mulți alții.

Ziarele din Basarabia aduceau zilnic știri din ce în ce mai alarmante. Toate acestea cereau rezolvarea națională cît mai rapidă a situației întregii populații basarabene și a avutului ei.

Basarabia era drumul de scurgere al tuturor dezertorilor ruși de pe frontul românesc, precum și calea de trecere a trupelor de rezervă spre front. Unitățile militare, în trecerea lor spre front sau înspre interiorul Rusiei, devastau bunurile populației din acest teritoriu.

Numai cei ce aveau răspunderea pentru liniștea, viața și avutul poporului nostru, știau cît de greu era să te orientezi și să conduci astfel treburile ca să poți face față acestor împrejurări.

Dacă cineva ar fi putut să descrie evenimentele ce s-au petrecut într-o perioadă atît de frămîntată, în care se urmărea realizarea idealurilor noastre naționale și sociale, aceasta ar fi apărut ca o fantezie umană. Dar totuși, încetul cu încetul, din treaptă în treaptă, în mod sistematic, organizîndu-se unități după cerințele momentului și apelînd mereu la noi forțe, am ajuns la sfîrșit la punctul culminant, prin organizarea unui Comitet Central Orășnesc Moldovenesc, în care erau puși la treabă o pleiadă de tineri, reprezen-

tindu-i pe ostașii moldoveni din toate regiunile rusești, de pe toate fronturile. Aceștia reprezentau populația tuturor județelor din Basarabia.

Activitatea Comitetului Central și-a axat munca pe trezirea conștiinței naționale în masele largi ale poporului din Basarabia, pentru care a chemat toate forțele intelectuale în sprijinul său.

Toată această floare a neamului a fost convocată la un congres al ostașilor moldoveni de pe toate fronturile. Ei au luat soarta poporului din Basarabia în mâinile lor, punind bazele unui organ legislativ suprem sub denumirea de „SFATUL ȚĂRII”, și au votat un program, care trebuia dus la bun sfârșit.

Capitolul II

INFIINȚAREA COMITETULUI CENTRAL MOLDOVENESC AL SOLDAȚILOR ȘI OFIȚERILOR LA CHIȘINĂU

După cum am arătat în capitolul precedent, lupta moldovenilor din Basarabia pentru drepturile lor la o viață națională și socială, pe la mijlocul lunii Iunie 1917, se desfășura în toate domeniile cu febrilitate.

La toate congresele, la toate întrunirile comitetelor societăților culturale moldovenești, ale organizațiilor politice moldovenești, se vorbea cu disperare, se votau rezoluții, se cerea înființarea unui organ legislativ suprem pentru întreaga Basarabie, se cerea naționalizarea școlilor, bisericilor și tuturor instituțiilor administrative și, mai ales, se cerea efectuarea unei reforme agrare etc.

Comitetele moldovenești ale soldaților și ofițerilor de pe toate fronturile, precum și cele din garnizoanele Odessa, Sevastopol, Herson, Novo-Ghiorghevsc etc. erau îngrijorate de soarta familiilor și gospodăriilor din Basarabia și trimiteau neconținut delegați la Chișinău, pentru a se informa. Deși la Chișinău, Petrograd, Bălți, Soroca, Odessa, Kiev, Sevastopol, Iași, Roman, Moroschi etc. etc. cele mai vrednice elemente și cei mai activi reprezentanți ai neamului nostru luptau și se zbăteau să traducă în viață idealurile neamului, exprimate la sute de adunări, aceste organizații răzlețe nu aveau puterea și nici autoritatea să se impună și valul de nenorociri se abătea asupra Basarabiei.

Evenimentele impuneau înființarea unui organ central, în care să fie reprezentanți ai întregii Basarabii, și acest organ a fost înființat de reprezentanții comitetelor militare moldovenești.

În ziua de 22 Iunie 1917, la Chișinău, strada Haruzina nr. 21, se întrunesc reprezentanții comitetelor ostașilor și ofițerilor mol-

doveni și pun bazele Comitetului Central al Soldaților și Ofițerilor Moldoveni.

În ceea ce privește înființarea comitetului central al ostașilor moldoveni, îmi lipsesc unele date, registrele de procese-verbale cu toate datele și diferitele detalii, dar ceea ce știu precis și tot ce s-a petrecut în prezența mea și cu modesta mea contribuție le notez în memoriile mele.

Subsemnalul, în ziua de 21 Iunie 1917, am fost la Chișinău ca delegat al comitetului moldovenesc al ostașilor din garnizoana Moroschi, regiunea Minsc, unde erau trupele de rezervă ale frontului de vest, dar numai cu o simplă delegație de la o organizație revoluționară nu era posibil să părăsească cineva zona frontului, astfel ca să pot veni la Chișinău, am avut și un ordin de evacuare pentru o a doua operație după rănire.*)

Sosind la Chișinău, primul meu gând era să iau contact cu directorul ziarului „Cuvîntul Moldovenesc”, Pan Halipa, devotatul și neobositul luptător pentru idealurile moldovenești dintre Prut și Nistru.

Îndreptindu-mă spre redacția ziarului „Cuvîntul Moldovenesc”, cu scopul de a mă informa despre stadiul în care se găsesc organizațiile noastre moldovenești, în mijlocul grădinii publice, m-a salutat un sublocotenent și, observînd la butoniera lui panglica tricoloră, i-am răspuns în românește și l-am oprit pentru a sta de vorbă cu el. Sublocotenentul s-a prezentat — era Gherman Pinteau.

Așezați pe o bancă, chiar acolo, ne-am povestit cu nesaț unul altuia despre situația creată de revoluția rusească, despre organizațiile noastre naționale și despre misiunile ce le aveam de îndeplinit.

Domnul Pinteau mi-a povestit că el și cu încă alți delegați ai organizațiilor militare de pe frontul românesc și garnizoana Odessa au venit la Chișinău să înființeze Comitetul Central Moldovenesc al Soldaților și Ofițerilor și că luase contact cu unele organizații militare locale, precum și cu comisarul gubernial, domnul Mimi, numit de guvernul provizoriu din Petrograd.

Ei au expus comisarului Mimi misiunea de a înființa la Chișinău un comitet central militar moldovenesc. Ideea înființării comitetului militar era privită cu multă bunăvoință atît din partea comisarului guvernului cit și de toate celelalte organizații revoluționare locale, în afară de comitetul gubernial al soldaților și muncitorilor ruși, care deținea în mâinile lui toată situația politică și administrativă creată de revoluția rusească. Acest fapt ne îngrijora pe noi moldovenii și ne obliga la multă prudență și tact pentru început. Întîlnirea cu domnul Pinteau a avut o înrîurire asupra noastră, fiindcă noi aveam aceleași idealuri și aceeași misiune. Pînă la întîlnirea noastră, domnul Pinteau avusese discuții cu diferiți delegați ai frontului românesc și cu reprezentanți din alte unități locale și se luase hotărîrea de a se înființa comitetul central, dar pînă

în acel moment nu se înființase încă. Între timp grupul de delegați, împuterniciți cu înființarea comitetului, au părăsit localul școlii de pe strada Gogol, unde erau cazați și se instalaseră pe strada Haruzina nr. 21.

Întîlnirea cu domnul Pinteă era foarte încurajatoare. Ne-am înțeles cu el ca a doua zi chiar, adică 22 Iunie 1917, să ne adunăm cu toții și să ținem o ședință pentru a înființa în mod definitiv Comitetul Central al Ostașilor Moldoveni. Și, în adevăr, la 22 Iunie 1917, ne-am adunat la adresa din strada Haruzina nr. 21.

La acea ședință au luat parte: reprezentantul organizației din Iași, sublt. Țanțu V., din partea organizației militare din garnizoana Odessa sublocotenentii Anton Crihan și N. Ciornei, din partea frontului de vest Lt. A. Moraru, din partea garnizoanei Novo-Ghiorgheevsc soldatul Bragă, din partea garnizoanei Chișinău sergentul Harea și Lt. Vărzaru din partea comitetului militar din Roman sublt. Gherman Pinteă, de pe frontul de luptă colonelul Furtună, maiorul T. Cojocaru, Lt. Blănaru, sublt. N. Cernăuțeanu, sergentul M. Minciună și mulți alții.

Ședința se deschide de sublt. Pinteă.

După lungi rapoarte și dezbateri, adunarea a declarat înființarea Comitetului Central Moldovenesc al Soldaților și Ofițerilor, cu sediul în Chișinău.

După ce comitetul central ostășesc a luat ființă, s-a procedat la alegerea biroului executiv al comitetului și au fost alese următoarele persoane:

Președinte: lt. Gherman Pinteă.

Vice-Președinți: maiorul T. Cojocaru și lt. Anatolie Moraru, Secretar: lt. P. Vărzaru.

Secretari ajutori: sublt. Bircă și sold. Mitrea.

A doua zi, ziarele locale au publicat știrea înființării Comitetului Central Moldovenesc Ostășesc. Tot a doua zi, după o amănunțită consultare între noi, o delegație compusă din maiorul T. Cojocaru, lt. A. Moraru, lt. Vărzaru și sublt. Gherman Pinteă s-a prezentat la Palatul Libertății, sediul comitetului gubernial al ostașilor și muncitorilor ruși. Maiorul T. Cojocaru, în numele delegației și a întregului comitet, a confirmat înființarea Comitetului Central Militar Moldovenesc și cu mult tact a arătat că noi ca și ei ne vom ocupa de aceleași probleme create de revoluția rusească. Noi însă fiind localnici, suntem strîns legați de popor și mai ușor vom înțelege durerile lui — a declarat maiorul Cojocaru — noi vrem ca în toată activitatea ce vom desfășura să ne păstrăm ființa noastră națională; și am mai cerut două camere pentru birourile comitetului nostru în palatul ce-l ocupa comitetul gubernial al ostașilor și muncitorilor ruși. Comitetul executiv gubernial al ostașilor și muncitorilor ruși, în frunte cu președintele lui, ne-a primit și ne-a ascultat cu multă înțelegere, însă cu oarecare rezervă, dar totuși au recunoscut că comitetul lor era format din elemente pur rusești, și că sînt din diferite regiuni ale Rusiei și că sînt în Basarabia în mod vremel-

nic, deci înființarea Comitetului Central Ostășesc Moldovenesc din elemente localnice era binevenită — dar ar trebui ca să colaboreze comitetul nostru cu ei, deci se manifesta o oarecare teamă de ce vom face noi și, în cele din urmă, s-a dovedit că ei ne puneau bețe în roate, raportîndu-ne la guvernul din Petrograd și la „Stavca”, marele cartier general al armatei rusești.

În curînd Comitetul s-a completat, avînd un număr de 36 de membri.

Redau numele lor : **)

Lt. colonel N. Furtună, Maiorul T. Cojocaru, Maiorul V. Cijevschii, Căpitan Gh. Andronachi, Lt. Anatolie Moraru, Lt. P. Vărzaru, Sublt. N. Cernăuțeanu, Sublt. Gh. Pinteă, Sublt. Ion Blănaru, Sublt. P. Dobrojenko, Voluntarul T. Bircă, Voluntarul St. Secară, Voluntarul N. Ursachi, Sergent Ef. Sofronie, Sergent A. Cojocaru, Sergent N. Munteanu, Sergent M. Stingaci, Sergent P. Harea, Sublt. Ștefan Motălică, Ajut. sublt. A. Rugină, Ajut. sublt. D. Potapov, Ajut. sublt. N. Grosu, Ajut. sublt. And. Zavat, Ajut. sublt. Dt. Budescu, Ajut. sublt. Gh. Tudor, Plut. maj. S. Galițchi, Elev plut. Evstafiev, Marinar I. Ignatic, Sergent M. Minciună, Fruntaș Ef. Suceanu, Frunt. M. Artenie, Frunt. And. Căină, Frunt. I. Bragă, Frunt. Em. Strungaru, Marinar Gr. Dascăl, Marinar Ilie Rățoiu.

Astfel comitetul era compus din cele mai valoroase elemente ale moldovenilor ce erau mobilizați. În cadrul comitetului s-au înființat 4 secții de lucru: politică, culturală, organizatorică și propagandistică. În scurt timp, activitatea comitetului s-a resimțit în toate domeniile vieții. Pe lîngă militari, în comitet erau cooptați și unii cărturari civili: prof. Ștefan Ciobanu, Alexandru Văleanu, Vl. Cazacliu, Gh. Buruiană și alții, care ne ajutau la redactarea a tot felul de decizii și memorii, și mai ales pentru propagandă.

Comitetul Central Militar Moldovenesc întruhipa întreaga Basarabie. În comitet erau reprezentanți de la toate județele de la Hotin pînă la Ismail. În el erau concentrate toate forțele ce lucrau pe teren revoluționar și național, dar care vremelnic purtau uniforma militară. Comitetul cu toate forțele sale unite ducea o luptă grea cu dușmanii neamului de toate nuanțele, el trebuia să ducă o luptă hotărîtă și curajoasă, bine organizată și disciplinată. Cu mult tact am stabilit bunele relații cu Comitetul gubernial al soldaților și muncitorilor ruși, care îndeplinea rolul vechii administrații rusești. Acest comitet gubernial la început avea o influență militară și controla activitatea comitetelor județene și oricărui alte organizații, însuși comisarul guvernului din Basarabia trebuia să țină seama de părerile și hotărîrile lui. El avea legături cu organele centrale conducătoare din Petrograd. Dar rapid și în scurt timp toate activitățile și contribuțiile comitetului gubernial se reduc la „net”. Astfel că, în scurt timp, Comitetul Central Militar Moldovenesc ocupă întregul Palat al Libertății cu birourile sale, în afară de două camere într-un colț al palatului, unde mai existau urmele fostului comitet gubernial al soldaților și muncitorilor ruși.

Din zi în zi, situația internă se înrăutățește. Numărul de dezerteri și de tot felul de vagabonzi devenea tot mai mare, anarhia se întindea, avutul și chiar viața oamenilor muncitori din toate domeniile erau amenințate. Muncitorii de la fabricile de rachii și depozitele de vinuri erau izgoniți și bătuți. Odată cu venirea nopții, satele și orașele erau îngrozite de împușcături și explozii de grenade.

Comitetul Central Militar Moldovenesc, chiar în primele zile de la înființarea sa, a organizat cursuri de emisari și după o pregătire de 20 de zile, a trimis 105 emisari la toate volostele (preturi) din Basarabia, cu încredințarea de a lămuri masele moldovenești și pe minoritarii de la sate despre evenimentele ce se petreceau în acel timp. Emisarii aveau sarcina să explice că ei au scăpat de țarism și că tot pământul Basarabiei va fi împărțit pe baza legilor ce se vor elabora de parlamentul nostru ca să dea posibilitatea reprezentanților din diferite organizații să lucreze și că ei țăranii trebuie să contribuie la menținerea ordinii.

Comitetul Central mai dispune de 16 cohorte moldovenești bine organizate și disciplinate, comandate de către un ofițer moldovean, având în frunte pe inspectorul Crihan. Aceste cohorte erau împărțite pe județe cu aceeași misiune de a menține ordinea și a lămuri populația despre evenimentele și urmările revoluției rusești. În afară de cele 16 cohorte și cei 105 emisari mai erau aprobate și în curs de organizare unele regimente moldovenești. Unitățile moldovenești se organizau cu multă greutate, iar cele 16 cohorte erau prea puține pentru a face față momentului. Organizațiile politice, culturale, sociale, congresele, mitingurile de pe teritoriul Basarabiei, precum și alte comitete ostășești de pe întregul teritoriu al Rusiei țineau ședințe, votau rezoluții, dar nu puteau să facă față primejdiei. Se impunea înființarea unui organ legislativ suprem și autoritar. Organizațiile moldovenești s-au străduit să obțină colaborarea naționalităților minoritare în vederea înființării acestui organ suprem. Comitetul Central Ostășesc Moldovenesc a încercat și el să atragă în jurul acestei probleme centrale opiniunea minorităților conlocuitoare. Delegații Comitetului Central se prezentau la toate adunările, indiferent de cine erau organizate, și peste tot ridicau problema înființării Statului Țării. Și ca ultimă încercare, pe la sfârșitul lunii Septembrie 1917, comitetul central a hotărât convocarea unei mari întruniri publice a delegaților tuturor organizațiilor politice, profesionale și naționale. În acest scop s-a publicat în ziarele locale, o invitație către toți. În ziua fixată s-au prezentat în sala mare a zemstvei guberniale citeva sute de persoane, reprezentanți ai partidului socialist democrat, ai organizațiilor evreiești „Bund” și partidului sionist, cooperatori, organizațiile creștinești etc. Era ultima încercare de a-i asocia la ideea de înființare a Sfatului Țării și pe minoritari.

Această mare adunare convocată de Comitetul Central este deschisă de subsemnatul, în calitate de vice-președinte al Comitetului

Central. Cu toate că majoritatea reprezentanților la acea adunare nu era moldovenească, în prezidium se aleg moldoveni. La propunerea mea s-a ales cooperatorul Gh. Buruiană ca președinte și Petru Vârzaru secretar. În numele comitetului central, subsemnatul am făcut o largă expunere cu privire la scopul întrunirii, explicând situația în care se găsea provincia noastră în timpul acela, apelând la toate organizațiile ca, de comun acord cu noi moldovenii, să înființăm un organ legislativ suprem — Sfatul Țării. S-a deschis o largă discuție; mulți reprezentanți erau de acord că trebuie înființat Sfatul Țării, iar alții, cum erau reprezentanții Bundului, ai sioniștilor, socialiștii revoluționari, căutau să oprească cursul evenimentelor, încercând să producă neînțelegere și zizanie în rândul celor de bună credință, cu toate explicațiile date de mine și alți oratori moldoveni, că Sfatul Țării va fi un parlament reprezentativ, în care vor intra toți reprezentanții minorităților conlocuitoare și cu un număr proporțional de deputați, corespunzând numărului conlocuitorilor. Neavând alte obiecțiuni decît reaua credință, cu care ar fi atacat fondul problemei de pe ordinea de zi, reprezentanții Bundului și alții au stăruit din răspuneri ca problema să fie mai întâi studiată de fiecare organizație de partid și, pentru acest motiv, au cerut amânarea hotărîrii pînă la o altă întrunire. Aceasta a fost ultima încercare de conlucrare cu minoritățile ce locuiau cu noi pe întinsul Basarabiei.

Întrucît evenimentele nu îngăduiau nici o amănare, deoarece fiecare zi, fiecare ceas de întîrziere erau dăunătoare, Comitetul Central, în ședința sa plenară, hotărăște să apeleze la toate forțele națiunii noastre și să convocăm la o luptă decisivă pe reprezentanții celor 300.000 de ostași țărani, îmbrăcați în uniforme militare și răspinși în unitățile rusești de pe toate fronturile de luptă și în regimente de rezervă.

Acești 300.000 de moldoveni erau floarea și vigoarea națiunii. Numai ei erau în drept să spună ultimul cuvînt în marile probleme de viață sau de moarte pentru întreaga Basarabie.

Plenara Comitetului Central, în unanimitate, hotărăște convocarea Congresului Ostășesc la Chișinău, pentru ziua de 20 Octombrie 1917, la care să fie prezenți reprezentanții tuturor comitetelor militare moldovenești, de pe toate fronturile rusești și cel românesc, precum și reprezentanții din regimentele de rezervă, unde cei ce au fost odată sau de mai multe ori răniți, așteptau momentul plecării lor pe front.

Sarcina aceasta de a organiza un congres al ostașilor de pe toate fronturile era foarte grea și cu mari riscuri pentru viața organizatorilor, avînd în vedere că erau supravegheați și înconjurați de dușmani, contrarevoluționari, care nu doreau să le scape din mîinile lor nici mînoasele cîmpii și nici munca celor ce le muncesc.

Mai întâi trebuia să se obțină aprobarea marelui stat major al armatei rusești, ceea ce era foarte greu. Apoi trebuia să obținem

un ordin, tot de la marele cartier general, către unitățile militare, pentru a se permite ca unitățile militare moldovenești să delege reprezentanți la acel congres. Totuși s-au făcut eforturi extraordinare. S-au trimis delegați la „Stavca” marele cartier rus și la guvernul din Petrograd — și toate aceste aprobări s-au obținut. Astfel că în ziua de 20 Octombrie 1917, la sediul Comitetului Central, erau prezenți circa 800 de delegați, cu împuterniciri în regulă, pentru a participa activ la congres și fiecărui ostaș i s-a dat hrană și bani pe 5 zile.

Capitolul III

ÎNȚIUL CONGRES AL OSTAȘILOR ȘI OFIȚERILOR MOLDOVENI DIN CHIȘINĂU

Încă din ziua de 19 Octombrie 1917, ajunul tinerei congresului, s-au prezentat la Palatul Libertății, sediul Comitetului Central al Soldaților și Ofițerilor Moldovei, delegați din toate unitățile militare și, până noaptea târziu, se prezentau la biroul de organizare al congresului, condus de subsemnatul.

Toți delegații au depus delegațiile cu care veniseră pentru a participa la congres și li s-au eliberat adeverințe pentru dreptul de intrare și participare activă la congres. Aceste adeverințe erau actele justificative ale delegaților la întoarcerea lor la unități.

A doua zi, 20 Octombrie 1917, s-a ținut congresul în sala eparhială din Chișinău. E un eveniment de importanță istorică extraordinară pentru poporul moldovean dintre Prut și Nistru.

Este prima dată, în răstimp de 106 ani de ocupație rusească, când poporul nostru în mod liber manifestă puterea și drepturile sale asupra pământului, în care de 2 000 de ani zac osemintele moșilor și strămoșilor lui. În ziua de 20 Octombrie 1917, adevărații reprezentanți ai Basarabiei, delegați ai tuturor organizațiilor militare revoluționare, încolonați în formații militare, într-o ședință exemplară, disciplinați, în frunte cu membrii Comitetului Central al Soldaților și Ofițerilor Moldoveni, sub comanda colonelului Furtună, în sunetele unui marș executat de o fanfară militară moldovenească, cu un uriaș drapel tricolor purtat de doi voinici ostași, pornesc entuziasmați, mândri și voioși, cei mai frumoși și viguroși fii ai neamului nostru, de la Palatul Libertății, sediul Comitetului Central al Soldaților și Ofițerilor Moldoveni, spre sala eparhială.

Pe străzile Chișinăului, încă de la ora 9 dimineata, năvălesc mii și mii de spectatori, majoritatea moldoveni, să admire și să se bucure din toată inima, să ia parte la marea sărbătoare moldovenească, lăcrămînd de bucurie. Aici, prima dată după 106 ani, s-au întîlnit cu toții, ca adevărați strănepoți ai bravilor ostași ai lui Ștefan cel Mare de la Hotin pînă la mare, cu care voevodul îi zdrobea pe

lacomii și hrăpăreții turci și tătari, minăți de singele lor barbar, spre a se hrăni din munca altora, jefuind și ucigînd pe cei pașnici și muncitori. Aici erau strănepoții orheienilor și lăpușnenilor care, la adăpostul codrilor Tigheiciului, organizau armate în toată regula și sub conducerea hatmanilor Hincu și Durac au luptat contra despotului Gh. Duca și altor fanarioți.

După o a doua verificare a mandatelor la intrarea în sala eparhială, pe la orele 12, în strigătele nesfîrșite de „Ura !” și „Să trăiască Basarabia autonomă” etc., urcă la tribună președintele Comitetului Central al Soldaților și Ofițerilor Moldoveni, sublocotenentul Gherman Pinte. Toată asistența în picioare, fluturînd stegulețe tricolore, ovaționează.

Strigătele de „Ura !” și „Să trăiască Basarabia autonomă” continuă fără încetare.

Președintele Gh. Pinte, singur la tribună, nu putea rosti nici un cuvînt, el lăcrăma de bucurie și emoție. Plîngea toată sala și odată cu noi cei prezenți lăcrăma de bucurie tot poporul nostru muncit și umilit timp de un veac și ceva.

După o jumătate de oră de strigăte și urale, în sfîrșit, președintele declară congresul deschis și propune a se alege prezidiul.

Congresul alege un prezidiu compus din :

1 — Președinte : maiorul V. Cijeveschi,

2 — Vice-președinți : sublt. Gh. Pinte și Ion Pascaluță.

3 — Secretari : soldații Ion Buzdugan, Ștefan Holban și Buga, precum și sublt. Năstase Gh. și sublt. Rugină.

După ce s-a ales prezidiul, au început felicitările. Se aduc felicitări și se urează spor la muncă din partea unităților militare, în numele Partidului Național Moldovenesc și în numele altor organizații revoluționare și naționale. În numele ziarului „Cuvîntul Moldovenesc” vorbește Pan Halipa. Dau în continuare unele pasagii din cuvîntarea lui Pan Halipa :

„Sînt nespus de fericit că am ajuns să urez în fața voastră, floarea neamului nostru moldovenesc. Frații mei ! Veacuri întregi noi am umblat rătăciți unul de altul, de veacuri întregi pe noi ne întind și ne dezbină vrăjmașii, de veacuri întregi pămîntul nostru strămoșesc geme sub jugul străin și iată acum, după atîtea răzlețiri, după atîția ani de jale și suferințe, ne-am strîns frații grămăjoară. O, cine va spune bucuria noastră ? Grea a fost soarta noastră crudă, lungă a fost noaptea în care am zăcut, dar cum după noapte răsar zorile și lumina zilei ia rîndul întunericului, așa și în viața neamului moldovenesc, după robie s-a simțit apropierea izbăvirii. Frați ostași ! În voi este toată nădejdea noastră. Țara se înecă în lacrimi și singe. Vrăjmașii noștri stau la hotare — vrăjmași cit frunză și iarbă la spatele nostru și înăuntrul țării noastre, dar cel mai mare dușman este în mijlocul nostru. Acesta este NEUNIREA ! Frații mei, biruiți acest strașnic dușman și noi vom birui totul.” (Cuvîntarea lui Pan Halipa este foarte des întreruptă de zgomotoase ovații.)

După terminarea cuvîntării, toată sala, în picioare timp de 20 minute, aplaudă pe orator.

În numele românilor din Transnistria congresul l-a felicitat pe delegatul Toma Jalobă care, emoționat și cu glas plîngător, spune :

„Și așa fraților, din cuvintele ce am auzit aici, văd că v-ați hotărît cu toții să vă luați ceea ce vi se cuvine — drepturile și autonomia. Dar eu acum vă întreb pe Domniile-Voastre, fraților, frații mei și neamurile mele — că suntem noi moldovenii dintr-un singe, — cui ne lăsați pe noi moldovenii ? de ce suntem ruși din coasta Moldovei și trăim pe celălalt mal al Nistrului ? Noi rămînem ca șoarecii în gura motanului ? Frații noștri ! Nu ne lăsați, nu ne lepădați și nu ne uitați. Și dacă ne veți uita, noi malul Nistrului îl vom săpa și vom îndrepta apa pe dincolo de pămîntul nostru.”

Adunarea în picioare, aplaudă și strigă : „Nu vă vom uita !”

Delegatului soldatul Toma Jalobă îi răspunde Ion Buzdugan și spune :

„Cînd am auzit jăluirea fratelui nostru Toma Jalobă, moldovean de dincolo de Nistru, mi s-a părut că aud bocetul mamei care și-a pierdut copiii. Cuvintele lui Toma Jalobă sînt o doină, de care plîng văile și munții pe tot pămîntul românesc. În glasul lui Jalobă e toată tînguirea și deznădejdea neamului nostru. „Nu ne lăsați !” — strigă fratele nostru — eu socot că și pietrele dacă ar auzi s-ar umplea de jale. Nu vă lăsăm, fraților, veniți în brațele noastre. Nistrul îl vom săpa împreună și vom îndrepta apa lui pe dincolo de hotarul sufletului românesc, pentru ca nimic să nu ne mai despartă.” (Aplauze prelungite. Toată asistența trăia momente înălțătoare.) După alte cuvîntări și felicitări, lucrările congresului s-au desfășurat după următorul program :

- 1 — Alegerea prezidiului,
 - 2 — Felicitările și rapoartele de la fața locului,
 - 3 — Raport despre activitatea Comitetului Central al soldaților și ofițerilor moldoveni din Chișinău.
 - 4 — Autonomia Basarabiei,
 - 5 — Naționalizarea armatei,
 - 6 — Basarabia și ocîrmuirea ei : Sfatul Țării,
 - 7 — Reforma agrară și oprirea colonizării cu elemente străine de neamul moldovenesc,
 - 8 — Rapoarte despre momentele de față,
 - 9 — Lucrări culturale, școlare, pentru soldați, cursuri serale și biblioteci,
 - 10 — Naționalizarea școlilor,
 - 11 — Despre moldovenii de peste Nistru,
 - 12 — Alegerea împuterniciților moldoveni pe lingă Marele Cartier Central rus.
 - 13 — Crearea unui fond național,
 - 14 — Alegerea a 3 deputați în Sfatul Popoarelor din Rusia.
- După deschiderea congresului și pînă la 25 Octombrie 1917, s-au dezbătut o mulțime de probleme de pe ordinea de zi.

La 25 Octombrie 1917, la orele, 9,20, se deschide ședința ; se continuă dezbaterile cu privire la alegerea deputaților în Sfatul Țării.

Se fac propuneri ca fiecare județ să aibă în Sfatul Țării 10 deputați, din care congresul alege 4 deputați, deci de la 8 județe vor fi aleși 32 deputați, iar 12 deputați vor fi aleși de unitățile militare. În total se vor alege 44 deputați militari.

Adunarea aprobă propunerea și la orele 4 după masă se procedează la alegerea deputaților și se aleg :

1 — Județul Soroca	Sublt. Țurcanu	cu 180 voturi
	Funct. Epure Boris	71 "
	Funct. Boloșan	72 "
	Sold. Ignatiuc	69 "
2 — Județul Ismail	Sublt. Zubac Vitalie	220 "
	Sublt. Ciornei Nicolae	140 "
	Sold. Vataman	84 "
	Sublt. Zberea	69 "
3 — Județul Hotin	Lt. Moraru Anatolie	351 "
	Sublt. Cernăuțean	300 "
	Sublt. Mirza Dumitru	271 "
	Sold. Moraru Alexandru	246 "
4 — Județul Tighina	Sublt. Creangă	314 "
	Sublt. Știrbeș	249 "
	Sold. Chiriac	225 "
	Sublt. Pinteș Gherman	378 "
	Sublt. Crihan Anton	348 "
	Sold. Buzdugan Ion	326 "
	Sublt. Țanțu Vasile	325 "
6 — Județul Lăpușna	Avocat Pelivan Ion	351 "
	Sold. Holban Ștefan	349 "
	Funct. Tudor Gheorghe	346 "
	Sublt. Grosu Nicolae	362 "
7 — Județul Orhei	Sold. Sinicliu	197 "
	Sold. Plătică	143 "
	Sublt. Buiuc	82 "
	Sublt. Roșca	81 "
8 — Județul Cetatea Albă	Lt. marină Prahnițchi	144 "
	Sublt. Ciobanu	50 "
	Caporal Tudor	225 "
	Sublt. Dragomir Dumitru	31 "

Contrar hotărîrii congresului ca toți deputații să fie aleși numai din cei prezenți la congres și să fie militari, s-a făcut o excepție pentru domnul Ion Pelivan, care a fost ales de congres cu 351 voturi, aproape unanim. Acesta dovedește prețuirea poporului față de luptătorii și dezrobitorii lui.

Iar ceilalți 12 deputați moldoveni din cei 44 hotărâți de congres, sunt aleși după cum urmează :

1 — Comitetele reunite ale moldovenilor cavaleriști din garnizoana Voznesensk au ales pe Evfimie Pali,

2 — Comitetele ostășești din garnizoana Odessa au ales pe sublt. Pascalița Ion și pe sublt. Nicolae Secară.

3 — Comitetul Central al ofițerilor și soldaților moldoveni din Chișinău a ales pe maiorul Vasile Cijevschi, pe sublt. Rugină și pe voluntarul N. Suruceanu.

4 — Comitetele executive moldovenești de pe frontul român, întrunite la Iași, au ales pe sublt. Scobioală Andrei, sublt. Cazacliu Grigore și pe sublt. Mare Gheorghe,

5 — Comitetul executiv al soldaților, ofițerilor și marinarilor moldoveni din Crimea a ales pe praporșcic (ajut. de sublt.) Spinei și pe plutonierul Turcuman.

Redăm mai jos cele 10 rezoluții votate de Congresul ostașilor moldoveni :

1. Despre Republica Federativă Rusească

Fiindcă Rusia e foarte mare și e locuită de o mulțime de popoare, fiecare cu cultura și limba lui deosebită și cu conștiința lui națională, ocîrmuirea centrală din Petrograd nu mai poate împiedica propășirea culturală a națiunilor și îmbunătățirea stărilor economice. În vederea acestei împrejurări, întiiul congres ostășesc moldovenesc a hotărît : să recunoască că forma cea mai potrivită a ocîrmuirii Rusiei este republica federativă democratică.

2. Despre autonomia Basarabiei

Avînd în vedere cultura națională a neamului moldovenesc și trecutul său istoric și pornind de la principiul revoluției că fiecare popor are dreptul să-și hotărească soarta sa singur, congresul în dorința de a uni neamul moldovenesc și a-i chezașlui drepturile lui naționale și propășirea lui economică și culturală a hotărît : să declare autonomia teritorială și politică a Basarabiei.

Pe lângă guvernul provizoriu din Petrograd să fie un imputernicit al neamului moldovenesc.

3. Despre naționalizarea oștilor moldovenești

Găsind că rînduiala veche de a alcătui oștirile, amestecînd la un loc felurite neamuri, era așezată pe temeiuri antidemocratice și avea de scop slăbirea noroadelor (popoarelor) și totodată recunoscînd că numai sub steagurile moldovenești și conduși de ofițeri moldoveni, poporul moldovenesc va putea apăra țara și libertățile cîștigate prin revoluție, congresul hotărăște : să se înceapă cit mai degrabă alcătuirea oștilor moldovenești și cu un imputernicit în Marele Cartier General rus. Comisarul va alcătui proiectul naționalizării oștilor moldovenești și va începe a traduce în viață naționalizarea.

4. Despre Cohortele moldovenești

Pentru potolirea anarhiei și susținerea rînduiei în Basarabia pe vremea demobilizării armatelor rusești de pe frontul românesc,

congresul a hotărît : să se sporească numărul cohortelor de la 16 pînă la 100, avînd fiecare cohortă 100 de soldați. Afară de aceasta, soldații moldoveni din cavalerie să fie deosebiți și trimiși în schimbul acelor soldați care dețin paza acum în țara noastră.

5. Despre Sfatul Țării

Intiiul congres ostășesc moldovenesc a hotărît ca pentru ocîrmuirea Basarabiei, în cel mai scurt timp să se alcătuiască Sfatul Țării. În Sfatul Țării vor intra 120 de deputați în felul următor :

Moldovenii vor avea 84 de locuri (deputați 70%) — și celelalte neamuri 36 de locuri (deputați 30%). 44 deputați moldoveni se vor alege de congresul de față, 30 deputați de țărani și 10 de organizațiile și partidele moldovenești și să li se dea în Sfatul Țării 10 locuri de deputați (pe deasupra celor 120) moldovenilor de peste Nistru, dacă dinșii vor voi să le ocupe.

Unirea cu capitaliștii nu-i doriță.

Sfatul Țării va fi vremelnic și va ființa (va dura) numai pînă la alcătuirea adunării întemeietoare (constituante) a Basarabiei.

Toate așezămintele administrative din Basarabia se supun pe deplin Sfatului Țării, îndată ce acesta va lua ființă ; toate comitetele politice din Basarabia capătă un caracter curat profesional și nu au dreptul să se amestece în treburile publice.

6. Despre pămînt și colonizare

Congresul a hotărît :

Tot pămîntul Basarabiei, cu bogățiile dintr-însul și de pe dinșul e moștenirea locuitorilor ei. Pămînturile bisericesti, mănăstirești, cazone (ale statului) și celelalte trec, fără plată, în mina celor ce le vor lucra cu brațele lor.

Stăpînirea de pămînt se desființează pentru totdeauna.

Împărțirea pămîntului se va hotări în adunarea întemeietoare a Basarabiei.

Colonizarea Basarabiei cu străini este oprită.

Au dreptul de a veni în Basarabia numai acei din basarabeni care, sub stăpînirea veche, au fost nevoiți să părăsească țara.

7. Despre adunarea întemeietoare

Congresul a hotărît :

Să lucreze pretutindeni pentru alegerea și susținerea candidaților moldoveni în adunarea întemeietoare.

8. Despre naționalizarea școlilor, așezămintelor și dregătoriilor din Basarabia

Congresul a hotărît :

Să se naționalizeze în cel mai scurt timp toate școlile, așezămintele și dregătoriile din Basarabia autonomă.

Învățămîntul să fie obligator și fără nici o plată. Toate școlile se vor întreține din fondurile țării. Toate școlile cazone (de stat) mijlocii atît ale Ministerului de învățămînt cit și ale altor Ministerii trebuie să treacă în miinile Zemstvei guberniale basarabene. În miinile Zemstvei guberniale trec seminariile și instituțiile de învățămînt pentru învățători, școlile tehnice, școlile de gospodărie,

școlile de vierit. Toate aceste școli să fie naționalizate.

Împărtaşind hotărârile Zemstvei guberniale despre naționalizarea școlilor, congresul recunoaște că școala națională e treaba întregului popor și nu numai a unor organizații profesionale sau a așezămintelor obștești, cum a fost pînă acum.

Zemstvele ținutale trebuie să îndeplinească numai decît toate hotărârile Zemstvei guberniale despre naționalizarea școlilor moldovenești.

Zemstva județului Akkermanului (Cetatea Albă) și altele, care împiedică naționalizarea școlilor moldovenești, sunt obligate să ia toate măsurile pentru înființarea școlilor moldovenești în satele locuite de moldoveni.

Toți învățătorii basarabeni sunt chemați la munca obștească, pentru înființarea școlii naționale, așezată pe temei democratic. Să se facă cunoscut sfaturilor pedagogice (comitetelor școlare) ale tuturor școlilor din Basarabia că trebuie luate măsuri grabnice pentru naționalizarea școlilor și predarea în limba moldovenească (românească).

Despre învățămîntul în afară de școală (extrașcolar) Congresul hotărăște că :

Trebuie înființat cît mai degrabă învățămîntul în afară de școală pe temeiuri naționale ; organizarea cade în sarcina Zemstvelor de județ (ținut) și guberniale din Basarabia.

10. Despre moldovenii de peste Nistru Congresul a hotărît :

Să se propună moldovenilor de peste Nistru 10 locuri de deputați în Sfatul Țării și să se dea tot sprijinul organizațiilor să ne îndrepte către stăpînirea vremelnică din Petrograd și Rada Ucraineană cu cererea ca moldovenilor de peste Nistru să li se încuviințeze aceleași drepturi pe care le au alte neamuri în Basarabia autonomă.

11. Despre fondul național :

Să fie însărcinat Sfatul Țării a se îngriji de crearea fondului național. Congresul, în sfîrșit, a hotărît că în viața nouă democratică a Basarabiei vor fi chezușuite (garantate) drepturile naționale ale tuturor popoarelor din Basarabia.

Așadar, la 27 Octombrie 1917, congresul ostașilor moldoveni a luat sfîrșit.

Congresul a avut un rol istoric de mare importanță.

Pentru convocarea și organizarea congresului s-a depus o muncă grea, deși organizatorii acestui congres erau oameni încă foarte tineri, în majoritatea lor erau sublocotenenți și soldați ; ei au lucrat cu mult tact, curaj și multă diplomatie. Aproape tot timpul era în pericol nu numai viața lor, dar era în joc și izbînda luptei noastre pentru libertate. Astfel, convocarea congresului, precum și lucrările lui fructuoase, pozitive, într-o ordine desăvîrșită, disciplinată și civilizată și îndrăznețele sale hotărîri prin declararea autonomiei Basarabiei și naționalizarea întregii administrații și a învățămîntului, au produs îngrijorări nu numai dușmanilor noștri reacționari

din Basarabia, dar au îngrijorat și guvernul din Petrograd. Guvernul din Petrograd, condus de Kerenschi, auzind despre cele ce se petrec la Chișinău, a ordonat comisarului gubernial din Basarabia și comitetului gubernial al soldaților și muncitorilor ruși să-i aresteze pe organizatorii acestui congres al ostașilor moldoveni. Dar aceasta nu s-a întîmplat, deoarece comisarul guvernului numit de Petrograd era Vladimir Criste și ajutorul său Ion Inculeț, iar președintele comitetului gubernial al ostașilor ruși era Cotoros ; toți trei moldoveni și luptători pentru idealurile naționale și economice ale poporului moldovenesc.

La sfîrșit, congresul a ales un birou pentru organizarea Sfatului Țării, sub președenția sublocotenentului Țanțu. Din birou au făcut parte următorii deputați : Lt. Prahnițchi, sublt. Mirza, Lt. Moraru Anatolie, sublt. Țurcanu, sublt. Gherman Pinte, sublt. N. Zberea, sublt. Cernăuțean, fruntașii : Elefterie Sinicliu, Ștefan Holban, sergent Ion Ignatiuc, sergent Ion Buzdugan, Turcuman, Boris Ipure, N. Alexandri, Ion Pelivan, Pan Hălîpa, Dr. Ciugureanu, Ion Inculeț, P. Erhan și N. N. Codreanu.

Biroul pentru organizarea primului parlament din Basarabia reușește să înjghebeze cele necesare, astfel că Sfatul Țării s-a deschis la 21 Noiembrie 1917, exact la o lună de la convocarea congresului.

Astfel un număr de tineri înflăcărați și curajoși au făcut minuni și au zămislit veșnicul ideal de eliberare a Basarabiei. Hotărârile istorice ale congresului din 20 Octombrie 1917 au fost decisive și au pecetluit în mod definitiv soarta Basarabiei.

Înființînd Sfatul Țării, din al cărui sîn au fost aleși 44 de deputați, care au format mai întîi blocul moldovenesc, acel congres a făcut desigur pasul hotărîtor pentru unirea Basarabiei cu Patria mamă. Pilda dragostei de neam a generației din 1917 e pildă de muncă și curaj. Aceștia erau adevărații fii ai poporului dintre Prut și Nistru, absolut toți erau țărani moldoveni, insultați și umiliți de toți acei ce au năvălit asupra noastră, pentru a se îmbogăți pe spînarea noastră.

Capitolul IV

DESCHIDEREA SFATULUI ȚĂRII

Procesul-verbal al ședinței Sfatului Țării, care a avut loc în orașul Chișinău la 21 Noiembrie 1917, în prezența deputaților aleși și ai reprezentanților diferitelor organizații obștești, militare, politice și naționale.*) Ședința se deschide la orele 12 ziua.

*) Dosarul Cancelariei Sfatului Țării, nr. 3, volumul 1, reprodus de Ștefan Ciobanu în „Unirea Basarabiei” pag. 88 și lucrarea „Andronachi”, pag. 132.

Deasupra palatului Sfatului Țării filfiie drapelul tricolor al Basarabiei. Înainte de a se începe ședința, în capela, care se găsește în același palat, în partea lui stângă, a fost oficiat un Te-Deum solemn în limba moldovenească de către vicarul Eparhiei Basarabiei, Gavril episcopul Cetății Albe, care la urmă s-a adresat către asistență în moldovenește, cu următoarele cuvinte :

„Îi felicit pe Moldoveni cu autonomia. Dumnezeu să ajute Trăiască Sfatul Țării la mulți ani !”

După aceasta, asistența a ieșit din biserică și s-a îndreptat spre sala de ședințe, în care a fost introdus de către cîțiva soldați drapelul național al Regimentului 1 Moldovenesc. Acest drapel a fost sfințit de către episcopul Gavril cu aghiasmă. Corul protoiereului Berezovschi a executat imnul național „Deșteaptă-te Române” și „Pe-al nostru steag e scris Unire”. Asistența cu entuziasm striga : „Ura ! Trăiască !” După aceasta, asistența iese în balcon, ca să vadă defilarea Regimentului Moldovenesc și a altor trupe, care au venit să salute Sfatul Țării.

La orele 2, deputații și publicul ocupă locurile în sala mare, destinată pentru ținerea ședințelor Sfatului Țării.

Primele rânduri de scaune sunt ocupate de deputați, restul de public în dreapta, în stînga de la locul prezidențial sunt așezate mese și scaune pentru reprezentanții presei.

Cel mai mare ca vîrstă dintre deputați, N. N. Alexandri, ocupînd locul prezidențial, se adresează către asistență cu următoarele cuvinte :

„Domnilor deputați ! Declar ședința Sfatului Țării deschisă.”

Ca în urma unui semnal, toți deputații și publicul se scoală în picioare și, aplaudind frenetic, strigă : „Trăiască Basarabia autonomă ! Trăiască democrația ! Trăiască Republica Moldovenească !” Corul execută din nou imnul „Deșteaptă-te Române !” În ochii multora se văd lacrimi, unii plîng. Refugiații ardeleni și bucovineni prezenți aici, își acoperă fețele cu batiste. Președintele mușcîndu-și buzele, încearcă să-și oprească lacrimile. Arhimandritul Guriei, deputatul Pelivan, d-na Dr. Alistar și foarte mulți alți deputați plîng ca niște copii. După ce a trecut această furtună de entuziasm, de lacrimi și de fericire, președintele de vîrstă propune Sfatului Țării să-și aleagă prin votare un președinte. Președintele Comitetului Executiv Gubernial Basarabean, al deputaților țărani și deputat în Sfatul Țării, P. V. Erhan, îl propune ca președinte al Sfatului Țării pe Ion C. Inculeț.

Prin votare, la care au luat parte 95 de deputați, după enumerarea voturilor, se declară că deputatul Ion C. Inculeț a fost ales președinte cu unanimitate de voturi. Această declarație a fost acoperită cu o erupție de aplauze.

D-na deputată Dr. Alistar, în costum național, pune pe umerii președintelui o frumoasă panglică națională tricoloră. Din nou se aud strigăte de „ura” și aplauze. Cînd s-a restabilit liniștea, președintele se adresează adunării cu următoarele cuvinte, dintii în

limba moldovenească, și pe urmă în cea rusească :

„Cetățeni, deputați ! Vă mulțumesc pentru cinstea înaltă, pe care mi-ați arătat-o, alegîndu-mă în postul de președinte al celui dintii parlament basarabean, pe care atît de mult îl așteaptă cei mai buni fii ai țării noastre. Noi ne-am adunat într-un moment groaznic. Republica Rusească se găsește în mare pericol. Lipsa unei autorități la centru și anarhia, care a cuprins țara, amenință cu pieirea statului întreg. Singura scăpare a republicii e în organizarea diferitelor ei părți, pentru viitoarea mare federație. Prin mersul istoric al evenimentelor, s-a creat o așa situație că numai diferite părți ale republicii pot să creeze o putere organizată și împreună cu alte părți organizate ale republicii ar fi în stare să împiedice distrugerea completă a statului, și pentru a păstra cuceririle revoluției. În Basarabia trebuie să fie organizată, și — cine știe — poate într-un viitor apropiat, în scopul de a stabili o ordine de stat, și în numele principiului cucerit de către revoluția rusă a autodeterminării complete a popoarelor, Basarabia va trebui să devie republică democratică, formînd o parte indivizibilă din marea republică federală democratică rusească. Pînă la convocarea adunării întemeietoare basarabene și pînă la stabilirea principiilor federației de către adunarea întemeietoare din toată Rusia, în Basarabia trebuie să devie autoritate superioară Sfatul Țării, compus din reprezentanții organizațiilor democratice, din organele de autoadministrare, din partidele politice și reprezentanții naționalităților care ocupă teritoriul Basarabiei. În fața Sfatului Țării stau probleme sociale. Înainte de toate el va trebui să-și ațintească privirea asupra anarhiei, care pe zi ce merge, crește în țară. Domniile-Voastre știți că cea mai mare parte a județului Hotin este devastată. Și valul pogromurilor începe în județele vecine. Sfatul Țării trebuie să apere țara de ruina completă. În obligațiile Sfatului Țării trebuie să intre problema, care nu suferă amîinare, de a pregăti și convoca adunarea constituantă a Basarabiei, aleasă pe baza votului universal, egal, direct și secret. Noi avem credința fermă că a sosit momentul cînd tot pămîntul și toată libertatea trebuie să fie date poporului muncitor. Cuvintele sfînte : „pămîntul și libertatea”, care au fost pe buzele tuturor amicilor democrației și care s-au înrădăcinat adînc în sufletele țăranilor, sunt în pragul împlinirii. Pînă la elaborarea unui proiect de lege, care va stabili modul de trecere a pămîntului la poporul muncitor, Sfatul Țării trebuie să-și puie ca scop să înlăture anarhia agrară, cînd fratele se ridică împotriva fratelui, și să apere de distrugere pădurile. Mai departe, în timpul de față, cînd țara și armata sînt amenințate de toamete, Sfatul Țării trebuie să ia asupra sa organizarea punctelor de aprovizionare în calea armatelor demobilizate, unde oamenii necăjiți ar putea căpăta hrană și îmbrăcăminte. De asemenea, Sfatul Țării trebuie să ia măsuri ca tot pămîntul, care n-a fost însămintat din toamnă, să fie însămintat. Vai de noi, dacă din cauza chestiunilor de aprovizionare, vom pierde libertatea dobîndită cu atîta greutate.

te. Și Domniile-Voastre știți că în Basarabia, una din cele mai bogate gubernii în cereale din federație, poate să nu ajungă piinea. Sfatul Țării să organizeze libertatea deplină a muncii ogoarelor autoadministrației obștești, alese pe baza dreptului electoral general, luind odată cu aceste măsuri ca tot pe această bază să fie alese și să funcționeze bine toate organele autoadministrației încă nedemocratizate. Asupra Sfatului Țării cade obligațiunea sfântă de a îndruma viața țării pe matca legilor, fiindcă nu poate fi ordine fără respectarea legilor. Dar, odată cu aceasta, Sfatul Țării trebuie să tindă ca măsurile legislative să meargă în contactul necesar cu conștiința de drept a poporului. Garantind libertatea cuvântului, a persoanei, a conștiinței, întrunirilor și domiciliului, Sfatul Țării trebuie să ia toate măsurile pentru apărarea acestor bunuri adevărate ale vieții cetățenești. Drepturile minorităților naționale de asemenea trebuie garantate. În Basarabia liberă nu poate fi loc pentru națiunile dominante. Cetățeni, deputați! Către voi și peste capetele voastre, către toți acei care trăiesc pe teritoriul Basarabiei, mă adresez: În acest moment groaznic, cind noi toți stăm la marginea prăpastiei, anarhiei, vârsării de sînge frățesc, a sărăciei, foamei și frigului, eu frățeste vă invit pe toți să stabilim un front revoluționar unic, să ne grupăm, prin eforturi prietenești în jurul organului nostru superior al țării, Sfatul Țării, și să uităm pentru un moment toate interesele mici și egoiste și atunci vom salva țara și vom apăra de distrugere patria noastră comună — și libertatea căpătată de către popor cu atîta greutate, nimănui și niciodată nu o vom da.”

Cuvîntul a fost apoi dat reprezentantului Partidului Național Moldovenesc, Pan N. Halipa, care a rostit următoarea cuvîntare:

„Domnilor membri ai Înaltei Adunări! Asupra mea a căzut fericirea să fiu reprezentantul Partidului Național Moldovenesc în Înalta Adunare. În crearea acestui partid eu văd îndeplinirea tuturor idealurilor naționale ale poporului moldovenesc. (Aplauze furtive.) Domnilor deputați! Cînd, în urmă cu 8 luni, noi toți ne îndoiam, cînd noi toți eram răpiți de internaționalismul bolnăvicios, creat de către revoluția rusă, noi cei dintîi am ridicat drapelul național, care este o stea călăuzitoare pentru ideea iubirii de patrie, adică a pămîntului nostru moldovenesc. Această idee noi am îmbrățișat-o cu căldură și imediat cu credință în succesul operei noastre, am început s-o răspîndim prin toate colțurile țării noastre de la Prut pînă la Nistru. Munca noastră a fost grea, întrucît pe de o parte poporul suferea, amortit de lanțurile robiei, iar pe de alta — noi recunoșteam că aceste lanțuri nu pot fi rupte îndată. Chiar la începutul luptei noastre s-au găsit mulți moldoveni, care ne spuneau că noi muncim în zadar, fiindcă poporul se găsește în întuneric. Și dacă noi astăzi vedem că lanțurile grele ale robiei au căzut și poporul nostru s-a trezit la o viață nouă, aici trebuie să mărturisesc ca o parte din merite revin Partidului Național, ai cărui reprezentanți au contribuit mult la ruperea acestor lanțuri. Partidul Na-

țional a rupt gratiile de fier ale pușcăriei unde suspina poporul nostru și, în acest moment, patria noastră este liberă și autonomă și, poate într-un viitor apropiat, împrejurările ne vor duce pe noi spre republică. Pot să mărturisesc că aceasta o vizează și Partidul Național. Dar pentru aceasta trebuie unirea întregii națiuni și înțelegerea completă între diferite popoare, întrucît numai prin autodeterminarea națională a fiecărui popor în parte și prin federalizarea acestor unități se poate salva marea Republică Rusă. Partidul Național nu urmărește scopuri șoviniste, ci vrea să intre în contact direct cu alte naționalități mici ale țării, ca împreună cu ele să muncească la reclădirea țării pe principii noi. (Aplauze) Dar, odată cu aceasta declar că noi suntem departe de gîndul de a subjugă pe alții; dimpotrivă, dorim să lucrăm în Sfatul Țării, pentru binele tuturor naționalităților din Basarabia, care au dreptul să trăiască pe pămîntul ei ospitalier. Cu acest gînd eu strig: „Trăiască Sfatul Țării! Trăiască Basarabia liberă în Republica Rusească Democratică Federativă.” (Aplauze)

După aceasta are cuvîntul P. Erhan, președintele Comitetului Executiv Gubernial din Basarabia și deputat al țăranilor, care spune:

„În această clipă a fericirii, țăranii din Basarabia m-au însărcinat a saluta onorata adunare. Nu există o altă clasă socială, asupra capului căreia să fi căzut atîtea nenorociri și cu atîta putere, ca țăranii. Țăranii și masele muncitorești suportă toate greutățile organizării Basarabiei. Țărănimea a dus această cruce din prima zi a revoluției și speră că numai republica democratică basarabeană, în unire cu democrația federativă rusească, va aduce binele tuturor. Țăranii au credința că Sfatul Țării își va propune ca țintă — pacea imediată onorabilă, pe principiul autodeterminării tuturor popoarelor. Din lanțul robiei, din adîncurile ignoranței poporului a izbucnit incendiul mondial și țărănimea va lupta cu perseverență, fiindcă ea știe că numai prin luminarea poporului și cultură ea va duce țara spre bogăție și fericire. Pămîntul se va da numai poporului muncitor. Se va duce o luptă consecventă, organizată și insistentă ca toate bogățiile pămîntului să fie numai la dispoziția poporului. Dar puterea este în unire și pentru țărănimea basarabeană nu există moldoveni și nemoldoveni și în acest parlament țăranii, ca un singur om, vor ieși și vor apăra interesele tuturor țăranilor și ale întregii Basarabii. Fie binecuvîntat momentul cînd țărănimea s-a întrunit pentru prima dată ca să meargă pe calea libertății, egalității și frăției. Într-un ceas bun!”

Are cuvîntul Lt. Cotoros T., reprezentantul Comitetului Executiv Gubernial din Basarabia, al Sfatului Deputaților Soldați și Muncitori. El salută deschiderea Sfatului Țării, — stăpînul adevărat al Basarabiei.

„Deschiderea Sfatului Țării, după cum s-a subliniat de către oratorii precedenți, coincide cu un moment greu, și aceasta trebuie să ne convingă că deschiderea lui se face la timp, mai cu sea-

mă acuma, cînd în joc este pusă nu numai soarta Rusiei și a Basarabiei, ci și soarta libertății, cînd puterea este uzurpată. Numai poporul însuși și anume poporul divizat după teritorii poate să conducă țara ; iar nu un grup de persoane fără răspundere. Scopul Sfatului Țării este de a merge pe calea libertății, egalității și fraternității. Aceasta este obligațiunea lui înaltă și sfîntă. Sfatul Țării creat de către elemente democratice și revoluționare, trebuie să dea pămînt și voce."

Are cuvîntul primarul orașului Chișinău, Alex. Schmidt. El salută Sfatul Țării și întreaga asistență, în numele orașului gubernial, iar din momentul de față, în numele Capitalei Basarabiei.

Oratorul, conștient de răspunderea față de celelalte orașe, salută Sfatul Țării, care se naște acuma — organul Țării Basarabiei care va scoate țara din acea îngrozitoare situație, în care se găsește ea și Rusia. Oratorul amintește de jurămîntul dat de el revoluției rusești, și este încredințat că Sfatul Țării nu va uita marele testament al revoluției că toate popoarele sunt suverane.

Are cuvîntul președintele biroului de organizare al Sfatului Țării, deputatul Vasile Țanțu. El spune : „Domnilor deputați ! Sînt fericit fără margini cînd văd că idealul nostru s-a împlinit. Salutul Sfatului Țării în numele acelor eroi moldoveni care, departe de țara noastră, au adus în pieptul lor ideea Sfatului Țării. Luptînd pe front, noi visam acest organ și îl așteptam cu nerăbdare ; el nu se arată. Atunci noi ostașii ne-am hotărît să venim la Chișinău ca să începem lupta pentru această operă mare. Cu puteri limitate, noi am început lupta ca marinarul îndrăzneț, care în barca sa mică se aruncă în valurile infuriate ale mării, cu speranța de a se întoarce spre țărmurile natale. Astăzi, cu ajutorul lui Dumnezeu, noi ne-am atins scopul și făcînd tot ce este posibil pentru crearea acestui organ noi predăm cîrma în miinile Domniilor-Voastre ca Domniile-Voastre cu bine să îndreptați barca către țărmurile unde o așteaptă cu nerăbdare copiii adevărați ai patriei. Din partea noastră dorim succes Sfatului Țării în munca lui pentru folosul Basarabiei, ca frații noștri de pe front să-și vadă țara natală scăpată de acele nenorociri care bîntuie astăzi de la un capăt la altul.” (Aplauze furtunoase)

Are cuvîntul dl. Dobrovolschi, reprezentantul Comitetului Executiv al Soldaților și Muncitorilor. El, salutînd Sfatul Țării, spune că în istoria revoluției ruse va fi acordat, fără îndoială, Sovietului Deputaților Soldați și Muncitori un loc onorabil și că Sfatul Țării, care ocupă astăzi, ca autoritate țărănească centrală, rolul de frunte, trebuie prin toate măsurile să susție și să le traducă în viață acele măsuri, care corespund platformei democratice a Sovietului Deputaților Muncitori și Soldați. Fiînd reprezentant al ideii socialiste, Sfatul Țării trebuie să apere lozincile și principiile proclamate de către revoluția rusă și numai în asemenea condițiuni el poate conta pe sprijinul Sovietului Deputaților Soldați și Muncitori.

Reprezentantul Radei Ucrainene Militare din Odessa, Doctorul

Luțenco, spune că : „idealurile politice ale Basarabiei și Ucrainei coincid”, salută poporul basarabean în numele Radei Centrale Ucrainene, Radei militare de la Odessa și în numele întregului popor ucrainean.

S. Luzghin, președintele Tribunalului Regional din Chișinău, salută deschiderea Sfatului Țării, care este chemat să înlăture dezastrul și anarhia în țară. Entuziasmul patriotic din sufletul fiecăruia trezește iubirea față de țară — de patrie. Sfatul Țării trebuie să se bizuie pe ceva și, intrucît justiția este scutul legilor și al ordinii, justiția va susține Sfatul Țării. Oratorul își termină cuvîntarea, arătîndu-și dorința ca în Basarabia binecuvîntată, pe care el o iubește cu căldură, să apară soarele pentru totdeauna.

Reprezentantul Comitetului Executiv al Sfatului Deputaților Soldați și Muncitori din Chișinău, Dr. Nesselsohn, arată că Sfatul Țării are în perspectivă o muncă grea și plină de responsabilitate. Adresîndu-se către președintele I. C. Inculeț, oratorul spune că Basarabia liberă — este fructul revoluției rusești și el, ca președinte al organului suprem al țării, se va întîlni în cale cu puterile obscure, care vor atenta la libertatea cucerită și că zidurile clădirii, unde se găsește Sfatul Țării, n-au auzit atîtea promisiuni cîte s-au făcut astăzi, și aceste promisiuni sunt polițe care neapărat trebuie plătite. Oratorul, peste capul deputaților, strînge mina întînșată a președintelui și îi dorește să-și găsească colaboratori demni ca, în contact strîns cu ei, să introducă în viață idealurile înalte ale revoluției.

Reprezentantul Comitetului Central al Soldaților și Ofițerilor din Chișinău, Gherman Pinte, salutînd deschiderea Sfatului Țării, crede că Sfatul Țării va face din Basarabia un trandafir. „Trăiască Basarabia autonomă, liberă și toate națiunile din Rusia federativă !”

Reprezentantul Radei Ucrainene a „Prosvitei” din Chișinău, Mitchevici, salutînd primul organ legislativ al Basarabiei republicane libere, are credința că Sfatul Țării va introduce, fără șovăire, în viață, principiile democrației revoluționare.

Reprezentantul Partidului Socialiștilor Revoluționari, M. I. Cogan, arătînd în cuvîntarea sa că toate popoarele sunt egale în drepturi, a dat citire declarației Congresului al doilea al Partidului Socialist-Revoluționar din Basarabia, care privește atitudinea partidului de organizarea consiliului suprem din Basarabia — adică Sfatul Țării — și spune : Partidul Socialiștilor Revoluționari, plecînd de la principiul autodeterminării și egalității, absolut necesare pentru dezvoltarea normală a popoarelor și conștiinței lor socialiste, susține orice mișcare națională îndreptată spre dezrobirea puterilor vii ale poporului muncitor, în lupta lui pentru dreptate socială și națională. Luînd în considerație componența etnică a Basarabiei, al doilea Congres va apăra principiul acordării minorităților naționale dreptul pentru formarea unităților personal autonome, cu independența plină în limitele național-culturale. Par-

tidul Socialist Revoluționar a fost primul partid, care a susținut mișcarea națională în țară și de aceea al doilea Congres gubernial basarabean al Partidului Socialist Revoluționar salută renașterea națională în Basarabia și crearea consiliului suprem basarabean — Sfatul Țării.

Reprezentanta Ligii Femeilor Moldovence, medicul Dr. Elena Alistar, insistând asupra rolului femeii în opera de educație a generațiilor viitoare, are credința că Sfatul Țării va înfăptui toate aceste probleme, care au fost anunțate de președinte și deputați.

În numele soldaților de pe frontul românesc, sublt. Mare, spune următoarele : „Frați deputați ! Istoria poporului nostru ne arată că sute de ani poporul nostru a fost persecutat și subjugat de către alte popoare. Noi am suferit năvălirea hunilor, tătarilor, turcilor și altor neamuri, care ne prădau și oprimbau. Dar Dumnezeu ne-a ajutat ca după suferințe îndelungate să ajungem la ziua de astăzi, cea mai însemnată zi din istoria poporului nostru. Astăzi, domnilor deputați, puneți temelia fericirii poporului și Domniile-Voastre trebuie să dovedească că sunteți hotărâți să vă ocirmuiți singuri și să vă aranjați viața după dorința Domniilor-Voastre. Dar, Domniile-Voastre trebuie să țineți minte că trebuie să luptați mult pentru menținerea libertăților cucerite. Ziua de astăzi este atât de mare încât și soarele vă privește. Fiți și Domniile-Voastre ca soarele, spre care și poporul se uită cu credință și speranță. Să fiți conduși de două sentimente, cele mai sfinte : iubirea față de mamă și nație. Noi să jurăm că mai bine să nu existăm decât să ne cirmuimască alții, să ne bea singele și să ne ție în robie.” (Aplauze furtunoase.)

Președinta Partidului Social-Democrat Muncitoresc Rus, d-na N. E. Grinfeld, face o paralelă între Rusia țaristă și cea de astăzi, liberă și descătușată. Toate greutateile economice, politice, sociale și toate presiunile politice cădeau pe spinarea oamenilor săraci. Basarabia în special își va aduce aminte de țarism, sub care ea servea ca arenă pentru evenimente sângeroase. Moldovenii și evreii n-aveau dreptul să-și aibă școala lor și să vorbească în limba lor. Deschiderea Sfatului Țării poate fi salutată numai în măsura în care el va introduce în viață un program în conformitate cu cuceririle democratice revoluționare pentru toate naționalitățile ce locuiesc în Basarabia. Trăiască Rusia unitară și Basarabia liberă !

Reprezentantul națiunii poloneze, dl. Pomorovschi, salută Sfatul Țării, fiind încredințat că în Basarabia vor fi apărute toate naționalitățile ce locuiesc în ea.

Reprezentantul națiunii grecești, dl. Pan. Sinadino, salută Sfatul Țării cu următoarele cuvinte : „Domnule Președinte și Domnilor Deputați ai Sfatului Țării, sunt fericit că asupra mea a căzut sarcina de a saluta în numele grecilor din Basarabia, care din vechime se bucură de toate drepturile pe care le are populația băștinașă, Sfatul Țării. Exprim sentimentele tuturor grecilor, având speranța că Sfatul Țării va introduce pe pământul nostru natal ordine, legalitate și pace, care vor apăra viața libertatea și averea tuturor acelor

ce vor avea înalta cinste de a trăi sub ocrotirea libertății din Basarabia. Nașterea ideii de consiliu superior basarabean — Sfatul Țării — arată iubirea caldă a populației moldovenești față de pământul natal. Chezășia succesului muncii Domniilor-Voastre noi o vedem în colaborarea prietenească cu celelalte naționalități care locuiesc în Basarabia. Trăiască Basarabia liberă, autonomă, matură ca stat.”

Reprezentantul populației găgăuțo-bulgare din Basarabia, dl. Stoianov, spune următoarele : „S-a turburat marea fără de sfârșit a poporului rus. Revoluția rusă a rupt toate lanțurile autocrate și a eliberat toate corăbiile, popoarele, dintr-o lungă iernare. Pe marea viforoasă rusească au pornit corăbiile libere ale popoarelor. Dar furtuna se întărea și mai mult și nu multe corăbii au rămas neprimejdite de furtună. Printre aceste corăbii se găsește și corabia noastră natală, scumpa Basarabie. Corabia noastră rămânând fără căpitan, poporul a luat cirna ei și a adus-o în portul liniștit al Sfatului Țării. Sunt fericit de a saluta parlamentul — Sfatul Țării — în numele poporului găgăuțo-bulgar.”

Reprezentantul Partidului Evreiesc „Bund”, dl. Covarschi, dă citire următoarei declarații : „În momentul tragic și îngrozitor pentru întreaga Rușie, apare Sfatul Țării pe arena politică ca o creațiune de stat, în lipsa unei autorități centrale. Valurile anarhiei care s-au întins larg în ultimul timp pe întregul teritoriu rusec amenință să înece toate valorile culturale și morale create prin munca poporului de sute de ani și care trebuie să fie temelia progresului în viitor. Ca să devie centru de stat, să organizeze puterea de jos, Sfatul Țării trebuie să-și creeze imediat autoritate în masele tuturor naționalităților, pe care soarta istoriei le-a unit în hotarele Basarabiei. Noi vom cere cu insistență în interesul dezvoltării economice, ca în Basarabia liberă să nu fie introduse limitări (îngrădiri) politice și economice, atât pentru unele părți ale populației Basarabiei cât și pentru unele elemente care trăiesc în afară de Basarabia. Noi credem că asemenea limitări în timpurile de astăzi nu pot fi închipuite și admise, aceasta ar fi o măsură reacționară, care ar putea să împiedice dezvoltarea culturală și economică a țării. Noi subliniem aceasta, fiindcă limitările politice și economice ar deveni lovituri grave asupra proletariatului evreiesc, ale cărui interese noi suntem chemați să le apărăm. După pogromurile din 1903 și 1905, o bună parte din proletariatul evreiesc, cea mai întreprinzătoare, energică și conștientă, a emigrat în America și Europa, fapt care a dus la slăbirea mișcării socialiste, care și-a pierdut rădăcinile. După ce se va termina războiul, aceste mase se vor întoarce îndărăt în patria lor și orice limitări le-ar rupe posibilitatea de a-și pune în valoare puterea, cunoștințele și experiența, prin care fapt s-ar împiedica progresul cultural și material al Basarabiei. Noi credem că poporul moldovenesc, care a suferit toată greutatea jugului politic și național, va merge pe calea libertății politice și naționale și va înfăptui idealurile lui umane.”

În numele Regimentului 1 Național-Moldovenesc, Lt. Cazacu, a rostit următoarea cuvântare :

„Primul regiment moldovenesc din Basarabia trimite salutul său Sfatului Țării. Aduce urări calde pe altarul patriei. Noi jurăm pe mormintele strămoșilor noștri că ne vom lupta pînă la ultima picătură de sînge, pentru drepturile cîștigate cu atîta greu și după atîtea veacuri de robie. (Aplauze furtunoase) Noi nu vom permite ca cineva să semene discordie.” (Aplauze prelungite)

Reprezentantul Partidului Socialiștilor Poporani, Dr. Stern, salută Sfatul Țării, care și-a luat asupra sa munca uriașă pentru înfăptuirea năzuințelor democrației revoluționare.

Ședința se întrerupe pentru 15 minute.

După deschiderea ședinței se acordă cuvîntul reprezentantului Partidului Național Moldovenesc, Ion Pelivan, care rostește următoarea cuvîntare :

„Prea stimați deputați ai Înaltei Adunări, astăzi este ziua cea mai însemnată din istoria poporului moldovenesc. Acest popor a fost condamnat să piară, dar astăzi el se renaște ; a fost înmormîntat, iar astăzi a înviat. Toți moldovenii simt o bucurie nemărginită cînd văd drapelul național care filii pe deasupra acestui palat. Astăzi se înfăptuiește idealul strămoșilor noștri și speranțele tuturor conducătorilor poporului nostru, care s-au coborît în morminte cu durerea în suflete. Dați-mi voie, în acest moment istoric, să-mi îndrept privirile îndărăt și să ating puțin istoria poporului nostru, plină de lacrimi și dureri. În anul 1812 noi am fost rupti din trupul Moldovei și anexați la statul rusesc. În trecutul poporului nostru totdeauna s-a întîmplat astfel : cînd se luptau între ei doi hrăpăreți, rusul și turcul, nici unul din ei nu suferea, ci suferea nenorocitul nostru popor moldovenesc. Așa s-a întîmplat și în anul 1812, cînd Basarabia a fost ruptă din trupul Moldovei ca să fie cedată țarului rus. Conducătorii poporului de atunci s-au îngrozit, fiindcă, cu toate că Moldova se găsea sub protectorat turc, ea era liberă. Este adevărat, turcii luau a zecea parte din munca poporului, dar turcii erau cinstiți ; turcul ne prăda, dar nu-și băga cizmele murdare în sufletul nostru. (Aplauze furtunoase) Turcul ne dădea voie să ne rugăm lui Dumnezeu în limba noastră, de care el nu se atingea. Turcul ne-a lăsat școala în forma în care am moștenit-o de la bunici, cu predarea în limba natală, el nu ne forța să învățăm turcește. Același lucru a fost și în domeniul justiției și administrației. Noi aveam legile noastre, prin care ne ocîrmuiam, noi aveam judecătorii noștri moldoveni, pe care îi alegeam noi, după regulile moștenite de la străbuni. Ocîrmuitorii se bucurau de iubirea poporului, fiindcă ei erau ridicați la acea cinste de către popor. Și așa era bine. Iată de ce cînd, în anul 1812, s-a aflat că cea mai fertilă parte a Moldovei va trebui să treacă la Rusia, strămoșii noștri s-au tulburat. Ei știau că în Rusia țărani se găsesc în robie și că ei se vînd ca dobitoacele. De o mai mare libertate se bucurau țărani din Moldova decît cei din Rusia. Este drept, împărațul

Alexandru I ne-a acordat în anul 1818 autonomie, dar după zece ani împăratul Nicolae I, care era un dușman al libertății, a suprimat-o. Din acest moment începe perioada suferințelor poporului nostru. Slugile țarismului rusesc tindeau către înăbușirea spiritului național, către izgonirea limbii noastre natale din școală, biserică, administrație, ca s-o nimicească cu totul. Rusificatorii cruți au ponegрит numele de moldovean, bălăcindu-l în noroi și numindu-l „bou”. Aceste slugi au nimicit cuvîntul moldovenesc, cîntecul Moldovei în care se deplîngea soarta moldovenilor, care din cauza discordiei au căzut în robie. Îmi aduc aminte de un fiu al patriei noastre scumpe, Dumitru Moruzi, care a scris „Pribegi în țara răpîtă”, un fel de evanghelie a moldovenilor. Această carte trebuie citită de fiecare din noi. Mulțumită acestor scriitori s-a menținut spiritul național și există speranța în (libertate) eliberare. A trebuit să suferim un timp îndelungat și abia în anul 1905 începe mișcarea națională. Atunci se face încercarea de a se propovădui limba părinților noștri. Pînă atunci se socotea ca o mare rușine de a vorbi moldovenește și, cu durere în suflet, auzeam că înșiși moldovenii spuneau că nu este frumos să vorbim moldovenește, fiindcă limba moldovenească este o limbă vulgară. Trebuia să păstrăm în țara noastră tot ce ne amintea despre trecutul nostru, dar slugile țarismului rusesc ne-au pocit pronumele, au schimbat chiar denumirile de orașe, sate și toate lucrurile care puteau servi ca dovadă că aici a trăit un popor independent. Și totuși, ideea autonomiei la poporul nostru n-a murit cu desăvîrșire, fiindcă au rămas hrîsoave vechi și mărturii : manuscritele lui Mavroordat și legile lui Donici, din care se vede că oarecînd în aceste locuri a fost Moldova independentă, care se ocîrmuia prin legile și obiceiurile ei. În afară de acestea, istoria mărturisește că ideea autonomiei s-a păstrat în scrierile autorilor basarabeni, care ar putea face cinste oricărui popor, ca de exemplu cavalerul Stamati, Donici, Sirbu, B. P. Hajdeu și alții. Poate Domniile-Voastre ați auzit de marele nostru scriitor Alecu Russo, care a prezis că va veni revoluția cea mare și va declara că și noi avem dreptul la autodeterminarea națională. Această idee a fost însușită de către soldații noștri și ei o răspîndesc pretutindeni, mîncînd cu rîvnă pentru înfăptuirea ei. Numele lor trebuie să fie înscris cu litere de aur în istoria poporului nostru. (Aplauze furtunoase) Dacă n-ar fi fost Congresul lor din Octombrie, care a proclamat autonomia Basarabiei, deschiderea Sfatului Țării n-ar fi avut loc. Dacă n-ar fi fost ei, domnilor deputați, Domniile-Voastre astăzi nu v-ați fi adunat aici, în Sfatul Țării. (Voci : bravo !, ura !) Acești urmași ai lui Ștefan cel Mare și-au luat obligațiunea de a ne recuceri drepturile, pe care noi le-am pierdut. Să nu uităm că, dacă noi moldovenii am fi uitat limba noastră, noi am fi fost ștersi de pe fața pămîntului. Numai mulțumită limbii noi am trăit și numai mulțumită ei noi vom putea trăi mai departe. Poporul nostru n-a avut în trecut altă mîngiere decît biserica. În vremea țarismului el a fost nevoit să asculte serviciul divin într-o limbă străină,

pe care n-o înțelegea. Trebuie ca în toate satele moldovenesti să se oficieze serviciul religios în limba moldovenească. Până ieri copiii noștri au fost nevoiți să învețe în școli străine, cum s-a întâmplat și cu mine. Ce fel de cultură se putea însuși în aceste școli ? Sufletul nostru a fost educat într-un spirit străin poporului nostru. Dacă noi nu ne vom învăța copiii noștri în limba moldovenească, zădărnice sînt toate principiile libertății. Numai prin școală moldovenească, poporul nostru va putea fi scos din robie spre lumină și fericire. Nu numai învățătura, ci și judecata se făcea în limbă străină de către judecatori străini poporului nostru. Să ne ferească Dumnezeu de asemenea judecatori. De aceea eu strig : creați legi noi, sfinte, bune, care să corespundă tradițiilor, vieții și istoriei poporului nostru basarabean moldovenesc. Recrutarea se făcea după un obicei barbar. Copiii noștri erau duși peste mări și țări ca, acolo, să li se pocească sufletele și să-i facă să-și uite poporul din care făceau parte. De acum înainte eroii noștri își vor face serviciul militar în țara lor, ca la caz de nevoie noi să avem apărători ai țării dintre ai noștri, iar nu străini. (Aplauze prelungite) Nu uitați domnilor că poporul nostru pune toate speranțele în noi. De aceea mă adresez către voi din tot sufletul : nu vă certați, ci lucrați în înțelegere. Așa ne învață poetul nostru : „Unde-i unul, nu-i putere la nevoi și la durere, unde-s doi, puterea crește și dușmanul nu sporește.” (Aplauze furtunoase, ploungite)”

În numele ziarului „Cuvîntul Moldovenesc” vorbește dl. Vasile Harea. El se adresează către adunare cu următoarele cuvinte :

„Domnilor deputați ai Înaltei Adunări, asupra mea a căzut fericirea să salut Sfatul Țării în numele ziarului „Cuvîntul Moldovenesc”. Noi suntem foarte fericiți că astăzi vedem înfăptuirea ideii noastre, pe care am propovăduit-o prin ziar. Și dacă noi pînă astăzi spuneam că moldovenilor le trebuie Sfatul Țării, care i-ar cîrmui, din momentul de față îi chemăm la lucru pe deputați, și noi avem convingerea că, mulțumită rivnei Domniilor-Voastre, poporul nostru va fi fericit. Trăiască Sfatul Țării, trăiască Basarabia noastră.” (Aplauze)

Reprezentantul Radei Ucrainene Militare din Chișinău, dl. Șevcenco, salutînd Sfatul Țării, spune că triumful moldovenilor este și triumful poporului ucrainean din Basarabia, care a înfăptuit ideile anunțate cu 300 de ani în urmă, cînd Bogdan Hmelnițchi a intrat în legătură cu statul moscovit și a declarat că, toate popoarele trebuie să se unească, liber cu liber și egal cu egal. Cît timp există Ucraina, cît timp ea nu este nimicită, ideea federației nu va muri. Noi credem că moldovenii vor arăta geniul lor latin și că nu va trece mai mult de un sfert de veac și popoarele care locuiesc pe ambele maluri ale Nistrului, vor ajunge la o situație culturală înaltă.

Reprezentantul Partidului Evreiesc Socialist Unit, dl. Eiger, citește în limba rusă o declarație, prin care salută Sfatul Țării și tendințele moldovenilor spre autonomie, după dorința președintelui și a întregii asistențe. Oratorul salută Sfatul Țării și în limba

evreiască. Declarația conține următoarele :

„Tovarăși și cetățeni !

În numele Partidului Socialist-Democrat Evreiesc Unit al Muncitorilor și al Partidului Social-Democrat Muncitoresc, salut democrația moldovenească în năzuințele ei spre autonomie. Dar în clădirea acestei autonomii nu trebuie sacrificate minoritățile naționale. Problema lor trebuie să fie rezolvată într-un singur mod și anume : autonomie națională personală. O asemenea autonomie noi cerem pentru evreii, care trăiesc în Basarabia. Ca bază pentru această autonomie trebuie să fie comunitatea evreiască și șeimul evreiesc, creat pe temelii democratice. Astfel, pentru evrei noi cerem recunoașterea limbii evreiești vorbite. Trăiască Basarabia liberă democratică, Trăiască Republica Democratică Federativă Rusească.”

Reprezentantul Avocaturii, dl. Kircorov, salută organul superior al țării, dă citire declarației avocaturii, cu următorul conținut : „Avocatura în general, și cea basarabeană în special, a fost întotdeauna în primele rînduri în lupta pentru drepturile poporului, pentru lege temeinică și ordine și, cînd a căzut regimul autocrat, avocatura a căpătat credința că a venit sfîrșitul lupiei pentru drepturile poporului, pentru legi temeinice și ordine. Dar soarta a hotărît altfel. Au trecut 8 luni de la lovitura de stat și idealurile avocaturii, mulțumită anarhiei care a cuprins toată Rusia, s-au îndepărtat și mai mult. Anarhia amenință să șteargă nu numai cuceririle revoluționare ale poporului, nu numai ordinea de drept și cultura poporului, ci însuși poporul și republica și, în aceste momente se ivește necesitatea unei autorități puternice locale, întrucît autoritățile locale, față de cea centrală cu desele ei schimbări, care duc la zdruncinarea ei, aceste autorități locale sunt absolut necesare și temeinice. Din punctul de vedere al avocaturii, singurul mijloc pentru menținerea și întărirea cuceririlor revoluției și pentru apărarea statului împotriva distrugerii complete, este de a întări autoritatea totală, compusă din oameni întregi, cinstiți politicește, străini de metodele demagogiei, culți și care să se bazeze pe păturile democratice și pe toate organizațiile naționale și obștești. Numai o asemenea autoritate, punînd capăt dezastrelor locale, va avea posibilitatea să contribuie la organizarea unui stat comun-tare. În aceste scopuri crearea unui organ al țării se prezintă ca ceva foarte urgent și necesar pentru apărarea vieții și avutului populației și a tuturor bogățiilor ei naturale și culturale. Numai sub scu-tul organului țării, bazat pe dreptul electoral al populației Basarabiei, este posibilă autodeterminarea completă a tuturor naționalităților care locuiesc în Basarabia, cu reprezentarea proporțională în Sfatul Țării. Tot materialul adunat de către organul țării, în chestiunea autonomiei politice a Basarabiei, după ce se va judeca din toate punctele de vedere la fața locului, trebuie să fie înaintat adunării constituante, care va întări părțile slabe ale republicii sănătoase rusești.”

Reprezentantul Uniunii Ziariștilor Basarabeni, dl. I. I. Gherman, rostește următoarele :

„În zilele de restriște ale poporului, în mîhnirea adincă, cînd soarele libertății, care nu demult prin razele sale ne chema la viață, pare a se stinge deasupra noastră, cînd stăm în fața anarhiei, care de astă dată cu cruzime ridică frate asupra fratelui și amenință să inee toată țara, cred că voi exprima o idee generală, cînd voi spune că noi cu greu suportăm răpirea pămîntului de către dușmanul din afară, că noi ne sufocăm cînd dușmanul calcă cu picior de fier pieptul sîngerind al poporului. În aceste zile grele, cînd se părea că ne părăsește toată energia, cînd a început să cadă amenințător interesul față de chestiuni obștești, cînd au început să se stingă idealurile umane, — cine dacă nu presa — acest mare cîntăreț al libertății poporului și purtătorul idealurilor umane, va veni cu salutul său la nou născutul Sfat al Țării, și îi va dori să adune forțele poporului și să aperse idealurile binelui și cinstea și roadele revoluției, cit mai repede și cit mai tare : libertatea, egalitatea și fraternitatea între toate naționalitățile care trăiesc în Basarabia. Sint fericit că mi-a revenit înalta cinste să salut în numele ziariștilor pe dl. Președinte, pe domnii deputați și întreaga Adunare. Presa, stimați domni, fiind cea mai de seamă expresiune a gîndirii obștești, cea mai puternică armă a luptei politice pentru fericire și drepturile poporului, cel mai puternic factor al progresului pe cîmpurile de luptă pașnică, în mijlocul prieteniei popoarelor, iar nu în uciderea de frate — este socotită ca mare putere mondială. Această presă, cum am spus, cel mai mare factor al progresului, ca putere mondială a venit să salute păticia născîndă a republicii federative ruse, avînd credința fermă că organul țării, al Basarabiei autonome, va înfăptui toate năzuințele masselor și toate idealurile, pentru care a luptat poporul și pe care le-a dus în spatele său și presa prin biciuirile și persecuțiile guvernului țarist. Presa crede că Sfatul Țării, înfăptuind autonomia, va înlocui legătura mecanică moartă cu Rusia, printr-o unire vie pentru scopurile comune. Presa își dă seama de munca grea pe care o ia asupra sa Sfatul Țării. Presa nu ascunde că anarhia a semănat pe căile muncii uriașe a Sfatului Țării multe ispite. Dar, conștiința poporului, autoritatea fermă și cinstită, va găsi în sine putere, pentru a evita locurile otrăvite, ținînd seama de cuvintele Sfintei Scripturi : „Vai țării de ispită și de două ori vai, aceluia care va introduce ispita în țară.” Dumnezeu să întărească puterile noului născut ! Fie ca copiii noștri și urmașii apropiați, folosindu-se de roadele muncii neobosite a Sfatului Țării și a poporului adunat în jurul lui, să aibe dreptul să spuie : „Ei și-au iubit Basarabia, dar și-au iubit și țara și patria lor mamă Rusia, una și nedespărțită, care, cu mîna întinsă așteaptă ajutor de la copiii săi.”

După ce I. I. Gherman a plecat de la tribună, președintele adunării strigă : „Trăiască presa liberă ! și silnicia să nu se atingă niciodată de presă !”

Reprezentantul marinarilor din Sevastopol, Lt. Prahnițchi,

salutînd adunarea, spune că Sfatul Țării este singurul port, unde noi ne putem adăposti de furtuna, care se dezlănțuie în jur și că în lucrările Sfatului Țării grija pentru țărani va trebui să treacă ca un fir roșu.

Reprezentantul Uniunii Funcționarilor Zemstvei Guberniale din Basarabia, inginerul Mujicov, dă citire următoarelor cuvinte :

„În tendința de a găsi ieșire din dezordinea generală, anarhia și dezastrul patriei noastre, elementele ei mai sănătoase trebuie să caute scăpare acolo unde se poate — în unirea diferitelor naționalități, pe bazele autodeterminării democratice a popoarelor. Funcționarii zemstvei, ai intelectualității adevărat democratice, nu pot să nu se bucure, asistînd la înfăptuirea unei asemenea uniri și au credința că organul, care reprezintă aici ideea autodeterminării, ne va scăpa de dezastru, va introduce ordine în țara noastră și va traduce în fapt principiile libertății atît de mult așteptată și căpătată cu atîta greutate. Salutînd din tot sufletul Consiliul Țării, noi funcționarii zemstvei și de acum înainte vom da țării Basarabiei gîndul nostru creator și puterile noastre și Sfatul Țării întotdeauna poate conta pe sprijinul nostru complet, care va consta în muncă pentru binele și folosul Basarabiei.”

După cuvîntarea inginerului Mujicov se urcă la tribună redactorul ziarului „Ardealul”, dl. Onisifor Ghibu. Deputații și publicul l-au întîmpinat cu aplauze furtunoase și prelungite, la care el răspunde cu următoarele cuvinte :

„Domnilor deputați și frați moldoveni și Basarabeni !

Din toată inima vă mulțumesc pentru primirea caldă pe care mi-ați făcut-o. Această primire dovedește că Domniile-Voastre nu mă considerați străin aici în Basarabia, cu toate că eu nu sint născut în Basarabia. (Aplauze) Dar nici eu nu mă simt și nu mă consider străin aici în țara locuită de frații mei moldoveni. (Aplauze prelungite și strigăte de „bravo”, „ura”) În acest moment, în care eu am cinstea să mă aflu aici în Sfatul Țării al Basarabiei, ca reprezentant al unui ziar, care poartă numele scumpei și mult încercatei mele patrii, am convingerea că Domniile-Voastre simțiți ca și mine, vocea puternică a acestei țări, pe care n-au putut-o înăbuși suferințele ei milenare. Eu cred că și Domniile-Voastre iubiți Ardealul tot atît de tare ca și noi locatarii Ardealului, care în număr de mai bine de sute de mii, de un an și ceva suntem nevoiți să pribegim prin Rusia, înfruntînd suferințele. Iubiți această țară, fiindcă Ardealul este leagănul nu numai al întregului nostru popor, ci și leagănul Domniilor-Voastre, fiindcă moldovenii au venit de acolo acum 600 de ani. (Aplauze prelungite) Vocea suferințelor patriei noastre, nu poate să nu aibe oarecare influență asupra Domniilor-Voastre, chiar în această zi de bucurie în viața Domniilor-Voastre. Domniile-Voastre ați suferit o sută de ani și acum vedeți că idealurile Domniilor-Voastre s-au împlinit. Noi am suferit o mie de ani și astăzi încă n-am auzit că a sosit ceasul dreptății eterne. Au trecut 1800 de ani de cînd împăratul Traian ne-a împrăștiat în țara de astăzi și,

în decursul acestor veacuri, noi ne-am luptat cu popoarele barbare, care ne-au distrus complet, lăsându-ne numai viața. Istoria noastră este scrisă cu lacrimi și sînge. Mulțumită suferințelor noastre s-au creat acele cîntece celebre, care au răsunat astăzi aici în sală. De la noi s-au auzit prima dată cîntecele „Deșteaptă-te Române” și „Pe-al nostru steag e scris Unire !” Aceasta fiindcă, cu toate suferințele noastre, noi am păstrat credința în sufletele noastre că mai tirziu sau mai devreme și noi vom fi liberi. Și astăzi, cînd vă vorbesc în Chișinău, în Sfatul Țării al Basarabiei, eu trec cu gîndul departe, peste Prut și peste Carpați. Gîndul meu se îndreaptă spre capitala țării mele, spre Alba-Iulia, unde va trebui să fie înfipt drapelul tricolor al întregului nostru popor. (Aplauze furtunoase prelungite și voci : Trăiască Ardealul ! Trăiască transilvănenii !)

Ora dreptății pentru întregul nostru popor trebuie să sosească. Sînt fericit, domnilor deputați și fraților, că Dumnezeu mi-a îngăduit să fiu între Domniile-Voastre în zilele reînvierii Basarabiei. Și dacă în ziarul „Ardealul” eu pînă acum am scris numai cu lacrimi și durere despre frații mei nenorociți, sunt bucuros că din momentul de față, voi putea scrie cu lacrimi de bucurie despre viața nouă a fraților mei moldoveni. În această zi de bucurie, la care ați ajuns, în numele Ardealului, din tot sufletul strig : Trăiască Basarabia ! Trăiască Sfatul Țării ! Trăiască Republica Federativă !”

Cînd și-a terminat dl. Ghibu cuvîntarea, deputații și publicul s-au sculat în picioare și au aplaudat, strigînd : Trăiască Ardealul ! Trăiască Transilvania liberă ! Trăiască Transilvănenii ! Trăiască Poporul Românesc !

Reprezentantul Uniunii Învățătorilor și Funcționarilor Zemstvei din județul Chișinău (Lăpușna), praporșcicul Podlesnii, dă citire rezoluției votate de Comitetul Executiv al funcționarilor zemstvei, cu următorul conținut :

„Poporul moldovenesc, ca un popor care are dreptul la o autodeterminare completă, trebuiește ca în situația de astăzi să-și aibă autodeterminarea sa sub forma unui organ superior, pentru ocîrmuirea țării și în special pentru a scăpa avutul poporului de puterile obscure ale anarhiei, și pentru a coordona activitatea tuturor instituțiilor de stat și obștești. Comitetul funcționarilor zemstvei speră că, Sfatul Țării va asigura legalitatea alegerilor în Adunarea Constituantă, va lua parte activă la alcătuirea Republicii Federative Rusești și va restabili drepturile cetățenești pentru toți locuitorii țării, fără nici o excepție. Plecînd de la aceasta, Comitetul, salutînd organul superior al țării, roagă să se ia în seamă că Uniunea funcționarilor zemstvei întotdeauna se va călăuzi de dorințele Sfatului Țării și va contribui în măsura posibilităților la munca culturală de creațiune.” În numele învățătorilor, autorul mai spune : „Să devie Sfatul Țării piatră fundamentală a zidirii, pe care se vor clădi fericierea, binele și libertatea tuturor popoarelor care locuiesc în Basarabia ! Fie binecuvîntat numele aceluia sau acelora, cărora le-a venit în minte marea idee de a crea organul țării ! Fiți binecuvîntați și voi

aleșii, care în aceste vremuri extrem de grele v-ați luat asupra Domniilor-Voastre marea operă de salvare a pămîntului natal ! Acest moment să devie momentul liniștii care răsare și al perioadei mult așteptate a sfintei treimi : Țăranul, Soldatul și Muncitorul. Intr-un ceas bun !”

Președintele Adunării I. Inculeț strigă : „Trăiască incomparabilul și scumpul nostru învățător !” Reprezentantul Uniunii Cooperativelor, deputatul Gh. Buruiană, se adresează cu următoarele cuvinte :

„Ca fiu al Moldovei, sunt fericit că am ajuns la această zi. Mulți s-au străduit să stingă în sufletul nostru iubirea de patrie, dar n-au reușit. Și în această luptă s-a născut o flacără mare și frumoasă. Cooperatorii moldoveni, care pînă acum au răspîndit lumina în popor, sunt fericiți că marea operă a fost încununată de succes și că de acum înainte soarta Basarabiei se găsește în miinile ei însăși. Să ajute Dumnezeu ca Sfatul Țării să păstreze Basarabia liberă.”

Reprezentantul Comitetului Executiv Județean din Chișinău, G. C. Kircorov, salută Sfatul Țării în limba moldovenească și dă citire unui șir de telegrame de felicitări de la Comitetele de voloste (preturi) ale județului Chișinău și din partea Comitetului executiv din județul Orhei.

Reprezentantul ziarului „Soldatul Moldovan”, sergentul Miniciună M., aducînd salutări Sfatului Țării, spune : „Ziua de astăzi este ziua mare a tuturor basarabenilor în general, iar pentru moldoveni este sărbătoarea sărbătorilor : Paștele nostru. Noi am trecut printr-o mare de nevoi grozave. Dar scăpînd acum de întunericul țarismului, scuturînd jugul robiei, nu vom pune acest jug asupra altor națiuni ale țării noastre, care au suferit împreună cu noi. Poporul moldovenesc, întotdeauna blînd, supus și ospitalier, nu va voi să facă rău fraților săi, pe care soarta i-a aruncat în mijlocul strămoșilor noștri. Noi moldovenii deschidem larg ușa casei noastre și cu lacrimi de bucurie îi întîmpinăm pe toți care trec pragul nostru. Intrați ! Casa noastră este mare, masa bogată, veniți cu toții la serbarea noastră. Trăiască poporul moldovenesc ! Trăiască iubirea și frăția între popoarele care trăiesc în Basarabia ! Trăiască înțelegerea între toate popoarele !”

După aceasta, Delegatul soldaților moldoveni de pe frontul de nord salută adunarea cu următoarele cuvinte :

„Asupra mea a căzut cîstea să asist la deschiderea Sfatului Țării și să vă aduc salutul soldaților de pe frontul de miazănoapte. Ei de mult așteaptă cu nerăbdare vești despre „pămînt și voie”. **) Soldații, fără îndoială, vor cuceri toate drepturile poporului Sfatului Țării. Ei cu toți strigă : „Trăiască Basarabia autonomă !”

Delegatul soldaților moldoveni din peninsula Crimeea salută Sfatul Țării și își exprimă dorința ca să se înfăptuiască tot despre ce s-a vorbit în chestiunea pămîntului și libertății și, în concluzie,

**) Una din lozincile Partidului bolșevic adresate soldaților de pe front.

el salută Republica Basarabeană și Republica Federativă Rusă.

Cuvîntul se acordă marinarului I. Gafencu, reprezentantul Comitetului Executiv al Soldaților Moldoveni din Odessa :

„Comitetul din Odessa, a spus deputatul I. Gafencu, încă din primele zile ale revoluției a început să lucreze în folosul poporului moldovenesc. El a unit pe toți ofițerii și soldații moldoveni din garnizoana Odesei și a organizat la 18 Aprilie o serbare mare, la care au participat 12.000 de soldați moldoveni, care au jurat în fața drapelului național să fie credincioși ideii naționale și să contribuie la înfăptuirea programului partidului moldovenesc. El a organizat soldații de pe frontul românesc din Sevastopol, Ecaterinoslav și alte multe orașe. El a îndreptat pe calea bună a naționalismului pe ofițerii moldoveni, el a creat Comitetul Central din Chișinău, care a organizat cohorte de moldoveniști, iar în timpul din urmă regimentele moldoveniști. Astăzi, cînd prin munca soldaților, se deschide Sfatul Țării, Comitetul din Odessa se simte fericit că poate să transmită răspunderea pentru viitorul poporului în mâinile Sfatului Țării, căruia îi va da tot sprijinul.” Oratorul, în numele Comitetului din Odessa, dorește Sfatului Țării înțelegere și succes.

Studentul Ion Valuța, în numele Societății studențești „Renașterea”, se adresează Sfatului Țării cu următoarele cuvinte :

„Vă salut în numele studenților moldoveni, care au marea bucurie de a vedea cu ochii cum în această zi mare țara noastră se organizează pe temelii, despre care au visat atîția din cei mai buni fii ai poporului nostru. Studenții moldoveni își dau perfect de bine seama de obligațiunile grele pe care vi le-ați luat și, din partea lor, făgăduiesc tot sprijinul ca să aduceți scumpa noastră Basarabie la fericire.” Oratorul termină strigînd, în numele Societății Studențești „Renașterea” din Odessa : „Trăiască Sfatul Țării ! Trăiască Basarabia !”

Cuvîntul se acordă arhimandritului Gurie, reprezentantul clerului moldovenesc. Apariția d-sale la tribună a fost salutăată cu aplauze. D-sa se adresează către Adunare cu următoarele cuvinte :

„Domnule Președinte și Domnilor Deputați ! Vă aduc salutul meu sincer. „Deputați moldoveni.” Ce cuvînt nou, frumos, necunoscut pînă acum. (Aplauze) Ca reprezentant al clerului, din adîncul sufletului vă doresc cele bune. Clerul moldovenesc a suferit în trecut multe persecuții ; el a suferit mai mult din partea țarismului decît alte clase. Sfînta Scriptură spune : „cuvîntul trebuie să fie liber” dar în Rusia el n-a fost liber pentru cler. Noi învățăm în școală nu în limba care trebuia să ne mintuiască, ci în aceea care ne ducea la robie. Învățăm șaisprezece ani și cînd ne duceam la sate ca să luminăm poporul, ne convingeam că noi n-avem cunoștințe folositoare. Acei care doreau să fie de folos poporului, trebuiau să învețe de la început. Libertatea, egalitatea și fraternitatea, aceste principii creștinești, în realitate, în viața bisericii, nu se simțeau pînă acum. Cred că în momentul de față clerul va putea deveni conducător adevărat al poporului. Sfatul Țării, în care astăzi de mai

multe ori s-a evocat numele lui Dumnezeu, va ajuta să ne întărească autoritatea în țară, să stabilească pacea binefăcătoare și viața creștinească adevărată. Aceste urări le exprim în numele clerului, seminarului și al tuturor școlilor spirituale din Basarabia, în numele cărora doresc succes Basarabiei și Sfatului Țării.”

În limba moldovenească rostește o cuvîntare reprezentantul slujbașilor Căilor Ferate, declarînd că slujbașii din Basarabia vor da tot sprijinul Sfatului Țării în organizarea poporului moldovenesc și termină cu cuvintele : Trăiască Basarabia, care a înviat din morți ! Trăiască Sfatul Țării !”

Mai departe are cuvîntul delegatul Partidului Socialist Revoluționar Moldovenesc, deputatul Buzdugan Ion, care spune :

„Astăzi este învierea din morți a poporului nostru moldovenesc. Mai bine de o sută de ani noi am avut de suferit sub jugul țarismului, dar astăzi și pentru noi a răsărit soarele libertății. De acum înainte el va lumina veșnic. În cursul unui veac întreg noi n-am avut nici o zi, care s-ar asemana cu cea de astăzi. Astăzi este ziua „intrării în biserică”. Astăzi Basarabia noastră, ca un prunc nevinovat intră în biserică în era nouă a vieții sale. Țarismul a izgonit limba noastră distrugîndu-ne sufletele ; în școală și în biserică limba noastră a fost persecutată dar iată că adevărul etern acum a înviat, fiindcă sufletul nu poate fi încătușat în lanțuri. Limba noastră n-a fost nimicită și sufletul nostru n-a fost omorît. El s-a păstrat în elegiile noastre și în legendele noastre populare și în basme ; el s-a păstrat în rugăciunile noastre către Dumnezeu. Cînd astăzi am auzit în biserică serviciul divin oficiat în limba noastră veche și am văzut acolo ridicîndu-se drapelul nostru național, m-am gîndit : de acum a răsărit și steaua noastră și va lumina veșnic ; limba noastră nu va fi persecutată ca înainte, fiindcă în adevăr poporul se aseamănă cu un hîrleț, despre care poetul Goga spune : „Ți-ai frînt sapa din glia tuturor”, / Dar n-ai săpat moșia ta.” De acum înainte să ne conducem singuri viața și soarta noastră. Și să dea Dumnezeu ca frații noștri de peste Nistru și Carpați să-și vadă înfăptuit visul lor de autonomie, așa cum l-am văzut noi astăzi pe al nostru. Noi trebuie să intrăm în contact strîns cu frații noștri de peste Nistru, noi nu trebuie să-i lăsăm să piară, ci trebuie să-i ajutăm. Să nu vă fie teamă de greutățile pe care le veți întîmpina. Noi trebuie să fim ca cremenele care, cînd se lovește de oțel, dă scînteii. Să muncim ca să devenim lumină pentru toate popoarele cu care trăim împreună și cu care trebuie să conviețuim în înțelegere reciprocă. Dacă vom face așa, vom fi o țară fericită. Din adîncul inimii doresc un viitor fericit ! Trăiască Sfatul Țării și toate naționalitățile reprezentate în el !”

Ștabs-Căpitan D. Bogos, delegatul Comisariatului Militar Moldovenesc de pe lîngă Sfatul Țării, se adresează către Adunare cu următoarele cuvinte :

* În poezia „Un om” sapa zice : „M-ai frînt de glia tuturor”, / Dar n-am săpat moșia ta !” (N. red.)

„Fraților ! Astăzi a căzut de pe ochii noștri vâlul. Privirea noastră este clară. Din ziua de astăzi noi suntem scăpați de robia grea de un veac a țarismului. În ziua de astăzi sufletul moldovenesc scripește cu raze de pietre scumpe. Pietre scumpe sinteți Domniile-Voastre, domnilor deputați. În numele Comisariatului strig : La mulți ani ! Noi, Comisariatul provizoriu, pină acuma am avut grijă de soldații moldoveni, care veneau la noi și cereau să-i adăpostim. Pină acuma noi am apărat multe țări ; acuma vrem să apărăm țara noastră, care ne este mai scumpă ca orice. Pe acești soldați, pentru apărarea țării de primejdie, noi i-am adunat sub drapelul național în regimente moldovenesti. De acuma înainte obligațiunea de a-i aduna pe toți moldovenii din Rusia, în regimente naționale moldovenesti, trece în mîinile Sfatului Țării. Domniile-Voastre trebuie să înfăptuiți toate visurile poporului nostru. Luați măsuri grabnice, să fie chemați toți moldovenii în patrie. Ei de atita timp visează să-și vadă poporul liber. De acuma noi suntem liberi. De acuma chemarea noastră trebuie să răsune în toată lumea, spunînd :

„Veniți, veniți apărători ai țării !
 Veniți căci sfînta zi a răsărit,
 E ziua mare a reinălțării
 Drapelului de gloanțe zdrențuit,
 Veniți din toate unghiurile țării
 Să cucerim ce-avem de cucerit !”

Adunați-vă fraților din toată Rusia, adunați-vă și ne ajutați să cucerim libertatea culturii moldovenesti, pe care noi pină acuma n-am văzut-o.”

Cuvîntarea Ștaps-Căpitanului D. Bogos e acoperită cu aplauze. În numele Congresului Țărănesc din Bălți ***) vorbește dl. Trofim, care spune : „Sunt împuternicit, fraților, să vă comunic că țărani pun mare speranță în Sfatul Țării. Această speranță va aduce fericire poporului. Pină acuma în Rusia era foarte rău. De acuma înainte trebuie să fie altfel. Noi toți trebuie să suportăm greutățile vieții politice și economice. Ideea dreptății și adevărului trebuie înfăptuită de Sfatul Țării. Din partea noastră vom da tot sprijinul, dar el trebuie neapărat să vină în ajutorul țăranilor, care se găsesc într-o situație foarte grea. În județul Bălți se găsesc două regimente de cazaci care, în comitetele lor, au scos o rezoluție că nu vor înceta devastările pînă ce nu le vor da drumul acasă. Ce va rămîne din țăranii noștri dacă noi îi vom lăsa în ghearele dușmanilor ? În acest moment toți țăranii așteaptă ajutor de la Sfatul Țării. Ajutați-i, fraților, în marea lor nenorocire și nu uitați și de ei la urmă. Luminați-i și Domniile-Voastre veți avea în ei cea mai puternică forță, care va duce Basarabia la fericire.”

***) Congresul a avut loc în ziua de 19 Noiembrie 1917, în orașul Bălți.

Cu aceasta s-au terminat cuvîntările cu ocazia deschiderii Sfatului Țării. Președintele Inculeț propune să se cinstească amintirea tuturor luptătorilor pentru binele poporului, și în special a basarabenilor S. Murafa și Hodorogea, care au căzut victime în mîna răufăcătorilor. Toată asistența se scoală în picioare.

La sfîrșit, Președintele se adresează către Adunare cu o cuvîntare, în care arată că Sfatul Țării și-a început lucrările sub semne fericite : „Soarele a strălucit toată ziua. Să nu se stingă lumina lui pentru noi niciodată. Noi am auzit felicitările din partea diferitelor grupări și organizații și în aceste felicitări se vede dorința tuturor de a lucra cu noi la un loc. Toți sunt însuflețiți de dorința de a ne susține. Să lucrăm dar împreună și noi vom atinge ținta.”

După aceasta, Președintele declară ședința închisă.

Ședința se închide la ora 8,15 seara.

PREȘEDINTE, I. Inculeț.

(Dosarul Cancelariei Sfatului Țării, nr. 3, vol. I, reprodus de Prof. Ștefan Ciobanu în lucrarea sa „Unirea Basarabiei”, pag. 88 și de Gh. Andronachi. Album 1917-1918, pag. 132.)

Astfel au venit să salute deschiderea Sfatului Țării - primul parlament al Basarabiei - 42 reprezentanți ai tuturor partidelor politice, reprezentanți ai tuturor naționalităților aduse și colonizate de țarism pe pămîntul nostru moldovenesc ; reprezentanți ai tuturor organizațiilor obștești ; reprezentanți ai congreselor și comitetelor țărănești, învățătoresți și militarești de pe teritoriul imperiului rusesc. Cu toții au salutat parlamentul nostru, Sfatul Țării, și cu toții s-au bucurat și au declarat solemn că îl vor susține, dorindu-i spor la muncă. Cu toții au declarat că Sfatul Țării este singura lor speranță, pentru a salva viața și avutul tuturor cetățenilor. Unii autori au blestemat imperiul rusesc ce de veacuri a acaparat și înglobat în imperiul său imense teritorii și națiuni străine, pentru a le exploata și a se fâli.

Un observator atent a putut să constate că nici un străin de neamul nostru nu s-a bucurat și n-a trăit acele momente înălțătoare, așa cum le-au trăit și le-au simțit nu numai noi românii din Basarabia, ci și musafirii noștri români din Ardeal și Bucovina. Cînd bătrînul nostru luptător Nicolae Alexandri urca prima dată la tribuna prezidențială și cînd toată asistența striga „ura” și aplauda, numai românii basarabeni, ardeleni și bucovineni plîngeau de bucurie ca niște copii.

Aceste momente de fericire, aceste sentimente de o înaltă însuflețire nu se pot reda prin cuvinte, fiindcă asemenea cuvinte nu există. Numai acelora ce au avut fericirea să trăiască asemenea evenimente le este dat să le aprecieze. După cum declara un vorbitor la deschiderea Sfatului Țării, acele momente simbolizează o reînviere a nației noastre românești din Basarabia. Au venit cu toții să salute geniul nostru latin (așa spunea reprezentantul Radei Ucrainene Șevcenco în discursul de salut Sfatului Țării.) Au venit să ne salute chiar unii din reacționarii și rusificatorii noștri, care pînă

în ajunul revoluției rusești ne desconsiderau, ne insultau și ne umileau. Dintre aceștia menționez pe episcopul Basarabiei Gavril, care avea misiunea de a ne rusifica, dar care în grabă a învățat chiar el limba moldovenească și cu ocazia deschiderii Sfatului Țării a săvîrșit un Te Deum în limba noastră, iar după slujbă a felicitat Sfatul Țării tot în limba moldovenească. După deschiderea Sfatului Țării, pe rînd se urcau la tribună, pentru a saluta Sfatul Țării și a-i dori spor la muncă : domnul Lozghin, președintele Tribunalului regional basarabean, domnul Sinadino, mare reacționar, reprezentantul minorității grecești din Basarabia, domnul E. Grinfeld, domnul Cogan, doamna Nesselsohn, domnul Cavarschi, domnul Stoianov, cu toții în numele minorităților conlocuitoare și al muncitorilor ruși ; domnul Schmidt, primarul orașului Chișinău și alții.

Astăzi ei cu toții ne salută și nu ne mai umilesc. Astăzi noi nu mai suntem insultați cu porecla „moldovan băran”.

Astăzi noi suntem oameni liberi, nu mai suntem sub jugul țarismului rusesc. Noi astăzi, românii din Basarabia, plîngem de bucurie, numai noi, fiindcă sub țarism ca noi n-a suferit nimeni. Țăranii bulgaro-găgăuți, nemții și rușii colonizați la noi au căpătat pînă la 60 hectare din pămîntul nostru, iar moldovenii noștri erau colonizați în regiunea Caucaz și în fundul Asiei (regiunea Tungais și Akmolinsk, Amur și Usuriisk). Evreii ne cumpărau aproape pe nimic munca noastră, grecii și armenii au acaparat aproape toate moșiile, iar noi lucram în dijmă și pe bani puțini ; restul străinilor ne administrau, ne puneau la corvezi și ne umileau, intitulîndu-ne „moldovan băran”. În rezumat, aceasta era situația noastră pînă la revoluția din Martie 1917.

După o luptă grea cu dușmanii noștri, din care unii reacționarii și rusificatorii noștri de ieri, cu mult tact și dirzenie am reușit în sfîrșit să vedem realizată prima parte din idealurile noastre. Avem un parlament alcătuit pe bazele celor mai democratice principii. Toată populația țării este reprezentată în acest parlament, proporțional cu numărul locuitorilor fiecărei naționalități, apoi în acest parlament sunt reprezentate toate curențele politice, sociale și naționale. La deschiderea Sfatului Țării au venit cu toții să ne felicite, să ne ureze spor la muncă. Cu toții s-au convins că singura cale spre a salva Basarabia din mîinile anarhiei era declararea autonomiei și înființarea Sfatului Țării, singur stăpîn pe soarta provinciei noastre.

După deschiderea Sfatului Țării, imediat a luat ființă legală Comisariatul gubernial, în frunte cu comisarul V. Cristea, care s-a pus la dispoziția parlamentului, iar ajutorul său, Ion Inculeț, a fost ales președinte al Sfatului Țării, ambii reprezentînd pînă la acea dată administrația puterii centrale din Petrograd.

Impresia lăsată de deschiderea Sfatului Țării a fost covîrșitoare în toată Basarabia. Toate naționalitățile din Basarabia vedeau salvarea lor numai în Sfatul Țării, care reprezenta toate aspirațiile democratice și naționale.

Declararea Basarabiei ca Republică Democratică Moldovenească

Situația în țară era grea, demagogia molipsitoare, lozinci false, haosul și dezordinea din Rusia pătrundeau și în Basarabia. Elementele străine din Petrograd și din alte localități ale Rusiei cutreierau Basarabia în lung și în lat, fără nici un scop, îndemnînd lumea la dezordine. Se impuneau măsuri eroice, Sfatul Țării era singurul organ în drept și cu autoritatea necesară de a păși la realizări și la măsuri radicale pentru salvarea țării. El era organul suprem, în mîinile lui era soarta Basarabiei și, în dorința de a pune capăt năvălirilor străine sub toate formele și pretextele, găsește că singura soluție pentru a curma răul, este declararea Basarabiei ca republică democratică. La 2 Decembrie 1917 Sfatul Țării declară Basarabia Republică Democratică Moldovenească.

Iată și declarația Sfatului Țării :

„Moldoveni și noroade înfrățite ale Basarabiei !

Republica rusească se găsește în mare primejdie. Lipsa de stăpînire la Centru și neorînduirea în toată țara, istovită în lupte cu dușmanul din afară, ducе la pieire întreaga republică. În această clipă îngrozitoare, singura cale de izbăvire pentru Republica Democratică Rusească este ca noroadele (poporul) ei să se unească și să-și ia soarta în mîinele lor, alcătuindu-și o stăpînire națională în hotarele unde locuiesc ele.

În puterea temeiului acestuia și avînd în vedere așezarea rînduelii obștești și întărirea drepturilor cîștigate prin revoluție, Basarabia, sprijinindu-se pe trecutul ei istoric, se declară de azi înainte „Republică Democratică Moldovenească”, care va intra în alcătuirea Republicii Federative Rusești, ca pîrtaș cu aceleași drepturi. Pînă la chemarea Adunării poporane a Republicii Democratice Moldovenești, care va fi aleasă de tot norodul (poporul), prin glăsuirea de-a dreptul deopotrivă și trainică, după sistemul cel mai înalt. Ocîrmuirea Republicii Democratice Moldovenești este Sfatul Țării, alcătuit din reprezentanții tuturor organizațiilor democratice revoluționare. Puterea împlinitoare (executivă) în Republica Democratică Moldovenească o are Sfatul Directorilor Generali, care este răspunzător numai înaintea Sfatului Țării.”

Apoi Sfatul Țării declară că se va trudi să înfăptuiască următoarele :

1) Va chema în timpul cel mai scurt Adunarea poporană a Republicii Democratice Moldovenești, aleasă după toate principiile democratice.

2) Va împărți norodului muncitor tot pămîntul și va alcătui legi, în baza cărora se va face împărțirea pămîntului. Pădurile, apele și bogățiile de sub pămînt, cîmpurile de cercetare, răsadnițele, ogoarele pentru sfecla de zahăr, precum și viile și livezile boierești, mînăstirești, bisericеști și ale statului și în sfîrșit toate curțile boierești, fiind avere obștească a norodului, vor trece în seama comite-

tului regional al Republicii Democratice Moldovenești.

3) Va orindui treaba îndestulării poporului cu hrană și mărfuri de întâia trebuință, va orindui munca lucrătorilor, urcînd plata ei și orinduind ca ziua de muncă să fie de opt ore.

4) Sfatul Țării are în vedere să lucreze (elaboreze) un plan de măsuri în legătură cu demobilizarea armatei rusești și a fabricilor, ca să înlăture grozăviile foametei și urmările ei.

Mai are în vedere :

5) Să organizeze alegeri drepte în așezămintele locale de sine ocîrmuitoare.

6) Să apere toate slobozeniile (libertățile) cîștigate prin revoluție.

7) Să desființeze pedeapsa cu moartea.

8) Să chezășuiască pe deplin drepturile pentru toate popoarele ce trăiesc pe pămîntul Republicii Democratice Moldovenești.

9) Să orinduiască treaba învățămîntului pe temeiul autonomiei și naționalizării, pentru toate popoarele Republicii Democratice Moldovenești.

10) Să orinduiască îndată formarea regimentelor moldovenești pentru apărarea bogățiilor țării și în vederea demobilizării oastelor de pe frontul românesc și pentru apărarea patriei de cea mai strășnică primejdie — anarhia.

11) Să ia măsuri pentru ca imediat ce se va încheia pacea, fără răpire de pămînturi străine și fără despăgubiri de război, Sfatul Țării să-i facă pe moldoveni și popoarele înfrățite ale republicii, ca în clipa aceea grozavă, cînd stăm la marginea prăpastiei, anarhiei, vîrsării de sînge frătesc, sărăciei, foamei și frigului, să pună toate puterile pentru lupta hotărîtoare de a menține ordinea.

12) Sfatul Țării cheamă pe moldoveni și pe toate popoarele înfrățite ale republicii să se ocupe de îndată de lucrul obștesc, clădind viața nouă pe temelia libertății, dreptății și fraternității. Această rezoluție a fost votată de Sfatul Țării în ziua de 2 Decembrie 1917.

După această hotărîre a Sfatului Țării, era nevoie de un organ executiv, care să traducă în viață ordinele Sfatului Țării.

La 9 Decembrie 1917 a luat ființă Consiliul Directoratului General al Republicii Democratice Moldovenești, sub președinția lui Pantelimon Erhan.

Se dă următorul Decret :

CONSILIUL DIRECTORILOR GENERALI

Decret Nr. 1

Tuturor cetățenilor Republicii Democratice Moldovenești.

Potrivit hotărîrii Sfatului Țării, organul superior al Republicii Democratice Moldovenești, s-a format Consiliul Directorilor Generali, după cum urmează :

Președintele Consiliului de Directori Generali și Director General al Agriculturii — P. Erhan.

Director General la Interne — V. Cristea

Director General al Învățămîntului — Șt. Ciobanu

Director General la Finanțe — T. Ioncu

Director General la Căile Ferate — N. Codreanu

Director General la Forțele Armate — T. Cojocaru

Director General la Justiție — M. Savenco

Director General la Industrie și Comerț — E. Grinfeld

Director General la Externe — I. Pelivan

Consiliul Directorilor Generali își propune ca scop : Introducerea ordinii în toate ramurile vieții țării, înlăturarea anarhiei și dezastrului, organizarea administrației sub toate aspectele din viața statului.

Declară că, din momentul publicării acestui decret, toate instituțiile de stat, obștești și particulare, precum și toate organizațiile în toate chestiunile care privesc ocîrmuirea superioară a țării, se vor adresa directorului general respectiv, prin cancelaria Consiliului Directorilor Generali, și nici un fel de acte în sfera ocîrmuirii administrative, săvîrșite fără aprobarea în prealabil a directorilor generali respectivi, nu au nici o putere legală, iar directorii generali respectivi nu au nici o răspundere pentru actele săvîrșite fără aprobarea lor.

Decretul are putere de lege din momentul publicării lui.

Chișinău, 8 Decembrie 1917.

PREȘEDINTE,
GENERAL
SS. P. ERHAN

P. SECRETAR
SS. T. IONCU

Toți directorii generali au pornit la lucru și au lucrat cu succes în ramura lor de activitate. Cel mai greu lucru a fost în Directoratul general al Forțelor Armate. Titularul, maiorul Cojocaru s-a îmbolnăvit și a fost internat în spital. Deci, nici n-a început să întreprindă vreo activitate. În locul maiorului Cojocaru a venit la conducerea Directoratului Forțelor Armate sublt. Pintea Gh. El a fost cel mai hărțuit de evenimentele momentului. Muncind zi și noapte, sublt. Pintea a reușit să organizeze mai multe unități militare moldovenești, bine disciplinate și încadrate cu ofițeri moldoveni din cei mai devotați cauzei naționale.

La Bender (Tighina), cu concursul căpitanului Cașcarev (moldoveanul Cașu) s-a format un divizion de artilerie. S-a naționalizat Drujina Hersonului (Drujina e compusă din oameni de rezervă care au diferite însărcinări în dosul frontului), avînd în vedere că toți ostașii erau moldoveni. La Bălți se naționalizează Drujina nr. 478, fiind compusă numai din moldoveni și comandată de căpitanul

Anatolie Popa. Se înființează o comisiune de medici militari pe lângă Regimentul Nr. 1 de infanterie moldovenesc. Totul decurge într-o ordine normală. Republica noastră avea nuclee de forță disciplinate și bine organizate. Erau două regimente de cavalerie, un regiment de infanterie, câteva baterii de artilerie, 16 cohorte speciale. Toate aceste unități militare au defilat la 25 Decembrie 1917 în fața Președintelui republicii, directorilor generali și deputaților din Sfatul Țării. S-au sfințit drapelele și s-au înminat unităților cu mare solemnitate. Sărbătoarea era impunătoare și a impresionat adânc nu numai pe ostași, ci și pe spectatorii prezenți la acea defilare. În toate directoarele se muncea cu entuziasm și cu toată dragostea, pentru că se muncea pentru noi, se clădea o viață nouă, a noastră românească.

Dar interesul tuturor străinilor era să nu ne lase în pace; ei doreau să ne slăbească, să ne împiedice și, dacă ar fi putut, ar fi nimicit întreaga noastră mișcare națională revoluționară și socială. Acești dușmani ai neamului nostru ar fi dorit să ne închidă ușile ca să nu putem pătrunde în casa noastră; ei ar fi dorit ca Sfatul Țării însuși să fie nimicit și șters de pe fața pământului. Împotriva noastră a moldovenilor și Sfatului Țării, creat de întregul popor moldovenesc, a cărui componență o formau cel puțin 90% țărani-muncitori, erau îndreptate toate săgețile acestor dușmani. Ei nu vedeau cu ochi buni faptul că poporul moldovean — încetul cu încetul — devenea stăpîn pe viața și pe pământul său strămoșesc. Ei simțeau că le fuge terenul de sub picioare și odată cu acesta vor pierde toate privilegiile de care se bucurau toate elementele străine din Basarabia noastră. Acești dușmani ai noștri acoperiți cu vâlul transparent al revoluției rusești, adăpostiți comod sub steagurile celor mai progresiste organizații politice, nu țineau seama de sfintele principii pentru care și-au vărsat singele în lupta cu imperialismul țarist. Ei nu țineau seama că revoluția rusească din Octombrie s-a produs în numele principiului umanității și că pe steagul acestei revoluții e scris cu singele tuturor popoarelor: „libertate, egalitate, fraternitate” și dreptul tuturor popoarelor la autodeterminare. Și noi moldovenii am avut martiri și chiar morții noștri pe cimpul de luptă revoluționară pentru aceste idealuri sfinte. Dau mai jos câteva nume: C. Stere, Z. Arbore, P. Halipa, N. Alexandri, Ion Halipa, Ion Pelivan, S. Murafa, inginer Hodorogea și alții. În timp ce toate popoarele subjugate de imperialismul țarist, cum erau ucrainenii, polonezii, lituanienii, estonii, letonii, finlandezii, gruzienii etc. se organizau și se declarau autonome, pentru ce nu ni se recunoșteau și nouă moldovenilor aceleași sfinte drepturi? Delegații noștri la Petrograd, se duceau să raporteze genialului luptător, iubitului Vladimir I. Lenin, despre soarta poporului nostru de rasă latină, cu obiceiurile și tradițiile lui seculare moștenite de la strămoși, și care nu se aseamănă cu nimica cu obiceiurile rusești, precum și cu situația grea în care se zbătea în acele vremuri poporul nostru, și despre stadiul nostru de organizare. Vladimir

I. Lenin asculta cu atenție și spunea că el cunoaște foarte bine situația noastră. Ne încuraja și ne îndemna la muncă pentru binele poporului și era foarte satisfăcut că noi în liniște și cea mai perfectă ordine, și pe baza principiilor democratice, aveam un parlament — Sfatul Țării. Și Vladimir I. Lenin termina sfaturile sale cam cu următoarele cuvinte: „Nu pierdeți timpul aici la Petrograd, duceți-vă voi în Basarabia și organizați-vă. Aveți tot dreptul la autodeterminare; faceți tot ce credeți că e în interesul poporului, adică al țărănimii”, fiindcă muncitorii de fabrici erau foarte puțini. După statistica din 1910, în toate fabricile din Basarabia erau 8600 de muncitori. Erau câteva fabrici de bere și spirt, de săpun și o fabrică de zahăr, și față de țărănime erau 0,15% muncitori de fabrică. În timp ce trimișii noștri la Petrograd erau binecuvințați și sfătuiți de Vladimir I. Lenin să ne unim în jurul Sfatului Țării și să muncim pentru binele poporului din Basarabia, dușmanii noștri, sub masca revoluției, vroiau să ne dezorganizeze și chiar să ne distrugă. În care scop s-au găsit unele elemente care au început înfăptuirea acestui plan. Și iată că apare la suprafață un individ cu numele de Ilie Catărău, necunoscut absolut de nimeni printre luptătorii noștri, deși după spusele lui era dintr-un sat din Basarabia, vorbea o limbă curată moldovenească, era foarte inteligent și se recomanda ca un nedreptățit de regimul trecut. El s-a infiltrat în unitățile noastre militare ca voluntar și s-a folosit de buna credință a tuturor ca prin zizanii și minciuni să-și cîștige simpatia, propagînd în rîndul ostașilor tot felul de minciuni, îndemnînd la nesupunere și dezordine. „Totul aparține în mod gratuit poporului muncitor” spunea el și totul trebuie luat imediat, fără să mai aștepte să apară legile, pe baza cărora să se împartă poporului toate bunurile declarate de parlament ca bunuri ale poporului. Astfel, prin tot felul de îndemnuri și promisiuni ispititoare, în scurt timp, Catărău, la o adunare organizată de el și prietenii lui, la care au luat parte toți ce erau în uniformă militară (erau acolo tot felul de dezertori de pe la unitățile rusești și reprezentanții trupelor din garnizoana Chișinău, între care reprezentanți ai unităților moldovenești) este ales comandant al garnizoanei Chișinău. În această calitate, I. Catărău trimitea soldați să jefuiască și să aducă la Chișinău boi, vaci, cai, căruțe etc., care erau luate nu numai de la boieri, ci și de la țărani. Așa că într-o zi, în curtea Seminarului teologic din Chișinău, soldații au adus câteva sute de boi și vaci, iar Ilie Catărău ducea acasă zeci de mii de ruble de la proprietarii vitelor, în schimbul ordinului de eliberare a vitelor. (Informația aceasta o deținem chiar de la țărani pîgubași, iar vitele adunate în curtea Seminarului teologic puteau fi văzute de orice cetățean din Chișinău.)

Ilie Catărău, în calitate sa de comandant al garnizoanei Chișinău, teroriza și producea dezordine chiar în Sfatul Țării. Adesea apărea și în sala de ședință a parlamentului nostru, însoțit de o gardă de vreo zece ostași înarmați cu pistoale și arme. Toată activitatea anarhică și tilhărească a lui Ilie Catărău se descoperă și la

31 Decembrie 1917, soldatul Catărău este arestat și expedit la Odessa. Încă o dată afirm, în calitatea mea de contemporan, că toate aceste mirșavii săvârșite de agentul dușmanilor noștri, s-au petrecut în văzul meu. Ilie Catărău era de origină moldovean, dar ciudat lucru, el a lucrat contra intereselor poporului moldovean și a căutat să nimicească mișcarea revoluționară și națională a neamului nostru.

Deși Ilie Catărău a fost arestat și expedit peste graniță, atmosfera rămânea tulbure. Activitatea lui Catărău și altor dușmani a înveninat unele suflete slabe ale soldaților moldoveni. Îndemnul de a se lua totul, și în primul rînd rezervele de băuturi spirtoase, era pe placul unora din soldați. Arestarea lui Ilie Catărău a indispus unele elemente din rîndul dușmanilor noștri. Agitațiile demagogice creșteau în intensitate și odată cu aceasta se întindea și anarhia la Chișinău și în țară.

Înființarea „Front—Otdel”-ului la Chișinău

Între timp la Chișinău se instalează așa zisul „Front-Otdel”. Un fel de comandament nou, sub președenția lui Perper ; secretar Dementiev, șef de stat major Caabac și adjutant Spuit.

La 1 Ianuarie 1918 se dă un ordin de zi cu următorul conținut :

Către Armata Frontului Român și zona acestui front Orașul Chișinău

Front-Otdel, Comitetul executiv al Sovietului Soldaților, Lucrătorilor, Marinarilor, Țăranilor, Deputați ai Frontului român și garnizoanei Odessa, ordonă :

1) Tuturor unităților și instituțiilor frontului român a se conduce strict după ordinele și circularele emise de Cartierul Front-Otdel și Glavcoverhului (Marele stat major).

2) Ordinele trimise de la Rada Centrală Ucraineană, zona militară Odessa Comisariatul frontului Poglovcorum, de la generalul Șerbacev și de la alții nealeși — contrarevoluționari — nu se vor executa.

3) Tuturor instituțiilor și unităților, care aparțin cartierului general din Iași să se transporte la Chișinău, unde se vor instala și se vor pune la dispoziția Ștab „Front-Otdel”-ului.

4) Comitetul central executiv al funcționarilor P. T. T., trebuie să fie mutat la Chișinău.

5) Comitetul tipografilor și litografilor al ștabului frontului român va lua măsuri energice pentru evacuarea din Iași a tuturor uneltelor tipografice și litografice la Chișinău

PREȘEDINTE, SECRETAR,
ss. Perper Dementiev

ȘEF DE STAT MAJOR,
ss. Caabac

Adjutant „Front-Otdel”
ss. Spuit

Din al cui ordin și pe care autoritate o reprezenta acest comandament, nu știa nimeni..

DEZARMAREA ȘI ARESTAREA EȘALONULUI DE VOLUNTARI ARDELENI

În primele zile ale lunii Ianuarie 1918 situația la Chișinău se agravează mai mult. În ziua de 6 Ianuarie 1918, pe la orele 4 dimineața, au bătut în geam la mine Anton Crihan și Grigore Cazacliu. Foarte agitați, mi-au spus să mă îmbrac repede ca să mergem la gară, fiindcă e ceva grav. În câteva minute eram toți trei în drum spre gară — mergeam pe jos, aproape în fugă — fiindcă se întimplase ceva grav. În acel timp și la acea oră nu exista un alt mijloc de transport pe o distanță cam de 2 km. decît pe jos. De la prietenii de transport pe o distanță cam de 2 km. decît pe jos. De la prietenii mei Crihan și Cazacliu am aflat că un eșalon de ardeleni voluntari, venind de la Kiev, și care trebuia să treacă prin gara Chișinău spre Iași, a fost oprit de comandantul militar al gării și că, pe peronul gării, s-a prezentat o companie evreiască cu steagul tricolor al Regimentului 1 infanterie moldovenesc. (O mică explicație : E un paradox — că la noi la nimeni. În dorința de a respecta voința și dreptul minorităților, s-a admis ca evreii ce se încadrează în Regimentul 1 moldovenesc, să formeze o companie aparte în cadrul Regimentului.)

Din ordinul „Front-Otdel”-ului, acea companie ia drapelul tricolor al regimentului și pînă la orele 2 după miezul nopții compania, sub conducerea lui Levenzon, noul comandant al garnizoanei Chișinău, a fost la gară, pentru a cere comandantului de detașament ardelen să depună armele și să se predea. Ardelenii văzînd că pe peronul gării compania purta în fruntea unității sale un drapel tricolor, erau foarte nedumeriți. Ei credeau că acea companie era moldovenească, deoarece avea drapelul nostru tricolor. După o scurtă discuție cu comandantul gării și ofițerii ardeleni, au hotărît să nu tragă în tricolor și să se dezarmeze.

Noi trei aveam misiunea să ajungem la gară înainte ca eșalonul ardelenesc să se dezarmeze și să explicăm comandantului eșalonului că compania ce se prezenta pe peronul gării nu era moldovenească, ci era o companie de evrei din Regimentul 1 moldovenesc, care din ordinul „Front-Otdel”-ului, și sub comanda lui Levenzon, în timpul nopții a luat drapelul și a pornit spre gară ; deci, ardelenii nu trebuiau să se supună, ci să lupte și apoi să plece mai departe, conform ordinului ce-l aveau.

Noi, în dreptul turnătoriei lui Mocanu, ne-am împărțit rolurile ; Crihan trebuia să plece pe lîngă Școala Eparhială, să se strecoare prin dosul gării și să ajungă la trenul ardelenilor. Eu trebuia să trec prin niște grădini ca să ajung la linia ferată și să mă strecur printre vagoane, pentru a ajunge la trenul ardelenilor ; iar Cazacliu Grigore trebuia să fugă mai departe de linia ferată și să ajungă la trenul ardelenilor pe la nord. Ne făcusem această socoteală ca măcar unul din noi să ajungă la timp la trenul ardelenilor. Dar cu puțin mai înainte de a ajunge vreunul din noi pînă la eșalon, arde-

lenii neavind nici o informație despre situația reală, considerînd că situația este extraordinar de tragică și nevrînd să tragă într-o formație ce purta drapelul tricolor, au depus puținele arme ce aveau și s-au predat. Așa că noi n-am reușit să ne îndeplinim misiunea. Între timp Crihan a fost recunoscut de către un soldat evreu și a fost și el arestat și depus sub pază într-una din camerele liceului Eparhial de fete. Cazacii depărîndu-se spre nord de gară, nu l-am mai văzut decît după 13 Ianuarie 1918. Iar eu, deputat camuflat, cu inima zdrobită de durere și de rușine, mergeam în pas cu coloana de ardeleni arestați, cu capetele plecate, cu o tristețe nedescrisă pe fața lor, batjocoriți și bătuți cu patul armelor, mergeam spre a fi închiși și păziți. Bieții ardeleni n-au ajuns la cîmpul de luptă pentru a apăra patria comună, ci au fost închiși și bătuți pe teritoriul fraților moldoveni. Ce tragedie și ce durere pentru ardeleni și ce rușine pentru noi moldovenii cu o republică democratică moldovenească ! Ce lipsă de prevedere și organizare a acelor ce erau însărcinați cu supravegherea transporturilor de trupe voluntare !

După cum s-a constatat la o anchetă făcută de căpitanul Andronachi Gh., comandantul miliției din Chișinău, detașamentul ardelenesc a avut asupra sa foarte puține arme, iar compania lui Levenzon în plină noapte, cînd toți voluntarii dormeau, a tras rafale de focuri asupra vagoanelor unde dormeau ardelenii și au rănit foarte grav o mulțime de ostași ; pe podelele vagoanelor erau lacuri de sînge și erau și vagoane distruse.

Știrea dezarmării și arestării detașamentului ardelenesc, în număr de o mie de oameni, s-a răspîndit fulgerător în tot orașul. Un sentiment de teamă, neliniște, nesiguranță și groază a cuprins întreaga populație a Chișinăului. Grupuri de soldați dezorientați și zăpăciți se mișcau în toate părțile. La un moment dat m-am dezmeticit și eu și parcă m-am trezit dintr-un coșmar, mi-am pus întrebarea ce facem noi ? În grabă am alergat la palatul Sfatului Țării, crezînd că voi găsi acolo pe cineva din directorii generali sau pe Președintele Sfatului Țării, dar acolo nici o mișcare — nu era nimeni din organele conducătoare. Peste tot pustiu, afară de un escadron de serviciu înarmat, sub comanda unui locotenent cu numele de Klimov — care era gata de acțiune. La întrebările mele, ofițerul nu știa să-mi dea vreun răspuns în legătură cu evenimentele de la gară. Am spus ofițerului să descalece și am încălecat eu, luînd comanda escadronului, am plecat la Palatul Libertății unde am găsit pe Președintele Sfatului Țării, I. Inculeț și pe președintele Directoratului General, P. Erhan. Le-am raportat despre cele petrecute la gară și că suntem în pericol. Aflasem că Front-Otdel-ul este hotărît să lichideze Sfatul Țării și să aresteze un număr de douăzeci de deputați și directori generali. Domnul Inculeț, cu un calm ce-l caracteriza, în cîteva minute a căutat să mă liniștească, spunîndu-mi că se vor lua măsuri. Am trimis escadronul la locul lui de serviciu la Palatul Sfatului Țării, iar eu am venit acasă și l-am trezit din somn

pe domnul Ion Pelivan (locuiam în aceeași clădire), i-am povestit cum au fost induși în eroare ardelenii, cum au fost arestați și duși la închisoare. Îl imploram să se îmbrace repede și să plece din Chișinău, căci era primul pe lista Front-Otdel-ului, pentru a fi arestat. Revenind peste douăzeci de minute, spre surprinderea mea, domnul Pelivan abia își pusese sub presă mustățile. Sîngele rece și calmul acestui încercat luptător m-au înspăimîntat, fiindcă din moment în moment el putea să fie arestat de Levenzon și tovarășii lui Perper și compania. În sfîrșit, cu toată toaleta făcută și cu bastonul în mînă, cu hainele puse la punct, domnul Pelivan a plecat din casă, iar eu mi-am luat o greutate din spate. Am insistat să plece Pelivan, fiindcă el era directorul general la externe și era bănuît de Perper, Levenzon, Caabac etc. că are legături cu România, aliată a țarului Rusiei în războiul ce se ducea. În afară de aceasta, Pelivan trebuia să ajungă cu orice preț la Iași și să raporteze Comandamentului suprem rusesc de pe frontul românesc, precum și Guvernului român despre situația creată la Chișinău de un grup de străini.

Crihan, grație bunătății lui, era iubit de soldați ca un frate și s-a întîmplat ca unul din soldații ce-l păzeau să-l cunoască și să-l elibereze, astfel că la 7 Ianuarie 1918, în drum spre Iași, s-a întîlnit cu Pelivan, Buzdugan și alții, care mergeau la Iași.

Era destul de greu să pleci din Chișinău și să ajungi la Iași, fiindcă toate drumurile, și mai ales punctele de trecere peste Prut, erau păzite de ruși, dar groaznică era soarta acelor care au rămas în Chișinău și care aveau așa de mare răspundere pentru viața și libertățile populației. În primul rînd erau expuși primejdiei președintele Sfatului Țării, Ion Inculeț, președintele Consiliului directorilor generali, P. Erhan, și directorul Forțelor armate, Gh. Pinte. Situația se agrava și prin faptul că în rîndurile trupelor noastre moldovenești intrase viermele descompunerii și demagogiilor. Soldații nu mai știau ce să creadă din cele ce li se spuneau. În primul rînd îi amăgeau că va veni în Basarabia armata română și odată cu ea vor veni boierii și le vor lua țăranilor pămîntul, iar ei vor muri de foame cu familiile lor. Toate acestea puneau pe gînduri pe cei mai inconștienți și slabi de fire.

I. Inculeț, P. Erhan, Gh. Pinte și alți deputați din Sfatul Țării, între 6 și 13 Ianuarie 1918, au trăit zile grele ; ei au stat față în față cu inamicul, se duceau la adunările comitetelor înființate la repezeală de dușmani, cu denumire pompoasă, alcătuite din elemente adunate la întîmplare. Prin discursuri chibzuite, cu tact și multă prudență și diplomație, lucrurile s-au tîrăgănat pînă la 9—10 Ianuarie 1918 și Front-Otdel-ul văzînd că nu poate face nici o ispravă cu tot felul de elemente de adunătură, a fugit din Chișinău, — fără să desființeze Sfatul Țării și fără să aresteze măcar un deputat. Era și natural ca acești oameni străini să fi putut înjgheba vreo forță din elementele ce treceau prin Basarabia înspre satele lor din Rusia. Reprezentanții noștri luau parte activă la toate adunările lor, pentru a combate toate insinuările și toate minciunile lor isco-

dite în mod intenționat, cu scopul de a compromite și discredita în fața maselor pe adevărații și devotații conducători ai Basarabiei și ai Sfatului Țării. În ziua de 8 Ianuarie 1918, în sala Palatului Libertății, se ținea plenara tuturor comitetelor militare și profesionale din Chișinău, convocată de Front-Otdel. Președintele Sfatului Țării, Ion Inculeț, a fost prevenit de către unii deputați să nu se ducă la acea adunare, fiindcă era ultima încercare a dușmanilor să verse tot veninul contra Sfatului Țării. Atmosfera era greoasă și toți delegații ce luau parte la acea adunare, erau pregătiți să vorbească contra Sfatului Țării. Dar domnul Inculeț n-a ținut cont de amenințări și s-a dus. În sală era un zgomot infernal și vociferări din toate părțile, organizatorii încă nu veniseră. Cînd a apărut în ușă domnul Inculeț, țăranul Ion Codreanu, cu voce tare a strigat „Tovarăși ! Să ascultăm mai întâi pe tovarășul Inculeț și apoi să decidem.” Președintele Sfatului Țării, Ion Inculeț, a luat cuvîntul și a fost ascultat cu cea mai mare atenție, și în cele din urmă această mare adunare convocată ca să ia hotărîri contra Sfatului Țării, l-a ales pe domnul Inculeț președinte, și apoi cu toții, în unanimitate, au votat rezoluția că singurul organ ce are dreptul să vorbească în numele Basarabiei, este Slatul Țării.

Așa s-au spulberat minciuna și intriga urzite de Perper, Caabac, Levenzon, Catărău și compania — organizația aceea militară furtunoasă, ce părea o grozăvie cu amenințări de tot felul și declarații de război unui inamic imaginar, ce s-ar fi fortificat la trecătoarea Ghidighici, cu trimiterea tuturor trupelor din garnizoană, cu instalarea de baterii ce trăgeau în vînt toată noaptea din 6 spre 7 Ianuarie 1918. Toate acestea au dovedit că domnii Perper, Caabac, Levenzon etc., prin demagogie și lozinci mincinoase reușiseră să adune în jurul lor tot felul de dezertori și derbedei, fără nici un rost, ce împinziseră Chișinăul și împrejurimile lui. Singurul lor mijloc de trai era tot ce mai puteau lua de la gospodarii din sate. În ziua de 11—12 Ianuarie 1918 s-a isprăvit cu gălăgia războinică ce o stîrniseră marii strategii Perper, Caabac, Levenzon și alții. Populația a scăpat de anarhie și groază. Pe străzile Chișinăului a apărut iar lumea, magazinele s-au deschis. Pe fața tuturor s-a putut citi satisfacția că au scăpat de musafirii nepoștiți.

VENIREA ARMATEI ROMÂNE

Armata română a intrat în Basarabia prin mai multe căi. Trecînd prin sate, armata era întîmpinată de populația cu cea mai mare bucurie, cu pîine și sare. Cu toții aveau speranța că în Basarabia va începe o viață normală — și armata română va pune capăt tuturor jafurilor, samavolniciei și anarhiei. Ca să ne dăm seama de grozăviile și jafurile prin care a trecut populația basarabeană, vom cita numai cîteva cazuri.

1) Procesul verbal al comisiei pentru cercetarea dezordinilor

în unele localități din Basarabia „Comisiunea extraordinară pentru informațiuni”, compusă din : reprezentanții Comitetului executiv moldovenesc din Odessa, ai Sfatului soldaților și ofițerilor din circumscripția Odessa și ai frontului românesc : praporșcic Matfeev, praporșcic Ciornei, președintele comitetului executiv basarabean al sovietului deputaților țărani, soldați și muncitori, Bușnița, președintele Radei militare ucrainene din Chișinău, Matveiciuc și vice-procurorul Adamovschi, au sosit la Orhei pentru a cerceta dezordinile provocate de companiile de completare, în mersul lor de la Odessa spre front.

În zilele de 6 și 7 Iunie 1917, la gara Șoldănești, județul Orheiului, au sosit din Odessa 12 companii cu un efectiv de trei mii de soldați. La Șoldănești, soldații au cumpărat de la negustorii evrei vin și îmbătîndu-se au atacat casa preotului, spărgînd 18 geamuri, au spart prăvălia lui Țalic și au furat de la Zenovia Rusu trei covoare și haine. Plecînd spre Orhei, bandele dezordonate de soldați, după declarațiile făcute de miliție, în satul Curjeni au prădat o mamă și o fată de o sută de ruble și vreo zece vedre de vin. La Sîrcova au bătut pe sergentul lor Dolghii, pentru că s-a opus prădărilor, și, după declarația președintelui Comitetului Satului, au siluit multe femei. În satul Trifești au siluit pe fata Epinevscaia de 14 ani, care, după ce a zăcut două zile la spital, a murit. Au batjocorit-o pe nenorocită mai mult de zece soldați. Soldații mergeau în dezordine, în grupuri de cîte doi-cinci, și mai mulți oameni se abăteau prin satele vecine, furau alimente și animale, siluiau femei, care de rușine n-au făcut declarații, apucau pe drum cai și căruțe, cu care plecau spre Orhei.

Întrînd în dezordine în acest tîrg, soldații ale căror nume nu se puteau stabili, în noaptea de 8 Iunie 1917 au spart pivnițele zidite ale lui Motel Kaiser, de unde s-au băut două sute cincizeci de vedre de vin și s-au furat cinci sute de ruble ale lui Mosco Radionovici, unde s-au furat și trei sute cincizeci de vedre de vin, s-au prădat casa și toate lucrurile ; s-au mai spart și prădat prăvăliile lui Farer și a lui Tineles. Au încercat să intre în case particulare, au făcut dezordine pe străzi și o mulțime de mici tilhării. Așa a trecut noaptea, iar dimineața de 9 Iunie bande de soldați beți, urlînd cîntece, se plimbau prin oraș, iar cei mai mulți zăceau morți beți sub garduri. S-au trimis patrulă cu arme, dar, din insistențele președintelui sovietului deputaților, fără cartușe, astfel că au fost în neputință de a restabili ordinea, soldații beți apucîndu-i de arme și baionete și bătîndu-și joc de ei. Pe la amiază, la 9 Iunie, au mai venit dinspre Chișinău cîteva companii, dirijate spre front, care s-au unit cu devastatorii și au început pe la ora trei după masă să prade pivnițele. Au fost prădate pivnițele domnilor Ravic, Nelin, Suslic și Ganțstein ; s-au băut mai mult de o mie de vedre de vin. Populația terorizată se ruga să fie aduși cazaci. Ajutorul comisarului județean a rugat să se cheme armata, dar președintele comitetului, praporșcicul Gudcov, a refuzat, spunînd că el este împotri-

va oricărei silnicii. Atunci ajutorul comisarului județean a cerut singur întăriri de la Chișinău. La ora trei noaptea au sosit o sută de cazaci din regimentul Usurian cu mitraliere. Aflind despre aceasta, soldații în bande au plecat din Orhei, îndreptându-se spre Chișinău, iar la 10 Iunie, pe la orele 11 dimineața, a sosit în piața orașului muzica regimentului 5 de rezervă. În piață nu erau decât ofițerii și steagurile, soldații plecaseră. Cu sosirea cazacilor s-a făcut în oraș liniște deplină.

Procesele-verbale ale Comisiei de anchetă sunt reproduse în următoarele lucrări :

Dr. Cazacu „Moldova dintre Nistru și Prut”, pagina 211, Prof. Ștefan Ciobanu „Unirea Basarabiei” p. p. 169, 172—178 și Albumul lui Andronachi Gh. pag. 178—179.

2) Telefonograma președintelui Sfatului Cooperativelor din Orhei către Consiliul Directorilor Generali :

„Din Chișinău spre Dubasari merge un transport militar cu șase sute de oameni. Ferma lui Sinadino din Onițcani este devastată. Amenință cu devastarea morii, unde se păstrează douăzeci de mii de puduri de făină pentru armată. Mai departe urmează Creuleni, unde în două fabrici se găsesc mari cantități de spirt. Sunt inevitabile excese. Cerem ajutor.”

Adunarea județeană a cooperativelor
Președinte,
ss. Moraru

(Ministerul de Interne Dos. Nr. 1/1917, fila 66, 17.XII.1917.)

Telegrama Directorului telegrafo-poștal din Basarabia către Consiliul Directorilor Generali Nr. 11.107 din 26 Decembrie 1917:

„Din raportul dirigintei poștei din Chilia. În noaptea spre 25 Decembrie regimentul al patrula de marină a devastat toate magazinele, farmaciile și restaurantele. În trei rânduri s-au năpustit asupra poștei, cu greu au fost opriți. Orașul arde. Răufăcătorii amenință deschis cu devastarea poștei în deseară. Funcționarii cer ajutor împotriva silnicilor la adresa poștei și funcționarilor ei.”

Semnează : Directorul regiunii telegrafo-poștale ss. Jerbțov.

Șeful miliției județului Chișinău raportează Directorului General de interne că :

„anarhia în județ a pornit cu toată furia și amenință cu marele pericol de distrugere a avutului statului cît și al oamenilor particulari. Dezordine pretutindeni. Sătenii sunt mereu amenințați de jafuri, omoruri și foc. Faptul se datorește retragerii grupurilor de soldați de pe frontul român, fără comandanți, dezordonati și infuriați ca fiarele sălbatice, înnebuniți de băuturi

alcoolice. Cu ocazia inspecției făcute de mine personal în județ, m-am convins de grozăviile ce se petrec la sate. În comuna Cristești soldații dintr-o baterie de artilerie au devastat casa unui locuitor Covalev și au luat toate lucrurile din casă. În satul Vărzărești soldații unui transport au siluit o mulțime de femei și fete. În satul Ciuciuleni, în noaptea de 27 Decembrie 1917 un grup de soldați s-a năpustit asupra gărzii de pază a depozitului de spirt și au ridicat o mare cantitate de spirt, iar după aceasta au dat foc fabricii și restului de spirt. În foc au ars trei soldați din detașamentul ce a provocat dezastrul și patru paznici. Țăranii, femeile și copiii veniseră la foc cu căldările și ulcioarele, profitind de ocazie ca și dinșii să ia din spirtul ce se revărsa în toate părțile. Li s-au aprins hainele mai multora din ei, scăpînd de moarte numai datorită faptului că în apropiere este un lac, în care se aruncau cu toții. Din cauza spirtului pe care și țăranii îl întrebunțau ca băutură, au murit în acea comună cinci femei și opt bărbați, iar foarte mulți sînt în agonie”.

Cele cîteva fapte din miile ce se întîmplau pe tot cuprinsul Basarabiei, sunt raportate Directorului General de interne, ca urmare la raportul nr. 3.951 din 22.XII. 1917.

Un caz tot atît de groaznic se petrece și în județul Bălți. Această nenorocire ce se abătuse asupra populației din județul Bălți, provoacă convocarea urgentă a unui congres extraordinar al țăranilor din județul Bălți. Congresul țărănesc dezbată problema celor două regimente de cazaci ce s-au instalat în județul Bălți, și care devastază și jefuiesc tot avutul țăranilor. Congresul scoate o rezoluție, prin care se adresează Sfatului Țării, ca să ia toate măsurile ca acele două regimente de cazaci să fie evacuate de pe teritoriul județului Bălți. Congresul are loc la 19 Noiembrie 1917. Această hotărîre a Congresului țărănesc este adusă la cunoștința Sfatului Țării de către delegatul Trofim, cu ocazia deschiderii Sfatului Țării, în ziua de 21 Noiembrie 1917.

Acestea erau viața și suferințele bietului nostru popor din Basarabia. Cine va citi aceste cîteva date din cele ce se comiteau în Basarabia, își va da seama cine erau răufăcătorii și devastatorii.

La 13 Ianuarie 1918, pe la orele 3 după masă, împreună cu trei doctorițe : Iulia Bujoreanu, N. Bogos și Elena Tocan, împodobite cu cele trei culori naționale, roșu, galben și albastru, într-o trăsură cu cai frumoși, împodobiți cu panglici tricolore am pornit pe șoseaua Hinceștilor în întîmpinarea armatei române, care intra în Chișinău. Întîlnirea cu armata română a produs o mare emoție atît nouă cît și ostașilor și ofițerilor români. După o caldă strîngere de miini și după o scurtă cuvîntare de bun venit, în fața comandantului Regimentului 2 Roșiori și a ofițerilor, am pornit în lungul coloanei într-un strigăt nesfîrșit de „ura” al ostașilor. Menționez că în ziua de 9 Ianuarie toți voluntarii ardeleni au fost eliberați din închisoare de către autoritățile Sfatului Țării. Reprezentanții lor erau primiți cu brațele deschise de către toți moldovenii de

seamă. Prezența armatei române a pus capăt groaznicei anarhii, amenințărilor și jafurilor.

În curînd, între țaranii români dintre Prut și Nistru și soldații români de peste Prut s-a legat o prietenie frățească. N-au trecut nici zece zile de la venirea armatei române și prin toate satele răsunau cîntece învățate de la soldații români, cel mai preferat cîntec la modă, pe care îl cîntau și copiii era: „Averescu om deștept, încet, încet trage armata la secret” și multe altele.

Cu toții ne simțeam stăpîni în casele noastre. Chiar a doua zi după sosirea armatei române, lumea de la orașe și sate s-a simțit liberă. Toate magazinele din toate orașele au fost deschise. Toată populația a scăpat de groază și viața tuturor era în afară de orice pericol.

REPUBLICA MOLDOVENEASCĂ DEMOCRATICĂ INDEPENDENTĂ

La 24 Ianuarie 1918 se proclamă neatinerea Republicii Democratice Moldovenești.

Declarația Sfatului Țării din 24 ianuarie 1918, dosarul Cancelariei Sfatului Țării, nr. 3, volumul 2.

Cîteva pasagii din această declarație :

Moldoveni și popoare înfrățite ale Republicii Democratice Moldovenești ! Marea revoluție rusească ne-a scos din întunericul și robia, în care am trăit atîta amar de vreme, la calea sloboziei, dreptății și frăției. Prin jertfa și osteneala voastră a tuturor, țara noastră înfăptuindu-și dreptul dobîndit de revoluție de a-și hotări singură soarta, s-a declarat republică democratică. Înfrățiți prin singele vărsat sub steagul revoluției, noi ne-am arătat voința neclintită să trăim în unire cu republicile ce s-au înființat pe pămîntul fostului imperiu rusesc, alcătuiind toate la un loc Marea Republică Federativă Rusă. Dar vremurile sunt schimbătoare și împrejurările politice de astăzi împiedică cu desăvîrșire înfăptuirea acestei uniuni.

Republica Democratică Ucraineană, vecina noastră de peste Nistru, s-a proclamat independentă și astfel noi ne-am despărțit de Rusia și de republicile alcătuite în vechile lor hotare.

În astfel de împrejurări și noi sîntem siliți să ne proclamăm, în unire cu voința norodului, Republica Democratică Independentă Moldovenească de sine stătătoare, neatinată, avînd ea singură dreptul de a-și hotări soarta în viitor. Proclamarea neatinării este o cerință politică a vremii actuale, căci Republica Democratică Moldovenească nu mai putea aștepta de la nimeni orînduirea vieții sale și a popoarelor republicii. Trebuie să înțelegem că viitorul nostru atîrnă numai de noi și că acest viitor poate să

fie înfăptuit numai prin așezămîntul înalt de ocîrmuire — Sfatul Țării — și stăpînirea pusă de el — Sfatul — Consiliul de Miniștri. Sfatul Țării, prin Consiliul de Miniștri, va introduce în viață toate obligațiunile luate față de popor, prin declarația din 2 Decembrie 1917. Armata română, care a venit la chemarea noastră, nu ne primejduiește libertatea și în liniște vom introduce în viața noastră întregul nostru program și, în primul rînd, vom împărți țăranilor tot pămîntul fără plată. Cu această ocazie am luat masa cu toții, noi și reprezentanții armatei române și, ca încheiere, s-a cîntat și s-a jucat hora mare a unirii, în frunte cu Președintele Republicii, cu generalii și ofițerii, deputații, printre care și viitorul mitropolit Gurie. Această demonstrație de înfrățire și bucurie a avut loc în centrul Chișinăului, pe strada Alexandru cel Bun. Am trăit cu această ocazie, momente înălțătoare românești și, în sfîrșit, în ziua de 27 Martie 1918, cea mai mare sărbătoare a noastră și a neamului românesc întreg și cea mai mare bucurie din cîte am trăit în viața noastră, a fost unirea pentru vecie a Moldovei dintre Prut și Nistru cu Patria noastră.

Capitolul V

UNIREA REPUBLICII DEMOCRATICE INDEPENDENTE MOLDOVENEȘTI CU PATRIA MUMĂ

Soarta noastră a românilor dintre Prut și Nistru, aflați sub stăpînirea rusească o sută șase ani, din toate punctele de vedere era foarte tragică, mai ales pentru marea masă a țăranilor români. Din punct de vedere economic am fost lăsați în voia soartei, petele de pămînt moștenite de la moși și părinți, ce se tot fărîmîtau, împărțindu-se între moștenitori, erau prea puține pentru a ne întreține familiile, iar dacă rămîneau unele surplusuri din producția noastră agricolă, se cumpărau de la noi de negustori străini pe prețuri de nimica. Povara întreținerii trupelor rusești și toate corvezile cădeau numai pe spinarea noastră, așa că în comparație cu alte naționalități, bulgari, găgăuți, ucraineni și ruși, care erau colonizați pe pămîntul nostru, și cărora se atribuiseră de către administrația rusească din pămînturile țării noastre cîte cincizeci și șasezeci de hectare pentru fiecare familie, situația noastră economică era mult inferioară.

Din punct de vedere cultural, școlile erau foarte puține și la distanțe mari de satele moldovenești, așa că le era extrem de greu copiilor moldoveni să poată învăța carte.

Din punct de vedere național, moldovenii umiliți suportau tot felul de ponegriri. Încă din anii 1828—1830 marea masă de țărani moldoveni a fost părăsită de nobilii săi, din care o parte s-au retras în Moldova de peste Prut, iar cei ce au rămas, cu o mică

excepție, erau niște corcitură de români cu greci și chiar greci cu-rați, de nici ei nu știau cine sunt. Toți acești nobili s-au lăsat ade-meniți de administrația rusească, rusificându-se. Cu încetul, în decursul timpului, prăpastia dintre țăranul moldovean și fostul nobil moldovean s-a adâncit. Generațiile ulterioare nu se mai înțelegeau, ele nu mai vorbeau aceeași limbă. Numai țăranul, răzeșul și mazilul și-au păstrat limba, obiceiurile și un sentiment de dragoste pentru trecutul lor românesc. Iar urmașii nobililor corciți și rusificați vorbeau numai rusește și disprețuiau pe mol-doveni.

Pe noi ne-au dat uitării mama și frații noștri de pretutin-deni.

În toate regiunile locuite de români nimeni nu deschidea gura să spună o vorbă de încurajare și susținere morală pentru noi ro-mânii dintre Prut și Nistru. Noi ne plingeam soarta în mod tacit, dar alta era soarta fraților noștri din Transilvania, Bucovina, Banat și chiar din Macedonia, unde Statul român întreținea toate școlile românești. Românii din acele provincii erau ajutați și incu-rajați. Conducători și oameni români cu influență se agitau și se ocupau de soarta ardelenilor, care se bucurau la ei acasă de toate drepturile. Ei aveau școala și biserica în limba lor natală, ei puteau în mod liber să vină în România, pe când noi nu puteam nici să visăm așa ceva. Și iată un exemplu grăitor : cînd Alexandru Haș-deu, un mare cărturar și om de știință, a fost ales membru al Aca-demiei Române și a fost invitat de Academie ca să asiste la o ședință solemnă ce se ținea la București în cinstea lui, țarismul rusesc nu i-a dat voie să vie în România deși fiul său Bogdan trăia acolo.

Cîteva date despre marele român :

Alexandru Hașdeu 1811—1872. A fost botezat de tatăl său Tadeu cu două nume Alexandru și Napoleon. Studiile liceale le-a făcut în casă cu tatăl său și cu profesorul Hincu din Chișinău, autor al unor cărți didactice în limba românească.

La douăzeci de ani Alexandru Hașdeu a terminat Facultatea de Drept la Universitatea din Harcov. În același timp este premiat și de Facultatea de Litere și de cea de Științe Naturale. Avea o predispoziție pentru studiile istorice, filozofice, filologie, științe naturale și matematice.

Cunoștea limbile clasice : latina și greaca, limbile slave : rusa, poloneza, ceha, ruteana și limbile română, germană, franceză, spaniolă, italiană, neogreacă. Deci, era un talentat poliglot.

După terminarea Universității din Harcov, Alexandru Hașdeu își perfecționează studiile la Lemberg și München. Întors acasă a fost un vestit avocat cu faimă europeană. În 1866 este ales membru al Academiei Române din București.

Ardelenii însă puteau să vină în România, ei puteau să învețe carte, să manifesteze, să tipărească tot felul de broșuri și procla-mații și apoi să le distribuie oficial sau neoficial populației din

Ardeal. La noi, puținele școli cite erau, au fost rusești, primele cu-vinte auzite, scrise și citite erau rusești. Noi, poporul moldovenesc, nu puteam pătrunde în tainele istoriei noastre milenare. În școlile normale pentru învățători, elevii, viitorii luminători ai poporului, învățau că neamul nostru nici n-are istorie.

Citez o conversație între călătorul Vasile Moisiu și un învățător moldovean din Basarabia : „În una din aceste școli — privind tablourile acestea tendențioase — am avut o convorbire intere-santă cu (ucitel) învățătorul.

— Așa-i — zicea învățătorul — că istoria împărăției noastre rusești e frumoasă și minunată ?

— Da, îi răspund eu, dar a noastră a moldovenilor e mai fru-moasă, pentru că e a noastră și vorbește de domnii noștri. D-apoi cum se face treaba asta ? Aveți și Dumneavoastră, Românii, mai ales moldovenii își proști — istorie ? Profesorul nostru pentru „Vsemirni istorica” — istoria universală — de la seminarul de uciteli din Bairamcia ne-a spus : Ce fel de norod sunteți voi mol-dovenii, că n-aveți istorie ? Pentru a mă convinge mi-a adus două cursuri de istorie universală de Alexandru Tracevski (polon) și Karamzin (tătar).” Citatul e luat din „Basarabia de astăzi” de Vasile D. Moisiu, pag. nr. 53.

Pentru că ceea ce învățăm noi în școlile rusești despre România, Basarabia și în general despre neamul românesc, era foarte vag, vădit tendențios nefavorabil și discursator pentru noi. În scurtele date despre poporul român, din punct de vedere cultural și econo-mic, se sublinia : că deși în România sunt două universități, poporul român avea o cultură foarte primitivă, se mai spunea în manualele de învățămînt că sunt cîmpiile românești cele mai roditoare din Europa, mai ales cîmpiile Dunării, și se mai spunea — mai mult din invidie — că regiunile petrolifere adăpostesc cantități inepui-zabile de petrol.

Cine suntem noi ? puteam afla numai din povestirile moșilor și strămoșilor noștri, dar aceste povestiri vagi nu puteau pătrunde pînă la baza istoriei noastre milenare. Și fiindcă, în afară de profe-sorul N. Iorga, însoțit de bucovineanul Flondor și Vasile D. Moi-siu, nimeni nu s-a deplasat să vadă traiul și amarul nostru, am plecat noi la românii de peste Prut. Dar aceasta a fost posibil abia după revoluția din Rusia a anilor 1905 și 1906, s-au strecurat peste Prut patrioții noștri Ion Halipa, Pantelimon Halipa, Vintu, Gh. Madan, Ion Pelivan, Ion Loghinescu, Ion Costin, S. Niță, S. Cujbă și alți reprezentanți ai poporului moldovean. Ei toți, cu nesat, se adăpau la cultura românească, acolo ei au putut să cunoască vasta istorie a românismului pe care o ignorau istoricii străini — și numai acolo, între românii liberi, s-a putut da un răspuns la întrebarea ce și-o puneau românii din Basarabia — Cine suntem noi ? Nu sun-tem noi aceiași daco-români ca și cei de la Alba-Iulia, Blaj, ca și aceia din Suceava, Tirgoviște ? — voinicii luptători din Lăpușna, Hotin, Orhei, Soroca și cei din codrii Tigheciului ? și nu suntem

frați cu voinicii lui Ștefan cel Mare din codrii Cosminului și Dumbrava Roșie ?

Nu suntem noi strănepoții eroicei fiice dace ce a luptat ca o zeiță, rupînd cu dinții din carnea luptătorului Romei ? Dar, fiindcă zeii nu se omoară între ei, ci se iubesc — în cele din urmă ei zeii s-au iubit și s-au îmbrățișat și din îmbrățișarea lor s-a zămislit neamul nostru, neam românesc, din care facem și noi parte, și atunci pentru ce oare am fost părăsiți de mamă și frați ?

Nu suntem noi oare aceia care zeci de veacuri am cîntat din folclorul poporului ? — colindele noastre de Crăciun cu refrenul : „Valea Romei și flori de măr etc.” ce încantau auzul și umpleau de bucurii inima pîrcălabului de Hotin Miron Costin, care cu nerăbdare aștepta sărbătorile Crăciunului, cînd moldovenii din Hotin, în nesfîrșite grupuri, veneau la cetate să-l felicite ? Pînă în ziua de astăzi noi, țărani moldoveni, ne felicităm unii pe alții cu urarea : „Aho ! Aho ! Aho ! — stați frați și ascultați că a venit mai an împăratul Traian pe un cal bălan” etc.

Și atunci ne punem mereu aceeași întrebare : pentru ce noi am fost părăsiți ? pentru ce frații noștri liberi nu ne-au luat apărarea ? Pentru ce au uitat de actele istorice încheiate cu turcii și cu împăratul Petru cel Mare ? Prin actul de suzeranitate încheiat cu turcii, noi nu eram vinduți turcilor ca la rîndul lor turcii să ne vîndă altora. Turcii, în schimbul unei plăți de zece la sută din munca țării, se obligau să ne păzească țara de orice invazie. Iar prin convenția încheiată de Dimitrie Cantemir cu Petru cel Mare, împăratul Rusiei ne-a garantat integritatea granițelor pe Nistru și Marea Neagră și nici un fel de amestec rusesc în viața și treburile Moldovei, da ceva mai mult, în tratat se interzicea orice căsătorie a rușilor cu moldovenii noastre. Acestea erau întrebările ce ni le puneam noi, poporul țaran, aceasta era situația. Acela era zbuciumul nostru și abia după o sută șase ani noi ne-am regăsit cu frații noștri.

Primul contact, prima revedere, primele îmbrățișări cu frații noștri adevărați, românii din dreapta Prutului, au început abia în primele zile ale lunii Ianuarie 1918, cînd a venit la noi armata română. Atunci noi, românii din Basarabia, abia după o sută șase ani, ne-am revăzut, ne-am sărutat, ne-am îmbrățișat, ne-am ospătat. Am cîntat și am petrecut împreună la toate nunțile, la toate cămăturile (botezurile) din satele noastre ; musafirii cei mai scumpi erau soldații și ofițerii din armata română. Deci noi, același popor, ne regăsisem, ne unisem sufletește și trupește ca frații de pe ambele maluri ale Prutului, dar formal, din punct de vedere legal, noi românii basarabeni, făceam parte din Republica Independentă Democratică Moldovenească, iar cei veniți la noi, țărani în uniforme militare, făceau parte din Regatul României.

Deci, era nevoie să ștergem din istoria noastră o pagină rușinoasă și nedreaptă, de care trebuia să plesnească de rușine obrazul acelora ce, în mod abuziv, prin forță militară și dibăcia lor diplomatică, ne-au ținut sub jugul țarist o sută șase ani. Se impunea să facem

formele legale, istorice și să ne unim pe veci în văzul întregii lumi. Și acest moment a sosit.

În ziua de 27 Martie 1918, imputerniciții întregului popor, într-o atmosferă de înaltă trăire, într-un entuziasm de nedescris, în aplauzele nesfîrșite, cu fețele umezite de lacrimile bucuriei, deputații întregului popor de la Hotin pînă la mare, rînd pe rînd, trec la tribuna prezidiului, și în mod deschis, cu glas tare și răspicat, declară UNIREA BASARABIEI CU PATRIA MUMĂ, — consfințind acel vot și printr-o semnătură în Cartea de aur a Neamului. Și așa au votat optzeci și șase de deputați pentru unire și contra unirii trei deputați. Aceștia din urmă, de origine ucraineană, tot deschis și nesiliți au declarat că votează contra.

Această votare a fost cea mai liberă și cea mai democratică din lume.

Toți deputații au procedat liber și după cum le-a dictat conștiința. În tot timpul cit acești trei deputați ucraineni au trăit cu noi în România, erau buni prieteni ai noștri, și ne-am ajutat la nevoie reciproc.

Cazul deputatului Starenichi : după un timp oarecare el a plecat peste Nistru în Ucraina lui, dar n-au trecut nici doi ani, și domnul Starenichi, într-un hal de nerecunoscut, slab, cu îmbrăcămintea zdrențuită pe el, a venit înapoi la noi. Pe acest om eu l-am primit și l-am întreținut pînă ce și-a găsit un serviciu.

Nimeni n-a îndemnat pe cineva să voteze „da” sau „contra unirii” și nimeni n-a suferit de pe urma faptelor sale din această cauză.

Redau mai jos procesul-verbal de la 27 Martie 1918 al marelui noastre sărbători : „Ședința se deschide la orele 4, 15 d. m. sub președenția domnului Inculeț, în prezența următorilor membri ai prezidiului : P. Halipa, B. Epure, Ion Buzdugan și C. Misircov. În sală sunt prezenți toți membrii Cabinetului Republicii Independente Democratice Moldovenești, primul ministru al Cabinetului Român, domnul A. Marghiloman, domnul C. Stere, ministrul de război, generalul Hirjău, anturajul primului ministru și alți reprezentanți ai Guvernului român. Președintele salută, în numele parlamentului nostru, pe capul guvernului român A. Marghiloman (Aplauze). Ședința de astăzi, domnilor deputați, va fi o ședință istorică pentru națiunea noastră, pentru poporul nostru. Noi trebuie să depunem silință ca să ieșim cu cinste în acest moment istoric, dați-mi voie să acord cuvîntul primului ministru, domnul Marghiloman, pentru a face o declarație, cu ce scop a venit la noi (voci : rugăm, rugăm). La tribună se urcă primul ministru, domnul Marghiloman. Domnia sa este întîmpinat cu aplauze furtunoase și îndelungate. Cînd cei din sală s-au liniștit, Primul ministru s-a adresat către deputați și a declarat : Marea și sfînta problemă de care s-a călăuzit un întreg partid politic în România, problema unirii Basarabiei cu Patria Mumă — România —, a fost pusă pentru prima dată la ordinea zilei. În ziua proclamării independenței Republicii

Democratice Moldovenești, iar în timpul de față această problemă este scoasă la iveală și mai mult pronunțată, mulțumită mersului istoric, al lucrurilor și însuși al Sfatului Țării. În vremurile de restrînte ale Republicii Independente Democratice Moldovenești, cînd tînărul guvern s-a adresat României după ajutor, ea, ca mamă iubitoare care a auzit vocea cunoscută a copilului său, n-a întîrziat să vină în ajutorul lui. Toate clasele sociale, toate partidele politice, ca unul, s-au grăbit să vină acolo unde le chema datoria și vocea singelui. Și iată că astăzi noi culegem roadele muncii Domniilor-Voastre, fiii adevărați ai poporului și patrioților care au muncit pentru folosul și mărirea poporului nostru și a întregii Româнії. Cu atenția încordată, cercurile politice ale României urmăreau tot ce se face de partea cealaltă a Prutului și cînd s-a ivit pericolul care amenința integritatea Republicii Independente Democratice Moldovenești, România înrudită s-a grăbit cu ajutorul ca să garanteze integritatea și independența și nedespărțirea acestei țări. La conferința de pace din București am lămurit condițiunile prin care s-ar putea păstra integritatea și nedespărțirea Basarabiei și eu m-am grăbit să vin aici în mijlocul Domniilor-Voastre. Din constatări și tratativele cu reprezentanții diferitelor fracțiuni și partide ale parlamentului, eu am înțeles dorințele și cerințele dictate de vremuri și împrejurări, pe care noi trebuie să le îndeplinim, în conformitate cu obiceiurile locale, moravurile, libertățile și drepturile cîștigate de Domniile-Voastre și care nu sunt în contrazicere cu interesele mari ale unitei și nedespărțitei Româнії. Unirea Basarabiei cu România trebuie să se facă cu condițiunea păstrării particularităților locale ale acestei țări. Dar să trec din domeniul dorințelor la fapte ceva mai reale: Să-mi dați voie să dau citire declarației Guvernului român — termină cuvîntarea sa Primul ministru și trece la citirea declarației:

„Sfatul Țării de astăzi va rămîne numai pentru rezolvarea chestiunii agrare, potrivit nevoilor poporului, Guvernul român va prezenta adunării constituante, la care vor lua parte și reprezentanții aleși ai Basarabiei, normele stabilite de Sfatul Țării, care vor rămîne pînă la rezolvarea acestora de către Adunarea constituantă. Basarabia își păstrează autonomia provincială avînd Sfatul său provincial (Dieta), ales în viitor pe baza votului universal direct și secret, cu organul său executiv și cu o administrație proprie. Acest Sfat provincial votează bugetul local și controlează organele administrative orășenești și ale zemstvei. Organul lui administrativ numește funcționarii instituțiilor administrative locale. Funcționarii superiori locali se numesc de către Guvern. Recrutarea armatei se face pe aceiași bază ca în întreaga Românie — teritorial. Legile existente și autoadministrarea locală și orășenească și a zemstvei vor rămîne și nu vor putea fi schimbate decît de Parlamentul român, pînă ce la lucrările lui nu vor lua parte și reprezentanții Basarabiei. Drepturile cîștigate de către minoritățile naționale din Basarabia se vor păstra. Guvernul pro-

pune ca în Consiliul de miniștri al României să intre doi reprezentanți ai Basarabiei, aleși de Sfatul Țării existent, Basarabia trimite în Parlamentul țării un număr de reprezentanți, proporțional cu numărul populației. Ei vor fi aleși în Camera deputaților, potrivit legilor care vor fi stabilite de către Adunarea constituantă. Votul universal, egal, drept și secret va servi ca bază pentru alegerile din Basarabia, în voloste, sate, orașe și zemstve. Libertatea individuală, libertatea cuvîntului, a presei, cugetului, adunărilor și toate libertățile cetățenești se garantează de către Constituție pentru Basarabia, ca și pentru întreaga țară. Toate infracțiunile săvîrșite pînă acuma împotriva regilor din motive politice, în timpurile tulburi ale transformărilor, vor fi amnistiate. După unirea Basarabiei, ca a unei fiice cu patria mamă, Parlamentul va hotărî convocarea neîntîrziată a Adunării constituante, în care vor intra proporțional cu numărul populației și reprezentanții Basarabiei, aleși pe baza dreptului general electoral, pentru introducerea în Constituție, de comun acord, a principiilor și garanțiilor arătate mai sus.”

După ce a terminat citirea, Primul ministru a declarat că el ar dori ca Parlamentul (Sfatul Țării) să poată discuta cu toată libertatea propunerea Guvernului român, și de aceea el, cu reprezentanții săi, părăsește sala.

În aplauzele furtunoase ale întregii săli, oaspeții români părăsesc sala.

Președintele:

„Domnilor deputați! Are cuvîntul, pentru a face o declarație în afară de ordinea zilei, reprezentantul Blocului Moldovenesc, deputatul Cijevski.”

Deputatul Cijevski:

„Blocul Moldovenesc, avînd în vedere activitatea și meritele luptătorului politic, profesorul savant basarabean C. Stere, a hotărît să-l primească în mijlocul său.”

Președintele Inculeț:

„Domnilor deputați! Eu am avut fericirea să fac revoluția rusă la Petrograd, unde am văzut că în toate organizațiile democratice și revoluționare, care s-au creat acolo, cei mai doriți oaspeți au fost emigranții. Eu cred că reîntoarcerea profesorului Stere muncenicul regimului țarist, luptătorul pentru idealurile cele mai frumoase, nu poate fi făcută cu tăcere și eu propun să-l primim în mijlocul nostru ca pe deputatul nostru.” (Aplauze furtunoase)

Toți deputații se scoală în picioare și ovaționează pe profesorul Stere. În strigăte de „Trăiască profesorul Stere” și în aplauzele neconținute ale întregii săli, profesorul Stere urcă la tribună și mulțumește adunării:

„Domnilor deputați, în viața omului ca și în viața unui popor întreg, momente așa de înălțătoare nu sunt multe. Sunt profund

emoționat de încrederea pe care mi-ați acordat-o și pentru greaua sarcină pe care ați pus-o pe umerii mei, dar simt și o bucurie nesfârșită că îmi dați iar posibilitatea de a lupta pentru dreptatea și libertatea poporului, al cărui fiu sunt. Gonit din țara mea natală, prin puterea oarbă a despotului țar, astăzi eu sunt adus iar aici, prin voința poporului eliberat. Astăzi noi trebuie să hotărîm ceea ce va avea o importanță extraordinară asupra soartei viitoare a poporului nostru. Mersul de fier al istoriei pune asupra umerilor noștri o răspundere, pe care noi nu o putem ignora cu nici un fel de sofisme. Nimeni în afară de noi n-are dreptul să vorbească și să hotărască ceva în numele poporului basarabean. Noi suntem aduși aici prin acel proces elementar istoric care distruge temeliile cetăților și ale bastiliilor. Revoluția a adus la aceasta nu numai pe ruși, ci și pe întregul popor românesc. Voi ați aprins acea făclie, la a cărei flacără au ars toate hîrțile care împărțeau pe oameni în privilegiați și neprivilegiați, voi ați creat din poporul moldovenesc un popor, care n-are alt privilegiu decît cel al muncii. Acuma sunteți chemați de istorie să duceți această flacără sfîntă dincolo de Prut, ca să-i luminați tot așa pe frații voștri și să le rupeți lanțurile nedreptății de veacuri, achitînd prin aceasta datoria voastră față de frații care au venit în ajutorul vostru în cel mai greu moment istoric. Astăzi noi proclamăm drepturile poporului suveran nu numai aici în Basarabia, ci și drepturile tuturor fraților oriunde ar fi ei. Mulțumindu-vă pentru cîntea pe care mi-ați arătat-o prin alegere, astăzi după atîția ani de luptă, eu, împreună cu voi, voi merge la luptă cu aceeași hotărîre ca și cu treizeci de ani în urmă, cînd încă tînăr am fost aruncat în pușcăria care se înalță și astăzi acolo, ca o amintire a trecutului blestemat, de care noi astăzi ne-am despărțit pentru totdeauna." (Aplauze)

După aceasta, profesorul Stere se adresează parlamentului în rusește :

"Domnilor deputați ! În acest moment istoric, care trebuie să ne ridice la nivelul acestei probleme, eu îmi voi permite să mă adresez acelor care pînă acum a fost stăpînii situației și nu s-au despărțit de gîndul despre schimbarea acestei ordini. Domniile Voastre ați auzit declarația pe care a făcut-o Primul ministru, cum a înțeles din discuțiile avute cu diferiți reprezentanți ai Parlamentului, dorința țării. El a vorbit despre hotărîrea poporului românesc și a guvernului român de a satisface dorința Domniilor Voastre. Socot că vorbesc cu Domniile-Voastre ca cu oamenii care se conduc de rațiunea oamenilor de stat, care înțeleg situația. Și socot că sunt oameni care nu sunt mulțumiți cu hotărîrea luată, dar eu vă rog să vă gîndiți, în fața cărei dileme trebuie să stea Statul român, dacă Sfatul Țării ar respinge ideea unirii ? Domnilor ! Se poate ca România să renunțe la drepturile sale istorice, la idealurile naționale și chiar la drepturile ei de viață ? Fiindcă fără a avea acces la mare, România nu va putea trăi. Să presupunem că din dorința de a complăce indoielilor și conștiinței minorităților guvernul,

devenind trădătorul întregului trecut al poporului român, ar renunța la aceasta. Ce ar ieși din aceasta ? Toate poftele vecinilor ar duce în mod precis la aceea că România, sacrificîndu-și viitorul poporului său, ar pune Basarabia în fața necesității crude de a fi ruptă în bucăți de către vecini. Este admisibil aceasta pentru Basarabia ? Și dacă România nu poate renunța nici la drepturile sale istorice și nici la idealurile naționale, nici la interesele de stat, care îi dictează să-și găsească ieșirea la mare, ea va fi nevoită să anexeze Basarabia, fără consimțămîntul nostru. Sau — bazîndu-se pe alte elemente ale societății, — anume acele elemente, care de multe ori în viața istorică a Basarabiei aveau singure dreptul de a vorbi în numele ei, și dacă unirea s-ar face sub auspiciile elementelor arătate de noi, la ce ar duce aceasta ? Tot singele, toate suferințele din care a ieșit Basarabia liberă, ar fi zadarnice. Această dilemă, Domnilor, stă înaintea noastră și, ca fiu al Basarabiei, eu zic că o asemenea hotărîre ar arunca asupra noastră o mare răspundere în fața urmașilor noștri, cărora poate le va fi sortit să trăiască din nou toate suferințele trecutului nu prea îndepărtat. Poate oare un pretext oarecare, o oarecare creațiune logică să justifice această răspundere ? Fac apel, Domnilor, la conștiința Domniilor-Voastre, la răspunsul Domniilor-Voastre."

Mai departe, profesorul Stere, adresîndu-se, în moldovenește către fracțiunea țărănească, continuă :

"Unul dintre reprezentanții minorităților, un rus, a spus că, dacă se va face unirea Basarabiei cu România, toată intelectualitatea rusească va pleca de aci. Eu respect acest sentiment, fiindcă toate sentimentele sunt legitime, dar omul la care sentimentele de legătură cu țara aceasta sunt atît de slabe și subrede, poate să aibă același mod de judecată ca și populația băstinașă ? Poporul românesc n-a venit în Basarabia din afară, el aci s-a născut, aci a fost acel cazan unde au fiert și s-au topit toate elementele din care s-a născut poporul român. Noi n-avem unde ne duce și pe noi nimeni nu ne poate alunga din casa noastră. Un veac fără sfîrșit noi, plecați, tăcuți, conștienți de slăbiciunea noastră, am dus jugul ; un veac întreg limba noastră a fost persecutată ca o otrăvă revoluționară, sacrificii imense au fost făcute de acei care doreau să-și însușească începuturile culturii naționale. Și acum, cînd noi voim să intrăm ca stăpîni în casa noastră, reprezentanții minorităților n-au dreptul moral de a închide ușa în fața noastră. Nu uitați, Domnilor, că nu numai chestiunea dreptății naționale, ci și chestiunea dreptății sociale cere să avem tăria și hotărîrea de a lua asupra noastră răspunderea. Astăzi voi puteți da poporului pămîntul cerut de el, în condițiuni acceptabile pentru el și nimeni nu poate garanta că miine voi veți avea această posibilitate. Conștiința proprie a Domniilor-Voastre să vă lămurească."

Președintele :

"Domnilor deputați ! dați-mi voie să stabilim următoarea ordine de zi a ședinței noastre ; dîntîi să ascultăm declarațiile reprezen-

tanților diferitelor grupări și pe urmă rezoluțiile propuse să le punem la vot."

Adunarea aprobă propunerea.

Atunci cuvîntul îl are deputatul Ion Buzdugan, reprezentantul Blocului Moldovenesc. Deputatul Ion Buzdugan, înaintea citirii declarației Blocului Moldovenesc, spune :

„În numele Blocului Moldovenesc, care întotdeauna a fost straja intereselor poporului moldovenesc, apărînd cu rivnă drepturile lui de orice tentativă venită de oriunde, în numele Blocului Moldovenesc, care de astăzi înainte va fi Blocul Românesc, am marea cînstă ca în această ședință istorică a Sfatului Țării să dau citire următoarei declarații a Blocului Moldovenesc :

În numele poporului Basarabiei, Sfatul Țării declară Republica Independentă Democratică Moldovenească (Basarabia) în hotarele ei dintre Prut, Nistru, Marea Neagră și vechile granițe cu Austria, ruptă din trupul Vechii Moldove, în puterea dreptului istoric și a dreptului de neam, pe baza principiului ca noroadale singure să-și hotărască soarta lor, de azi înainte și pentru totdeauna se unește cu mama sa România. Această unire se face pe următoarele baze :

1) Sfatul Țării actual rămîne mai departe pentru rezolvarea și realizarea reformei agrare, după nevoile și cerințele norodului. Această hotărîre se va recunoaște de Guvernul român.

2) Basarabia își păstrează autonomia provincială, avînd un Sfat al Țării (Dieta) ales pe viitor prin vot universal, egal, direct și secret, cu un organ executiv și o administrație proprie.

3) Competența Sfatului Țării este :

a/ Votarea bugetelor locale ;

b/ Controlul tuturor organelor zemstvelor și orașelor ;

c/ Numirea tuturor funcționarilor administrativi locali, prin organul său executiv, iar funcționarii înalți sunt întăriți de guvern.

4) Recrutarea armatei se va face — în principiu — pe baze teritoriale.

5) Legile în vigoare și organizarea locală (zemstvele și orașele) rămîn în putere și vor putea fi schimbate de Parlamentul român numai după ce vor lua parte la lucrările lui și reprezentanții Basarabiei.

6) Respectarea drepturilor minorităților din Basarabia.

7) Doi reprezentanți ai Basarabiei vor intra în Consiliul de miniștri Român, acum desemnați de actualul Sfat al Țării, iar pe viitor luați din sinul reprezentanților Basarabiei în Parlamentul român."

Aceeași declarație se citește și în limba rusă de deputatul Cijevski.

Deputatul Țiganco : „Eu mă voi mărgini la rezoluția pe care a dat-o fracțiunea țărănească. Fracțiunea țărănească, recunoscînd

toată importanța chestiunii Unirii Republicii Independente Democratice Moldovenești cu Regatul României, în această ședință de o importanță politică extraordinară în fața istoriei scumpului său popor, și neavînd imputernicirea acestui popor pentru rezolvarea acestei chestiuni, crede necesar a o preda la hotărîrea votului întregului popor (referendum), a Adunării constituante ca exponentul voinței suverane a poporului, cu condiția că această voință va fi liberă în Republica Independentă Democratică Moldovenească. Fracțiunea țărănească care singură exprimă dorințele poporului, și care reprezintă majoritatea adevărată a poporului, declară că apărînd neatîrnarea Republicii Moldovenești, în același timp socoate posibilă formula unirii popoarelor înfrățite, moldovenesc și român, într-o alianță federativă strînsă."

În numele populației germane din Republica Independentă Democratică Moldovenească, are cuvîntul deputatul Loesch. În numele fracțiunii sale declară că : „Populația germană nu m-a imputernicit să votez chestiunea alipirii Republicii Independente Democratice Moldovenești oriunde ar fi. La această chestiune poate da răspuns Congresul germanilor din Republica Independentă Democratică Moldovenească. Deci noi ne abținem de la vot."

În numele populației bulgaro-găgăuțe, deputatul Misircov declară :

„Fracțiunea bulgaro-găgăuță m-a însărcinat să declar că ea, în nici un caz, nu se socoate în drept, fără imputernicirea populației bulgaro-găgăuțe din Basarabia, să discute și să hotărască chestiunea alipirii Basarabiei la orice stat vecin. Chestiunea înțelegerii cu statele străine, care ar limita drepturile politice și neatîrnarea Basarabiei, după părerea fracțiunii, poate fi pusă în discuție și rezolvată numai de Adunarea constituantă a Republicii Moldovenești, aleasă liber de popor. De aceea fracțiunea bulgaro-găgăuță, în chestiunea unirii Basarabiei cu România în orice condiții, se abține de la vot."

Reprezentantul populației ucrainene, deputatul Osmolovschi, declară : „Cînd ucrainenii ne-au trimis în Sfatul Țării, ne-au dat mandat ca fii credincioși ai Republicii libere, s-o păzim și s-o întărim. Chestiunea alipirii, oriunde ar fi, nu s-a ridicat. Și de aceea noi, neavînd imputerniciri pentru acest scop, nu ne socotim în drept a hotărî o chestiune de o importanță așa de mare. După părerea noastră, ea poate fi rezolvată numai prin voința întregului popor al Republicii Moldovenești, exprimată prin Adunarea constituantă."

În numele populației poloneze, deputatul Dutchevici, spune :

„Regret foarte mult că în această zi solemnă pentru Republica Moldovenească eu trebuie să vorbesc în limba rusă, care a fost simbolul împilării atît a națiunii moldovenești cit și a celei poloneze. Limba moldovenească n-o cunosc eu, iar pe cea poloneză nu o vor putea înțelege moldovenii. În numele poporului polonez susțin, în întregime, unirea Basarabiei cu România, cum aceasta o doresc

și moldovenii, locuitorii băștinași ai acestei țări."

Din partea ligii culturale rusești deputatul Greculov, declară :
„Chestiunea unirii Basarabiei, astăzi în ordinea urgentă, sub nici un motiv nu poate fi rezolvată, ea poate fi rezolvată numai de Adunarea constituantă moldovenească."

Deputatul Țiganco : în numele fracțiunii țărănești roagă, să se întrerupă ședința, pentru a discuta o chestiune, dacă fracțiunea va putea vota propunerea Blocului Moldovenesc.

Președintele întrerupe ședința pentru zece minute.

După deschiderea ședinței, deputatul Bircă Teodosie dă citire declarației unei părți din fracțiunea țărănească, care se separă de fracțiunea țărănească, adică de fracțiunea cazacului de pe Don Țiganco ; s-au retras deputații moldoveni, care s-au alăturat la Blocul Moldovenesc, iar deputatul Țiganco a rămas numai cu câțiva deputați țărani bulgaro-găgăuți și ucraineni.

Urmează declarația deputatului Bircă Teodosie :

„Noi, mai jos iscăliții deputați moldoveni, ne-am hotărât astăzi în această zi mare și sfântă pentru națiunea noastră, să ne unim cu toți deputații moldoveni din Sfatul Țării, pentru înfăptuirea unirii noastre cu frații noștri de singe din România. (Aplauze furtunoase) Eu cred că din acei ce împărtășesc părerea noastră, sunt mulți." Pan Halipa din bancă : „Sunt foarte, foarte mulți din aceștia."

În numele muncitorilor ruși, deputatul Crivoncov, declară :
„Avind în vedere seriozitatea momentului, în care Sfatul Țării, sub influența unei politici fără răspundere, este chemat să săvârșească un act de importanță istorică mare și recunoscind că Sfatul Țării nu este imputernicit de către poporul republicii, eu ca reprezentant al clasei muncitoare, țin de a mea datorie să arăt că clasa muncitoare își declină răspunderea pentru actul care se săvârșește, și refuză a lua parte la votare."

(Notă : Conform statisticii din 1910, în toată Basarabia, la toate fabricile erau numai 8600 de muncitori, adică 0,15% din totalul populației.)

Președintele se adresează Adunării și întreabă cum să se facă votarea rezoluției Blocului Moldovenesc și a altor rezoluții.

Deputatul Cijevschi, în numele Blocului Moldovenesc, cere ca votarea să se facă nominal și deschis.

Deputatul Țiganco cere vot secret.

Președintele dă cuvîntul unui orator să se pronunțe despre votul deschis și unui alt orator pentru votul secret.

Deputatul Ion Buzdugan se pronunță pentru votul deschis, motivînd că, în acest moment istoric important, fiecare trebuie — deschis și curajos — să-și exprime părerea în fața poporului întreg și a țării, ca poporul și istoria să știe adevărata opinie a fiecărui deputat care își dă votul :

„Las ca poporul nostru, țara noastră și toată lumea să știe că noi românii basarabeni, care au suferit un veac întreg sub jugul țarismului rus, că noi toți dorim unirea cu frații noștri de peste Prut, că

noi toți voim să fim și să rămînem pentru totdeauna împreună cu toți românii. Să știe toată lumea că noi voim unirea tuturor românilor de partea aceasta a Prutului și de cealaltă a Carpaților într-o Românie Mare și nedespărțită, în baza principiului proclamat de revoluție, de autodeterminarea popoarelor. Astăzi, domnilor deputați, noi sintem chemați să înfăptuim cel mai revoluționar act din istoria poporului nostru mult încercat în suferințe. Să votăm pentru UNIREA BASARABIEI CU ROMÂNIA. Eu zic, cel mai revoluționar, întrucît numai în zilele revoluției adevărate, problema națională a unirii popoarelor, după particularitățile lor de rasă și etnice, se pune în toată puterea ei. Și înfăptuind acest pas, adică votînd unirea Basarabiei cu România, la care avem toate drepturile istorice naționale, noi prin aceasta, în mod logic, vom duce la bun sfîrșit revoluția noastră națională și socială. Isprăvind chestiunea unirii naționale, nouă ne rămîne să rezolvăm încă o problemă cardinală, chestiunea agrară, care este națională — fiindcă Domnilor, în chestiunea agrară, în rezolvarea ei, în mod radical, este interesată toată țărănimea noastră, deoarece se îmbunătățește viața țăranilor noștri, și prin aceasta și a întregului popor. Astăzi noi avem să rezolvăm definitiv prima problemă națională, unirea Basarabiei cu România, și în această oră solemnă eu — Domnilor deputați — în fața întregului popor și a urmașilor lui și în fața istoriei și a omenirii întregi, vă invit să vă faceți datoria pînă la sfîrșit, să votați deschis și curajos pentru unirea Basarabiei cu România. În special adresez această rugămintă către țărănimea muncitoare și mai cu seamă către cea moldovenească și zic : pentru binele întregii țărănimi, pentru binele poporului nostru moldovenesc și a tuturor urmașilor, datoria Domniilor-Voastre, fraților țărani moldoveni este să votați pentru unire. Fiți tari și îndepliniți-vă datoria, fiindcă ceasul unirii a sunat. Vă chem pe toți cu îndrăzneală și deschis, ca istoria să fixeze pentru totdeauna numele tuturor românilor viitoarei Românie Mari."

Deputatul Diaconovici, reprezentantul minorităților, vorbește împotriva votului deschis, găsind că numai votul secret ar putea da fiecărui deputat posibilitatea — fără ingerințe, din partea oricui ar fi, — să-și spună cuvîntul în această chestiune așa de importantă.

Președintele propune să se voteze nominal și deschis sau secret.

Rezultatul votului este următorul :

pentru votul deschis au votat 82 deputați,
pentru votul secret au votat 27 deputați,
s-au abținut 16 deputați

Președintele : „Pun rezoluția Blocului Moldovenesc la vot deschis și nominal."

Se votează.

După aceasta, Președintele, cu voce tare, numără voturile.

Președintele Inculeț vorbește :

„Cu adincă emoție vă aduc la cunoștiință rezultatul votului. Domniile-Voastre — cu unanimitate de voturi — m-ați pus în capul Sfatului Țării, și eu, în mod cinstit, ca un revoluționar adevărat și democrat, am muncit pentru binele poporului. În fracțiunea țărănească s-a spus astăzi că eu nu fac ceea ce s-ar cuveni și n-am muncit cît a trebuit. Eu — Domnilor — pînă la vîrsta de cincisprezece ani am fost țăran și interesele țărănimii îmi sunt scumpe. Fiecare pas al meu este pătruns de iubire față de țărani și fiecare pas al meu a fost dictat de interesele țărănimii, eu totdeauna am fost pentru ea și niciodată nu m-am lepădat de ea. Domniile-Voastre cunoașteți bine părerile mele și evoluția lor, și iată vă spun că tot ce se face acuma, se face în interesul țărănimii noastre, deși se spune că se poate sta la o parte. Poate, dar nu țărani care — în afară de pămînt — nu se pot aștepta la nimica. Eu, cu conștiința curată, vă spun că actul unirii care se săvîrșește astăzi, se face pentru binele țărănimii și conștiința mea e curată. Și acum — Domnilor deputați — să-mi dați voie să vă aduc la cunoștiință rezultatul votului :

Pentru rezoluția Blocului Moldovenesc au votat 86 deputați.
Împotriva rezoluției Blocului Moldovenesc au votat 3 deputați.
S-au abținut de la vot 36 deputați.
Absenți 13 deputați.

Cu o majoritate de 86 de voturi, împotriva a 3 voturi, rezoluția pentru UNIREA BASARABIEI CU ROMÂNIA este aprobată.” (Aplauze furtunoase și prelungite, strigăte „Trăiască Unirea cu România !”)

În acest timp își fac intrarea în sală oaspeții români, în cap cu Primul ministru Marghiloman.

Președintele comunică capului Guvernului român, domnului Marghiloman, rezultatul votului parlamentului. (O nouă explozie de aplauze și strigăte de „Vivat ; Trăiască România Mare !”)

După propunerea președintelui, secretarul Sfatului Țării, deputatul Ion Buzdugan, dă citire declarației aprobate de Sfatul Țării, care este ascultată în picioare de toată asistența.

La tribună se urcă domnul Marghiloman, Primul ministru al României și declară :

„În numele poporului și al regelui Ferdinand I iau act de UNIREA BASARABIEI CU ROMÂNIA, de aci înainte și în veci, „TRĂIASCĂ ROMÂNIA MARE !” termină Dumnealui. (Aplauze furtunoase și strigăte : „Vivat, trăiască unirea în veci !”) Din public se aruncă flori deputaților.

Președintele Sfatului Țării, Inculeț, pune întrebarea Primului ministru Marghiloman, dacă are ceva de declarat, după care Președintele Guvernului român răspunde :

„Guvernul român primește în întregime atît litera cît și sensul condițiunilor Unirii Basarabiei cu România, pe bazele arătate în rezoluția Blocului Moldovenesc, acceptate de Sfatul Țării.” (Aplau-

ze furtunoase și strigăte de „Ura !” Trăiască Unirea ! Trăiască România Mare !”)

Deputații și publicul ovaționează pe Președintele Inculeț, pe Primul ministru al Republicii Moldovenesti, D. Ciugureanu și pe Ministrul Ion Pelivan, precum și pe Primul ministru Marghiloman, pe Ministrul Hirjău și pe toți oaspeții români ce au însoțit delegația guvernului român.

La orele 7,20 seara, Președintele Inculeț declară ședința Sfatului Țării închisă.

* * *

Și așa s-a înfăptuit UNIREA.

S-au rostit discursuri vaste și entuziaste la nivelul înălțător al momentului. În strigăte de bucurie, în auzul tuturor și al întregii lumi, deputații semnau actul unirii.

După votare și după ce Președintele a anunțat rezultatul votului, 86 pentru unire și contra unirii 3, deputații și asistența în picioare ovaționează și strigă „Trăiască România Mare !”, se îmbrățișau cu toții ca frații și se felicitau. Dar mai era ceva, ceva divin. În momentele cele mai înălțătoare printre noi și deasupra noastră plutea înveșmîntată într-o mantie fluidică o fecioară ca din povești, cu lacrimi de bucurie pe fața ei palidă și chinuită de un veac și ceva, de dușmanii fără milă și cruzi. Era sufletul întregii Basarabii care se adresa mamei sale România astfel :

„O ! mama mea dulce și scumpă Românie, stringe la piept pe fiica ta legitimă ! Mîngie-mă și cîntă-mi cîntecul de leagăn : „Nani, nani copilașul mamei...” , pe care nu mi l-ai cîntat de un veac. Și lasă-mă, mamă scumpă, să vărs la pieptul tău lacrimile de bucurie, căci pe cele de durere, chin și jale le-am plîns de la o mie opt sute doisprezece pînă ieri.”

În sfîrșit, biata noastră Mamă — România — a auzit glasul innăbușit, sleit de putere, a simțit jalea și durerea din ființa noastră și a venit, ne-a îmbrățișat și ne-a strîns la pieptul ei, cu toată dragostea și cu toată puterea ei, și așa vrem să rămînem o veșnicie, pentru că noi suntem români tot așa, după cum sunt și cei de la Blaj, ca și cei de la Iași, Suceava, Mărășești, Putna etc.

Cine în lumea întreagă, astăzi în veacul nostru, cînd navele cosmice se plimbă mîndre și libere spre lună și Marte, astăzi cînd se făuresc marile idealuri ale omenirii, va îndrăzni să sugrume și să condamne dragostea de mamă pentru copiii ei și vice versa ?

În tot timpul istoriei noastre milenare, pe aceste meleaguri, am făcut noi vreun rău cuiva ? Am jefuit noi pe cineva ? Am luat noi oare munca cuiva ? Din contra, despre bunătatea și ospitalitatea noastră profund umană, ce am moștenit-o cu toți românii de prețuțîndeni de la strămoșii noștri, vorbește lumea întreagă. Graiul nostru este același. Numirile satelor, localităților de pe ambele maluri ale Prutului s-au păstrat aceleași, ca de exemplu :

Călărași-Ialomița, Călărași-Lăpușna, Fetefști-Ialomița, Fetefști-Hotin, Costești-Cîmpulung Muscel, Costești-Lăpușna, Afumați-Ilfov, Afumați-Lăpușna, Ștefănești, Fierbinți etc. etc.

Conducătorii luminați, reprezentanți ai popoarelor subjugate, cu tenacitate duc o luptă înverșunată pentru a elibera toate aceste popoare. Pînă în momentul de față s-au eliberat un miliard și ceva de suflete subjugate. Aceste popoare, pe măsură ce deveneau capabile să se autoadministreze, alcătuiau state independente pe teritoriile lor, după obiceiurile și datinile moștenite de ei de la înaintașii lor. Astfel că, afară de o mică excepție, s-au eliberat toate popoarele de la cele mai numeroase pînă la cele mai puțin numeroase.

Cuvintele de: „Moldova, Oltenia, Transilvania, Muntenia, Banat” etc. sunt denumirile acestor provincii, în care locuiește o nație cu numele de români.

După cum și în Uniunea Sovietică erau: Orlovscia gubernie, Samarscaia gubernie, Nijegorodscia gubernie, Tulscaia gubernie, și așa mai departe. Erau niște regiuni, unde locuiau ruși, și oricum s-ar fi numit un cetățean: Orlovschii, Samarschii sau Nejegorodschii, tot rus este. Așa și moldovenii noștri dintre Prut și Nistru sau de dincolo de Nistru, chiar dacă-și zic ei lor înșiși moldoveni, tot români sunt.

Eu îi deplîng pe acei români dintre Prut și Nistru, care nu s-au ostenit pînă acuma să-și puie întrebarea cine sînt ei și să-și găsească răspunsul la acea întrebare.

Pentru acei ce încă n-au un răspuns la întrebarea cine sunt ei, eu îmi permit a le recomanda să consulte un studiu al unui academician rus, L. S. Berg, în lucrarea sa „Basarabia”, tipărită în 1923 la Leningrad. Iată ce spune academicianul rus, domnul L. S. Berg:

„Moldovenii — ce locuiesc în Moldova, Basarabia și în guberniile învecinate Podolia, Hersonului și într-o parte a guberniei Ecaterinoslav — sunt români. Dar ei între ei se numesc moldoveni, iar României ei îi zic „Moldova”, și, mai departe, academicianul Berg spune, citez: „Limba moldovenilor și a românilor în general, este limba română (adică latină) cu oarecare influențe și adăugiri din limba slavă.”

Am citat din lucrarea academicianului rus L. S. Berg, pagina 87.

La pagina nr. 91, L. S. Berg, în cartea sa (BASARABIA) descrie pe moldoveni ca un popor pașnic, așezat, blînd, supus, cu trăsături scrijelite de suferințele de veacuri și cu un profil ce seamănă cu cel roman, deci el n-are încotro și afirmă că acest popor este de origine latină. Iar la pagina 47, domnul Berg descrie că în anul 1890, în apropierea orașului Akkerman (Cetatea Albă) s-au făcut săpături și s-au găsit niște plăci cu următoarele inscripții:

„Tempori bono, pro salute dominorum nostrorum Lucii Septimi Severi Pertinacis et Marci Aurelii Antonini Augustorum et Lucii Septimi (Getae Caesaris).”

Această inscripție datează din anul 201 după Hristos.

Iar o altă inscripție pe unele obiecte găsite tot pe acele locuri este din anul 181.

„Deci, conchide domnul Berg, acești români sunt urmași ai Daco-Romanilor care trăiesc și astăzi pe aceste locuri.”

IMPORTANȚA UNIRII BASARABIEI CU PATRIA VECHĂ ROMÂNIA

Dacă analizăm și judecăm mai aprofundat marea mișcare revoluționară socială și națională ce s-a produs în Moldova dintre Prut și Nistru, mai ales de la 1905—1906 și pînă la unirea românilor din această provincie cu Patria Veche România, putem afirma, fără să greșim, că rezultatul acestei lupte a fost de importanță extraordinară pentru întregul Neam Românesc. Aici s-a manifestat puterea de rezistență a românismului. Ecoul secular al buciunașilor lui Ștefan cel Mare, ce vestea primejdia năvălitorilor barbari și chemarea voinicilor la lupte pentru apărarea hotarului de la Răsărit, ca în vis străbate văzduhul pînă astăzi. Și a fost suficient ca zgometul revoluției din 1917 să se audă la noi, ca toți intelectualii — vlăstari tineri ai țărânimii moldovenești — împărțiți pe toate fronturile și în unitățile de rezervă din toată Rusia, să se avînte în lupta cea mare pentru a rupe lanțurile și a dărîma cea mare pușcărie întunecoasă în care am zăcut 106 ani. Lupta a fost dirză și grea cu un dușman puternic, nu cu un cadavru doborît la pămînt. Viața acestor luptători moldoveni era amenințată cu moartea în mod permanent. (Despre aceasta sunt dovezi.) Această luptă decisivă s-a dus peste capul tuturor ideologiilor. În momentul cel mai grav a predominat sentimentul de autoconservare al neamului. A trebuit să întărim temelia pe care urma să întemeiem o Românie Nouă — o Românie Mare, unind provinciile de pretutindeni locuite de români și apoi, cu toți românii uniți la un loc într-un stat puternic, să pornim la studierea și introducerea reformelor sociale care erau așa de necesare în România. Trebuiau toate problemele socio-economice studiate cu atenție și treptat aplicate, fără anarhie, fără distrugere de bunuri, pentru că toate bunurile erau rezultatul muncii poporului.

Era absolută nevoie să curățim țara de tot felul de exploatare, care s-au încuibărit pe spinarea poporului ca niște lipitori, ca niște tumori canceroase ce se hrăneau din sudoarea poporului. Așa a judecat creierul veteranilor noștri revoluționari, aceasta a fost tactica de lucru a cartierului general al luptătorilor români dintre Prut și Nistru, din Moldova de Răsărit, din 1917—1918.

Spre a convinge pe cititori că lupta revoluționară se ducea în condițiuni extrem de grele, voi da cîteva lămuriri despre situația în care ne aflăm în acele timpuri.

1. Mai întâi, anarhia cuprinsese cea mai mare parte a fostului Imperiu Rusesc. Toate naționalitățile luptau pentru înființarea unor state naționale, pe baza principiului de autodeterminare a popoarelor și, fiindcă teritoriile ce au aparținut cindva acestor minorități nu aveau hotare naturale, adesea se iscau certuri între minorități ceea ce adinea și mai mult anarhia.

2. În al doilea rând unele minorități nu se mulțumeau cu teritoriul stăpinit de ele înainte de a fi înglobat la Imperiul Rusesc și doreau, la rândul lor, să acapareze teritorii ce aparțineau altor națiuni. Mă refer la Ucraina, care la un moment dat a vrut numaidecât să pună stăpânire pe Basarabia.

3. Și în al treilea rând, cel mai mare rău al timpului era foametea care amenința cu moartea. Citez un fragment dintr-un raport al Societății de binefacere „Pirogov”.

Traducerea din ziarul „Viața Basarabiei” nr. 64 din 30 decembrie 1918 a articolului „Țarul foametei și al epidemiilor” :

„Pe la mijlocul lunii Martie, la Moscova, s-a ținut congresul societății „Pirogov”. Ca de obicei, acest congres a discutat probleme cu caracter obștești. Un interes deosebit a provocat darea de seamă a doctorului Jiancov, cu titlul „Țarul foametei și al epidemiilor”, și măsurile ce trebuie luate pentru a combate foametea. Raportul declara că din 35 de gubernii vin știri disperate precum că populația nu mai are ce mânca, că în multe localități oamenii se hrănesc cu șroturi, cu tărițe, cu ovăz și cu fel de fel de mortăciuni. Peste tot și din ce în ce tot mai mulți copii mor de foame. În guberniile Moscova, Petrograd, Perm, Kalujinscaia și Simbirsk se întinde tifosul foametei. Chirghizii își vând copiii și femeile pentru piine. În județele Breansk, Buzuluk, Ostașcom și Turkestan, sunt foarte multe cazuri de moarte de foame. În guberniile Kaluga, Moscova, Rezani și Turkestan sunt cazuri de sinucidere din cauza foametei. În regiunea Azdajane sârții au început să omoreze pe acei ce nu sunt capabili să muncească și anume pe copii și bătrâni. În guberniile Kostroma, Tveri, Rezani, Moscova, Iaroslavi, Tula, Samara, Vladimir, Minsk, Petrograd au început răscoale ale foametei, se devastează magazinele alimentare, seucid responsabilii magazinelor alimentare ale Upravei (magazinele de stat).” Din cauză că nu se seamănă și cîmpiile rămân nelucrate, problema alimentării devine și mai gravă. La întrebarea, care ar fi măsurile indicate în lupta contra foametei, raportul spune că prima măsură ar fi să se pună capăt războiului civil ce împinzise cea mai mare parte a Rusiei.

Noi am protestat energic către guvernul ucrainean și către guvernul central al Rusiei la Petrograd, noi am reușit să înlăturăm elementele anarhice, am creat o mișcare revoluționară unită în jurul problemelor proclamate de revoluția rusească și am mers mai departe. Ne-am organizat în mod temeinic, am proclamat mai întâi Basarabia autonomă, am creat un parlament autoritar, la 2 Decembrie am proclamat Basarabia autonomă în Republica Mol-

dovenească Democratică, la 24 Ianuarie 1918 Republica Moldovenească Democratică s-a declarat independentă și de sine stătătoare, și la 27 Martie 1918, ținînd seama de hotărârile adunărilor generale județene de a ne uni de urgență cu România, Sfatul Țării votează cu 86 de voturi pentru și cu 3 voturi contra, unirea pe veci a Republicii Moldovenești Independente cu Patria Veche România.

Actul unirii a fost capătul unui drum lung, greu și bătătorit de cei mai mari patrioți ai Basarabiei, actul unirii a fost flacăra românismului purtată din generație în generație, începînd cu familia lui Alexandru Hașdeu, C. Stamati, frații Vasile, Mihai și Gheorghe Stroescu și, pînă în zilele noastre, în actul Unirii sunt cimentate sentimentele sufletești ale 3.000.000 de români țărani, care la fiecare congres și miting cereau drepturile lor. (A nu se confunda cu un număr mic de coloniști minoritari colonizați de țarii ruși la noi în Basarabia.)

Prin actul Unirii s-au realizat idealurile noastre din moși și strămoși. Actul Unirii a deschis larg ferestrele, prin care cu abundență a pătruns lumina și cultura, la care s-a adăpat în mod obligatoriu poporul românesc, dintre Prut și Nistru. Unirea Republicii Moldovenești Independente cu Patria Veche România a bucurat nespuse de mult pe toți românii din toate clasele sociale, de la muncitor, țaran, pînă la Rege. Cînd delegația Sfatului Țării formată din Ion Inculeț președinte, Pan Halipa vice-președinte al Sfatului Țării, însoțiți de primul ministru al Republicii Moldovenești Independente, Dr. D. Ciugureanu, a prezentat actul Unirii Șefului Statului — Regelui, în mod spontan a năvălit în piața Palatului și pe străzile din jurul Palatului o imensă masă de cetățeni ieșeni și cu toții cîntau și dansau : „Hai să dăm mină cu mină acei cu inima romînă.” Aclamațiile și strigătele de bucurie la adresa oaspeților și a poporului dintre Prut și Nistru l-au îndemnat pe domnul Halipa să rostească o emoționantă cuvîntare din balconul Palatului. Poporul adunat în tăcere, dar cu lacrimi de bucurie a ascultat cuvîntarea d-lui Halipa, iar după ce s-a terminat, masa de cetățeni a izbucnit din nou și fără întrerupere aclamau marele eveniment. După aceasta oaspeții și întreaga familie regală au coborît în piață și împreună cu poporul au cîntat și au dansat Hora Unirii.

Pentru noi, luptătorii de altă dată ce încă supraviețuim, unirea provinciei noastre cu Patria Veche România, a fost un act de o importanță deosebită, fiindcă efectele binefăcătoare ale unirii se manifestă și astăzi. În provincia noastră se vorbește o limbă frumoasă românească ca și în București.

Acolo există o Academie de Știință Moldovenească, o Facultate de Medicină și un Minister al Sănătății Publice, conduse de elemente științifice moldovenești și există o tendință crescîndă ca toate instituțiile de cultură și administrative să fie conduse de elemente locale moldovenești.

Ideile călăuzitoare ale poporului și dorința lui de a-și păstra naționalitatea, sunt inspirate de marele străjer al hotarului de la

Răsărit, de Marele Voevod Ștefan, a cărui statuie este instalată definitiv pe un soclu din centrul capitalei Basarabiei — Chișinău. Contactul fluidic între popor și Ștefan cel Mare este în mod permanent, iar dovada o constituie învelișul de flori care se depune de populație zilnic în decurs de zeci de ani.

Și acum, fiecare român de bună credință să-și pună întrebarea ce ar fi devenit acest blind, corect și bun popor, dacă nu s-ar fi făcut Unirea din 27 Martie 1918? Ar fi existat o Academie de Știință Moldovenească, o Facultate de Medicină, un Minister al Sănătății Publice, conduse de oameni de știință moldoveni?

Ar fi stat de strajă la hotarul de răsărit, cu fața încruntată Ștefan cel Mare?

Așa a chibzuit și așa a procedat pleiada de revoluționari români din 1917 și 1918.

DUPĂ UNIREA REPUBLICII MOLDOVENEȘTI DEMOCRATICE ȘI INDEPENDENTE CU ROMÂNIA

După unirea Republicii Moldovenești Democratice și Independente cu Patria-Mamă România, din 27 Martie 1918, poporul român din Basarabia a fost sigur că, prin acel act măreț-istoric, a scăpat în mod definitiv de jugul și tirania străină, în care a fost osîndit să trăiască 106 ani, într'un întuneric profund și permanent, fără școală în limba lui, fără nici o posibilitate de progres cultural și economic. Poporul a continuat să trăiască la același nivel cultural la care se afla la data subjugării sale de către țarismul rusesc. Poporul român din Basarabia era sigur că evenimentele din anii 1917—1918 adevăresc profeția lui Alecu Russo, care își manifesta mîhnirea sa proprie la văzul chinului și jalei poporului din care făcea parte și el. Alecu Russo spunea: „În istoria noastră de sînge, de lacrimi, de biruri, de jafuri și rușine se zărește o lume și o viață nouă”. Poporul român din Basarabia a crezut, că revoluția din 1917 a dărîmat nu numai pedestalul țarismului orgolios și hrăpăreț ci și sistemul. Poporul român din Basarabia a fost sigur, că făuritorii revoluției din 1917, avînd înscrise pe steagurile lor lozincile umanitarismului mondial: „Libertate, dreptate, fraternitate, egalitate etc.” vor înlocui sistemul despotismului imperialist al țărilor, care cu lăcomie ocupau mereu noi și noi teritorii străine, subjugau și exploatau mereu alte popoare nevinovate.

Îată câteva date istorice cu privire la acapararea teritoriilor și subjugarea popoarelor. În anul 1654, pe timpul hatmanului Ucrainei, Bogdan Hmelnițchi, țarul Rusiei, Alexei Mihailovici Romanov, ocupă Ucraina dintre Bug și Nipru, ceva mai la sud de Kiev. Dar epoca cea mai favorabilă pentru anexarea diferitelor teritorii

străine este între anii 1712—1793, cînd Polonia este împărțită în mod definitiv între Austria, Germania și Rusia, iar Turcia în acele timpuri, se afla și ea la începutul descompunerii sale. În acest interval de timp, Rusia anexează prin forță un teritoriu de 386.250 de verste pătrate, adică 424.975 km pătrați și anume: în anul 1712, Petru cel Mare se întinde spre sud și anexează o parte de pe malul drept al Niprului, în suprafață de 8.174 verste pătrate. (Pacea de la Constantinopol din anul 1712.)

Prin pacea de la Kuciuc-Kainargi din 10 Iulie 1774, Ecaterina II anexează un teritoriu de 27.254 verste pătrate, teritoriul situat între Bug-Nipru-Ingul și pînă la Marea de Azov. Cu această ocazie o parte din românii Transnistrienii, cad sub stăpînire rusească, iar corpurile de armată ale rușilor se unesc cu corpul de armată al românilor, ce exista pe acel teritoriu.

În anul 1783, Rusia anexează Crimeea și regiunea Cuban, o întindere de 81.302 verste pătrate.

În anul 1792, prin tratatul de la Iași, Ecaterina II anexează în întregime Edisann — Transnistria între Bug și Nistru, cu o suprafață de 22.508 verste pătrate.

În anul 1793, prin aceea de a treia împărțire a Poloniei, Rusia ocupă guvernămîntul Volinia și Podolia, cu o suprafață de 205.588 verste pătrate.

Prin anexarea Transnistriei și a celor două guvernăminte, Ecaterina II ajunge la hotarele Moldovei.

În anul 1812, țarul Alexandru I anexează Moldova de răsărit și o botează cu numele de „Basarabia”, suprafață de 40.729 verste pătrate, iar în anul 1829 Rusia ocupă gurile Dunării, în suprafață de 695 verste pătrate. Deci, în afară de: Finlanda, Caucazul și imensele teritorii ale Siberiei, Rusia, numai într-o perioadă scurtă de la 1712—1793, anexează o suprafață de 386.250 verste pătrate, adică 424.875 km pătrați. După revoluția din 1917, poporul român credea că marii conducători ai revoluției se vor convinge de marea nelegiuire comisă de țarism față de poporul român și vor recunoaște că pe acele vremuri (1812), Rusia nu se găsea în război cu Moldova, ca pe baza unei eventuale biruințe asupra Moldovei, să-i răpească partea de răsărit a ei. Moldova nu era vîndută și nici nu era cumpărată de nimeni. Ea era sub suzeranitatea imperiului Otoman, în condițiunile prevăzute într-un tratat, prin care Moldova plătea imperiului otoman 10% din veniturile ei, iar imperiul se obliga să o apere de dușmanii din afară, dar fără nici un drept de a se amesteca în treburile ei interne. Un asemenea tratat de bună vecinătate s-a încheiat și între domnitorul Moldovei, Dimitrie Cantemir și împăratul Rusiei Petru cel Mare, tratat prin care se garanta hotarul Moldovei spre răsărit: Nistrul, și se mai prevedea că rușii n-au nici un drept de a se amesteca în treburile interne ale Moldovei, ba ceva mai mult, nici un rus n-avea dreptul să se căsătorească cu vreo moldoveancă. Deci, nimeni n-avea dreptul să anexeze partea de răsărit a Moldovei.

Țarul Alexandru I al Rusiei, hrăpăreț și ambițios, n-a ținut cont de îndemnul sfetnicilor săi, cum erau amiralul Ciceagov și alții, care-l sfătuiau să nu anexeze Basarabia, dar n-a ținut cont nici de sfetnicii săi și nici de tratatul încheiat de Petru cel Mare și domnitorul Moldovei Dimitrie Cantemir și nici nu și-a pus întrebarea, dacă poporul moldovenesc, complet străin de neamul rusesc ca rasă și străin de modul de viață al rușilor, dorește sau nu să se alăture imperiului rusesc și dacă el dorește să devină cu desăvârșire rob, după cum erau țărani ruși în acea epocă. Țarul căuta să ademenească, cu pravoslavnicia sa, poporul din Basarabia, promițându-i : autonomie, o administrație proprie și o viață fericită, ascunzând în același timp tragicul adevăr de sclavie și mizerie, în care se zbătea țăranul rus. Țăranii ruși pe vremea aceea erau robi și deveniseră proprietatea moșierilor boieri, care puteau să dispună de ei după bunul lor plac ; puteau chiar să-i vîndă ca pe vite. Pe țarul Alexandru I nu l-au interesat oamenii, el a contat pe vastul teritoriu al Basarabiei, în suprafața de 44.000 km pătrați, un pămînt fertil care dădea cele mai bogate roade. Pe țăr îl interesau cantitățile mari de grîne, porumb, tutun, turmele de oi și de porci, cirezile de vite, hergheliile de cai, întinsele plantații de livezi și vii, codrii și lacurile cu pește etc., pe care le dădea Basarabia.

Poporul românesc din Basarabia credea că, dacă țarii ruși nu-și puneau acele întrebări, apoi și le vor pune oamenii revoluției din 1917 și, convingîndu-se de marea nedreptate săvîrșită de țarii ruși față de noi românii basarabeni, vor veni ei în ajutorul nostru și împreună cu noi românii să repare nedreptatea istorică.

După revoluția din 1917, în loc să se recunoască acea nedreptate, în loc ca să se impună cu noi să reparăm acea nedreptate, în loc să ne fi ajutat în eforturile noastre de a deveni independenți și să începem o viață nouă socială și națională — o deziluzie.

În loc de bunăvoință și ajutor în timpul organizării noastre pe baza principiilor de autodeterminare proclamate de revoluția rusească din 1917, imediat după Unire, au început : proteste, calomnii mincinoase și tot felul de insulte, la adresa reprezentanților poporului român. Însuși Parlamentul — Sfatul Țării — era disconsiderat de propaganda antiromânească, dar mai ales se aduceau tot felul de învinuiri guvernului român.

Se punea întrebarea, cine erau acei calomniatori mincinoși și contra cui voiau ei să apere poporul român din Basarabia ? Era oare poporul rus acela care dorea să ne tulbure liniștea și viața noastră, după 106 ani de subjugare țaristă ? Categorie că nu ! Din dovezile ce le-am menționat în scrierile mele memoriale de mai înainte, reiese că poporul rus prea puțin știa despre existența unei gubernii — Basarabia — locuită de români.

Dușmanii noștri nu erau rușii, erau alții, de neam străin : greci, bulgari, evrei, armeni și foștii demnitari ruși. Toți acești străini, împreună cu funcționarii ruși, cu flotanții și militarii aflați pe teri-

toriul Basarabiei, formau un procentaj de maximum 25% și acești venetici nechemați aveau îndrăzneala să apere poporul românesc din Basarabia de frații săi români de peste Prut ?

Primii dușmani ai poporului român și ai tendinței sale de a se organiza, erau moșierii venetici, care veniseră în Basarabia săraci, cum se spune : „cu traista în băț”, dar prin tot felul de combinații, șiretlicuri și susținuți de administrația țaristă, deveneau stăpîni pe pămîntul nostru și deveneau exploataatorii noștri. Unii din acești străini și mai ales grecii, s-au îmbogățit și au devenit mari latifundiați, speculînd moșiile dăruite mai înainte de boierii și răzeșii români, minăstirilor din Grecia. Dau mai jos unul din procedeele la care se pretau acești venetici.

Unii din greci, cum erau Sinadino, Mazarache, Ciufli și alții, arendau de la călugării din minăstirile „Sf. Munte” din Grecia, cam 200.000 de ha. la prețul de 10—20 de copeici (20—40 bani) pe hectar. Veneau în Basarabia și rearendau aceste terenuri la alți greci, evrei, bulgari, armeni etc., la prețul de una rublă pe hectar, apoi aceștia din urmă la rîndul lor rearendau suprafețe mici țăranilor români, la prețul de 5—6—10 ruble hectarul. Și așa a durat această speculă zeci și zeci de ani. Din ciștigurile enorme realizate pe această cale, se cumpărau moșiile boierilor moldoveni, care locuiau la Iași, sau care se refugiau în Moldova din cauza persecuțiilor rusești. În felul acesta conform datelor statistice din lucrarea „Basarabia” de Eugen Ciurcea, pag. 188—189, aproape 3.000.000 de țărani stăpîneau 2.027.750 de ha., iar boiarii stăpîneau 1.805.594 ha. Cît imi va fi cu putință, voi arăta și numele acestor moșieri străini care au fost cei mai înverșunați dușmani ai noștri.

1. Chișinschi, 2. Ianovici, 3. Pisarjevski, 4. Turjanschi, 5. Scopovschi, 6. Terlețchi, 7. Novroțchi, 8. Iarosevski, 9. Ermolinschi, 10. Crupenschi, 11. Bilerschi, 12. Ghijitchi, 13. Dorojinschi, 14. Dolivo-Dobrovolschi, 15. Satovschi, 16. Ivanov, 17. Plescov, 18. Netinhailov, 19. Terehov, 20. Crasnir, 21. Gleador, 22. Dvuracenter, 23. Samoilov, 24. Lebedev, 25. Boev, 26. Ivanovschi, 27. Siținschi, 28. Sinadinos, 29. Lalevici, 30. Gusti, 31. Capitopolos, 32. Varelopolos, 33. Cozmopulos, 34. Ohanovici, 35. Demianovici, 36. Gasporovici, 37. Negruș, 38. Tsamboli, 39. Stuart, 40. Rișlekov, 41. Smolemschi, 42. Ovaliev, 43. Rusov, 44. Ponset, 45. Rate, 46. Paleolog, 47. Panicoglu, 48. Zapisnii, 49. Goronovici, 50. Balles, 51. Sișco, 52. Eliot, 53. Smidt, 54. Cericov, 55. Filatov, 56. Pezi, 57. Siținschi, 58. Steridis, 59. Rozen, 60. Starov, 61. Socolovschi, 62. Sicard, 63. Revuțchi, 64. Solovșchin, 65. Saharov, 66. Sveatopolsc-Mirschi, 67. Sosedski, 68. Serotinschi, 69. Serbinov, 70. Protopopov, 71. Osmolovschi, 72. Olșevschi, 73. Novgorodțev, 74. Nemeț, 75. Scordeli, 76. Ohanov, 77. Nes-hodwschi, 78. Matiaș, 79. Moscalev, 80. Mitrofanov, 81. Mele-sevski, 82. Lerhe, 83. Lomasin, 84. Lalevici, 85. Cociubinschi, 86. Cucuranov, 87. Kermitz, 88. Kersenschi, 89. Ignatiev, 90. Zozulin, 91. Jucovschi, 92. Zahananov, 93. Kovaliochi, 94. Cri-

lov, 95. Caușin, 96. Kiselev, 97. Calogheras, 98. Colenco, 99. Komiiev, 100. Ditmar, 101. Dobrogreev, 102. Dunin, 103. Donscoi, 104. Diacenco, 105. Gherman, 106. Golim, 107. Glovatchi, 108. Voitcovschi, 109. Volconschi, 110. Vișinevschi, 111. Vardolachi, 112. Vereșciacov, 113. Vișnecov, 114. Basilevschi, 115. Vrubliovschi, 116. Vorfchevici, 117. Burschi, 118. Biman, 119. Buharin, 120. Brosevschi, 121. Oleinikov, 122. Tanco-Filic, 123. Manuc-Bei, 124. Zotea și mulți alții.

Al doilea dușman al neamului nostru erau foștii conducători ai Basarabiei de pe timpul țarismului. Ei erau instalați în scaune de conducători de către țarism, cum erau mareașii nobilimii pe întreaga provincie și pe fiecare județ în parte. Erău guvernatorii cu tot felul de ispravnici pe fiecare județ. Erău directorii, inspectorii, învățătorii și întregul corp didactic, care aveau ca primă sarcină, rusificarea poporului, de asemenea erău președinții de Zemstvă gubernială și județe, erău judecătorii și procurorii. În ultimii ani exista un directorat vast, însărcinat cu administrarea moșiilor dăruite mai înainte de către boierii și răzeșii români minăstirilor grecești din Athos și multe alte instituții cu zeci de mii de funcționari, — toți rusificatori, numiți de guvernele de la Petrograd. Toată această masă de directori, inspectori și funcționari, se simțeau foarte bine în posturile ce ocupau, fiindcă n-au făcut aproape nimic pentru popor. În curs de 106 ani de cîrmuire rusească, s-au făcut un număr mic de școli rusești, cîteva spitale și un număr mic de kilometri de cale ferată și vreo 50—60 de kilometri de șosele; în schimb ei aveau lefuri mari și trăiau bine. După o deprindere îndelungată cu belșugul, le venea foarte greu să părăsească Basarabia și să se ducă la ei acasă sau să se acomodeze la noile condiții de muncă și viață.

Unii din ei, mai practici, au urmat cursurile de limba română, încă prin lunile Octombrie și Noiembrie ale anului 1917 și au rămas la locurile lor de serviciu ca funcționari, însă au continuat să trîndăvească și mai departe, așa cum au trîndăvit și atunci cînd erău sub ruși. Veneau la serviciu la ora 9, acolo își comandau ceaiul, apoi își urmau discuțiile în limba rusă, iar pe la ora 12,30 se pregăteau de plecare, astfel că toată munca din birouri o duceau românii. Despre aceasta povestește Eugen Ciurcea în cartea „Basarabia”, dar o știm și noi, fiindcă am văzut-o cu ochii noștri.

Deci românizarea tuturor instituțiilor din Basarabia s-a făcut de organele în drept ale Republicii Moldovenești Autonome, nu de guvernul român, și cu mult înainte de a intra trupele române pe teritoriul Republicii și înainte de Unire. Alții din această categorie de dușmani mai ambițioși, în frunte cu conducătorii lor, au început să protesteze și să calomnieze, fiindcă se trezise la viață adevăratul conducător al Basarabiei — poporul.

Al treilea dușman erău tot felul de așa ziși negustori, goniți nu numai din Polonia și Galiția, dar și din Rusia. Conform legilor rusești, acești așa ziși negustori, aveau dreptul să locuiască numai

în trei gubernii: Podolscaia, Herson și Basarabia. Săraci și goi se opoșeau în mare număr la noi în Basarabia; știind limba rusă și protejați de funcționarii ruși, în decurs de maximum 10—15 ani se îmbogățeau și mulți din ei deveneau milionari cu enorme proprietăți, cu mori cu 24 de valțuri, cu fabrici de rachiuri, cu palate, bănci proprii, cum era banca Frenkel la Bălți etc., cum au fost de exemplu Tovi și Moise Cogan, Wexler, Fukelman, Șur Șor din Chișinău, Berestecico, mare milionar din Bălți și mulți alții. Iar restul din acești negustori s-au răspîndit prin toate satele, țărgurile și orașele de pe tot cuprinsul Basarabiei și cumpărau la prețuri de nimic toate produsele poporului, pe care le revindeau la prețuri întregite și înzecite. Ne mai dușmăneau chiar și unii revoluționari, cum a fost Racovschi, care s-a opoșit și el în România și a fost medic militar cu gradul de locotenent în unitățile militare române. Iar mai tirziu a fugit în Rusia, unde, drept mulțumire pentru cele ce le-au făcut românii pentru el și pentru tatăl său, căuta la fiecare pas să ne umilească, să ne ponegrească și să ne împiedice de a trăi. Din biografia lui Racovschi se constată că, el a fost un om foarte bogat, cu turme de oi și vite cornute, pe care le creștea în regiunea Constanța, și era un supus și mare șovin bulgar. La Înalta Curte de Casație (dosarul nr. 1013/1908) se găsesc toate datele despre Racovschi.

Toate aceste elemente parazitare ce speculau munca poporului românesc și îi sugeau toată vîlaga, la început erău loiali față de noi românii.

La deschiderea Sfatului Țării, la data de 20 Noiembrie 1917, și-au trimis reprezentanții toate naționalitățile conlocuitoare, organizațiile de partide, de syndicate și instituții, și cu toții, în lungi cuvîntări elogioase, au felicitat Sfatul Țării, dorindu-i spor la muncă. Dar cînd au văzut că poporul român urmează o cale de independență și devine stăpîn pe destinele sale, și a început să se ocîrmuiască așa cum vrea el și cum îi dictează interesele și nu mai ascultă de poruncile rusești, acești venetici, cu toții simțind că le fuge terenul de sub picioare și că își pierd posturile de dominație asupra poporului nostru român băstinaș, au pornit la organizarea lor în tot felul de comitete, de unități militare din diferite bande de dezertori. Astfel a luat ființă un comandament militar cu sediul la Chișinău, numit „Front Otdel”, întemeiat de Perper, Caabac, Levenzon și compania.

Noi românii din Basarabia am fost revoluționari socialiști, dar am fost și naționaliști, după cum se cuvenea să fim; noi am luptat pentru revoluție și am adîncit revoluția, dar am luptat și pentru ridicarea poporului nostru român la un nivel de forțe egale cu al altor naționalități.

Noi am fost naționaliști, dar n-am fost șovini.

Noi românii am tratat toate minoritățile naționale conlocuitoare în mod egal. Noi n-am acaparat drepturile altor naționalități, după cum au procedat ei cu noi, deși noi erăm în mare majoritate.

De la bun început, noi am invitat pe conlocuitorii minoritari la o conclurare în comun, pentru binele tuturor.

La invitația noastră, fiecare naționalitate ce locuiește pe teritoriul Basarabiei, a avut toate drepturile și au trimis în „Sfatul Țării” deputați aleși de ei, în proporție cu numărul locuitorilor. Rușii au trimis 6 deputați; germanii 2 deputați; ucrainenii 13 deputați; evreii 6 deputați; armenii 1 deputat; polonezii 1 deputat; bulgarii 6 deputați și găgăuții 1 deputat; în total 36 de deputați. Reprezentantii acestor minoritari, știind cum era ticluită această statistică rusească, deputații minoritari erau pe deplin mulțumiți cu procentajul calculat și n-a protestat nici unul.

Deci, nu ignoranța sau neatenția românilor din Basarabia a indispus aceste elemente minoritare venetice, căci noi am împărțit cu ei toate drepturile dobândite prin revoluție. Minoritarii puteau să aibe școlile lor, puteau să ocupe orice funcție, chiar și cele mai înalte.

Așa de exemplu, Directorul general al Industriei și Comerțului a fost B. Grinfeld, iar Directoratul de Interne, ajutorul Directorului general a fost Kenigșat, — ambii evrei. Iar când Republica Moldovenească a devenit independentă și Directoratul general s-a transformat în Consiliu de Miniștrii, ucraineanul Savenco a fost numit Ministru de Justiție.

Toată această atenție și dreptate nu-i satisfăcea pe minoritari Ei, cei 25% din întreaga populație, visau încă la situațiile pe care le aveau înainte de revoluție: să domnească după bunul lor plac peste poporul român băstinaș și să continue să adune averi, fiindcă 99% din ei nu erau nici revoluționari, nici socialiști, doar se mascau și se adăposteau sub mantia revoluției. Foarte mulți din ei credeau că, într-un fel sau altul, tot ei vor fi profitorii, și de data aceasta vor culege și roadele revoluției, așa după cum au făcut când erau sub țarism.

Aceste grupuri dușmănoase de venetici, altădată răzlețite între ele, prin diferențierea de clasă și prin rangul lor social, de data aceasta s-au asociat și, în mod diabolic, au speculat situația în care se afla România, părăsită în plin război de aliații săi ruși și în urma tratatului încheiat la Bufta între Puterile Centrale și România. Cu concursul ziarelor din Basarabia care apăreau în limba rusă, cum erau: „Basarabscaia jizni” (Viața Basarabiei), „Basarabia Liberă” și ziarul evreiesc „Derzd”, precum și cu concursul ziarelor care apăreau la Odessa și Kiev: „Odeschi Listoc”, „Odeschie novosti” și „Kievscăia Misli”, acești minoritari lansau contra poporului român o campanie de ponegriri și minciuni. Toate aceste ziare, în strinsă colaborare între ele și alimentate cu minciuni de agenții acelor grupuri care își pierdeau în mod definitiv pozițiile și situația lor de conducători și profitori de bunuri materiale, improșcau cu venin nu numai asupra „Sfatului Țării” și Consiliului de directori generali, ci mai tirziu și Consiliului de Miniștrii, care în mod pașnic și conștiincios traducea în viață doleanțele poporului exprimate

prin hotărârile Sfatului Țării. Dar mai ales aduceau tot felul de învinuiri guvernului român. Pe seama administrației românești se puneau tot felul de abuzuri și nelegiuiri. Campania dușmănoasă dusă prin presă, inducea în eroare toată lumea de bună credință și influența chiar și unele elemente din comandamentul francez instalat în Rusia de sud, sub comanda generalului d'Anselme.

Propaganda diabolică contra poporului român, pe lângă alte calomnii, era alimentată și de problema tratatului de la Bufta, încheiat între România și Puterile centrale în cele mai critice momente, când România părăsită de aliații ei ruși, nu știa ce să facă, să lupte singură contra unui inamic puternic cu o armată disciplinată și bine organizată sau să apere interiorul țării, avutul și liniștea populației civile tulburată de dezertorii armatelor rusești în descompunere. Propaganda întreprinsă prin presa rusă era așa de puternică, încât n-a cruțat nici sensibilitatea francezilor, provocată de chestiunea tratatului de la Bufta, care nu era pe placul francezilor. Așa de exemplu, francezul E. M. Simais, fostul director al biroului de propagandă de pe lângă comandamentul francez din sudul Rusiei, s-a asociat cu dușmanii noștri și a scris o broșură „Choses de Bessarabie”, în care repetă și el toate neadevărurile iscodite de dușmanii noștri. Domnul E. M. Simais devine mai catolic decît Papa; el încearcă să diminueze importanța raportului profesorului de la Sorbona, dl. Emanoil de Martonne, către conferința de pace de la Paris, publicat în ziarul „Des Debats” din 19 iulie 1919. Acest domn francez, E. M. Simais, încearcă să nege adevărul despre situația din Basarabia și afirmă un neadevăr că: românii din Basarabia nu vorbesc aceeași limbă pe care o vorbesc românii din vechiul regat și ca exemplu dă cuvîntul „testament” care se întrebuintează în vechiul regat și cuvîntul „diata”, care se întrebuintează în Basarabia, dar care au același înțeles, lucru știut de toată lumea, pentru că atît cuvîntul „testament” cît și cuvîntul „diata” se întrebuintează în aceeași măsură și în Basarabia și în vechiul regat: Vezi broșura lui E. M. Simais „Choses de Bessarabie”.

Această propagandă și-a atins scopul urmărit chiar cu concursul unor elemente franceze. Front-Otdel-ul lui Perper, Caabac, Levenzon și compania se transforma la Odessa în „Comitetul pentru apărarea Basarabiei”, cu care se unesc: A. Crupenschi, A. Șmidt, Vladimir Țiganco, Savenco, Moghileanschi și alții.

Dar coaliția aceasta de dușmani nu se mulțumește cu ponegriile și minciunile iscodite de ea și difuzate prin presa rusă și evreiască.

În momentele cele mai grele pentru România, cînd la conferința de pace se discuta problema României în ansamblul ei și problema Basarabiei în special, delegația României, în frunte cu primul ministru Ionel Brătianu, din cauza tratatului de la Bufta, nu se bucura nici de simpatia și nici de concursul aliaților, în frunte cu Clemenceau zis „tigru”, Wilson și Loyd George, principalii factori ai conferinței de pace de la Paris. „Comitetul pentru apărarea Basa-

rabiei" trimite la Conferința de pace pe A. Crupenschi, A. Schmidt, Vladimir Țiganco, Savenco și alții, care întreprind la Paris, prin presa franceză, aceeași campanie de intrigi și calomnii din cele mai grosolane. Pe lângă articolele de ziare, ei tipăresc broșuri, redactează un memoriu, pe care l-au prezentat Conferinței de pace, în care zugrăveau adevărul într-o lumină falsă. Ei fac maximum de efort pentru a induce în eroare opinia publică franceză și în felul acesta doreau să influențeze și forul superior mondial — membrii Conferinței de pace din Paris, — în dauna intereselor României.

Activitatea antiromânească a lui Crupenschi și a tovarășilor săi a fost susținută de organizațiile rusofile ce se aflau la Paris, care tipăreau un ziar „Tribuna Evreiască”, și de unele organizații oculte din Paris. Toate aceste organizații ne puneau bețe în roate și aveau o influență hotăritoare în rezolvarea unor probleme.

Să ne oprim puțin și să vedem cine erau acești falși „reprezentanți” ai poporului din Basarabia.

Acești falși reprezentanți ai Basarabiei la Conferința de pace de la Paris au fost :

I. Alexandru Crupenschi, de origine polonă, Kammerherr al Curții imperiale din Petrograd, mare latifundiar, mareșal gubernial al nobilimii, dictator al Basarabiei și mare mîncău al poporului român. Străbunii lui catolici s-au transformat în veacul al XVII-lea în moldoveni ortodocși. La 1812, cînd rușii au anexat Basarabia, au devenit adevărați ruși pravoslavnici, iar la Paris dl. Crupenschi se recomandă „socialist basarabean”.

II. Al doilea personaj, cu aere de apărător al poporului românesc din Basarabia, era Alexandru Șmidt, de origine germană din provinciile baltice. El afirmă că familia lui a venit în Basarabia de 150 de ani, cînd Basarabia făcea parte din Moldova, în căutarea de adăpost pe pămîntul Moldovei ; și ciudat lucru că drept recunoștință către țara care l-a adăpostit, s-a transformat în cel mai aprig dușman al ei. Alexandru Șmidt, cu duhul blîndeții și cu capul plecat, a reușit să fie ales în Zemstva gubernială, iar în ultimul timp, adică în timpul revoluției din 1917, a fost ales primar al orașului Chișinău, printr-o largă participare la vot a soldaților dezertori.

III. Vladimir Țiganco, fiul unui cazac de pe Don, recent oploșit pe pămîntul nostru românesc, fără să aibă vreo legătură cu poporul nostru, a fost ales de minorități în Sfatul Țării și a fost capul opoziției deputaților țărani minoritari.

IV. Șlonim, evreu din Rusia Albă, dezertor de pe frontul românesc, împreună cu alții dezertori, s-a oprit la Chișinău și cu concursul a tot felul de dezertori și a altor elemente străine ce se aflau la Chișinău, a fost ales în Constituanta rusească.

Dar în curînd acești falsificatori ai adevărului au fost demascați și detronați de pe pedestalul lor de socialiști, dovedindu-se că sunt imperialiști. Această operă calomnioasă a fost demascată

de presa franceză democratică și cinstită, iar acțiunea lor a fost nimicită.

Pe lângă acești calomniatori și falși propagandiști, se afla la Paris și fostul ambasador al țarului Nicolai II, dl. Maclacov, care, influențat de propaganda lui Crupenschi, la o expunere făcută în fața Conferinței de pace, prezidată de dl. Tardieu în ziua de 2 Iulie 1919, a spus că majoritatea deputaților din Sfatul Țării sunt bolșevici. (A se vedea „Viața Basarabiei” din 1943, nr. 3—4)

Toți acești venetici, în frunte cu imperialistul A. Crupenschi, prin presă și prin memoriile prezentate Conferinței de pace de la Paris în anul 1919, precum și prin comisarul poporului Uniunii Sovietice, Cicerin, prin diferite telegrame și intervenții adresate ministrului de externe al Franței, Poincaré, și guvernului român, cu privire la Basarabia, nu au exprimat adevărul, fie că erau greșit informați, fie din interese egoiste, cu scopul de a rupe din nou Basarabia din trupul României.

Prin această vastă acțiune de propagandă calomnioasă contra poporului român, dl. Crupenschi și compania nu vroiau să recunoască poporului și guvernului român drepturile istorice, teritoriale, naționale și etnice și puneau la îndoială voința poporului din Basarabia, de a se uni cu România — și în sfîrșit — au fost extrem de enervați de faptul că armata română a venit în Basarabia. La toate aceste afirmațiuni neadevărate, voi căuta să restabilesc adevărul prin fapte trăite de mine și de tovarășii noștri de luptă.

A contesta drepturile poporului și ale guvernului român de a se interesa de soarta fraților români din Basarabia, de a-i ajuta și de a-i smulge din ghearele unei tiranii crude și nemiloase, este ceva nenatural și absurd, iar a lipsi un popor de aproape 3 milioane de oameni de școală în limba lor și a-i ține în întuneric timp de 106 ani, este o crimă. Toți oamenii de bună credință, ruși și străini care ocazional au aflat despre acest lucru, s-au indignat și au condamnat sistemul de rusificare și de a face din moldoveni ruși adevărați. Spre a dovedi cele spuse mai sus, dau drept mărturie indignarea unor oameni de mare răspundere, patrioți, scriitori și publiciști ruși și străini, cum ar fi : publicistul și scriitorul rus N. N. Durnovo, apoi fostul prim ministru și ministru al palatului țarului Nicolai al II-lea, Serghei Witte, generalul Kuropatkin, fostul ministru de război al Rusiei, Leon Casso, fost ministru al Învățămîntului, scriitorul Danilevski, amiralul Ciceagov, amiralul Mordvinov, publicistul Sotov, publicistul Tihomirov și mulți alții care, în scrierile lor, cu diferite ocazii și tipărite în diferite ziare din Rusia și străinătate, condamnă politica țarismului de acaparare cu forța armată a diferitelor teritorii străine, precum și procedeul de rusificare a tuturor popoarelor subjgate, dar mai ales al moldovenilor din Basarabia.

Dau mai jos un pasaj din memoriile lui S. Witte, fost prin ministru al Rusiei, tipărite în 1921 la Berlin, vol. I, ediția II,

pag. 110—117. Iată ce scrie S. Witte : „La noi, în sferele înalte ale Rusiei, există o pasiune pentru cucerire, sau mai bine zis, pentru a răpi ceea ce, după părerea guvernului, e prost păzit (citoloholejit). Abisinia, la urma urmelor, deși este o țară semiidolatră, dar în religia ei sunt oarecare raze de ortodoxie, dar bazați pe aceste considerente; noi tare dorim să proclamăm Abisinia sub protectoratul nostru și la momentul oportun s-o înghițim. Orice licean poate să se convingă că marele imperiu rus, în curs de 1000 de ani ai existenței sale, s-a format prin aceea că treptat-treptat, cu forța armelor a înghițit popoarele slave care trăiau în Rusia, iar prin diferite alte căi o masă întreagă de naționalități prezentând un conglomerat de diferite popoare. De aceea, la drept vorbind, Rusia nu există, ci există imperiul rus. După ce am înghițit o masă întreagă de neamuri străine și după ce le-am răpit pământurile în „Duma” (imperială n. r.) și în ziarul (reacționar) „Novoe Vremea” — Timpuri Noi — a apărut semicomicalul partid național, care declară că, toată „Rusia” trebuie să fie pentru „ruși”, cu alte cuvinte, pentru acei care mărturisesc religia ortodoxă și au numele de familie cu terminația în „ov” și care citesc „Russcoe Znamea” (Steagul Rusec) și „Golos Moscvî” (Vocea Moscovei). Prin ce a rezistat în fond imperiul rus? Exclusiv numai prin forța armatelor sale. Doar nu în fața culturii noastre și nu în fața bisericii noastre birocratice se înclină lumea. Cînd însă s-a văzut că Rusia e un colos pe picioare de lut, atunci tabloul imediat s-a schimbat.”

Și mai departe S. Witte constată : „Este imposibil de a guverna o astfel de țară și totodată de a nesocoti aspirațiile naționale ale grupărilor naționale neruse care alcătuiesc o mare parte din populația acestui imens imperiu. Eu socotesc că ar fi avantajos ca Rusia să fie o țară cu naționalitate uniformă și nu un imperiu eterogen. Pentru a atinge acest scop, nu există decît un singur mijloc, a părăsi provinciile noastre marginase, căci ele niciodată nu se vor împăca cu politica de unificare intransigentă. Dar Suveranul, niciodată nu va lua în considerație o asemenea politică. Nefiind mulțumit de a avea în hotarele sale pe Poloni, Fini, Germani, Letoni, Gruzini, Armeni, Tătari etc. ..., el vrea să anexeze încă și teritoriile populate de Mongoli, Chinezi și Coreeni. Ibidem pag. 236.

II. Un alt demnitar și patriot rus, fost Ministru de război al țarului Nicolai II, generalul Kuropatkin, care s-a ocupat și a scris foarte multe despre chestiunile militare ale Rusiei, a constatat că, după o sută de ani de stăpînire a Basarabiei de către ruși, populația românească continuă să trăiască izolată de populația rusă, adică nu s-a contopit cu rușii și nici nu s-a rusificat, și el își exprimă convingerea că în viitor populația românească se va uni. Reproducem mai jos cîteva pasaje din lucrarea generalului Kuropatkin „Probleme ale Armatei Ruse”, pag. 338, tipărită la Petersburg în anul 1910. „Cu toată însemnătatea imensă a ches-

tiunii : în ale cui miini se vor afla principatele (Moldova și Valahia, n. r.), lui Alexandru I îi venea ideea să le anexeze la Rusia. Această anexare nu ar fi fost întîmpinată cu bucurie de populația românească. Dimpotrivă, se putea aștepta ca autoritatea slabă a Turciei, care acorda mari drepturi de autonomie domnitorilor locali și populațiunii, să nu voiască înghițirea (pogloșcenie) Moldovei și Valahiei de către Rusia. Regiunile noi, care intrau ca un clin între Austria și Turcia, ar fi avut aceeași inconveniență, din punct de vedere militar, ca și Polonia, care intră în continentul Europei între Austria și Rusia. Populația românească a Basarabiei, anexată acum o sută de ani, de la 1812 și pînă acum (1910, n. r.), trăiește izolată de populația rusă. Incontestabil, dacă la începutul secolului al XIX-lea principatele ar fi fost anexate la Rusia, populația lor ar fi rămas nu numai străină, ci chiar ostilă neamului rusec, și atunci, în loc de o Polonie, noi am fi avut, spre slăbirea Rusiei, două Polonii. În viitor, fie printr-o convenție pașnică sau o consecință a unui război, trebuie să ne așteptăm că și națiunea română se va reuni.” Kuropatkin a prevăzut unirea românilor din Basarabia cu frații lor români din România liberă, fiindcă peste 8 ani, parlamentul basarabeian a votat **mult visata Unire.**

III. Se știe că, după războiul din Crimeea, din 1855, și conform tratatului de pace de la Paris din anul 1856, trei județe din sudul Basarabiei — Cahul, Bolgrad și Izmail — au trecut de sub stăpînirea rusă în stăpînirea României. În 1878, în urma războiului ruso-turc, în care armata română a luptat cot la cot cu armata rusească, Împăratul Alexandru II care în luna Aprilie 1877 iscălise la Livadia convenția cu România, prin care se angaja să respecte integritatea teritoriului României, călca această convenție și anexa din nou cele trei județe la Rusia. Acest fapt indignează toată lumea, chiar și pe ruși, de exemplu pe cunoscutul publicist rus Lev Tihomirov. În cartea sa „La Russie politique et sociale” el scria următoarele :

„Înaintînd spre sud, noi vedem încă un mic teritoriu limitrof cu Rusia, care nu e deloc rusec (adică cele trei județe de mai sus, n. r.). Ambiția țarului a creat acolo o cauză de complicații internaționale pentru Rusia. Dunărea străbate teritoriul slav și teritoriul austriac, dar care n-are nimic cu Rusia. Cu toate acestea, pe timpul ultimului război 1877—1878 ; Alexandru II a crezut necesar să rupă aceste pămînturi de România, — de la proprii săi aliați, care au protestat în gura mare contra acestei nedreptăți. Dezrobirea Rusiei — aceasta e aproape sigur — va restitui românilor acest teritoriu, precum și o parte a Basarabiei.” (La Russie politique et sociale, Paris 1886, pag. 41)

IV. Iar amiralul Mordvinov, într-un memoriu prezentat țarului Alexandru I, între altele scria : „Buna stare a imperiului rus, singurul obiectiv demn de îngrijirea părintească a împăratului, nu cere achiziția Moldovei și a Valahiei. Nu cuceriri de noi pă-

mînturi, ci păstrarea în întregime a vechii moșteniri poate produce adevărata glorie și lauda veacurilor.” (Arhiva conților Mordvinov, vol. IV., pag. 925)

V. De aceeași părere era și amiralul Pavel V. Ciceagov, numit comandant al armatelor rusești, în locul lui Kutuzov. Încă înainte de a pleca din S. Petersburg (Petrograd) spre Iași și București în Aprilie 1812, amiralul Ciceagov ruga pe împărat să-i completeze instrucțiunile politice date cu un punct care să-i dea dreptul să renunțe la anexarea Moldovei (deci așa numeau și ei Basarabia) rugăminte pe care o motiva astfel :

„Ce însemnătate poate avea pentru noi Moldova devastată ? Ne va da ea oare o graniță naturală ? Ne va asigura ea o pace solidă ? „La toate întrebările acestea el răspundea „Nu”. Însă cînd Ciceagov a ajuns la București era tîrziu. Tratatul de pace cu Turcia, în baza căruia Basarabia era cedată Rusiei, fusese semnat la 16 Mai 1812.

Dorind să încheie un tratat de alianță cu Turcia contra lui Napoleon, Ciceagov se adresează din nou împăratului cu un nou proiect :

„Este necesar din partea noastră să facem oarecare concesiuni turcilor la noile tratative. În cazul acesta îmi veți permite, Majestate, să le cedăm acea parte a Moldovei, care e achiziționată de noi pe baza noului tratat de pace, ca o compensație pentru alianța cu noi ?” Tipărit în revista „Ruskii Arhiv” (Arhiva rusă) în anul 1812, vol. II, pag. 20.

VI. Danilevski.

În decursul secolului al XIX-lea s-a produs o oarecare schimbare în direcția politicii orientale a Rusiei; pe primul plan, în loc de apărarea tuturor creștinilor, a apărut grija apărării intereselor slave în peninsula Balcanică. Din acest punct de vedere, populația Moldovei și Valahiei împiedică contopirea slavilor de nord cu cei de sud. „Aceste opt milioane de români de neam străin slavilor”, zice diplomatul rus F. P. Fonton, „alcătuiesc un fel de clin (cui) între popoarele slave și împiedică unirea lor.” „Dacă în locul acestor români ar trăi sirbi sau bulgari, cît de ușor s-ar soluționa atunci chestiunea orientală sau slavonească.” (L. Casso, op. cit. pag. 229).

VII. Publicistul rus Sotov, adversar* al unirii Basarabiei cu România, corespondent al revistei ruse din Berlin „Sovremeniie Zapiski”, blamează politica de rusificare forțată din trecutul Basarabiei și constată că : „înstrăinarea populației de rusism, după mine, s-a făcut repede, fără durere și fără piedici. Românii au găsit în Basarabia terenul pregătit, ei venind într-un mediu, care îi înțelegea și pe care ei îl înțelegeau.”

Iată cîteva pasaje dintr-o corespondență a lui Sotov, publicată

* Alineatele citate par să fie ale unui partizan, nu adversar, deci se presupune a fi o confuzie. (N. red.)

în nr. 5 din anul 1921 al revistei „Sovremeniie Zapiski” (Note contemporane). Această corespondență zugrăvește schimbarea stărilor din Basarabia numai în trei ani de la Unire.

„Condițiile pentru revenirea Basarabiei la Rusia, din zi în zi se îngreunează. Pentru că politica de românizare, aici și-a găsit un teren favorabil,” și Sotov scrie :

„Țara aceasta, care înainte de revoluție se găsea în mîinile proprietarilor din „banda neagră”, era la un nivel cultural inferior. Rusificarea stupidă și antisemitismul puterii autocrate au făcut ca masele mari ale populației moldovenești și evreiești să fie depărtate de școala rusească, de cartea rusească și în general de toate elementele culturii rusești și de intelectualitatea rusească democratică. (Nota noastră : intelectualitatea rusească nu era democratică, această intelectualitate era compusă din generali guvernatori, arhierii, preoți, directori și inspectori în învățămînt, învățători, directori și tot felul de funcționari în diferite instituții publice, și aproape nici unul din această masă de guvernatori, directori, inspectori, profesori și funcționari nu știa limba poporului și cu toții erau rusificatori). Prin urmare ce apropiere putea fi între ruși și românii din Basarabia ? Între administrația rusească din Basarabia și masele populare, nu numai între cele moldovenești, ci și alte naționalități era o prăpastie. Populația moldovenească era străină nu numai de cultura rusească, dar și de traiul civil administrativ. Rusificatorii au creat o astfel de stare, încît țăranul venit în oraș, se simțea ca într-o pădure necunoscută întunecoasă. În orice cancelarie „cinovnicul — funcționarul rus, avea dreptul să nu-l înțeleagă pe român. Judecata, școala, biserica, administrația, toate acestea, erau instituții de limbă străină pentru țărani. Și fiindcă pe deasupra aici domnea un arbitrar sălbatic, se poate imagina cît de străine de Rusia erau masele populare moldovenești, străine de valorile culturale, istorice și politice. Ceva mai aproape de cultura rusească se afla populația evreiască. Dar în tirgușoare, la iarmaroc și pe piețe deja se putea vedea cum marea masă de negustori și meseriași evrei, care abia se explicau în rusește sau nu înțelegeau deloc limba rusă, vorbeau perfect moldovenește. Astfel, Românii au găsit aici un teren preparat. Ei au venit într-un mediu, care îi înțelegea, și pe care ei îl înțelegeau. A venit o nouă stăpînire, care i-a vorbit sau i-a strigat populației în limba înțeleasă de popor. Aici, în masele mari, distrugerea elementelor de cultură rusească, era un lucru ușor. În toate instituțiile, imediat, a început să se vorbească românește. Conducătorii României, în scop de românizare, au făcut concesiuni, au protejat culturile naționale ale minorităților. Doriți școala în ebraica veche, în jargon, în limba ucraineană, polonă, greacă etc. ? poftim ! Populația a utilizat aceste daruri și astfel înstrăinarea maselor de cultura rusească, și așa străine de ea și neinteresate în păstrarea ei, se face repede și fără durere — și odată cu trecerea timpului pleacă și Rusia din Basarabia.” Așa scria publicistul

rus Sotov, în 1921, în revista „Sovremeniie Zapischi” nr. 5 (Note contemporane). Deci publicistul rus Sotov cunoaște foarte bine care era situația din Basarabia, în curs de 106 ani, și atunci mai poate fi discuție asupra atitudinii populației moldovenești din Basarabia? A trebuit ca poporul român din Basarabia să scape de ruși și să se unească cu frații săi din Vechiul Regat.

Publicistul Sotov a uitat să ne spună, dacă autohtonii din Basarabia au regretat „plecarea Rusiei” din această provincie, însă din conținutul articolului său se poate deduce că cnutul, nagaica și temnița, care simbolizau stăpânirea țaristă rusă pe toată întinderea nesfârșită a imperiului țărilor, nu puteau fi regretate de nimeni din băștinașii Basarabiei.

VIII. **Nicolai N. Durnovo**, un mare publicist rus, foarte drept și cinstit, frate cu I. N. Durnovo, fost ministru de interne în Rusia, a publicat foarte multe date cu privire la România și mai ales cu privire la Basarabia. În cotidianul „Peterburgskie Vedomosti” al prințului Uhtomski, nr. 118 din 27 Mai 1912, a fost un articol, publicat cu prilejul sărbătoririi centenarului de la anexarea Basarabiei, care este intitulat „Cu prilejul centenarului alipirii Basarabiei la Rusia”. N. N. Durnovo scrie despre soarta Basarabiei sub ruși și despre retrocedarea ei. Articolul acesta reprezintă un interes deosebit pentru problema Basarabiei, reproducem din el pasajele ce urmează :

„Referitor la Basarabia, încă din anul 1877, pe timpul războiului ruso-turc, noi împreună cu profesorul slavist, A. Maicov, ne-am spus părerea în presă, iar după aceea petrecind de mai multe ori în România, încă mai mult ne-am întărit părerea că Basarabia nu e numai un măr de discordie între români și ruși, ci și un depozit de pulbere, care, dacă va exploda, va cuprinde, printr-un incendiu sîngeros, întreg orientul ortodox și va înmormînta gloria Rusiei ca eliberatoare a creștinilor din Orient. Deja acum un an, cînd după inițiativa actualului episcop al Chișinăului, se proiecta sărbătorirea centenarului răpirii („Otorjenie”) Moldovei de peste Prut de la Principatul autonom, noi arătam în „Peterburgskie Vedomosti” inoportunitatea unei asemenea sărbători, spunînd că, sărbătorirea aceasta va îmbrăca toată România în doliu, că orașele se vor acoperi cu steaguri negre, că gazetele vor ieși cu chenare cernite. Așa s-a și întîmplat. Stăpînind Basarabia timp de 100 de ani, ce am făcut noi pentru populația moldovenească, pentru dezvoltarea ei culturală? Noi n-am făcut absolut nimica, căci toate școlile înființate în Basarabia urmăreau scopul de a-i transforma pe românii basarabeni în velico-ruși, ceea ce nu se izbutește. În curs de mai bine de 90 de ani, un popor ce are un număr de mai bine de un milion și jumătate de moldoveni basarabeni, este lipsit de ierarhia lui. Moldovenii ortodocși nu au nici un episcop din neamul lor sau măcar unul care să știe limba românească. În zadar „Moskovskie Vedomosti” (ziar ultrareacționar) și cu el alte gazete, care cîntă în struna „patriotismului”, de-

clară că Basarabia este eliberată de jugul turcesc de către Rusia. Basarabia a făcut parte din Principatul Moldovei prin care armatele ruse trebuiau să treacă în timpul războiului Rusiei cu Turcia. Bineînțeles, Rusia în 1812 putea să anexeze toată Moldova, căci noi cu Moldovenii nu am avut război. Oricît de mic ar fi fost acest popor, el cere să fie respectat, el se mîndrește de existența sa ; nu vrea să fie sursă de îngrășare pentru ruși, nici pentru germani, nici pentru unguri și nici pentru alte popoare. România are cu ce se mîndri ! Cea mai mare mîndrie a Românilor este aceea că ei nu au trădat religia părinților lor, nu și-au inundat pămîntul lor cu secte și schisme, nu s-au dizolvat între popoarele ce-i înconjurau : maghiari, ruși, sirbi, ci și-au sporit și menținut nația pînă la 12—13 milioane de oameni. Nici în istoria militară, Românii nu s-au dezonorat. Ei s-au luptat contra turcilor și maghiarilor, pentru patria lor, în chip vitejesc. Ei, în anii 1877—1878, la Plevna, au mers cot la cot cu rușii. (Nota noastră : Conform descrierii bătăliei de la Plevna, de către Gh. Coșbuc, românii luptau și cucureau întăriturile Plevnei, iar rușii, de la mare distanță, priveau prin binoclu.) Patrusprezece mii (14.000) de români din Basarabia, de dincolo de Prut, au căzut în îndepărtata Manciurie (În războiul ruso-japonez), o cifră care e îngrozitoare pentru numărul românilor din Rusia. La 16 Mai 1912, în catedrala mitropolitană din București, s-a oficiat parastasul pentru 14.000 de ostași români care au murit pe cîmpurile Manciuriei. Diplomații noștri miopi găseau că, a stăpîni popoare și pămînturi străine, e mai folositor pentru Rusia decît a merge pe urmele „adunătorilor” pămîntului rusesc. În anii 1860—1870, Rusia a salutat Unirea Italiei, a contribuit la Unirea Germaniei, și prin aceasta, în mod direct a recunoscut și altor popoare dreptul de a se uni. În aceasta nu e nimic criminal și nouă ni se pare că e mai bine să-ți crezi prieteni decît dușmani. Dar actualul episcop al Chișinăului (Serafim Ciceacov), om fără îndoială inteligent, care și-a cîștigat multe persoane sus puse, și care își face drum spre Patriarhie, nu simte dragostea moldovenilor pentru Rusia și nu vrea să aștepte dragoste de la ei. Moldovenii, în ochii lui, sunt separatiști și de aceea cele mai bune forțe culturale-spirituale sunt alungate din Basarabia. (Aluzie n. noastră — la arhimandritul Gurie-Grosu, exilat pentru separatism în 1910 de Serafim Ciceacov la mînăstirea Spaso-Ausamia din gubernia Smolensk; la profesorul Vasile Florov de la școala Eparhială din Chișinău exilat în 1911 în Caucaz, tîrgul Ardon ; la profesorul de teologie Florea, dat afară tot atunci în 1911 și tot pentru separatism ; la Rădulescu Ion, subinspector al aceleiași seminar, exilat tot atunci și pentru același motiv la Cameneț-Podolski etc. etc.) Limba moldovenească e scoasă din biserică și neavînd preoți care să știe limba slavonă, au închis 333 de biserici. Despre predici nu mai poate fi vorba ! Se seamănă sămînță de ură, care va înălța pe semănător, dar recolta va fi amară. Din punct de vedere cultural, Basarabia a rămas în urma

României. Chișinăul e mai mare ca Iașul, dar ce comparație poate fi? Iașul e oraș curat, excelent în toate privințele, cu clădiri arhitectonice frumoase, cu Universitate și alte școli superioare, în comparație cu Chișinăul, care este un oraș sărăcăcios. Creîndu-l acum o sută de ani, noi nu putem să-l asemănăm cu orașele europene. Și populația rusă venetică, cu funcționarii rusificatori, nu au ridicat nici starea materială, nici cea morală a masselor, lăsînd tot poporul moldovenesc, care și astăzi zace într-un întuneric de nepătruns, în cabala evreului. Acest popor nu întîmpină în bisericile sale pe arhierii-despoți, care inspectează Eparhia, și care sunt dușmanii neamului și ai limbii sale. Și în Basarabia sunt deja trei de astfel de arhierii. A vorbi în momentul de față despre retrocedarea Basarabiei către România, nu este oportun (nota noastră : aceasta era în anul 1912). Chestiunea Basarabiei se va ridica atunci, cînd va veni momentul pentru a soluționa, în mod definitiv, chestiunea Orientului apropiat. Ne vom hotărî noi oare atunci să atragem România, ca pe un prieten firesc, în alianță cu Rusia ? Sau vom forța-o să adere la alianță cu Austria și să intre în compoziția Federației Balcanice, deasupra căreia își va întinde aripile vulturul cu două capete al Austriei ? Rusia are de soluționat următoarea chestiune : trebuie să contribuie, în interesele sale proprii, la unirea popoarelor : grec, român, sîrb și bulgar, a slavilor din Austro-Ungaria, precum și la reuniunea Rusiei subjugate (subcarpatice) cu patria noastră sau să lase Austria să acapareze țările balcanice, cum a lăsat-o în 1907 să anexeze Bosnia și Hertegovina, vremelnice ocupate de ea ? Poporul e bucuros să profite de orice spectacol gratuit, de orice sărbătoare, fără să cerceteze ce sărbătorește, pentru ce se bucură și de ce se veselește ! Dar intelectualitatea românească din Basarabia... cu greu primește izolarea de conaționalii săi, la care este condamnată.” — N. N. Durnovo. Am inserat în acest sumar memoriu al meu cîțiva din marii patrioți ruși, cinstiți și dreți începînd cu marii demnitari : primul ministru al Rusiei, S. Witte ministrul de război Kuropatkin, amiralii Mordivinov și Ciceagov terminînd cu iluștrii publiciști, ca Durnovo. Toți acești demnitari și publiciști, în diferite epoci ale țarismului, și-au exprimat în scris indignarea lor față de lăcomia țarismului, care timp de sute de ani, mereu ocupa și subjugă popoare și teritorii străine. Toți acești demnitari și publiciști au constatat și condamnat cu asprime imperialismul rusesc, modul cum a subjugat și cum a tratat poporul românesc din Basarabia, ținîndu-l 106 ani, ca într-o închisoare întunecoasă : fără școală în limba lui maternă și fără nici o posibilitate de progres. Și acum să revenim la subiect. În mod normal, poporul și guvernele române aveau datoria să se intereseze de soarta acestor nenorociți frați ai lor, românii din Basarabia, care lîncezeau în apăsare și în întuneric. Dar lucrurile nu s-au întîmplat tocmai așa, în schimb, guvernele României s-au interesat îndeaproape și au ajutat în limitele posibilităților pe românii din Transilvania, Banat și Bucovina și chiar pe acei din

Macedonia, dar nu s-au interesat și nu au ajutat în aceeași măsură pe românii din Basarabia, în afară de unele cazuri izolate cînd, în mod absolut individual, intelectualii români din Basarabia erau inițiați în problemele naționale și istorice ale românilor și puteau cunoaște date, care nimeni din Basarabia nu avea de unde le afla. Ca să exemplific că guvernânți români burghezi din trecut se interesau de românii de pretutindeni, în afară de acei din Basarabia, voi da un caz publicat de dl. Xeni în cartea sa „Take Ionescu”, pag. 108. În anul 1883 se inaugura la Iași statuia lui Ștefan cel Mare. Un demnitar, Petre Grădișteanu, în toastul ce l-a ținut, spunea Regelui că, din frumoasa coroană regală lipsesc cîteva pietre scumpe : Bucovina, Transilvania și Banatul, cerînd ca într-o zi să le aibă. Dar numai atît. Nici Petre Grădișteanu și nici ceilalți nu s-au gîndit că numai la 15—16 km de locul unde ei își rosteau discursurile, locuiau frații români din Basarabia, de trei ori mai mulți ca număr decît românii din Bucovina, și care se pierdeau în bezna regimului pravoslavnic rus, pe cînd în Transilvania și Bucovina erau școli românești de toate gradele. Take Ionescu, mare patriot și om de stat, încă din timpul studenției sale, a îmbrățișat problema românismului. Toată viața lui a luptat numai pentru ardeleni. Niciodată n-a deschis gura să spună ceva și să încurajeze și pe românii din Basarabia. În anul 1892, cînd persecuțiile Regatului Ungar față de români au ajuns la limită, Take Ionescu fiind încă student la Paris, la un congres studentesc internațional, vorbește despre drepturile românilor din Ardeal și despre împărțirea Austro-Ungariei în state naționale. Chestiunea românilor de dincolo de Carpați îi sta mereu în inimă. El în fiecare an vizitează Ardealul și îi ajută pe românii ardeleni. Această atitudine a guvernîntilor români, față de noi românii din Basarabia, a durat pînă în momentul cînd noi am obținut de la guvernul român consimțămîntul de a ne uni. Chiar cînd noi eram gata pentru unire, primul ministru, generalul Averescu, a spus delegaților noștri că încă n-a sosit momentul pentru a ne uni și din cauza acestui refuz, parlamentul nostru, Sfatul Țării, a aminat votarea unirii pînă la 27 Martie 1918. Prin cele arătate mai sus, noi nu ne plîngem față de nimeni, pentru că a te plînge înseamnă a te umili singur. Noi nu ne-am umilit, ci am luptat singuri mai departe — și acesta e adevărul. Noi înțelegeam și eram siguri că frații noștri nu ne-au uitat și păstrau în sufletele lor aceeași dragoste pentru noi, cum o purtam și noi pentru ei și țara românească, dar probabil, de teamă de ruși, erau așa prudenți și rezervați. Deci, încă o dovadă că lupta pentru unire a fost dusă de noi românii basarabeni, fără nici un concurs de nicăieri. Și atunci pentru ce se aduc invinuiți că România ar fi alipit Basarabia cu forța ? Guvernul prezidat de generalul Averescu a fost așa de străin de problemele noastre românești din Basarabia, încît a semnat chiar o convenție cu reprezentantul Rumcerodului (Organizație revoluționară militară din sudul Rusiei, cu sediul la Odessa) de atunci, prin care se obliga să retragă

trupele românești din Basarabia, pînă în luna Mai 1918. Subliniez că, generalul Averescu a semnat convenția de a retrage trupele românești din Basarabia cu Rumcerodul și nu cu guvernul Rusiei sau Ucrainei. Dar primul ministru al României, generalul Averescu, nu putea să se amestece în treburile interne ale Republicii Moldovenești independente și n-a putut să împiedice ca noi, poporul român din Basarabia, să ne unim cu frații noștri — cu patria noastră România. Dacă ar fi știut calomniatorii, reacționarii Crupenschi și compania sau dacă ar fi vrut să știe acest lucru, s-ar fi rușinat să afirme că România, prin agenții săi bolșevizați din Sfatul Țării și indemnată de generalul german Mackensen, în mod tilhăresc, a alipit Basarabia la România. În ceea ce privește drepturile istorice și etnice ale României asupra teritoriului Moldovei de răsărit botezat de ruși în mod intenționat cu un nume fals de „Basarabia”, trebuie să spunem că dacă agenții imperialiști calomniatori și mincinoși ar fi știut măcar în mod sumar și obiectiv istoria, nu s-ar fi făcut caraghioși în fața lumii, afirmînd că România nu a stăpînit niciodată Basarabia. E de necrezut ca un mareșal al nobilimii și alții ca el, cu pretenția de a fi oameni culti să nu cunoască și cele mai elementare date și evenimente istorice. Acești imperialiști afirmau că, în anul 1812, cînd Rusia a anexat partea de răsărit a Moldovei, cu forța, încă nu exista un stat „România”, ci numai două Principate românești Moldova și Valahia și că aceste principate s-au unit ceva mai tirziu într-un stat România. Dar acești imperialiști, Crupenschi, Maclacov, Șmidt etc. trebuiau să știe că și Rusia s-a format și ea, din diferite principate: Moscova, Novgorod, Tveri, cu deosebirea că România s-a format din două principate pur românești și a înglobat o populație de același neam românesc, de aceeași origine Daco-Romană, pe cînd Rusia a înglobat în imperiul său, în afară de ruși, o mare întindere de teritorii străine și o populație străină de neamul rusesc. Iar în perioada celor aproape trei secole, începînd cu anul 1240, cînd Rusia era ocupată de tătari, poporul român, adică Valahia și Moldova, erau țări organizate militărește și își apărau cu sabia hotarul la Nistru, de hoardele de păgini. Dau mai jos citeva date istorice spicuite dintr-un studiu al lui D. I. Atanasiu, publicat în revista „Însemnări Ieșene” din anul 1940. Buzuindu-se pe datele fundamental științifice ale istoriei, din operele lui Hașdeu, Papadopol și Calimachi, precum și pe cronicile vechi ale lui Huru, dl. Atanasiu scrie că, în veacul al XII-lea, Moldova era o republică cu sediul la Birlad, se întindea pe litoralul Mării Negre pînă la Nipru și avea acolo la gurile Niprului un port „Olesia”, iar alt port la Cetatea Albă. Cronicarul Huru adevărește că, Moldova în acea epocă, era împărțită în trei fâșii: una de la munți pînă la Siret, cu reședința la Roman, a doua de la Siret pînă la Prut, cu reședința la Birlad și a treia de la Prut spre răsărit, cu reședința la Lăpușna. (Nota noastră: urmele cetăților domnești din Lăpușna s-au păstrat pînă în zilele noastre.) La începutul veacului al XIII-lea, în scrierile străi-

ne, se afirma că în țările românești, — în special în Moldova — era o administrație bine organizată, iar cronicarii timpului afirmă că în regiunile mărginașe, Moldova avea puternice organizații militare, care păzeau hotarele. E și natural, căci fără o forță armată, nu se putea păstra integritatea unei țări, și mai ales a o păzi de hoardele jefuitoare ce aveau drum spre Europa pe acolo. Cronicarul Huru spune că Moldova era împărțită în trei regiuni cu organizații militare: una cu sediul la Baia, una la Iași și a treia la Hulia-Chilia. Apoi din constatările istorice, Moldova a avut legături comerciale cu genovezii, venețienii și alții. Din toate hărțile și din toate cronicile vechi și pînă astăzi, reiese că denumirile ca: Cetatea Aibă — pe turcește Akkerman, Tiras, Chilia-Kili-Hulia, Hotin, Suceava, Lăpușna, Codru Călărași, Tigheci, Cimpulung, Tighina, Căpitanii Tigheciului, Benga, Pircălabul Hotinului, Bou și Costin, Vornicul Negrilă, Prutul, Nistrul, Răutul, Cubolta etc. etc. erau dintotdeauna denumiri românești și nicidecum rusești sau slave. De asemenea, satele și orașele de pe cuprinsul Basarabiei, sau aceleași denumiri ca și cele din vechea Moldovă și Muntenia: Călărași Ialomița — Călărași Lăpușna, Afumați în județul Chișinău, Afumați județul Ilfov, Ștefănești, Costești, Fetești, Chișinău, Fierbinți, Mărculești, Onești, Singera etc. etc. Față de afirmația că Rusia ar avea un drept al său istoric asupra Basarabiei, întrucît ea a stăpînit acolo 106 ani, noi spunem că poporul român s-a plămădit chiar și pe acest teritoriu și a trăit acolo 2000 de ani, nu 106, și că aceste adevăruri le dovedesc istoricii întregii Europe, între care și Karl Marx, Friedrich Engels și chiar istoricii, publiciștii și unii generali ruși, cum au fost generalul Kuropatkin și generalul Ciceagov, S. Witte, Durnovo și alții. Există o hartă venețiană, din secolul al XIII-lea, în care Moldova e arătată ca singură stăpîină la Marea Neagră. De asemenea, pe „Carte de la Hongrie” din anul 1700, Moldova este trecută în aceleași hotare din 1290, și pe această hartă figurează toate denumirile românești: Cimpulung, Cetatea Albă, Tighina, Chilia, Hotinul, cetățile ce erau la dreapta hotarelor Moldovei, pe Nistru. Hărțile acestea, după cum afirmă dl. Atanasiu, s-au întocmit de oameni de știință de seamă, străini, nu de români, după un mare număr de memorii și cărți cu rectificări făcute de contele de Marsili și alți geografi ai Academiei de Științe din Paris. În regiunile Tighina, Hotin și Călărași, erau concentrate forțele armatei moldovenești. La Călărași, erau călăreți, iar la Orhei, Lăpușna, Tighina și Hotin pedestrima, acestea erau regiunile întărite, sub ordinele unui serdar. Și cu drept cuvînt confirmă acestea istoricul Xenopol: — „Chilia era cheia de poartă a întregii Moldove și a regiunilor dunărene”. Sultanul Baiazid spunea în 1484: — „Atîta timp cît românii stăpînesc Chilia și Cetatea Albă, nu vom putea birui pe creștini.” Moldova avea o forță militară de călăreți între Prut și Nistru, care a folosit Țărilor Românești și Europei, mai mult decît toate cetățile în trecut. Existența acestor forțe militare moldovenești, în mod permanent, trăgea

greu în cumpăna dreptății și nu samavolnicia din timpurile civilizației de astăzi. Viața românească pe aceste meleaguri n-a fost întreruptă niciodată și nici nu va fi. Prea mult ne vorbesc munții, apele, cetățile, denumirile satelor și orașelor, luptele și numele conducătorilor și eroilor, iar noi cei de astăzi, și mai ales generația de mâine, nu avem voie să uităm trecutul și suferințele din trecut și de astăzi, ale neamului nostru, fiindcă a le uita înseamnă a le tradă. Acești răufăcători mai afirmă că, poporul român din Basarabia nu e de aceeași rasă latină, nu are aceeași limbă ca românii din România liberă și că populația din Basarabia întrebuințează alfabetul rusesc chirilic și nu e în stare să citească măcar un ziar din București scris în limba literară și mai afirmă că populația românească constituie numai 47,6 % din totalul populației. La aceste afirmații vădit tendențioase, noi spunem că populația băștinașă a Basarabiei a vorbit aceeași limbă ce se vorbea în toată Moldova în 1812 și, fiindcă despotismul țarist a suspendat limba românească în școli și în biserici, ea nu s-a putut îmbogăți cu cuvinte noi, și a continuat să vorbească limba veche românească. Cu toate acestea, limba vorbită de populația Basarabiei în anii 1917—1918, era aproape aceeași și cu mult mai aproape de limba vorbită de frații lor din Vechiul Regat, decît limba rusească vorbită să zicem de populația rusească din gubernia Mînsk și cea din gubernia Samara sau Kursk. În ceea ce privește procentajul populației băștinașe românești față de populația venetică, în 1917—1918, românii erau 70—75% și nu 47,6%. Dar chiar și procentajul de 47,6% al moldovenilor, după cum spun rușii, este cu mult mai mare decît al rușilor în Rusia.

Din datele statistice publicate de V. I. Lenin (Opere, vol. 23, pag. 276—277) reiese că populația rusească în Rusia este de numai 43%, celelalte naționalități aveau un procentaj de 57%. Și atunci pe ce baze se contestă dreptul românilor asupra Basarabiei, cînd intrunesc 70% ?

Statistica oficială rusă din 1897

În acel an în imperiul rusesc erau 180 milioane de locuitori, din care ruși 43,3%, iar celelalte naționalități aveau 57,7% și anume

Ruși mari — velicoruși	55.673.000	43,3%
Ucraineni — maloruși	22.415.000	17,4%
Polonezi	7.231.000	6,2%
Ruși albi	5.880.000	4,5%
Evrei	5.063.000	3,9%
Tătari	3.738.000	2,9%
Nemți	1.790.000	1,4%
Lituanieni	1.658.000	1,3%
Başchiri	1.439.000	1,1%
Letoni	1.436.000	1,1%

Gruzini	1.352.000	1,0%
Armeni	1.173.000	0,9%
Moldoveni	1.122.000	0,9%
Mordvini	1.024.000	0,8%
Estonieni	1.003.000	0,8%
Sirbi	969.000	0,7%
etc.		

Domnul Crupenschi și tovarășii lui de ocazie, nu vroiau să recunoască actul Unirii votat de Sfatul Țării, considerîndu-l ilegal, întrucît Republica Moldovenească independentă nu era alcătuită pe baze juridice și nu avea dreptul să dispună de soarta ei fără o prealabilă binecuvîntare a Matuscăi Rusia. Și la această naivă acuzare răspundem : de ce dl. Crupenschi și tovarășii săi nu și-au pus o altă întrebare : care au fost bazele legale ale împăratului Alexandru I de a anexa un teritoriu și a subjuga un popor străin ? Pe ce baze legale au alungat popoarele din Rusia de pe tron pe împăratul Nicolai II și au format atîtea republici independente ? (Se afirmă că, în anii 1904—1905 împăratul Alexandru II a vrut să introducă în școlile din Basarabia o a doua limbă de predare — limba românească —, dar că s-ar fi lovit de refuzul moldovenilor ; că moldovenii nu ar fi vrut introducerea limbii românești și ar fi manifestat dorința de a învăța limba rusă. Cine au fost acești moldoveni, care doreau să învețe limba rusească ? Poate tot un fel de apărători ai poporului românesc din Basarabia ca : Crupenschi Șmidt, Țiganco etc., care n-au știut nici un cuvînt românesc. În orice caz, această afirmație a imperialiștilor Crupenschi și compania, a indignat toată populația românească din Basarabia care, cu începere din anul 1828 și pînă la data de 5 Martie 1917 a cerut mereu să se aprobe predarea în școli a limbii românești, dar n-a avut norocul să obțină o asemenea aprobare. Spre a dovedi că noi am cerut să ni se aprobe predarea limbii românești, dau mai jos conținutul unui articol publicat în ziarul „Odesschii listoc” (Foaia Odessei) din Octombrie 1905 și în ziarul „Basarabscaia Jizni” (Viața Basarabiei) din 5 Octombrie 1905, cu privire la prigoana ce se ducea contra introducerii limbii românești în școlile din Basarabia. Articolul e intitulat „În problemele folosirii limbii moldovenești în școlile primare din Basarabia” — tradus din rusește, iată textul : „Demult a devenit notoriu faptul că pe măsura ridicării stării culturale a unui popor, creșterii civilizației lui, se îmbunătățește situația materială a acestui popor, și vice-versa, cu cît un popor e mai înapoiat, pe atît el este mai sărac. Drept pildă pot servi : germanii, francezii, olandezii etc., aceștia pe de o parte,—pe de altă parte stau : rușii, tătarii, iranienii, chinezii etc. Nu încape nici o îndoială că primele popoare sunt bogate, pe cînd celelalte sunt sărace. De asemenea este știut că fiecare popor poate să se ridice la o treaptă culturală mai înaltă, poate să se civilizeze numai atunci cînd această cultură și deci instruirea lui se face în limba maternă.

Vi se părea normal a-i lumina pe ruși cu ajutorul limbii germane sau franceze, iar pe turci, iranieni și chinezi, recurgînd la limba engleză? Totuși, tocmai într-o asemenea situație se aflau acei un milion și jumătate, chiar și mai mulți moldoveni din Basarabia. Pe aceștia vor (și dacă vor) să-i adapteze la cultură, recurgînd la ajutorul limbii ruse.

Pentru orice persoană cu bun simț, este clar că această măsură este o neghiobie.

Iată că în curînd se va sărbători centenarul alipirii Basarabiei la Rusia, dar starea înapoiată a populației este aceeași ca și acum o sută de ani. Luminarea poporului nu a progresat nici cu o iotă. Poporul se află ca și în trecut, într-o beznă totală. El este lipsit de posibilitatea de a citi și pricepe cea mai simplă carte. Care este cauza? Acestui popor i s-a interzis instruirea în limba maternă, datorită politicii de rusificare; limba moldovenească nu este admisă în școlile primare și toate posibilitățile de cultivare oferite în limba rusă, sunt inacceptabile acestui popor. Chiar și religia și rugăciunile sunt impuse școlarilor să le învețe în limbă rusă, pe care ei nu o cunosc, iar limba slavă e și mai puțin cunoscută copiilor. Oare nu e revoltător că din cauza acestor anomalii, elevii și foștii elevi moldoveni din școlile elementare, sunt lipsiți de posibilitatea de a înțelege cum să se închine lui Dumnezeu?

În această privință lucrurile stau mai bine chiar în Turcia, deoarece creștinii supuși acestui stat: sîrbii, bulgarii, grecii, românii, nu sunt lipsiți de dreptul de a-și avea școala lor națională și de a-și face rugăciunile în limba maternă.

Rezultatele deplorabile ale unei astfel de stări a școlii elementare în mediul moldovenesc din Basarabia, sunt evidente pentru toată lumea. Politica absurdă și neghiobă a rusificării forțate, a cărei aplicare rigidă provoacă cea mai dezgustătoare atitudine printre naționalitățile imperiului, constituie cea mai puternică frînă în procesul de dezvoltare a tuturor popoarelor supuse rusificării, printre care se află și moldovenii, se răsfrînge greu asupra învățătorilor și elevilor. Încipuiți-vă situația unui învățător, care nu cunoaște nici o boabă românește și este obligat să predea copiilor care habar n-au de limba rusă! Și aceste cazuri sunt foarte frecvente. Dealtfel, chiar dacă unii învățători știu românește, aceasta nu remediază răul, întrucît este interzis a se recurge la limba română în scopuri pedagogice. Drept rezultat, copiii fiind obligați să memorizeze mecanic, fără a înțelege materia, devin indiferenți, apatici și simt chiar o repulsie față de școală. Nu e de mirare că-i consideră pe profesori drept inchizitori, iar cartea mijloc de tortură. Pe de altă parte, nu este surprinzător faptul că profesorul, constatînd rezultatele puțin îmbucurătoare ale activității sale de purtător al culturii, devine irascibil și nervos, pierde orice avînt în profesia sa de dascăl. La urma urmelor, în loc de a aduce lumină, rezultă numai un chin atît pentru dascăl cît și pentru școlari. Și totuși, pentru susținerea și dezvoltarea acestei stări anormale, se

cheltuiesc anual sume mari din bugetul statului, cu greu adunate din sudoarea poporului. Se naște întrebarea: cui îi folosește irosirea banului poporului, pentru scopuri atît de iraționale?

Dacă banii cheltuiți în decursul celor cîteva decenii pentru întreținerea școlilor elementare din Basarabia ar fi utilizați pentru aceleași școli în mod rațional, starea de înapoiere nu ar mai avea loc în mediul rural al Basarabiei, stare care dănuie și pînă în prezent. Multă lume afirmă că, limba moldovenească este interzisă în școlile elementare, de teama de separatism. Se prea poate că la Petersburg, care — în general — e departe de situația reală a vieții poporului, să existe asemenea temere. Dar aceste considerațiuni sunt absolut greșite. Se cunoaște că aproape un veac de la alipirea la Rusia, în Basarabia nu s-a constatat nici un caz de manifestare a tendințelor separatiste. Din contra, chiar administrația locală poate afirma că moldovenii sunt foarte loiali, întrucît ei sunt devotați tronului rusec, așa că e greu de închipuit că s-ar putea compara cu dînsii, în această privință, alte naționalități din Rusia. Acest fapt este atît de evident, încît orice dovadă este absolut de prisos. Chiar dacă ar exista separatismul, el este cuibărit numai în închipuirea bolnavă și fantezia autorităților din Petersburg. Realitatea este că birocrăția rusă a interzis limba moldovenească în școlile elementare în scopul rusificării.

Dar experiența celor 100 de ani, în care a fost aplicat de birocrăția rusă sistemul rusificării tuturor naționalităților din Rusia, a dovedit tuturor care au trebuit să se convingă, că interzicerea limbii materne, precum și orice mijloc de rusificare forțată, sunt absolut inutile. Această măsură poate să oprească numai dezvoltarea culturii acelei naționalități, asupra căreia se aplică experiența, dar nu poate contribui la rusificare. Din aceste motive ea e și dăunătoare, deoarece duce la căutarea altor căi ilegale de a satisface nevoile inexplicabile de a vorbi, cugeta și scrie în limba maternă. În prezent se pare că birocrăția și-a schimbat punctul de vedere, mergînd pe calea concesiunilor.

Dovada o constituie ucazul imperial (adică decretul) din 18 Februarie 1905, că această interdicție e abolită aproape la toate naționalitățile din Rusia: Estonienii, Letonienii, Lituanienii, Tătarii, Gruzinii, Armenii, Evreii, și celelalte popoare. Și chiar cele al căror număr nu depășește o sută de mii de locuitori, au căpătat dreptul de a-și învăța copiii în școlile primare în limba natală.

Se pune întrebarea: de ce această interdicție continuă să dănuie numai asupra moldovenilor? Prin ce se explică această nedreptate strigătoare la cer, față de moldoveni? Din ce motive problema școlii naționale moldovenești nu este în presa noastră?

Desigur că toată vina cade asupra birocrăției. Dar o mare parte din vină cade asupra păturii culte locale, a cărei indolență revoltătoare și indiferență față de această problemă reprezintă o adevărată crimă. La noi există instituții nobiliare, eclesiastice și multe altele. După cum este cunoscut, nobilimea are demult dreptul de

a interveni direct la împărat, în problemele nevoilor poporului. Iar în conformitate cu ucazul (decretul) împărătesc din 18 Februarie, au dreptul de a interveni pentru nevoile lor instituțiile județene, nobilimea orășenească și clerul și chiar grupările sociale, prin adunări și mitinguri, prin adoptări de rezoluții sau prin petiții și intervenții, în conformitate cu condițiunile istorice naționale, economice și sociale.

Totuși, în acest moment de redeșteptare generală și presiune unanimă asupra birocrăției, a tuturor forțelor intelectuale și progresiste din Rusia, fără de vreo discriminare de clasă și naționalitate — un fenomen foarte rar în istoria popoarelor — societatea intelectuală locală din Basarabia, continuă să păstreze mutismul dezonorant; nimeni nu s-a încumetat prin nici un cuvânt să ridice glasul asupra nevoilor moldovenilor. Nici o petiție, nici o intervenție, nici o rezoluție. Un mutism condamnat. Când vă veți hotări și dumneavoastră domnilor nobili, conducători ai zemstvelor, sfinți părinți duhovnicești și alții, care trăiți exclusiv din munca poporului? Când vă veți hotări, în sfârșit, să vorbiți în folosul acestui popor? (ss. Goreci, adică Pipăratu). Încă o dovadă zdrobitoare ce o afirmă chiar presa rusească din 1905 prin articolul precedent, că poporul român din Basarabia a fost dat uitării de intelectualii rusificați și de toți mareașalii nobilimii, de președinții de zemstve, de arhierii, de preoți și de toată pleiada de conducători, instalați în fotoliile de conducere, de guvernele de la Petersburg care sugeau toată vloga poporului, fără să facă ceva pentru el. Iar cadrele de luptători ieșiți din țărani și răzeșii moldoveni erau încă prea tinere și abia se organizau și se pregăteau pentru lupta de mai târziu ce a dus la unirea Basarabiei cu România. Și atunci cum s-ar putea explica că această rasă de oameni, formată din daco-romani, chinuită, exploatată și prigonită ar fi putut rezista aproape 2000 de ani, dacă nu ar fi plantate în ființa ei sentimente profunde de dragoste de neam și de pământul moștenit de la străbunii săi, pământ pe care ea s-a zămislit? Acest neam al nostru e singurul care, cu mare eroism, și-a apărât ființa și pământul său timp de atâtea veacuri. În munți, la auzul alarmei prin sunetele buciului, luptătorii alergau cu toții la scaunul domniei, iar la șes și în cîmpii, călăreții voevozelor în goana cailor chemeau pe luptători la luptă, strigîndu-le: „Săriți codreni, săriți orhei, lăpușneni și voi soroceni și hotineni, cu toții și cu pași repezi pașiți la Nistru spre a face straja vechiului hotar, după pilda neîntrecută a moșilor și strămoșilor noștri.”

Dacă domnul Crupenschi, în timp de aproape 150 de ani de cînd neamul lui s-a oploșit pe pământul românesc, ar fi cunoscut măcar ceva din istoria neamului nostru sau dacă s-ar fi ostenit să citească pe istoricul polon Dlugos, nu ar fi afirmat atîtea inexactități și nu s-ar fi făcut atît de ridicol. Istoricul polonez Dlugos — în volumul 12, pag. 513, din anul 1474, scrie următoarele despre Ștefan cel Mare: „Un prea minunat voevod, tot pe atît de mare

cît și vitejiile sale de căpitan de oști, pe care le slăvim atît și care, în vremurile noastre, este întîiul dintre voevozii lumii. El a dobîndit biruințe atît de strălucite asupra turcilor încît, eu cred că el e cel mai vrednic să i se dea domnia la cîrmuirea lumii întregi și mai cu seamă să fie pus în fruntea oștilor ce purced împotriva turcilor, cu tot Sfatul, cu incuviințarea și cu hotărîrea Creștinătății, căci ceilalți erau sau voevozi papistași sau dezbinați prin certuri, poște de stăpînire sau războaie lăuntrice”. În aceeași lucrare, la pagina 531, istoricul Dlugos numește pe Ștefan cel Mare un luptător fără pereche, un domnitor treaz, prea bun și prea mare. Prin urmare, din cele confirmate cu admirație de o lume întreagă, după cum se exprimă și istoricul Dlugos, poporul nostru a dovedit dragostea sa față de neam și de pământul său moștenit de la strămoși prin eroismul cu care l-a apărât. Poporul a luptat și pentru unirea Principatelor încă cu mult înainte de 1859 și înainte chiar de anexarea Basarabiei de către Rusia din 1812. Și această dorință pentru unirea Principatelor a devenit mai aprigă prin anii 1807—1810, cînd rușii au îndrăgit sudul și au năvălit cu armatele lor în Principatele Românești. Dintr-o corespondență dintre Smaranda Rosetti-Roznovanu, cumnata lui Iordache Catargi, și președintele divanelor Moldovei și Valahiei, Crasno-Milisevici, numit de țarul Alexandru I în 1806—1812, și generalul Caminschi, comandantul șef al trupelor rusești din Moldova, și dintre alte autorități de sub ordinele sale, reiese că românii din acele timpuri erau hotărîți să unească principatele și, cu ajutorul lui Napoleon I, să-i izgonească pe ruși din Moldova și Valahia. Iar pentru a duce la îndeplinire acest plan, a fost ales Iordache Catargi, care se ducea la Paris, pentru a solicita lui Napoleon I concursul său, însă la înapoiere Iordache Catargi este arestat de către autoritățile rusești și închis la închisoarea din Tiraspol. Aceste date sunt extrase din arhiva senatorilor din Chișinău, vol. III, dosarul nr. 2002. Apoi mai târziu, pe la anul 1837, Iordache Catargi a propus din nou în mod formal unirea principatelor, și aceasta o dovedește o scrisoare din București, cu data de 17 mai 1837, publicată în „Le Moniteur Universel” la 18 Septembrie 1856, și reprodus la pag. 449, vol. I, „Acte și documente relative la renașterea României”. Anexez extrasul din arhiva senatorilor din Chișinău.

Dar neținînd seama de aceste adevăruri, Crupenschi și alți dușmani au continuat cu minciunile, uneltirile și învinuirile ce se aduceau întregului popor din Basarabia, și prin a desconsidera toată munca poporului dusă pe teren social și național, timp de zeci și zeci de ani înainte și în timpul revoluției din 1917-1918. Acești calomniatori nesocotesc munca organizatorică a poporului român din Basarabia. Ei nesocotesc sutele de adunări de mase, congrese și mitinguri ale moldovenilor, la care participau zeci de mii de oameni, unde se cerea cu insistență să se introducă imediat limba națională în școli, biserici și administrație. La toate aceste congrese se votau rezoluții, prin care se cerea înființarea cît mai

repede a unui parlament — Sfatul Țării — și să se înfăptuiască o reformă agrară. Nu cred să nu fi văzut și dl. Crupenschi — mareșal și Kammerherr al Curții imperiale din Petersburg — coloanele de moldoveni, care demonstau chiar prin fața casei lui de pe strada Alexandru cel Bun, purtând steaguri tricolore și placarde cu inscripțiile : „Vrem să fie introdusă în școli limba noastră natală !” „Vrem pământ !” și „Să trăiască Republica Independentă Moldovenească !”. Este imposibil ca dl. Crupenschi să nu fi admirat la 20 Octombrie 1917 coloana de ostași, soldați și ofițeri moldoveni, sub comanda colonelului Furtună, ce defila pe strada Alexandru cel Bun, spre sala Congresului, într-o ordine desăvârșită, avînd în fruntea coloanei un drapel tricolor uriaș, purtat de doi ostași, în sunetele unui marș executat de o fanfară militară moldovenească. Acești militari reprezentau pe cei 300. 000 de ostași moldoveni mobilizați și încadrați în regimentele rusești, care formau primul Congres militar moldovenesc, și care aveau misiunea ca în numele celor aproape 3. 000. 000 de suflete moldovenești, să declare Basarabia autonomă și să pună bazele unui parlament — Sfatul Țării.

Dar Crupenschi și compania desconsiderau parlamentul — Sfatul Țării — și pe deputați, adevărații reprezentanți ai poporului din Basarabia, și îi calificau drept bolșevici sau bolșevizați, și spuneau că acești deputați bolșevizați au fost produsul Regatului României, iar actul unirii a fost stors prin violență, în timpul votării sala parlamentului ar fi fost plină de soldați români înarmați iar clădirea Sfatului Țării ar fi fost înconjurată de trupe și mitraliere românești. Din conținutul memoriului înaintat Conferinței de pace de la Paris, se vede că dl. Crupenschi și compania nu admiteau ca în Sfatul Țării să fie reprezentată și Liga Femeilor Moldovence, prin deputata dr. Alistar, de asemenea nu admiteau în rîndurile deputaților nici pe studentul Bogos V. de la Universitatea din Kiev, unde pămîntenia românească cu numele de „Renașterea” avea o veche tradiție democratică, care era înființată încă pe vremea cînd Ștefan Ciobanu, dr. Ciugureanu și Const. Popovschi erau studenți la acea universitate.

Pentru toate calomniile fantastice aduse poporului român, acești reacționari meritau să fie dați în judecată și trimiși la închisoare, fiindcă acolo era locul lor, nu la Conferința de Pace. Cu toate iscodirile mincinoase și mîrșave ale lui Crupenschi, Șmidt, Țigancu, Slonin, Maclacov și alții, Marile Puteri nu s-au lăsat înfluențate și, în ciuda acestor „apărători” neîmpuțerniciți de nimeni au confirmat actul unirii Republicii Moldovenești independente cu patria-mamă România, din 27 Martie 1918. Toate calomniile și minciunile răspîndite de grupul Crupenschi și compania în Basarabia, în sudul Rusiei și apoi la Paris, au fost dezmințite și combătute la timp prin adevăr, de dl. Ion Pelivan, reprezentantul adevărat al Basarabiei la Conferința de Pace de la Paris. S-au tipărit broșuri și diferite documente, care au apărut în ziarele

franceze „Le Temps”, „Le Matin”, „La Victoire”, „L' Action Française” etc. și au evidențiat marea mișcare națională și drepturile poporului românesc din Basarabia.

Acțiunea calomnioasă a lui Crupenschi a indignat și opinia publică franceză care, după ce i s-a dovedit falsitatea, a protestat. Așa de exemplu d-șoara Elena Donici, supusă franceză de origine româncă, a protestat vehement printr-o scrisoare publicată de dl. Pelivan în „Bulletin d'informations Roumaines” nr.8 din anul 1919. Apoi este reprodusă în „Viața Basarabiei” nr. 3—4 din anul 1943. Spre a convinge pe cei ce vor citi aceste rînduri, cine era dl. Crupenschi și compania, redau scrisoarea d-șoarei Elena Donici tradusă în românește :

„Am citit cu indignare în „Le Temps” din 28 Aprilie o scrisoare a d-lor A. Crupenschi și A. Șmidt, care se intitulează „Delegații Basarabiei la Conferința de Pace” și, ca româncă din Basarabia, viu să vă dau unele informații relativ la acești domni, și aș fi fericită, dacă prin aceasta aș putea aduce un serviciu țării mele. Dl. Șmidt, orice s-ar zice, d-sa este de origine, adică de rasă germană după tată, cum dealtfel arată și numele său. Afirmația că familia sa a venit în Basarabia de mai bine de 150 de ani și că și-a schimbat religia, întru nimica nu modifică faptul. Din contra, permite să facem remarca : că acum 150 de ani Basarabia făcea parte din Principatul Moldovei, iar dl. Șmidt are un ciudat fel de a arăta recunoștința către țara care a dat ospitalitate familiei sale... Bunica d-lui Șmidt era rusoaică, fiică de funcționar rus, directorul liceului din orașul Chișinău și sora ambasadorului Rusiei, Nelidov, ceea ce explică rusofilia d-sale. Dl. Șmidt, coborînd, după tată și mamă, din familii emigrante pe pămînt moldovenesc — deci românesc — este tot atît de puțin calificat să vorbească în numele acestei țări românești. Cît despre dl. Crupenschi, ultra reacționar și țarist convins : mama sa era de origine străină, din acele familii străine care sunt așa de multe în Rusia, și care au firește supușenia rusă. Unul din frații săi, Anatolie, fost ambasador la Roma este însoțit cu o baroană austriacă. Al treilea frate al său, Paul, ar fi făcut parte din „Ohrana”, poliția secretă țaristă, după lucrarea d-lui Charles Rivet, colaborator la „Le Temps” : „Le dernier Romanoff”, apărută în 1917. El este înrudit cu ambasadorul Giers, ambasador al Rusiei la Roma, fiu sau nepot al ministrului Giers, care a ajutat la cariera politică și administrativă a rudelor sale Crupenschi. Numele lui Giers, în treacăt fie zis, pare a indica o origine germană. Tatăl sau bunicul d-lui Crupenschi, — cu toate că e dintr-o familie de origine poloneză, după cum îl indică și numele său, românizată, pe urmă rusificată, — a acceptat să fie trimis de guvernul rus în Polonia, ca mareșal al nobilimii țării, plătit, pe cînd polonilor li s-a refuzat dreptul de a-și alege mareșalii lor, așa cum se practica în Rusia pentru această demnitate onorifică. Nu se găsisese nici un adevărat rus ca să îndeplinească această misiune. Nemulțumit de a fi consimțit să meargă pentru

a rusifica Polonia, al cărei drept la independență este astăzi recunoscut de toți, el a încercat să uneltească ca Basarabiei să i se ia vechile legiuri moldovenești, care să fie înlocuite cu legile imperiului rus, printr-o petiție redactată de el însuși, reușind să adune pentru ea iscălituri grație groazei ce inspira numeroasa sa familie puternică în Rusia. De altfel, această petiție n-a avut nici o urmare, mulțumită abilei intervențiuni a patrioților români. Basarabia, pământ românesc după mărturisirea însuși a guvernului rus, care n-a cutezat să-i ridice legile naționale moldovenești și să le înlocuiască cu legile ruse, este românească, chiar dacă aceasta ar displace domnilor Crupenschi și Șmidt, cu aceleași titluri ca și celelalte provincii românești. Județul Bălți din Basarabia se numea, înainte de anexarea din 1812, și mult timp după, județul Iași, căci Basarabia făcea parte din Moldova și chiar cea mai mare parte (Nordul) nu se numea Basarabia, ci Moldova. Numai partea de sud avea acest nume, de la numele familiei valahe domnitoare Basarab, căreia i-a aparținut odinioară. Rușii au extins acest nume la tot teritoriul, smuls în 1812 de la Moldova, cu nădejdea să facă pe românii din Basarabia să uite identitatea cu frații lor din Principate. Deșartă nădejde! În inimile noastre noi repetăm vechiul dicton românesc: „Apa trece, pietrele rămân” și am așteptat timp de 106 ani plecarea năvălitorului detestat, care se considera cuceritor. Cucerirea o datoră de altfel trădării delegaților turci cumpărați de ruși. Ce să zicem despre afirmația greșită a acestor domni, privitor la populația Basarabiei, unde ei nu găsesc decît 47,6 % moldoveni, pe cînd în realitate sunt 70 % și încă ceva. Acești 70 % sunt adevărați băștinași ai țării restul fiind sau produsul colonizărilor, sau cinovnici (adică funcționari). De asemenea, ce să mai zicem despre afirmația extraordinară: „Cît privește comunitatea de tradiții istorice, nu s-ar putea vorbi aceasta despre o țară care aparține Rusiei de 106 ani și care n-a fost niciodată smulsă de la România, pentru simplul motiv că aceasta încă nu exista în 1812 și conștiința națională română s-a născut după această dată?” Deci, după ei, Bucovina de exemplu, care a fost smulsă de la Patria mamă mai bine de 144 de ani, nu are aceleași tradiții istorice cu România? Atunci ce fac ei cu Suceava, vechea capitală a Moldovei? Atunci Polonia, care a fost complet împărțită și este pe punctul de a se reconstitui, nu-și mai aduce aminte deloc după acești domni, că ar fi existat ca stat independent? Atunci ea nu trebuie să se simtă poloneză, ci rusă, austriacă sau prusiană? Cît despre afirmația că Basarabia n-a fost niciodată românească, pentru rațiunea că România nu exista în 1812 înseamnă a te juca de-a cuvintele cu o vădită rea credință, căci toată lumea știe, afară de domnii Crupenschi și Șmidt, că România a fost formată din Principatele Moldova și Valahia și că Basarabia, fiind o parte din Moldova, este românească cu același titlu ca și restul Moldovei din Vechiul Regat. Se poate afirma, fără să alterăm adevărul, că Basarabia a fost în

1812 ruptă de la România, care exista de fapt la acea epocă, sub numele de Principatele Valahiei și Moldovei, vasale pe atunci ale Turciei. România a moștenit drepturile celor două principate. Apoi, în ce privește afirmația că o conștiință națională românească s-a născut după anul 1812, aceasta înseamnă că acești străini nu cunosc istoria României, veche de 2000 de ani. Scuzîndu-mă pentru lungimea acestor informații, pe care poate le cunoașteți, vă rog Domnule, să primiți expresia distinșelor mele sentimente. D-ra E. Donici. (Nota noastră: D-șoara Donici e o femeie foarte cultă, mare patrioată și poetă).“

Dar, toate acestea au fost demult, în anii 1919—1920, și au trecut de atunci aproape 50 de ani.

Articolele de ziare, broșurile și documentele oficiale, prin care s-au dovedit adevărul, drepturile istorice, etnografice, geografice etc. ale poporului român din Basarabia, precum și zbuciumul, suferințele și lupta dirză a poporului pentru o viață liberă, se găsesc în diferitele arhive ale ministerelor de externe sau în arhivele academiilor de știință, îngălbenite și acoperite de un strat gros de praf al timpului, dar ele sunt uitate de toți. Iar conducătorii treburilor mondiale de pe acele timpuri, care au cunoscut și au confirmat drepturile noastre la libertate și la o viață națională comună împreună cu frații noștri din dreapta Prutului, au dispărut demult. Dar răul și nedreptatea există și astăzi.

Pe de o altă parte, unii se cramponează din răspuțeri să-și mențină sistemul și pofta egoistă, înrădăcinată de veacuri de către imperialismul țărilor ruși, pentru a domina popoare străine. Pofta aceasta egoistă de a domina și mai departe popoare străine, este bine camuflată cu lozincile sfinte de pe steagurile revoluției din 1917: libertate, dreptate, fraternitate, umanitate și autodeterminarea popoarelor, care sunt valabile și se aplică, dar numai față de triburile din coloniile engleze, franceze, belgiene, olandeze etc. din Africa și Asia, pînă la zidul chinezesc, care se repetă de zeci și zeci de ani, iar pe de altă parte există încă jale și dragoste de mamă și de frate.

În calitate mea de fost deputat în Sfatul Țării și ca participant activ la mișcarea națională și socială a poporului românesc din Basarabia (încă din 1910, cînd eram elev de școală, făceam parte din Cercul Românilor din județul Hotin, înființat și condus de profesorul nostru de istorie, Ion Loghinescu), mă simt obligat să afirm cu tărie, că munca zbuciumată, plină de primejdii și lupta poporului nostru românesc din Basarabia, în frunte cu intelectualii săi, pentru menținerea trează a conștiinței naționale și a contrapara imensa activitate de rusificare întreprinsă de țarismul rusesc în ultimele decenii, n-a încetat niciodată.

Pentru a spulbera toate minciunile urzite de dușmanii noștri, precum că noi românii din Basarabia am fi îndrăgit jugul rusesc, că noi cu plăcere ne lășăm transferați cu zecile de mii în pustietățile stepelor siberiene de coloniști, că noi ne-am fi obișnuit cu

sistemul de viață rusească, că i-am fi îndrăgit pe ruși în așa fel încît ne spuneam moldoveni-ruși, sunt nevoit să răspund și să împărtășesc contemporanilor mei și generațiilor mai tinere, măcar o parte din activitatea generațiilor trecute, pentru eliberarea poporului român din Basarabia de sub jugul țarist, și pentru unirea lui cu țara-mamă, precum și ura ce mocnea în sufletele noastre față de regimul țarist.

Conștiința mea de român mă îndeamnă să mărturisesc și să repet mereu, că noi românii basarabeni, pentru a ne păstra ființa noastră românească, am trebuit să luptăm singuri, fără nici o încurajare morală, fără nici un ajutor din partea nimănui. Patrioții noștri din toate timpurile, împreună cu întregul popor, pătrunși de instinctul conservării neamului, au luptat sfidînd moartea, înfruntînd temnițele și deportările în pustietățile Siberiei și regiunile înghețate din nordul Arhanghelscului.

Poporul nostru, în frunte cu patrioții săi intelectuali, n-a luptat pentru a subjugă și a lua ceva de la alții sau pentru a se amesteca în viața cuiva sau pentru a interzice cuiva să învețe în școli, ori să se roage în limba părinților săi. Poporul nostru a luptat numai pentru libertatea sa, pentru a se descătușa din lanțurile tiraniei țariste rusești și pentru o viață a lui, cu limba lui, conform obiceiurilor și datinelor strămoșești. Sunt nevoit să repet și de data aceasta, că lupta pentru libertate a început încă din anul 1812 și n-a încetat decît atunci cînd Basarabia s-a unit cu mama sa România.

LUPTA POPORULUI ROMÂN DIN BASARABIA PENTRU INDEPENDENȚĂ ȘI UNIREA SA CU ROMÂNIA

Pentru ca aceste amintiri ale mele să fie înțelese de cei ce eventual le vor citi, redau foarte pe scurt fazele de luptă ale poporului nostru, cu datele respective.

După o luptă grea și îndirjită, plină de primejdii și chiar cu jefte omenești, trecînd prin toate stadiile de organizare politică, socială și administrativă, poporul român dintre Prut și Nistru a reușit ca la data de 27 Martie 1918, să fie prima provincie care s-a unit cu Patria mamă. Lupta pentru a ne apăra de rusificare și a ne menține conștiința națională trează, iar la un moment favorabil pentru a ne uni din nou cu țara noastră România, s-a dus încă din primii ani de anexare, cînd poporul nostru s-a convins ce înseamnă „pravoslavnicia rusească”.

Lupta aceasta a durat cu dirzenie pînă prin anul 1828, cînd țarul Nicolai I, marele despot, ne-a anulat și ultima urmă din autonomia administrativă, suspendînd limba românească din școli, biserici și administrație, și înlocuind elementele românești din funcțiunile

publice, cu funcționari ruși aduși din depărtatele regiuni ale Rusiei. Anularea autonomiei, suspendarea limbii românești din școli și administrație și înlocuirea românilor cu funcționari ruși, a forțat o parte din pătura intelectuală de pe timpurile acelea și zeci de mii de țărani să fugă în Moldova de peste Prut. O parte din intelectualii boieri români au rămas pe loc, avînd o atitudine pasivă și, în scurt timp, ademeniți de administrația rusească și de avantajele materiale oferite de ruși, s-au rusificat. Iar o parte foarte mică din intelectualii-boieri a rămas credincioasă poporului, a păstrat în suflet idealurile românismului și a fost tot timpul în fruntea uniونیștilor. Dintre aceștia putem enumera pe marii cărturari și patrioți ca : Alexandru T. Hașdeu, pe fiul său Bogdan-Petriceicu Hașdeu, pe marii filantropi și patrioți Mihail, Gheorghe și Vasile Stroescu, Alexandru Sturza, Constantin Stamati, Botezatu, frații Nicolai și Aristid Cașu (Cassu), români veniți din Epir, doi frați Ion și Constantin Cristea, frații Carol și Alexandru Cotruță, Constantin Cazimir și fiul său Petru Cazimir, (mama lui era soră cu Stroestii), care, după afirmațiile oficialităților Sigurantei ruse, „vizează mai întîi să restabilească nația moldovenească din Basarabia, în vederea apropierii împrejurărilor cînd s-ar da nației dreptul de a cere unirea cu Moldova” și al doilea vis al lui P. Cazimir era „România Mare unită”.

După un timp de 25—28 de ani de pasivitate relativă, cu privire la agitațiile naționale românești din Basarabia și după retrocedarea Basarabiei de sud de către Moldova, conform tratatului de la Paris din 1856, și mai ales după unirea principatelor Moldova și Valahia din anul 1859, în Basarabia izbucnește din nou un puternic curent separatist, atît în rîndurile intelectualilor cît și în rîndul țăranilor, care cu invidie privesc peste Prut la frații lor împrăștiți de A. Cuza și primul său ministru M. Cogălniceanu (din presa din 1864). Iar din corespondențele vechi basarabene, mai ales din corespondența d-lui Iancu Stajescu (membru al Academiei Române) cu Ștefan Gonota, se constată că la acest curent separatist aveau toți intelectualii bătrîni și tineri, printre care Petru și Pavel Leonard, Gheorghe Spiridon, Alexandru Exarcu, Pavel Dicescu Ștefan Gonota și mulți alții.

După revoluția din 1905 în Basarabia se formează două grupări naționaliste : una compusă din moșieri, în frunte cu Pavel V. Dicescu, mareșal al nobilimii din județul Lăpușna și altă grupare din intelectualii ieșiți din pătura țărănească, în frunte cu bătrînul avocat Emanuel Gavrilă. Această din urmă grupare democratică întemeiază în anul 1906 la Chișinău prima gazetă românească din imperiul rusesc, cu titlul „Basarabia”, în care se publică articole foarte violente împotriva guvernului din Petersburg, în care se cere cu multă insistență autonomia Basarabiei, prin care se propagă și ideea Unirii Basarabiei cu România, Iată ce scrie unul din redactorii „Basarabiei” în articolul : „Glasul unui străin din Basara-

bia", publicat în nr. 2 din 1906 : „Două milioane de locuitori ai țării, ruși prin voia istoriei din sinul patriei lor, o ramură din marea masă a românilor, încep a se deștepta în conștiința lor. Fiind lipsit de îndrumarea intelectualității sale, poporul acesta n-a putut să se dezvolte în chip normal, n-a putut să intre în legătură cu frații săi de peste hotar, de aceea este înstrăinat de bogățiile culturale universale, care au crescut pe temelii naționale.” În numerele 48, 49, 51, 52, 54, 57 și 58/1906 se scrie despre autonomia Basarabiei, iar în numerele 3, 5 și 6 sunt articole privitoare la unirea Basarabiei cu România (colecția ziarului „Basarabia” se găsește la dl. Pantelimon Halipa). La pregătirea revoluției din 1905 a luat parte și grupul intelectualilor români, țărani și răzeși, ei au activat cu mult entuziasm și abnegație. Se simțea că se apropie ziua când poporul român din Basarabia se va elibera de jugul țarismului. Printre fruntașii noștri mai de seamă din grupul intelectualilor, țărani și răzeși, făceau parte : inspectorul școlar Ion Halipa, avocatul Ion Pelivan, avocatul Emanuel Gavrilă, dr. Pavel Grosu, prof. N. Grosu, prof. C. Popescu, Pan Halipa, E. Catelli, dr. Usinevici, institutorul Porfir Fală, prof. Ouatu, prof. Ștefan Ciobanu, prof. I. Loghinescu, Vasile Loghinescu, Vasile Moraru, ing. Hodorogea, avocatul Murafa, preotul Murafa, F. Florea, prof. D. Vrabie, Gheorghe Mandan, episcopul Gurie Grosu, starețul de la Mănăstirea Surcenii, Erhan Dionisie, Surceanu M. jurist, dr. Alistar, juristul Budescu, dr. Cazacu, publicist Stîrcea, Druță institutor, T. Inculeț jurist, prof. Ion Inculeț și mulți alții, iar din generația mai tină a anilor 1917—1918 au luptat cu abnegație și entuziasm : poetul Ion Buzdugan, doctor în drept, prof. A. Crihan, inginerul N. Ciornei, inginerul Secară, dr. Ceapă, Petre Vrabie jurist, prof. Alexandru Văleanu, ing. Vl. Cazaciu, avocatul Grig. Cazaciu, prof. Scobioală, Ion Văluță, dr. Bogos, avocatul Bogos D., ofițeri activi și de rezervă A. Moraru, N. Cernăuțeanu, V. Sirbu, Gh. Andronache, V. Țanțu, Ion Păscăluță, învățătorul apoi avocat Gh. Pinte, D. Dragomir, inginerul Dron, dr. I. Bordanu, Ursu, Ursachi, Loghin și foarte mulți alții.

De la 1828 și pînă în anii 1906—1907 a fost o perioadă lungă, în care timp poporul și-a creat din sinul său această nouă generație de luptători-patrioți, o nouă pătură de intelectuali, care a dus idealurile românismului mai departe, pînă în adîncul masselor populare românești și a menționat conștiința națională trează. Prima problemă care preocupa mințile fruntașilor noștri uniști era : ca mai întîi să consolidăm neamul prin unirea tuturor provinciilor locuite de români, iar după unire să intensificăm lupta pe teren social și economic.

Noi, românii dintre Prut și Nistru, aveam convingerea că numai strîns uniți la un loc, într-o singură țară românească liberă, vom putea manifesta cu toată vigoarea puterea noastră de muncă și creație. Și vom putea demonstra față de lumea întreagă că poporul român este demn de iluștrii săi strămoși Daco-Romani.

Pînă în prezent, poporul românesc a dovedit că în ciuda asupririlor pricinuite de tot felul de invazii păgînești, cu toate greutățile și suferințele morale și materiale în care a fost nevoit să trăiască în ultimele veacuri, a dat omenirii oameni de mare valoare. Să enumerăm măcar cîțiva din ei. Nicolai Miclescu-Spătaru, un vestit cărturar și diplomat, a adus servicii de mare preț Rusiei de pe timpul țarului Alexei Mihailovici Romanov, străbătînd mii de kilometri prin pustietățile siberiene, de la Moscova pînă la Pekin. El a fost primul ambasador al Rusiei în China ; a întocmit prima hartă geografică a Siberiei. Mai tîrziu, nepoții și rudele lui, care s-au transferat în Rusia, stabilindu-se acolo sub numele de „Mecinicovi”, adică „Spătari”, au devenit savanți în unele ramuri ale științei, cum a fost renumitul savant în științele medicinei dr. Mecinicov.

În anul 1711, Dimitrie Cantemir, domnitorul Moldovei, cu familia sa și cu un mare număr de moldoveni, militari și cărturari, — în urma unei naivități de a se încrede în promisiunile lui Petru cel Mare, stipulate în „Tratatul de la Luț 13 Aprilie 1711” și după o mare nenorocire pentru el și pentru Moldova, — se retrage în Rusia unde, în calitate de consilier personal al țarului Petru cel Mare, contribuie la toate reformele ce s-au produs în acel timp în Rusia, iar fiul său Antioh Cantemir pune bazele literaturii rusești. Antioh Cantemir este pomenit cu evlavie în toată Rusia, cu titlul de „Părinte al literaturii rusești”. Tot în acele timpuri, românul Caragea, construise Universitatea din Harcov, cu fondurile donate de românii care se retrăseseră în Rusia, după dezastrul militar de la Stănilești. Statuia lui Caragea stă și astăzi mărturie în fața Universității din Harcov. Tot un român, Herescu, înființează și organizează Universitatea din Moscova și devine rectorul acestei Universități. Petru Movilă înființează Academia Teologică din Kiev și devine mitropolitul Kievului. Și mulți alți români contribuie la progresul cultural al Rusiei. Dar și în domeniul militar, în apărarea patriei, poporul român a avut eroi renumiți. Încă de prin secolul al XIII-lea, Alexandru cel Bun a apărut cu dîrzenie și iscusință hotarele țării la Nistru. Ștefan cel Mare, biruitor în aproape 40 de bătălii, prin înțelepciune, eroism și strategie, atrage armatele turcești și poloneze în diferiți codri, unde le distruge cu vitejii săi mai puțini la număr. Petru Rareș și-a însușit de la Ștefan cel Mare toate calitățile de mare strateg și vrednic apărător al Moldovei. Mihai Viteazul, care a reușit să unească sub o singură stăpînire principatele : Moldova, Valahia și Transilvania.

În primăvara anului 1877, țarul Rusiei, Alexandru II, face un grabnic și stăruitor apel către armata română să intervie în luptele cu armata turcească, cele rusești găsindu-se într-o situație grea. Sub un intens bombardament al armatei turcești, armata română cu un entuziasm de nedescris trece Dunărea și, sub comanda domnitorului Carol I, se avîntă în luptele eroice de la Grivița, Rahova, Vidin, Smîrdan și Plevna.

Despre luptele dorobanților români, mai ales cu ocazia cuceririi întăriturilor turcești de la Plevna, ne vorbesc pinzele lui N. Grigorescu și, în mod foarte emoționant, ni le descriu Gheorghe Coșbuc, V. Alecsandri, Macedonski și alții.

Dar nu întirzie dovezile de mare eroism al românilor și din timpurile noastre. În 1917, armata română, decimată, obosită și părăsită în plin război de aliații săi, într-o ținută sumară, — soldații îmbrăcați numai în cămăși, — au luptat ca zeii din legende, la Mărășești, Mărăști și Oituz etc. contra armatelor germane, puternice și dotate cu muniții și armament mult. Eroismul soldatului român, pentru apărarea pământului românesc stăpinit de el de milenii, a uimit lumea întreagă. Al doilea caz de eroism românesc a fost acela al soldatului român care a înfipt tricolorul românesc pe palatul regilor unguri din Budapesta. La acea dată armata română refăcută în urma bătăliilor din trecut, poate că insuficient apreciată de aliații ei mai mari, era singura armată disciplinată și capabilă ca prin acțiuni militare să-și apere onoarea și să ocupe o capitală din Europa. În ziua de 5 august 1919, pe platoul „Ciobani” de lângă Budapesta, au ieșit în întâmpinarea armatei române toți diplomații acreditați pe lângă guvernul ungar care s-au uimit și nu le venea să creadă că diviziile ungurești plasate pe Tisa erau inconjurate și dezarmate de armata română și că în fața lor se găsea poporul român în uniforme militare, care alcătuia o armată disciplinată și capabilă ca prin lupte să ocupe capitala Ungariei Budapesta. La rugămintea diplomaților de a nu ocupa Budapesta, pînă ce se va reuși ca diplomația europeană să ia legătura cu guvernul român de la București (în acel timp toți membrii guvernului erau în deplasare prin Ardeal și pe front) comandantul Brigăzii a 5-a de roșiori, generalul Mișu Constanța, a răspuns: „Eu nu ascult decît de guvernul și regele țării mele” și în același timp a dat comanda: „Trompeți înainte!”. Toate acestea s-au petrecut în fața subsemnatului, comandant al escadronului 2 din Regimentul 2 Roșiori, care constituia avangarda armatei române. Conform ordinelor de operație, exact la ora 12, în ziua de 5 august 1919, Brigada a 5-a de Roșiori, compusă din Regimentele 2 și 7 Roșiori, comandată de generalul M. Constanța, într-o ținută măreață, în cadența unui marș executat de plutonul de trompeți, pe cai albi ca zăpada, înainta pe strada principală din centrul Budapestei, sub razele strălucitoare ale soarelui. Pe balcoane, pe la ferestre și pe străzi era o imensă masă de cetățeni unguri. Pe strada principală, largă de 50—70 de metri, era atîta populație, încît de abia putea să înainteze coloana armatei române. Pe fețele populației se putea citi o deosebită bucurie, bucuria că scăpau și ei de anarhie. De la balcoane se aruncau flori.

O mare de raze solare se revarsă asupra coloanei de roșiori români, se reflectă pe caii albi și pe lăncile strălucitoare în dreapta și în stînga. Iar pe fețele soldaților strălucea satisfacția că au răzbunat moartea a o mie de ostași români din grupul generalului

Moșoiu, uciși mișelește de unguri prin surprindere. O paranteză: trupele românești din Ardeal nu au avut misiunea să lupte cu trupele ungurești, și mai ales nici nu au avut de gînd să ocupe Budapesta, fiindcă trupele ungurești se retrăseseră din Ardeal peste Tisa, în afară de regiunea Maramureșeană, unde armata ungară a căutat să opună o rezistență armatei române; însă, între 1—5 Aprilie 1919, ele au fost respinse peste Tisa, prin punctul Hust în Cehoslovacia. Dar fiindcă ungurii au atacat prin surprindere trupele românești de sub comanda generalului Moșoiu, omorîndu-ne peste o mie de ostași, armata română a ripostat; a înconjurat toate diviziile ungurești, le-a dezarmat și a ocupat Budapesta.

Dar genialitatea românească este cunoscută și în apus, genialitate care a fost fala poporului, din care fac parte, de exemplu: inventatorul avionului Traian Vuia, părintele avionului cu reacție Aurel Coandă, dramaturgul francez Eugen Ionescu, renumitul sculptor Brîncuși, ale cărui opere sunt plătite de diferite muzee cu sute de mii de dolari, marele compozitor George Enescu. Tot român a fost și vestitul strateg Frunză, care a învins atîția generali dintre rușii albi și a salvat revoluția din 1917. Nu știu dacă nu cumva marile om de știință Capiță, e tot român. Iar azi ne bucură cînd posturile de radio din capitalele principale ale lumii difuzează entuziasmul publicului cunoscător și al criticilor de artă, cu privire la marile talente românești, care se ilustrează pe scenele teatrelor cu renume mondial: Teatrul Metropolitan din New York, Washington, Scala din Milano, Paris etc. Aceste talente apreciate de public și de criticii mondiali ai artei sunt: Anatol Vieru, Elena Cernei, Angela Moldoveanu, N. Herlea și alții. Dar cîte valoroase genii nu se pierd în întinericul străinătății? Pentru a descoperi aceste valori ale neamului, trebuia să fim uniți cu toții — și această unire nu se putea înfăptui decît prin luptă.

Începînd cu anul 1906, cînd a izbucnit prima revoluție rusească, dacă nu ținem socoteală de mișcarea revoluționară a „Decembriştilor” din anul 1825, la care au luat parte unele elemente românești, lupta poporului românesc din Basarabia, pentru drepturile naționale pe care le-a avut pînă în anul 1812, s-a intensificat. Numărul luptătorilor din toate colțurile provinciei s-a înzecit. Se ducea o luptă dîră în așteptarea momentului prielnic, cînd urma să ne reunim cu patria noastră România. În anii revoluției din 1906—1907, mișcarea românească începută la Chișinău de vîlstarilor înaintași ai poporului, curînd a străbătut marile mase populare. Cu ajutorul presei scrise în limba română (deși cu litere rusești), această mișcare străbate cu repeziciune toată Basarabia, pînă în cele mai îndepărtate localități din nordul județului Hotin ca: Văncicăuți, Noua-Sulița, Cerlena-Mare, Stroești, Răchita etc... Una din cele mai grandioase manifestațiuni populare, îmi stă și acum înfiptă în memorie. În una din zilele sărbătorilor Crăciunului, toată populația — bărbați, femei și copii, din comuna Cerlena-

Mare, jud. Hotin, — s-a adunat în piața mare a satului și, după lungi discuții și acuzări la adresa poporului rusesc, a luat hotărîrea de a interveni către autorități, să clădească o școală încăpătoare pentru toți copiii și să se predea învățătura în limba română. Apoi, în masă, cu primarul în frunte, foarte liniștiți și cu vorbe bune, au pus în vedere celor vreo 20 de negustori străini, venetici, ca în termen de o săptămînă să-și lichideze întreprinderile lor negustorești și să plece acolo de unde au venit. Cu toate acestea, a doua zi dimineața a sosit în satul nostru un escadron de soldați ruși, sub comanda unui căpitan, cu scopul de a potoli pe răsculați, dar au rămas uimiți văzînd că în sat era cea mai perfectă liniște, că nimeni n-a fost atins cu un pai, și discuțiile cu negustorii au fost prietenoase. În cuvintele amicale li s-a pus în vedere negustorilor să plece, fiindcă sătenilor nu le convenea negustoria străinilor și că ei doresc să-și organizeze un comerț propriu pe bază de cooperare. În felul acesta au discutat cu căpitanul atît primarul satului cît și negustorii străini. Peste o săptămînă negustorii plecaseră, iar satul a organizat cooperative proprii. Asemenea manifestațiuni și hotărîri de a se introduce limba maternă în școli, biserică și în administrație, au avut loc pretutindeni. În unele sate aceste manifestațiuni aveau o amploare și mai grandioasă. Se luau hotărîri și se trimiteau telegrame guvernului din Petrograd; cerînd introducerea limbii românești în școli și să se împartă pămînt țăranilor; un exemplu este comuna Cojușna, jud. Lăpușna.

Patrioții inițiatori ai mișcării, cu ajutorul presei ce apărea la Chișinău în limba poporului, au creat un curent formidabil pe tot cuprinsul Basarabiei. Dar țarismul, prin foc și sabie, a înăbușit revoluția, de pe urma căreia mulți au suferit represii. Unii au fost înemnițați, iar alții au reușit să fugă în România. Însă flacăra revoluției din 1906—1907 nu s-a stins și a aprins a doua revoluție din 1917. Această din urmă revoluție ne-a găsit pe noi românii mai organizați, mai bine pregătiți, cu forțe mai numeroase și am pornit la luptă cu entuziasm, pentru drepturile noastre și, în cele din urmă, am reușit să învingem toate adversitățile, să ne organizăm și să fim gata pentru actul sfînt al unirii. Trebuie să spun că toate acestea se datoresc și norocului. Fiindcă, dacă revoluția rusă din 1917 ar fi fost condusă ceva mai mult timp de „revoluționari”, ca prințul Lvov sau Kerenski, cu tot felul de complicații în luptele cu contrarevoluționarii și diferenții generali albi ca Wrangel, Denikin, Kolceac etc., nu se știe dacă revoluția nu ar fi fost înăbușită. Norocul a fost că în fruntea acestei revoluții a venit Vl. Ilici Lenin-Ulianov — luptător și îndrumător genial. El a făcut apel la popoarele minoritare subjugate, îndemnîndu-le la luptă. A îndemnat pe revoluționarii națiunilor minoritare să adincească în rîndurile popoarelor rădăcinile revoluției, libertății și autodeterminarea popoarelor, a fost primită de noi românii dintre Prut și Nistru, cu mare entuziasm.

Sub impresia profundă, provocată de revoluție și încințați de

lozincile promițătoare scrise pe steagurile ei: „Pămînt și voie”, „Afară cu războiul” și „Dreptul popoarelor la autodeterminare” etc., marea masă de soldați și ofițeri moldoveni mobilizați și repartizați în diferite unități militare de pe fronturi, precum și în unitățile de rezervă pe tot cuprinsul imperiului rusesc, în scurt timp după revoluție, se organizează în comitete revoluționare moldovenești. Voi arăta aici măcar cele mai însemnate centre, unde militarii s-au organizat în comitete revoluționare: la Odessa, Kiev, Sevastopol, Herson, Novo-Ghiorghevsc, Moroschi din gubernia Minsk, Iași, Roman, Bîrlad etc. etc. Trebuie să subliniez că în urma unor mari înfrîngerii suferite de armatele rusești pe întregul front german și austro-ungar, mai ales în sectorul „Varșovia”, guvernul Rusiei a fost nevoit să mobilizeze foarte multe contingente, astfel că numărul moldovenilor mobilizați s-a mărit foarte mult, ajungînd la 300.000 de oameni, care formau floarea și vigoarea națiunii noastre.

Toată populația rămasă nemobilizată, în frunte cu învățătorii moldoveni și alți intelectuali, se organizează și ea în comitete. Toate aceste comitete de mase moldovenești civile se adunau mai întîi în unități mici satești, apoi pe județe, culminînd cu marile congrese ce se organizau la Chișinău. De asemenea și organizațiile ostășești moldovenești, după lungi discuții în centrele mari ca Odessa, Kiev, Herson, Sevastopol, Moroschi, Iași, Bîrlad, Novo-Ghiorghevsc, Roman, Petrograd etc., prin delegații lor, la data de 22 Iunie 1917, au pus bazele unui comitet central ostășesc moldovenesc pentru întreaga Basarabie cu sediul la Chișinău.

Se organizează și învățătorii, cooperatorii, preoții și laicii și țin congrese pe întreaga Basarabie.

La 6—7 Aprilie 1917 se ține primul Congres al cooperatorilor din Basarabia și, prin rezoluțiile adoptate cer:

a) autonomia politică, administrativă, culturală, religioasă și economică a Basarabiei;

b) organizarea în Basarabia a unui organ legislativ — Sfatul Țării.

La 18 Aprilie 1917 se ține la Odessa un mare miting, la care participă peste 10.000 de militari moldoveni. Acest mare miting cere: Autonomia politică a Basarabiei și concentrarea și organizarea în Basarabia a unor unități militare moldovenești, pentru a împiedica violențele ce se produc de către trupe și mai ales de dezertorii ruși.

La 19—22 Aprilie 1917 se ține la Chișinău un Congres al preoților și laicilor, care cereau:

a) autonomia politică a Basarabiei;

b) înființarea unui organ legislativ național, Sfatul Țării și formarea unui Consiliu suprem administrativ — un guvern.

În lunile Aprilie, Mai și Iunie 1917 se țin o serie de congrese țărănești pe raioane, la care se cere reforma agrară, administrativă, socială și autonomia Basarabiei.

La 17 Mai 1917, bandele de derbedei, formate din dezertori ruși de pe frontul român, se înmulțesc și cuprind întregul teritoriu al Basarabiei.

Pentru a combate aceste silnicii la care este supusă populația moldovenească, comandamentul suprem al armatelor rusești de pe frontul român, generalul Șcerbaciev, (prin ordinul nr. 156,370/1917) aprobă înființarea a 16 cohorte alcătuite numai din ostași moldoveni și comandate de ofițeri moldoveni, care au fost repartizate pe toate județele Basarabiei.

La 22 Iunie 1917 delegații ostașilor moldoveni de pe toate fronturile și unitățile de rezervă, pun bazele unui Comitet central al ostașilor moldoveni, pentru toată Basarabia, cu sediul la Chișinău.

La 16 Iulie 1917, reprezentanții militarilor moldoveni din armata rusească de pe frontul român, se adună la Iași și cer să se convoace la Chișinău o comisie de juriști ca să elaboreze un proiect de declarație a autonomiei naționale și teritoriale a Basarabiei.

La 20 Iulie 1917, Comisarul guvernului Kerenski la Chișinău, convoacă delegații tuturor organizațiilor politice, naționale, profesionale și administrative, pentru a protesta și a respinge cu indignare pretențiunile Radei Ucrainene de a anexa Basarabia cu forța. S-au trimis note de protest atât guvernului din Petrograd cit și Radei Ucrainene la Kiev.

Tot la 20 Iulie 1917, a protestat în modul cel mai energic contra pretențiunilor ucrainene și Comitetul Central Ostășesc Moldovenesc din întreaga Basarabie, cu sediul la Chișinău, precum și Comitetul ostașilor din garnizoana Odessa. Circumscripția Odessa avea 19.000 de soldați și ofițeri moldoveni.

Pe lângă protestele adresate Radei Ucrainene, Comitetul din Odessa a cerut cu insistență guvernului din Petrograd, ca populația românească din Basarabia să fie separată de Rusia și să i se aprobe autonomia, în hotarele ei istorice și etnografice.

La 28 August 1917, Comitetul Central Ostășesc Moldovenesc cere Comandamentului suprem, generalului Șcerbaciev, să retragă din Basarabia unitățile de rezervă rusești și să aprobe mărirea numărului cohortelor de la 16 la 50, plus 20 de cohorte de cavalerie, pentru că jafurile și violențele bandelor de dezertori ruși s-au înmulțit.

La 1—2 Octombrie 1917 se ține primul congres general al țăranilor pe toată Basarabia. Din rapoartele diferitelor regiuni se constată, că toată Basarabia este cuprinsă de un teribil curent anarhic și de dezordine, la care administrația guvernului Kerenski nu poate face față. De aceea acest congres hotărăște să se înființeze la Chișinău un consiliu provincial, compus din 100 de membri, din care : 70 vor fi moldoveni și 30 din naționalitățile minoritare. Pentru alcătuirea acestui consiliu, Congresul alege o comisie specială, pentru a elabora un plan de organizare.

Dar și de data aceasta, ca și în multe alte cazuri, hotărârile și rezoluțiile adoptate de organizațiile civile nu se pot pune în practică.

Era nevoie de executanți hotărâți și energici, care să se impună și să învingă cu orice preț toată moliciunea și nesfârșita vorbărie a oamenilor comozi. Și exista o organizație care activa energic ; această organizație era Comitetul Central al Soldaților și Ofițerilor Moldoveni.

La 20 Octombrie 1917 reprezentanții celor 300.000 de ostași ce se aflau mobilizați în armata rusească, țin la Chișinău primul Congres ostășesc. La Congres s-au prezentat delegați, cu delegațiile legale de la unitățile respective. Congresul a durat de la 20 pînă la 27 Octombrie 1917. Aici s-a discutat situația grea în care se afla Basarabia, căci de la un capăt la altul era împinșită de bande ; jafurile, furturile, silniciile și omorurile populației moldovenesti se țineau lanț. Prădau mai întii bandele izolate, dar mai tirziu se dedau la furturi și prădăciuni regimente întregi, cum era cazul a 2 regimente de cazaci ce staționau în județul Bălți și un detașament de 3.000 de soldați ruși în Orhei. În timpul jafurilor am avut și morți : pe avocatul Murafa, inginerul Hodorogea, Mihail Razu, Baltaga și foarte mulți din județele Bălți și Soroca.

La data de 21 Octombrie 1917, Congresul, bazat pe considerente istorice, naționale și revoluționare, proclamă Basarabia Republică Autonomă, teritorială și politică.

La 23 Octombrie 1917, Congresul discută problema administrativă a Basarabiei și proclamă înființarea parlamentului — Sfatul Țării — compus din 120 de deputați, din care 84 de deputați moldoveni, adică 70 % și 30 % naționalitățile conlocuitoare, adică 36 de deputați. Odată cu înființarea Sfatului Țării, se desființează toate comitetele politice, în afară de cele profesionale.

La 21 Noiembrie 1917 se întrunește primul parlament al Basarabiei autonome, într-o atmosferă înălțătoare, cu defilarea unităților militare moldovenesti, precedată de un serviciu religios săvîrșit de episcopul rus Anastasie, în limba românească, pe care a învățat-o de curînd în vederea acestui mare eveniment.

La solemnitatea deschiderii Sfatului Țării au venit reprezentanți ai tuturor organizațiilor naționale, politice, sociale, economice și profesionale și, cu toții, au salutat Sfatul Țării, dorindu-i spor la muncă.

La 2 Decembrie 1917, Sfatul Țării a proclamat Basarabia Republică Democratică Federativă, cu care ocazie s-a instituit un Directorat General.

Programul de activitate a Directoratului General era extraordinar de complicat : organizarea pe baze noi a administrației, finanțelor, armatei, naționalizarea învățămîntului de toate gradele, normalizarea transporturilor pe calea ferată, pregătirea unui proiect de reformă agrară. Se impuneau măsuri drastice de luptă cu anarhia, devastările și jafurile. Iată problemele grave și urgente, la care trebuia să facă față Sfatul Țării, prin Directoratul său general, și toate acestea cereau o muncă permanentă de zi și noapte. În această epocă, armata aliată rusească de pe frontul român fraterniza cu ar-

mata germană apoi, în bandă, părăsea frontul împinzind România și Basarabia.

Pe adresa Sfatului Țării soseau din partea populației de pe tot cuprinsul Basarabiei, mii de telegrame, prin care se cereau ajutor și luare de măsuri contra bandelor, pentru salvarea avutului, onoarei și chiar a vieții lor.

La 8 Decembrie 1917, Consiliul de directori generali trimite la Iași o delegație la reprezentanța Antantei, ca să ne acorde ajutor militar contra barbariei din Basarabia. Intrucit armatele rusești erau în plină descompunere, chiar și cartierul generalului Șerbaciev era păzit de soldați români, reprezentantul Antantei ne-a promis să ne trimită o divizie sirbească din Odessa și una cehoslovacă din Kiev, dar nici una n-a mai apărut în Basarabia, iar armata română trebuia să stea pe front, să apere singură petecul de țară neocupat de inamic. Între timp situația din Basarabia se agravează și mai mult, viața în unele regiuni devine imposibilă, din care cauză populația este nevoită să părăsească pământul, gospodăriile sale și să se refugieze în Moldova la : Botoșani, Dorohoi, Iași, Huși, Galați etc... Și în fine, după multele rugăminți ale delegațiilor Sfatului Țării, guvernul român aprobă rugămintea basarabenilor de a trimite trupe regulate, pentru a ne salva de la un dezastru, și a ne apăra împotriva puhoiului de soldați ruși, care părăsiseră frontul român și hoinăreau pe tot cuprinsul Basarabiei.

Și la 13 Ianuarie 1918, Divizia XI-a română, sub comanda generalului Broșteanu, a intrat în Chișinău. Acest gest din partea României a fost salvator pentru poporul basarabeian, astfel că, în afară de câteva ciocniri armate la Tighina, în 2-3 zile s-a restabilit liniștea și cea mai desăvârșită ordine în toată Basarabia. După cum am arătat, trupele române au venit în Basarabia, la cererea repetată a Sfatului Țării și a Consiliului de directori generali ai Republicii Moldovenești, pentru a salva viața și avutul populației, care era amenințată în continuu de zeci de mii de dezertori din armatele rusești.

Armata română a fost întâmpinată de populația basarabeiană pretutindeni cu mare bucurie. În foarte multe sate, conform obiceiului strămoșesc, populația a ieșit înaintea unităților militare cu ospățuri și cu damigenele pline cu vin, urindu-le bun venit și, în timp de numai o oră se închea între ostași și populație o mare prietenie, ce adesea culmina printr-o horă a frăției, prin mijlocul satelor. Populația românească din satele basarabene era nespuse de mindră că pentru prima dată în viață, i se vorbea de către ofițeri și soldați în limba ei.

Armata română a fost răspândită pe întreg teritoriul Republicii și n-a avut absolut nici o influență și nici un amestec în treburile politice ale Republicii noastre.

La 24 Ianuarie 1918, Sfatul Țării a proclamat Republica Moldovenească Democratică „Republică Independentă”, iar Consiliul de Directori Generali, în „Consiliul de Miniștri” și în felul acesta Re-

publica Moldovenească Independentă nu mai avea nici o legătură cu guvernul de la Moscova.

După ce populația a scăpat de anarhie, s-a reluat activitatea întru urmărirea scopului principal — Unirea.

Țăranii Bălțeni cer Unirea.

La 3 Februarie 1918, 18 țărani, membri ai Zemstvei județului Bălți, au pregătit o cerere, pe care au înaintat-o la 2 Martie 1918 Președintelui Adunării Generale a Zemstvei județene.

În această cerere, ei manifestă dorința „de a se uni cu țara noastră mamă, România”. Iată câteva pasaje din această cerere :

„Știind prea bine, că acum o sută șase de ani am fost furați cu de-a sila de la sinul dulce al mamei noastre scumpe, cu care am fost un trup și suflet ; știind prea bine că în vremurile acestea grele, când, după ce ne-a izbăvit Dumnezeu de tirania rusească, care ne-a apăsât, batjocorit și întunecat atât amar de vreme, eram să ne prăpădim în focul anarhiei-rusești, România ne-a dat ajutorul frățesc în zilele de grea primejdie, curățindu-ne de dușmani, dându-ne scutul, liniștea și rânduiețile pierdute ; știind prea bine că, singuri sintem și prea puțini și prea slabi pentru a ne putea cîrmui pe noi înșine fără a cădea din nou sub alt jug străin, care să ne facă iarăși robi : — Hotărîm, în numele județului nostru Bălți, să ne unim din nou cu scumpa țară mamă — România —, voind să împărtășim cu ea frățeste tot norocul și nevoile vieții noastre viitoare, ca și în vremurile lui Ștefan cel Mare. Această hotărîre nestrămutată și scumpă a noastră, rugăm să fie trimeasă fără întârziere Sfatul Țării, pentru ca acesta ascultînd glasul nostru, să hotărască în grabă, în numele Țării întregi, sfînta, mintuitoarea, mult dorită și veșnica noastră unire cu țara noastră mamă — România —, în care ne punem nădejdea, că ea ne va chezășui cu frăție deplină și dreptate, căpătată de norod, prin revoluția din 1917, Faur 1918.”

Iscăliți : „Ion Scobioală, Ion Cazacencu, Simion Ciobanu, Ion Guriță, Vasile Costică, A. Filip, V. Osadciuc, D. Harconița, N. Mianu, Gh. Popovici, Ioan Sarciuc, V. Focșa, F. Grigoriev, Gheorghe Ciobanu, Ștefan Roșca, P. Soltinschi, Gh. Cucos, M. Moscalu.”

Adunarea generală a Zemstvei Bălți votează Unirea.

La 3 Martie 1918, Adunarea generală a Zemstvei (Consiliul județean) Bălți, aleasă pe baze democratice în Decembrie 1917, sub preșidenția țăranului Costache Leancă, după determinarea lucrărilor prevăzute la ordinea de zi, și înainte de închiderea sesiunii, a discutat împreună cu Adunarea generală a marilor proprietari agricoli din județ, chestiunea Unirii, propusă de țăranii membri ai Zemstvei, *la 3 Februarie 1918* și, în unanimitate, au votat următoarea moțiune:

„Rezemat pe principiile proclamate de marea revoluție a popoarelor fostului mare imperiu al tuturor rușilor, care a proclamat libertatea naționalităților de a dispune singure de soarta și așezămintele

lor prezente și viitoare, poporul Moldovenesc, prin parlamentul său — Sfatul Țării — a proclamat în ziua de 2 Decembrie 1917, Basarabia, Republică Moldovenească... Ținând seama că, timp de 14 veacuri, Basarabia a fost totdeauna un trup cu Moldova din dreapta Prutului și că soarta ei a fost de-a pururea legată de aceea a principatelor Dunărene, cu care a gustat aceleași suferințe și aceleași bucurii, ținând seama că, în anul 1812, în urma frământărilor singeroase ale tuturor popoarelor europene, Basarabia a fost smulșă, fără consimțământul ei, de la trunchiul etnografic al națiunii sale de origine; ținând seama de pilda splendidă, pe care tinărul Regat al României a dat-o în scurtul timp, de când a fost recunoscut stat independent, atrăgându-și admirația și iubirea tuturor popoarelor din lume și chiar respectul dușmanului comun: Proclamăm astăzi, în mod solemn, în fața lui Dumnezeu și a lumii întregi, că cerem Unirea Basarabiei cu Regatul României, sub al cărui regim constituțional și sub ocrotirea legilor lui de monarhie democratică vedem singura siguranță a existenței noastre și a propășirii economice și culturale. Facem apel la toate adunările din întreaga Basarabie, de la Hotin pînă la Izmail, să se unească prin votul lor la mișcarea noastră și să ceară Sfatului Țării la Chișinău să trimată o delegație, cu reprezentanți din toate adunările regionale, la Iași pentru a depune la picioarele tronului României, omagiile noastre de devotament și credință către Regele tuturor Românilor”.

Actul acesta este semnat de 99 de membri ai Adunării generale a Zemstvei Bălți. (Cererea țăranilor din județul Bălți pentru Unire tipărită în „Cuvîntul Moldovenesc” nr. 14 din 17 Februarie 1918 din 3 Februarie 1918. Zemstva județului Bălți votează Unirea Basarabiei cu România — tipărită în „Cuvîntul Moldovenesc” nr. 27 din 22 Martie 1918.)

Zemstva județului Soroca votează și ea Unirea.

La 13 Martie 1918, adunarea generală a Zemstvei Soroca, precum și Consiliul comunal al orașului Soroca, bazîndu-se pe date istorice și etnografice votează în unanimitate și cu mare entuziasm o rezoluție, prin care cere ca Sfatul Țării să grăbească Unirea Republicii Moldovenești independente cu România.

Deci, după cum se vede în cele arătate mai sus, lupta pentru salvarea a aproape 3.000.000 de români subjugăți imperiului țarist, care era pe cale de a se pierde în haosul rusesc, a fost dirză și s-a dus cu mult tact și prudență, nu de elementele bolșevizate și agenții boierilor din Regatul României după cum ne calificau în bătaie de joc imperialiștii Maclacov, Crupenschi și compania, și nici de marii moșieri, cum afirma comisarul poporului al afacerilor externe al Uniunii Sovietice, Cicerin și Racovschi, președinte al Ucrainei, ci de însuși poporul român din Basarabia, prin fiii săi din popor, prin aleșii săi din Sfatul Țării. Acesta e adevărul și de acest adevăr s-au convins în scurt timp nu numai membrii Conferinței de pace de la Paris, ci și opinia publică franceză, engleză, americană și altele.

DI. profesor E. de Maratonne delegat de către Conferința de Pace să se deplaseze la fața locului în scopul de a se convinge și a stabili adevărul, a venit la noi în Basarabia, a călătorit prin satele și orașele noastre românești, a discutat cu noi despre viața, obiceiurile și tradițiile noastre seculare, și s-a convins că erau identice cu cele ale românilor din România liberă de pe dreapta Prutului. Deci, un om drept și complet străin de noi, s-a convins în scurt timp că așa zișii „apărători ai Basarabiei” erau niște mincinoși, care nu apărau interesele Basarabiei, ci pe ale lor personale, crezînd că în curînd va învia o nouă epocă a țarismului și ei își vor putea salva moșiile, căci Sfatul Țării, prin legea reformei agrare, expropriase toate moșiile boierilor, improprietărînd pe țăranii muncitori, indiferent de naționalitate. Au fost improprietăți chiar și evreii, care au vrut să muncească. Legea agrară a fost consfințită prin decrete regale.

Sfatul Țării, îndemnat de un puternic curent unionist al masselor populare, exprimat prin hotărîri adoptate în acest scop de diferite adunări și obținînd consimțământul guvernului român, la 27 Martie 1918, într-o atmosferă înălțătoare și într-un entuziasm de nedescris, cu lacrimi de bucurie pe fețele deputaților și ale celor ce au asistat la săvîrșirea acestui act istoric, măreț și sfînt, a votat Unirea pe veci a poporului român din Basarabia cu românii de peste Prut. (A se vedea „Note politice” de Alexandru Marghiloman, București, volumul V din 1927, pag 228).

După revoluția din 1917 și ținînd seama de conjunctura creată de acea revoluție și de faptul că unii vecini se decisese să pescuiască în apele tulburi, (mă refer la Ucraina), precum și de o anumită situație creată de prezența în Basarabia a trupelor rusești timp de 4 ani, noi, poporul român din Basarabia, trebuia să facem Unirea cu patria noastră veche, România. Ne obliga legea de fier a istoriei noastre și aceasta **cu orice preț**. Era ultimul moment și orice șovăire sau amîinare era fatală pentru noi. „Acum ori niciodată!”. Noi ne-am dat seama că, dacă am fi mai rămas sub administrația rusească, fie ea țaristă sau alta, nu am fi putut rezista mult timp acțiunii de rusificare și presiunii ce se exercită asupra noastră de către sutele de mii de străini ce împînziseră toată Basarabia și ne-am fi pierdut. La această părere am ajuns grație celor constatate de noi și de mulți alții, în urma unor călătorii efectuate prin diferite țirguri și sate basarabene, unde elementul moldovenesc, fără să vrea, era în contact permanent cu militarii ruși timp de lungă durată de la începutul războiului din 1914 și pînă în anul 1918.

Pentru realizarea acestui act măreț istorico-național, noi am luptat intens timp de zeci de ani, lupta s-a dus cu mult tact și prudență, o mare parte din popor cunoștea tactica și taina, în care se desfășura acea luptă, astfel că la sfîrșitul anului 1917 totul era pregătit pentru Unire. Noi aveam o Republică Moldovenească independentă, aveam un parlament. Noi am naționalizat școlile, biserica, administrația, aveam organele noastre legale executive, aveam un consiliu

de ministrii și o mică forță militară în stadiu de organizare. Toate aceste realizări ale poporului nostru, într-un mod sistematic și în cea mai bună înțelegere între noi, stirneau invidii în rindurile conducătorilor altor naționalități, care după aceea, ani de-a rindul, s-au zbuciumat în anarhie și în lupte între ei. Acest mod de organizare al românilor din Basarabia a uimit chiar și pe genialul luptător V.I. Lenin; el ne felicita și ne îndemna să ducem lupta mai departe și să facem tot ce ne dictează conștiința și tot ce era în interesul poporului. Delegațiilor noastre în frunte cu Pan Halipa V.I. Lenin le spunea: „Voi sunteți singurii dintre popoarele minoritare care aveți un parlament, prin acel parlament introduceți în viață tot ce vrea poporul vostru; vă puteți despărți de Rusia și, dacă doriți, vă puteți uni cu frații voștri români, însă să fiți atenți că acolo domnește oligarhia boierească.”

Deci, în timp ce în Rusia împărțită în zeci de organizații albe și roșii, se ducea un război între frați și se distrugea ultima brumă de viață civilizată, iar cîmpiile pe tot cuprinsul ei rămăneau pîrloage, noi eram solidari, bine organizați și gata pentru săvîrșirea actului Unirii. Pentru îndeplinirea actului unirii, mai aveau de îndeplinit două condițiuni, care depășeau posibilitățile noastre. Prima condiție era să obținem ajutor militar ca să curățim țara de bandele de prădători ce furau și devastau avutul poporului, bande care erau formate din zecile de mii de dezertori ce fugeau de pe frontul românesc. A doua condiție era să obținem consimțămîntul guvernului României. După lungi rugăminți, cele două condiții s-au îndeplinit. În ajutorul nostru a venit armata română.

După restabilirea ordinei și imediat și după ce am obținut și consimțămîntul guvernului român pentru a ne uni, Sfatul Țării, parlamentul nostru, reprezentantul legal al poporului din Basarabia, în mod absolut liber, a votat Unirea Basarabiei cu patria veche — România.

Votarea s-a făcut în modul cel mai democratic și absolut liber, fără nici o constrîngere și fără nici o amenințare, în fața lumii întregi și cu mare entuziasm. Trebuie să afirm că 90 % din numărul total al deputaților erau de proveniență țărănească. În scurt timp, după ce a venit în ajutorul nostru armata română, ordinea pe tot cuprinsul Republicii s-a restabilit de la sine. Oamenii care se pretează la jafuri și prădăciuni, sînt și lași. Zecile de mii de dezertori ce formau bandele de jefuitori, îndată ce au aflat că asupra lor vine o armată regulată și disciplinată, în 2-3 zile au fugit peste Nistru în Rusia. Mici ciocniri între bande și armata română s-au produs în sectorul Tighina. Deci, în Chișinău, cu mult înainte de 27 Martie 1918, era cea mai perfectă ordine. Toată lumea trăia liniștită și era bine dispusă, nimeni, de pe tot cuprinsul Republicii Moldovenești, nu se temea că peste noapte va fi ucis sau jefuit. Fiecare cetățean era la locul lui de muncă. Se prea poate că în ziua de 27 martie 1918, undeva într-o cazarmă de la marginea orașului să fi fost cîțiva militari ce de obicei formează partea sedentară a unei unități, dar în

palatul Sfatului Țării și prin împrejurimile palatului, nimeni n-a văzut nici un ostaș.

În ziua de 27 Martie 1918, ziua Unirii, în palatul Sfatului Țării, în afară de deputați, funcționari de birou și publicul ce a asistat la acea ședință solemnă, era prezentă și delegația din partea României, în frunte cu primul ministru A. Marghiloman.

Primul ministru A. Marghiloman și cîțiva miniștri erau invitați parlamentului nostru, ca să ia act de hotărîrea Sfatului Țării.

La sosirea în Sfatul Țării, delegația română a felicitat parlamentul pentru succesele obținute în plină revoluție, apoi delegația s-a retras, iar Sfatul Țării a început dezbaterile chestiunii aflate pe ordinea de zi și anume: „Unirea Republicii Moldovenești independente cu România.” S-a vorbit cu mare însuflețire, pentru și contra Unirii. Fiecare deputat vorbea despre tot ce avea pe conștiință. De exemplu, șeful opoziției țărănești compusă din minorități, aduse de administrația rusească pe teritoriul Basarabiei, cazacul de pe Don, Vladimir Țigancu, în mod liber spunea că, după convingerea lui și a minorităților reprezentate de el, nu e bine să se facă Unirea în momentul acela, după părerea sa votarea Unirii trebuia amînată pentru o dată mai tîrzie, și că el trebuie să consulte populația bulgară, găgăuță și rusă, al căror conducător era. Se vor fi minunat cei din Rusia, dacă ar fi auzit cît de liber vorbea dl. Țigancu și cît de democratic se duceau discuțiile în parlamentul nostru! După ce s-a votat și s-au numărat voturile, s-a constatat că 86 de deputați au votat pentru unire, trei deputați contra unirii și 36 de deputați s-au abținut de la vot, iar 13 deputați au fost absenți, în total 138 de deputați. Au votat pentru unire nu numai deputații din blocul Moldovenesc ce îngloba numai 71 de deputați, ci și deputații din fracțiunea d-lui Țigancu, adică și unii minoritari.

După numărătoarea voturilor a fost poftit în sala de ședință primul ministru Marghiloman cu suita sa, care a luat act de rezultatul votului cu multă bucurie, ne-a felicitat și a plecat. Acesta a fost rolul guvernului român în actul Unirii Republicii Moldovenești independente cu Patria mamă — România.

În rezumat, poporul român din Basarabia, pentru a se menține ca neam, în condițiunile „pravoslavniciei rusești”, a dus o luptă dirză și grea încă din primii ani ai subjugării sale. În anii 1906-1907, lupta s-a intensificat și sentimentele naționale au pătruns adînc în rîndurile maselor populare, iar de la izbucnirea revoluției rusești din 1917, întregul popor a pornit la o ofensivă pe teren național, social, politic, cultural și economic. Peste tot s-au organizat comitete revoluționare, s-au ținut sute și sute de adunări, mitinguri de mari proporții, la care participau zeci de mii de moldoveni (cele de la Odessa din 18 Aprilie și 1 Mai 1917).

Se organizau congrese pe județe, și pe întreaga Basarabie s-a înființat Partidul Național Moldovenesc, cu un program progresist, care satisfăcea interesele culturale, naționale, sociale și politice ale întregului popor. S-au ținut congrese țărănești, ostășești, ale coope-

ratorilor, învățătorilor, preoților și laicilor. S-au ținut adunări extraordinare ale Zemstvelor județene, ale Zemstvei guberniale pe întreaga Basarabie. La aceste adunări au luat parte sute de mii de delegați ce reprezentau întregul popor. La toate aceste congrese și adunări, în primul rînd se cerea școala în limba românească și naționalizarea tuturor instituțiilor publice. Se cerea proclamarea autonomiei Basarabiei, ca prima treaptă în urcuș ce ducea spre Unirea Basarabiei cu România. Se cerea organizarea unei vieți naționale, bazată pe obiceiuri și tradiții strămoșești. Se cerea înființarea unui parlament, Sfatul Țării, care să aibă sarcina să introducă în viață toate doleanțele poporului, exprimate la toate adunările și congresele.

Prin munca perseverentă a poporului, prin înaintașii săi intelectuali creați de el, toate s-au îndeplinit numai de popor, îndemnat de conștiința națională și de sentimentul său patriotic, fără nici un ajutor din afară, cu excepția că frații noștri ne-au curățat țara de bandele de dezertori, ne-au restabilit ordinea și liniștea și ne-au acordat consimțămîntul de a ne uni pe veci cu frații români de pe dreapta Prutului, prin împuterniciții poporului — deputații din Sfatul Țării.

În lupta noastră din anii 1917-1918, pentru naționalizarea școlilor de toate gradele, a armatei și a tuturor instituțiilor de stat, în vederea unirii, noi am avut un ajutor prețios în domeniul cultural din partea unui grup de profesori români și mari patrioți din Ardeal și Bucovina. Noi, întregul popor român din Basarabia, am exprimat la timp și exprimăm și acuma toată recunoștința noastră față de frații noștri români din Ardeal și Bucovina, care se refugiaseră la noi la Chișinău, din cauza războiului din anii 1914-1917. Acești români din Ardeal, în frunte cu inimosul patriot profesor Onisifor Ghibu, profesorul Matei, R. Cioflec, și grupul de profesori din Bucovina, în frunte cu Tofan, Tupa, Iliuță, Gavriluță, au fost îmbrățișați de noi cu toată căldura frățească și le-am creat condiții de existență. Cu fondurile obținute de noi la Zemstvă și chiar cu fonduri donate de particularii români mai înstăriți, s-au organizat cursuri de limba română în Chișinău și în alte orașe județene, pentru învățători, profesori și funcționari din diferite instituții de stat. Aceste cursuri au fost organizate de profesorul Ștefan Ciobanu, ajutat de profesorul Onisifor Ghibu. La cursuri au predat toți profesorii ardeleni și bucovineni. Pe la sfîrșitul anului 1917, profesorul Onisifor Ghibu a organizat apariția la Chișinău a încă două ziare, „Ardealul” și „România Nouă”.

Noi, poporul român din Basarabia — Republica Moldovenească Independentă —, am avut tot dreptul de a ne uni cu frații noștri de peste Prut. Mai întîi pentru că noi suntem români ca și dînsii, fiindcă noi am stăpînit această parte a Moldovei de două milenii, iar țărîna acestui pămînt e stropită cu lacrimi de suferințe și îngrășată cu singele moșilor și strămoșilor noștri care l-au apărat de dușmani și năvălitori. Cîteva veacuri în urmă, prin secolele XIII, XIV, XV,

voievozii moldoveni, Alexandru cel Bun, Ștefan cel Mare, Petru Rareș și alții au ridicat cetățile de strajă de pe dreapta Nistrului și își petreceau cele mai plăcute clipe din viața lor, pe meleagurile actualei Basarabii.

La data Unirii din 27 Martie 1918, cu tot sistemul de rusificare, cu tot sistemul rusesc de a strămuta sate întregi de români din Basarabia în pustietățile Siberiei, pe Omsc, Acmolius, Irțiș, Amur etc., cu toate că funcționarii români din Basarabia erau transferați în îndepărtatele gubernii din Rusia și cu toată statistica ticluită de ruși, noi românii, aveam între 75-80% din numărul total al populației din Basarabia.

Acest adevăr îl confirmă înșiși istoricii, geografii și etnografii ruși.

I. Alexei Naco — istoric, fost consilier gubernial din Basarabia, în studiul său, „Cirmuirea Basarabiei din 1812-1828”, pag. 110.

II. Atanasiev-Ciujbinschi, etnograf, în studiul său „Călătoria prin sudul Rusiei” — schiță asupra Nistrului — Petrograd, anul 1863 pag. 268-283.

III. Pompei Batiușcov — istoric, fost director al învățămîntului Kammerherr al Curții Imperiale Ruse, mare patriot rus, în descrierea „Istoria Basarabiei”, tipărită la Petrograd în anul 1892 pag. 34 și 172.

IV. Semionov-Tianșanschi, vice-președinte al Societății ruse de geografie, în descrierea: „Patria noastră Rusia Nouă și Crimeia”, vol. XIV, Petrograd 1910, pag. 189.

V. Leon Casso, fost ministru al învățămîntului, profesor universitar, în lucrarea sa „Rusia la Dunăre”, Moscova 1913, pag. 228.

VI. Lev Tihomirov, scriitor, publicist în „La Russie politique et sociale”, Paris 1886, pag. 41.

VII. P.P. Soroca, profesor geograf, în „Geografia regiunii Basarabia”, lucrare aprobată de Ministerul Învățămîntului, ca manual pentru școlile secundare ruse, Chișinău, 1878, pag. 80.

VIII. N.Zozulin, publicist, mare naționalist rus, în „Scurte informațiuni asupra neamurilor ce locuiesc în gubernia Basarabia”, Moscova, 1903, pag. 175.

IX. Zașciuc, căpitan de stat major rus, în „Materiale pentru geografie și statistica Rusiei”, Petrograd, 1862, pag. 151.

X. Pavel Dicescu, mareșal al nobilimii din județul Lăpușna, membru în Consiliul de stat, în lucrarea sa „O cerere și un memoriu”, Chișinău, 1907, pag. 4.

XI. Nicolai Lașcov, istoric, profesor de origine ucraineană, în lucrarea sa „Basarabia”, cu ocazia centenarului alipirii Basarabiei la Rusia, Chișinău, 1912, pag. 57.

Trebuie să notăm că, primii șase autori arătați mai sus, au afirmat că moldovenii alcătuiesc marea majoritate a populației basarabene, iar cei cinci din urmă ridică procentul lor la 75%, și mareșalul P. Dicescu remarcă: „Datele statistice din 1897 nu sunt exacte. Pro-

centajul populației moldovenești din Basarabia este egal cu 75-80%, dacă nu și mai mare”.

Apoi dreptul nostru la autodeterminare, a ne deslipi de Rusia și eventual a ne uni cu alte popoare înrudite, este tipărit în programul Partidului Comunist bolșevic, iar la cererea lui Vl.I. Lenin, acest punct din program a fost adoptat și de Congresul al IX-lea al Partidului Comunist. A se vedea lucrarea „Vl. I. Lenin”, vol. 19, pag. 232. Dreptul nostru la unire este confirmat și în Tratatul de Pace de la Brest-Litovsc, încheiat între guvernul Rusiei, Germaniei și Austro-Ungariei. Prin acel Tratat se recunoaște Statul Ucrainean, cu frontiera de apus pe Nistru, iar reprezentanții Ucrainei la acea Conferință de pace au declarat că Ucraina, din punct de vedere istoric, geografic și etnografic n-are nimic comun cu Basarabia. Deci, prin forța lucrurilor, noi am rămas izolați de Rusia și am devenit complet liberi, cum am fost înainte de 1812. La acea conferință am fost invitați și noi basarabienii, dar din cauza unor anume împrejurări, n-am putut trimite delegații noștri.

Dreptul nostru la unire cu România și de a rămâne uniți pe veci este confirmat prin pactul „Kellog” și prin „Pactul de definire a agresorului”. Prin ambele pacte se consfințesc hotarele ce existau atunci între state, și nimeni nu avea dreptul să treacă peste hotarul unei țări, fără forme legale. Ambele aceste pacte au fost semnate de toate statele învecinate, printre care Rusia Sovietică și România. Prin aceste pacte, hotarul de răsărit al României era fixat la Nistru. Dreptul nostru la unire pe veci cu frații noștri români a fost confirmat de marile puteri: Anglia, Franța, Statele Unite ale Americii, Italia și Japonia, la Conferința de Pace de la Paris, la 28 Octombrie 1920, prin următoarea decizie:

„După cercetările făcute la fața locului, din ordinul marilor puteri, în frunte cu Franța, după primul război mondial, savantul profesor de la Sorbona, E. M. de Martonne, raportind că: din punct de vedere geografic, etnic și istoric Basarabia este țară Românească, Conferința de la Paris examinează întreg complexul chestiunii Basarabiei, studiază memoriile prezentate de ruși, de Statul Român și de reprezentanții Basarabiei, ascultă toate părțile și hotărăște: „Considerind că, în interesul păcii generale în Europa, trebuie asigurată în Basarabia o suveranitate, care să corespundă cu aspirațiile populației; considerind că Unirea Basarabiei cu România este pe deplin justificată; Înaltele părți contractante — Imperiul Britanic, Franța... declară că recunosc suveranitatea României asupra teritoriului Basarabiei, cuprins între frontiera actuală a României, Marea Neagră, cursul Nistrului de la gura lui pînă la punctul unde este situat vechiul hotar între Bucovina și Basarabia”. O comisie specială teritorială, compusă din domnii: Tardieu, Laroche (Franța), Martineau și Venutelli (Italia), Crowe și Lesper (Anglia), Seymon și Day (Statele Unite), a stabilit hotarul României la Nistru.

În paginile precedente ale memoriului meu, am menționat toate greutatea create de imperiul țarilor ruși, care ne baricadau calea în lupta noastră spre idealurile comunismului. Cu toate acestea, începînd încă din anul 1812, făclia ce lumina calea spre românism, nu s-a stins și ea a fost dusă cu curaj și mare însuflețire de înaintașii noștri, trecînd-o de la o generație la alta, pînă în zilele generației noastre din 1917—1918, cînd s-a reușit să se consfințească acel suprem ideal al Unirii, ce a legat timp de 106 ani inimile tuturor generațiilor.

Trebuie să subliniez că idealul de a ne uni cu frații noștri români — scumpa noastră patrie România — n-a venit nici de peste Prut și nici de peste Carpați. Acest ideal a fost al nostru, al poporului român din Basarabia.

Dorul acesta de a ajunge odată și odată la capătul suferințelor poporului român subjugat de Rusia țaristă, a clocotit în inimile generațiilor trecute, timp de 106 de ani, fără întrerupere, manifestîndu-se după împrejurări, cînd mai restrîns și domol de teama „ohranei” ruse, cînd răbufnea cu toată vigoarea și amploarea unei mișcări de masă. Mișcarea spre libertatea și independența poporului român din Basarabia a început încă cu Alexandru Sturza, fiul primului guvernator al Basarabiei Scarlat Sturza, împreună cu o pleiadă de patrioți, cum erau Ion Bașotă, Iordache Millo, N. Doni, P. Macarescu, Iancu Străjescu, Ilie Botezatu, generalul Filip Cărtargi, arhiepiscopul Gavril Bănulescu-Bodoni, T. Macarescu și alții.

Cu toții protestau și făceau (jalbi) plîngeri către împăratul Rusiei și cu înverșunare apărau drepturile poporului românesc subjugat. Din cea de-a doua generație care ducea făclia românismului făcea parte poetul Constantin Stamate din satul Ocnița, județul Hotin. Mai tirziu făclia a fost preluată de Alexandru T. Hașdeu, din comuna Cristinești, județul Hotin, și împreună cu generațiile mai tinere, cum erau frații Mihail, Gheorghe și Vasile Stroescu, tot din județul Hotin, satul Trinca; apoi Gonota, Dicescul, Matei Donici, Nicolai Cașu, Carol și Alex. Cotruță, etc. etc., și cu toții au dus făclia ce lumina calea spre românism, pînă în anul 1905, cînd a fost preluată de generația lui Ion Pelivan, Pan Halipa, prof. Ion Halipa, avocatul M. Gavriliță, D. Vrabie, institutorul Profir Fală, prof. Ion Loghinescu, N. Alecsandri, T. Ioncu, Tudor Gh., avocatul S. Murafa, inginer Hodorozea, Ion Codreanu, ing. N. Codreanu, prof. Stere și mulți alții.

Această pleiadă de luptători reușește să unească în jurul ei generația din 1917—1918, tinăra și înflăcărată, un mare număr de intelectuali de proveniență pur țărănească, cum erau: prof. Anton Crihan, poetul Ion Buzdugan, Vasile Țanțu, M. Catelli, prof. Scobioală, dr. Cazacliu, ing. Cazacliu, dr. Bogos, av. Bogos, Ion Păscăluță, Gherman Pinte, N. Cernăuțeanu, profesorul Gh. Nastas, profesorul V. Harea, subsemnatul Anatol Moraru și mulți alții. Am notat numai cîțiva, căci numărul acestor intelectuali se so-

cotește cu miile. Această generație a anului 1917—1918, tină, viguroasă și înflăcărată de țărani și intelectuali, se răspindește prin toate regiunile Basarabiei. Ei lămuresc situația politică creată de revoluția rusească; ei trezesc conștiința națională și masele largi țărănești; ei pătrund în sufletul poporului, reușind să-l organizeze în unități revoluționare și să ducă cu dirzenie lupta până la un sfârșit — adică până la unire și împroprietărirea țăranilor. Poporul românesc de pe ambele maluri ale Prutului s-a simțit totdeauna strâns legat unul de altul; durerea jugului străin ce apăsa pe grumazul românilor din Basarabia era împărtășită de frații lor de pe malul drept al Prutului. Așa de exemplu, în anul 1912, cind rușii sărbătoreau aniversarea a 100 de ani de la răpirea Basarabiei, toți românii din Moldova liberă săvârșeau parastase, îmbrăcați în haine de doliu și făceau manifestații de durere pe tot întinsul Prutului. Iar basarabenii, cind reușeau să treacă Prutul, sărutau pământul românesc. Între alți povestitori despre bucuria manifestată de către cei fericiți care reușeau să treacă Prutul, dăm și un caz trăit de Alexandru Hașdeu căruia, cind a vrut să vie în România, ca să-și vadă pe fiul său Bogdan și să asiste la serbarea ce se dădea de Academia Română în onoarea sa, administrația rusească i-a respins cererea și nu i-a dat pașaportul convenit. A. Hașdeu, indignat, scrie o scrisoare lui Mihail Stamatî, prin care condamnă tirania rusească și între altele spune: „Orice s-ar întâmpla, eu sunt gata să plec și pe jos pentru a trece Prutul, pentru a săruta pământul nostru sfânt, pentru a mă închina moaștelor vitejilor noștri, pentru a mă trudi și a lupta pentru viitorul nostru.”

În scrierile mele redau evenimentele cu privire la luptele duse de mai multe generații, pentru dezvoltarea poporului nostru și pentru idealul românismului, în mod sumar și răzleț. Unele evenimente de luptă, în aparență, n-aveau legături între ele și se producea impresia că aceste lupte mărețe nu erau dirijate de un for central, anume creat în acest scop. Cum ar fi cazul de a proclama o republică autonomă, iar mai târziu s-a proclamat o republică democratică și independentă, dar fără să se spuie în mod oficial ceva despre unire.

Toată lumea știe că mediul și condițiile de luptă pentru independență și pentru unire au fost extrem de grele pentru poporul român din Basarabia și cu mult mai grele decît în provinciile românești subjugate de monarhia Austro-Ungară: Transilvania, Banatul și Bucovina. Aceste grave împrejurări ne impuneau ca lupta noastră să se ducă cu mult tact și diplomatie. Lupta aceasta a fost studiată și îndrumată după un plan ce se întocmea de un stat-major al uniuniștilor, așa zis „Ștaps-cvartira a Uniuniștilor”.

Acest stat-major a fost o organizație revoluționară, absolut secretă, acolo au activat cei mai mari luptători patrioți ai neamului nostru, cu sediul la Chișinău și cu filiale în diferite localități din Basarabia: Bălți, Soroca, Orhei, Hotin etc. Membrii acestui stat-

major făceau parte din toate organizațiile revoluționare, politice, sociale și naționale de pe tot cuprinsul Basarabiei. Toată munca și toată activitatea organizațiilor pomenite mai sus erau îndrumate și conduse după un plan bine stabilit de membrii acestui stat-major. Planurile stabilite după împrejurări și după evenimentele timpului, nu puteau fi modificate de nici o influență din afară, care adesea echivala cu o săritură peste cal. Totul se studia în mod liniștit și cu multă prudență, ca să nu se producă vreo greșală de tact. În felul acesta s-a reușit ca nu numai populația românească, dar și cea minoritară să ceară parlamentului — „Sfatul Țării” — să se facă unirea Basarabiei cu România cit se poate mai repede. Tactica acestui stat-major s-a dovedit a fi foarte folositoare; toată mișcarea națională a fost divizată în mai multe etape. La 21 Octombrie 1917, primul Congres ostășesc ținut la Chișinău a proclamat Basarabia republică autonomă. La 2 Decembrie 1917 Sfatul Țării proclamă Basarabia Republică Moldovenească Democratică. La 24 Ianuarie 1918 se declară Republica Moldovenească independentă, iar la 27 Martie 1918, Sfatul Țării declară Unirea Republicii Moldovenești Independente cu România; votarea s-a făcut în mod liber și fără nici o presiune sau influență din afară. Capii îndrumători ai acestui stat-major au fost: Ion Pelivan, Pan Halipa, Teofil Iancu, Ion Buzdugan, A. Crihan, Gîrgore Cazaciu, Dr. Bogos, subsemnatul A. Moraru și alții. Într-un apel adresat unui grup de luptători, Ion Pelivan m-a rugat să descriu detaliat activitatea așa zisului „Ștaps-cvartira a Uniuniștilor”.

Eu, la timpul acela, utilizînd toate datele pe care le aveam, am descris toată activitatea acestei organizații într-o dare de seamă și am înmînat-o d-lui Pelivan, dar nu știu ce s-a făcut cu ea.

CINE SUNTEM ȘI CUM SUNTEM NOI

În anul 1968, cind omenirea a ajuns pe cele mai înalte culmi ale științei și progresului, cind toată omenirea de pe glob este strîns legată prin diferite interese economice, politice și culturale, cind fiecare nație este bine cunoscută de celelalte, astfel că dacă cineva îți va spune că e din Tokio, toți știu că e japonez, dacă altul îți va spune că e din Seoul, toți vor ști că e coreean etc. etc., numai la noi și față de noi, această problemă rămîne un mister.

Ce soartă vitregă! Ce păcate ispășim noi cei ce ne-am născut, am trăit și trăim și astăzi în afara hotarelor țării noastre? Deși noi, împreună cu toate popoarele minoritare, am luptat să dărîmăm nedreptatea, să dărîmăm orgoliul și pofta țarismului rusesc de a supune și a robi un număr enorm de popoare străine, nevinovate, prin intrigi politice și prin forță. Dar în zadar au fost jertfele acestor revoluționari, în zadar au filfiit steagurile revoluției din Octombrie

1917, în lungul și latul Rusiei, cu lozincile de libertate, fraternitate și autoderminare pentru toate popoarele minoritare subjugate de imperialismul rusesc. În zadar a propovăduit părintele revoluției din Octombrie 1917 autodeterminarea popoarelor și, în mod special a încurajat poporul român din Basarabia la independență și chiar la alipirea lui la vechea sa patrie România, din al cărei trup a fost rupt.

După atâtea lupte și atâtea speranțe, astăzi, este uimitor că noi românii ce ne-am născut în Moldova de răsărit trebuie să venim în fața societății românești din centrul României și să dovedim că suntem români. Eu, care m-am născut și am trăit în mijlocul poporului român dintre Prut și Nistru, am avut puțină să-l cunosc. Deci, cu toată modestia ce ne caracterizează, mă simt dator să răspund la această întrebare: „Cine suntem?” Problema e veche de tot, fiindcă imperialismul rusesc ne-a izgonit din școală limba noastră, ne-a baricadat orice cale spre cultură și progres și n-am avut puțină să pătrundem în istoria noastră, iar cei ce izbuteau să pătrundă în școlile rusești, în zadar s-au trudit să cerceteze izvoarele rusești. Răspunsul adevărat la întrebarea: cine suntem? l-am găsit abia după revoluția rusească din 1905—1906, când înaintașii noștri revoluționari au fugit în România, unde s-au adăpat la izvoarele culturii românești. Dacă nouă împrejurările vitrege, sub o stăpânire despotică străină, ne-au luat posibilitatea de a învăța și a cunoaște trecutul nostru glorios, apoi e foarte curios că românii liberi care au avut atâtea școli secundare și atâtea universități, nu s-au interesat de noi, frații lor români, ce zăceau în întuneric sub ocupație străină.

Poporul român dintre Prut și Nistru, cu toate condițiile istorice vitrege în care a trăit, și-a păstrat puritatea neamului său. El și-a păstrat cu sfințenie toate tradițiile și datinele moștenite de la moși și strămoși timp de veacuri și milenii. Chiar și în județul Hotin, unde s-au colonizat un număr mai mare de rușini, românii noștri s-au ținut strâns uniți și nu și-au însușit nici un obicei străin. Din contra, acești străini au preluat multe din obiceiurile noastre, cum ar fi obiceiurile de la nunți, botezuri și hramuri; dansurile, colindele și urările de sărbătorile Crăciunului și Anul Nou etc. etc. Trep-tat acești străini au preluat și portul nostru românesc, pe care îl poartă și astăzi. În jurul acestor tradiții și datine strămoșesti, poporul nostru și-a depănat viața secole și milenii și, după convingerea unanimă, aceste datine au conservat ființa neamului românesc. Instinctiv, ele au constituit fundamentul puternic, pe care mai târziu s-a clădit România Mare. Tradițiile, ce au stat la baza vieții românești dintre Prut și Nistru, erau profund morale și nealterate și fără nici o infiltrație vicioasă străină. Sufletul poporului era îmbibat cu sentimente adânc patriotice, poporul era extraordinar de ospitalier, darnic și foarte cinstit. Spre a demonstra devotamentul și dragostea față de neam și țară, precum și cinstea românilor noștri voi da două exemple: un om bogat și altul era un țar-

an sărac. Primul era Vasile Stroescu, care a sfidat pe toți cei ce își găseau satisfacția în cazinoul de la Monte Carlo și în saloanele Parisului. Vasile Stroescu a moștenit o parte din avere, iar altă parte a economisit-o el, trăind o viață foarte modestă și simplă. El se îmbrăca așa de modest încât cine nu-l cunoștea, îl lua drept un oarecare țaran din satul lui Brinzeni; iar hrana lui de toate zilele era mămăligă cu brinză de vaci și cu smântină, un pui prăjit în smântină sau o zeamă de găină. Cînd venea la Chișinău, de la gară spre centru, lua tramvaiul și nu o birjă. Cînd un prieten l-a întrebat de ce procedează așa, el a răspuns: „Tramvaiul costă trei copeici, iar birja trei ruble, și aceste trei ruble vor fi de mare folos la vreun țaran din Maramureș”. Și în adevăr, economiile lui Vasile Stroescu au fost de mare folos țăranimii din Maramureș, Ardeal și chiar din Vechiul Regat. El a înlocuit sumele din bugetul Ungariei, pentru școlile românești din Ardeal. Cu concursul lui s-au construit 216 școli și 96 biserici; s-au înființat și s-au mărit numărul filialelor societății culturale „Astra” pînă la 300; s-au tipărit pentru aceste filiale 135.000 de exemplare de cărți ale lui Ion Creangă, Vasile Alecsandri, George Coșbuc, Anton Pan etc. Cu concursul său s-au înființat băncile populare din Ardeal și cooperativele forestiere din Maramureș, la care a contribuit cu suma de aproape un milion de coroane.

Al doilea caz de cînte rară, caz văzut și verificat de întreg satul Cerlena Mare din județul Hotin: un tinăr țaran sărac, H. M., prin anul 1904, a găsit o pungă plină cu monede de aur. Acasă, arătînd banii soției sale, care cu lacrimi compătimea pe păgubaș, a băgat banii în fundul lăzii, spre a-i păstra, cu speranța că se va găsi păgubașul. Și în adevăr, peste un an s-a găsit păgubașul, și în piața mare a satului, de față fiind toți locuitorii satului, i-au fost înapoiați banii.

Din diferite discuții ce am avut nu numai cu oamenii simpli, dar chiar și cu intelectuali, m-am convins că pe noi societatea românească nu ne cunoaște decît foarte puțin. În cel mai bun caz suntem socotiți ca niște rude foarte îndepărtate și înstrăinate și adesea suntem insultați cu epitetul de „ruși”. Și această apreciere eronată se manifestă foarte des. O apreciere de felul acesta am suportat și eu. În Septembrie 1967 eram într-un parc de odihnă. Un grup de trei oameni în vîrstă discuta o problemă pusă chiar de mine. Era vorba de marile talente românești așa de mult apreciate nu numai în țară dar și peste hotare. Era vorba despre sculptorul Brincuși, despre dramaturgul Eugen Ionescu, despre renumitele cîntărețe Ileana Ciornei, Arta Florescu etc... Și așa în toiul discuției, unul dintre vorbitori m-a întrebat de unde sunt eu. „Din Chișinău” am răspuns. „Ah...! dacă sunteți din Chișinău, înseamnă că sunteți rus.” Cu ce trebuia să dovedesc eu că sunt român și nu rus? Cum trebuia să-l conving eu pe acești români că orașul Chișinău e românesc ca și Iașii sau Alba Iulia, Maramureșul etc.? cu diferența că ei sunt liberi, în țara lor, iar noi ... Trebuia să le spun că românii din Moldo-

va de răsărit de 24 de ani muncesc din răsuputeri și astăzi au o Academie de Știință moldovenească ; că la Chișinău există o Facultate de Medicină și un Minister al Sănătății Publice, unde se învață și se practică în aceeași limbă românească ca și la București. Că în Chișinău sunt statuile lui Ion Creangă și Mihai Eminescu, iar în centrul orașului stă de strajă însuși Ștefan cel Mare pe un soclu înalt, cu privirea spre răsărit. Dragostea eternă pentru Voevodul Moldovei n-a încetat nici o clipă. În fața statuii lui Ștefan cel Mare, în zeci și zeci de ani, zilnic se închină românii de acolo și depun flori.

Cum ar trebui să explicăm și să-i convingem pe românii din regiunile mai îndepărtate de Prut, că noi suntem români ca și ei, că regiunea de răsărit, unde trăim noi, e românească ca și Muntenia, Oltenia, Bucovina, Ardealul, etc. ?

Prin urmare, noi am dori să nu ni se aplice epitetul de „ruși”. Noi am dori ca românii de pretutindeni să știe că Moldova dintre Prut și Nistru e românească, iar populația ei băstinașă pînă la 1812 era pur românească. Am dori să se știe că, începînd cu anul 1812, data anexării noastre la imperiul rusesc, țarismul a adus în Moldova dintre Prut și Nistru tot felul de elemente străine ca : bulgari, găgăuți, ucrainenii, cazaci, armeni etc., pe care i-am înzestrat cu pămînt, dînd fiecărui țaran străin cîte 60 de hectare, funcționarilor și nobililor, cîte 2000—3000 hectare, iar la unii pînă la 25.000 hectare. Pe lîngă acești coloniști, toți funcționarii și chiar militarii care făceau serviciu pe teritoriul Moldovei, se căsătoreau cu moldovence și rămîneau definitiv în Basarabia, fiindcă acolo dăduseră de belșug. Am dori ca populația românească din dreapta Prutului și pînă la Tisa să facă deosebire între noi românii din Moldova de răsărit și acești venetici îndrăzneți, care apar pretutindeni aici în țară ca insectele, în frunte, și se recomandă : „Eu is bisaraghean”, cu un accent de bulgar, rus sau ucrainean.

Dar nu despre ei scriu eu în scrierile mele, nu despre acei străini : doar în treacăt voi aminti că acești străini în anul 1940, cînd în urma ultimatului lui Stalin armatele române se retrăgeau din Basarabia, aruncau cu pietre în soldații noștri, ba au fost cazuri cînd otrăveau apa din fîntini, ca numai după un an cît au stat sub ocupație românească, să devie patrioți români. Iar la a doua retragere a armatelor române, acești străini au reușit să se refugieze și chiar cu sutele de mii în România, unde li s-a dat ajutor și apoi cu toții s-au angajat în diferite servicii și adesea cu concursul rușilor care veniseră în România.

În timp ce acești străini se simțeau foarte bine în România, românii de dincolo de Prut sufereau de foame. Grozăvia foametei ce a bîntuit dincolo de Prut prin anii 1947—1948, e povestită de foarte mulți musafiri care veneau de acolo la rudele lor din România. Așa de exemplu un medic din Tighina povestea tremurînd de emoție că, în urma rechizițiilor rusești, țărănimea din satele noastre a rămas fără cereale, fără vite, oi, și cai ; — le rămăseseră țăranilor nu-

mai cîinii și pisicile. Oamenii înfometăți au mîncat toate vietățile pînă și șobolanii de cîmp ziși „țistari”. Apoi au început să usuce frunza broaștei și o consumau sub formă de terci. În urma acestor ospățuri oamenii se umflau și mureau. Doctorul din Tighina spunea că în unele sate de pe valea Bicului au rămas în viață literalmente trei oameni, iar restul au murit de foame. În satul, în care m-am născut eu, țăranii au prins de veste că vine la ei echipa de rechiziții și au fugit prin rîpi și au îngropat o parte din cereale, cu toate acestea au fost nevoiți să dezgroape borhotul în putrefacție din preajma fabricilor de zahăr Jucica și se hrăneau cu el iar rezultatul a fost că au murit de foame 340 de oameni.

TRAGEDIA UNUI MARE NUMĂR DE ROMÂNI DINTRE PRUT ȘI NISTRU DIN PRIMĂVARA ANULUI 1944

Nu știu ce calcule strategice sau politice i-au călăuzit pe conducătorii României și Marele Cartier General al Armatei în primăvara anului 1944 și ce i-a determinat să oprească trecerea Prutului spre interiorul României a unei mase de țărani români din județele Lăpușna, Cahul și altele. Nu numai eu, dar și locuitorii de pe dreapta Prutului au văzut o imensă masă de țărani, care au părăsit căsuțele și tot avutul lor și au dat fuga spre podul „Albița” de pe Prut, cu speranța și cu toată convingerea că vor scăpa de ocupația rusească, pe care au cunoscut-o pînă la saturație în anii 1940—1941. Oare în România nu s-au găsit loc și posibilitate de a-i ocroti decît numai pe străini, care se recomandă : „Eu is bisaraghean” ? Oare sufletele românilor erau mai împietrite decît piatra ?, de au rămas nepăsători și surzi și n-au auzit și n-au văzut bocetele de femei și copii și n-au luat în seamă pe bărbați care în genunchi se rugau să fie salvați. Aceste scene fără asemănare, aceste lacrimi de femei și copiii care cereau să fie salvați, erau îngrozitoare, această tragedie a trăit-o și populația de pe dreapta Prutului. Jalea ce cuprindea tot șesul Prutului pe o suprafață de cîțiva kilometri pătrați, pătrundea ca o flacără de foc în sufletele celor ce priveau. Numai conducătorii militari sau civili rămîneau reci. Ce fel de planuri întocmiseră ei, e greu de ghicit. Poate că după planurile lor, această mare masă de români trebuia să rămîie înfiptă și mai departe în pămîntul acela românesc și să constituie și mai departe un drept asupra acelor meleaguri așa de mănoase. Dar din nenorocire o parte din aceste jertfe au murit de foame, iar o altă parte sub diferite pretexte a fost transportată treptat în Rusia prin Turkestan, prin zona carboniferă de pe Doneț etc. Îndopați cu tot felul de promisiuni, acești români nu s-au mai întors înapoi în satele lor. În ultimul timp se duce propagandă printre români ca să se mute definitiv în părțile

îndepărtate ale Siberiei și li se oferă și bani cu împrumut ca să-și ridice case în fundul Rusiei. (Știrea e din ziarul vienez „Die Presse“.) Iar în locul românilor ce își părăsesc de mare nevoie satele lor, se aduc alte elemente : ruși, tătari, ucraineni, și așa la un moment dat, Moldova va deveni Rusie curată și abia cu un zîmbet aprobator se va spune : „Tu, Românie, vrei Basarabia ? Cu plăcere dar să procedăm în mod democratic ; să întrebăm și populația dacă vrea să fie cu voi, sau cu noi.“

Dacă țarismul a robit atîtea popoare și a anexat atîtea milioane de kilometri pătrați de pămînt, pe baza dreptului ce l-au purtat pe ascuțișul baionetei și al sabiei urmașii țarismului au altă metodă : metoda dreptății, fraternității, egalității și mai presus de toate, metoda de autodeterminare, în sensul pe care îl concep și îl doresc moștenitorii țarismului pravoslavnic.

La întrebarea : „Cine suntem și cum suntem noi românii din răsăritul Moldovei ?“, au răspuns în parte diferiți călători străini, care au cutreerat provincia în lung și în lat. Acești călători străini au rămas profund impresionați de cele ce au văzut și mai ales de modul cum au fost primiți și tratați de românii noștri băstinași. Ei au constatat că, acest popor român dintre Prut și Nistru și-a păstrat cu toată vitregia soartei, chipul și asemănarea Daco-Romană. Poporul vorbește limba română veche. Apoi ei descriu pe români ca oameni foarte cinstiți, buni, blajini, corecți în relațiile cu semenii lor și legendar de ospitalieri. Românii de pe meleagurile acelea sunt foarte fericiți cînd au ocazia să găzduiască un drumet ; mai ales ei sunt mulțumiți cînd găzduiesc și ospătează un străin din lumea întreagă. După ce sosește drumetul, în pripă se taie găina cea mai grasă, repede se fierbe în smîntînă, iar gazda se prezintă cu un ulcior de vin din vița de vie zisă „Rară neagră“ și astfel musafirului ospătat i se aranjază în casa cea mare un pat comod de dormit, folosind covoare și perne moi.

Așa-i descriu pe români mulți călători străini, printre care neamțul Zucker, căpitanul de stat major rus Zașciuc, academicianul Berg etc.

Caracterul, cinstea, bunătatea și mai ales ospitalitatea sunt apreciate nu numai de străini, dar și de românii noștri care au avut ocazia să călătorească prin satele noastre. În adevăr, acești români au ceva ce-i deosebesc de românii din alte provincii. Aceste lucruri le afirmă prin memoriile lor și unii militari ca maiorul Gheorghiu și generalul Stoica.

Dar poporul român din Moldova de răsărit n-a fost numai bun, blajin, cinstit și legendar de ospitalier, el a fost și un vrednic apărător al hotarului de la Nistru. Începînd cu descălecătorul Dragoș Vodă, toți domnitorii Moldovei au populat partea răsăriteană a principatului, pe toată întinderea Nistrului, cu cei mai devotați și mai buni luptători. Veacuri de-a rîndul populația aceasta eroică

era concentrată în jurul unor căpităanii de codru, și pe lângă meseria de plugar ei erau și buni militari — apărători ai țării — și, cînd se ivea primejdia, cu toții înarmați cu arcuiri, sulite, topoare, coase și sape, în frunte cu căpitanul de codru, se așezau la pîndă prin codri și, prin surprindere, atacau hordurile năvălitoare de tătari sau de cazaci, și pînă ce sosea domnitorul de la Iași sau de la Suceava cu oastea sa regulată, luptătorii țineau inamicul pe loc. În luptele acestea mureau codrenii noștri cu miile, iar capetele lor erau înșirate în vîrfurile sulitelor tătarești pe malul Nistrului, de la Cetatea Albă, Tighina spre nord pînă la Hotin. În aceste lupte pe viață și pe moarte pentru apărarea hotarului, a luptat tot poporul în jurul căpităniilor de codru și condus de vestiții noștri voevozi : Alexandru cel Bun, Ilieș, Petru, Ștefan cel Mare, Petru Rareș, Ion cel Viteaz etc. Cu toții au apărut nu numai hotarul pe Nistru, nu numai viața și bunurile populației din Moldova de răsărit ci liniștea, viața și avutul întregii țări românești de diferiți jefuitori ce cutreeră în lung și în lat stepele răsăritului de dincolo de Nistru. Acești neînfricoșați eroi au luptat și au murit nu numai pentru liniștea țării lor, ci și pentru liniștea Europei. Și în timp ce noi luptăm și muream apărînd poarta Europei, Europa — în liniștea asigurată de români — muncea și progresa în toate domeniile. Dar s-a gîndit vreodată Europa la cei ce stau de strajă la poarta ei ? A știut oare Europa că poarta ei e impresurată cu cadavre și cu sulite tătarești înfipite în pămînt, în vîrfurile cărora erau capetele eroilor români ? S-a gîndit oare Europa să apere și să susție un drept sfînt al poporului român ? După cîte știu eu, Europa a urzit în spatele nostru și în dauna noastră numai intrigi. Așa a fost la Congresul de la Berlin din 1878, cînd Europa a dat imperiului rusesc pămîntul nostru sfînt, cele trei județe : Cahul, Ismail și Cetatea Albă, și poate că tot așa urma să fie și la Conferința de pace de la Paris din anii 1919—1920, dacă poporul român n-ar fi fost atît de dirz și strîns unit și nu s-ar fi opus nu numai prin vorbe și dovezi istorice, ci și prin puterea sa. În perioada aceea din anii 1919—1920, singura forță armată perfect organizată, cu un moral ridicat era cea a României. Singura armată capabilă să ocupe o capitală europeană a fost armata română, care a ocupat Ungaria și capitala ei — Budapesta. Acest fapt — după părerea diplomaților noștri — a risipit toate planurile europene ce se întocmeau în culise. Și această misiune militară ne-a fost impusă chiar de asupritorii noștri. Noi trebuia cu orice preț să ne apărăm drepturile noastre naționale și istorice. Asupritorii neamului românesc erau obișnuiți să subjughe orice popor prin forță sau prin diferite aranjamente (șantaj) politice și diplomatice. Astăzi omenirea progresează cu o iuțeală uimitoare. Locul sabiei și al baionetei, l-a luat armamentul atomic, cu puteri de distrugere incalculabile. Astăzi, cînd omenirea întreagă e unită într-un for suprem internațional, unde își concentrează toată puterea pentru a găsi soluții pentru convețuire pașnică, pentru o înțelegere dreaptă între toate popoarele, și a asigura fiecărui popor o viață independentă, cu un trai

la un nivel mai înalt, imperialiștii și colonialiștii ar trebui să se deprindă cu ideea ca și ei să trăiască din munca lor și a poporului lor și să aplice măcar acum, după 50 de ani, dreptul de autodeterminare popoarelor subjugate și exploatate încă din timpurile țarismului orgolios.

Ce a devenit această idee sfântă de autodeterminare a popoarelor; ideea revoluției din Octombrie 1917 care a filiiat pe toate steagurile și pe toate afișele din lungul și latul Rusiei? Libertatea și autodeterminarea tuturor popoarelor subjugate de imperialismul rusesc au fost piatra de temelie a revoluției din Octombrie. Lozinca „Autodeterminarea popoarelor din programul Partidului Comunist Rusesc a fost supusă spre aprobare de V. I. Lenin Congresului al IX-lea, astfel că această lozinca a căpătat putere de lege.

Am inserat în capitolul „Cine suntem noi românii din Moldova de răsărit?” și acest din urmă eveniment militar, fiindcă la această acțiune am luat parte și noi românii din Moldova de răsărit.

Iată datele istorice despre românii dintre Prut și Nistru, dar aceasta nu e totul. Pe vremurile acelea faima eroismului acestor apărători ai hotarului de răsărit al Țării cu greu ajungea pînă la urechile cronicarilor, din care cauză istoria a cimentat în paginile ei numai o parte din eroismul vitejilor noștri, care își jertfeau viața și cădeau sub ascutișul sulitelor năvălitorilor de tot felul.

Astăzi greaua misiune de a fi în mod permanent straja apărării porții Țării și chiar a porții Europei, este înregistrată de însuși poporul nostru în folclorul său popular. El își cîntă eroii și vitejii săi în balade; el își cîntă istoria sa plină de suferințe și jale, el își cîntă viața și traiul său la hotarul de răsărit al Țării. Toată această istorie a neamului nostru s-a păstrat și s-a transmis de veacuri din generație în generație pînă în zilele de astăzi.

Cu toată vitregia vremurilor din ultimii 50 de ani, aflăm cu mare bucurie că acest tezaur al istoriei noastre se adună de zeci și zeci de ani de către marea noastră patriotă Tatiana Gălușcă și de moșii ei Cociorvă. 1000 sunt cîntate pe note și înregistrate pe benzi de magnetofon. Folclorul nostru românesc este apreciat ca primul și cel mai frumos din toată Europa, așa s'a pronunțat renumitul folclorist și compozitor Bartók Béla de origină magheară.

Am dori să cunoaștem și noi conținutul acestui tezaur folcloric și să ne închinăm și noi memoriei acestor eroi ai neamului.

Dar să ne ducem cu gîndul înapoi și să privim situația României din anii 1917—1918, cînd guvernul, armata și toate serviciile, precum și un imens număr de refugiați din Oltenia și Muntenia se aflau plasați în cele citeva județe din Moldova, unde bîntuia epidemia de tifos exantematic, cu posibilități de hrană și cazare foarte reduse, cu un nivel moral scăzut, atît în armată cît și în sferele conducătoare responsabile. România era părăsită de aliații săi de la apus și cei de la răsărit, cu o armată germană puternică și bine înarmată în față, iar urmările revoluției rusești îi îngreunau situația și mai mult,

mari masse de soldați ai armatei ruse dezertau și, fără nici un căpătîi, hoinăreau prin toată țara furînd și jefuind!

Grupul de sfătuitoari francezi, în frunte cu generalul Berthelot, au fost primii impanicați și, la un moment dat, din „eroi” — cum le plăcea lor, să fie tratați — se transformă în niște fricoși și imploră comandamentul român să-i apere de orice primejdie și să-i strecoare prin sudul Basarabiei spre Marea Neagră, ca să poată fugi în Franța. (Vezi memoriile generalului Averescu).

Sunt în viață încă foarte mulți români care au trăit perioada aceea de groază. România era pe marginea prăpastiei. Nici o minte luminoasă nu putea rezolva acele probleme și să scape țara de dezastru.

Dar în același timp poporul român dintre Prut și Nistru, pe care conducerea României din trecut îl desconsiderase și ignorase, a suportat fără murmur toate umilințele, toate necazurile și suferințele și a purtat în spinare toată povara ocupației străine, ca pe o cruce a răstignirii, tăinuind în sufletul său dragostea de neam și idealurile sfinte ale unirii cu frații români din România și de pretutindeni, sub scutul aceleiași Patrii mamă. După o luptă dîră și îndelungată, poporul român, adică țărănimea prin înaintașii săi intelectuali creați de ea, învinge toate greutățile ce-i stau în cale și prima dintre toate cele 170 de naționalități stăpînite de țarismul rusesc, reușește să fie lăudată de V. I. Lenin, cînd i s-a adus la cunoștință că avem un parlament creat pe cele mai democratice baze.

Acest popor hotărît și dîr învinge toate obstacolele, toată opoziția și, treptat, trece prin toate fazele de organizare politică, socială și administrativă, crează un parlament, unde sunt reprezentate toate nuanțele politice, toate naționalitățile și unde se discută toate problemele în mod absolut liber.

La 2 Decembrie 1917 se declară Republica Democratică Moldovenească.

La 24 Ianuarie 1918, Sfatul Țării declară Republica Independentă de sine stătătoare Moldovenească.

La 27 Martie 1918, ultima fază a luptei noastre, Republica Independentă Moldovenească se unește cu Patria sa de baștină — România.

Temelia acestei uniri a fost dragostea față de frații noștri români. Unirea s-a făcut pe baza idealului păstrat în sufletele poporului de un veac și ceva, fără să se ție seama de situația în care se afla România din punct de vedere politic, militar sau economic.

Republica Independentă Moldovenească, fără nici o condiție, complet dezinteresată, a ingenunchiat în fața mamei sale România și a rostit din toată inima: „Scumpă Românie, primește-mă în brațele tale.”

Unirea Republicii Independente Moldovenești cu patria mamă România a fost un eveniment important pentru România în momentele cele mai critice și acest eveniment a fost apreciat și calificat nu de noi cei ce am ingenunchiat în fața scumpei noastre mame

România, ci de cei mai de seamă patrioți români. Așa de exemplu, cînd delegația noastră compusă din Ion Inculeț, președintele Republicii, dr. Ciugureanu, primul ministru, P. Halipa, secretar al Sfatului Țării, s-a prezentat Șefului Statului cu actul Unirii, Academia de științe Română a convocat în onoarea musafirilor o adunare festivă și, după cuvîntarea rostită de P. Halipa, profesorul Nicolae Iorga s-a sculat în picioare și, foarte emoționat, cu mîinile ridicate în sus, a strigat : „Frații noștri din Moldova de răsărit ne-au salvat...”

Sunt în viață încă mulți Români care au fost martori oculari ai tragediei în care se afla Țara Românească în acel timp.

După spusele delegaților noștri, toți academicienii și lumea care a asistat la acea ședință, erau așa de emoționați încît nimeni nu putea să se reție să nu lăcrimeze.

Dealtfel, toate evenimentele acestea istorice, ce se petreceau la noi, erau așa de emoționante încît peste tot se vărsau lacrimi de bucurie. Așa de exemplu, după votarea Unirii, toată asistența vărsa șuvoaie de lacrimi și se îmbrățișau unii cu alții, cu toții trăiau clipe înălțătoare.

La noi, în Republica Moldovenească, se găseau suficiente rezerve de piine, carne, furaje etc.

În scurt timp după Unire, printr-un ajutor reciproc, s-au rezolvat toate problemele ce păreau imposibil de rezolvat, mai ales problema alimentară care era foarte grea în Vechiul Regat. Am început să ne vizităm unii pe alții, între militari și populație s-a încheiat o adevărată unire sufletească. La nunți, la botezuri, la Paști, la Crăciun și la orice sărbătoare, cu multă insistență erau invitați soldați și ofițeri și, în cea mai perfectă voie bună, petreceau cu toții la un loc. În curînd militari erau poftiți să fie nuni mari sau să boteze copii.

La asemenea petreceri am participat și eu în satele Budești și Creuleni din județul Lăpușna.

Prezența trupelor prin satele noastre moldovenești garanta ordinea și înfrîna samavolnicia perceptorilor și jandarmilor care, abia după retragerea trupelor în garnizoanele respective, au început să depășească limitele îngrădite de lege.

Ah ! cît de plăcută a fost perioada aceea ! Armata română ne garantase liniștea, peste tot petrecere și voie bună, viața poporului era în siguranță, peste tot ordine desăvîrșită. Intelectualii noștri erau strîns uniți în jurul Blocului Moldovenesc. Dar iată că au început să rinjească partidele dezbinătoare, cu tot vicleșugul lor politic, cu tot felul de promisiuni, care niciodată nu s-au realizat, și, cu încetul, ne-au dezbinat și pe noi.

CUVÎNT DE ÎNCHEIERE

Dacă cineva va citi această lucrare, rog să fiu criticat cu în-găduință. Eu nu sunt nici scriitor și nici istoric, dar o durere pro-fundă mă silește să scriu măcar pe scurt cite ceva din chinuita viață a neamului din care fac parte. Eu îmi dau perfect de bine seama că lucrarea mea suferă de multe lipsuri. Dată fiind conjunctura în care ne aflăm o serie de evenimente au fost ocolite din diferite motive, iar multe altele nu le-am menționat din cauză că nu mă pot baza pe o documentație exactă. În descrierea de față n-am menționat rolul tuturor luptătorilor din mișcarea revoluționară, socială și națională. Din lipsă de date precise n-am pomenit de marii patrioți : profesor Ion Loghinescu, Lt. Vasile Moraru, Vasile Loghinescu, căpitanul de mazili Florea Vasile, Dr. Ion Bordianu, Ursachi, Ursu, Loghin etc. Deasemeni n-am amintit nimic despre Cercul Cultural Românesc din Hotin, înființat de profesorul de istorie Ion Loghinescu în anul 1910, și despre ajutorul moral dat acestui „Cerc” de către profesorul Nicolae Iorga, care ne trimetea ziarele „Neamul Românesc”, „Foaia Poporului” și diferite cărți. Am vorbit foarte sumar despre activitatea statului major al unioniștilor din Chișinău de sub conducerea răposatului Ion Pelivan. Au fost multe evenimente în lupta poporului român dintre Prut și Nistru pentru libertatea sa și care trebuie scoase la lumina zilei.

Nu s-a scris nimic despre răscoalele țărănești din codrii Orheiului, Sorocei, Lăpușnei și Tigheciului — conduse de Mihalcea Hincu, Durac și clucerul Constantin care, la 10 Noiembrie 1673, au izgonit din țară pe Duca Vodă, care în a doua sa domnie a stors toată vloga poporului.

Un deosebit interes reprezintă pentru noi, problema atîtor popoare străine care au năvălit în Basarabia, după ce a fost anexată la imperiul rusec. Mai ales că aceste popoare, fiind în mod permanent protejate de administrația rusească, cu timpul au devenit adevărați rusofili și adesea acționau în dauna intereselor poporului băstinaș moldovenesc. Regret că, în lucrarea mea, această problemă e menționată sumar. N-am pomenit de rusinii ce locuiesc în nordul județului Hotin. O parte din ei au fugit la noi de robia și exploatarea

nemiloasă ce exista în țările lor, Galiția și Ucraina, iar o parte, cam nouă sate, au fost salvate de domnitorul Ștefan cel Mare de urgia tătarilor ce porniseră de pe Volga. În sudul Basarabiei au fost colonizați bulgari ; ei sunt de rasă finoturcă (mongolă). În timpul veacurilor al VII—IX, bulgarii s-au slavonizat. După 1812 au fost colonizați în județele Ismail, Cetatea Albă și Tighina și li s-au dat 450.000 hectare și multe alte privilegii, dintre care scutirea de impozite și de serviciul militar ; protectorul bulgarilor a fost generalul rus Inzov.

După istoricul Zozulin, în 1814, au fost colonizați în Basarabia și nemți din Landul Württemberg. În afară de cel mai fertil pământ, nemților li s-au dat și importante sume de bani, precum și privilegiile ce se acordaseră bulgarilor.

În ceea ce privește populația rusă, stăpînitoarea Basarabiei, aceasta era compusă nu chiar din cele mai bune elemente. Despre populația rusească, guvernatorul Basarabiei, Timcovschi, raporta oficial superiorului său, conțelului Pahlen, următoarele :

„În Basarabia au venit în diferite timpuri ruși, fără acte în regulă și cu o moralitate dubioasă. În anul 1834 general-gubernatorul a expediat din Basarabia în Rusia 48.000 de indivizi care nu se încadraseră în muncă și mulți nu aveau acte în regulă.”

În afara coloniștilor menționați au mai venit în Basarabia, cu scopul de a se îmbogăți, greci, armeni, evrei etc.

BIBLIOGRAFIE

1. Istoria Rusiei
2. L. Șisco, istoric, „Povestiri din istoria Rusiei”, tipărite la Petersburg în anul 1906
3. Merijcov, „Construcția cetății Petro-Pavlovsc”, vol XII. pag. 8
4. Leon Casso, „Rusia la Dunăre”
5. A. Zașciuc, căpitan de stat major, „Societatea Imperială rusă de geografie, Regiunea Basarabiei”
6. L. S. Berg, academician, „Basarabia”, publicată în anul 1923 la Petrograd
7. Dumitru Almas, profesor, „Miron Costin”
8. Storojenco, trimisul țarului Alexandru I, pentru o anchetă în Basarabia
9. Svinin, trimisul personal al țarului Alexandru I, pentru o anchetă în Basarabia
10. Karl Marx. „Despre Basarabia”
11. Loghinov, publicist și om de știință, impresiile sale despre Basarabia
12. Alexei Naco, istoric, „Studii despre ocîrmuirea Basarabiei din 1812—1828”, pag. 110
13. Atanasiev Ciujbinschi, etnograf, „Călătorie prin sudul Basarabiei în anul 1863”, pag. 268—283
14. Pompei Batiușcov, istoric, „Istoria Basarabiei”, tipărită la Petrograd în anul 1892, pag. 34, 172
15. Semionov Tianșanschi, geograf, „Patria noastră Rusia Nouă și Crimeea”, Petrograd 1910, pag. 189
16. P. P. Soroca, geograf, „Geografia Regiunii Basarabiei”, Chișinău 1878, pag. 80
17. Dr. Petru Cazacu, „Moldova dintre Prut și Nistru”
18. General Kuropatkin, fost ministru de război în guvernul țarului Nicolai II, „Probleme ale armatei rusești”, S. Petersburg, 1910, pag. 338
19. Vasile Moisiu, „Știri din Basarabia de astăzi”, tipărită în 1915, București
20. Conte Serghei Witte, fost prim-ministru pe timpul țarului Nicolai II, „Memorii publicate la Berlin” în anul 1921, vol. I, ed. II
21. Sotov, publicist rus, „Soarta rusismului în Basarabia imediat după unire”, Revista „Sovremeniie Zapiski”, tipărită la Berlin în 1921, pag. 265
22. Amiralul Mordvinov, Arhiva Conților Mordvinov, vol. IV, pag. 925
23. Amiralul Ciceagov, Revista „Russchii arhiv”, asupra anului 1812, vol. II, pag. 20

24. Danilevski, „România era un fel de stăvilă între popoarele slave și cel rus”
25. Lev Tihomirov, „La Russie politique et sociale”, Paris 1886. pag. 41
26. Zozulinov, publicist, „Scurte informații asupra neamurilor ce locuiesc în Basarabia”, anul 1862, pag. 151
27. P. Dicescu, membru în Consiliul de Stat, „O cerere și un memoriu” 1907, pag. 4
28. N. Lascov, istoric, „Basarabia”, Chișinău, 1912, pag. 57
29. N. N. Durnovo, „Cu ocazia centenarului alipirii Basarabiei la imperiul rusesc”, tipărit în cotidianul „Petersburgskie Vedomosti”, nr. 118, la 27 Mai 1912
30. Zemstva județului Cetatea Albă, cartea „Bugeagul”
31. George Coșbuc, „Luptele de la Plevna”
32. Revista „Luminătorul” din luna Mai 1912
33. Gh. Andronache, „Figuri Basarabene”
34. Ștefan Ciobanu, academician, „Unirea Basarabiei”
35. Revistele „Viața Basarabiei”, nr. 28 din 1917 și nr. 3—4 din 1943

SCRISOAREA LUI PANTELIMON HALIPA CĂTRE AMBASADORUL S. U. A.

Subsemnatul, Pantelimon Halipa, fost vice-președinte iar apoi și președinte al Sfatului Țării Basarabiei, ministru al României, originar din Basarabia, Vă rog să folosiți prilejul venirii în România a ministrului de externe al Statelor Unite ale Americii, ca să-i atrageți atenția asupra problemei Basarabiei, care a făcut parte, veacuri de-a rândul, din Moldova și din România un sfert de veac, dar din cauza ultimatului lui Stalin a fost zmulă din hotarul răsăritean al României și astăzi duce o viață de mizerie în URSS, ca așa zisa Republică Socialistă Sovietică Moldovenească, sortită să fie victima politicii de rusificare a Statului zis rus, dar care înglobează peste o sută de națiuni, supuse de țării Rusiei de altădată și acum guvernate de Soviete.

Problema Basarabiei este foarte importantă pentru pacificarea Europei și ea trebuie soluționată pe cale diplomatică, cum a mai fost soluționată în 1856, în urma pierderii de către ruși a războiului din Crimeia și cum a fost soluționată la conferința de pace de la Paris-Versailles în 1919. Noi — basarabeni — am soluționat această problemă încă din 1918, cînd Sfatul Țării al Republicii Moldovenești Basarabene a votat cu 86 de voturi unirea cu România, cînd au fost numai 3 voturi contra. Sfatul Țării a fost un parlament constituant al Basarabiei, la formarea căruia au participat toate organizațiile politice, sociale și administrative ale provinciei și unde toate minoritățile naționale au fost reprezentate prin deputații lor, liberi aleși de congresele și organizațiile naționale, pe aceleași baze care s-au practicat în toată Rusia din 1917—1918.

Problema Basarabiei este una din cele mai importante ale României și fără soluționarea ei nu poate fi pace statornică în această parte a Europei. Noi — basarabeni — ne punem speranța în voința hotărîtoare a Americii, care rivnește să fie și este puterea arbitrală în toată lumea.

Prin mine — om bătrîn de 91 de ani — Basarabia face apel la Domnia Voastră, Domnule Ambasador al Americii, ca să ajutați soluționarea pașnică a problemei basarabene. Basarabia Vă va rămîne recunoscătoare pentru totdeauna pentru cuvîntul Domniei Voastre, pe care îl Veți spune în problema Basarabiei. Acest cuvînt trebuie spus și pentru motivul că răpirea Basarabiei de către Stalin din cadrul statului român a fost un act pus la cale de dictatorul Stalin cu dictatorul Germaniei Hitler și acest act trebuie anulat, cum au fost anulate la Potsdam toate actele lui Hitler. Aș fi fost bucuros să Vă spun cuvintele de mai sus verbal, dar sunt bolnav.

Rămîn al Domniei Voastre vechi prieten, dornic de a discuta problemele la ordinea zilei.

1 Noembrie 1974
Str. Al. Donici N 32, București
PANTELIMON HALIPA

„TRĂIASCĂ UNIREA CU ROMÂNIA” —

erau cuvintele ieșite din piepturile deputaților, în aplauzele furtunoase și prelungite, la citirea rezultatului final al rezoluției Blocului Moldovenesc pentru — UNIREA BASARABIEI cu ROMÂNIA. Președintele Sfatului Țării, Ion Inculeț dă citire rezultatului votului :

— 86 deputați — pentru.

— 3 deputați — contra.

Iată, deputații din Sfatul Țării, care au votat Unirea Basarabiei cu România :

1. Alexandri Nicolae	24. Dron Dimitrie
2. Alistar Elena	25. Epure Boris
3. Buzdugan Ion	26. Erhan Pantelimon
4. Buiuk Ilarion	27. Zubac Vitalie
5. Bivol Constantin	28. Ignatiuc Ion
6. Budișteanu Ignație	29. Inculeț Ion
7. Bircă Teodor	30. Ioncu Teofil
8. Bosie-Codreanu Nicolae	31. Crihan Anton
9. Botnariuc Stefan	32. Creangă Ion
10. Buruiană Gheorghe	33. Chiriac Afanasie
11. Bircă Teodosie	34. Cărăuș Dimitrie
12. Bogos Vladimir	35. Codreanu Ion
13. Budescu Vladimir	36. Cazaciu Grigorie
14. Baltag Alexandru	37. Caraiman Anton
15. Valuță Ion	38. Cocarlă Pavel
16. Grosu Nicolae	39. Costin Ion
17. Gafencu Vasile	40. Ciorescu Vladimir
18. Galitchi Simeon	41. Cazaciu Grigorie
19. Ghențul Vasile	42. Cazaciu Vladimir
20. Găină Andrei	43. Lascu Vasile
21. Groapă Alexandru	44. Mămăligă Nicolae
22. Dragomir Dimitrie	45. Minciună Mihail
23. Dutchevici Felix	46. Moraru Anatolie

47. Moraru Alexandru	67. Spinei Kiril
48. Marța Dimitrie	68. Stavro Gheorghe
49. Mare Gheorghe	69. Suruceanu Teodor
50. Maculețchi Mihail	70. Tudor Gheorghe
51. Marghitan Dimitrie	71. Tudose Ion
52. Neaga Teodor	72. Turcuman Grigore
53. Năstas Gheorghe	73. Uncu Teodor
54. Oșoian Constantin	74. Halipa Pantelimon
55. Pinteia Gherman	75. Herța Teodor
56. Mândrescu Vasile	76. Țurcan Leonida
57. Pelivan Ion	77. Țanțu Vasile
58. Palii Efimie	78. Cernăuțeanu Nicolae
59. Pascăluță Ion	79. Ciornei Nicolae
60. Picior-Mare Petru	80. Cijevschi Vasile
61. Siniclie Elefterie	81. Cerescu Vasile
62. Suruceanu Nicolae	82. Cernof Nicolae
63. Silitari Timofte	83. Soltuz Nicolae
64. Sbarea Kiril	84. Stere Constantin
65. Sacară Nicolae	85. Munteanu Zamfir
66. Scobioală Andrei	86. Sucevan Iacov

Deputații din Sfatul Țării, care au votat contra Unirii Basarabiei cu România :

1. Balmez Ștefan (Bulgar)
2. Osmolovski Arcadie (Ucrainean)
3. Starenki Mihail (Ucrainean)

CUPRINS

Intoarcerea lui Pantelimon Halipa	3
---	---

CAPITOLUL I

Cauzele mișcărilor revoluționare în Rusia	5
Suferințele și sărăcirea poporului român provocate de invazia armate- lor rusești din anul 1806	7
Denaturarea istoriei de către istoricul Batiuşcov	10
Anexarea Moldovei dintre Prut și Nistru de către imperiul rus	13
Metoda rusească de rusificare a poporului românesc dintre Prut și Nistru	26
Și la Odessa	34

CAPITOLUL II

Inițierea comitetului central moldovenesc al soldaților și ofițerilor la Chișinău	38
--	----

CAPITOLUL III

Inițialul congres al ostașilor și ofițerilor moldoveni din Chișinău	44
---	----

CAPITOLUL IV

Deschiderea Sfatului Țării	51
Declararea Basarabiei ca Republică Democratică Moldovenească	73
Dezarmarea și arestarea eșalonului de voluntari ardeleni	79
Venirea armatei române	82
Republica Moldovenească Democratică Independentă	86

CAPITOLUL V

Unirea Republicii Independente Moldovenești cu Patria-mamă	87
Importanța unirii Basarabiei cu Patria veche România	103

După unirea Republicii Moldovenești Democratice și Independente cu România	106
Lupta poporului român din Basarabia pentru independență și unirea sa cu România	136
Cine suntem și cum suntem noi	157
Tragedia unui mare număr de români dintre Prut și Nistru din primăvara anului 1944	161
Cuvint de încheiere	167
Bibliografie	169
Scrisoarea lui Pantelimon Halipa către ambasadorul U.S.A.	171

Halipa Pantelimon. Moraru Anatolie
H 18 Testament pentru urmași : Mărturii și doc.: Pentru șc.
medie. Prez. graf. de A. Macovei.— Ch : Hyperion, 1991—
176 p.
ISBN 5—368—01446—5

Această carte reprezintă o analiză concludentă a stării sociale în Basarabia de după 1812 și este un document veridic al evenimentelor de până și după 1918. Autorii revin cu lux de amănunte panorama mișcării de eliberare națională din acest ținut așezat în calea tuturor rețelilor, evocă prin mărturii și documente activitatea „Statului Țării” în contextul atmosferei de înaltă tensiune din acea vreme. Cartea constituie un manual de învățătură, un avertisment și un testament de veche pentru generațiile viitoare.

H 4802000000—181
M756 (10)—91 121—92

CBB 63.3(2M)

Pentru școala, medie

**PANTELI MON HALIPA
ANATOLIE MORARU**

TESTAMENT PENTRU URMAȘI

Pictor *Alexandru Macovei*

Redactor *T. Bragă*

Redactor artistic *E. Barașcov*

Tehnoredactor *V. Ciobanu*

Corector *A. Raicu*

FI №. 4832

Dat la cules 11.01.91. Bun de tipar 26.09.91.
Formatul 60×90/16. Hirtie pentru cărți și reviste.

Garnitură „Baltika”. Imprimare offset.

Coli de tipar 11.00. Impr. crom.-conv. 11,12.

Coli editoriale 13,26. Tirajul 100.000 (transa I. 1—70000).
Comanda Nr. 10016. Pretul 3 rub. 50 cop.

Editura „Hyperion”

277004, Chișinău, bd. Ștefan cel Mare, 180.

Departamentul de Stat al Republicii Moldova
pentru edituri, poligrafie și comerțul cu cărți.

Combinatul poligrafic. 277004.

Chișinău, str. Mitropolitul Petru Movilă, 35.

202

Stalin

Бессарабская

Sema Guberniei Baza
1812-1917

Ribbentrop

von

PANTELEIMON HALIPA - ANTOLE MORAND

TESTAMENT PENTRU URMASI

